

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ
ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ НАПН УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
КНЗ «ЧЕРКАСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ»

МАТЕРІАЛИ
XI МІЖНАРОДНОГО ФЕСТИВАЛЮ
ПЕДАГОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ

Том 2

26-27 вересня 2019 року
м. Черкаси

УДК 37.0:001.895+373.2+373.5+37.018-46

М 34

М34 Матеріали XI Міжнародного фестивалю педагогічних інновацій / [Упор. Назаренко Г. А.] – У двох томах. Том 2. – Черкаси: ЧОПОПП, 2019. – 222с.

УПОРЯДНИК:

Назаренко Г. А., проректор з науково-методичної роботи КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», доктор педагогічних наук, професор

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Бех І. Д., доктор психологічних наук, дійсний член Національної академії педагогічних наук України, директор Інституту проблем виховання НАПН України;

Кириленко С. В., доктор філософських наук, кандидат педагогічних наук, доцент, начальник відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» МОН України;

Чепурна Н.М., ректор КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», кандидат педагогічних наук, доцент, Заслужений працівник освіти і науки України

Видання підготовлено до друку та віддруковано
редакційно-видавничим відділом КНЗ «ЧОПОПП ЧОР»
Зам. № 1817 Тираж 100 пр.
18003, Черкаси, вул. Бидгощська, 38/1

РОЗДІЛ I

ІННОВАЦІЇ В УПРАВЛІННІ ЗАКЛАДАМИ ОСВІТИ

МОДЕЛЬ СУЧАСНОГО КЕРІВНИКА ПУБЛІЧНОЇ СФЕРИ: КАСКАДНА ІНТЕГРОВАНА МОДЕЛЬ

*Василенко Надія Володимирівна, завідувач кафедри управління та адміністрування
КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти»,
Заслужений учитель України, доктор педагогічних наук, професор*

Вступ. Глобальні трансформації, які відбулися на зламі тисячоліть, привели до кардинальних змін, тому економічні, політичні, екологічні кризи сприймаються як попередження глобальної цивілізаційної кризи, а тому формування гуманістичних та інтелектуальних стратегій в загальнопланетарному вимірі стає головною умовою виживання людства. Цивілізовані країни світу приділяють цій проблемі все більше уваги, покладаючи при цьому особливі надії на освіту, бо тільки вона може достойно відповісти на виклики.

Сучасна освіта покликана формувати особистість, індивідуальність, яка зможе вижити в умовах невизначеності. Сьогодні слід мати на увазі, що знання – не ідеал освіченої людини, бо кожне рішення в ситуації невизначеності – це результат творчої діяльності людини, застосування одних і тих же знань новим способом, у новій конфігурації, з новими акцентами і новою метою в публічному управлінні. Роль освіти і науки в розвитку професійної компетентності керівника в державі є неоціненною, а проблема оновлення управління в публічній сфері є невідкладною для розвитку суспільства в цілому.

Модель сучасного керівника публічної сфери XXI століття визначає наступне:

- глобальний стратег, який формує колективні норми та правила управління;
- новатор, що володіє комплексом сучасних технологій управління; творча особистість, для якої головним є реалізація власної ідеї або ідеї відповідно до потреб та сподівань громадян; лідер, який перетворює управлінське рішення в реальність.

Довід та практика довели, що освіта та інтелектуальний розвиток виступають сьогодні як стратегічний ресурс суспільного руху і, одночасно, могутній фактор самореалізації керівника публічної сфери, його конкурентоспроможність, стан добробуту персоналу, що в сучасних умовах має визначатися моделлю управлінського (життєвого) циклу програмного забезпечення. У теперешній час найбільш поширеними є: каскадна, інкрементна (поетапна модель з проміжним контролем) і спіральна моделі життєвого циклу. Серед яких, на нашу думку, найбільш вдалою для управлінського (життєвого) циклу є каскадна модель.

Аналіз наукових джерел за темою дослідження. Вивчення наукових джерел показало, що одним із провідних методологічних підходів щодо моделі сучасного керівника публічної сфери каскадної моделі управлінського циклу у контексті управління ІТ- проектами стає каскадний підхід. Його основною характеристикою є розбивка управлінського циклу на етапи, причому перехід з одного етапу на наступний відбувається тільки після того, як буде повністю завершена робота на поточному. Кожний етап завершується випуском повного комплексу документації, достатньої для того, щоб розробка могла бути продовжена іншою командою розроблювачів [1; 2].

Позитивні сторони застосування каскадного підходу полягають у тому, що:

- на кожному етапі формується закінчений набір нормативно-правової документації, що відповідає критеріям повноти й погодженості;
- виконувані в логічній послідовності етапи управлінського циклу дозволяють планувати строки завершення всіх робіт і відповідні витрати.

Як джерело назви часто вказують статтю, опубліковану У. У. Ройсом в 1970 році; при тому, що сам Ройс використовував інтерактивну модель розробки. У 1970 році в своїй статті Ройс описав у вигляді концепції те, що зараз прийнято називати «каскадна модель», і обговорював недоліки цієї моделі. Там же він показав як дана модель може бути доопрацьована до інтерактивної моделі [1].

Дослідники вважають, що управління ризиками організації є частиною діяльності управління ІТ- проектами [2;4;7]. І. Чиркова та К. Акберов [3] вважають, що проект потребує техніко-економічної оцінки як і оцінка управлінського циклу організації. А.Трусь [6] акцентує на партнерській взаємодії та мотивації співробітників як невід'ємних факторів продуктивної роботи та прогнозованого результату управлінського циклу керівника публічної сфери.

Тому **метою** інноваційної розробки є обґрунтування використання сучасних технологій щодо створення каскадної інтегрованої моделі керівника публічної сфери для оптимального управління ІТ- проектами як частини управлінської діяльності.

Вклад основного матеріалу дослідження. Аналіз наукових джерел засвідчив, що сучасна практика управління проектами в сфері інформаційних технологій має відповідати основним критеріям, виконання яких забезпечує якість інноваційної розробки у форматі каскадної інтегрованої моделі сучасного керівника сфери публічного управління ІТ - проектом. Оскільки інноваційна розробка є елементом програмного забезпечення, то

у виборі методики ми орієнтувались як на кінцеву мету - продукт проекту, так і на фінансові та часові показники. Розглядаючи різні методологічні підходи до управління ІТ - проектами в різних галузях економіки, ми проаналізували каскадну модель, яка була у використанні до 2005 року.

Каскадна модель відноситься до моделей класичного життєвого циклу, у нашому випадку, життєвий цикл – управлінський цикл. Управлінський цикл - це завершена послідовність повторюваних управлінських дій, спрямованих на досягнення поставлених цілей.

Управлінський цикл починається зі з'ясування завдання або проблеми і закінчується досягненням певного результату, відповідає життєвому циклу каскадної моделі. Після цього цикл управління повторюється. Частота його повторення та кількість і послідовність етапів визначається конкретним типом і природою керованої системи. У соціальних системах управлінський цикл повторюється безперервно та визначає каскадну інтегровану модель керівника публічної сфери. Кінцева мета управління каскадної інтегрованої моделлю керівника публічної сфери може досягатися одним або декількома циклами управління, на відміну від каскадної моделі У. У. Ройсома, відповідно до професійної компетентності керівника публічної сфери.

Циклічна реалізація процесів дозволяє встановлювати і фіксувати характерні риси та рівень підготовки керівника, загальні принципи управління, єдині закономірності управлінських процесів і забезпечувати на цій основі їх раціональну процесуалізацію і передбачення оптимального результату.

У характеристиках управлінського процесу **використовуються також більш вузькі поняття:**

- період, що має хронологічне значення;
- дії і операції, цілісні і чітко відокремлені частини процесу;
- процедура, певна регламентована послідовність здійснення процесу.

Основні етапи управлінського циклу каскадної інтегрованої моделі сучасного керівника публічної сфери **виглядають наступним чином:**

1. Збір та обробка інформації, аналіз, з'ясування та оцінка обстановки - аналіз.
2. Науково обгрунтоване передбачення найбільш ймовірного стану, тенденцій і особливостей розвитку об'єкта управління на період попередження на основі виявлення і правильної оцінки стійких зв'язків і залежностей між його минулим, сьогоденням і майбутнім - прогноз.

3. Вироблення і прийняття управлінського рішення.

4. Розробка системи заходів, спрямованих на досягнення поставленої мети – планування. Основою розробки і прийняття управлінських рішень є функція планування.

5. Своєчасне доведення до виконавців поставлених завдань, правильний підбір і розстановка сил, мобілізація виконавців на виконання прийнятого рішення – організація.

6. Активація діяльності виконавців - мотивація і стимулювання.

7. Отримання, обробка, аналіз і систематизація відомостей про хід реалізації завдань, перевірка того, наскільки організація справи і результати виконання відповідають прийнятим рішенням, – облік і контроль.

Зміст управлінських етапів і взаємозв'язок основних функцій управління визначають оптимальну діяльність керівника публічної сфери.

Функції управління – це певні види управлінської діяльності, що виділилися в процесі спеціалізації управлінського циклу.

Функції управління носять об'єктивний характер, тому їх застосування повинно бути засноване на пізнанні принципів управління та обліку конкретної обстановки. Вони універсальні, тому що характеризують будь-який управлінський процес відповідно каскадного циклу та потребують обов'язково аналізу та оцінку ситуації.

Для виконання функцій управління мають бути створені управлінські посади та організаційна структура управління, для того щоб встановити, хто конкретно виконує функції і яким чином управлінські працівники взаємодіють між собою на кожному етапі управлінського циклу відповідно прогнозу розвитку організації.

Функції управління **діляться на 2 групи:**

- загальні (основні) для керівників різних організацій, фондів, установ, закладів освіти ;
- спеціальні для керівників публічної сфери кожної виробничої системи.

Загальні функції управління здійснюються в кожній системі і на кожному рівні управління. Весь процес управління представляється як ланцюг послідовних, циклічно повторюваних загальних функцій: планування, організація, мотивація і контроль.

Функція планування являє собою управлінську діяльність, яка передбачає вироблення цілей і завдань управління організацією, а так само визначення шляхів реалізації планів для досягнення поставлених цілей. Мета планування - це визначення майбутнього стану, тенденцій і перспектив розвитку об'єкта управління. Планування встановлює зв'язки між існуючим станом справ на підприємстві і тим, що повинно бути досягнуто в майбутньому, яке дасть змогу реалізувати можливості і звести до мінімуму майбутні ризики. Результатом виконання функції планування є план.

Функція організації являє собою управлінську діяльність, яка полягає у встановленні взаємин між усіма підрозділами, робочими місцями з працівниками та координації їх дій. Мета функції організації - формування структури суб'єкта й об'єкта управління, а також їх взаємозв'язків. Функція організації, по суті, полягає у формуванні керованої підсистем суб'єкта господарювання, а також у налагодженні зв'язків між цими підсистемами. Зміст функції організації в менеджменті розкривається через такі поняття як: «департаменталізація», «делегування», «діапазон контролю», «централізація і децентралізація управління»,

«регламентація». Результатом виконання функції організації є створення організаційної структури управління підприємством та організаційного процесу управління.

Мотивація – процес спонукання працівників і себе до активної трудової діяльності для досягнення особистісних цілей і цілей підприємства, тобто створення у робітників внутрішніх (психологічних) спонукань до праці. Головними тут є: зацікавленість у праці, потреба в трудовій активності, задоволеність від трудової діяльності. Мета мотивації - спонукати співробітників до досягнення цілей організації, шляхом забезпечення їх зацікавленості в результатах своєї і спільної праці. Функція мотивації впливає на колектив підприємства або його підрозділу в формі спонукальних мотивів до ефективної праці, громадського впливу, колективних та індивідуальних заохочувальних заходів тощо. Зазначені форми впливу активізують роботу органів управління, підвищують ефективність всієї системи управління виробництвом. Основні поняття теорії мотивації - це потреби, мотиви, стимули і винагороди. В даний час розроблено велику кількість різних теорій мотивації.

Всі теорії мотивації **поділяються на дві групи:**

- змістовні теорії мотивації;
- процесуальні теорії мотивації.

Ці теорії розходяться по ряду питань, однак вони не є взаємовиключними.

Контроль як функція управління покликаний забезпечити досягнення цілей організації шляхом систематичного подання інформації про дійсний стан справи щодо виконання планових завдань, рішень, нормативно встановлених завдань і розпоряджень, шляхом аналізу цієї інформації і проведення відповідних коригувань, мета контролю полягає в тому, щоб запобігати виникненню кризових ситуацій. Контроль включає облік, аналіз і регулювання. За підсумками обліку менеджер повинен отримати об'єктивну інформацію про реальний стан об'єкта управління.

Зміст основних функцій управління змінюється на різних етапах управлінського циклу. Ці зміни проявляються через спеціальні функції управління.

Спеціальні функції дають характеристику процесу управління в просторі, визначаючи його спрямованість на конкретні сторони і сфери діяльності підприємства, організації, установи. При цьому весь процес управління розчленовується за певними напрямками діяльності організації, в рамках яких повторюються і відтворюються управлінські цикли.

Склад спеціальних функцій визначається специфікою діяльності підприємства.

До спеціальних функцій управління підприємством відносяться:

- маркетинг, дане управління покликане за допомогою маркетингової діяльності по реалізації створеного організацією продукту пов'язати в єдиний несуперечливий процес задоволення потреб клієнтів, організації і досягнення цілей організації;

- управління основним виробництвом передбачає, що відповідні служби менеджменту, керівники певного рівня здійснюють управління процесом переробки сировини, матеріалів і напівфабрикатів, що надходять на вході в організацію, в продукт, який організація пропонує зовнішньому середовищі.

Склад спеціальних функцій визначається специфікою діяльності підприємства. Загальні і спеціальні функції взаємопов'язані та утворюють єдину систему моделі керівника публічної сфери. Виконання кожної спеціальної функції передбачає виконання всіх загальних функцій управління ІТ – проектом у форматі каскадної інтегрованої моделі.

Каскадна модель (англ. waterfall model) — також відома як лінійно-послідовна модель життєвого, зокрема управлінського, циклу. Каскадна модель проходить у послідовному порядку, і тому ми переходимо до наступного кроку розробки або тестування, якщо попередній крок виконано успішно. У нашому випадку каскадна інтегрована модель може слідувати в послідовному порядку або в порядку відповідно до специфіки управління організації, установи, підприємства. Модель є дуже успішною для малих проектів, якщо вимоги виписані дуже чітко. Тестування починається в кінці, коли робота з розробки завершена. Назва "водоспад" описує те, що тестування або розробка здійснюється вниз механізмом, як вода падає вниз. Після того, як в процесі розробки буде запущений будь-який наступний крок, ми зможемо повернутися до попереднього кроку, щоб переробити або виконати будь-які зміни. Виправлення усвідомлених у процесі створення недоліків можливо, але це вимагає додаткових заходів до виконання етапів управлінського циклу керівником публічної сфери.

Таким чином, функції управління є взаємообумовлені і взаємозалежні складові частини управлінського циклу, що відрізняються за своїм змістом і цілями. Функції - це раціональна форма поділу процесу управління за характером і змістом. Кожній функції притаманний замкнутий цикл робіт, що об'єднуються спільністю їх значення і виконують певну роль в управлінні виробництвом, організації, установи, закладу освіти тощо. Іншими словами, функції управління можна охарактеризувати як комплекс взаємопов'язаних організаційних впливів суб'єкта управління, які спрямовані на конкретний етап управлінського циклу діяльності об'єкта управління і в сукупності забезпечують досягнення мети системи управління ІТ-проектом управлінського циклу, яка здійснює взаємозв'язок загальних і спеціальних функцій управління, що визначаються каскадною інтегрованою моделлю керівника публічної сфери.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зараменських Е.П. Інформаційні системи управління життєвими циклами / Е.П. Зараменських. – Київ: Вид.-во «Юрист», 2019. – 431 с.

2. Сазерленд Д. Scrum. Революционный метод управления проектами / Джефф Сазерленд – МИФ. Бизнес, 2016. – 288 с.

3. Чиркова И. Г., Акберов К. Ч. Внутрифирменное планирование проектной деятельности: учебное пособие / И. Г. Чиркова, К. Ч. Акберов. – Н: НГТУ, 2015. – 64 с.

4. Пятенко С. В. Методы анализа наиболее типичных проблем управления проектом / С. В. Пятенко // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://iteam.ru/publications/project/section_35/article_2808

5. Трейси Б. Управляй своим временем и удвой результаты /Б.Трейси[Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rulit.me/books/upravlyaj-svoimvremenem-i-udvoj-rezultaty-read-443214-2.html>

6. Трусъ А. А. Психология управления / А. А. Трусъ // Высшэйшая школа. – 2014 [Электронный ресурс] – 2014. – Режим доступа: <http://mreadz.com/read-296679>

7. Bhargav R. Waterfall model / Bhargav// [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.slideshare.net/BHARGAV_VISANI/waterfall-model

8. Pichler R. Agile product management with Scrum: creating products that customers love / Pichler // [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.romanpichler.com/romans-books/agile-product-management-with-scrum/>

РОЛЬ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ПОПЕРЕДЖЕННІ ВИНИКНЕННЯ КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЙ, ЯВИЩ НАСИЛЛЯ (ЗОКРЕМА, БУЛІНГУ) ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ЛЮДИНИ

*Мироненкова Оксана Анатоліївна, методист навчально-методичної лабораторії інноваційної діяльності
в освіті обласного навчально-методичного центру підвищення кваліфікації педагогічних працівників
комунального закладу вищої освіти “Дніпровська академія неперервної освіти”
Дніпропетровської обласної ради*

Постановка проблеми. У світовому просторі (у тому числі і в Україні) проблема булінгу у школах залишається відкритою, так як дане протиправне діяння продовжує набувати нових форм, а також розширило коло суб’єктів (частішими стали випадки булінгу стосовно викладачів освітнього закладу та ін.). З огляду на це, постає питання, як убезпечити учасників освітнього процесу та створити здоровий психологічний мікроклімат середовища, що сприятиме всебічному розвитку особистості, виконанню покладених обов’язків, захисту прав та законних інтересів.

Аналіз досліджень та публікацій. Питання взаємовідносин учасників освітнього процесу у закладах загальної середньої освіти є завжди актуальним і привертає увагу науковців. Так, Цюман Т.П. та Бойчук Н.І. у своєму методичному посібнику визначили основні засади створення безпечного освітнього середовища [7], Мойсеюк Н.С. – основні педагогічні принципи побудови освітньо-виховного процесу [5], Киричук О.В., Роменець В.А. – особливості психології осіб підліткового віку [4]. Не оминули увагою дану проблему й соціологи. Наприклад, Городяненко В.Г., Піч В.М. та інші науковці, охарактеризували соціалізацію людини в певних суспільних групах, а також, визначили причини девіантних проявів у молодіжному середовищі, що є надзвичайно важливим для дослідження явищ освітньо-виховного процесу, адже учнівський колектив є соціальною групою, в якій відбувається становлення особистості [3; 6].

Постановка завдання. Враховуючи багатогранність освітньо-виховного процесу, завданням даної статті є дослідити роль виховного процесу в попередженні виникнення конфліктних ситуацій, явищ насилля (зокрема, булінгу) та забезпеченні соціалізації людини.

Виклад основного матеріалу дослідження. “Булінг (цькування) – діяння (дія або бездіяльність) учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров’ю потерпілого.

Типовими ознаками булінгу (цькування) є: систематичність (повторюваність); наявність сторін – кривдник (булер), потерпілий (жертва булінгу), спостерігачі (за наявності); дії або бездіяльність кривдника, наслідком яких є заподіяння психічної та/або фізичної шкоди, приниження, страх, тривога, підпорядкування потерпілого інтересам кривдника, та/або спричинення ізоляції потерпілого.” [8, стаття 1]

Наявність зазначеного явища в закладах освіти є не тільки неприйнятним, а й загрозливим фактором учнівського середовища, так як перешкоджає реалізації основної мети освіти – всебічному розвитку людини як особистості та найвищої цінності суспільства [8].

З позиції соціології, входження людини в суспільство відбувається через різноманітні соціальні спільноти: групи, інститути, організації та системи прийнятих у суспільстві культурних норм. Внаслідок цього людина формується як особистість, яка об’єднує всі ланки суспільного життя: макро-, мезо- і мікросередовища, робить їх полем власної творчої активності та осередком розгортання внутрішнього потенціалу.

У системі загальної середньої освіти, роль зазначених соціальних груп виконує учнівський колектив, а також сім’я, друзі. Саме з цих осередків починається процес соціалізації особи – інтеграції індивіда у соціальну спільноту шляхом засвоєння цінностей, соціальних норм, формування соціально значущих рис [3, с. 184 – 185, с. 195]

Позитивним наслідком стало розвинутого соціалізованої особистості є формування майбутнього громадянського суспільства – “суспільства громадян із високим рівнем економічних, соціальних, політичних, культурних і моральних рис, яке спільно з державою утворює розвинені правові відносини; суспільство рівноправних громадян” [1, с. 126]

Негативним наслідком процесу соціалізації особистості є протиправна соціальна поведінка особи, тобто її стосовно суспільства, інших людей, природи і речей. Неприйняття людиною таких основних властивостей особистості, як взаємна довіра, толерантність, визнання і повага до чужих цінностей, звичаїв, традицій, вірувань, гуманізм та духовність, що в свою чергу стає фундаментом для появи та поширення явища булінгу (цькування).

У підлітковому віці центрація як спосіб життя перевершує децентрацію, хоч перехід від ситуації до ситуації підсвідомо готує й децентрацію, а ідеал має той же статус, що і реальність. Людина яскраво усвідомлює себе індивідуальністю, відчуває різні ступені несхожості на інших, нестандартності, унікальності свого внутрішнього життя, можливостей самовияву. Отже, за таких обставин виникнення конфліктних ситуацій є практично неминучим, але регульованим [4, с. 326 – 327].

У цьому випадку роль медіаторів (третьої сторони процесу пошуку вирішення проблеми задля припинення конфлікту) можуть виконувати не тільки психологічні служби, а й педагогічні працівники закладу освіти, шляхом виявлення факторів, які сприяють виникненню протиправних діянь, згладжування гострих кутів проблеми, яка вже виникла, зменшення негативних наслідків конфліктної ситуації, попередження рецидиву даного конфлікту [6, с. 118, с. 123, с. 335].

Таким чином, запобігти проявам булінгу, можливо шляхом здійснення комплексних дій щодо методології організації виховного процесу, а саме:

1. При розробці уроків враховувати виховні елементи не тільки з огляду на розвиток певних предметних компетентностей (виховання старанності, наполегливості, точності тощо, які є запорукою міцних фундаментальних знань з навчальних дисциплін), а й утвердження морально-етичних якостей особистості (взаємоповаги, виваженості, доброчесності, толерантності тощо).

Так, під час здійснення освітнього процесу приділяти увагу формам роботи, за допомогою яких, окрім закріплення знань та умінь одержаних на уроках, розширення і поглиблення навчального матеріалу, важливим є розкрити індивідуальні таланти та здібності кожної конкретної особи. А це в свою чергу сприятиме становленню особистості учня, виховуватиме в ньому почуття власної гідності та поваги до оточуючих, вміння розповідати та слухати, оцінювати навколишню дійсність та робити висновки [5].

За такої діяльності, виникає можливість зменшити внутрішню напругу учнівського колективу, адже впевнена у своїх здібностях людина, відчувається більш комфортно, менше схильна до проявів агресії до оточуючих, не шукає винних навколо себе, а більше приділяє увагу самореалізації у науковому пошуку.

2. Так як, процес виховання є самокерованим, тобто він здійснюється у двох напрямках, від вихователя до вихованця (прямий зв'язок) і від вихованця до вихователя (зворотній зв'язок), то виховний вплив вихователя має базуватися на змісті зворотньої інформації, яка може суттєво допомогти у вирішенні внутрішніх суперечностей особи учня, виявити та попередити конфліктну ситуацію [5].

У цьому випадку важливою є гармонізація стосунків між учнем та вчителем, адже від позиції однієї особи, іноді можливе негативне емоційне зараження оточуючих. Чим більше є проявів людяності, милосердя, терпимості, честі та самодисципліни, тим стриманішим, добрішим, дипломатичнішим та здатним до співпраці буде соціальне угруповання (колектив учнів, школи тощо).

3. При організації виховних годин впроваджувати вирішення ситуаційних завдань, направлених на організацію взаємодопомоги між учасниками.

4. Враховуючи те, що виховний процес окрім роботи на уроці, включає в себе позаурочну та позашкільну роботу, а також виховання в сім'ї, під час проведення уроків, батьківських зборів, екскурсій тощо, ґрунтуватися на принципах гуманізму, законності та правопорядку, забезпечуючи реалізацію конституційних прав та свобод [9]. Розкривати їх важливість у формуванні громадянського суспільства, адже добробут держави починається із безпечного освітнього середовища в якому наявні безпечні умови праці та навчання, комфортна міжособистісна взаємодія, що в свою чергу, сприяє емоційному благополуччю учнівської молоді, формуванню позитивного ставлення до себе і оточуючих [7].

Висновки. Отже, враховуючи вищезазначене, можливо припустити, що булінг має виражену картину, так би мовити, “побічного ефекту” соціалізації людини в рамках взаємооберненості між організаційною розстановкою освітніх і виховних елементів навчання та становленням особи у громадянському суспільстві, при якій організація виховного процесу виступає засобом стримування, попередження та корекції девіантних проявів поведінки учасників освітнього процесу.

Також, так як процес соціалізації триває протягом усього життя людини, для створення безпечного освітнього середовища, важливим є забезпечення постійної профілактики появи професійного вигорання педагогічного працівника, шляхом впровадження комплексу регуляційних методів: фізіологічного, емоційно-вольового та ціннісно-смыслового рівнів [2]. Адже, гармонійні відносини між учасниками освітнього процесу можливі в разі забезпечення рівних умов безпеки праці та навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Політологія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. Бабкіної О.В., Горбатенка В.П. – Київ: Видавничий центр “Академія”, 2003. – 528 с.

2. Бещук-Венгерська Н.В. Профілактика синдрому професійного вигорання у педагогів. Методичний посібник / Бещук-Венгерська Н.В. – Вінниця: ММК, 2015.[Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://dorobok.edu.vn.ua/>.
3. Соціологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. Городянєнка В.Г. – Київ: Видавничий центр “Академія”, 2005. – 560 с.
4. Основи психології: Підручник / За ред. Киричука О.В., Роменця В.А. – Вид. 5-те, стереотип. – Київ: Либідь, 2002. – 623 с.
5. Педагогіка: навчальний посібник / Мойсеюк Н.С. – Київ, 2007. – 608 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pidruchniki.com/>.
6. Соціологія: Підручник. 2-ге видання, стереотипне / За редакцією Пічі В.М. – Львів: “Магнолія Плюс”, “Новий світ-2000”, 2005. –277 с.
7. Цюман Т.П., Бойчук Н.І., Кодекс безпечного освітнього середовища: метод. посіб./ За заг. ред. Цюман Т. [Електронний ресурс].– Режим доступу: <https://mon.gov.ua/>.
8. Закон України “Про освіту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/>.
9. Закон України “Про загальну середню освіту” [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://zakon.rada.gov.ua/>

МОДЕЛЬ ВИХОВНОЇ СИСТЕМИ СПЕЦІАЛІЗОВАНОГО ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ З ПОГЛИБЛЕНИМ ВИВЧЕННЯМ ІНФОРМАТИКИ ТА ПРОГРАМУВАННЯ НА ОСНОВІ ІНТЕГРАЦІЇ ПЕДАГОГІКИ І МИСТЕЦТВА В СУЧАСНОМУ МЕДІАСЕРЕДОВИЩІ

Куценко Едуард Борисович, педагог-організатор, учитель мистецтва Кіндратівської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів Костянтинівської районної ради Донецької області

Актуальність обраної теми. Інноваційний пошук у галузі сучасних методів виховання привів нас до необхідності дослідження медіа простору як інноваційного виховного простору, беручи до уваги, що, з одного боку, це логічне продовження інтеграції видів мистецтв на сучасному етапі за допомогою технічного супроводу виховного процесу, а з іншого – прагнення молоді до інноваційних медіатехнологій.

Інтеграція педагогіки і мистецтва, відповідно до теорії медіавиховання, є процес і результат створення єдиного, цілісного медіавиховного процесу в тривимірному просторі свідомості, реальності, медіа, а також поєднання мов наукової раціональності і образної мови мистецтва. У медіавихованні здобувач освіти визнається в якості суб'єкта виховного процесу, тому йому передається частина функцій по постановці проміжних цілей, організації виховного змісту, вибору методів, тощо.

Медіавиховання – напрямок в педагогічній теорії і практиці, орієнтоване на подолання суперечності між загальнолюдськими цінностями і особистими смислами, вираженими сукупністю медіазасобів. Це відображення дійсності в творчій свідомості особистості з використанням аудіовізуальних технологій – відеозображення, анімації, текстів, звукових рядів, графіки, шумових ефектів, тощо. Медіавиховання засноване на застосуванні медіазасобів, що створюють простір, наповнений художніми образами, ціннісною інформацією, фактами реальних подій, що будять творчий стан і смислові переживання в процесі виховання. Джерелом медіавиховання в нашому випадку служить інтеграція педагогіки та мистецтва.

Що стосується цінностей медіакультури, то вони полягають не стільки в змісті медіа, скільки в унікальності медіапроцесів як феномена виховних можливостей у зв'язку з цим під *метою медіавиховання* ми маємо на увазі цінність самої мети, яка має ряд нескінченно розширюються медіаресурсами компонентів. Таким чином, метою медіавиховання на основі особистісно-орієнтованої теорії виховання є розкриття та підтримка духовних і моральних можливостей творчого сходження особистості в медіапросторі (внутрішніх і зовнішніх); формування потреби до творчого ціннісно-смислового і емоційного самовираження за допомогою медіа; надання педагогічної допомоги в становленні проекту суб'єктивної цінності цілей, супровід і цілепокладання в медіапроцесах; активне освоєння медіапростору в аспекті виховних можливостей, залучення до процесів життєтворчості, ціннісного сенсу, емоційної рівноваги, соціального професіоналізму, толерантної комунікації і розвитку особистості медіазасобами; організація і використання креативних систем, що збагачують медіа-простір.

Актуальність завдань медіавиховної діяльності в межах запропонованої моделі полягає в тому, що ціннісне значення мети, обраної здобувачем освіти, педагогом, адміністративно-управлінською групою, передбачає позитивні зміни в світогляді, поглядах, мотивах, реальних діях, спілкуванні і поведінці особистості. Можна виділити три групи медіавиховних завдань. Перша пов'язана з формуванням загальнолюдських цінностей, гуманістичних і естетичних позицій, друга - з розвитком потреб і мотивів поведінки, а третя – зі створенням організації та управління процесами для реалізації цих мотивів і стимулюванням морально схвалюваних вчинків в поведінці, спілкуванні, відношенні.

Ціннісні домінанти приходять до стійкої структури, яка впливає на особистісні смисли в медіавиховному процесі.

У базові процеси закладено рух в межах теорії медіавиховання, відповідно початкового відображення культурного контексту в свідомості особистості. Загальна мета спільних процесів в тривимірному просторі

вибудовується на проблемній основі (ювілей закладу освіти, державні свята, профілактика антисоціальної поведінки здобувач освіти, тощо). Процес організується за проблемно-хронологічним принципом в його широких часових межах, що включають кілька поколінь. Це обумовлюється опорою на філософське визначення національної ідеї як соборності, общинності, яке розширює медіавиховання не тільки по горизонталі, але і по вертикалі, об'єднуючи культуру поколінь загальної надзавданням.

Для вирішення завдань особистісного зростання в запропонованій моделі медіавиховання *основними напрямками* виступають соціо професійна орієнтація, ціннісно-сміслова комунікація, культурна ідентифікація, життєтворюча діяльність.

Цілеспрямовано створена модель медіавиховання виконує виховні функції медіасередовища пересічного закладу загальної середньої освіти – це обмежений простір, що об'єднує спеціально організовані і керовані процеси. До їх завдань входить культивування традицій і символіки закладу освіти, позитивного досвіду життєтворчості здобувач освіти і педагогів, тощо.

Медіавиховання грає все більш важливу роль в становленні «образу людини культури». В ході роботи зі створення моделі нами встановлено, що тенденції впливу медіа на свідомість здобувач освіти мають значну динаміку, займають пріоритетні позиції у часозатратах сучасного здобувач освіти та відірвані від обговорення, впливу і контролю з боку педагогів і батьків, тобто попереднього покоління. Таким чином, застосування медіа технологій є інноваційним напрямом в навчально-виховному середовищі ЗЗСО, володіючи особливою привабливістю для молоді.

У запропонованій моделі нами використовується діяльнісно творчий підхід як основа організації креативного виховного процесу. За основу взято створення педагогічної підсистеми - творча діяльність педагога у вихованні, творча діяльність закладу освіти, особиста творча діяльність здобувачів освіти. Традиційна діяльність полягає в основі виховної системи. Так, нами збережені інститут класного керівництва, позашкільні форми виховної роботи, проте творчо переосмислена діяльності класних керівників – кураторів творчих проектів. Кураторами проектів є найбільш досвідчені педагоги, що мають можливість протягом декількох років вести проект профільних учнівських об'єднань. Багаторічна робота об'єднана результатом, зафіксованим на медіаносіях (диски, знімки, відео), які презентуються новим здобувачам освіти, які підхоплюють і продовжують проект. Якщо підключається до проекту новий класний керівник-куратор з новою групою учнів, молодий куратор може реально переглянути «кроки по планеті» своїх попередників на медіаносії і почати накопичувати свої відео- та аудіоматеріали. Так, творчими профільними об'єднаннями учнів

відпрацьовано історико-красознавчі екскурсії селом і районом, знайомства зі знаменитими випускниками, жителями села, тощо. У рамках експериментального проекту на випускних вечорах випускникам дарується архівний матеріал у вигляді відеофільму В результаті формується і регулярно оновлюється медіасередовище закладу освіти як прикладна творча діяльність, що постійно розширюється в часі і корегується інтересами здобувачів освіти і педагогів. Таким чином організовується віртуальний медіа-музей навчальної і культурної слави закладу освіти, який завдяки сучасним технологіям стає відкритою для поповнення системою. Медіа містить необмежені можливості для експериментальної роботи як діяльнісного аспекту виховання (сюжети, літературні тексти, графічні образи, художні форми, звукові і мальовничі реалії), що створюють в свою чергу атмосферу творчого прояву особистості.

У ході експериментального спостереження нами були виділені три фази адаптації здобувач освіти до процесів медіавиховання:

1) формальна, що стосується пізнавально-інформаційного пристосування до нового оточення, до змісту медіавиховання здобувачів освіти, які ще не мають, в цьому процесі своїх обов'язків (так, замість дзвінка на перший урок звучить гімн закладу освіти, всі стенди прикрашені емблемою школи);

2) громадська, процес внутрішньої інтеграції (об'єднання) груп здобувачів освіти до тимчасових профільних учнівських об'єднань, інтеграція цих же груп зі шкільним оточенням в цілому за допомогою медіаресурсів Участь у створенні медіапроцесу, навколишнього виховного середовища (проведення масових заходів у інтерактивному режимі з максимальною особистою участю, з виготовленими здобувачами освіти інтерактивними плакатами, мовними гаслами, особистим виконанням гімну, медіа-листітками, і висвітленням подій, що відбулися в шкільних Інтернет-новинах, оформлення віртуальних фотовиставок, тощо.)

3) дидактична адаптація, що стосується підготовки здобувачів освіти до нових мультимедійних форм спілкування і методів навчально-виховної роботи у школі (організація учнівських прес-центрів, виконавчих учнівських рад по медіавихованню і комунікації, а також підтримка Інтернет-форуму на сайті закладу освіти і збір електронних адрес для організації системи розсилки на особисті адреси учасників освітнього процесу).

Оцінювання результативності розробленої моделі відбувається з урахуванням наявності медіавиховання, а саме, інноваційної діяльності шкільного культурного центру, шкільного Інтернет-телебачення, віртуального музею історії школи з наявним відеоархівом, готовності шкільного відділу інформаційних технологій супроводжувати виховний процес, цілеспрямованої роботи щодо підвищення якості освітнього процесу, тощо.

Представлені нами практичні результати можна розглядати як обґрунтоване теоретико-методологічне рішення модернізації виховання у закладі загальної середньої освіти, оскільки наша дослідницька позиція виражається в активному перетворенні досліджуваних процесів, у науково-педагогічному обґрунтуванні і реалізації практичного експериментування в цій сфері.

ШКОЛА І ГРОМАДА РАЗОМ

Жовта Наталія Миколаївна, заступник директора з навчально-виховної роботи Бутівської ЗОШ І-ІІІ ступенів Чмирівської ОТГ Старобільського району Луганської області;

Лозова Ірина Олександрівна, директор Бутівської ЗОШ І-ІІІ ступенів Чмирівської ОТГ Старобільського району Луганської області

Комаров Костянтин Олексійович, психолог Бутівської ЗОШ І-ІІІ ступенів Чмирівської ОТГ Старобільського району Луганської області

Актуальність теми. У Концепції «Нова українська школа» визначено вимоги до випускників закладів загальної середньої освіти – громадян ХХІ століття. Це мають бути всебічно розвинені, освічені українці, відповідальні громадяни і патріоти, які здатні до інновацій, які зможуть ефективно розвивати економіку, будуть конкурентноспроможні на ринку праці та навчатимуться впродовж усього життя.

Сучасна школа має завдання не просто надавати учням нові знання, але й розвивати в учнівської молоді компетентності, які їм необхідні для життя та професійної діяльності у ХХІ ст. Головними компетентностями, на думку авторів НУШ є: вміння комплексно вирішувати проблеми, критично мислити, бути креативними, вміти приймати відповідальні рішення та співпрацювати з людьми. [7]

Реалізація цих завдань в умовах сучасної реформи освіти вимагає творчого підходу та постійного пошуку нових ідей та форматів роботи – інновацій. «Інновації - новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери» [5]

В педагогіці ж інновацію визначають дещо по-іншому:

"Нововведення - це ідея, яка є новою для певної людини. І не має значення, чи є ця ідея об'єктивно новою, чи ні: ми визначаємо її в часі, що минув з моменту її відкриття чи першого використання".

"Цілком нову, особливу зміну, від якої ми чекаємо ефективності в процесі реалізації систематичних завдань"[цит. за 4, 77]

Водночас більшість авторів сходяться на думці, що термін «інновація» має розглядатися як усвідомлена спроба змінити систему освіти, причому з метою удосконалення існуючої системи. Нововведення необов'язково повинно бути чимось новим, але обов'язково чимось кращим.

Бутівська ЗОШ І-ІІІ ст. – це сільська школа, а сільські школи завжди посідали особливе місце серед інших шкіл через історичні традиції системи освіти, специфіку сільського середовища, різницю у менталітеті мешканців міста та села тощо. Впродовж останніх декількох років сільські школи працюють в умовах докорінних змін – адміністративних, матеріальних, соціальних, організаційних, методичних. Особливістю змін у сільській школі стає те, що досить часто діяльність школи (а іноді і просто існування!) неможлива без тісної співпраці і взаємодії з громадою.

З одного боку, це пов'язано з тим, що реформа децентралізації та НУШ міцно поєднує школу з місцевою громадою, передаючи питання життєдіяльності та розвитку школи, як то кажуть, «на місця». З іншого – характерною рисою способу життя у селі є виховання дітей усім оточенням, тобто турбота про розвиток дитини лежить у полі зору не тільки батьків, близьких і педагогів, а й сільської громадськості загалом. Життя в селі передбачає, що дитина закономірно пов'язана тисячами зв'язків зі своїми односельцями, які, беззаперечно, впливають на формування та розвиток дитини як особистості.

Виходячи з цього, для нашої школи партнерство з громадою є пріоритетним завданням. Для нас партнерство – це встановлення та розвиток взаємовигідних відносин між школою, учителями, батьками та громадою для спільного вирішення загальних проблем.

Для партнерства на базі школи характерні такі ознаки: чесність, повага, рівність, взаємовигідність, прозорість, волонтерство, двостороннє спілкування. Завдяки партнерству, ми поліпшуємо імідж школи, залучаємо додаткові людські та матеріальні ресурси, створюємо соціальний капітал, поліпшуємо взаєморозуміння, довіру та взаємодію між представниками різних членів громади. [3]

Коли сім'ї, групи однієї громади, підприємства та школи згуртовуються, щоб підтримати навчальний процес, учні мають кращі досягнення, перебувають у школі довше і отримують більше задоволення від процесу. Під час встановлення партнерських відносин народжується неформальна співпраця, яка ґрунтується на взаємовигідних умовах. З'являється соціальне визнання через успіхи, яких досягають члени громади, через підтримку ними школи. У такій взаємодії народжується почуття спільності, де кожен чітко усвідомлює: нам ніхто нічого не зробить, крім нас самих. Зрозуміло, що нові умови потребують і нових методів.

Мета: створення громадсько-шкільного простору з використанням педагогічних інновацій, відкритого для партнерства та творчої співпраці, який сприятиме формуванню активної за формою та моральної за змістом життєвої позиції кожного школяра, забезпечить можливість створювати та реалізовувати власні життєві проекти, сприятиме вихованню свідомого громадянина України – носія національних та загальнолюдських цінностей, який живе в гармонії з природою, сам з собою, з навколишнім оточенням.

Завдання: забезпечити діяльність школи як освітньо-культурного центру села; перетворити школу на відкриту систему партнерства і співпраці; створити умови для здобуття учнями життєвого і соціального досвіду у школі та громаді; надати умови для включення молоді у життя громади; широко використовувати проекти як інноваційну форму громадсько-шкільної взаємодії.

Засоби, форми і методи досягнення мети

Бутівська ЗОШ І-ІІІ ст., що навчає дітей сіл Бутове та Піщане, входить до складу Чмирівської ОТГ – найстаршої сільської ОТГ Луганщини. До її складу ввійшло вісім сільських населених пунктів загальною чисельністю 8004 особи. Саме мешканці села Чмирівка ще 2016 року ініціювали створення першої у Старобільському районі ОТГ, до якої приєдналися і мешканці сіл Бутове та Піщане. Чмирівська ОТГ є флагманом децентралізації у районі, залишаючись яскравим прикладом того, що буває, коли люди беруть свою долю у свої руки. Саме з цього часу проблема партнерства школи та громади стає для Бутівської ЗОШ І-ІІІ ст. особливо актуальною.

Вчителі Бутівської ЗОШ І-ІІІ ступенів беруть активну участь в житті Чмирівської ОТГ та налагоджують партнерські стосунки між батьками, школою і місцевою громадою. Партнерство школи з громадою реалізовується на засадах громадської довіри, прозорості, діалогу, рівноправності через делегування повноважень та взаємовигоди як результату структурованої співпраці. Серед основних напрямів співпраці школи та громади – культурно-просвітницький, інформаційно-просвітницький, профорієнтаційний, фізкультурно-оздоровчий, екологічний тощо.

Зміст партнерства громади, сім'ї та нашої школи надзвичайно широкий.

Усе починається з шанобливого ставлення до рідних і близьких, з емоційного мікроклімату сім'ї, із взаєморозуміння, взаємодопомоги, взаємовідповідальності. У школі спільно з батьками учнів створена ціла система заходів: родинні свята, виховні години за участю батьків, трудові десанти, екскурсії, родинні розмови, сімейні виставки, створення затишку у класі та школі. Для формування педагогічної культури батьків, усвідомлення ними важливості відповідального батьківства у нашому навчальному закладі організовано систему батьківської просвіти. Співпраця навчального закладу з батьками здійснюється також через безперервну індивідуальну роботу класних керівників, учителів-предметників, педагогів-організаторів, соціального педагога та практичного психолога, адміністрації навчального закладу.

Пріоритетними напрямками діяльності є: організація спільних заходів до пам'ятних дат; проведення просвітньої роботи серед батьків: інтерактивні батьківські збори, співбесіди, консультації, зустрічі з батьками вдома; проведення огляду новинок літератури для учнів, педагогів, батьків; проведення тематичних вечорів, літературних конкурсів, квестів та творчих майстер-класів, які проводять батьки у рамках загальношкільних заходів; проведення роботи з батьками та сім'ями, де склалися несприятливі умови для виховання та навчання

дітей; організація профілактичної роботи для попередження злочинності, алкоголізму та наркоманії серед підлітків та молоді; проведення спільних конкурсів, оглядів, сімейних свят; залучення спеціалістів для проведення позакласних заходів; надання соціальної допомоги населенню; медичний супровід усіх учасників навчально-виховного процесу школи; організація і проведення занять для школярів і їх батьків з метою пропаганди здорового способу життя; організація ДНЗ «Колосок» на базі школи для підготовки до навчання; пошукowo-дослідницька діяльність, розширення змісту фондів та експозицій шкільного краєзнавчого музею; вивчення національних традицій та звичаїв українського народу; участь у шкільних та громадських заходах національно-патріотичного напрямку; волонтерський рух (акції милосердя, концерти, трудовий десант); участь учнів школи у благоустрою території громади; участь працівників школи у роботі сільської ради; участь у шкільних та громадських заходах з метою соціальної допомоги та популяризації волонтерського руху.

Важливим елементом інформативної підтримки та зворотного зв'язку з батьками є сторінка Бутівської ЗОШ на Фейсбукі та шкільний сайт. Саме там поширюється інформація про усі важливі новини шкільного життя та відбувається безпосередній контакт з батьками.

Наша школа надає своїм випускникам не лише необхідний рівень освіти, а й навички громадської активності й самореалізації. Така робота сприяє задоволенню соціальних потреб громади. Школа сприяє вільному обміну думками, щодо визначення місцевих потреб, бере участь у прийнятті рішень на місцевому рівні, а також забезпечує зворотний зв'язок, з громадою.

Найвищою формою реалізації шкільно-громадського партнерства, інновацією у діяльності нашої школи є проектна діяльність на рівні громади, зміст якої пов'язаний з розвитком лідерства, організацією сімейного виховного простору, підготовкою учнів до професійного вибору й планування кар'єри. Відзначимо, що принциповим є не просто участь у проектах, а створення власних проектів, корисних для школи та громади.

Вчителем фізкультури Андрюшенком Є.В. з метою створення умов для занять спортом, активного відпочинку, активізації населення громади в квітні-червні 2018 р. був реалізований проект “Здоровий спосіб життя – запорука майбутнього громади”.

В рамках проекту було закуплене та встановлене спортивне знаряддя та тренажери на базі спортивної зали школи, внаслідок чого мешканці громади отримали змогу відвідувати секції футболу, волейболу, настільного тенісу, фізичного вдосконалення, жіночу групу здоров'я для занять аеробікою та гімнастикою.

Творчою групою в складі Лозової І.О., Жовтої Н.М., Войтенко І.О. навесні 2018 р. було розроблено проект “Реконструкція одноповерхової будівлі під розташування спортивно-оздоровчого комплексу “Веселий вулик”. На території Бутівської ЗОШ І-ІІІ ступенів Чмирівської ОТГ знаходиться приміщення котельні, яка не використовується за призначенням.

За проектом планується створити у цьому приміщенні сімейний клуб «Веселий вулик», який буде мати наступні стільники (відділи): публічно-шкільна бібліотека, танцювальний зал, дитяча кімната розваг, кабінет психологічної та логопедичної допомоги, кімната здорового способу життя. Клуб дозволить реалізувати потреби населення в організованому проведенні дозвілля, зміцненні родинних та міжродинних зв'язків, єднанні жителів громади. Цей проект став переможцем обласного конкурсу проектів регіонального розвитку. На даний момент здійснено ремонтні роботи: вирівняно стіни, оновлено дах, вставлено вікна. Продовження реконструкції заплановане на літо 2019 р.

Ініціативною групою жителів сіл Бутове та Піщане на чолі з вчителем Бутівської ЗОШ І-ІІІ ступенів, депутатом Чмирівської сільської ради Кузнецовою Т.В., навесні 2018 р. було розроблено проект «Створення зони відпочинку на Мирському озері с. Піщане шляхом розчищення, заглиблення дна озера та облаштування пляжу», який теж став переможцем обласного конкурсу проектів регіонального розвитку. На даний момент здійснено розчищення дна, відновлено ключі, що живили озеро, перекритий стік води з озера для його наповнення, громадою проведено очищення берегів озера, у перспективі – завезення піску, облаштування пляжу та дитячого майданчику (літо 2019р.).

Найістотнішим проектом є проект «Створення єдиного освітнього простору Чмирівської ОТГ як шлях до забезпечення якісних та доступних освітніх послуг в громаді», що передбачає капітальний ремонт усіх закладів освіти Чмирівської ОТГ впродовж 2018-2021 рр.

Проект передбачає капітальний ремонт та модернізацію приміщень навчальних закладів: заміна системи опалення, утеплення стін та покрівлі, заміна стріхи. Також планується ремонт пришкільних майданчиків закладів, оновлення матеріально-технічної бази, яка б забезпечувала надання учням якісної сучасної освіти. У рамках даного проекту у 2018 році у Бутівській ЗОШ І-ІІІ ст. здійснено заміну покрівлі та придбано 7 мультимедійних комплектів для шкільних кабінетів, на літо 2019 заплановані заміна опалення та зовнішнє утеплення будівлі.

З січня 2019 року наша школа бере участь у реалізації програми «Демократична школа», що передбачає співпрацю між школами, представниками місцевої громади (батьками, громадськими організаціями) та органами місцевого самоврядування на демократичних засадах.

Участь нашого навчального закладу у програмі сприяє демократичному розвитку школи, тренери програми надали практичні поради, що стали корисними для впровадження демократичних змін у закладі. Матеріали програми дали можливість запровадити різноманітні просвітницько-розвивальні вправи, особливо спрямовані на реалізацію основних прав людини у демократичному суспільстві. Тренерами були проведені заняття-тренінги для вчителів (виїзні та на базі школи), на яких було запропоновано більш ніж 60 просвітницьких вправ в галузі прав людини, які педагоги почали застосовувати в освітньому процесі.

На даний момент у Бутівській ЗОШ І-ІІІ ст. вже проведено тренінг з освіти демократичного громадянства та прав людини (лютий 2019 р.), моніторинг «Інструмент розвитку школи», презентовано Програму для шкільного колективу, батьків та представників громади (березень 2019 р.) В травні 2019 року у ході розширеної педради "Створення ефективної системи спільної діяльності сім'ї, школи та громади", (у форматі "Світового кафе"). батьки, вчителі та учні колективно працювали над планом роботи закладу на 2019-2020 н.р. щодо покращення демократичного середовища та демократичного врядування, впровадження ОДГ/ОПЛ в навчально-виховний процес закладу освіти.

Отримані результати та висновки щодо ефективності інновації

Інноваційне використання проектів як форми співпраці школи та громади сприяє:

– для навчального закладу: зміцненню авторитету та підвищенню іміджу закладу у громаді, поглибленню позитивних стосунків між школою і сім'єю, наданню підтримки школі з боку громади та батьків (зокрема фінансової), розвитку природних здібностей та талантів дітей;

– для учнів: збереженню здоров'я, покращенню успіхів у навчанні, підвищенню інтересу до навчання, зростанню рівня їх активності у житті школи та громади, відкриттю нових можливостей для організації дозвілля;

– для батьків: глибшому розумінню принципів роботи школи, встановленню кращої взаємодії між батьками, дітьми та вчителями, відвідуванню та допомозі в організації шкільних заходів, небайдужості до шкільних справ;

– для вчителів: покращенню взаємодії батьків та вчителів, їх спільної діяльності, зменшенню втрат часу на вирішення поточних та соціальних проблем, зростанню активності учнів та їх пізнавального інтересу, що є потужним мотиватором для саморозвитку та самовдосконалення вчителя.

Водночас, інноваційні проекти сприятимуть покращенню життя громади, організації зайнятості дітей, підвищенню загальної культури мешканців громади, їх згуртуванню, фізичному розвитку дітей та дорослих, превентивному вихованню молоді, формуванню нового освітнього простору Чмирівської ОТГ.

Як вже було сказано, результатом роботи з реалізації проектів є зростання рівня свідомості учнів та випускників школи, їх участь у суспільному житті громади. Учні школи беруть активну участь у роботі шкільного самоврядування у рамках діяльності шкільного агентства «Креатив» (участь у загальношкільних тематичних заходах, конкурсах, акціях, проведення учнівської конференції, рейди з ЗСЖ, участь у благодійних заходах, роботі волонтерського загону, засіданнях «Школи лідера»).

Команда нашої школи брала активну участь у роботі загальнорайонного проекту «Модель ООН у Старобільському районі» (освітня рольова гра, в ході якої імітується засідання різних органів системи ООН). Варто відзначити, що представниця нашої школи Скрипник Яна була визнана найкращою учасницею у своїй групі (Економічна та Соціальна рада).

Також учні школи є активними членами Молодіжної Ради Чмирівської ОТГ (голова Ради – випускниця нашої школи Ткаченко Валерія). Колесніков Євген брав участь у всіх проведених заходах молодіжної ради, допомагав у реалізації грантового проекту, розробив qr код для туристичного буклету ОТГ. Пампура Аміна, Мележик Софія та Ялалутдинов Костянтин займалися соціальною акцією зі збору речей для соціально вразливих категорій. Випускники школи минулих років Вороньков Дмитро та Колесніков Богдан допомагали з організацією розважальних свят (Дня молоді, вечорниць), надавали транспортну допомогу і обладнання. Богдан також є головою Бутівського осередку Молодіжної ради.

Можна стверджувати, що внаслідок впровадженої інновації учні нашої школи вчать діяти у нових, незвичайних ситуаціях, удосконалюють уміння аналізувати та самостійно вирішувати свої проблеми, активніше долучаються до процесу прийняття рішень, та врешті-решт формують власну життєву позицію, що є ключовим моментом у розвитку сучасної особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 5 кроків до кращої школи. Співпраця у громаді [Електронний ресурс] – Режим доступу: [/www.prosvitcenter.org/uk/5-krokv-krashhoyi-shkoly-spivpratsya-v-gromadi](http://www.prosvitcenter.org/uk/5-krokv-krashhoyi-shkoly-spivpratsya-v-gromadi)
2. Вельгас О.В. Заклад освіти – школа партнерства для громади. Методичний посібник / О.В. Вельгас. – Новоселиця, 2018 – 32с.
3. Дієве партнерство – успішна школа! [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nvk12.rv.ua/document/0-2017/4-17/Партнери-школа12.pdf>
4. Зайченко І.В. Педагогіка. 2-е видання / І.В. Зайченко. – Київ: Освіта України, 2008 р. – 528 с.
5. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 року N 40-IV / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15>
6. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
7. Концепція «Нова українська школа» [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.osvita.ua/doc/files/news/520/52062/new-school.pdf
8. Косогова О.О. Метод проектів у практиці сучасної школи / О.О. Косогова. – Харків: Ранок, 2011 . – 144 с.
9. Партнерство та співпраця адміністрації школи з батьківською громадськістю у справі становлення особистості учня [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.school29.edukit.mk.ua/dlya_vas_batjki/partnerstvo_i_spivpratsya/

ДОШКІЛЬНИЙ ЗАКЛАД І СІМ'Я: АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ

Запара Вікторія Миколаївна, директор КЗДО № 2 «Веселка» Сватівської міської ради, м. Сватове Луганської області;

Щербак Наталія Василівна, методист КЗДО № 2 «Веселка» Сватівської міської ради, м. Сватове Луганської області

Родина завжди була і є осередком становлення й розвитку особистості. Саме в сім'ї дитина отримує первинні навички сприйняття дійсності, привчається усвідомлювати себе повноправним представником суспільства.

Зміна державної політики в галузі освіти обумовила визнання провідної та важливої ролі сім'ї у вихованні молодого покоління. Зокрема, у ст.3 п.2 Закону України «Про дошкільну освіту» передбачено: «Держава надає всебічну допомогу сім'ї у розвитку виховання та навчання дитини;...підключається про збереження та зміцнення здоров'я, психологічний і фізичний розвиток дітей»; в ст. 8 цього ж Закону визначено, що: «Батьки або особи, які їх замінюють, несуть відповідальність перед суспільством і державою за розвиток, виховання і навчання дітей, а також збереження їх життя, здоров'я, людської гідності». Роль сім'ї підкреслюється також в статті 11 Закону України «Про охорону дитинства»: «Сім'я є природним середовищем для фізичного, духовного, інтелектуального розвитку дитини, матеріального забезпечення і несе відповідальність за створення належних умов для цього.»

Базовий компонент дошкільної освіти (у новій редакції) зазначає, що «Дошкільна освіта є самостійною системою, обов'язковою складовою освіти в Україні, яка гармонійно поєднує сімейне та суспільне виховання».

В Методичних рекомендаціях до листа МОН України зазначено, що «Нині ефективність дошкільної освіти пов'язана з організацією освітнього процесу на засадах партнерства. Це спонукає оновити зміст і форми співпраці педагогів закладів дошкільної освіти з батьками вихованців.»

Як бачимо, чинне законодавство в галузі дошкільної освіти, на відмінну від документів минулих років, передбачає взаємопроникнення сімейного і суспільного виховання з метою створення для кожної дитини єдиного виховного середовища.

Але, на жаль, нинішні умови соціальної та політичної нестабільності, які супроводжуються економічними та духовними кризами, негативно впливають на сім'ю. Сучасна сім'я втратила головні орієнтири в своєму призначенні. Дана проблема в науковій літературі розглядалася багатьма фахівцями. Дослідження Арнаутова С.П., Березиної Т.А., Виготського Л. С., Доронова Т.Н., Звереві О.А., та інші показали, що сім'я гостро потребує допомоги фахівців на всіх етапах дошкільного дитинства. Аналізуючи цю проблему, прийшли до висновку, що сьогодні зацікавити батьків може лише сама дитина. Розповідаючи батькам про те, як дитина вела себе протягом дня, які особисті якості виявила, які досягнення та труднощі були сьогодні у неї, можна сформулювати у батьків розуміння того, що поруч з їхньою дитиною – уважна, зацікавлена людина, яка має таку інформацію, якої немає у самих батьків.

На підставі вище зазначеного, актуальною сьогодні є просвітницька робота дошкільного закладу, спрямована на навчання батьків тому, як виховати дитину здоровою та психічно і фізично розвиненою, як правильно підготувати її до життя в суспільстві. Вкрай важливо залучити батьків та всіх членів родини до співпраці з педагогічним колективом, до їхньої активної участі в житті навчального закладу, групи.

Організація повноцінної взаємодії педагогів і батьків вже декілька років поспіль є одним із найважливіших завдань, що стоїть перед колективом нашого дошкільного закладу. І форми залучення мам і тат до виховання та навчання своїх власних дітей використовувалися та використовуються найрізноманітніші. Але досвід показує, що у роботі з сучасними батьками більшість традиційних форм педагогічної просвіти є малоефективними, хоча вихователь витрачає багато сил, енергії, щоб підготуватися до зустрічі з ними. Мабуть, це відбувається тому, що, як правило, ми пропонуємо батькам «готові рецепти», «готові порції знань», що стосуються дитячої психології, практики навчання дітей дошкільного віку, сімейного виховання тощо, але батьки не поспішають отримати ці знання.

Тому свою роботу ми почали з пошуку таких сучасних *форм взаємодії з родинами вихованців*, які б сприяли досягненню реального співробітництва та розвитку партнерських взаємин між закладом дошкільної освіти та сім'єю .

Для налагодження співпраці з родинами вихованців обрали такий алгоритм: 1.соціальне дослідження родин; 2. ознайомлення батьків з дошкільним закладом; 3.просвітницька діяльність; 4.спільна діяльність; 5.аналізування проведеної роботи.

Вивчаючи теоретичні та практичні аспекти проблеми, дійшли до висновку, що підвищенню ефективності роботи з батьками сприятиме модернізація традиційних та використання інноваційних форм взаємодії.

Перевагу надавали формам роботи практичного спрямування, які можна розділити на чотири групи:

1.інформаційно-аналітичні - спрямовані на виявлення інтересів, потреб, запитів батьків, рівня їх педагогічної грамотності, встановлення емоційного контакту між педагогами, батьками і дітьми (анкетування, збір відомостей,соціологічні зрізи, опитування, консультації, анкетування, «скринька довіри», бесіди і т.д.);

2. наочно - інформаційні (тематичні стенди, виставки дитячих робіт, випуск стіннівок, організація «днів відкритих дверей», відкритих переглядів занять та інших видів діяльності дітей, родинний альбом, інформаційні проспекти);

3. дозвілєві - покликані встановлювати теплі довірчі відносини, дозволяють батькам побачити з середина своєю дитину, труднощі у взаєминах, спробувати різні походи, набути досвіду взаємодії не тільки зі своєю дитиною, але з іншими батьками (спільні свята, виставки творчих виробів і малюнків, спільні дозвілля, свята, участь батьків у театральних виставах, у виставках, проведенні гурткової роботи);

4. пізнавальні - спрямовані на ознайомлення батьків з віковими і психологічними особливостями, формування у батьків практичних навичок виховання дітей (семінари-практикуми, тренінги, ігри з педагогічним змістом, педагогічна бібліотека, батьківські збори в нетрадиційній формі).

Що прозорішою є діяльність закладу дошкільної освіти, то більше довіряє йому батьківська громада. Керуючись таким принципом, ми використовуємо різні форми презентацій свого дошкільного закладу.

Одна з них – день відкритих дверей. Наше гасло: « Двері дошкільного закладу мають бути завжди відчинені для батьків». Така форма роботи цінна тим, що основним засобом впливу на загал батьків є поширення практичних методів та прийомів щодо організації освітньо-виховного процесу з дітьми певної вікової категорії. Батькам надається можливість стати безпосередніми учасниками виховного процесу. До такого заходу готуємося заздалегідь: радімося з батьками, що б їм вкрай хотілося побачити, що їх цікавить. Діти також отримують інформацію про те, що до групи завітають їх батьки . Разом з дітьми міркуємо, як прикрасити групу, що цікавого можемо показати тощо. Результативність роботи висока. Батьки відвідують такі заходи із задоволенням.

Опитування показало, що значна частина батьків, не відкидаючи такі традиційні форми отримання інформації, як – от : індивідуальні і групові бесіди, консультації, презентації вікових груп, папки-пересувки, зустрічі з фахівцями тощо, вважає більш зручними способами комунікації сучасні інтерактивні засоби інформування. Для ознайомлення батьківської громади з закладом дошкільної освіти, для формування його позитивного іміджу , а також із просвітницькою метою, розміщуємо інформацію про діяльність закладу, заходи в ЗМІ та соціальних мережах. Дуже добре зарекомендувала себе інноваційна форма роботи, яка має назву «Смартмоб». Також з просвітницькою метою, та з метою привернення уваги до обговорення питань виховання та розвитку дітей використали таку інтерактивну форму роботи як *відеоблог*. Ведучими відеоблогу є батьки. Протягом року в ефірах відеоблогу батьки обговорювали питання виховання своїх дітей, обмінювалися думками, пропонували свої пропозиції. І хоча не завжди залишали свої коментарі у соцмережах, та жваво обговорювали кожен тему при живому спілкуванні.

На допомогу батькам випускаємо *газету* «Веселковий дивосвіт». Доступно, коротко й лаконічно в ній розповідається й ілюструється життя садочка, описуються поради лікаря, даються рекомендації щодо виховання та розвитку дітей дошкільного віку тощо.

Працюючи над пошуком форм спілкування з батьками, усвідомлювали, що впровадження різних форм і методів буде дієвим, якщо буде *зворотній зв'язок*.

Тому поруч з такими традиційними формами як «Зошит відгуків», «Скринька довіри», «Батьківська пошта» започаткували інформаційно-довідкові рубрики у куточках для батьків: «Запрошуємо до обговорення», «Дискусійна трибуна», «Відкритий мікрофон», «Діалог на стіні» - своєрідні трибуни для письмового спілкування батьків; організували інтерактивний стенд «Батьківське віконечко» (батьки обмінюються цікавою інформацією та досвідом виховання й розвитку дітей, готуючи матеріали та розміщуючи їх на стенді у батьківському куточку). Ефективними виявилися і такі форми комунікації як «Батьківська платформа» та «На паркані писати дозволяється». На цих стендах кожен з бажаючих може висловити свою думку з питання, що виноситься на обговорення, або з питання, яке їх турбує тощо. Під час підготовки до такої форми роботи ми визначаємо дискусійні питання, аналізуємо педагогічні ситуації, готуємо з батьками повідомлення з актуальної теми чи проблеми. Питання, які обговорюються на «Батьківській платформі» в подальшому становляться темами круглих столів.

Досить ефективна форма роботи з батьками, які усвідомлюють наявні проблеми родини, прагнуть змінити стиль взаємодії з власною дитиною, розуміють необхідність набуття нових знань і вмій у її вихованні – це *тренінги*. Під час тренінгових занять батьки з інтересом виконують різні завдання, «приміряючи» на себе роль дитини, розігрують педагогічні ситуації і міні-сценки педагогічного спрямування.

Активно використовуємо як *інтерактивні методи* взаємодії, як-от: «педагогічні дебати», «коло ідей», квести, тренінги, «діалоги», тематичні акції, так і традиційні: батьківські конференції, семінари – практикуми, ділові ігри, батьківські збори тощо. Але підходи до їх проведення намагаємося осучаснювати. Так, *батьківські збори* прагнемо проводити по-новому, а саме: готуючись до зборів, заздалегідь розміщуємо у «Батьківському куточку» матеріали з теми, що буде обговорюватися. Створюємо психологічну атмосферу, що сприяє розкутому і довірливому спілкуванню. Відмовилися від довгих виступів повчального характеру. Щоб уникнути пасивного слухання, змінюємо форми подання матеріалу. Так, збори «Сто секретів здоров'я» пройшли у формі невимушеної бесіди за «круглим столом» в ході якої батьки приймали участь в ділових іграх та інтерактивних вправах; з цікавістю слухали висловлювання своїх дітей з даної теми, які були записані напередодні зборів і представлені у слайдах; під час показу фрагментів занять уважно і зацікавлено стежили за своїми дітьми, маючи змогу самостійно зробити висновки.

Дозвільний напрямок, що передбачає залучення батьків до співпраці, завжди є цікавим, захоплюючим, корисним, але найбільш трудомістким у плані організації та проведення. Будь-який захід, організований та

проведений спільно з батьками, дозволяє їм відчути усі складності, з якими доводиться мати справу вихователям; потребує високої психологічної підготовки у питаннях відносин «діти-батьки» та педагогічної компетентності у питаннях взаємодії вихователя і батьків. Наш досвід переконав, що ефективно сприяють налагодженню емоційного контакту між вихователями, батьками та дітьми така форма співпраці як участь батьків і дітей у спільних *театралізованих виставах*. Щоб спільна діяльність була більш ефективною, намагалися шукати такі *інтерактивні форми*, які включають в себе залучення батьків до життя закладу, допомагають перетворити інтерес дошкільного закладу на інтерес сімейний, дають змогу згуртувати групу дітей та їхніх батьків в колектив однодумців, зробити їх своїми союзниками. «Сімейні або батьківські клуби» і є саме такою формою роботи.

Ще однією формою інтерактивної взаємодії з рідними вихованців є «Ток-шоу». Це така форма роботи, в основі якої – обговорення актуальної проблеми у форматі запитань-відповідей. Більшість батьків уже знайома з подібним форматом, його правилами. Ця форма роботи цікава для батьків передусім тому, що на ток-шоу немає лекторів і слухачів. Ток-шоу – це водночас розвага, спосіб спілкування та навчання. Саме тому з задоволенням брали участь рідні вихованців у ток-шоу «Хата на тата» та «Хто зверху», під час яких показували свої знання та вміння в питаннях, що стосуються виховання дітей (додаток 4).

Практика показує, що ефективність заходів значно зростає, коли до них залучаються батьки. Підтвердженням цього став *«Ярмарок талановитих родин»*. Які тільки таланти не демонстрували батьки! Одні готували випічку, другі - різноманітні страви української кухні, інші радували своїм співом та виробами народно-прикладного мистецтва. Завдяки спільним зусиллям батьків, дітей та вихователів ярмарок пройшов на славу. Захід згуртував дітей і дорослих, подарував радість спілкування, залучив до позитивного дозвілля.

Бути причетними до подій, що відбуваються в нашому закладі, допомагають батькам різноманітні *виставки*: «Золота симфонія осені», «Зимова казка». А скільки творчості, фантазії та креативності виявили родини, готуючи експонати на виставку саморобок із покидькового матеріалу! Скільки захоплення було в очах кожної дитини, коли вона ділилася враженнями про спільну роботу з батьками. Не забуваємо також і про те, що кожна людина, виконавши певну роботу, потребує оцінки своєї праці. Тому, завершуючи виставку, нагороджуємо батьків листами подяки.

Як показала практика, однією з причин неналежного залучення батьків до співпраці є відсутність системного підходу. Системний підхід до організації взаємодії з рідними вихованців дає кращий результат, аніж періодичні зустрічі, хай і ретельно продумані та сплановані. Вирішити цю проблему можна за допомогою методу психолого-педагогічного проектування. Метод проектів дозволяє батькам стати безпосередніми учасниками освітнього процесу та збагатити свій педагогічний досвід і отримати початкове задоволення від своїх успіхів та успіхів дитини. Саме це і довів проект «Батьківські родзинки» (додаток 5).

Практика довела, що взаємна робота батьків і вихователів на користь дитини може бути результативною тільки в тому випадку, коли вони об'єднують свої зусилля. А у джерел такого об'єднання повинні стояти наступні принципи: доброзичливий стиль спілкування педагогів із батьками; індивідуальний підхід; співпраця, а не наставництво; ґрунтовна підготовка до проведення заходів із батьками; динамічність.

Застосування в роботі з родинами вихованців нетрадиційних та інтерактивних форм дала позитивні результати: батьки перестали дивитися на дитячий садок як на щось другорядне. Якщо раніше ступінь включення батьків до організації освітнього процесу була низькою та складала: пасивні спостерігачі - 83%, активні учасники - 17%, то на даний момент залишаються пасивними лише 10% батьків.

Та робота не припиняється. Діти розходяться по домівках, а ми, дорослі, аналізуємо кожний минулий день: що вдалося, що особливо сподобалося дітям, що приготувати на наступний день, чим здивувати, порадувати, над чим разом попрацювати, від чого відмовитися – тобто ми, і вихователі, і батьки йдемо назустріч дітям завжди, дедалі краще відчуваючи й розуміючи їхню особисте «Я». Мета у педагогів та батьків спільна, тому досягти її можна тільки спільними зусиллями.

УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ З ІНКЛЮЗИВНИМИ КЛАСАМИ

*Сорочан Валентина Сергіївна, директор комунального закладу
«Полтавська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 20
імені Бориса Сергія Полтавської міської ради Полтавської області»*

Актуальність теми. Сучасний етап розвитку України характеризується кардинальними змінами в усіх галузях суспільства, держава переходить до моделі інноваційного розвитку і потребує особистісного ставлення кожного до цих перетворень. Особливо це стосується системи освіти, у якій значне місце посідають педагогічні інновації (нововведення) та інноваційні процеси, які характеризуються модернізацією змісту і структури управлінської діяльності керівників закладів загальної освіти, генеруванням і реалізацією нових ідей та освітніх ініціатив, формуванням якостей лідера інноваційних перетворень у контексті завдань, поставлених перед загальною середньою освітою Національною доктриною розвитку освіти, законами України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про інноваційну діяльність» та іншими нормативно-правовими актами. Однією із тенденцій інноваційного розвитку освіти в Україні на сучасному етапі є

інклюзія, філософія якої базується на зміні освітньої парадигми – об'єднанні двох традиційних систем (спеціальної і загальної освіти) в єдину освітню систему. Визначені у цих документах завдання сприяють створенню умов для розвитку та саморозвитку кожної особистості, формуванню покоління, здатного навчатися упродовж усього життя, створенню і розвитку цінностей громадянського суспільства, пошуку нових шляхів розвитку національної школи та модернізації управління нею, що можливе за умови підготовки їх керівників до змін, принципової переорієнтації на сучасні наукові підходи та принципи, форми і методи управління.

Активне впровадження інновацій в освітню галузь стало провідним напрямом діяльності всіх закладів освіти України і є одним із найважливіших питань, які сьогодні розглядаються в освіті і покладаються на педагогів та управлінців. Питання впровадження інновацій в освіту осіб з особливими освітніми потребами досить актуальне, так як це альтернативна модель освіти, що стає вимогою сьогодення, окресленою державою.

Стан і ступінь дослідження теми. Теоретичними аспектами дослідження є сучасні дослідження з проблем управління закладом загальної середньої освіти (Л. Даниленко, В. Пікельна, інші), психологічні й педагогічні теорії розвитку діяльності та її суб'єкта (І. Бех, Л. Виготський та ін.). Дослідження сучасних науковців щодо управлінської діяльності керівників ЗЗСО ґрунтуються на методології педагогічного менеджменту (В. Маслов, В. Драгун), менеджменті внутрішньокільного управління (Ю. Конаржевський), інноваційного менеджменту (Г. Дмитренко та ін.), педагогічної інноватики (К. Ангеловські, М. Поташник), менеджменту освітніх інновацій (З. Рябова, Г. Тимошко), особистісно зорієнтованої педагогіки (І. Бех, І. Якиманська), інклюзивної освіти (Т. Бут, А. Колупасва) та ін. Проте наукові дослідження в галузі педагогічної інновації, освітнього менеджменту, менеджменту освітніх інновацій не в повній мірі досліджують специфіку управління інноваційною діяльністю закладу загальної середньої освіти з інклюзивними класами.

Актуальність проблеми та аналіз її наукової розробленості дають змогу виявити протиріччя, які гальмують розвиток шкільної освіти нової якості. Насамперед, це суперечності між швидкоплинними змінами у суспільстві та невідповідністю шкільної освіти викликам часу; існуючими традиційними педагогічними теоріями і слабо узгодженими з ними емпіричними результатами інноваційної педагогічної практики; прагненням управлінців до інноваційних змін та недостатньо розробленою в педагогічній теорії та практиці системою підготовки педагога-керівника; перевагою директивного стилю управління в освіті та необхідністю ініціативності та демократизму, як основними умовами впровадження інновацій в систему управління сучасними освітніми закладами, в тому числі з інклюзивними класами.

Метою дослідження є розкриття теоретичних аспектів управління інноваційною діяльністю закладу загальної середньої освіти, визначення шляхів удосконалення цього процесу та розробка відповідних методичних рекомендацій.

Об'єктом дослідження є інноваційна діяльність Комунального закладу «Полтавська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №20 імені Бориса Сергія Полтавської міської ради Полтавської області» з інклюзивними класами. Отримані результати є методичною базою процесу управління інноваційною діяльністю закладу загальної середньої освіти в сучасних умовах та можуть бути використані в процесі управління закладом загальної середньої освіти і під час організації навчально-методичної роботи у школі.

Основний матеріал. Характерною особливістю управління інноваційним розвитком закладу освіти є здійснення інноваційної діяльності. Головним інноваційним процесів у освіті є впровадження досягнень психолого-педагогічної науки в практику, вивчення, узагальнення та поширення передового педагогічного досвіду. Інноваційну спрямованість педагогічної діяльності зумовлюють соціально-економічні перетворення, які вимагають відповідного оновлення освітньої практики. Рушійною силою інноваційної діяльності є педагог. Педагог-новатор є носієм конкретних нововведень, їх творцем, модифікатором. Основна умова таких перетворень – готовність педагога до інноваційної діяльності.

Реалізація інноваційного потенціалу педагога передбачає значну свободу дій і незалежність його у використанні конкретних методик, нове розуміння цінностей освіти, прагнення до змін, моделювання експериментальних систем. Не менш вагомим є питання, що саме нам треба впроваджувати, тобто на основі чого будувати інноваційні технології розвитку освітнього закладу. Педагогічний досвід, передусім, знаходить своє втілення в технології освітнього процесу. За поширеністю, охопленістю педагогічного середовища його поділяють на передовий і масовий [3]. Передовий педагогічний досвід збагачує практику навчання й виховання, сприяючи розвитку педагогічної думки. Йому властива як історична обмеженість, оскільки на кожному новому етапі з розширенням матеріальних, методичних, кадрових можливостей ЗЗСО виникають нові вимоги до педагогічної діяльності, так і певні постійні елементи. Різновидами передового педагогічного досвіду є новаторський і дослідницький. Метою інноваційної управлінської діяльності керівника ЗЗСО є визначення головних перспективних напрямів розвитку закладу освіти, накопичення ресурсу та інноваційного потенціалу, розробка і впровадження нового змісту і форм освітнього процесу, створення умов для розвитку нового педагогічного мислення; основними завданнями – об'єднання колективу закладу освіти навколо головної мети, здійснення постійного моніторингу результатів управлінської діяльності керівника, розробка різноманітних форм та видів педагогічної діяльності для здійснення права вибору та адаптації членів педагогічного колективу до інноваційної діяльності, підтримка та стимулювання інноваційної та експериментальної діяльності вчителів, створення особистісно зорієнтованих умов взаємодії учасників освітнього процесу. Формування готовності педагогів до інноваційної діяльності, що виявляється у позитивному ставленні, потребах та сформованих знаннях і способах реалізації інновацій, суттєво впливає на процес впровадження педагогічного досвіду, творчий пошук, морально-психологічний клімат, матеріально-технічні, санітарно-гігієнічні та естетичні умови

праці. Процес упровадження інновацій доцільно розподілити на основні етапи, врахувавши теоретичну та практичну підготовку педагогів, на підставі всебічного аналізу коригувати його зміст та етапи, окреслюючи нові перспективи роботи. Спеціальна група кваліфікованих, творчих педагогів бере на себе відповідальність щодо аналізу, корекції досвіду, системного відбору нових ідей, технологій, концепцій. Це дає змогу об'єднати зусилля автора педагогічних нововведень із зорієнтованими на інноваційну діяльність педагогами.

За метою здійснення педагогічного аналізу виділяють діагностичну, коригуючу та регулюючу форми. Педагогічне діагностування передбачає вивчення стану діяльності педагогів, виявлення позитивної та негативної тенденції, умов і причин їх наявності, визначення ступеня відповідності стану сучасним вимогам науки та передової практики та вироблення відповідних рекомендацій. Коригуючою формою передбачається оперативне внесення змін чи уточнень на окремих ділянках роботи педагогів, у їхніх підходах до вибору засобів розв'язування освітніх завдань, методів і прийомів навчання, способів організації діяльності дітей, наочного оснащення заняття та інше. Регулююча форма передбачає регулювання роботи педагогічного колективу як одну із важливих функцій управління. Вони можуть бути об'єднані і пов'язані з новими умовами роботи: перехід на нові навчальні плани, програми, впровадження НУШ, відкриття інклюзивних класів тощо. Завдяки педагогічному аналізу в кожній конкретній ситуації можуть своєчасно розв'язуватися найбільш ефективні завдання, які постають перед педагогічним колективом у його повсякденному житті. У цьому й полягає суть управління. Важливим є процес формування у керівників закладів освіти аналітичних умінь. Найефективніше застосування і розкриття потенціалу нововведень відбувається в процесі здійснення такої інноваційної технології як педагогічне проектування. Завдяки технології педагогічного проектування в кожному освітньому просторі ЗЗСО може бути створено самобутню ситуацію розвитку особистості дитини з урахуванням реальних педагогічних ресурсів.

Але не менш важливим, а може і важливішим, є створення інноваційного середовища в межах закладу освіти [2]. Головна особливість соціально-педагогічної ініціативи полягає у добровільному характері діяльності, коли педагог чи педагогічний колектив беруть на себе значно більшу міру відповідальності, а ніж того вимагають професійні обов'язки чи суспільні норми. Зміст управління інноваційним розвитком закладу загальної середньої освіти з інклюзивними класами має в основі традиційну управлінську діяльність, але й свої певні відмінності та особливості. Управління інноваційним розвитком ЗЗСО з інклюзивними класами має слугувати впровадженню інновацій та створення інноваційного середовища для інклюзивного навчання, яке відображає одну із головних ідей – усі діти є цінними й активними членами суспільства. Саме взаємозв'язок всіх компонентів та створення ефективної системи роботи може забезпечувати нам далі здійснення управління інноваційним розвитком, розкриття кожного учня, врахує потреби, а також спеціальні умови та підтримку, яка забезпечується психолого-педагогічним та медико-соціальним супроводом. А саме головне – дитина вчиться життєдіяльності в оточенні здорових дітей, що формує спрямованість до повноцінного життя, підвищення якості власного буття, усвідомлення власної спроможності.

Колектив Комунального закладу «Полтавська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №20 імені Бориса Сергія Полтавської міської ради Полтавської області» сьогодні зосереджений на освоєнні інноваційних педагогічних технологій на основі творчого підходу до організації освітнього процесу та впровадженні інклюзивної освіти. Діти з ООП навчаються в класах загального розвитку. З досвіду роботи закладу необхідно зазначити, що стратегія розвитку інклюзії в умовах ЗЗСО – це не просто сума кількох пропозицій зі здійснення в закладі додаткових дій та ініціатив стосовно дітей з ООП, у ній розкриваються способи позитивної зміни закладу відповідно до інклюзивних цінностей. Головним завданням ЗЗСО – є просування демократичних цінностей і практик, в тому числі інклюзивних. Інклюзія створює умови для активізації участі усіх дітей і дорослих у освітньому процесі і розвитку освітнього закладу для всіх. Інклюзивний розвиток поєднує всі принципові підходи до розвитку школи, які обумовлюють пошуки шляхів вдосконалення організації, змісту і методик навчання і виховання дітей з ООП. Одним із шляхів реалізації цього завдання є освітня інклюзія, яка успішно реалізується в освітньому закладі. Крім цього, розвиток інклюзивної освіти забезпечує рівні права, можливість, доступність вибору комфортного освітнього маршруту для будь-якої дитини незалежно від її фізичних та інших можливостей.

Підтримуючи інклюзивну культуру, реалізуючи інклюзивну політику і практику, ЗЗСО №20 діє в інноваційному режимі. Сама концепція інклюзивної освіти відображає одну із головних ідей демократії – всі діти є цінними і активними членами суспільства. Навчання в інклюзивних класах закладу є корисним як для дітей з ООП, так і для інших дітей, членів родин і суспільства в цілому. В інклюзивних класах пріоритетним є розвиток сильних якостей і талантів дітей, а не їхні проблеми. Завдяки взаємодії діти навчаються сприймати, природньо й толерантно ставитися до людських відмінностей. Інклюзивні шляхи вирішення проблем також корисні і для сім'ї. Інклюзивна система освіти є також корисною і з суспільної точки зору, оскільки завдяки спільному навчанню діти змалку навчаються розуміти й толерантно відноситись до людських відмінностей.

Комунальний заклад «Полтавська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №20 імені Бориса Сергія» став інклюзивним, щоб кожна дитина з особливими освітніми потребами отримала підтримку в умовах звичайного класу. Адаптація навчальної програми та освітнього середовища до потреб учнів, які вирізняються своїми психофізичними особливостями, – мета інклюзивної освіти. Оптимальні шляхи і засоби впровадження інклюзивного навчання ґрунтуються на основі відповідного нормативно-правового, навчально-методичного, кадрового, матеріально-технічного та психолого-педагогічного забезпечення. Поширеною є неввірна думка, що інклюзивне навчання – це лише навчання дітей із певними діагнозами, захворюваннями, в тому числі із інвалідністю, у класах ЗЗСО. У Законі України «Про освіту» подано тлумачення «інклюзивне навчання –

система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників» [2]. Отже, Комунальний заклад «Полтавська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №20 імені Бориса Сергія Полтавської міської ради Полтавської області» за своєю філософією є інклюзивним. Це означає готовність у будь-який час прийняти кожну дитину, намагаючись створити максимально сприятливе середовище для розвитку її потенціалу. Інклюзивне навчання як форма освіти організовується у ЗЗСО №20 протягом усього навчального року і має наступні складові: командну взаємодію вчителів, корекційних педагогів, учнів та їхніх батьків; задоволення освітніх потреб дітей через реалізацію Індивідуальної програми розвитку та створення універсального дизайну у сфері освіти; партнерські стосунки педагогічних працівників з батьками дітей з особливими освітніми потребами.

Для успішного входження в суспільство дітей з ООП необхідна організація їхнього освітнього процесу в інтегрованих умовах, що забезпечить соціальний, емоційний та когнітивний розвиток кожної дитини з особливостями психофізичного розвитку з тим, щоб вона відчувала себе повноцінним учасником соціального життя. Оптимальним в цьому плані є створення інклюзивного освітнього середовища, яке відкрите для дітей різних за соціальним статусом, станом здоров'я, зовнішнім виглядом та дає можливість враховувати та задовольняти їхні освітні потреби. У ЗЗСО №20 навчається 14 дітей із ЗПП, 2 учнів мають статус біженців із країн, де ведуться бойові дії (Сирія).

Для успішного залучення дітей з ООП в заклади освіти необхідна наявність усіх складових компонентів інклюзивного освітнього середовища. До них належать: розумне пристосування навчального курсу; диференційоване викладання; толерантна взаємодія всіх учасників освітнього процесу; універсальний дизайн; партнерство школи з батьками дітей з особливими освітніми потребами.

В інклюзивному освітньому середовищі всі діти здатні досягати успіху. Аргументи на користь перебування учнів в інклюзивному освітньому середовищі незаперечні. Тому супротивне твердження про те, що решта дітей здобувають менш якісну освіту в інклюзивному середовищі чи опиняються в менш сприятливих соціальних умовах, важко назвати аргументованим. У багатьох відношеннях інші діти від перебування в інклюзивному середовищі одержують скільки ж користі, скільки й діти з ООП. Присутність дітей із відмінними здібностями в класі ніяк не заважає успішності учнів, які не мають обмежень. Усі діти, перебуваючи в інклюзивному середовищі, можуть навчитися цінувати й поважати дітей із відмінними здібностями. Вони навчаються бачити людину, а не передусім її «ваду» чи обдарованість та не помічати пов'язаних із ними соціальних ярликів, що призводить до покращення суспільних відносин у державі. Педагоги в інклюзивній школі поважають зусилля родини у вихованні дитини з ООП та розробляють механізми ефективної співпраці сім'ї та освітнього закладу. Активна взаємодія педагогів з батьками дає позитивний результат для залучення дітей з ООП до навчання в інклюзивному класі. Педагогіка партнерства відповідно до концепції НУШ визначає істинно демократичний спосіб співпраці педагога і дитини, який не відкидає різниці в їхньому життєвому досвіді, знаннях, але передбачає безумовну рівність у праві на повагу, довіру, доброзичливе ставлення і взаємну вимогливість. На сьогодні ЗЗСО №20 з інклюзивними класами є базою для організації консультативної роботи, психологічного супроводу батьків дітей з ООП, дотримуючись положень, що стосуються етичної регламентації взаємодії педагогів з батьками. Полтавський ЗЗСО №20 здійснює самооцінку своєї діяльності за матеріалами Індексу інклюзії [3], який дає змогу визначити можливості для вдосконалення його роботи за трьома взаємопов'язаними напрямками: створення інклюзивної культури, розроблення інклюзивної політики та розвиток інклюзивної практики. В результаті відкриття інклюзивних класів відповідно до Закону України «Про освіту» у закладі розроблена програма, яка дозволяє визначити критерії ефективності інклюзивного навчання, націленого на формування особистості. Також за матеріалами Індексу [3] було проведено анкетування учасників освітнього процесу закладу – педагогів, учнів, а також їхніх батьків/опікунів – з метою визначення ставлення зацікавлених сторін до впровадження в школі Концепції інклюзивного освітнього простору.

Однією з умов реалізації інноваційних технологій в практику роботи ЗЗСО є готовність педагога до інноваційної діяльності, яка здійснюється на локальному, регіональному чи всеукраїнському рівнях. Успішність інноваційної діяльності передбачає, що педагог усвідомлює практичну значущість різних інновацій у системі освіти не лише на професійному, а й на особистісному рівні. Інноваційна педагогічна діяльність може здійснюватися як у традиційних навчальних закладах, так і в інклюзивних. У інклюзивних закладах вона здебільшого здійснюється емпіричним шляхом, тобто шляхом проб і помилок. Управління інноваційною діяльністю ЗЗСО з інклюзивними класами вимагає постійного креативного професійного вдосконалення. І одним із шляхів вдосконалення є інформальна освіта педагогів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Даниленко Л.І. Інноваційний освітній менеджмент: навчальний посібник. – Київ: Главник, 2006. – 144с.
2. Закон України «Про освіту» // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 38-39. Закон «Про освіту» розширює інклюзивну освіту [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Київ. – Режим доступу: <https://osvita.ua/school/57367/> (дата звернення 02.03.2018) – Назва з екрана.
3. Індекс інклюзії: розвиток навчання та участі в життєдіяльності шкіл: посіб. / [Тоні Бут]; пер. з англ. – Київ: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. – 190с.
4. Тимошко Г. М. Організаційна культура керівника загальноосвітнього навчального закладу: теорія та практика: Монографія/ за наук. ред. В.В. Олійника. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2014. – 596с.

“ПОЛТАВІКА – ПОЛТАВСЬКА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ”:

*Резніченко Зоя Володимирівна, доцент кафедри педагогічної майстерності та інклюзивної освіти
Полтавського обласного інституту післядипломної і педагогічної освіти імені
М.В. Остроградського*

Актуальність теми інновації. “ПОЛТАВІКА – Полтавська Енциклопедія” видається під егідою Центру дослідження історії Полтавщини Полтавської обласної ради (голова редакційної колегії – історик-краєзнавець, педагог, член Національної спілки краєзнавців України, заслужений учитель України О.А. Білоусько). Вона є регіональною енциклопедією за характером інформації та науково-популярним виданням – за цільовим і читацьким призначенням. Полтавіка є наймасштабнішим і найамбітнішим проектом з усіх, що здійснювалися на Полтавщині [2, С.18]. Читачі схвально зустріли її 12-й том “Релігія і церква” (2009) та том 9 у двох книгах: “Образотворче і декоративне мистецтво” (2015), першу книгу 6-го тому “Освіта і наука (2018) [7]. Ці фоліанти отримали Гран-прі обласного щорічного конкурсу “Краща книга Полтавщини” (2009, 2015 і 2018 рр.).

Натепер чекаємо на вихід другої та третьої книг шостого тому “Освіта і наука” “ПОЛТАВІКИ” – “Полтавської Енциклопедії” з 12 запланованих як енциклопедичну квінтесенцію праці когорти освітян Полтавщини [4]. 2000 ПЕДАГОГІВ ОБЛАСТІ ПІДГОТУВАЛИ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ШОСТОГО ТОМУ “ОСВІТА І НАУКА”.

Названий том енциклопедії висвітлює найважливіші питання освітньо-наукового процесу на Полтавщині від найдавніших часів до поч. ХХІ ст., дає змогу побачити полтавську складову як невід’ємну частину культурного надбання людства. Видання містить значний текстовий та ілюстративний матеріал. Усі статті розміщено за базовим принципом – алфавітним, а також адміністративно-територіальним (місто, район, об’єднана територіальна громада) та структурно-тематичним (дошкільна, загальна середня, позашкільна, професійна, вища).

Особлива цінність шостого тому “ПОЛТАВІКИ” полягає в тому, що книгу створювали самі вчителі і науковці. Підготовка матеріалів для енциклопедичного видання виконували у районах, містах, об’єднаних територіальних громадах, в ній взяли участь 10% освітян Полтавської області.

Укладання будь-якої енциклопедії вимагає багато років праці, є копійкою справою. Тому для підготовки матеріалів для шостого тому працівники Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського (ПОШПО) та Центру дослідження історії Полтавщини Полтавської обласної ради відповідно до Стратегії розвитку Полтавської області на період до 2020 року, Комплексної програми розвитку освітньої галузі Полтавської області на 2011-2015 роки розробили та здійснили у 2015-2018 роках історико-краєзнавчий проєкт “Історія освіти і науки Полтавщини” (Проєкт).

Його учасниками стали науковці та методисти Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського, працівники районних (міських) методичних служб, закладів дошкільної, загальної, професійної (професійно-технічної), позашкільної освіти області (понад 2000 осіб).

Мета і завдання, на вирішення яких спрямована інновація

За мету обрано формування корпоративної культури педагогічних працівників області на основі вивчення історії розвитку освіти Полтавщини, її здобутків, традицій, кращого педагогічного досвіду.

Звернення до корпоративної культури вчительства зумовлене необхідністю вирішення низки теоретико-методологічних і практичних завдань з оптимізації регулювання соціокультурних процесів у закладах освіти Полтавської області та інтеграції вітчизняної освіти у світову освітню систему.

Формування та розвиток корпоративної культури педагогів Полтавщини як системи матеріальних і духовних цінностей, переконань, а також ділових принципів, норм поведінки, традицій в закладах освіти області є необхідною умовою діяльності сучасної організації.

Відповідно до мети перед освітянами області були поставлені наступні завдання: здійснити історико-краєзнавчі дослідження історії освіти і науки Полтавської області, підготувати матеріали для тому 6 “Освіта і наука” “ПОЛТАВІКИ – Полтавської Енциклопедії”; актуалізувати традиції вчительства, педагогічного досвіду вчительських династій та привернути увагу суспільства до історії освіти на Полтавщині [3].

Засоби, форми і методи досягнення мети інновації

Відповідно до мети і завдань Проєкту було використано комплекс засобів, форм і методів досягнення мети інновації:

- ✓ опрацювання змісту історико-краєзнавчого проєкту «Історія освіти і науки Полтавщини»;
- ✓ призначення координаторів: у ПОШПО (Резніченко З.В.), відділами освіти районів (міст, ОТГ) (32 особи), створення авторських колективів на місцях;
- ✓ розробка методичних рекомендацій, пам’ятки авторам щодо підготовки та оформлення статей до шостого тому «Освіта і наука» “ПОЛТАВІКИ – Полтавської Енциклопедії” [5; 6; 8];
- ✓ ухвалення Словника гасел для тому, укладеного на основі пропозицій органів управління освіти райдержадміністрацій, міськвиконкомів, об’єднаних територіальних громад. Словник гасел – це перелік (реєстр) назв статей, які передбачаються включити до довідкового видання. Гасла об’єднані у чотири блоки: чинні навчальні заклади; історичні нариси розвитку освіти; персоналії: інформація про вчителів і педагогічні династії; відомості про освітні інституції (дошкільні, загальноосвітні, позашкільні та ін.), процеси, явища в історії освіти області, педагогічну періодику тощо [10];

- ✓ проведення: робочих зустрічей, обговорення поточних питань із виконавцями Проекту, публічних дискусій, наукового семінару в ПОІППО, виступи координатора в ПОІППО на нарадах зав. РМК/ММК, вебінарах, розгляд результатів на засіданні вченої ради інституту тощо;
- ✓ скликання науково-редакційної ради ПОІППО з підготовки матеріалів до шостого тому (34 особи);
- ✓ створення:
  - сторінки “Історико-краєзнавчий проєкт “Історія освіти і науки Полтавщини” на офіційному сайті інституту [3],
  - сайту-навігатора Проєкта “ПОЛТАВІКА: Освіта і наука (6-й том)” та однойменної групи у фейсбуці, де можна детальніше дізнатися про стан його виконання, обговорити зміст 6-го тому “ПОЛТАВІКИ” [9];
- ✓ урочиста передача матеріалів для шостого тому в НРЦ “ПОЛТАВІКА”;
- ✓ укладання 31 книги електронного видання “Авторські матеріали для шостого тому “ПОЛТАВІКИ” – “Полтавської Енциклопедії””. В ньому подані історико-краєзнавчі розвідки освітян області в авторській редакції, частина з яких вже опублікована у Книзі 1: А – К шостого тому “Освіта і наука” “ПОЛТАВІКИ” – “Полтавської Енциклопедії” [1];
- ✓ проведення серії навчальних тренінгів із використання Вікіпедії в освітньому процесі з метою систематизації результатів історико-краєзнавчих досліджень для координаторів Проєкту та методичних і науково-педагогічних працівників інституту;
- ✓ форми досягнення мети інновації: індивідуальні консультації, наради-консультації з координаторами, взаємодія учасників онлайн із використанням хмарних сервісів тощо.

Отримані результати

Мету інновації досягнуто, відповідні їй завдання виконані: за результатами історико-краєзнавчих досліджень історії освіти і науки Полтавської області підготовлені матеріали для тому 6 “Освіта і наука” “ПОЛТАВІКИ – Полтавської Енциклопедії”.

В інституті проведено наради з координаторами, надано десятки наукових консультацій, утворено науково-редакційну раду Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського з підготовки матеріалів до т. 6. “Освіта і наука” “ПОЛТАВІКИ – Полтавської Енциклопедії”.

Зібрані авторами та координаторами матеріали збережено в хмарному сховищі (понад 10 Гб текстових і фотоматеріалів) – більше 1500 статей.

Історико-краєзнавчий проєкт “Історія освіти і науки Полтавщини” (“ПОЛТАВІКА”) сприяв не лише акумуляції історичних знань про освіту області, а й навчання педагогів написанню енциклопедичних статей науковим (науково-довідковим) стилем на засадах академічної доброчесності; історичних нарисів про розвиток освіти в районах (містах, ОТГ), про заклади освіти, біографічні довідки про освітян краю та педагогічні династії, педагогічну періодику тощо; підвищенню кваліфікації педагогічних працівників з історичного краєзнавства та використання результатів досліджень в освітньому процесі закладів освіти Полтавської області.

У грудні 2016 року, наприкінці активної фази виконання “Історико-краєзнавчого проєкту “Історія освіти і науки Полтавщини” під час інформаційної наради з його координаторами у районах (містах, ОТГ) області, членами науково-редакційної ради Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М.В. Остроградського з підготовки матеріалів шостого тому “Освіта і наука” “ПОЛТАВІКИ – Полтавської Енциклопедії” та оргкомітетом Проєкту за участі ЗМІ підготовлені учасниками Проєкту матеріали були урочисто передані О.А.Білоуську (головному редактору, директору науково-редакційного підрозділу – Центру по дослідженню історії Полтавщини Полтавської обласної ради, відповідальному секретареві Полтавської обласної організації Національної спілки краєзнавців України, заслуженому учителю України).

Ідея укласти це електронне видання авторських матеріалів виникла тоді, коли з'ясувалося, що дуже багато поданих матеріалів не відповідають вимогам до енциклопедичної інформації, але самі по собі становлять історичну цінність, оскільки в різноманітних ракурсах висвітлюють авторське ставлення до історії і сучасності освіти Полтавщини.

Публікуючи різні за якістю, стилем розвідок про історію шкіл, біографії учнів і вчителів, інших закладів освіти та освітян, які були (будуть) відредаговані, скорочені у друкованому виданні “ПОЛТАВІКИ” ми прагнули зберегти кожний рядок вчительської праці й кожне фото, які, звичайно, не всі зможуть увійти до енциклопедії, яка, на жаль, вийшла, мізерним накладом (300 примірників).

Укладачі авторських матеріалів намагалися зберегти роль кожного автора в укладанні історії освіти Полтавської області, але маємо висловити особливу вдячність її координаторам, які допомогли вирішити низку організаційних питань на місцях.

Авторські матеріали наочно представляють масштабні результати історико-краєзнавчого проєкту “Історія освіти і науки Полтавщини” у мережевому інформаційному просторі. Ними зможуть у майбутньому скористатися нові дослідники – автори історико-краєзнавчих розвідок.

Зміст електронних книг сформований за районами, містами в алфавітному порядку та відповідно до Методичних рекомендацій з підготовки та оформлення статей. Кожна книга має таку структуру:

- стаття-огляд про розвиток і стан освіти району, міста, області;
- тематичні статті про заклади освіти за рівнями освіти: дошкільна, загальна середня, позашкільна, професійно-технічна, що знаходяться у межах визначених територіально-адміністративних одиниць;
- біографічні статті.

Кожен район, місто (об'єднані територіальні громади включені до книг відповідних районів, міст) отримав свою книгу. Вона, в свою чергу, має структуру, зумовлену Словником гасел.

31 книга електронного видання “Авторські матеріали для шостого тому “ПОЛТАВІКИ” – “Полтавської Енциклопедії” доступна для завантаження на сайті інституту [1].

Підкреслимо відмінність між друкованим і електронним виданнями. У друкованому статті розташовані за алфавітом (книга 1: А – К); у електронному, окрім цього кожна з 31 книг присвячена історії освіти окремого району (міста, ОТГ) області.

З 2018 року функціонує сайт-навігатор “ПОЛТАВІКА: Освіта і наука (6-й том)”, який висвітлює хід і результати виконання історико-краєзнавчого проєкту «Історія освіти і науки Полтавщини» [9].

Висновки щодо ефективності запропонованої інновації. Організаторами проєкту розроблені інноваційні підходи до організації взаємодії педагогічних працівників з метою підготовки матеріалів для регіональної енциклопедії.

Авторський колектив (понад 2000 осіб) – 10% усіх педагогів області дістали досвід укладання енциклопедичних довідок, які зібрано й узагальнено в хмарному сховищі, загальним обсягом понад 10 Гб текстових і фотоматеріалів – більше 1500 статей.

Матеріали для шостого тому “ПОЛТАВІКИ” адресовані широкому педагогічному загалу: працівникам органів управління освіти райдержадміністрацій та міськвиконкомів, об'єднаних територіальних громад, методичних служб, вихователям, учителям та тим, хто цікавиться проблемами створення Нової української школи.

Результати інноваційної діяльності сприятимуть подальшому пошуку дослідників історії освіти краю, можуть бути використані в управлінській діяльності, в освітньому процесі при застосуванні біографічного методу навчання, послужать основою для критичного оцінювання історії освіти області та розвитку корпоративної педагогічної культури освітян Полтавщини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авторські матеріали для шостого тому “Освіта і наука” “ПОЛТАВІКИ – Полтавської Енциклопедії” : у 31 книзі / Департамент освіти і науки Полтавської обласної державної адміністрації, Центр по дослідженню історії Полтавщини Полтавської обласної ради, Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського ; ред. рада : В. В. Зелюк (голова редакційної ради), С. Ф. Клепка (заступник голови), З. В. Резніченко ; члени редкол. Р. Л. Гавриш, Н. М. Требіна [та ін.]. Полтава: ПОІППО, 2018. URL: <http://poippo.pl.ua/nml/elektronni-vydannia-poippo> (дата звернення 27.06.2019).

2. Білоусько О.А. Створення полтавської енциклопедії “Полтавіка” *Постметодика*. 2015. №3. С. 17–19.

3. Історико-краєзнавчий проєкт «Історія освіти і науки Полтавщини». URL: <http://poippo.pl.ua/pp/proekty-poippo-istoryko-kraeznavchyi-proekt-istoriia-osvity-i-nauky-poltavshchynu> (дата звернення 27.06.2019).

4. Концепція науково-видавничого проєкту ПОЛТАВІКА. Полтавська Енциклопедія. URL:<http://history-poltava.org.ua/> (дата звернення 27.06.2019).

5. Методичні рекомендації з підготовки та оформлення статей до шостого тому “Освіта і наука” “ПОЛТАВІКИ – Полтавської Енциклопедії”. 2-ге вид. ; випр. і доп. / [ред. З. В.Резніченко]. Полтава: ПОІППО. 2016. 24 с.

6. Методичні рекомендації з підготовки та оформлення статей до шостого тому “Освіта і наука” “ПОЛТАВІКИ – Полтавської Енциклопедії”. – 2-ге вид. ; випр. і доп. / [ред. З. В.Резніченко]. *Постметодика*. 2016. №2. С.45–54.

7. Полтавіка. Полтавська енциклопедія [Текст] = Poltavica. Poltava Encyclopaedia : у 12 тт. / гол. ред. О. А. Білоусько; Центр дослід. іст. Полтавщ. Полт. обл. ради. – Т. 6: Освіта і наука = Education and Science. – кн. 1: Абаза Крекотень = Abaza – Krekoten’: редкол. тому: О. А. Білоусько (гол. ред. та ін.). – Полтава: ПЦ “Мозаїка”. 2017. 1264 с., іл., табл.

8. Резніченко З. В. Рекомендації з написання статей до тому “Освіта і наука» енциклопедії “Полтавіка”. *Постметодика*. 2015. №3. С.20–24.

9. Сайт-навігатор Проєкта “ПОЛТАВІКА: Освіта і наука (6-й том)”. URL: <https://sites.google.com/view/navigatorpoltavikat6/> (дата звернення 27.06.2019).

10. Словник гасел до шостого тому “Освіта і наука” “ПОЛТАВІКИ – Полтавської Енциклопедії» (проєкт) / Полтав. обл. держ. адміністрація, Полтав. обл. рада; Департамент освіти і науки Полтав. обл. держ. адміністрації, Центр дослідження історії Полтавщини, Полтав. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти ім. М. В. Остроградського / за ред. д.філос.н. Клепка С.Ф. – 2-ге вид. ; випр. і доп. / [упор. З. В. Резніченко та ін.]. Полтава. 2017. 175 с. URL: <http://poippo.pl.ua/nml/elektronni-vydannia-poippo>. (дата звернення 27.06.2019).

ВИХОВАННЯ В УЧНІВ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРАЦІ

*Сухолейстер Галина Володимирівна, директор Семидубського ліцею
Дубинецької районної ради Рівненської області*
*Білецька Наталія Василівна, заступник директора Семидубського ліцею
Дубинецької районної ради Рівненської області*

Метою діяльності Семидубського ліцею Дубенецької районної ради Рівненської області є виховання громадянина і трудівника, особистості з міцним здоров'ям і глибокими, необхідними для життя і праці, знаннями, розвиненим почуттям національної гідності, готових до життя і роботи в сільському господарстві, заснованому на різних формах власності.

У 2013-2019 роках на базі навчального закладу проводилася дослідно-експериментальна робота за темою «Педагогічні умови виховання в учнів ціннісного ставлення до праці»

Актуальність теми полягала в тому, що процес виховання в учнів ціннісного ставлення до праці складний, багато в чому суперечливий. З одного боку, він має враховувати інтереси, нахили, здібності особистості, а з другого – потреби суспільства у працівниках, спеціалістах певних сфер професійної діяльності. Отже, на процес допрофесійної і професійної освіти учнів впливають два основних чинники – інтереси особистості і потреби суспільства. Забезпечити їх взаємодію, поєднання інтересів покликаний наш навчальний заклад.

Мета: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність педагогічних умов виховання в учнів ціннісного ставлення до праці.

Завдання: вивчити стан досліджуваної проблеми в теорії та освітній практиці; виявити концептуальні підходи та організаційно-змістові засади виховання в учнів ціннісного ставлення до праці; розробити та експериментально перевірити педагогічну модель процесу виховання в учнів ціннісного ставлення до праці; експериментально перевірити ефективність впровадження інноваційних технологій виховання ціннісного ставлення до праці; підготувати рекомендації педагогам, щодо виховання в учнів ціннісного ставлення до праці

Ціннісне ставлення до праці є визначальною складовою змісту виховання особистості, що спрямована на формування у неї розуміння особистої значущості праці як джерела саморозвитку і самовдосконалення. Це складний змістовно-синтетичний компонент особистості, який включає в себе ставлення дітей та учнівської молоді до праці як однієї з важливих життєвих потреб, почуття задоволеності працею й наявності сукупності найважливіших моральних якостей, що визначають ставлення до трудової діяльності загалом (працьовитість, відповідальність, охайність, бережливість, вміння раціонально розподіляти робочий час і т.п.).

У навчальному закладі розроблено концептуальні засади виховання ціннісного ставлення до праці, відповідно до яких моделювалася сформованість в учнів ціннісного ставлення до праці.

У цілому педагогічний процес розглядався як передача та засвоєння соціокультурного досвіду та його збагачення, що визначає сукупність ставлень, ціннісних орієнтацій, досвіду діяльності та знань, а також етапи і методи навчання й розвитку особистості. Це дозволило виокремити в педагогічній моделі формування ціннісного ставлення учнів до праці концептуальний, змістовий, інструментально-технологічний та інноваційно-реалізуючий компоненти.

Концептуальний компонент моделі являє собою сукупність науково-теоретичних парадигм, концепцій та підходів, детермінуючих мету, задачі та зміст експериментальної роботи щодо формування в учнів ціннісного ставлення до праці.

Змістовий компонент моделі включає систему цінностей, які необхідно впровадити в інтегрований зміст навчальних предметів, гуртків, факультативів, товариств.

Інструментально-технологічний компонент моделі містить способи фіксації формування ціннісного ставлення до праці в змісті освітніх програм (навчальний план, навчальні програми, підручники, посібники, презентації, навчальні тренажери тощо).

Інноваційно-реалізуючий компонент – інноваційний педагогічний досвід (навчальна, виховна та організаційна педагогічна діяльність, ефективність якої забезпечується створенням і впровадженням внутрішніх педагогічних інновацій і нововведень).

Важливими стали створені педагогічні умови реалізації процесу формування ціннісного ставлення в учнів до праці. Серед них: організація педагогічного процесу, спрямованого на формування та розвиток професійної готовності майбутнього фахівця; застосування особистісно орієнтованого підходу до навчання та виховання, створення особистісно орієнтованих взаємовідносин; удосконалення та максимальний розвиток міжпредметних інтегративних зв'язків; використання інноваційних форм і методів навчання та виховання із застосуванням інформаційних технологій.

Основним результатом такого процесу стало сформоване в учнів ціннісне ставлення до різних видів праці, орієнтація їх на самореалізацію через обрану професію.

Допомогти учнівській молоді у життєвому самовизначенні, самореалізації, життєтворчості згідно з національними цінностями та в контексті ідеї інтеграції української держави у європейський освітній простір – головна мета експериментальної програми виховної роботи «Орієнтир». Робота за програмою ґрунтується на організації різнопланової діяльності учнів і тісній співпраці класного керівника з педагогом-організатором, практичним психологом, соціальним педагогом, учителями, медичною сестрою та лікарем-педіатром, батьками і громадськістю.

Програма «Орієнтир» спрямована на пошук «ключика до успіху» кожного учня, покликана вказати шлях до самовдосконалення, котрому немає меж. Дана програма розрахована на роботу з учнями 1 – 11-х класів з урахуванням їх вікових, індивідуальних та психолого-педагогічних особливостей.

Із метою реалізації вищезначеної програми педагогами підібрано методи роботи, а саме: словесні (розповіді, бесіди тощо), креативні (мозковий штурм, коло ідей тощо), проблемно-ситуаційні, творча діяльність, практичні, наочні, ігрові, пошуково-дослідницькі, застосування набутих знань на практиці, технології організації виховної діяльності ґрунтуються на взаємодії вихователя та вихованця.

Програма включає комплекс заходів, які забезпечують можливість досягнення найоптимальнішого результату щодо гармонійного розвитку особистості та формування ціннісного ставлення її до праці.

Завдання програми: виховання працелюбства, свідомого ставлення до праці як до вищої цінності людини і суспільства; виховання цивілізованого господаря, формування культури трудових стосунків; ознайомлення з трудовим законодавством; виховання дисциплінованості, організованості, вміння включатися у виробничі відносини; формування розуміння загальних основ сучасного виробництва, прагнення розширювати свій кругозір, оволодівати загальною трудовою культурою; сприяння формуванню мотивів праці та заповзятливості; розвиток потреб особистості до самореалізації та професійного самовизначення; створення умов для розкриття потенційних можливостей учнів, їх інтелектуального розвитку, самоствердження.

Структура програми відображає наступність у роботі з учнями та передбачає наявність трьох кроків: перший крок – «Зернята істини»; другий крок – «Знайди себе»; третій крок – «Сходінки в доросле життя».

В основу програми виховної роботи з учнями 1 – 4-х класів «Зернята істини» покладено педагогічні ідеї В. Сухомлинського. Програма спрямована на допомогу учням зрозуміти себе, розібратися в навколишньому світі, зробити перші кроки до пошуку «золотих зерняток істини».

У навчальному закладі з учнями проведено години спілкування («Професії наших батьків», «Важливість праці», «Трудові династії родини»), конкурс малюнків на тему «Професії моїх батьків», збір-гру «Я в їдальні», «Я чергую в класі», «Я доглядаю квіти», трудовий десант «Яке подвір'я – такий і господар» та ін.

Із метою реалізації завдань програми для учнів 5 – 9-х класів у навчальному закладі проведено захист колективного проекту «Я – господар», читацьку конференцію «Усі професії хороші – вибирай на смак», трудові операції «Чистота», «Озеленення класу», тренінг «Вибір професії», екскурсії на місцеві підприємства, виставку-ярмарок дитячих поробок, місячник благоустрою (упорядкування та догляд за шкільним подвір'ям, вулицею, зонами відпочинку тощо).

Відповідно до програми для учнів 10 – 11-х класів проведено захист колективного проекту «Трудові справи для села», зустріч із людьми різних професій, ділову гру «Я – бізнесмен», шкільну толоку, шкільні кооперативи «Новорічні іграшки», «Сувеніри» тощо.

Учні, які мають спільні економічні погляди та прагнуть розвивати підприємницькі здібності, отримувати знання, навички, вміння із підприємницької діяльності та популяризували економічні знання серед однолітків, об'єднавшись у шкільний клуб підприємництва «КРОК». Керівник клубу та практичний психолог організують проведення семінарів, тренінгів, «круглих столів», аукціонів. Учні організують ярмарки, конкурси, створюють проекти, презентації, що дає змогу формувати ключові компетентності – підприємливість та ініціативність.

У навчальному закладі функціонує шкільне науково-виробниче садівниче товариство імені родини Симиренків як добровільне об'єднання учнів, створене на основі спільного інтересу учнів та педагогів до садівництва, науково-дослідницької роботи в саду та творчої спадщини славетної родини українських науковців, садівників та меценатів. Мета товариства – виховання любові до рідної землі та творчої праці на ній, відтворення та утвердження традиційного українського типу господаря землі – високоморального, працелюбного, науково мислячого, практичного та ініціативного.

Основними завданнями шкільного науково-виробничого садівничого товариства є: формування у членів товариства любові та поваги до всього живого та до унікальної природи рідного краю, працелюбності й терпіння, законної гордості за здобутки національної науки; ознайомлення, осмислення і засвоєння учнями основних елементів технології садівництва за умови збереження особливої емоційної атмосфери роботи в саду; розвиток наукового світогляду, наукового мислення та навичок ведення експериментальної роботи, формування науково-професійних інтересів, необхідних при виборі майбутньої професії; формування навичок наукового пошуку, зокрема й колективного, поваги до думки та праці інших людей; участь учнів у виробництві плодово-ягідної продукції для потреб школи, розвиток інтересу до сільськогосподарської праці, дослідництва, раціоналізаторства, підготовка до творчої праці в різних сферах виробництва; пошук, вивчення та відновлення унікальних місцевих сортів плодівих дерев, у зокрема й народної селекції; вивчення та пропагування творчої спадщини видатних українських селекціонерів, підприємств та культурних діячів – трьох поколінь родини Симиренків, місцевих садівників-самородків, народних традицій та звичаїв, пов'язаних із садівництвом; організація масових заходів та презентацій інформаційно-просвітницького національного характеру українця-господаря.

Зміст роботи науково-виробничого садівничого товариства імені родини Симиренків визначається програмами з основ садівництва та бджільництва, основ фермерської та підприємницької діяльності, сільськогосподарських практикумів. Науково-дослідницька сфера діяльності товариства, її тематика визначається за вибором членів учнівського товариства та його наукових керівників, учителями біології, основ сільськогосподарської праці та садівництва, інших науковців та педагогів.

Висаджений сад «Дружба», саджанці для якого були надані кафедрою садівництва і овочівництва

Львівського національного аграрного університету, став виробничою базою учнівських досліджень. У шкільному саду дослідницьку роботу проводять члени шкільного науково-виробничого садівничого товариства імені родини Симиренків, дослідницькі роботи яких щорічно посідають призові місця на обласному етапі Всеукраїнського зльоту учнівських виробничих бригад трудових аграрних об'єднань загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів та районних і обласних етапах конкурсу-захисту наукових робіт Малої академії наук. У шкільному саду, де розмішено п'ять вуликів, проводять практичні заняття члени гуртка «Бджоляр».

Здобути навички догляду за квітами та ознайомитись з основами фітодизайну учні мають змогу на заняттях гуртка «Квітникарство».

Неабиякий вплив на формування ціннісного ставлення до праці справив аксіологічний підхід, упровадження розвивальної педагогіки, особистісно зорієнтованих технологій та акметехнологій, формування інноваційного стилю діяльності класних керівників, побудова педагогічного процесу на основі християнських демократичних цінностей, стимулювання емоційно-ціннісної сфери особистості учня, модернізація змісту та цілісне упровадження розробленої моделі сформованості в учнів ціннісного ставлення до праці.

Результати дослідження засвідчили, що ціннісне ставлення до праці в учнів Семидубського ліцею формується на основі врахування впливу визначених раніше педагогічних умов на ефективність формування морально-ціннісного ставлення до продуктивної праці. Організація освітнього процесу щодо формування морально-ціннісного ставлення до праці, крім уроків праці, передбачала позаурочну та позашкільну діяльність учнів, а саме: роботу з батьками, самостійну роботу учнів, роботу з учителями різних предметів, екскурсії. Вплив на сформованість в учнів ціннісного ставлення до праці відбувався під час такої діяльності за рахунок узгодження режиму роботи виховних структур, класних колективів та батьківсько-громадських об'єднань, організації співдіяльності учнів, педагогів і батьків під час трудових акцій та профорієнтації, а також самостійної трудової діяльності учнів.

За наслідками дослідно-експериментальної роботи у закладі розроблено рекомендації з виховання в учнів ціннісного ставлення до праці, основні положення яких передбачають:

- виховання конкурентоспроможного господаря власної землі, здатного творчо мислити, усвідомлювати свою приналежність до сучасної цивілізації, чітко орієнтуватися в реаліях і перспективах сучасного життя, глибоко розуміти традиції та культурні цінності українського народу, бути спадкоємцем і продовжувачем національних трудових традицій;
- формування характеру, звичок, умінь, навичок, необхідних для продуктивної діяльності в житті;
- вироблення свідомого ставлення до будь-якої праці, виховання відповідальності, працелюбства, прагнення до досягнення результатів своєї праці, добросовісності, чесності, порядності, ініціативності, розвитку творчості, готовності до праці в умовах ринкових відносин;
- гармонійне поєднання навчання, виховання, продуктивної праці і дослідництва, організації та стимулювання трудової діяльності, залучення учнів до соціально-значущих видів трудової діяльності;
- формування соціалізованої трудової активності учнів;
- реальне значення потенційних можливостей учнів, прогнозування потреб і розвитку особистості;
- комп'ютеризація та проектування навчального змісту, методичне забезпечення відповідно до вікових психолого-педагогічних та індивідуально-типологічних особливостей сучасного сільського учня;
- удосконалення системи трудового виховання в процесі вивчення основ наук, позакласної і позашкільної роботи;
- упровадження поліваріантності навчальних програм із трудового навчання, поглиблення їх практичної спрямованості, широке використання новітніх педагогічних інформаційних технологій та впровадження модульної побудови навчального матеріалу;
- підготовка до трудової діяльності в нових умовах господарювання, виховання бережливого ставлення до природи, її багатств, їх економного використання;
- розвиток підприємництва, участь у відновленні народних ремесел і промислів;
- ознайомлення учнів із загальними уявленнями про світ професій та психофізіологічними вимогами до представників різних типів професій, з науковими основами техніки, технології, організації та економіки виробництва;
- розвиток технічної творчості та сільськогосподарського дослідництва;
- формування розуміння ролі праці в житті людини і суспільства, загальних основ сучасного виробництва;
- формування активної життєвої позиції;
- виховання цивілізованого господаря;
- розвиток потреби у творчій праці, діловитості, підприємництва;
- допомога в оволодінні загальною трудовою культурою;
- формування техніко-технологічних та фінансово-економічних знань, практичних умінь і навичок, необхідних для залучення учнів до продуктивної праці та оволодіння новою професією;
- розширення політехнічного світогляду учнів і розвиток їхніх творчих здібностей на основі взаємозв'язку трудового навчання з основами наук;
- формування в учнів розуміння загальних основ сучасного виробництва, прагнення розширювати свій технічний кругозір, оволодівати загальною трудовою культурою та основами наукової організації праці;
- формування в учнів поваги до людей праці, які створюють матеріальні і духовні цінності;

- ознайомлення учнів з основами ринкової економіки, різними формами господарської діяльності;
- становлення в учнів цілісного наукового світогляду, загальнонаукової, загальнокультурної, технологічної, комунікативної та соціальної компетентності на основі засвоєння знань про природу, людину, суспільство, культуру, виробництво;
- використання досвіду народної педагогіки, залучення учнів до вивчення народних ремесел, створення умов для органічного включення їх у трудову діяльність;
- становлення особистості як творця та проектувальника власного життя, забезпечення гармонізації і гуманізації відносин між учнями та педагогами, школою і родиною на основі усвідомленого вибору особистого життєвого шляху;
- формування ціннісних орієнтацій, здатності до самопізнання особистості в різних видах творчої діяльності, вмінь і навичок, необхідних для професійного вибору;
- збереження та зміцнення морального, фізичного і психічного здоров'я вихованців, формування та розвиток звички до здорового способу життя;
- досягнення органічної єдності та взаємозв'язку з іншими соціокультурними системами на основі послідовності, взаємодії і диференціації трудового виховання;
- своєчасне виявлення захоплень і обдарувань учнів, підготовка національної учнівської еліти для поповнення вищих навчальних закладів талановитими абітурієнтами та відродження високопрофесійної творчої інтелігенції України.

Дослідно-експериментальна робота в закладі щодо реалізації проблеми дослідження отримала громадську підтримку в селі, районі, області. 02.11.2018р. на базі Семидубського ліцею пройшла Всеукраїнська інтерактивна науково-практична конференція з теми «Науково-методичні засади виховання в учнів ціннісного ставлення до праці» за результатами дослідно експериментальної роботи всеукраїнського рівня.

СТВОРЕННЯ ТА УПРОВАДЖЕННЯ МОДЕЛІ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ОСВІТНІМ ПРОЦЕСОМ У РОІППО

Черній Алла Леонідівна, ректор Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидат політичних наук, доцент

Ураховуючи специфіку реформування системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників України та поліструктурний характер освітнього процесу в Рівненському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти (далі Інститут), логіка вимагає розроблення ефективної моделі управління процесами змін в самому інституті та в системі післядипломної педагогічної освіти регіону.

Передумовою розробки ефективної моделі управління освітнім процесом у РОІППО стали проблеми, що виявлені в процесі демонополізації послуг з підвищення кваліфікації, до яких, зокрема, можливо віднести протиріччя між:

- відсутністю належного узгодження наукового і методичного забезпечення нового змісту післядипломної освіти та задоволення практичних потреб переорієнтації педагогічних працівників в контексті впровадження Концепції Нової української школи;
- стихійністю переорієнтації на кредитно-модульний підхід до здійснення освітнього процесу в закладах післядипломної освіти й неузгодженістю нових підходів до підвищення кваліфікації педагогічних кадрів з діючими нормативними вимогами;
- задоволенням професійних потреб учителя та відсутністю необхідних методичних структур, які здійснюють науково-методичне забезпечення їхнього професійного розвитку у процесі підвищення кваліфікації.

Вихідними положеннями в розробці ефективної моделі системи управління освітнім процесом Інституту є Закон України "Про освіту", сучасні наукові теорії, наукові підходи, концепції щодо реформування й удосконалення управління відкритою педагогічною системою.

З одного боку, демократизація освіти передбачає зміни в управлінні освітою через її децентралізацію та регіоналізацію, надання автономності закладам освіти у вирішенні основних питань діяльності, в тому числі очікуване набуття прав педагогами самостійно обирати місце підвищення кваліфікації. З іншого, демонополізація післядипломної педагогічної освіти веде до поширення альтернативних послуг та форм навчання педагогічних працівників. Це спонукає до запровадження державно-громадської системи управління Інститутом та розвитку цілеспрямованої співпраці із закладами освіти та співробітництва з учителями.

Моделювання як одна з основних категорій теорії пізнання в нашому дослідженні є основним методом наукового пошуку ефективних підходів до забезпечення освітнього процесу та надання якісних освітніх послуг в системі післядипломної освіти. Тому модель розглядається як зразок, що відтворює структурну побудову об'єкта дослідження та використовується нами для здобуття нових знань про цей об'єкт.

Потреба розробки нової моделі на основі структурного перепідпорядкування в Інституті виникла внаслідок відсутності єдиних науково-педагогічних підходів до розв'язання проблеми науково-методичного забезпечення підвищення кваліфікації та професійного розвитку педагогічних працівників Інституту.

Метою розроблення та упровадження моделі управління освітнім процесом в Інституті є врахування балансу інтересів структурних підрозділів, їх науково-педагогічних і педагогічних працівників та задоволення освітніх потреб вчителів.

Ураховуючи специфіку реформування сучасної системи освіти, зокрема і післядипломної педагогічної освіти, така модель є передумовою конструктивного перетворення педагогічної взаємодії та гармонізації відносин у процесі підвищення фахового рівня вчителів і керівників закладів освіти та педагогічних працівників Інституту.

В основу розробки моделі управління освітнім процесом в Інституті, покладено системний, гуманістичний, синергетичний підходи, з метою забезпечення ефективності всіх напрямів діяльності Інституту, завдяки інтеграції функціональних призначень кафедр і кабінетів в єдиній системі підвищення кваліфікації і професійного розвитку вчителів та керівників освітніх закладів.

Налагодження та розвиток співробітництва та співпраці науково-педагогічних і педагогічних працівників Інституту забезпечить цілісність і збалансованість інтересів замовників освітніх послуг з післядипломної освіти та потреб закладів освіти у науково-методичному забезпеченні навчальної, наукової, науково-методичної, інноваційної, інформаційно-комунікаційної, координаційної діяльності.

Проектування моделі ефективного управління освітнім процесом розглядається нами як діяльність, що дає змогу прогнозувати відповідний обсяг підвищення професійного рівня педагогічних працівників Інституту. За такого підходу розгортання процесів взаємодії та взаємоузгодженості діяльності структурних підрозділів спирається на реальні ресурси та можливості.

Основними принципами проектування моделі управління освітнім процесами в Інституті є принципи:

- науковості, визначення теоретичних засад і на їх основі розроблення навчального змісту, форм, методів та інноваційних технологій підвищення якості підвищення професійного рівня як науково-педагогічних кадрів Інституту, так і вчителів та керівників закладів освіти.
- системності проектування педагогічних процесів та взаємодії її компонентів;
- цілісності етапної організації праці, спрямованої на виявлення і формулювання проблем, що сприяє виробленню управлінських рішень;
- неперервності інформаційних потоків у перебігу інноваційних педагогічних процесів, що веде до створення комунікаційної стратегії та тактики діяльності;
- відкритості та компетентності у вирішенні проблем, пов'язаних з практичним розв'язанням назрілих і нерозв'язаних проблем тощо.

Тому застосування системного підходу буде спрямовуватися на усунення залежності ступеня розвитку моделі від її відкритості та зацікавленості новими зв'язками з ОТГ та опорними школами; підвищення взаємодії структурних підрозділів Інституту у спільному досягненні загальної мети і конкретних цілей та подоланні спільних викликів освітньої реформи; відмова від застарілих освітніх технологій.

У побудові моделі управління освітнім процесом в Інституті ми спираємось на положення про те, що ефективність управління процесами змін спрямовується на удосконалення професійно орієнтованого середовища, у межах якого зростає професійна компетентність науково-педагогічних і педагогічних працівників, підвищується їхня готовність до діяльності в умовах перманентних змін.

В основу моделі нашого дослідження покладені поліструктурна схема управління інноваційними процесами та запропонована цілеспрямована організація всіх процесів і механізмів взаємодії, яка у свій час вже була випробувана в Інституті.

Об'єктом дослідження є процес розроблення і упровадження моделі управління освітнім процесом в Інституті, спрямований на розвиток потенціалу науково-педагогічних і педагогічних працівників в умовах конкурентного освітнього середовища регіону. Предметом: процеси взаємодії і спільної діяльності структурних підрозділів Інституту. Тому одним з провідних напрямів розроблення такої моделі є вирішення організаційно-структурних змін та визначення засобів, що сприяють продуктивному розгортанню процесів взаємодії, тим самим забезпечується функціонування та розвиток розвивального середовища Інституту (Структура Інституту у додатку).

Важливими системоутворюючими факторами побудови ефективної моделі управління освітнім процесом в Інституті є:

- проектно-цільовий, що передбачає проектування нових підходів до підвищення фахової кваліфікації педагогічних працівників Інституту і професійного розвитку вчителів та керівників закладів освіти;
- інформаційно-комунікаційний, що передбачає побудову нового стилю спілкування та вироблення корпоративної культури;
- змістово-організаційний, який реалізується через пошук нового змісту на основі принципів, форм і методів упровадження Закону України "Про освіту", Концепції "Нова українська школа";
- аналітико-результативний, запровадження якого забезпечує об'єктивний підхід до оцінки ходу і зростання результату співдіяльності з формування та розвитку професійних компетентностей педагогічних працівників Інституту та вчителів і керівників закладів освіти.

Освітній процес в Інституті, як відкрита педагогічна система, має загальну мету, конкретні цілі і завдання, які необхідно узгоджувати з потребами суб'єктів такої взаємодії.

Оскільки запропоновані зміни полягають насамперед у перепідпорядкуванні структурних підрозділів та взаємоузгодженості діяльності викладачів і методистів то в них виокремлюються наступні компоненти, як цільовий, змістовий, організаційний.

Цільовий компонент дає уявлення про загальну векторну спрямованість кафедр і кабінетів за профілем діяльності, тобто орієнтує на необхідність формування розвивального професійного середовища для педагогів в системі освіти регіону.

Змістовий компонент розкриває специфіку різноманітності нововведень, в яких віддзеркалено потреби наукового, методичного, навчального та організаційного забезпечення освітнього процесу підвищення кваліфікації фахівців вчителів та керівників закладів освіти.

Організаційний компонент пов'язаний з формами та методами впровадження нововведень в умовах нової української школи, характером раціональності структури взаємодії та керованості за результатами співдіяльності.

Отже, впровадження такої моделі забезпечить умови підвищення ефективності менеджменту в Інституті, взаємоузгодження діяльності структурних підрозділів з надання якісних послуг з підвищення кваліфікації вчителів і керівників закладів освіти. Її ефективність має характеризуватись скороченням витрат на здійснення управлінських функцій та спільне досягнення кінцевих результатів діяльності - надання якісних освітніх послуг в системі післядипломної педагогічної освіти.

Основними властивостями моделі управління освітнім процесом в Інституті мають стати:

- цілісність ідей і завдань, планів і можливостей;
- сумісність як придатність об'єктів до спільного використання у конкретних умовах для виконання відповідних вимог;
- удосконалення процесів адаптації як науково-педагогічних працівників Інституту, так і вчителів та керівників закладів освіти, які користуються освітніми послугами Інституту;
- стабільність і стійкість як здатність моделі функціонувати у нових змінюваних умовах та підтримувати стабільність у часі;
- підтримка життєдіяльності, збереження функцій, що визначають цілісність моделі та надають їй нових суттєвих характеристик;
- впровадження моделі як умова самовдосконалення зв'язків і розширення освітніх послуг Інституту.

Інституційний аспект у моделі розглядається як соціально-педагогічний процес адекватного планування, ефективного обміну знаннями і поточною інформацією про її наукову і практичну цінність для вчителя.

Розробка та впровадження моделі управління освітнім процесом в Інституті дасть змогу сформуванню у науково-педагогічних і педагогічних працівників розуміння того, що разом вони можуть зробити більше, ніж кожен окремо. Це має привести до ліквідації всіх видів внутрішнього протиріччя та привести до утворення нового корпоративного освітнього середовища в Інституті.

Результатом запровадження нової моделі управління освітнім процесом в Інституті є отримання як науково-педагогічного, так і економічного та соціального ефекту.

Тому першочерговими у Інституті стали завдання:

- здійснювати ефективну взаємодію структурних підрозділів з виконання основних видів діяльності;
- обґрунтувати пріоритети розвитку професійно орієнтованих середовищ за напрямками діяльності структурних підрозділів інституту;
- вивчити питання зміни і повноважень структурних підрозділів та переглянути розподіл функцій і обов'язків між працівниками, представниками ректорату на основі гнучкої системи менеджменту;
- узгоджувати планування спільної діяльності структурних підрозділів, творчих груп і центрів тощо;
- розробити програму спільної діяльності за напрямками діяльності Інституту та співпраці із професійними освітніми спільнотами;
- забезпечити доступність до інформації та освітньо-професійних програм, інших робочих матеріалів.

МОДЕЛЬ STEM-НАВЧАННЯ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Сударева Галина Федорівна, старший викладач кафедри педагогіки, спеціальної освіти та менеджменту комунального закладу «Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти»

Півень Маргарита Григорівна, учитель історії Сумського закладу «Загальноосвітня школа I-III ступенів № 21 Сумської міської ради»

Економічне зростання України, її доля багато в чому залежить від того, якою буде освіта громадян. Задекларований перехід України до інноваційної освіти європейських стандартів передбачає підготовку фахівців нової генерації, здатних до засвоєння передових технологій, комплексної науково-інженерної діяльності, обслуговування високо технологічних виробництв на стику з природничими науками та креативними індустріями.

Сучасна світова освітня практика демонструє придатність, дієвість та ефективність щодо підготовки фахівців такого рівня STEM-освіти як перетину природничих наук (Science), технології (Technology), технічної творчості, інженерії (Engineering) і математики (Mathematics). Мета STEM-освіти — змінити економіку країни, зробити її більш інноваційною та конкурентоспроможною. За деякими даними, залучення лише 1 % населення до STEM-професій підвищує ВВП країни на \$50 млрд [1].

В Україні розвиток STEM-освіти визнаний одним з пріоритетних напрямків реформування освітянської галузі. Її упровадження забезпечується низкою **нормативно-законодавчих актів**:

– Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа» (рішення колегії МОН від 27.10.2016);

– Рішення Колегії Міністерства освіти і науки України «Про форсайт соціо-економічного розвитку України на середньостроковому (до 2020 року) і довгостроковому (до 2030 року) часових горизонтах (в контексті підготовки людського капіталу)» від 21.01.2016;

– Наказ Міністерства освіти і науки України «Про проведення дослідно-експериментальної роботи всеукраїнського рівня за темою «Науково-методичні засади створення та функціонування Всеукраїнського науково-методичного віртуального STEM-центру на 2017-2021 роки» від 17.05.2017 № 708;

На поширення STEM-освіти спрямований ряд ініціатив Міністерства освіти і науки України. Зокрема, представлено План заходів щодо впровадження STEM-освіти в Україні на 2016-2018 роки; створено робочу групу з питань поширення STEM-освіти; набуває розвитку співпраця з LEGO для використання новітніх методик вивчення математики й інших природничих дисциплін через робототехніку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій таких зарубіжних і вітчизняних науковців і педагогів, як Т. Андрущенко, С. Буліга, С. Бревус, О. Бутурліна, В. Величко, С. Гальченко, Л. Глоба, Н. Гончарова, К. Гуляєв, В. Камишин, Е. Клімова, О. Комова, О. Лісовий, Р. Норчевський, О. Патрикеева, М. Попова, В. Приходнюк, І. Савченко, Н. Салюк, О. Стрижак, І. Чернецький та інших дозволяє визначити сучасні підходи до розробки нових та адаптації вже існуючих методик в практику зі STEM-освіти.

У зв'язку з вище викладеним актуальним стає створення практик реалізації STEM-освіти в загальноосвітніх навчальних закладах. У даній статті представлена модель STEM-навчання в умовах реальної української школи

Мета створення моделі STEM-навчання — надати педагогам реальний механізм запровадження STEM-навчання на основі комплексу педагогічних технологій, адаптованих до STEM-навчання.

Завдання: на основі аналізу наукових і методичних джерел відібрати педагогічні технології, обґрунтувати їх можливості у виконанні завдань STEM-освіти; розробити методичні рекомендації адаптації відібраних педагогічних технологій для реалізації STEM-навчання; представити дидактичні матеріали як ілюстрацію їх особливостей у STEM-навчанні; здійснити апробацію моделі STEM-навчання на базі Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, Сумського відділення МАН України та однієї із загальноосвітніх шкіл.

Очікувані результати: поширення STEM-освіти в закладах загальної середньої освіти, підвищення зацікавленості учнів у вивченні STEM-предметів, сприяння свідомому вибору випускниками шкіл у подальшому навчанні STEM-професій.

Опис моделі STEM-навчання. Як свідчить аналіз наукових видань, існують різноманітні визначення поняття «STEM-освіта» У якості базового у своєму дослідженні ми додержуємося погляду на цю дефініцію вітчизняної вченої О. Патрикеевої: STEM-освіта — це категорія, яка визначає педагогічний процес (технологія) формування та розвитку розумово-пізнавальних і творчих якостей молоді, рівень яких зумовлює конкурентну спроможність на сучасному ринку праці в галузі науки, інженерії, технології та математики: здатність і готовність до розв'язання комплексних задач (проблем), критичного мислення, творчості, когнітивної гнучкості, співпраці, управління, здійснення інноваційної діяльності [8].

Мета STEM-освіти у шкільному навчанні — зацікавити учнів природничо-математичними науками, мотивувати їх до свідомого вибору професії, доводити до них, що чим більшим змістом міждисциплінарних знань вони оволодіють, тим унікальнішими фахівцями вони стануть.

Педагогічні технології, спрямовані на реалізацію STEM-навчання, отримали назву «STEM-технології». Спільним для всіх STEM-технологій є інтегрований підхід до навчання, який ґрунтується на встановленні зв'язків між шкільними дисциплінами, шкільними дисциплінами та наукою, життям, професіями, суспільством.

На нашу думку, модель STEM-навчання можуть складати ряд сучасних і добре відомих учителем технологій, але за змістом адаптованих до розв'язку завдань STEM-освіти. До них ми відносимо технології кейсів, контекстних задач, проектно-орієнтованого навчання, ментальних карт, мейкерства, коучингового навчання, які є універсальними щодо навчання з будь-якого шкільного предмету; охоплюють усі аспекти навчального процесу; придатні для різних видів занять та організаційних форм навчальної діяльності, урочної та позаурочної роботи; ефективні у формуванні та розвитку в учнів системи компетентностей; не потребують складного навчального обладнання.

Кейс-технологія. Вважаємо, що початковим етапом упровадження STEM-освіти в українських школах може стати *кейс-технологія* (метод конкретних ситуацій, аналіз ситуацій, кейс-стади). З методичної точки зору *кейс* (від англ. *case* – випадок) — це спеціально підготовлений навчальний матеріал, що містить структурований опис ситуацій, запозичених із життя, реальної практики. *Кейс-метод, покладений в основу технології,* — це метод активного проблемно-ситуаційного аналізу за груповою формою організації

навчального процесу. Головне його призначення — не надання готових знань, а розвиток в учнів умінь розв'язання ситуаційного завдання, експертного аналізу, комунікацій, прийняття колективного рішення.

Кейси, поєднуючи знання навколо одного явища чи об'єкту, необов'язково охоплюють усі STEM-предмети, можуть залучати й інші шкільні дисципліни. Це залежить від об'єкту, якому присвячений кейс.

Організаційно-методичні засади кейс-технології забезпечує розроблена нами функціонально-діяльнісна модель, що відображає закономірності пізнавально-творчого процесу та функціонування кейс-ситуації [10].

Під час виконання дослідження нами було розроблено приклади STEM-кейсів для застосування у навчанні з математики, фізики, хімії, географії, англійської мови, окремі з яких наведено в Додатку 1.

Технологія контекстних задач. У науковій літературі до *контекстних* (сюжетних, міжпредметних, вітагенних, практико орієнтованих, компетентісно орієнтованих) відносять задачі, зміст яких інтегрований з практикою життя в усіх її проявах. Технологічні за використанням, контекстні задачі є елементом більш масштабної технології контекстного навчання [4].

Контекстні задачі виконують функцію міжпредметної інтеграції, тобто цілеспрямованого посилення міжпредметних зв'язків за умови збереження теоретичної та практичної цінності кожного з навчальних предметів.

Найважливіші відміни контекстних задач від звичайних предметних полягають в ознаках, що відповідають меті STEM-освіти:

- пізнавальна, професійна, загальнокультурна, соціальна значущість отриманого результату, що забезпечує пізнавальну мотивацію учнів;
- умова задачі сформульована як сюжет, ситуація чи проблема, для розв'язування якої потрібне використання знань з основного й інших предметів, на які немає явної вказівки в тексті задачі;
- інформація, надана в задачі, може бути представлена в різних формах (малюнок, таблиця, схема, графік тощо), що потребує розпізнавання об'єктів;
- вказівка на галузь застосування результату розв'язку задачі підкреслює його практичну значущість.

Деякі приклади розроблених нами контекстних задач наведено у Додатку 2.

Технологія проектно-орієнтованого навчання. Серед STEM-технологій особливе місце займає технологія *проектно-орієнтованого навчання*, яка залучає учнів до процесу набуття комплексу компетентностей за допомогою дослідницької діяльності. Дослідницька діяльність у STEM-навчанні має базуватися на комплексних, реальних технічних проблемах і ретельно опрацьованих завданнях. Імпульсом для STEM-проекту може стати будь-який предмет, факт, картина, рядок з біографії тощо. Яскравим прикладом такого багатовимірного дослідження є міждисциплінарний проект «Спіраль у природі, техніці та суспільстві», який об'єднує зусилля учнів щодо інтеграції знань з фізики, хімії, біології, математики, історії, мистецтва (Додаток 3).

Робота над проектом дозволяє учням оволодіти знаннями та набути навичок практичної діяльності, пройти технологічний алгоритм від зародження інноваційної ідеї до створення продукту, що включає в себе п'ять «П» (проблема, проектування, пошук інформації, продукт, презентація). Цей алгоритм проектної діяльності проілюстрований на прикладі проекту «Залежність ефективності вітряних турбін від кількості лопатей», виконаний учнем під час науково-дослідницької роботи в Малій академії наук України під керівництвом автора статті (Додаток 4).

Проектна діяльність сприяє розвитку творчих здібностей і практичних навичок учнів зі створення оригінального навчального продукту (наукове відкриття, винахід, розв'язок задачі), і закладає основи оволодіння в майбутньому тією чи іншою STEM-спеціальністю.

Мейкерство (походить від англ. *make* – робити) визначають як вид діяльності або заняття, що спрямований на виготовлення цікавого та корисного продукту з доступних ресурсів, майже без витрати фінансів. Людей, які володіють *мейкерськими здібностями*, тобто здатністю перетворювати ідеї в матеріальний продукт, уміють робити щось своїми руками, називають *мейкерами*. Отже, мейкер має володіти не тільки інженерно-технічними знаннями, але бути креативною та винахідливою людиною з хорошим почуттям смаку [6].

На сьогодні мейкерство значно поширилося і торкнулося таких сфер, як 3D-моделювання, електроніка, робототехніка, програмування.

Мейкерство в STEM-навчанні гармонійно поєднує навчальну та практичну діяльності, розвиває в дітях творчі здібності, креативне мислення, технічні навички. Перелічене демонструє розроблений мейкер-проект «Виготовлення рухомого човна з прикладним застосуванням наукових знань» (Додаток 5).

Технологія ментальних карт. З метою оптимізації процесів сприйняття і структурування навчального матеріалу, представлення його більш наочним і зрозумілим, поширюється використання в навчальному процесі технології ментальних карт. *Ментальні карти* (карти знань, інтелектуальні карти, карти пам'яті, карти розуму) — це схеми подачі різноманітної інформації, об'єднаної спільною ідеєю, за допомогою зрозумілих символів, образів, об'єктів, асоціацій, якими мислить людина.

Існує певна техніка виконання ментальних карт [7]. Розповсюдженою структурою ментальної карти є схема, що нагадує дерево, на гілках якого інформація позначена ключовим словом, але частіше подана у вигляді малюнка або символу.

Універсальний характер ментальних карт дозволяє використовувати їх у різних сферах інтелектуальної діяльності, зокрема, для підготовки планів, творчих проектів, різноманітних тренінгів, виступів, конспектів

лекцій, і буде в нагоді в будь-якій STEM-сфері. У Додатку 6 представлена ментальна карта «Чорнобильська трагедія та її наслідки», створена учнями на уроці історії.

Коучинг-технологія. Коучинг (від англ. coaching – тренерство) — це система заходів щодо встановлення взаємодії між учасниками освітнього процесу з метою досягнення взаємно визначених цілей як з удосконалення професійної діяльності, так і підвищення якості навчання [2].

Зауважимо, що коучинговий підхід максимально відповідає концепції особистісно орієнтованого навчання та принципам STEM-освіти. Використання інструментів коучингу сприяє формуванню критичного сприйняття інформації, уміння працювати в команді, використанню набутого досвіду та результатів діяльності в повсякденному житті.

Головне завдання вчителя-коуча — надихнути учнів на роботу з вивчення того чи іншого предмета, пошуку важливої інформації в інших галузях науки, посилити мотивацію для кожного навчатися, повірити у власні сили. Реалізації цього завдання сприяє, по-перше, встановлення особливих відносин між учителем-коучем та учнями, побудованих на довірі, партнерстві, взаємоповазі; по-друге, — створення середовища підтримки для учня, де всі зацікавлені в його успіхах і беззаперечно вірять у позитивний результат його зусиль.

Коучинг навчає учнів слухати себе, думати самостійно, робити вільний вибір, підвищує усвідомленість, а з нею й результативність. Коли діти просять дати пораду, потрібно дати перелік можливих дій, а учень обирає для себе найбільш вдалий.

В арсеналі вчителя-коуча є багато прийомів і технік: «Листок очікування», «Коло ідей», «Лінійка часу», «Матриця Зірка», «Шкалування», «Коучингові запитання», «Кроки», «Рамка результатів» тощо [9].

Результати та висновки відносно запропонованої моделі STEM-навчання в загальноосвітніх закладах. В опитувальних листах з приводу запропонованої моделі STEM-навчання слухачі курсів підвищення кваліфікації позитивно оцінили комплексний характер моделі, її організаційно-методичну нескладність і можливість реалізувати в звичайній загальноосвітній школі, а також вказали на необхідність створення наскрізного дидактичного забезпечення викладання шкільних предметів за STEM-моделлю.

Відвідування STEM-уроків з математики, фізики засвідчило живий інтерес учнів до участі в проектах, експериментальній роботі. Один з учнів виявив бажання продовжити науково-дослідну роботу під керівництвом одного з авторів цієї статті на базі Малої академії наук, під час якої виконав вище згадані проекти («Виготовлення рухомого човна з прикладним застосуванням наукових знань», «Залежність ефективності вітряних турбін від кількості лопатей») і став призером III етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України у 2018/2019 н.р.

Підводячи підсумки проведеного дослідження, слід зазначити, що STEM-напрямок в освіті виник як засіб вирішення протиріч, глибинно пов'язаних з конвергенцією новітніх технологій, радикальними змінами вимог до фахівців на ринку праці у XXI столітті. Розглянуті інноваційні підходи та запропоновані конкретні технології як модель організації навчального процесу абсолютно відповідають головним завданням STEM-освіти та наближають зміст і процес навчальної діяльності школярів до STEM-навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балик Н. Підходи та особливості сучасної Stem-освіти / Н. Балик, Г. Шмигер // Фізико-математична освіта, – 2017. – № 2(12). – С. 26-30.
2. Борова Т. Теоретичні засади адаптивного управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників вищого навчального закладу: монографія / Т. Борова. – Харків : СМІТ, 2011. – 381 с.
3. Бутурліна О. Філософсько-освітня рефлексія STEM-інновацій / Наукові записки Малої академії наук України. – 2017. – №10. – С. 34.
4. Вербицкий А. Компетентностный подход и теория контекстного обучения / А. Вербицкий . – М.: ИЦ ПКПС. – 2004. – 84 с.
5. Горбузова М. Контекстные задачи как средство интеграции содержания предметных областей математики, физики и информатики / М. Горбузова, С. Коробкова, Т. Смыковская, В. Соловьёва // Современные проблемы науки и образования.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=22687>
6. Лебедева І. Мейкерство як інноваційний підхід запровадження STEM-освіти : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://abetkaland.in.ua/mejkerstvo-innovatsijnyj-pidhid-vprovadzheniya-stem-osvity/>
7. Озерян О. Поради Тоні Б'юзена з техніки створення ментальних карт: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sonyah.blogspot.com/2011/11/blog-post_6964.html
8. Патрикеева О. Актуальність запровадження STEM-навчання в Україні / О. Патрикеева // Інформаційний збірник для директорів школи та завідуючого дитячим садочком. – 2016. – №17-18. – С. 53-57].
9. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання / О. Пометун – Київ: Шк. світ, 2014. – 96 с.
10. Сударева Г. Кейс-метод як засіб набуття соціального розвитку учнівської молоді / Г. Сударева // Освіта Сумщини. – 2013. – №3. – С. 23.

СУЧАСНИЙ ВЕКТОР РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ЗАКЛАДУ ОСВІТИ «ШКОЛА ЖИТТЄТВОРЧОСТІ»

Кучман Світлана Борисівна, директор школи; Сєдих Світлана Олексіївна, заступник директора з навчально-виховної та науково-методичної роботи; Двірний Сергій Григорович, учитель мистецтва та образотворчого мистецтва; Карабан Галина Миколаївна, бібліотекар, вчитель трудового навчання; Кузляєва Олена Михайлівна, практичний психолог, соціальний педагог; Куніца Ірина Василівна, педагог-організатор;

Хандога Світлана Миколаївна, учитель фізкультури;

Шановал Людмила Миколаївна, учитель фізики та інформатики;

Шепель О.В., учитель історії та правознавства Скородистицької «Школи життєтворчості» Іркліївської сільської ради об'єднаної територіальної громади Чорнобаївського району Черкаської області

Сучасна школа вимагає докорінного переосмислення парадигми навчання і виховання, освоєння прогресивних технологій духовного становлення особистості учня, створення умов для самореалізації його сутнісних сил у різних видах творчої діяльності. Мова йде про принципово нові педагогічні ідеї, концепції, технології, в центрі яких — особистість дитини з її потребами й інтересами, життєвими проблемами і драмами. «Нова педагогічна теорія — це нова система принципів і категорій, які збагачують основи вітчизняної педагогіки. Це — педагогіка життєтворчості, плекання людини як творця, проектувальника власного життя, суб'єкта соціальної творчості. Саме ідеї педагогіки життєтворчості, на наш погляд, стануть альфою і омегою школи XXI століття — школи саморозвитку і самореалізації особистості учня» (І.Г.Єрмаков).

1.1. Актуальність полягає в необхідності зміни традиційного на інноваційний підходів в організації педагогічного процесу, компетенізації освіти шляхом реалізації компетентнісного підходу, орієнтація її на результат у формі розвинутих ключових компетентностей учнів, структури їхніх знань, поглядів, ціннісних орієнтирів, успішної самореалізації в професії і житті, формування особистості, патріота, інноватора, здатного конкурувати на ринку праці, розвивати економіку, навчатися неперервно впродовж життя.

1.2. Цільова аудиторія

Робота призначена для вчителів, учнів та фахівців закладів освіти різних типів і форм власності, а також всіх, хто цікавиться проблемами сучасної освіти в Україні, проблемами сільських освітніх закладів.

1.3. Мета: пошук відповідей на прогностичні питання: яку роль відіграє освіта у суспільному прогресі; яка її місія і роль у плеканні образу людського, самореалізації сутнісних сил дитини; як виховати людину — творця й проектувальника свого життя? Як освіта може допомогти у здійсненні прав людини, оволодінні підростаючим поколінням демократичними цінностями і нормами? Ці та інші животрепетні питання реформування освіти є предметом постійної рефлексії, роздумів педагогів, батьків, учнів Скородистицької «Школи життєтворчості» Іркліївської сільської ради об'єднаної територіальної громади Чорнобаївського району Черкаської області. Йдеться про створення інноваційної школи, яка б плекала творчу особистість, створювала умови для повноцінного фізичного, духовного розвитку дитини, для примноження культури і духовності в усій різноманітності вітчизняних і світових зразків.

Упродовж років (2007-2019 рр.) на базі Скородистицького закладу базової середньої освіти проводиться експериментально – пошукова робота всеукраїнського рівня (науковий керівник – кандидат історичних наук І.Г. Єрмаков), спрямована на реалізацію в освітньому процесі ідей педагогіки і психології життєтворчості. Діяльність педагогічного колективу активізувалася у ході експерименту всеукраїнського рівня, присвяченого створенню позитивного іміджу сільської «Школи життєтворчості». Науково-методичний супровід експерименту здійснює Відділ наукового та навчально-методичного забезпечення змісту корекційної та інклюзивної освіти ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (начальник Дмитрієва М.В.).

Багатогранний досвід експериментального пошуку розкрито у посібниках «Стратегія формування позитивного іміджу «Школи життєтворчості» (2015), «Освітній маркетинг сучасної школи» (2016), «Ефективний механізм створення позитивного іміджу «Школи життєтворчості» (2017), «Наративна педагогіка в інноваційному просторі освіти» (2017), «Образ інноваційного закладу освіти: цілісно-сміслові пріоритети» (2018), «Програма інноваційного розвитку Скородистицької «Школи життєтворчості» (2018).

Скородистицька «Школа життєтворчості» – це простір життя дитини; тут вона не готується до життя, а повноцінно живе, і тому вся діяльність закладу освіти вибудовується так, щоб сприяти становленню особистості як творця і проектувальника власного життя. У «Школі життєтворчості» замість уроків запроваджено тріади – 3х30 хв. Це сприяло оптимізації освітнього процесу, а також активній самореалізації творчого потенціалу учнів у різних сферах життєдіяльності. Школа посідає призові місця на районних олімпіадах з математики, хімії, англійської мови, природознавства, біології, багаторазовий переможець МАН України з біології та екології. «Школа життєтворчості» – переможець восьми фестивалів педагогічних інновацій, Міжнародних виставок «Сучасні заклади освіти» (Дипломи, 2 «золоті» і 2 «бронзові» медалі). Позакласна виховна робота здійснюється в рамках програми «Крок за кроком до життєвої компетентності». Діють 17 різнопрофільних гуртків.

На базі «Школи життєтворчості» проводяться майстер-класи, тренінги, всеукраїнські науково-пошукові семінари. Зокрема, до 25-річчя педагогіки і психології життєтворчості відбувся всеукраїнський науково-практичний семінар «Симфонія серця» (23.10.2018).

В освітньому закладі створена Концепція розвитку «Школи життєтворчості», Положення про Школу життєтворчості, концептуальні програми «Школа сприяння здоров'ю», «Козацький гарт», «Обдаровані

діти», «Пізнай себе. В світі добра, краси і радості», «Творча обдарованість». Ефективно реалізується виховна система «Крок за кроком до життєвої компетентності».

На засіданні методичної ради «Школи життєтворчості» сформовано **робочу групу стратегічного планування (ГСП)**, в яку входять: директор школи С.Б.Кучман, ЗДНВ та НМР, керівник ШМО вчителів суспільно-гуманітарних дисциплін С.О.Сєдих; ЗДВР, керівник ШМО класних керівників Л.В.Ігнат'єва, Л.В.Черепанська – керівник ШМО вчителів початкових класів, О.О.Загубинога – керівник ШМО вчителів природничо-математичних дисциплін; О.М.Кузляєва – практичний психолог і соціальний педагог закладу освіти.

Визначено напрямки роботи з формування різних компонентів позитивного іміджу школи життєтворчості, закріплено відповідальних осіб за роботою кожного напрямку, сформовано PR – службу школи, в яку входять директор закладу освіти, ЗВР, керівник ШМО вчителів суспільно-гуманітарних наук; практичний психолог і соціальний педагог школи та вчитель інформатики. Створена програма роботи PR – служби на найближчі 5 років. Методична робота спланована згідно освітньої програми, річного плану навчального закладу та експериментальних завдань програми. План методичної роботи складено на основі результатів діагностування, моніторингу діяльності вчителя та реальної інформації про стан професійної компетентності кожного педагога. Кожен учитель працює над особистою проблемою в складі загальної моделі.

З цією метою ведеться постійний «Рейтинг вчителя Скородистицької «Школи життєтворчості», в якому відображаються участь вчителя в громадській роботі, самоосвіта, особиста участь в різних конкурсах, вебінарах, Інтернет-конференціях тощо, успіхи його учнів, участь вчителя в пар-акціях, робота зі створення позитивного іміджу школи.

Нова школа повинна дати здобувачам освіти не лише знання, уміння і навички, але й виховати соціально адаптовану громадсько активну особистість, проектувальника свого життя, що після закінчення освітнього закладу знайде своє справжнє місце у суспільстві, стане успішною людиною. Зрозуміло, що кожен заклад освіти іде власним шляхом становлення та розвитку, на який впливають багато факторів: від ентузіазму шкільної команди педагогів до потреб місцевої громади, запитів батьків учнів. Життя сучасної школи виходить за межі її стін, ступає на новий рівень. Виникає потреба в партнерських стосунках з батьками, громадськістю, іншими освітніми закладами, школами – партнерами. Скородистицька «Школа життєтворчості» постійно шукає нові шляхи та методи вдосконалення та власного розвитку, а тому все більше звертає уваги на практику партнерства. Ми переконані, що партнерство – це принципова необхідність, бо успішно розвивається той заклад, який відкритий до співпраці, швидко реагує на суспільні зміни, шукає нові ресурси для просування вперед.

Партнерство слід розглядати як безупинний процес, стадіями якого є діалог, що ґрунтується на компромісі, досягнута в діалозі згода або консенсус, безпосередньо практична діяльність, що передбачає розмежування (спеціалізацію) і кооперацію дій та праці. Розвиток партнерської взаємодії позитивно позначається як на суспільному, так і на індивідуальному розвитку людини, оскільки шляхом залучення її до різних видів діяльності повною мірою окреслюються суспільні й особистісні проблеми, а також перспективи їх вирішення. У результаті багато завдань розв'язуються ефективніше, ніж у тому випадку, коли з ними намагаються впоратися самотужки окремі інституції, які представляють той чи інший сектор. Отже, можна відповідально стверджувати, що спільна партнерська діяльність максимально зберігає цілісність і безперервність лише завдяки її узгодженості в різних складових, а це — головна умова її оптимальності.

Ідея партнерства освітнього закладу передбачає здійснення постійного пошуку для задоволення освітніх потреб здобувачів освіти, запровадження інновацій. Партнерство в Скородистицькій «Школі життєтворчості» діє за принципом розвитку відносин. Суб'єктом партнерської взаємодії є освітній заклад I-II ступенів Скородистицька «Школа життєтворчості». Взаємодія відбувається в різних напрямках: із спеціалістами різних державних установ (соціального захисту, соціального обслуговування, охорони здоров'я, культури, спорту тощо), працівниками місцевих підприємств, групами місцевої громади (релігійні, вікові), активістами громадських організацій. На цьому рівні типовою є двостороння взаємодія. Партнерство проявляється у спільному визначенні завдань розвитку, підготовці та реалізації конкретних заходів, розподілі відповідальності й координації дій партнерів (наприклад, в обладнанні чи ремонті навчальних приміщень, наданні матеріальної допомоги родинам учнів). Як правило, при навчальному закладі створюється координаційний орган, що об'єднує у своєму складі фахівців або лідерів сторін-партнерів та представників органів місцевої влади (самоврядування). В нашому освітньому закладі створено Раду школи, що об'єднує вчителів (директор закладу освіти, вчитель математики, практичний психолог), батьків учнів (голова батьківського активу, секретар, голова батьківського активу 6 класу), обрані на загальношкільній батьківській конференції), учні (президент учнівського самоврядування, учні - представники 8 та 7 класів), сільський голова, місцеві підприємці.

Саме партнерство створює умови для забезпечення дієвої освітньої політики, спрямованої на впровадження якісної превентивної освіти, розвиток власних ресурсів навчального закладу.

Коло потенційних партнерів на рівні місцевої громади, регіону чи України (батьки, бізнес-структури, культурно-спортивні установи, шефські підприємства, громадські організації, Церква та інші) визначається ситуативними потребами та місцевими традиціями.

Успішне партнерство базується на трьох принципах: рівний доступ (право рівного голосу, однакового доступу та визнання цінності кожного партнера), прозорість відносин і взаємна вигода. Але не з усіма суспільними інституціями, потенційними партнерами нам вдалося виробити партнерську взаємодію, а лише з тими, хто дотримується важливих для нас принципів: законності; добровільності; надійності та довіри;

безкорисливості; відкритості до вирішення конфліктних ситуацій, що потенційно можливі при успішній взаємодії.

Для ефективної реалізації завдань дослідно-експериментальної діяльності Скороदिщицької «Школи життєтворчості» Рада школи спланувала партнерську проектну діяльність наступним чином:

Зміст роботи	Строк виконання	Кінцеві результати	Відповідальні
Реалізація проектів: «Партнерство в ім'я інтелектуального та морального розвитку дитини» (спільно з науковими установами)	Протягом формульованого етапу	Адаптація проектів та програм	Заступник директора з навчально-виховної роботи, практичний психолог
«Партнерство в ім'я здоров'я дитини» (спільно з органами охорони здоров'я)	Протягом формульованого етапу	Адаптація проектів та програм	Вчитель фізкультури
«Партнерство в ім'я виховання підростаючого покоління» (спільно з батьками учнів)	Протягом формульованого етапу	Адаптація проектів та програм	Заступник директора з виховної роботи, педагог-організатор

Правила успішного партнерства:

- існування органу або спеціальної структури, яка займатиметься ефективним підтриманням і розвитком партнерства (Рада Школи життєтворчості);
- єдність бачення спільних цілей, визначення чітких, усвідомлених і обговорених усіма партнерами завдань;
- використання сильних сторін кожного з партнерів для успішної реалізації плану спільних дій;
- наявність письмової домовленості між партнерами (угоди, договору чи меморандуму);
- чітке визначення ролей і обов'язків партнерів;
- прозорість у розподілі ресурсів;
- доступність звітності для всіх учасників партнерської взаємодії;
- використання інноваційних технологій спілкування і наявність безперервного діалогу між партнерами;
- розроблення системи моніторингу й оцінки досягнень, здобутих у результаті партнерської взаємодії;
- якісне здійснення менеджменту спільних проектів і програм, презентування цих процесів учасникам і широкій громадськості.

Для нас важливо мати не велику кількість партнерів, а можливість якісної взаємодії з ними. Тому в усіх напрямках діяльності ми не «розпилюємось» для імітування іміджевої та партнерської діяльності, а чітко співпрацюємо з одним або двома партнерами, хоча завжди відкриті до співпраці.

Практична значущість результатів реалізації полягає у:

- визначенні змісту, форм, методів і технологій формування і становлення позитивного іміджу «Школи життєтворчості», створенні навчальних посібників, програм, курсів, практичних матеріалів;
- розробці програм і методичних рекомендацій для підготовки вчителів до консультаційної роботи з іншими вчителями, батьками та учнями з питань підвищення результативності навчання та виховання, розвитку творчої особистості;
- організації батьків учнів, вчителів, адміністрації школи, сільської ради та підприємств - спонсорів з метою реалізації ідей Нової української школи щодо організації освітнього простору, правильного розподілу ресурсів для забезпечення якісних та комфортних умов перебування дитини в освітньому закладі;
- формуванні рекомендацій щодо впровадження одержаних результатів у практику роботи загальноосвітніх навчальних закладів України.

Очікувані результати:

- створення умов для рівного доступу здобуття якісної освіти учнями закладу, оновлення її змісту;
- висока ефективність самореалізації кожного учасника освітнього процесу;
- оптимізація творчого впливу інноваційної моделі «Школа життєтворчості» на всіх суб'єктів педагогічного процесу;
- самореалізація фізичних, інтелектуальних, моральних і духовних можливостей усіх учасників освітнього процесу для реалізації творчого розвитку та якісної освіти.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ: КРОКУЄМО ВІД ПОСТРАДЯНСЬКОГО ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО

*Москаленко Тетяна Миколаївна, заступник директора з навчально-виховної роботи
Богуславецького навчально-виховного комплексу «загальноосвітня школа
I-III ступенів –дошкільний навчальний заклад» ім. М.О. Максимовича
Золотоніської районної ради Черкаської області*

Сьогодні Українська держава та її громадяни стають безпосередніми учасниками процесів, які мають надзвичайно велике значення для подальшого визначення, першою чергою, своєї долі, долі своїх сусідів, подальшого світового порядку на планеті [4]. Тому в Україні відбувається процес систематизації та активізації національно-патріотичного виховання дітей та молоді. Цьому присвячена відповідна Концепція, ухвалена Міністерством освіти і науки України від 16 червня 2015 року. У чому особливості національно-патріотичного виховання на сучасному етапі? Які реальні кроки варто здійснювати, щоб таке виховання було дієвим, результативним, розвивальним та сприяло формуванню навичок ХХІ століття. Нові виклики в швидко мінливому світі вимагають нових навичок для успіху.

Актуальність даної розробки полягає у тому, що теоретично обґрунтовано і практично продемонстровано, що саме національно-патріотичне виховання є фундаментальним для здобуття навичок ХХІ століття, набору здібностей, які необхідні учням для успіху в умовах сучасного глобалізованого інформаційного світу.

Завдання, на вирішення яких спрямована дана інновація, включали розробку та запровадження навчальним закладом моделі національно-патріотичного виховання.

Форма інновації – колективно створена модель освітнього середовища з домінантою національно-патріотичного виховання.

Метод досягнення мети педагогічної інновації – педагогічний експеримент.

Найважливіше різне сприйняття та різновекторна реалізація Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді. Як розуміти патріотизм? В документі, який спрямовує роботу педагогічного колективу з національно-патріотичного виховання, з одного боку, можна зустріти як доволі націоналістичні положення, так і залишки впливу радянського патріотичного виховання. Зокрема, таке виховання має формувати «високу патріотичну свідомість, почуття вірності, любові до батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів». Одним з принципів цього виховання є національна спрямованість, яка передбачає виховання любові до рідної землі, шанобливого ставлення до української культури, здатності пишатися приналежністю до українського народу. З іншого боку, в Концепції можна знайти і сучасні європейські положення, а саме основоположність цінностей толерантності, демократії, поваги до прав людини, верховенства права, рівності. Молодь планується вчити брати участь у політичному та громадському житті [3].

У закладі ініційовано нову авторську модель як вид педагогічної інновації – впровадження тематичних навчально-виховних середовищ. З 2015 року педагогічна модель реалізується у 1-11 класах нашої школи:

- 1 клас – «Людина – природа»;
- 2 клас – «Людина – суспільство»;
- 3 клас – «Людина – родина»;
- 4 клас – «Людина – культура»;
- 5 клас – «Людина – мала Батьківщина»;
- 6 клас – «Людина – мораль»;
- 7 клас – «Людина – право»;
- 8 клас – «Людина – загальнолюдські цінності»;
- 9 клас – «Людина – особистість»;
- 10 клас – «Людина – держава»;
- 11 клас – «Людина – громадянське суспільство».

Такий цілеспрямований та системний підхід, що охоплює всі вікові категорії закладу загальної середньої освіти, сприяє формуванню громадянських рис особистості, патріотизму, національної свідомості та активної життєвої позиції учнів, а також набуттю ними ключових життєвих компетентностей, навичок успішної людини ХХІ століття. Реальні кроки від пострадянського до європейського виховання – це утвердження в свідомості і почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України – європейської держави. З досвіду нашого закладу:

1 клас, навчально-виховне середовище «Людина – природа».

Уривок заняття «Липа Максимовича».

Вступне слово вчителя. Ми вже знаємо, що на Тимківщині, мальовничому кутку нашого села, на початку ХІХ ст. народився геній України, видатний вчений Михайло Максимович. Будучи хлопчиком, майбутній професор грався на тимківському вигоні разом із сільськими однолітками. З тих часів минуло багато років, тому свідків тих подій немає. Але є пам'ятка природи – Липа Максимовича – так місцеві жителі назвали це велике дерево.

Запитання до учнів.

- Чи чули ви про Липу Максимовича?

- Чому ця деревина має ім'я?
- Як ми маємо ставитися до пам'ятки природи?

Вчитель. Неподалік від місця садиби Тимківських росте липа. Її висота 17-20 метрів, ширина крони 15-20 метрів, діаметр 1.10-1.20 метрів. Щороку липа цвіте, чаруючи своєю величчю і красою, наповнюючи повітря пахощами. З переказів старожителів села відомо, що їй більше 300 років. Ця липа – єдиний свідок життя родини Тимківських та дитинства Михайла Максимовича. Звернемося до літературного джерела.

Літературне джерело. Наш земляк, поет Іван Дробний у своїй статті «На світанковій землі Михайла Максимовича» пише: «В кінці вулиці є стара, не менш як трьохсотрічна величезна липа. Вона, виходить, уже була великою, як тут ріс Михайлик Максимович. Підійшов до неї, аж дух перехопило – таке величезне враження. Унизу і аж ген-ген десь у горі, мов окремі дерева повиростали зі стовбура. На них квіту, як у маю груш. Боже, яке життя бачила ця деревина і скільки людей побувало під нею, відпочиваючи в її густому затінку. Дуже ймовірно, що хлопчик Михайлик бігав під нею, а, може й забирався у її запашну крону, як ота синичка».

Запитання до учнів.

- Де росте Липа Максимовича?
- Яка висота липи?
- Скільки їй років?
- Які враження від липи охопили І. Дробного? А вас?

Вчитель. Іван Дробний – небайдужий земляк. Він доклав чимало зусиль, щоб відновити забуте ім'я та історичну правду про Михайла Максимовича. Іван Дробний присвятив липі вірш у 1995 році, що дозволяє заглянути в щасливу мить дитинства Михайлика.

Читання вірша І. Дробного «Липа».

Так пахне осончене зілля,
Що жайвір від нього вчамрів.
Як рута, Зелена неділя
В золотисто-блакитне довкілля
З клечальних прийшла вечорів...

Запитання до учнів.

- Що для вас є мала Батьківщина?
- Чим манить рідна земля?

Ключові слова: мала Батьківщина, земляк, пам'ять, родинне коріння, пам'ятка природи.

2 клас, навчально-виховне середовище «Людина – суспільство».

Уривок заняття «Мій рідний край».

1 сторінка. Міста та області України.

Назвати і показати на карті найбільші міста та відповідні області України. (*Учні виходять до карти і показують*)

2 сторінка. Черкаська область.

Назвати і показати на карті найбільші міста та відповідні райони Черкащини. (*Учні виходять до карти і показують*)

Вчитель. Яка найбільша річка України?

3 сторінка. Річки Черкащини.

Вчитель. Так, найбільшою річкою Черкащини, та й всієї України, є Дніпро. Його довжина сягає більше 2 тисяч кілометрів. В Золотоніському районі найдовша річка Супій. Її довжина становить 144 кілометри. А найменша – Самозванка. Вона простягається лише на 12 кілометрів.

- Яка річка протікає в нашому селі Богуславець? (Суша Згар)
- Які кутки охоплює?

4 сторінка. Довідкова. Розповідають діти, які здійснювали пошук інформації.

1 учень. Золотоніський район розташований у північно-східній частині Черкаської області. Його сусіди: Драбівський, Переяслав-Хмельницький, Канівський та Чорнобаївський райони. (*показує на карті Черкаської області*)

2 учень. У районі є поклади піску, глини. Свого часу болота Златокраю були багатими на торф. У краї панує помірний клімат. Спостереження за кліматичними умовами краю здійснює одна з найстаріших на Черкащині Золотоніська метеорологічна станція, яка почала свою роботу ще в 1895 році.

3 учень. Наш край має досить розвинені транспортні комунікації. Територією Золотоніського району пролягає залізниця Бахмач – Одеса, її станції є в Пальмирі, Благодатному, Панському, Золотоноші.

5 сторінка. Історична.

Вчитель. Невипадково Черкащину називають козацьким краєм. У 15 столітті зароджується козацтво. Діти, хто такий козак?

Словникова робота.

Козак – вільна людина, воїн.

Вчитель. Однією з колісок козацтва стала Черкащина і Золотоніщина. Чимало козацьких хуторів виникло біля річки Золотоношки. Козаки брали участь у війнах та походах, захищали рідну землю від ворогів. Народна поезія відтворила образи мужніх ватажків і героїв визвольної боротьби українського народу проти чужоземних загарбників. У думі «Про Сулиму, Павлюка, ще й про Яцька Остряницю» згадано: «Що за річкою за Сулою Остряниця прогнав панів-ляхів до болота до Супою». Отже, ми – нащадки козацького роду.

Підсумки.

- Яка річка Черкащини найбільша?
- Яка річка Золотоніщини найбільша? Найменша? Найрідніша?
- Чи буває людина без Батьківщини?
- Назвіть райони-сусіди нашого Золотоніського краю.
- Продовжіть речення: Село Богуславець – це...

Вчитель. Отже, кожен з вас може з гордістю сказати: «Я – богуславчанин. Я – золотонісець. Я – черкащанин. Я – українець. Я – маленький громадянин великої країни».

Ключові слова: історичне минуле, козак, природні багатства, рідний край.

6 клас, навчально-виховне середовище «Людина – мораль».

Уривок заняття «Мораль. Відповідальність».

Бесіда. Згодом ви станете зовсім дорослими людьми, які повинні повністю відповідати за себе та частково за інших людей.

- Як ви вважаєте, чи будете ви готові взяти на себе усю відповідальність, коли прийде час?

Вчитель. Я назву п'ять принципів відповідальності, а ви оцініть, наскільки ви вже є відповідальною людиною.

1. Я несу відповідальність за все, що роблю.
2. Я несу відповідальність за своє навчання.
3. Я несу відповідальність за своє шанобливе та чуйне ставлення до інших людей.
4. Я несу відповідальність за своє місто, країну і цілий світ.
5. Я несу відповідальність за дбайливе ставлення до довкілля та збереження його для наступних поколінь.

Вчитель. Бути відповідальною людиною – значить ставати нею тепер, а не колись у далекому майбутньому. Моральна відповідальність розглядається як усвідомлення людиною необхідності моральної діяльності. Багато джерел з цього питання стверджують, що почуття відповідальності це соціальне явище. Тобто відповідальною людиною може бути лише та, яка виконує свою певну соціальну роль, виконує свої рольові обов'язки та цілком готова відповідати за свої вчинки у відповідності до вимог суспільства. Давайте згадаємо «П'ять сфер життєдіяльності людини». На дошці записані всі ці сфери, наведіть приклади того, яку відповідальність ми несемо в кожній з них: фізична сфера, інтелектуальна сфера, емоційна сфера, соціальна сфера, духовна сфера.

Індивідуальна робота учнів. Учні оцінюють себе по п'яти сферах (за п'ятибальною системою) і визначають, до якої категорії вони наближаються – «активного творця» чи «осіннього листка».

З творчої спадщини Михайла Максимовича. Молодому професору доручили очолити Київський університет, що був відкритий у 1834 році. Михайло Максимович з великою відповідальністю взявся за ректорство. Так пише в своїх листах: «Призначення Університету Святого Володимира радує мене скільки важливістю своєю для оновлення освіти та виховання суспільного...».

Запитання. Про які риси вченого-земляка можна говорити в контексті заняття?

Ключові слова: мораль, відповідальність, цінності, соціально-активна дія.

11 клас, навчально-виховне середовище «Людина – громадянське суспільство».

Уривок заняття «Патріотизм – нагальна потреба України».

Вступне слово вчителя. Глибокі озера і повноводні ріки, ліси і широкі поля, високі новобудови і чепурні сільські оселі, садки і парки... Ім'я їм – Україна. Золоте колосся стиглої пшениці на одному полотні поєдналося із блакиттю ясного неба. Нікого не може залишити байдужим така краса! Чи може?! Чи всі українці є патріотами? Що означає «бути патріотом»? Як людина може довести свій патріотизм? Серйозні та обґрунтовані відповіді на ці запитання допомагають людині визначити своє ставлення до власного народу, держави, до самої себе. Ці наші думки впливають на вибір життєвого шляху.

Словникова робота. Робота з тлумачним словником.

Патріот – той, хто любить свою батьківщину, відданий своєму народові, готовий для них на жертви й подвиги.

Патріотизм – любов до своєї батьківщини, відданість своєму народові, готовність для них на жертви й подвиги.

Бесіда з елементами дискусії.

- Який зміст ви вкладаєте в слова «патріот», «патріотизм»?

- Із чого починається патріотизм?

Робота в парах (далі – в малих групах). Працюючи в парах, складіть перелік з 4-5 найважливіших рис, які повинні мати справжні патріоти. Зробіть те саме у малих групах по четверо осіб. Ознайомте зі своїми думками клас і складіть загальний перелік. Обміркуйте, як розвиваються ці якості? Чи варто їх розвивати? Чому?

Вправа «Знайди відповідність». На аркушах паперу подано прислів'я, які поділено на дві частини. Необхідно скласти частини разом, щоб утворився сталий вислів, прочитати його і пояснити. Чи можуть ці прислів'я схарактеризувати так званих «несправжніх патріотів»?

Вправа «Займи позицію». Учням пропонується прослухати твердження і зайняти позицію, яка для них найбільше підходить: «Згоден», «Вагаюся», «Не згоден». За бажанням учні можуть прокоментувати результат свого вибору.

- Щоб бути патріотом, треба знати українську мову, знати і поважати Гімн і Герб нашої країни.
- Патріоти не носять імпортного одягу і не слухають іноземної музики.
- Якщо ви розмовляєте з іноземцями тільки українською мовою – це патріотично.

- Патріот може зневажати державну мову, відмовляється її вивчати.
- Патріотом не може бути людина, яка не хоче працювати, не сплачує податки, приховує свої прибутки від держави.
- Багато хто вважає, що не треба купувати імпортні продукти, оскільки це шкодить вітчизняному виробнику сільськогосподарської продукції.
- Патріот обов'язково віддаватиме перевагу роботі у вітчизняній приватній фірмі, ніж в іноземній.
- Патріот думає передусім про себе, шукаючи вигіднішої роботи та кращих умов життя.

Вправа «Акваріум». Учні об'єднуються у дві групи. Одна група має утворити внутрішнє коло в центрі кімнати, друга утворює зовнішнє коло. У кожній групі обирається спікер, який стежить за дотриманням принципів роботи в групі (кожна має висловити свою думку і бути вислуханою тощо). Внутрішня група проводить дискусію на тему: «Носіння національного одягу, атрибутики – це патріотизм, чи, можливо, патріотизм має проявлятися в чомусь іншому?». Зовнішня уважно слухає обговорення і робить помітки. Після цього вони міняються місцями, і нова внутрішня група проводить дискусію [1].

Ключові слова: патріотизм, псевдопатріотизм, вчинок, вибір людини.

Висновки. Впровадження тематичних середовищ дає широкі й глибинні можливості для реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді. Це конкретні кроки від пострадянського до європейського бачення, розвитку, ціннісного орієнтування. Очікуваний результат – ефективна виховна система, в якій учень – небайдужа людина, особистість, патріот, громадянин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Впровадження тематичних навчально-виховних середовищ як шлях формування ключових компетентностей учнів: Методичні матеріали / За ред. Т.М. Москаленко. - Золотоноша, 2015. – 513 с.
2. Навички XXI століття і шкільна освіта [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://klasnaocinka.com.ua/ru/article/navichki-khkh-stolittya-i-shkilna-osvita.html>
3. Патріотичне виховання: між пострадянським і європейським [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dw.com/uk/патріотичне-виховання-між-пострадянським-і-європейським/a>
4. Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15>

СУЧАСНИЙ ЗАКЛАД ОСВІТИ: ПОШУК. ПРАКТИКА. СТАНОВЛЕННЯ

Яковенко Тетяна Василівна, заступник директора комунального закладу «Середня загальноосвітня школа №25» Кам'янської міської ради Дніпропетровської області

Вступ. Видатний український педагог В.О.Сухомлинський стверджував: "...перетворення наукових істин у живий досвід творчої праці – це найскладніша сфера дотикання науки до практики. Зроблене вченим відкриття, коли воно оживає в людських взаємовідносинах, у живому пориві думок і емоцій, постає перед учителем як складне завдання, розв'язати яке можна багатьма способами... У виборі способу, втіленні теоретичних істин у живі людські думки й емоції саме і полягає творча праця вчителя..." [18].

Національна стратегія розвитку освіти визначає запровадження освітніх інновацій як один із пріоритетних напрямків державної політики щодо розвитку освіти в Україні. Результатом впровадження елементів нових технологій є всебічно розвинена та соціально адаптована до сучасного життя особистість, яка має відповідну сукупність знань і вмінь з базових дисциплін. Якісна освіта є необхідною умовою забезпечення демократичного розвитку суспільства [1].

Одним із завдань, які вирішують сучасні заклади освіти, є формування духовно, інтелектуально, психологічно підготовленого до самостійного життя випускника. Сьогодні диктує, що суспільству потрібна професійно-компетентна молодь, яка вміє швидко адаптуватися в нестабільних умовах, здатна до ризику, самостійного вибору сфер діяльності, поведінки, орієнтованої на успіх, саморегуляцію. Життєвий успіх особистості – це результат стратегії й тактики, він твориться на основі системи цінностей, мотиваційної сфери та сформованого ідеалу свого майбутнього.

Стратегія розвитку національної системи освіти має формуватись адекватно сучасним інтеграційним і глобалізаційним процесам, вимогам переходу до постіндустріальної цивілізації, чим забезпечити стійкий рух і розвиток України у першій половині XXI століття, інтегрування національної системи освіти у європейський і світовий освітній простір [2]. Тому сьогодні головне завдання освітнього закладу – не вчити, а навчати вчитися, підготувати учня до неперервного навчання.

На сучасному етапі пріоритетом розвитку освіти є впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечують удосконалення освітнього процесу, доступність та ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві [1].

Актуальність цього дослідження зумовлена необхідністю осучаснення освітнього процесу, напрацювання ефективних технологій навчання й виховання, впровадження інноваційних форм управління освітнім процесом, створенням умов для особистої траєкторії навчання. Тому на даному етапі актуальним є

проведення пошуку технологічних рішень, моделей освіти і виховання та впровадження їх у практику освітнього закладу.

Об'єкт дослідження: система діяльності КЗ СЗШ № 25 м.Кам'янське у впровадженні інноваційних технологій в освітній та управлінський процес.

Предмет дослідження: практичні аспекти впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечують удосконалення освітнього та управлінського процесу, доступність та ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві.

Мета і отримані практичні результати: метою роботи є розкриття практичних аспектів діяльності закладу освіти з питань впровадження інноваційних технологій в освітній та управлінський процес.

Практичними результатами є:

- створення сучасного освітнього середовища, впровадження інноваційних проектів, тренінгових технологій.
- впровадження інноваційних технологій управління сучасним освітнім закладом.
- впровадження системи заходів по створенню умов для надання системної підтримки обдарованій молоді, її інтелектуального, творчого, духовного і фізичного розвитку.
- створення системи моніторингу складових процесу нововведення в закладі як аналітичної складової взаємодії суб'єктів та об'єктів інновації.
- розробка, апробація та систематизація науково-методичного та інформаційного забезпечення інноваційної діяльності педагогів.

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Інноваційна освітня діяльність - це складний процес, що потребує науково-методичного підходу на всіх рівнях управління. Усім учасникам процесу перетворень потрібно «знайти» себе: державним діячам освіти розробити відповідні проекти і пропозиції, регіональним органам використати у своїй практиці світовий досвід впровадження інновацій в освіту, керівникам освітніх закладів успішно реалізувати надану можливість самореалізації, педагогам - вміло використати свободу для відповідального вибору способів і методів навчання.

Продуктом інновацій як процесу творчої діяльності є зростання педагогічної майстерності педагога, рівень його культури, мислення, світогляду. Творчий пошук також суттєво впливає й на формування особисті учня: він працює активніше, у нього пробуджується бажання випробувати й власні можливості в інноваційній діяльності (*додаток 1*).

Педагогічний процес це єдине ціле, в якому органічно поєднуються навчання, виховання і розвиток учнівської молоді. Тому педагогічна інновація розглядається через сукупність дидактичних, виховних і управлінських інновацій. У результаті їх розробки і здійснення у закладах освіти з'являються якісно нові навчальні плани і програми; технології, форми, методи, засоби навчання, виховання та управління.

Управління школою – це науково обгрунтовані дії адміністрації і педагогів, спрямовані на раціональне використання часу і сил викладачів і учнів в освітньому процесі з метою поглибленого вивчення навчальних предметів, морального виховання, підготовки до усвідомленого вибору професії і всебічного розвитку особистості (*додаток 2*) [2]

У зв'язку з цим в освіті впроваджуються і дедалі розвиваються нові інноваційні педагогічні технології, які створюють умови формування всебічно розвинутої людини.

Освітній процес посилюється використанням активних та інтерактивних методів навчання, направлених на розвиток творчого мислення, формування відчуття самостійності, рішучості, відповідальності, вміння гнучко адаптуватися у змінних життєвих ситуаціях, самостійно критично мислити, бути комунікабельним, вміти працювати в колективі й максимально наближеному до умов виробництва [1]

У процесі вивчення різних предметів із застосуванням інноваційних технологій послідовно і систематично формується культура розумової праці на якісно новому рівні. Учні вчать планувати свою роботу, раціонально її виконувати, критично співвідносити початковий план роботи з реальним процесом її виконання, що потім допомагає їм на уроках. Усі перераховані вище уміння і навички в значній мірі впливають на ефективність і якість навчання.

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТА СТАНОВЛЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КЗ СЗШ № 25 М.КАМ'ЯНСЬКЕ

Швидкоплинний світ потребує змін в освітянській галузі. Щоб бути конкурентоспроможним, потрібно діяти, рухатись вперед, знаходити можливості реалізовувати сплановане. Нам 25 років, ми – молодий освітній заклад, але є певні напрацювання, досвід роботи та власне бачення рішення багатьох завдань.

У процесі створення сучасного освітнього середовища (*додаток 3*) керуємось Законами України про «Про інноваційну діяльність» (де, зокрема, визнано право дитини на отримання якісної освіти), «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні». Інноваційний потенціал, це складові становлення та розвитку сучасного освітнього закладу. Адже передумовою впровадження інновацій є потенційна можливість реалізувати заплановане. Також важливою складовою варто назвати формування партнерських відносин з батьківською громадою, учнівським та педагогічним колективами. На даний момент у закладі освіти створено відповідний матеріальний потенціал, який є плацдармом для впровадження інноваційних рішень, створення сучасних умов освітнього процесу.

Крім того, для аналізу об'єктивної оцінки продуктивності впровадження інновацій є моніторинг та порівняння прогнозованих й отриманих результатів для забезпечення достовірності, обгрунтованості й

своєчасності інформації при прийнятті управлінських рішень на всіх етапах інноваційного процесу.

ГОТОВНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕКТИВУ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ – СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

Робота з педагогічними кадрами становить основу впровадження інноваційних процесів. Адже зрозуміло, що зміна траєкторії освітнього закладу на інноваційний тип розвитку можлива за умови володіння педагогами відповідною теоретичною базою, технологіями експертизи, проектування, реалізації, моніторингу інновацій, здатні до соціальної, наукової, методичної, інформаційно-комунікативної взаємодії, рефлексії й осмислення досвіду нововведень. Звичайно, підґрунтям завжди є вивчення нормативних документів, які регламентують дане питання.

З метою виявлення рівня педагогічної готовності до впровадження інноваційних технологій було проведено анкетування (*додаток 4*).

Переважає більшість учителів готова до здійснення інноваційної діяльності адже головна стратегія педагогічної діяльності спрямована на формування духовного світу особистості, розкриття потенційних можливостей та здібностей учнів. Рішення цих актуальних проблем можливе тільки на основі широкого використання інноваційних педагогічних ідей та технологій.

У закладі впроваджуються тренінгові курси: «Вчимося жити разом», «Сімейна розмова», «Кроки до порозуміння», «Профілактика ВІЛ на робочому місці», які дають змогу познати нове не тільки учням, а й вчителям.

Саме такі умови, створені в закладі, є підґрунтям осучаснення освітнього процесу, розвитку інноваційного вектору діяльності (*додаток 5*).

Інноваційна компетентність педагога розглядається як складова загальної професійно-педагогічної компетентності, зміст якої зумовлюється особливостями інноваційної діяльності, її суспільною значимістю, творчим, суб'єктивним характером та спрямованістю на неперервне творення нового, розвитку особистісного й професійного потенціалу педагога.

Інноваційна компетентність педагога визначається результативністю реалізації інновацій в освітньому процесі.

«ВІРТУАЛЬНИЙ МЕТОДИЧНИЙ КАБІНЕТ» ЯК ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ В УПРАВЛІНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ОСВІТЬОГО ЗАКЛАДУ

Хочеш спробувати щось нове, почни з себе. Дійсно, як можна бути сучасним, не відчувши на власному досвіді результативність від опанування новими технологіями.

Завдяки зростанню популярності хмарних технологій, для закладів освіти з'явилися нові можливості управління освітнім процесом [8]. Одним з основних питань управління є підвищення рівня методичної роботи закладу освіти. Педагогічна спільнота активно обговорює питання, як можна використовувати Інтернет-технології [1].

Практика роботи нашого закладу довела, що проблему варто досконало вивчити, проаналізувати можливості, вивчити ресурси та зробити крок вперед.

Потребою часу стало створення «Віртуального методичного кабінету» (*додаток 6*). Хмарні технології дають можливість створення єдиного інформаційного простору та забезпечення доступу до цього сервісу усіх педагогічних працівників. При цьому вся робота заснована на принципах добровільності, ієрархії, відкритого обміну досвідом, колективного використання даних, миттєвого зворотного зв'язку.

На 31.08.2017 на засіданні педагогічної ради педагогічний колектив розглянув питання про запровадження «Віртуального методичного кабінету» (25magister25@gmail.com) та ухвалив відповідне рішення.

Так, було не все однозначно. Виникло багато запитань. Звичайно, стало зрозуміло, що потрібен методичний супровід. Враховуючи те, що члени педколективу пройшли курси по ІКТ, Веб 2.0, Microsoft, справи швидко зрушилися. І якщо спочатку були непорозуміння з заповненням інформації, звітності, дуже швидко всі відчули результативність і продуктивність такої форми роботи, зменшення паперових звітів, можливість отримати електронний варіант звітних документів, документів-шаблонів тощо. Стало більше можливостей у вчителів користуватися базою нормативно-правових документів, що регулюють освітній процес, реалізації професійних завдань, плануванню діяльності і поглибленню міжпредметних зв'язків.

Практика доводить, що під час використання можливостей «Віртуального методичного кабінету» відбувається підвищення рівня ІКТ-компетентності вчителів, які засобами колаборації створюють спільну таблицю або текстовий документ, заповнюють документи спільного використання, мають доступ до різної інформації, оперативно звітують. [3] Адміністрація має можливість аналізувати дані, контролювати рівень виконавчої дисципліни, надавати інформацію, адже у кожного члена адміністрації вибудовується свій список документів під кожен виробничу задачу. [4]

Таким чином, хмарні технології відкривають нові можливості управління освітнім процесом, науково-методичною роботою та в загальному результаті – закладом освіти (*додаток 7*).

УПРОВАДЖЕННЯ І ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ЛАНКИ ОСВІТИ

Завданням сучасної школи має стати формування людини, яка вміє вдосконалювати себе, здатної самостійно приймати рішення, відповідати за ці рішення, знаходити шляхи реалізації, тобто творчої в широкому сенсі цього слова. Початкова школа здатна вирішувати нові завдання, поставлені перед українською освітою, в першу чергу, забезпечити умови для розвитку дитини як суб'єкта власної

діяльності, суб'єкта розвитку, а не об'єкта впливів учителя. [5]

Проблема сучасної школи – це втрата багатьма учнями інтересу до навчання. Майже кожного вчителя турбує питання: «Чому це відбувається?».

Причини цього негативного явища неоднозначні:

- перевантаження одноманітним навчальним матеріалом;
- недосконалість методів, прийомів і форм організації освітнього процесу.

Сучасний світ переповнений інформацією. Сьогодні постала потреба навчити дитину працювати з інформацією, навчити навчатися. Для молодшого шкільного віку характерні яскравість і безпосередність сприйняття інформації, легкість входження в образи. Інформаційні технології в початковій школі сьогодні набули великої значущості (додаток 8). [6]

Види інформаційних технологій, які застосовуються на уроках інформатики в початковій школі (додаток 9).

Одними з ефективних засобів навчання інформатики є використання на уроках навчально-розвивальних ігрових комплексів, які дозволяють учням початкової ланки в ігровій формі засвоювати навчальний матеріал (додаток 10).

ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В НАВЧАННІ

Інформаційне суспільство породжує кардинальні зміни в системі освіти, яка ставить перед собою завдання підготовки високоосвіченої та культурної особистості. Сьогодні в ході освітнього процесу сучасний учень має не стільки накопичувати багаж знань і вмій, скільки набувати здатність самостійно і спільно з іншими учнями ставити осмислені цілі, вибудовувати ситуації самоосвіти, шукати і знаходити засоби і способи вирішення проблем.

Сучасна освіта вже не може успішно функціонувати в колишніх педагогічних формах. Це означає, що нова українська школа, освітня система з необхідністю вимагають застосування нових не тільки педагогічних, але й інформаційних технологій. Одним з перспективних напрямків розвитку сучасних інформаційних технологій є хмарні технології. [9]

Хмарні технології (хмарні обчислення Cloud Computing) - це новий сервіс, який має на увазі видалене використання засобів обробки і зберігання даних. За допомогою "хмарних" сервісів можна отримати доступ до інформаційних ресурсів будь-якого рівня і будь-якої потужності, використовуючи тільки підключення до Інтернету і Веб-браузеру. Сьогодні "хмарні" технології знаходять активне застосування в усіх розвинених країнах, забезпечуючи принципово нові, економічно ефективні можливості для бізнесу, управління, освіти і наукових досліджень.

У зв'язку з цим питання застосування хмарних технологій в навчанні набуває особливого значення. У нашій школі впровадження хмарних технологій в навчанні відбувається на уроках інформатики в 5-11 класах. У процесі навчання застосовуються різноманітні способи використання хмарних технологій: від зберігання інформації на хмарі до здійснення навчання інтерактивних вправ на хмарних ресурсах (додаток 11).

Таким чином, в період переходу на нові освітні стандарти, хмарні технології допомагають формуванню нової інформаційної культури вчителя й учня та дають унікальну можливість поєднати проектну методику й інформаційно-комунікаційні технології. Використання хмарних технологій в освітньому процесі дозволяє зробити освітній простір відкритим. [10] Хмарні технології – це простір зацікавленої та продуктивної освіти для учнів і вчителів, яке не порушує принципи рівних для всіх шансів на освіту, це самоствердження, розкриття індивідуальних здібностей, розвиток самостійності, відповідальності, творчих здібностей, уміння аналізувати і синтезувати відібраний матеріал, підвищення інтересу до предмету. [11]

ВІКІПЕДІЯ ЯК РЕСУРС ДЛЯ ЗДОБУТТЯ МЕДІЙНИХ ТА ЗАГАЛЬНООСВІТНИХ НАВИЧОК ТА ВМІЇ

В умовах бурхливого розвитку Мережі, при користуванні загальним пошуком є ймовірність потрапити на фішинговий сайт, сайт із недостовірною інформацією або небезпечним вмістом. Тому, при пошуку в Інтернеті навчальних матеріалів, понять-категорій вчителі повинні звертати увагу на використання вільної енциклопедії Вікіпедії.

Вікіпедія - загальнодоступна вільна багатомовна онлайн-енциклопедія, якою опікується неприбуткова організація «Фонд Вікімедіа». Будь-хто, у кого є доступ до читання Вікіпедії, також може редагувати практично всі її статті. Вікіпедія — шостий за популярністю сайт у світі. Українська Вікіпедія станом на 11.06.2019 містить 911362 статті, що написані добровольцями з усього світу. [15] На сайті Вікіпедії учні не зустрінуть рекламу, неприпустимий вміст чи комп'ютерні віруси. [16]

Сучасна вікіосвіта - це особливий тип освіти, який характеризується здобуттям медійних та загальноосвітніх навичок та вмій з роботи у просторі онлайн-енциклопедії (додаток 12). [17]

Використання можливостей Вікіпедії та її сестринських проектів в освітній діяльності посилює позитивну мотивацію учнів при вивченні різних тем. Діти вчать нести відповідальність за результати своєї роботи (кожного дня статті української Вікіпедії переглядають 30-40 тисяч осіб); надихаються почуттям патріотизму за наповнення саме україномовної версії енциклопедії (яка на 16 місці за кількістю створених статей); привчаються до таких актуальних понять, як «авторське право», «ліцензія», «достовірні джерела інформації», «патент»; навчаються критичному мисленню й аналізу отриманої інформації.

Висновки. Інновація це керований технологічний процес практичної реалізації суб'єктами інноваційної діяльності нових ідей, теорій, технологій з метою переведення педагогічної системи на якісно новий рівень.

Аналіз стану інноваційної діяльності освітнього закладу свідчить, що нововведення позитивно впливають на результативність освітнього процесу, ефективність роботи учнівського колективу та підвищення професійного рівня вчителів, оновлення змісту навчання і виховання учнів.

Аналіз досвіду становлення і розвитку нашого закладу свідчить, що саме створення інноваційного середовища значною мірою обумовлює позитивне ставлення педагогів до нововведень й до себе як суб'єктів відповідного процесу, формує особливу атмосферу творчого пошуку, сприяє зняттю бар'єрів у сприйнятті та реалізації змін.

На практиці роботи закладу можемо стверджувати, що моніторинг складових процесу нововведення в закладі є важливою складовою, яка дає можливість проаналізувати результат взаємодії суб'єктів та об'єктів інновації. На якому б етапі впровадження інноваційних педагогічних технологій не знаходилися, в освітньому закладі постійно буде відбуватись пошук та корекція рішень.

Правильним є твердження Цицерона: «Не досить оволодіти премудрістю, потрібно також уміти користуватися нею».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://guonkh.gov.ua/content/documents/16/1517/Attaches/4455.df>.
2. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія / В.Ю.Биков. – К.: Атіка, 2008. – 684 с.].
3. Морзе Н.В. Як навчати вчителів, щоб комп'ютерні технології перестали бути дивом у навчанні? / Н.В. Морзе // Комп'ютер у школі та сім'ї. - №6 (86). – 2010. – С.10-14.
4. <http://edugalaxy.intel.ru/index.php?automodule=blog&blogid=8&showentry=3664> – Щоденник конференції. 10 кроків інформатизації.
5. Гиркин І.В. Нові підходи до організації навчального процесу з використанням сучасних комп'ютерних технологій / І.В. Гиркин // Інформаційні технології –1998.- № 6.
6. Морзе Н.В. Основи інформаційно-комунікаційних технологій / Н.В. Морзе – К.: Видавнична група ВНУ, 2008. – 352 с.
7. Лютов М. «Інформаційно-комунікаційні технології у навчально-виховному процесі»/ М. Лютов // Заступник директора школи.-2012.- № 01.- С.8-12.
8. Рождественська Л.В. Дневник конференции. 10 шагов информатизации: призрак виртуальной учительской.
9. <http://www.crn.ru> - стаття «ИТ «в облаке»: 100 лучших вендоров»
10. <http://www.bureausolomatina.ru> - стаття «Будущее облачных технологий: европейский взгляд».
11. Хмарні технології в освіті: матеріали Всеукраїнського науково-методичного Інтернет-семінару (Кривий Ріг – Київ – Черкаси – Харків, 21 грудня 2012 р.). – Кривий Ріг: Видавничий відділ КМІ, 2012. – 173 с.
12. Хмарні технології в освіті [Електронний ресурс] Із сайту "Спільна науково-дослідна лабораторія" Режим доступу: <http://cc.ktu.edu.ua/>.
13. Петрухно Ю. Є. Інформаційне суспільство: поняття, основні складові, характеристика. Вісник ОНУ 2014. Т. 19, вип. 1.
14. <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html>.
15. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Вікіпедія>.
16. https://commons.wikimedia.org/wiki/Main_Page.
17. https://ua.wikimedia.org/wiki/Вікімедіа_Україна.
18. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К.: Т. 4. – 640 с.

РОЗДІЛ II

ІННОВАЦІЇ У НЕПЕРЕРВНОМУ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРАЦІВНИКА

УПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ НЕПЕРЕРВНОГО РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН У ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ОСВІТІ

Шевченко Ілона Андріївна, кандидат педагогічних наук, викладач кафедри екології, природничих та математичних наук Комунального вищого навчального закладу «Вінницька академія неперервної освіти»

Актуальність теми. В умовах загострення глобальної конкуренції за людські ресурси розв'язання проблем у сфері освіти багато в чому залежить від професійної компетентності педагогів. У цьому контексті стратегічного значення набуває спрямованість післядипломної педагогічної освіти (далі ППО) на розвиток конкурентоспроможних і компетентних вчителів природничих дисциплін з інноваційно-технологічним типом професійного мислення.

Аналіз педагогічної, психологічної, методичної літератури свідчить, що проблемі розвитку професійної компетентності педагогічних працівників приділяється належна увага. Розкрито концептуальні положення інтеграційних процесів у неперервній освіті в Україні на різних історичних етапах у працях В. Лугового, Н. Ничкало, Ж. Таланова). Провідна роль компетентності в структурі професійної діяльності вчителя проаналізована в дослідженнях відомих вітчизняних науковців, серед яких значне місце посідають праці Р. Гуревича, А. Коломієць, Г. Тарасенко, В. Шахова, Л. Шевчук. Проблема підвищення кваліфікації керівних та педагогічних кадрів розкрито в низці педагогічних досліджень, зокрема в працях Н. Василенко, В. Овчарук, Н. Протасової, Л. Пуховської, В. Семиченко, Л. Хоружої та ін. У контексті нашого дослідження особливого значення набувають праці з проблеми професійного навчання дорослого населення – О. Аніщенко, Л. Лук'янової, О. Щербак. Теоретичний аналіз джерел свідчить також про посилення уваги науковців до переосмислення ролі і місця ППО в інноваційній діяльності педагогічних працівників (Л. Даниленко, І. Дичківська, В. Олійник та ін.). Водночас поза увагою науковців залишається проблема неперервного розвитку професійної компетентності вчителів природничих дисциплін в умовах формальної і неформальної післядипломної освіти.

Актуальність вирішення означеного питання посилюється необхідністю подолання виявлених під час дослідження суперечностей:

- між потребою суспільства в конкурентоспроможному вчителі природничих дисциплін та відсутністю науково-обґрунтованої моделі неперервного розвитку професійної компетентності вчителів названого напрямку в ППО;
- між переважанням традиційних методів, форм і засобів підготовки вчителів природничих дисциплін на курсах підвищення кваліфікації та необхідністю впровадження інноваційного навчання у ППО;
- між особистісними професійними потребами вчителів і відсутністю актуальної моделі неперервного розвитку професійної компетентності вчителів.

Тому перед нами постала **проблема: які шляхи неперервного розвитку професійної компетентності вчителів природничих дисциплін в ППО.**

Метою даної педагогічної інновації є розроблення актуальної інноваційної моделі неперервного розвитку професійної компетентності вчителів природничих дисциплін у післядипломній педагогічній освіті.

Відповідно до поставленої мети визначено такі **завдання:**

1. Ознайомитись з теоретичними основами неперервного розвитку педагогів.
2. Розробити та впровадити інноваційну модель неперервного розвитку професійної компетентності вчителів природничих дисциплін у ППО.
3. Розробити навчально-методичне забезпечення реалізації інноваційної моделі неперервного розвитку професійної компетентності вчителів у ППО.

Виклад основного матеріалу. Сучасна освіта розвивається в контексті якісних змін не тільки цілей освітнього процесу, а й моделей професійної діяльності вчителя. Долаються традиційні уявлення про педагогічну діяльність, як таку, що регулюється нормами стандартизованої професійної поведінки в педагогічних 'ситуаціях, які повторюються. Зміни, котрі відбуваються на сучасному етапі в освітній системі України, підтверджують, що на сьогодні чільне місце серед інтенсивних чинників розбудови освіти посідає вчитель з його здібностями, знаннями, навичками, досвідом, ставленням до праці. Праця вчителів, зокрема вчителів природничих дисциплін, передбачає активне інноваційне реагування на конкретні ситуаційні взаємодії учасників освітнього процесу.

Зазначимо, що за умови відносно стабільних параметрів середовища півстоліття тому припускалась достатність підготовки вчителя у закладі вищої освіти для забезпечення професійної діяльності на основі філософії освіти – «*освіта на все життя*». Проте навіть така постановка питання не виключала професійного зростання вчителя в період його педагогічної діяльності. Але зазвичай підвищення рівня і якості професійних знань, умінь та навичок здійснювалося вчителем на основі самонавчання методом «спроб і помилок», поза межами спеціально організованих освітніх систем.

Із подальшим розвитком суспільства, змінами характеристик і параметрів середовища постала об'єктивна потреба в *неперервній освіті* та всебічному забезпеченні професійного зростання вчителів: науково-методичному, інноваційно-технологічному, організаційному, матеріально-технічному тощо. А головне – на сьогодні тільки та людина може повноцінно діяти в сучасному світі, яка здатна прийняти самостійне рішення. Тому в сучасній соціально-освітній

ситуації відбувається модернізація професійних функцій учителя, зміна системи цінностей, розвиток сучасного стилю мислення, готовності до прийняття інноваційних рішень.

Грунтуючись на викладеному, зазначимо, що на сьогодні постає актуальною спеціальна підготовка вчителів природничих дисциплін до інноваційного навчання, яке забезпечить заклади загальної освіти компетентними професіоналами. Виходячи із поєднання принципу неперервності освіти з принципом навчання протягом життя, сучасну освіту можна поділити на такі сектори: формальна, неформальна та інформальна освіта. У Законі України «Про освіту» (2017) наголошується на актуальності саме таких видів освіти [1].

Формальна освіта – державна система середньої й вищої освіти та підвищення кваліфікації фахівців, що має затвержені програми та терміни навчання. Вона відбувається зазвичай у спеціально створених закладах та контролюється державою. Навчальні заклади цієї системи надають державні документи певного зразка: посвідчення, атестати, сертифікати, дипломи, титули, що засвідчують здобуття певного рівня знань, умінь, навичок [1].

Неформальна освіта. Освітні ініціативи спрямовані на розвиток додаткових умінь та навичок. До сфери неформальної освіти належать індивідуальні заняття під керівництвом тренерів чи репетиторів, тренінги та короткотермінові курси тощо. Неформальна освіта не має будь-яких обмежень щодо учасників. Заклади, які займаються неформальною освітою, зазвичай не присуджують кваліфікацій і не проводять формального оцінювання навчальних досягнень учасників. У цьому секторі найчастіше застосовують інноваційні підходи, апробують новаторські методики та технології навчання [1].

Інформальна освіта – неорганізований, не завжди усвідомлений та цілеспрямований процес, який триває протягом усього життя людини. Фактично, це здобуття необхідних знань, умінь, навичок у формі життєвого досвіду [1].

Загальноосвітня тенденція сьогодення – рух до зближення та взаємодоповнення формальної та неформальної освіти замість конкуренції між ними. Неформальна освіта може бути полігоном для випробування методик та інструментів, котрі згодом може взяти на озброєння формалізована освіта. Але не варто забувати, що, на відміну від формальної освіти, неформальна освіта є обов'язковою та добровільною, а значить – не може замінити чи витіснити наявну освітню інфраструктуру. Проте потребують наукового дослідження та обміну досвідом механізми взаємодії усіх трьох гілок освіти – формальної, неформальної та інформальної.

Розвиток професійної компетентності вчителів можна розглядати як особистісну і водночас державну проблему. Завдяки функціонуванню системи ППО формуються нові педагогічні кадри, кваліфікація яких відповідає вимогам сучасності. Нині інформаційний потік став настільки потужним, що тих професійних знань й умінь, що одержують вчителі природничих дисциплін на курсах підвищення кваліфікації, стає недостатньо для професійної діяльності в сучасних умовах. Тому проблема розвитку професійної компетентності вчителів природничих дисциплін, розкриття їхнього творчого потенціалу вирішуються шляхом *упровадження інноваційної моделі неперервного розвитку професійної компетентності у ППО на основі інтеграції формальної, неформальної та інформальної освіти.*

Традиційно склалося так, що вчителі після проходження курсів підвищення кваліфікації упродовж п'яти років міжкурсового періоду обирали напрямки для самоосвіти, не пов'язані тематично зі змістом курсів. Як наслідок, знання, які одержували вчителі на курсах підвищення кваліфікації, не ставали їм у нагоді, а для самоосвіти обиралися теми, які іноді були неактуальними.

З огляду на вищевикладене, в інноваційній моделі неперервного розвитку професійної компетентності пропонуємо спрямувати формальну, неформальну та інформальну освіту, тобто діяльність учителів у курсовий і міжкурсовий періоди в одному напрямку за допомогою *соціально-обумовленого і тематично-зорієнтованого в ППО загального вектора неперервного розвитку професійної компетентності вчителів природничих дисциплін* (Рис. 1).

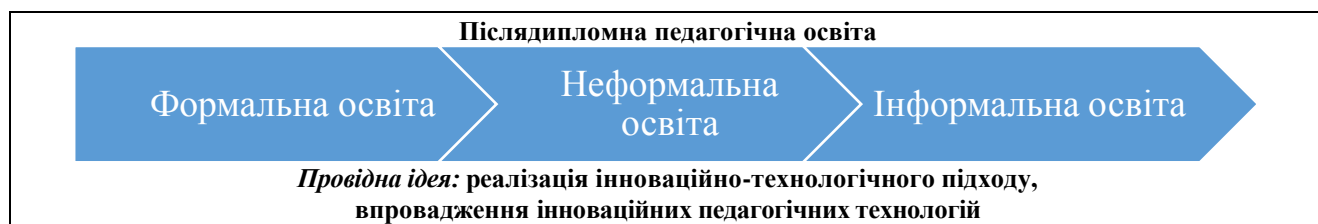

Рис. 1. Соціально-обумовлений і тематично-зорієнтований у ППО загальний вектор неперервного розвитку професійної компетентності вчителів природничих дисциплін

Упровадження інноваційної моделі розвитку професійної компетентності на основі інтеграції формальної, неформальної та інформальної освіти вчителів природничих дисциплін у ППО відбувається впродовж 5 років, із яких формальна освіта (курси підвищення кваліфікації за очно-дистанційною формою навчання) займає лише півроку, решта часу, приблизно 4,5 роки, відводиться на міжкурсовий період, в якому здійснюється неформальна та інформальна освіта. Розглянемо такий вектор детальніше.

I. ФОРМАЛЬНА ОСВІТА або інституційна – загальноприйнятий, традиційний вид освіти, представлений традиційними системами освіти, здійснюється в освітніх установах за навчальними планами та програмами, що відповідають державним стандартам та визначеним вимогам до рівня підготовки випускника вищого навчального закладу [28, с. 25].

Формальна освіта охоплює державну систему підвищення кваліфікації, яка має затвержені програми та терміни професійної підготовки вчителів на курсах підвищення кваліфікації у системі ППО, яка діє у межах Міністерства освіти і науки України й «після закінчення яких видається документ встановленого зразка

(сертифікат, диплом), що дає право займатися оплачуваною професійною діяльністю за спеціальністю, обіймати більш високу посаду» [42, с. 13].

Проте слід зазначити, що в Україні сучасний етап розвитку формальної освіти характеризується її інтеграцією у світовий освітній простір. Це потребує створення інноваційного освітнього середовища й в закладі ППО.

Виникнення *інноваційного освітнього середовища* як новоутворення педагогічної науки є результатом існуючих протиріч між консервативними формами, методами, засобами освіти, які не відповідають вимогам часу та інноваційною практикою.

С. Литвинова вважає, що інноваційне освітнє середовище акумулює цілеспрямовано створені організаційно-педагогічні, процесуально-технологічні, інформаційні ресурси й на єдиних ціннісно-цільових підставах забезпечує інноваційність як засіб і механізм формування педагогічної культури, формування суб'єктної позиції вчителів і змістове наповнення форм, методів і прийомів, технологій [40, с. 53].

Досвід роботи автора на посаді викладача в КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти», аналіз науково-методичної роботи, проведення курсів підвищення кваліфікації вчителів природничих дисциплін дозволило дійти висновку, що необхідною складовою інноваційного освітнього середовища в закладі ППО є новітні інформаційно-комунікаційні технології. Як зазначає С. Пойда «Вони підвищують ефективність роботи педагога, ефективність управління освітнім процесом, а водночас уможливають індивідуальний підхід до навчання» [62].

Надзвичайно важливу роль у реалізації формальної освіти відіграє інноваційне освітнє середовище закладу ППО. Зокрема, інноваційне освітнє середовище КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти» (*Додаток А*) містить сукупність засобів інформаційно-комунікаційних технологій, які забезпечують можливості обміну науковими педагогічними, дидактичними, методичними матеріалами між усіма учасниками навчального процесу на курсах підвищення кваліфікації: комп'ютерні класи, мультимедійні системи, мультимедійні проектори та інтерактивні дошки. Більше 70 комп'ютерів утворюють локальну мережу академії. Мережеві підключення здійснюються за допомогою провідного та безпроводного зв'язку. Підключення до Інтернет-мережі та можливості працювати в ній викладачам і слухачам у всіх аудиторіях необмежені завдяки Wi-Fi-зоні.

У практиці курсів підвищення кваліфікації до технологій забезпечення навчального процесу відноситься *дистанційне навчання* (ДН). ДН, підкреслює В. Биков, «передбачає, що індивідуальний процес передавання і засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини відбувається за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчання у спеціалізованому середовищі, яке створене на основі сучасних психолого-педагогічних технологій та ІКТ» [5, с.97].

Робота слухачів курсів підвищення кваліфікації в дистанційному режимі передбачає використання встановленої в академії платформи ДН E-front, персонального комп'ютера, підключеного до мережі Інтернет, та встановленої на ньому програми-браузер для перегляду веб-сторінок. Як зазначає дослідник С. Пойда, «платформа ДН E-Front надавала викладачам та кураторам-тьюторам широкий спектр інструментів для контролю та керівництва роботою слухачів на дистанційному етапі курсів підвищення кваліфікації» [62, с. 141].

Для роботи на платформі слухачів курсів ПК розроблені «Методичні рекомендації для вчителів природничих дисциплін щодо організації навчальної діяльності за технологією дистанційного навчання» (*Додаток Б*).

Навчальний процес за технологією ДН організовується в три послідовні етапи (за В. Олійником [118]): I етап (очний, на базі академії) – організаційно-настановна сесія. II етап (дистанційний) – самостійна робота слухачів курсів; організація та здійснення керованої і контрольованої самостійної роботи слухачів, написання випускної роботи, виконання індивідуальних та практичних завдань, дистанційне консультування, групова робота у форматі чат-семінарів, дистанційний контроль успішності навчання. В слухачів є можливість одержати кваліфіковану і своєчасну методичну допомогу та консультації через чати, форуми, E-mail, Skype, телефон. III етап (очний, на базі академії) – залікова сесія, систематизація знань, атестація успішності навчання.

У дослідженні формальна освіта будується на основі авторської програми

«Анотована освітньо-професійна програма підвищення кваліфікації вчителів природничих дисциплін за очно-дистанційною формою навчання» (*Додаток В*).

У названій програмі пропонуються також кілька спецкурсів за вибором, серед яких актуальним є авторський спецкурс «Освоєння та використання інноваційних педагогічних технологій» (*Додаток Д*). Найчастіше слухачі обирають цей спецкурс з огляду на сучасні вимоги до освітнього процесу та необхідністю реалізації інноваційно-технологічного підходу. На лекціях і практичних заняттях спецкурсу вчителі природничих дисциплін опановують основи педагогічної інноваційної діяльності, інноваційні педагогічні технології, методи та форми діяльності всіх суб'єктів освітнього процесу. Під час роботи за спецкурсом відбувається підвищення мотивації вчителів до розвитку професійної компетентності в контексті інноваційно-технологічного підходу; рефлексія вчителів через виявлення їх особистих фахових потреб.

Крім дистанційного навчання, до інноваційного освітнього середовища відносимо хмарну педагогічну лабораторію (ХПЛ) «Інноваційні технології». Вона є однією із форм використання хмарних технологій в освіті. На думку В. Бикова [6, с. 8], «хмарні сервіси (Cloud computing) поруч із мобільними інтернет-пристроями, інформаційно-пошуковими системами та соціальними мережами входять до складу освітньо-просторової компоненти відкритого комп'ютерного орієнтованого освітнього середовища» .

ХПЛ – місце для колаборації, комунікації та кооперації вчителів природничих дисциплін – створена з метою освоєння та використання інноваційних педагогічних технологій в освітньому процесі. Для функціонування ХПЛ необхідні компоненти: Інтернет, комп'ютер (планшет, мобільний телефон, нетбук), браузер Google Chrome, навички роботи з Інтернет та веб-засобами.

ХПЛ може бути використана у формальній освіті в усіх формах організації навчання на курсах підвищення кваліфікації – індивідуальних, групових, колективних, але найбільш ефективно впливає на групові та колективні форми роботи. Віртуальне спілкування полегшує організацію співпраці вчителів природничих дисциплін та розширює можливості їхньої взаємодії з викладачем та між собою.

ХПЛ «Інноваційні технології» дозволяє вчителям природничих дисциплін подолати наявні бар'єри – географічні, технологічні, та сприяє позитивній динаміці змін щодо розвитку професійної компетентності. Використання ХПЛ не вимагає від учителів фізичної присутності за місцем здобуття нових знань. Непотрібними стають складне програмне забезпечення і спеціальні навички роботи вчителів з ним. Упровадження ХПЛ «Інноваційні технології» надає можливості вчителям природничих дисциплін при вирішенні професійних проблем одержати доступ до освітніх матеріалів різного виду – текстових, візуальних, мультимедійних, які складені та упорядковані керівником лабораторії – автором дослідження.

Для роботи вчителів природничих дисциплін у ХПЛ розроблені «Методичні рекомендації для вчителів природничих дисциплін щодо роботи в хмарній педагогічній лабораторії «Інноваційні технології» (Додаток Е).

Проте неперервний розвиток професійної компетентності вчителів природничих дисциплін в контексті інноваційно-технологічного підходу і стимулювання потреби їх самовдосконалення неможливо забезпечити тільки у формальній освіті на курсах підвищення кваліфікації. Необхідна робота у міжкурсовий період. Тому другою у векторі стоїть неформальна освіта.

II. НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА здійснюється в освітніх установах або громадських організаціях (клубах, гуртках, секціях, курсах, лекторіях тощо), під час індивідуальних занять з репетитором, тренером і здійснюється не обов'язково професійними викладачами.

Неформальна освіта здобувається також за освітніми програмами, але не передбачає присвоєння кваліфікацій й одержання встановленого законодавством документа про освіту, це – набуття всіх інших знань упродовж життя людини, головна її ознака – добровільність та щирий інтерес до предмета навчання. У межах неформальної освіти не потрібні попередні умови для початку навчання, не ставляться жорсткі вимоги до місця, часу, термінів, форм і методів навчання, що дає змогу залучитися до процесу навчання значно більшої кількості людей, ніж у формальній.

Методичні особливості неформальної освіти в дослідженні складає наступне: вчителі природничих дисциплін повертаються після курсів на своє робоче місце і вони вже знають напрям, в якому потрібно працювати далі – реалізація інноваційно-технологічного підходу, впровадження інноваційних педагогічних технологій. При цьому, неперервність освіти забезпечується узгодженою діяльністю закладу ППО, міського методичного кабінету, закладу загальної освіти щодо проведення різноманітних методичних заходів, об'єднаних тематично і змістовно.

Інноваційне навчання у закладах загальної освіти потребує вчителів природничих дисциплін нової формації, яких потрібно «виростити». З цією метою за ініціативи автора дослідження і за підтримки Комунальної установи «Міський методичний кабінет Департаменту освіти Вінницької міської ради» створена інноваційна структура «Творча лабораторія вчителів природничих дисциплін» (Додаток Ж). Її робота регламентована спеціально розробленим «Положенням про роботу Творчої лабораторії вчителів природничих дисциплін» (Додаток З).

Інноваційна структура «Творча лабораторія вчителів природничих дисциплін» – це колективне професійне об'єднання, яке на добровільній основі згуртовує вчителів, зацікавлених в якісній неформальній освіті, неперервному розвитку професійної компетентності, активному нарощуванні особистісного та інноваційно-технологічного ресурсу шляхом участі в діяльнісних формах методичної роботи.

Щоб школа функціонувала ефективно, необхідно підготувати вчителів до роботи в нових умовах. На жаль, освітні заклади на етапі переходу до нової якості освіти не мають рекомендацій відносно розбудови методичної роботи щодо конструювання зразків нової освітньої практики і підготовки вчителів нової формації – вчителів-технологів. З цією метою в межах інноваційної структури «Творча лабораторія вчителів природничих дисциплін» була організована робота з освоєння інноваційних педагогічних технологій.

Для ефективності такої роботи розроблений перспективний план на п'ять років (Додаток И), відповідно до якого розроблені та впроваджені довгострокова авторська програма «Використання педагогічних технологій як шлях реалізації інноваційних стратегій розвитку природничої освіти» (142 год., на 4 роки) (Додаток К); робочі плани методичних заходів щодо освоєння та використання інноваційних педагогічних технологій; короткотермінові програми для освоєння окремої інноваційної технології (приблизно на півроку) (Додаток Л) та програми низької інтенсивності, що реалізуються у вигляді майстер-класів, тренінгів та семінарів (Додаток М). Для якісної неформальної освіти створена низка методичних посібників, в яких розкриті особливості інноваційних педагогічних технологій.

Відтак, вчителями природничих дисциплін – членами Творчої лабораторії, були апробовані шляхи реалізації неформальної освіти та навчально-методичне забезпечення неперервного розвитку професійної компетентності вчителів у неформальній освіті.

III. ІНФОРМАЛЬНА ОСВІТА. Інформальна освіта (інакше – індивідуальне навчання) передбачає неофіційну, самоорганізовану, індивідуальну пізнавальну діяльність; неорганізоване опанування інформації; здобуття особою певних компетентностей. Інформальна освіта «охоплює самоосвітню діяльність, що відбувається в сім'ї, на робочому місці, в локальній спільноті та повсякденному житті на самостійно, сімейно або соціально спрямованій основі» [75, с. 3]. Здійснюється через відвідування бібліотек, театрів, музеїв, під час подорожей, у спілкуванні з друзями.

У дослідженні для забезпечення інформальної освіти вчителів природничих дисциплін, крім інших джерел, найбільш доцільною є робота в ХПЛ «Інноваційні технології», яка може бути успішно використана в індивідуальних формах навчання. Для такого самонавчання потрібне володіння навичками роботи в Google. Віртуальне спілкування полегшує самоосвіту вчителів природничих дисциплін та розширює можливості їхньої взаємодії між собою.

Отже, рух вчителів природничих дисциплін за соціально-обумовленим і тематично-зорієнтованим в ППО загальним вектором неперервного розвитку професійної компетентності вчителів природничих дисциплін відбувається завдяки інтеграції формальної, неформальної та інформальної освіти, у контексті якісного дистанційного навчання та шляхом використання хмарно орієнтованого освітнього середовища, зокрема хмарної педагогічної лабораторії «Інноваційні технології», а також інноваційної структури «Творча лабораторія вчителів природничих дисциплін». В результаті здійснюється інтеграційний вплив на особистість учителя природничих дисциплін – його когнітивно-інтелектуальну, емоційно-ціннісну, дієво-практичну сфери та спостерігається позитивна динаміка змін щодо розвитку професійної компетентності.

Отримані результати. З метою визначення дієвості інноваційної моделі неперервного розвитку професійної компетентності вчителів природничих дисциплін та позитивної динаміки змін рівнів неперервного розвитку професійної компетентності вчителів проведено констатувальний етап експерименту, в процесі якого вчителям було запропоновано комплекс заходів щодо контролю знань. Цей етап надав можливість з'ясувати «стартовий» рівень розвитку професійної компетентності вчителів природничих дисциплін. Одержані результати були піддані математичній обробці за допомогою критерію t - Ст'юдента. Узагальнені результати діагностики засвідчили, що вчителі, які увійшли до складу КГ та ЕГ, продемонстрували загалом однаковий рівень розвитку професійної компетентності, він значною мірою відповідав репродуктивному рівню як в експериментальній групі (76,19%), так і в контрольній групі (71,19%). На креативно-технологічному рівні володіли професійною компетентністю 11,11% вчителів природничих дисциплін експериментальної групи, 6,78% респондентів контрольної групи. 12,7 % осіб експериментальної групи, 22,03% досліджуваних контрольної групи показали інтуїтивно-початковий рівень розвитку професійної компетентності. Під час констатувального етапу експерименту було визначено найменші розвинені показники за критеріями (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний). Визначений рівень надав підстави говорити про необхідність подальшого розвитку професійної компетентності вчителів шляхом їх руху за соціально-обумовленим і тематично-зорієнтованим в ППО загальним вектором неперервного розвитку професійної компетентності вчителів природничих дисциплін.

Аналіз результатів наприкінці педагогічного експерименту за визначеними критеріями засвідчив позитивну динаміку розвитку професійної компетентності вчителів природничих дисциплін, яка сильніше прослідковується в експериментальній групі. Зокрема, відсутня частка вчителів з інтуїтивно-початковим рівнем. Зменшилася на 9,52% кількість досліджуваних з репродуктивним рівнем і становить 66,67% осіб. Зросла частина респондентів з креативно-технологічним рівнем – з 11,11% до 33,33% (на 22,22%)

Висновок. Узагальнюючи результати дослідження, можна відзначити:

1. Розвиток професійної компетентності вчителів природничих дисциплін у контексті інноваційно-технологічного підходу є неефективним за традиційною системою навчання в закладах ППО, а відтак необхідний перехід у формат інноваційного навчання, що потребує інноваційної моделі неперервного розвитку професійної компетентності вчителів природничих дисциплін.

2. Розроблена й впроваджена інноваційна модель неперервного розвитку професійної компетентності на основі інтеграції формальної, неформальної та інформальної освіти вчителів природничих дисциплін у ППО, яка забезпечує рух вчителів за соціально-обумовленим і тематично-зорієнтованим в ППО загальним вектором неперервного розвитку професійної компетентності вчителів природничих дисциплін. Дослідження засвідчило, що така інноваційна модель дозволяє ефективно вирішувати завдання, пов'язані з професійним розвитком педагогів, забезпечує позитивну динаміку неперервного розвитку професійної компетентності вчителів природничих дисциплін.

3. Визначені складники інноваційного освітнього середовища в закладі ППО, які сприяли неперервному розвитку професійної компетентності вчителів природничих дисциплін: дистанційне навчання, яке використовується для інтенсифікації процесу підвищення кваліфікації й реалізовано за допомогою дистанційної платформи e-Front, на основі якої проводились очно-дистанційні курси підвищення кваліфікації вчителів природничих дисциплін; інформаційно-цифрові технології, зокрема, хмарні сервіси Google, на основі яких працювала хмарна педагогічна лабораторія «Інноваційні технології»; сайт академії; програма Blogger.

4. З метою реалізації інноваційної моделі неперервного розвитку професійної компетентності значну увагу приділено навчально-методичному забезпеченню і розроблено: програма «Анотована освітньо-професійна програма підвищення кваліфікації вчителів природничих дисциплін за очно-дистанційною формою навчання»; спеціалізований курс «Освоєння інноваційних педагогічних технологій» (для формальної освіти) та «Використання педагогічних технологій як шлях реалізації інноваційних стратегій розвитку природничої освіти» (для неформальної освіти); Положення та перспективний план діяльності інноваційної структури «Творча лабораторія вчителів природничих дисциплін», яка діяла на базі закладу загальної освіти; хмарна педагогічна лабораторія «Інноваційні технології»; короткотермінові програми для

освоєння окремих інноваційних технологій (приблизно на півроку); програми низької інтенсивності, що реалізуються у вигляді майстер-класів, тренінгів та семінарів.

УСПІШНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ПЕДАГОГА-ПОЧАТКІВЦЯ ЯК СКЛАДОВА ІМІДЖУ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Чумаченко Наталя Іванівна, вихователь-методист комунального закладу «Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) №303 комбінованого типу» Криворізької міської ради

В умовах реформування системи освіти в Україні, **положення про методичний кабінет закладу дошкільної освіти**, виникла потреба зміни підходів до організації науково-методичного супроводу професійної діяльності педагога, забезпечення оптимальних умов для його професійного й особистісного розвитку. Це зумовлює потребу формування нових основоположних підходів, бачень щодо супроводу праці педагогічних працівників, розвитку їхнього освітнього потенціалу, визначення змісту та структурних компонентів методичної роботи, застосування оптимальних форм її організації як з педагогами які мають достатній стаж роботи так і з педагогами – початківцями.

Однією з важливих умов ефективної діяльності закладу дошкільної освіти є питання забезпечення кваліфікованими спеціалістами, які володіють знаннями з дошкільної педагогіки і психології та здатні використовувати у своїй роботі передовий педагогічний досвід та новітні інноваційні технології.

На даний період часу в закладі виступає нехватка педагогічних кадрів і одне із **завдань** методичної служби залучити та допомогти соціалізуватися педагогам-початківцям до умов закладу, що в подальшому сприятиме поліпшенню іміджу закладу дошкільної освіти та наданню кваліфікованих освітніх послуг закладі.

Соціалізація забезпечує входження педагога-початківця у соціальну спільноту та колектив закладу освіти, комфортне співіснування в ньому, усупільнення його діяльності, способу життя і думок, що забезпечить формування особистості педагога як представника педагогічної спільноти нашого закладу. Швидка соціалізація педагога-початківця до умов закладу освіти пришвидшує входження педагога в професію, налагодженню стосунків з усіма учасниками освітнього процесу.

Проблемі соціалізації особистості присвячена велика кількість робіт вітчизняних і зарубіжних філософів (Ж.-П. Сартр, М. Хайдеггер, К. Ясперс, М. К. Мамардашвілі, Шевельов В. Н. та ін.), соціологів (У.Бронфенбреннер, Е. А. Домбровський, Е. Дюркгейм, Т. Парсонс, Б. Уолмен) і психологів (Г. М. Андреева, А. А. Деркач, Т. Кемпер, Т. Ньюком, А. Оллпорт, А. В. Петровський, Ж. Піаже, К. Роджерс, В. Т. Шибутані).

Представники біоенергетичних теорій соціалізацію розглядають як природний процес, який підпорядковується своїм внутрішнім закономірностям, розвиток особистості визначається послідовністю етапів, проходження яких необоротно і припускає уривчастість і раптовість змін в діяльності педагога-початківця.

Молоді фахівці, що приходять до нашого закладу дошкільної освіти, часто відчують потребу в спілкуванні, глибшому знанні психології вихованців, методик дошкільного виховання, освоєнні сучасних педагогічних технологій. Якщо вчасно я цього не виявлю та не допоможу і не підтримаю педагога – початківця в такій ситуації, а просто «відпустю у вільне плавання», то після перших тижнів душевного підйому неминуче почнуться внутрішні конфлікти: у нього можуть з'явитися сумніви у власній спроможності як в професійній, так і в особистій.

Тому одне з рішень методичної ради закладу дошкільної освіти здійснення роботи з новоприбулими педагогами за допомогою воркшопу супроводу професійного становлення педагога – початківця.

Воркшоп (англ. workshop – майстерня) — навчальний захід, учасники якого отримують знання через високу інтенсивність групової взаємодії, активність і самостійність учасників, актуальний досвід й особисте переживання.

Воркшоп - це колективний навчальний захід, учасники якого отримують нові знання і навички в процесі динамічної групової роботи, тобто роботи педагога – наставника і педагога – початківця, це завжди колективна робота, акцент в освітньому процесі робиться на самостійне навчання педагогів даної групи. Воркшоп супровід який проводиться в нашому закладі та являє собою розроблені мною спостереження та дослідження, в центрі якого лежить окремо взята і неоднозначна проблема яка виникає в процесі діяльності педагога-початківця. Воркшоп допомагає актуалізувати досвід, наявний в групі окремих педагогів і інтегрувати на основі існуючих ресурсів новий погляд і розуміння розглянутої проблеми. Таким чином, воркшоп допомагає стати всім учасникам нашої педагогічної спільноти після закінчення більш компетентними, ніж на початку.

Отже, воркшоп – це:

- навчальна група педагогів-початківців та педагогів-наставників яка допомагає всім учасникам стати після закінчення навчання більш компетентними, ніж на початку;
- освітній процес, в якому кожен бере активну участь;
- освітній процес, під час якого педагоги багато дізнаються один від одного;
- тренінг, результати якого залежать насамперед від вкладу педагогів-початківців ;
- освітній процес, на якому в центрі уваги – переживання педагогів;
- можливість відкрити для себе, що знаєш і вмєєш більше, ніж думав досі, і навчитися чомусь від колег, від яких цього не очікував.

Мета : створення алгоритму супроводу процесу професійного становлення педагогів – початківців у тісній співпраці з педагогами – наставниками для подальшої соціалізації до умов закладу та створення позитивного іміджу закладу дошкільної освіти.

Завдання методичної служби та мене особисто як вихователя-методиста закладу дошкільної освіти :

- надавати методичну підтримку педагогам – початківцям для полегшення їх адаптації до нового професійного статусу педагога КЗ «ДНЗ №303КТ» КМР;
- надавати методичну допомогу педагогам-початківцям щодо їх професійного розвитку, підвищення кваліфікації, професійної компетентності;
- націлити на підготовку та проведення освітнього процесу з дітьми, роботи з батьками вихованців, інших законних представників здобувачів освіти;
- забезпечити якісне проведення освітнього процесу в закладі дошкільної освіти;
- створити сприятливі умов для самовдосконалення педагогів-початківців, розвитку творчої ініціативи у них;
- забезпечити методичну підтримку щодо реалізації педагогічних ініціатив відповідно до **положення про методичний кабінет** закладу дошкільної освіти;
- здійснювати методичний моніторинг рівня підвищення професійної компетентності педагогів, їх можливостей, освітніх потреб, професійних труднощів, динаміки професійного розвитку;
- розробити систему оцінки особистісного зростання педагогів;
- створити умови для відкритого процесу підвищення професійної компетентності і майстерності педагогів-початківців;
- навчити педагогів технології, яка спрямовані на формування соціалізації у педагогів-початківців засобами соціального спілкування з учасниками освітнього процесу;
- вчити визначати цілі і нести відповідальність за весь процес своєї діяльності;
- отримати індивідуальні вирішення конкретних завдань кожного його учасника;
- отримати той результат, який був запланований педагогами на самому початку;
- досягти щоб процес навчання був заснований на особистих переживаннях та був здобутий на досвіді кожного з учасників;
- створити рефлексивно-інноваційне середовище, організацію системи роботи, спрямованої на удосконалення професійної майстерності, психолого-педагогічної культури педагогів-початківців, підвищення їх кваліфікації, активізацію творчого потенціалу та збагачення досвіду;
- формувати інноваційний ресурс, здійснювати презентацію досягнень педагогів – початківців.

Після визначення мети та завдань, мною розроблені та удосконалені **принципи реалізації поставлених завдань**, які обговорювались на методичній раді та послужили дорожньою картою у роботі педагога, а саме: принцип узгодженості (спільне обговорення конкретних завдань, способів їх рішення); принцип «виросування» (створення умов для поступового розширення свідомості, покрокового розвитку особистості педагога); принцип саморозвитку (створення умов для появи у педагогів установки на усвідомлення цінності і значущості індивідуального розвитку кожного); принцип рефлексивності (проведення аналізу і корекції діяльності, способів мислення педагогів); принцип самовизначення (усвідомлення себе як унікальної і особливої особистості, усвідомлення своїх можливостей в досягненні ситуації успіху у справі або діяльності); принцип психологічної підтримки (допомога у визначенні особистісних якостей).

Відповідно до рішень методичної ради закладу я як вихователь-методист, разом з групою педагогів – наставників, розробили етапи для подальшої соціалізації педагога-початківця до умов закладу. Кожен етап має певний проміжок часу та виконання сумісної педагогічної діяльності, а саме:

- ✓ адаптаційний – педагог-наставник відповідно до наказу по закладу та розроблених заходів визначає рівень знань, умінь і навичок педагога-початківця, виявляє “слабкі” місця у його педагогічній діяльності, щоб розробити програму подальшої соціалізації;
- ✓ проектувальний – я як вихователь-методист разом з педагогом-наставником розробляю та реалізую програму яка корегує професійні вміння педагога-початківця, допомагаю вибудувати програму самовдосконалення;
- ✓ контрольньо-оцінювальний – методична рада нашого закладу визначає ефективність проведеної методичної роботи, рівень професійної компетентності педагога-початківця, ступінь його готовності до належної організації та проведення освітнього процесу .

Аналізуючи роботу за професійної соціалізації я вибудовую її таким чином щоб відбувалося включення педагога-початківця в колектив та спостерігалися зміни в його саморозвитку. Це, зокрема, розвиток мотивації, оволодіння професійними знаннями, становлення професійних умінь, навичок тощо, але в процесі цієї діяльності я помітила що у педагога-початківця виникають певні **труднощі або проблеми**: відсутність певних професійних знань, умінь та навичок; складнощі налагодження взаємин з адміністрацією закладу дошкільної освіти, працівниками, дітьми та їх батьками; нездатність до конструктивної взаємодії з учасниками освітнього процесу в полі своєї діяльності; недиференційоване спілкування з оточенням, що породжує емоційні переживання; негативне оцінювання, вияви критичного ставлення з боку оточення педагог-початківець сприймає болісно незалежно від того, хто їх висловлює тощо.

Для подолання цих перешкод на початку роботи з педагогами-початківцями відповідно до наказу, положення про методичний кабінет закладу дошкільної освіти, мною була створена «Школа педагога-початківця», мета якої підвищення фахової майстерності молодих спеціалістів, новопризначених педагогічних працівників закладу дошкільної освіти, формування в них високих професійних ідеалів, потреби в постійному саморозвитку й самовдосконаленні.

Послідовно мною було розроблено Положення про Школу педагога – початківця, план роботи та план-схема спостережень освітнього процесу, які допомогли визначити сильні та слабкі сторони кожного педагога та вчасно надати консультування, рекомендації та поради як від мене так і від педагогів-наставників.

Систематичне вивчення стану освітнього процесу, аналіз періоду соціалізації педагога-початківця, особливо у перші дні роботи, показав що діяльність педагога супроводжується високим емоційним напруженням. Він лише починає опановувати свою професійну педагогічну діяльність і може помилятися або зазнавати невдач. Йому здається, що всі фіксують його помилки, негативно оцінюють його роботу, дошкучають порадами та пропозиціями. І я прийшла висновку що потрібно узгоджувати діяльність методичного кабінету з роботою психологічної служби для створення позитивного психологічного клімату, запобігання виникненню конфліктних ситуацій у педагогічному колективі закладу дошкільної освіти.

Я почала разом з практичним психологом проводити тестування і виявила що ця залежність від соціального оцінювання зберігається ще з вищого навчального закладу, де в ролі «головного судді» був викладач, і доти, доки власні критерії оцінювання і механізми самовідповідальності не будуть відпрацьовані. Тому моя задача як вихователя-методиста налаштувати роботу так щоб в колективі був поява нових якостей та рис: єдність особистих та колективних інтересів, злагодженість у роботі, активна підтримка цілей колективу, рівність умов для кожного педагогічного працівника щодо повної реалізації його духовного, творчого та інтелектуального потенціалу.

Результатом стає значно вищий ступінь стійкості і стабільності педагога-початківця, оскільки він починає орієнтуватися на роботу саме в нашому колективі, тісно ознайомлюється з його вимогами та темпом роботи.

Професійна діяльність педагогів-початківців нашого закладу починає впливати на розвиток всього колективу, а це обов'язкова співпраця з соціальними групами, під впливом яких перебуває педагог-початківець в закладі освіти:

- ✓ **адміністрація** – дбає, щоб педагог-початківець працював старанно, максимально розкривав і реалізовував свій потенціал. Стежить, щоб діяльність педагога-початківця відповідала загальнолюдським нормам та установчим вимогам які існують у закладі;
- ✓ **колеги** - зацікавлені, щоб педагог-початківець був відповідальним, комунікабельним працівником на якого можливо покласти та якому можна довіряти;
- ✓ **медичний працівник** – несе відповідальність за здоров'я педагога, надає поради, консультації;
- ✓ **психологічна служба** - несе відповідальність за психічне і соціальне здоров'я в колективі, покладається на знання, уміння педагога-початківця, забезпечує психологічний супровід його соціалізації;
- ✓ **батьки** – вимагають підвищеної уваги до їхньої дитини;
- ✓ **діти** – потребують любові, лагідного і уважного до себе ставлення. Освітній процес безпосередньо залежить від рівня компетентності педагога-початківця

Педагогічний колектив це механізм який потребує чітких та професійних правил в роботі і щоб цей механізм не дав збій я відповідно до виявлених результатів аналізу методичної роботи з педагогами-початківцями розробила модель **STEP UP** що представляє собою поради та алгоритм який допомагає педагогу-початківцю прийняти та обміркувати своє рішення, зробити аналіз своїх вчинків та взяти на себе відповідальність за результати діяльності.

Ця модель в подальшому стала покроковим алгоритмом у діяльності для педагогів-початківців:

- ✓ **Зупинись** – та оціни чого потрібно досягти, виконуй завдання та роботу.
- ✓ **Поміркуй** – що може піти не так, та як виправити ситуацію.
- ✓ **Оціни** – якими будуть наслідки та що може піти не так, поспілкуйся з колегами, проконсультуйся з керівництвом.
- ✓ **Склади план дій** - підготуйся, поміркуй, оціни ситуацію, обери методи та матеріали.

Тому відповідно до моделі педагоги-початківці в нашому закладі починають професійну діяльність з установки: *«Якими помилковими і застарілими не здавалися б мені погляди людей, які працюють тут, вони сформували їх під впливом невідомих мені, але важливих обставин. Також ці люди мають досвід, якого мені ще бракує».*

Після ознайомлення з моделлю в процесі роботи педагоги-початківці закладу прагнуть бути серйозними працівниками, які бачать свою ціль у оволодінні основними навичками педагогічної професії, а також у виявленні відповідальності та організаторських здібностей, працюють над зближенням поглядів та переконань — і намагаються усунути причини конфліктів якщо такі виникають.

В процесі сумісної роботи в закладі між вихователем-методистом та педагогами витікає потреба мотивації і створення сприятливих умов для педагогічного зростання. Тому методичною службою складений річний план який містить в собі проведення педагогічних рад, семінарів, воркшопів, майстер-класів та інших педагогічних заходів орієнтуючись на педагогів які працюють у закладі, що допомагає підвищити рівень іміджу закладу дошкільної освіти.

Для максимального використання власних можливостей, послідовного планування часу організації праці, розвантаження педагога-початківця я розробила проект «Самоменеджмент педагога - необхідність та вимога часу» (Додаток №1)

Мета якого: забезпечення інформаційного підґрунтя для підвищення ефективності роботи вихователів; формування нового стратегічного погляду на розподіл часу та його ефективне використання; застосування набутих навичок у повсякденному житті; поліпшення емоційно – психологічного клімату у колективі; підвищення стресостійкості вихователів-початківців; знаходження опору стресогенам.

Розроблений мною проект допомагає стимулювати педагогів для активного навчання з метою підвищення ефективності праці, вчить педагогів упорядкувати знання за їх значимістю та орієнтацію результатів роботи на досягнення необхідного ефекту.

Мною проведенні заходи у рамках проекту допомогли педагогам-початківцям отримати інформацію з питань менеджменту часу та самоменеджменту під час консультацій, семінару – практикуму, тренінгів. Також підвищилась компетентність педагогів з питання ефективної організації робочого та особистого часу, створений сприятливий мікроклімат в колективі.

Розроблене мною анкетування педагогів-початківців (Додаток №4) щодо ставлення педагога-початківця до професійної діяльності показали що 65% педагогів люблять дітей, 15% бажали отримати вищу освіту, 20% підходить режим і характер роботи.

Анкетування щодо соціалізації до умов закладу має такі результати 75% педагогів пройшли її швидко але мають певні труднощі у проведенні занять, в організації ігрової діяльності їм інколи важко спілкуватися з батьками, 15% вирішили спробувати себе в іншій сфері, але після спроб повернулися у інші заклади дошкільної освіти, 10% пішли у декретну відпустку.

Відповідно до аналізу результатів анкетування можливо зробити висновки, що ті педагоги які мали свідомі наміри при виборі професії залишилися у колективі та продовжують працювати на педагогічній ниві, інші 10-20% педагогів вагаються тому їхня невпевненість та непрофесіоналізм не дають їм можливості стати достойними професіоналами в педагогічній діяльності.

В процесі своєї методичної діяльності я заохочую педагогів до спільної праці: стимулюю їх за діяльність та здатність досягти певних вершин, відмовляю від стереотипів, укріплюю їх віру у важливість дорученої справи, розширюю професійний світогляд, систематично інформую щодо інновацій у галузі дошкільної освіти, працюю поряд та разом з ними і педагоги роблять неможливе можливим.

У нашому закладі, де опора на позитивні якості педагога поєднується з високою вимогливістю до нього, живуть хороші традиції, дух високої відповідальності, творчої ініціативи, педагог-початківець швидко і безболісно входить в педагогічний колектив.

Таким чином, відповідно до проведеної роботи та спостережень, я стверджую що супровід педагога-початківця прискорює процес входження в освітнє педагогічне середовище нашого закладу. Педагог почуває себе впевненіше, закріплюється його переконання в правильності вибору професії.

Всі ці заходи та плідна командна робота методиста та педагогів дали можливість об'єднати в педагогічному колективі професійні кадри які надають якісні освітні послуги та створюють позитивний імідж закладу дошкільної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Довідник педагога-початківця / уклад. А. Г. Дербеньова. — Харків : Вид. група «Основа», 2010.
2. «Методичний супровід професійного становлення педагогів дошкільного закладу: практико-орієнтований посібник / За заг. ред. Н.В. Губанової. — Донецьк: Витоки, 2010.-266с.
3. Погрібняк Н.В. Основи стажування молодих спеціалістів в ДНЗ: методичний аспект, Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС», 2006.
4. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка. — Київ: Радянська школа, 1978.
5. Погрібняк Н.В. Методичні засади щодо організації роботи педагога-наставника в умовах дошкільного навчального закладу. — Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2011.
6. Кононко О. Наставництво як форма організації соціального простору початківця // Вихователь-методист ДНЗ. — № 9-10. — 2012.
7. Татарінова В. А. Професіональний самоменеджмент педагога // Концепт. — 2015. — №2. — С.2-5.

ОСВІТНІЙ ПРОЕКТ «ВІД ІННОВАЦІЇ – ДО УСПІХУ» ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ

*Батраченко Оксана Василівна, завідувач методичного відділу
КПНЗ «Палац творчості дітей та юнацтва» міста Павлоград*

Нинішній етап розвитку освіти в Україні характеризується пошуками нетрадиційних підходів до розв'язання освітніх проблем. XXI століття є «епохою змін», що зумовлює об'єктивну необхідність підготовки педагогів до генерування й реалізації нових ідей та освітніх ініціатив, упровадження інновацій в організацію освітнього процесу. [2]

Аналіз інноваційної проблематики посідає значне місце в дослідженнях як зарубіжних (М. Барер, В. Браун, К. Певітт, С. Роджерс, І. Уолкер, і ін.), так і вітчизняних дослідників (Н. Василенко, Л. Ващенко, І. Гавриш, В. Гуров, Л. Даниленко, І. Дичківська і ін.). Дослівний переклад з англійської «innovation» – введення нового в практику. Існують різні визначення інновації як явища, однак найчастіше її розуміють як нововведення – впровадження в практику прийомів, форм, технологій, завдяки яким відбуваються позитивні зміни і досягається необхідний ефект. [1] Інновація як процес означає часткову або масштабну зміну стану системи і відповідну діяльність людини. Інновація як результат передбачає процес створення нового, що має конкретну назву «новація». [3] У педагогічних дослідженнях термін «інновація» вживається у декількох смислових значеннях: розробка нового змісту і нових методів навчання; впровадження і поширення вже наявних педагогічних систем (наприклад, ідей Монтесорі, Френе, Штайнера тощо).

Згідно думки Л. Даниленко, інновація – це ідеї, процеси, засоби і результати, які забезпечують якісне вдосконалення функціонування тієї чи іншої системи. Суспільство розвивається через оновлення, завдяки якому відбуваються перетворення у формах життєдіяльності людей, змінюються їхні інтереси, розкриваються нові здібності.

Інтенсивність і динаміка змін в усіх сферах суспільного життя актуалізують проблему, пов'язану з безперервністю професійного розвитку педагога, розробкою адекватного запитам часу соціально-педагогічного і методичного інструментарію, необхідного для продуктивного здійснення цього процесу. Необхідність забезпечення безперервного професійного розвитку педагогів разом з яскраво вираженою потребою сучасної освіти у впровадженні інноваційних технологій вимагають готовності педагогів до здійснення інноваційної діяльності, формування у них інноваційної компетентності.

Інноваційна компетентність – система мотивів, знань, умінь, навичок, особистісних якостей, яка забезпечує ефективність використання нових педагогічних технологій у роботі з дітьми, характеризує рівень готовності до сприйняття і творчого втілення ідеї розвитку на інноваційних засадах та реалізується в таких складових: інноваційні цінності (позитивне ставлення до нового, уникнення стереотипів, зацікавленість у власному розвитку); ефективність використання інновацій (інноваційні прийоми, уміння й навички педагогів); потреба в знаннях для здійснення інноваційної діяльності. Отже, інноваційна компетентність є однією з важливих складових професійної компетентності педагога, від якої залежить його здатність до генерування нових ідей, критичної оцінки і впровадження інновацій в педагогічний процес.

Тому важливою стала модернізація методичної роботи закладу через впровадження освітнього проекту «Від інновації - до успіху». Основна **ідея** проекту - сформувані новий тип педагога, якому притаманні нові особистісні та професійні якості, що сприяють його творчій самореалізації, науково-педагогічна і методологічна колективність та інноваційна грамотність. **Мета** проекту - підготувати педагогів до підвищення рівня інноваційної культури.

Для досягнення поставленої мети були сформульовані наступні **завдання**: створення умов для безперервної освіти педагогів, підвищення рівня готовності до впровадження педагогічних інновацій; сприяння розвитку творчих здібностей педагогів, формуванню зацікавленості в оволодінні інноваційними педагогічними технологіями; підвищення рівня інноваційної культури.

Для здійснення мети використовуємо **методи** наукового опису, синтезу, діагностики, аналізу, узагальнення, моделювання, апробації. Це і діагностика готовності педагогів до впровадження інновацій, визначення фахового рівня підготовки; моніторинг рівня сформованості мотивації вихованців до навчання; аналіз результатів моніторингу ефективності методичної діяльності та активності педагогів щодо запровадження інноваційних технологій навчання; прийняття управлінських рішень за результатами всебічного аналізу; розробка, апробація та впровадження комплексу науково-методичного забезпечення (технологій, моделей і методик навчання) в освітній процес; виявлення, вивчення, узагальнення, дисемінація та впровадження педагогічного досвіду в практичну діяльність; аналіз та визначення перспектив подальшого вдосконалення діяльності щодо створення інноваційного освітнього простору.

Сьогодні в педагогіці розгорнуто пошуки, спрямовані на дослідження освітнього середовища навчального закладу, в якому включаються механізми саморозвитку педагога, а його діяльність набуває інноваційних ознак. Адже будь-яка зміна середовища приводить до змін у людині – й навпаки. [4] Отже, розвиток інноваційної компетентності педагогів і формування інноваційного освітнього середовища навчального закладу взаємопов'язані.

Інноваційний розвиток будь-якого навчального закладу не може відбуватися за принципом «все і відразу», будь-який процес являє собою складне динамічне утворення – систему. Обираючи оптимальний варіант системи методичної роботи, ми враховували такі аспекти: завдання, що стоять перед колективом в

умовах особистісно орієнтованого навчання; результати діагностування професійної діяльності педагогів; порівняльна ефективність різних форм методичної роботи, створення нової системи роботи з педагогами.

**Удосконалення кваліфікації та підвищення професійної майстерності педагогів
КПНЗ «Палац творчості дітей та юнацтва»**

В оновленій структурі модернізуються традиційні і впроваджуються інноваційні форми та методи. Кардинально змінені підходи до проведення засідань педагогічних рад, які тепер проходять в нетрадиційних формах, інтерактивному режимі, з мультимедійним супроводом. Наприклад, засідання педагогічної ради «Використання ігрових технологій в освітньому процесі як засіб соціалізації особистості дитини» відбулося в форматі тренінгу. Незвично, руйнуючи традиції, за допомогою ігрового вибору відбувся розподіл учасників на групи. Педагоги склали пазли, озвучували фрагменти мультфільмів, виконували інтерактивні вправи, ділилися своїм досвідом. Перед присутніми виступили вихованці школи організаторів дозвілля «Забава» з фрагментом програми «Ігрове перезавантаження». Педагоги з'ясували що таке гра, її цілі, завдання і функції та створили колаж «квітку-семицвітку» — символ особистості дитини, яка розкривається у своїх здібностях завдяки професіоналізму педагога.

Традиційні методичні заходи, присвячені праці колег, які крок за кроком йшли до атестації, ми змінили на нову форму — захист кейсу самоосвітньої роботи. У «Панорамі творчих знахідок» педагоги, які атестувалися в цьому році, ділилися своїми методичними наробками: «Виховання національної самосвідомості через декоративно-прикладне мистецтво на заняттях у творчому об'єднанні «Світ іграшки»; «Освітні технології сучасності — основа компетентісного підходу до навчання»; «Використання сучасних інтерактивних технологій на заняттях дитячої телестудії “Юніон-TV” — шлях до формування творчої особистості»; «Формування первинного професійного досвіду в технічній діяльності у вихованців творчого об'єднання “Судномоделіст”»; «Інноваційні форми роботи як ресурс успішної самореалізації особистості вихованців студії образотворчого мистецтва “Вернісаж”». Доповідачі продемонстрували володіння продуктивними технологіями, розглянули впровадження і використання інтерактивних методів навчання, спрямованих на розвиток соціальних компетенцій особистості. Це був справжній флеш-моб педагогічних інновацій!

А педагоги, претенденти на присвоєння педагогічного звання «керівник гуртка-методист», Горелова Ю.В. і Дубова Л.Д. підготували методичні розробки, які були оцінені науково-методичною радою КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР» високими рецензійними балами: 30 і 27 з максимальних 30. Свої напрацювання вони успішно презентували освітянам на міському методичному вернісажі «За крок до атестації». За результатами атестації в цьому році 7 педагогам підтверджено відповідність 12 тарифному розряду; одному підтверджено, а двом присвоєно педагогічне звання «керівник гуртка-методист». Таким чином, система атестації педагогічних працівників не лише успішно виконує стимулюючу функцію та зумовлює стійку тенденцію до зростання якісного складу педагогічного колективу, але й закріплює системну ефективну роботу педагогічного колективу в режимі інноваційних перетворень.

Школа професійної майстерності в цьому році розпочала свою роботу освітнім навігатором і фаховим сервером інноваційного педагогічного досвіду з питань соціалізації особистості вихованців у громадянському суспільстві та шляхів його впровадження. А педагогічний консалтинг «Самоосвіта – один із шляхів підвищення професійної майстерності інноваційної особистості педагога» розкрив роль коучингу як інтерактивної технології забезпечення інтеграції учасників освітнього процесу.

В рамках педагогічного всеобучу відбувся арт-холд (креативний простір) з апсайклінгу «Не треба викидати - давайте майструвати!». Як з'ясувалося на практиці, цей модний еко-напрямок не лише дієвий спосіб економії ресурсів, а й нескінченний простір для творчості. Педагоги виготовляли сніжинки з бобин від паперових рушників, перетворювали пластикові пляшки на декоративні вазы для солодоців; створювали розкішні гольниці з CD дисків, майстрували органайзери зі шматочків шкіри і текстилю. Захід ще раз довів як творча видозміна старих предметів робить рутинні дії яскравішими: трохи фантазії - і зі звичних, здавалося б, віджилих своє, речей вийшли нові - яскраві і корисні.

Усвідомлюючи, що «здоров'я дитини - це ключ до здоров'я дорослої людини», ми розпочали новий напрям діяльності – мистецьку терапію. У закладі стартував практикум «Арт-терапія: лікування мистецтвом», який презентувала керівник студії образотворчого мистецтва «Вернісаж» Лисиця О.А. і провела майстер-клас з використання арт-терапевтичної техніки «Колаж мрій». Продовжила цикл занять завідувач художньо-естетичного відділу Аматава Т.В., яка підготувала та провела практичне заняття «Теоретичні аспекти дослідження музикотерапії як засобу збереження фізичного та психологічного здоров'я». Такі заходи спонукають педагогів піклуватися про здоров'я та сприяють застосуванню арт-терапевтичних прийомів у професійній діяльності.

З метою розширення знань педагогів про методи збереження психологічного здоров'я здійснені перші кроки у школі пізнання «Психологія спілкування». Цикл занять психолога Дягіль Н.Г. «Позитивне мислення», «Робота з негативними емоціями», «Робота з бажаннями», «Спілкування з дитиною» збагатили знання педагогів щодо організації педагогічної роботи по недопущенню випадків порушення психологічного здоров'я вихованців, навчили прийомам і способам спілкування в гострих ситуаціях.

Ці нововведення дозволили працювати в системі над впровадженням інноваційних форм збереження та зміцнення здоров'я. Отримавши мотивацію до подальшої здоров'яформувальної педагогічної праці, кожен педагог знайшов свій шлях змін у просторі покращення освітнього процесу.

В цьому році запрацював педагогічний інтелект-мікс, де здійснювався пошук шляхів удосконалення освітнього процесу, вивчалися нові педагогічні технології. Так, керівник творчого об'єднання «Англійська мова» Бабенко А.В. провела презентацію-практикум «Мультимедійний засіб навчання як медіаосвітня інновація в організації освітнього процесу». Педагог наочно продемонструвала можливості використання інтерактивної дошки для інтеграції таких важливих передумов організації освітнього процесу як мотивація, наочність та індивідуалізація навчальної діяльності.

Шукаючи ефективні та сучасні засоби створення цікавого освітнього середовища, ми звернулися до музейної педагогіки - педагогічна світлиця «Ріднокрай» двічі проходила у міському історико-краєзнавчому музеї. Педагоги відвідали виставку сучасних фотографів Дніпропетровської області «Сучасність. Без купюр», Спільний проект Дніпропетровської ОДА та музею українського живопису м. Дніпро презентував 126 робіт 25 фотохудожників регіону. Присутні ділилися враженнями, ставили питання. А виставка «Декоративно-прикладне мистецтво родини Лавриненко» продемонструвала як багато може зробити одна родина для збереження культурної, духовної та історичної спадщини.

Ефективність методичної роботи підтверджується перемогами у професійних конкурсах і виступами педагогів закладу на семінарах і конференціях різних рівнів, що дає їм можливість презентувати свою діяльність, підвищити професійний рівень та налагодити цікаві зв'язки з колегами. В минулому навчальному році керівник студії образотворчого мистецтва «Вернісаж» Лисиця О.А. на високому рівні підготувала та провела міський семінар-практикум для викладачів образотворчого мистецтва «Залучення учнів до різних видів мистецької творчості шляхом розкриття і розвитку природних здібностей та творчого самовираження», виступила у КЗВО «Дніпропетровська академія неперервної освіти» на обласній науково-практичній конференції «Національно-патріотичне виховання; аспекти реалізації» з доповіддю «Використання інноваційних форм та методів роботи у студії образотворчого мистецтва “Вернісаж”». А керівник творчого об'єднання «Класична гітара» Попадинець М.Л. доповідала на III обласному методичному семінарі-практикуму для викладачів мистецьких шкіл та закладів початкової мистецької освіти по класу гітари «Танцювальна музика у контексті розвитку метро-ритмічного мислення музиканта-інструменталіста», який відбувся на базі КЗ «Дніпропетровський коледж культури і мистецтва».

Наші педагоги систематично беруть участь у видавничій діяльності, є авторами та рецензентами окремих публікацій та посібників. Наприклад, у 2018-2019 н.р. авторські програми «Навчальна програма гри на класичній гітарі» Попадинець М.Л. і «Навчальна програма ігротехніків» Горелової Ю.В. рекомендовані МОН України для використання в позашкільних навчальних закладах (лист №1/11-6202 від 11.06.2018) та увійшли до третього випуску збірника «Навчальні програми з позашкільної освіти. Художньо-естетичний напрям». Матеріали методиста вищої категорії Чипчевої Л.Ф. «Організація і зміст навчально-методичної роботи КПНЗ «Палац творчості дітей та юнацтва» м. Павлоград» увійшли до XIII збірника методичних матеріалів «Суцвіття талантів Дніпропетровщини». А ще в цьому році п'ять публікацій наших педагогів вийшли у п'яти Всеукраїнських науково-методичних виданнях педагогічної преси.

Про високу оцінку професіоналізму наших педагогів свідчить і активне залучення їх як експертів до роботи у складі фахових журі різних рівнів.

Позитивна динаміка перемог вихованців у конкурсах різних рівнів, висока позитивна оцінка професійної майстерності педагогів засвідчують успішний вихід нашого закладу на новий рівень безперервного педагогічного вдосконалення. Таким чином, з упевненістю можна стверджувати, що впровадження проекту «Від інновації – до успіху» забезпечує оптимальні умови для формування мотивації педагогів до підвищення професійної майстерності, безперервності розвитку, самоосвітньої діяльності та творчого пошуку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Даниленко Л. І. Наукові засади інноваційної діяльності профільного навчального закладу // Директор школи. – 2004. – № 48. – С. 7-10.
2. Попова О.В. Інновації в сучасній педагогічній теорії та практиці// Педагогіка та психологія: Збірник наукових праць. – Харків: ХДПУ.– 1999.
3. Ткачук Н. Інноваційне освітнє середовище як умова розвитку професійної компетентності педагогів <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/6587/1/27.pdf>

ПРОЕКТНА ЛАБОРАТОРІЯ ЯК ІННОВАЦІЙНА ФОРМА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ - ЛІДЕРІВ ЗМІН

Святченко Ірина Костянтинівна, директор комунальної установи «Методично-консалтинговий Центр Маріупольської міської ради Донецької області»;

Цунікова Ірина Олександрівна, заступник директора комунальної установи «Методично-консалтинговий Центр Маріупольської міської ради Донецької області»

Актуалізація. Реформаційні перетворення Нової української школи потребують професіоналів з новим типом мислення, з новою культурою взаємостосунків, які здатні працювати в умовах швидкого зростання обсягів наукової інформації, підвищення якості освіти, долучення до європейських цінностей, серед яких провідне місце займають свобода, демократія, рівність усіх перед законом. Нові професіонали - це «Лідери освіти - менеджери змін». Тому, однією з ключових засад реформи освіти, започаткованої Міністерством освіти і науки, є педагогіка партнерства та нова культура управління і взаємостосунків в освітньому середовищі. Лілія Гриневиц, Міністр освіти і науки України, наголосила, що «маємо створити нові механізми, правила, процедури, нову культуру управління та співпраці». Формування нових професіоналів освіти - завдання особливої важливості сьогодення.

Розвиток технології управління відбувається через зміну способів виконання управлінської діяльності, засобів комунікації та реалізації управлінського рішення, що вимагають урахування зовнішніх зв'язків ЗЗСО, прогнозування їх розвитку, створення умов для процесів самоорганізації та самоуправління керованих об'єктів. Тому ефективність освітніх процесів значною мірою залежить від ефективності управлінської діяльності.

Кадрово-професійний проект «Лідери освіти-менеджери змін», який був започаткований департаментом освіти Маріупольської міської ради - своєрідний ліфт можливостей, який надає кожному вчителю виявити свої лідерські, професійні, організаційні якості, розробити стратегію освітніх змін і навіть очолити реформаційні перетворення освітнього простору міста. Проект - це програма лідерського розвитку учителя, який здатен виховувати та формувати нове покоління Z – «дітей тисячоліття», який умотивований на професійний ріст, має свободу для творчості, креативний погляд, новаторський хист, що так потребує Нова українська школа.

Впровадження та реалізація державних завдань освітньої політики залежить від освітян, які акумулюють в своїй діяльності інновації, формують вектор руху, менеджмент управління закладами освіти. Тому професіоналізм сучасного вчителя визначається не тільки педагогічними, спеціальними науковими знаннями та практичними вміннями в певній предметній галузі, потребує: економічної компетентності, володіння технологіями менеджменту та маркетингу, вміння управляти педагогічною системою школи, її розвитком, що дозволить вивчити та врахувати ринковий попит на освітні послуги, забезпечити їх якість, а також бути соціальним лідером, який налаштований на створення оригінальної освітньої практики.

У рамках реформування освіти реалізується автономія закладів освіти шляхом розвитку інституційної спроможності закладів, перехід до механізму призначення керівників за результатами відкритих конкурсів відповідно до вимог професійного стандарту педагогічної діяльності. Такі кардинальні зміни потребують нових якостей від суб'єктів освітнього менеджменту, запровадження ефективних практик управління освітньою системою, побудовання системи посадово-функціональної компетентності керівника, впровадження нової системи підготовки кадрового резерву.

Комунальна установа «Методично-консалтинговий Центр Маріупольської міської ради Донецької області» в рамках проекту «Освітній простір Маріуполя» інноваційними технологіями вирішує формування кадрового управлінського резерву через проектну лабораторію «Лідери освіти – менеджери змін».

Мета - підготовка майбутніх лідерів освіти, менеджерів ефективних змін та нової парадигми освіти, діяльність яких буде націлена на вдосконалення системи управління навчальних закладів, впровадження сучасних педагогічних інновацій, створення дієвих педагогічних форм, навчально-вихованих заходів, створення спільноти талановитих фахівців, які здатні надати додатковий імпульс для оновлення і розвитку системи освіти міста.

Місія проекту - підвищення рівня якості освітнього простору міста через підготовку інтегральних лідерів, агентів змін, впровадження сучасної педагогіки партнерства серед суб'єктів системи освіти в місті, формування професійної компетенції майбутнього керівника навчального закладу як локального топ-менеджера засобами системної науково-методичної та практико-орієнтованої підготовки, оволодіння PEST/SWOT аналітичною діагностикою для підвищення компетентностей з питань сучасного управління.

Для реалізації завдань кадрового проекту були сформовані пріоритетні завдання:

- залучення кращих учителів до реформування освітнього середовища міста через проектну діяльність;
- організація різноманітних форм роботи учительської спільноти за участю кращих методистів, коучів, експертів в сфері освіти і держуправління, представників бізнес-спільноти для формування команди лідерів освітніх перетворень;
- оновлення змісту і форм професійної діяльності педагогічних працівників;
- підвищення ролі вчителя у формуванні громадянського суспільства;
- поглиблення педагогічної обізнаності учителів міста у сфері новітніх педагогічних технологій та розширення співпраці з громадською спільнотою міста для більш повноцінного задоволення освітніх потреб;
- підвищення рівня соціально-громадської відповідальності педагогічних працівників;
- оновлення кадрового забезпечення навчальних закладів міста;
- розробка науково-методичного забезпечення управлінської діяльності керівників закладів освіти, орієнтованого на реалізацію Програми підготовки керівників та резерву;
- запровадження інноваційних освітніх технологій на основі інтерактивного підходу та моделей взаємодії;
- сприяння формуванню управлінської компетентності керівників навчальних закладів;
- створення бази навчальної практики для здобувачів освітнього ступеня магістра, спеціальностей «Середня освіта» і «Управління навчальним закладом»;
- розроблення інформаційно-методичного ресурсів для керівників закладі освіти міста;
- проведення тренінгових занять та інших інноваційних форм роботи з урахуванням міжнародного досвіду.

Проектна діяльність лабораторії реалізується у **формі мережевого очно дистанційного методичного консалтингу** на платформі <http://modernmastermariupol.blogspot.com/>

Інтегративна очно-дистанційна форма участі в роботі в лабораторії обрана тому, що вона дає необхідну свободу дій для учасників, де індивідуальна траєкторія за навчальним маршрутом, різноманітна творча,

дослідницька, експериментальна діяльність підсилюється очними конференціями, теоретичними лекціями, клубним спілкуванням, узагальнюється створенням творчих продуктів, захистом власних ідей, моделей тощо.

Проектна діяльність передбачає різноманітні напрями діяльності:

- різноманітну професійну, педагогічну, методичну, організаторську, тьюторську, менторську, фасилітаторську, або коуч - діяльність;
- участь у тренінгах, змаганнях, дискурсах, семінарах, конференціях, турнірах та інших проектних заходах;
- організацію та модерацию педагогічних заходів;
- запровадження у власній педагогічній діяльності нових продуктивних навчальних методик та ефективних методичних прийомів, які надають можливість підвищувати якість навчання, при впровадженні нових освітніх стандартів;
- розповсюдження своїх знахідок в учительській спільноті Маріуполя;
- практичні предметні заняття, зустрічі в методичних об'єднаннях, коучингові сесії;
- стратегічно-планувальну діяльність щодо модерации змін в освітньому просторі міста;
- практичну допомогу закладам освіти, які працюють в складних соціальних умовах домогтися високих результатів через формування нової професійної якості учителів, які розповсюджують і впроваджують ідеї проекту у повсякденне шкільне життя;
- інноваційне функціонування учительської спільноти міста, яку формують кращі вчителі, здатні запропонувати нові ідеї для розбудови Нової української школи, організувати реформаційні перетворення мета яких націлена на розкриття таланту кожної дитини і допомогу їй самореалізації свого творчого потенціалу.
- отримання знань у галузі менеджменту організації (планування, організація, мотивація та контроль), ключові сфери менеджменту організації (освітня, кадрова, фінансова, стратегічна, комунікаційна та PR);
- засвоєння основних дій маркетингу - проведення маркетингових досліджень, щодо просування освітніх послуг до споживача, аналіз цільових груп споживачів, конкурентних переваг освітніх програм, з якими заклад виходить на ринок, формування планів маркетингової та комунікаційної діяльності, принципів ефективної організації рекламної діяльності, що в цілому є головними факторами і ресурсами успішного розвитку навчального закладу;
- оволодіння базовими поняттями «стиль управління», «культура організації», «лідерства»;
- підвищення рівня управлінської компетентності керівників закладів освіти, педагогів з числа резерву;
- налагодження ефективної співпраці з кафедрою педагогіки та освіти Маріупольського державного університету, Донецького державного університету управління щодо підготовки магістрів за спеціальностями «Середня освіта» і «Управління навчальним закладом».

Вектори впливу проектної діяльності охоплюють наступні напрями: міжособистісне спілкування, управління змінами, управління якістю, управління особистою ефективністю, управління освітніми проектами, вирішення педагогічних ситуацій.

Етапи реалізації проекту

На початку навчального року учительській спільноті міста через сайт департаменту освіти міської ради анонсується кадрово-управлінський проект. Усі бажаючі самостійно ознайомлюються з вказаним проектом, реєструються on-line. <https://goo.gl/forms/n7QYiqhS1BAXhtGp2>

I. Організаційно - підготовчий етап має на меті

- проаналізувати рівень управлінської компетентності керівних кадрів для реалізації стратегії управління навчальним закладом;
- визначити стан готовності молодих керівників, кадрового резерву до роботи в умовах запровадження концепції Нової української школи, реформування освітньої галузі.
- розробити і запровадити нову програму підготовки резерву управлінських кадрів у Школі резерву із застосуванням інтерактивних і інформаційних технологій бізнес-освіти із залученням провідних фахівців вищих навчальних закладів міста.

На маршрутній карті учасники проекту самостійно (документ спільного загального доступу заповнюють необхідну інформацію, ознайомлюються із структурою, планом роботи та ін.

II. Діагностико-аналітичний етап має на меті:

- сформувати спільноту учасників проекту;
- познайомити їх один з одним (віртуальна дошка “Давайте познайомимось” сервіс padlet https://padlet.com/mariupol_osvita/dxxbaybekly3, де вони виконують завдання “Професійне есе”.
- пройти тестування на власні лідерські якості; тестування на якості керівника;

III. Практико-орієнтований етап має на меті:

- здійснення необхідного теоретико-методичного супроводу для учасників проекту (заняття, семінари-практикуми, тренінги, дискусійні круглі столи тощо) щодо реалізації мети та завдань інноваційного проекту;
- проведення психолого-педагогічних тренінгів для новопризначених керівників закладів освіти щодо формування управлінських навичок.
- розробка стратегії розвитку навчального закладу учасниками інноваційного проекту, плану дій та інших проектних документів, які сконцентрують базу інноваційних перетворень для майбутнього менеджера змін.

Для проведення теоретичних семінарів залучаються кращі фахівці - директора шкіл міста, викладачі вищих навчальних закладів. Для учасників проекту надається нормативна база в практичній площині директором Маріупольського морського ліцею - одного з кращих спеціалізованих закладів міста. Лекційний матеріал занять лабораторій покликаний розкрити різнобарвний спектр сучасних освітніх тенденцій, управлінських технологій, механізмів інноваційного управлінського менеджменту, тощо.

Тематика засідань:

- Освіта XXI ст. Сучасні вимоги ринка праці в контексті IV технологічно - інформаційної революції.
- Керівник нової генерації Нової української школи. Законодавче забезпечення освітньої, кадрової, фінансової діяльності керівника.
- Роль директора в умовах трансформації освіти в Україні. Риси сучасного керівника (професійні, ділові, особистісні).
- Психогеометрія менеджера та управлінська культура.
- Стилї керівництва. Менеджмент чи командна робота. Модернізація функцій управлінської діяльності керівника (перші сходинки). Унікальні особливості закладу (маркетингова стратегія).
- Сучасний керівник – автор школи. Директор крізь призму: учнів/батьків, вчителів, громадськості. Директор – менеджер інноваційного розвитку освітнього закладу. Директор школи – лідер змін.
- Школобазовий менеджмент і лідерство. Результативність школи у чому вона. Директор – менеджер інноваційного розвитку освітнього закладу.
- Функціональна архітектура:
- Стратегія, моніторинг
- Мотивація, фінансова автономність та фандрайзинг (інвестиції),
- Внутрішня та зовнішня комунікація
- Іміджеві аспекти
- Школа під директора чи директор під школу?! Директор менеджер чи директор-лідер?!

Теоретичні лекції та очні форми синтезуються з проблемними дискусіями (у формі клубного спілкування, спілкування та обговорення поставлених проблем у проектній спільноті (web-спільнота лабораторії учасників). Практична частина виконується учасниками на дистанційних сервісах та викладається на загальний огляд на маршрутній карті. Потрібно зазначити, що проектні дії учасників лабораторії систематично фіксуються на маршрутній карті, на якій вибудовується траєкторія успіху кожного учасника проекту, виставляються творчі продукти (наприклад модель освітнього закладу), аналітична ментальна карта досвіду учасника, нормативно-правовий кейс майбутнього керівника тощо.

III. Підсумковий, узагальнювальний етап має на меті:

- проведення діагностування набутих знань, компетенцій щодо завдань проектної діяльності;
- презентація та захист учасниками проекту розроблених та створених інноваційних управлінських моделей;
- ефективність розроблених зіставлення результатів діагностування діагностико-концептуального та узагальнюючого етапів проекту;
- узагальнення висновків проектної роботи;
- дисемінація передового управлінського досвіду, створення відповідних матеріалів до друку.

Кожний учасник у формі клубного спілкування презентує власну модель інноваційного переформатування свого закладу / трейдпромоушн/ - **Eventproject**, маркетинг, що спрямований на підвищення попиту на освітні послуги в освітньому просторі міста. Супервайзери - експертне журі визначають якість моделей, оцінюють захист та визначають загальні проектні результати. Таким чином кадровий освітній проект дає можливість сформулювати «Управлінський банк кадрів».

Очікувані результати

- запровадження в освітньому середовищі продуктивних управлінських методик технологій, які нададуть можливість підвищувати загальну якість навчання у місті;
- розповсюдження інноваційних управлінських знахідок серед закладів освіти міста;
- удосконалення стратегічно-планувальної діяльності закладів щодо модерації змін відповідно до концепції Нової української школи;
- надання практичної допомоги закладам, які працюють в складних соціальних умовах домогтися високих результатів, через формування нової професійної якості менеджерів освіти, ініціаторів змін, які розповсюджують і впроваджують інноваційні провідні ідеї державної освітньої політики у повсякденне шкільне життя;
- інноваційне функціонування учительської спільноти міста, яку формують кращі вчителі, керівники закладів, здатні запропонувати нові ідеї для розбудови Нової української школи, організувати реформаційні перетворення, що націлені на розкриття таланту кожного вчителя і створення умов професійної самореалізації творчого потенціалу.

За підсумками проекту учасники отримують сертифікати, грамоти, тощо.

Участь та реалізація проекту дозволяє:

- а) мати чітко сформульовану політику, що розуміється та приймається на рівні міста, щодо ефективної підготовки сучасного менеджера освіти;
- б) забезпечити гнучкість програм навчальної практики керівників-магістрантів, можливість вносити в них доповнення та зміни; здійснювати їх практичну складову на базі Методично - консалтингового Центру;

в) застосовувати інноваційні інтерактивні форми взаємодії (тренінги, семінари, «круглі столи» тощо) з метою розповсюдження досвіду управлінської діяльності.

Лідерам проекту департамент освіти міської ради надає можливість *кар'єрного зросту* в сфері освіти та корпоративного управління.

Матеріально-технічне, фінансове забезпечення проекту. Реалізація проекту не потребує додаткового фінансування з місцевого бюджету, здійснюється згідно плану роботи, в межах функціональної діяльності та напрямів роботи Методично-консалтингового Центру. Для виконання завдань проекту може залучатися технічна та фінансова допомога у межах джерел не заборонених чинним законодавством.

ЯК ПІДГОТУВАТИ МАЙСТЕР-КЛАС З ІСТОРІЇ: ПЕДАГОГІЧНА ІННОВАЦІЯ

Левітас Фелікс Львович, завідувач кафедри історичної та громадянської освіти Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка

В умовах сучасних освітніх реформ урок продовжує бути головною формою навчання і виховання школярів. З роками хронологічні межі уроку залишилися майже без змін. А от зміст уроку постійно поповнюється сучасною інноватикою. Проведення майстер-класу відкриває чудові можливості для панорамного ознайомлення з доробком кращих вчителів-практиків і спонукає до розвитку власних нових методичних ідей. В цьому сенсі звернення до методики підготовки майстер-класу виступає актуальною і привабливою темою.

Мета нашої розвідки полягає в бажанні поділитись методичними напрацюваннями, які виявили свою ефективність під час авторських відкритих уроків та презентацій педагогічного досвіду.

Завдання, які були визначені автором представленої публікації: а) показати важливі структурні етапи в підготовці майстер-класу з історії; б) поділитися ефективними методичними прийомами навчання і виховання учнів на уроках історії; в) продемонструвати важливість морально-психологічних чинників для виховання у школярів гуманістичних та демократичних цінностей, формування у дітей соціально-громадянської та загальнокультурної компетентності.

Реалізація концепції нової української школи відкриває широкі можливості для творчого зростання педагогів, їх фахової майстерності та професійного вдосконалення. Бажання вчитися, постійно працювати над собою, поповнювати фахові та загальнокультурні знання, здобувати нові практики навчання і виховання учнів на компетентностях власне і формують портрет сучасного вчителя історії. Серед розмаїття педагогічних практик відкритий захід – майстер-клас буде займати особливе місце. Адже саме він як найкраще віддзеркалює творчу лабораторію педагога. В нашому розумінні майстер-клас – авторський, публічний, репрезентативний захід, на якому педагог демонструє свої інноваційні напрацювання. На відміну від звичайного відкритого уроку, де вчитель може працювати в звичному для себе режимі, власне нічого не змінюючи, майстер-клас вимагає спеціальної підготовки, яка потребує значних фізичних втрат, підвищеного психологічного та емоційного навантаження. Як правило, успішно проведений майстер-клас перетворюється в певну авторську візитівку, яка відкриває шлях вчителю до педагогічного успіху і широкого професійного визнання. Ще одна ремарка. Майстер-клас - не контрольний захід, а чудовий майданчик для обміну педагогічним досвідом, де вчитель зможе продемонструвати свої знання, вміння, напрацювання, урізноманітнити свою діяльність і додатково мотивувати учнів до успішного навчання предмету. В свій час відомому методисту і теоретику методології навчання історії Н.Г.Дайрі належала слушна думка: «Хороші уроки! Хто з вчителів не бажає їх проводити! Але не завжди вони відбуваються, навіть у досвідчених майстрів. Від чого це залежить?... Успіх і невдача вчителя в більшості визначається підготовкою уроку, а така підготовка плід великих педагогічних роздумів і пошуків. Цей факт визначає ставлення до уроку як до мистецтва» [1].

Підготовка майстер-класу з історії - невід'ємна частина сучасних педагогічних технологій, яка вимагає дуже точних вимірів та оцінок. Актуальні практичні поради для тих, хто готується до проведення майстер-класу. Немає ніякого сенсу запрошувати до себе на урок колег, щоб присутні, здебільшого, почули розлогий монолог вчителя, навіть в супроводі десятків яскравих слайдів-презентацій. В основу репрезентативного заходу завжди **закладаються наступні ідеї:**

а) на майстер-класі обов'язково мають відбутися маленькі педагогічні відкриття (цікаві методичні рішення, прийоми імпровізації тощо);

б) ознайомлення присутніх з новим поглядом на історичний факт, цікавою розвідкою, невідомими широкому колу спеціалістів матеріалами;

в) майстер-клас повинен обов'язково містити важливу виховну та морально-етичну складову, побудовану на оцінках історичних образів та історичних подій. Саме таким вважав процес навчання історії в школі фундатор української нації М.С.Грушевський [2].

Крім загально теоретичних порад звернемо увагу на практичний, підготовчий етап проведення майстер-класу.

І. *Вибір теми.* Практикуючому творчому вчителю добре відомі «переможні» теми: актуальні, яскраві, образні. Вони дають можливість педагогу реалізувати свій методичний і науковий потенціал. На цьому етапі підготовки формується загальна ідея – гіпотеза уроку, яка вимагає конкретного розуміння: що вивчати, як

вивчати, яким має бути позитивний результат уроку. Не треба пояснювати чому, наприклад, історико-героїчні чи патріотичні теми, уроки суспільно-політичного життя будуть бажаними ніж інші. Творчий вчитель обов'язково надасть перевагу для майстер-класу «героїчній добі київських князів» чи «культури України-Русі» в 7-х класах; урокам «козацької слави» у 8-х класах; національному відродженню у 9-х класах. Звісно, що думаючий вчитель обере теми «Української національної революції 1917-1921 рр.», «трагічні сторінки 20-30-х років», «події Другої світової війни» у 10-х класах; «добу відлиги», «опозиційний рух», «боротьбу українського народу за досягнення незалежності» та ін. у 11-х класах.

II. Тепер конструюємо урок, який визначає основні його сегменти. Від того, як його на папері побудує вчитель, залежить не менше 60% успіху майстер-класу. В узагальненому вигляді конструкція уроку виглядає такою: Тема уроку - Навчальні завдання та шляхи їх реалізації - План проведення уроку - Методи навчання - Засоби навчання - Роль вчителя на уроці - Роль учнів на уроці

Позитивні результати уроку, який планує одержати вчитель.

Коли всі запропоновані елементи майбутнього уроку проаналізовані, вчитель визначається, яким буде за типом запропонований урок (комбінованим, лекцією, семінаром, нестандартним чи іншим).

III. На наш погляд не тільки починаючому вчителю, а і досвідченому педагогу варто скласти своєрідний синопсис майстер-класу і постійно допрацьовувати його в процесі підготовки до заходу.

Етап і час уроку	Питання за планом	Методи навчання	Вчитель на уроці	Учень на уроці	Засоби навчання
------------------	-------------------	-----------------	------------------	----------------	-----------------

IV. Основні сюжетні лінії уроку. Будь-який навчальний захід починається з *організаційного моменту*. Власне цей етап ні в якому разі не можна зводити до виключно формальної частини (привітання з класом, заповнення класного журналу, м'ява пропозиція звернутися до попередньої теми тощо).

Організаційний момент – фактичний запуск майстер-класу, своєрідне запрошення всіх присутніх: учнів та гостей до цікавої, динамічної роботи. В цьому сенсі дуже велику увагу вчитель повинен приділити розробці свого вступного слова, акцентуючи увагу на актуальності теми, змісті уроку та навчальних, розвивальних та виховних завданнях, які мають бути вирішені протягом 45 хвилин. Дуже важливо, щоб на початковому етапі вчитель стримував хвилювання, випромінював оптимізм, впевненість, доброзичливість, що буде створювати відповідний психологічний фон уроку та із самого початку орієнтувати учнів на досягнення успіху. Буде не зайвим нагадати, що індивідуальний вигляд педагога (одяг, зачіска, макіяж) та його особиста зовнішня культура (мова, такт, манери, звички) суттєво впливають на хід навчального заняття. Від самого початку уроку вчитель повинен створити відповідний емоційний рівень уроку за допомогою особистого володіння засобами театрального мистецтва чи технічних засобів навчання.

Готуючи сценарій уроку, педагог поділяє його на кілька важливих етапів, органічно та логічно поєднаних між собою. Кожний такий етап обов'язково повинен мати свою завершеність та логічно створювати умови для переходу до іншого етапу уроку. Кожний окремий етап повинен бути всебічно продуманий вчителем, наповнений цікавим і динамічним змістом та окреслений часовими рамками. Майстер-клас за визначенням не може завершитися раніше встановленого навчальним закладом часу чи продовжуватись після дзвоника на перерву.

На початковому етапі уроку успішно зарекомендували себе практики: індивідуальна чи краще фронтальна бесіда, різноманітні ігрові техніки, логічно-проблемні завдання, які вирішуються під керівництвом вчителя. Із зазначених методів слід серйозну увагу приділити саме фронтальним видам роботи. На думку відомих методистів фронтальна форма навчання надає вчителю можливості як вільно впливати на весь колектив класу, підтримуючи активність всіх присутніх в аудиторії, так і успішно працювати з учнями індивідуально. Така форма роботи вимагає від педагога високого рівня індивідуальної майстерності. Адже він повинен «управляти» великою групою школярів, чітко організувати їхню роботу, стимулювати їх до активної пізнавальної діяльності, контролювати хід і темп роботи[3].

У молодших і середніх класах на старті уроку успішно зарекомендували себе хронологічні ігри, які пропонує педагог, наприклад, вчитель показує учням картку з історичною датою, а школярі відповідають яка подія відбулась в цей рік. Фрагмент уроку 7 клас «Історія України». Картка в руках вчителя – 1185 рік. Відповідь учня: «Похід князя Ігоря Новгород-Сіверського проти половців». Картка з датою 1187 рік. Відповідь учня: «Перша згадка про Україну в літописах». Картка з датою 1253 рік. Відповідь учня: «Коронація Данила Галицького в Дорогочині». Можливий і інший варіант: тепер вчитель називає подію, а учні піднімають картки з датами. На старті уроку добре «працює» історична вікторина. Наприклад, вчитель називає терміни, а учні повинні пояснити, що вони означають. Історія України, 8 клас. Поняття для початкової вікторини: 1) фільварок; 2) унія; 3) Магдебурзьке право; 4) реформація; 5) контрреформація; 6) магнати; 7) шляхта; 8) панщина.

В останні роки напрацьований успішний досвід усного тестування учнів на початковому етапі уроку, коли за допомогою смарт-системи тест виводиться на екран. У першому, другому та третьому варіантах відбувається активний процес «запуску» мислення школярів, що створює стартовий майданчик до переходу до наступного етапу уроку.

В середніх, а особливо в старших класах доцільно зробити так, щоб індивідуальна бесіда швидко переросла в фронтальну, яка має поступитись місцем широкій дискусії старшокласників. Предметом дискусії завжди є питання, яке висвітлюється в науковій літературі і в житті різними людьми з різних позицій. В ході дискусії учні одержують відповіді на хвилюючі і актуальні питання. Полеміка між учнями важлива не тільки для вияву їх точки зору, а й ілюструє наявність у молодих людей світоглядних проблем. Дискусія має велике

навчально-виховне значення, адже дає можливість говорити про операційність знань. Коли старшокласники із певної суми знань створюють нові знання. Дискусія – дуже складний, але ефективний етап навчальної роботи. І тому вчитель не може стояти осторонь подій, які розгортаються в класі. Не подавляючи виступу школярів учитель долучається до дискусії, обґрунтовуючи власну громадянську позицію. Міні-дискусія успішно відбувається на початковому етапі уроку, а максі-дискусія – на його завершальному етапі. Елементи міні-дискусії можуть відбуватися на старті уроку. Наприклад, починаючи вивчення тем, пов'язаних з революційними подіями, вчитель запропонує класу загальні питання: «Як ви думаєте, революції здебільшого починаються через політику влади чи через зростання активності мас? Обґрунтуйте свою точку зору». Цікаво показати позицію кількох авторів історичних праць з наступними запитаннями до школярів: «А ви, діти, яку точку зору поділяєте? Поясніть чому». [4] Прикрашають майстер-клас вміло застосовані міжпредметні зв'язки. Вчитель пропонує школярам визначити свою позицію щодо постаті Богдана Хмельницького за рядками Шевченківських творів:

Цікавою буде дискусія на уроці: хто ближче школярам – «Нерозумний син» Богдан чи «Славний Богдан». [5]

Для максі-дискусії вчитель теж обирає цікаві, дражливі теми, полярні за своїми оцінками. Питання може бути побудоване за правилами ретроальтернативістики, як слушно пропонує науковець С.Терно: «Поміркуйте, як розгорталися б події Другої світової війни, якби Гітлеру не вдалося укласти пакт Молотова-Ріббентропа». [6]

Методична логіка майстер-класу підказує, щоб урок був цікавим треба обов'язково змінювати види діяльності. Успішно зарекомендували себе методи, які корелюються між собою: слово вчителя, фронтальна бесіда, дискусія, робота з історичними джерелами, вирішення проблемно-логічних завдань, обговорення відео-сюжетів, виступи учнів з короткими повідомленнями. Дозволимо собі повторитись: важливо зберегти динамічність уроку, а саме визначити скільки часу приділяється на кожний із зазначених етапів уроку. В той же час треба обов'язково враховувати той факт, що проведення самостійної роботи в рамках майстер-класу взагалі не корелюється із загальним задумом педагога, тому що створює паузи, так звані «моменти тиші», які значно знижують загальне уявлення про урок і порушують його ритм. Взагалі давайте звернемо увагу на важливі правила, які вразливо відбуваються на ефективності уроку.

1. Не проводити репетиції перед проведенням майстер-класу, на яких учні «перегорають».
2. Не використовувати вперше види завдань, які до цього не вирішувалися на уроках. Хоча право на педагогічний експеримент залишається за кожним вчителем.
3. Уникати надмірних деталізацій при вивченні не головних питань. Не перевантажувати фактами.
4. Уникати спрощень чи глузувань в оцінках історичних подій чи характеристик історичних діячів.
5. Не захоплюватися власним монологом чи надмірним використанням електронних ресурсів.
6. Ніколи не критикувати учнів чи висловлювати на їх адресу саркастичних зауважень.

Проведення майстер-класу з історії – не театр одного актора, а напружений колективний творчий процес. У свій час Микола Гоголь, характеризуючи вчительську працю, назвав педагога поетом, художником і актором в одній особі. В сучасних освітніх викликах талановитий педагог ще додає роль сценариста, режисера і диригента. Крім розробки сценарію уроку вчитель повинен дуже добре продумати свою особисту роль на уроці. Коли підготовчий етап майстер-класу завершальний, педагог повинен зосередити увагу на змісті свого «виходу», який може бути успішним при наявності цілого ряду складових.

Умовна розповідь вчителя

Переказ	Характеристика	Порівняння	Аналіз	Пояснення
---------	----------------	------------	--------	-----------

Щоб одразу створити відповідний фон уроку, вчительське слово обов'язково має бути яскравим, емоційним, виразним. Ось уявіть, що вчитель не кваплячись заходить до класу, традиційно вітається з присутніми, починає фіксувати присутніх – відсутніх, а потім, зрештою, звертається до теми і завдань уроку. Банальщина. А тепер інша «сцена». Вчитель енергійно заходить до класу. «Добрий день, діти! Дуже радий вас бачити», - звертається він до учнів. – «Сьогодні у нас з вами дуже цікава історична тема. А далі, долаючи коротку паузу, читає рядки:

В суцільних ворогах прийшли роки – рої,
 Руїна захиляється Руїною.
 Ми в Україні – хворі Україною.
 Ми в Україні в пошуках її.

Як правило, у класі на мить запановує повна тиша. Зацікавлені очі учнів зосереджено на постаті педагога. Після короткої паузи педагог продовжує: «Сьогодні у нас дійсно чимало не простих, актуальних питань, відповіді на які, ми будемо шукати спільно. А рядки, які я вам прочитав, належать українському поету шестидесятнику М.Вінграновському, одному з тих, кого називали «дітьми ХХ з'їзду». Саме про цих прекрасних людей, передвісників української незалежності сьогодні, піде мова на нашому уроці. Розповідь вчителя традиційно «підтримується» різноманітною наочністю. Це можуть бути картинки, плакати, яскраві слайди-презентації чи відео-сюжети. Проводячи таким чином реконструкцію історичних процесів педагог, начебто, долучає своїх вихованців до особистої присутності чи причетності до подій, про які йдеться на уроці. Автором не раз успішно використовувався творчий досвід методиста Г.О.Цвікальської при вивченні теми «Липнева революція 1830 р. у Франції». Так учням пропонується знайомство з картиною відомого

французького художника Е.Делакруа «Свобода на барикадах». Емоційний коментар вчителя: «На фоні кам'яних споруд Парижа серед куряви і порохового диму, що огортають барикади, через трупи, повз поранених гордо крокує Свобода з гвинтівкою і триколірним прапором республіки в руках. Її обличчя звернуто до тих, хто йде за нею. Постаті бійців зібрані, очі суворі. Вони сповнені рішучості ні на крок не відступати від Свободи. Поруч із Свободою – підліток, - в обох руках хлопчика пістолети, через плече – солдатська сумка з патронами. Він – втілення революційної енергії і безстрашності захисників барикади» [7]

Запитання до учнів:

1. «Діти, а які образи цієї картини сподобались вам найбільше?»
2. «Чому картину, яку ви бачите, і сьогодні вважають світовим шедевром?»
3. «А яку назву цієї картини запропонували б ви?»

Враховуючи психологічний рівень класу, вчитель повинен розраховувати на зворотню позитивну емоційну рефлексію школярів, яка відкриває прекрасну можливість не тільки запам'ятати історичні факти, а і всебічно зрозуміти їх. В цьому сенсі, готуючи майстер-клас, вчитель продумує певну драматургію уроку, яка саме і буде впливати на психолого-емоційний стан учнів. Так, вивчаючи походи князя Святослава (7 кл. Історія України), вчитель основний наголос робить на битві Київського князя із візантійцями, застосовуючи різноманітні прийоми історичної драматургії. «Навесні 971 р. величезна армія візантійського імператора І.Цимісхія несподівано з'явилась перед містом Доростолом і взяла його в облогу. Літописці стверджують про 100 тис. грецьких воїнів. Побачити візантійський наступ нам допоможуть відео-фрагменти каналу YOUTUBE – Армія Візантії». Перед учнями постає вражаюча картина наступу візантійського війська. Вчитель продовжує далі: «Назустріч з ворожою армією вистояло невелике військо князя Святослава. Літописці стверджують, що було їх не більше 20 тис.» Вчитель звертає увагу школярів на зображення Святославового війська під стінами Доростола. «Руське військо вишукувалося звісною, варязькою стіною, закривши себе великими червоними щитами. У кожного з воїнів був довгий спис, меч і захальний ніж. Але побачивши лаву візантійських полків, деякі з дружинників почали втрачати хоробрість. І тоді сказав Святослав війську: «Немає нам куди діватися. Мертві сорому не знають. Не посоромимо землі руської. І відповіли воїни: «Де твоя голова, княже, ляже там і ми свою покладемо». І почалася «кривава січа». Для підтримки емоційного фону уроку вчитель може сам пафосно голосом відобразити цей епізод чи урочисто зачитати наведені фрагменти із літописів.

Педагогічна практика підказує: емоційний початок уроку запорука успішного проведення всього майстер-класу. В цьому сенсі дуже важливо вибудувати психоемоційну траєкторію відкритого заходу. За нашими успішними практиками вона виглядає такою:

Початковий етап уроку – перша емоційна хвиля.

Друга емоційна хвиля – в середині уроку.

З наближенням до завершення уроку – емоційний «вибух».

Під час підготовки до майстер-класу вчитель має ретельно продумати навіть такі деталі, як власна локація в класі під час занять. Ні в якому разі не можна проводити більшість часу статично, тобто сидячи на стільці чи стоячи за шкільною трибуною. Чудово виглядає в класі той вчитель, який уміло переміщається аудиторією, ненадовго затримуючись біля однієї чи іншої групи учнів. Кожний етап уроку вимагає від вчителя тонкого ритму навчального процесу, коли треба загальмувати чи навпаки прискорити процес навчання. Також прикрашає майстер-клас комбіноване використання класної дошки, на якій педагог може записувати основні дати, креслити прості схеми та діаграми, обов'язково коментуючи їх, запрошуючи до діалогу учнів. Магнітна частина класної дошки використовується для яскравих зображень, наприклад, портретів історичних діячів. Малюнки і портрети можуть залишатись перед очима учнів протягом всього ходу уроку. Екран використовується для навчальних відео, які органічно суголосні попереднім зображенням.

Дуже важливим видається заключне слово вчителя. До нього він готується ретельно як і до початку уроку. Слово педагога обов'язково повинно містити висновки за підсумком уроку. Далі відбуваються диференційовані оцінювання навчальних досягнень школярів. На цьому етапі уроку також є важливим культура спілкування з учнями, педагогічна етика і тактика. Зауваження до окремих школярів мають носити доброзичливий, заохочувальний характер. Невід'ємною частиною завершального етапу уроку є коментар домашнього завдання. Якщо ліміт часу використаний не повністю, вчитель може розповісти учням якусь історичну цікавинку, щоб уникнути непотрібних пауз.

Із шкільним дзвоником лунають слова педагога: «Дякую за урок, діти!»

Реальна цінність уроку – його успішний результат, який вимірюється не кількістю застосованих методів, а успішними виступами школярів, які були присутні на уроці. Не аби який сенс мають слова наших колег науковців-практиків А.Кузьмінського та С.Омельченко: «З чим повинні діти піти з уроку?» Можна почути різні відповіді: [«З новими знаннями»], «З домашніми завданнями», «З добрими оцінками» та ін. З педагогічного погляду найбільш прийнятна є відповідь: «Кожен учень повинен піти з уроку із задоволенням» [8]. З такою думкою не можна не погодитись.

Урок завершений. Який слід залишив він у пам'яті й у душах дітей? Настає час для роздумів. Педагог завжди вразливо сприймає оцінювання його уроку колегами, тому вчителю бажано продумати, що вдалося, що поповнить скарбничку педагогічного досвіду, - цим обов'язково треба поділитися із друзями і колегами. Можливо, щось і не вийшло, не спрацювало, попереду робота над помилками. Без такого об'єктивного аналізу неможливий рух вперед – до кращого, до нового.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дайри Н.Г. Как подготовить урок истории / Н.Г. Дайри.– Москва, 1990. – С.4.

2. Грушевський М.С. Повороту не буде! / М.С. Грушевський. – Харків, 2015. – 435с.
3. Чередов И.М. Формы учебной работы в средней школе / И.М. Чередов. – Москва, 1988. – 38с.
4. Левітас Ф.Л. Методика викладання історії. Практикум для вчителя. Левітас Ф.Л., Салата О.О. – Харків, 2007. – 27с.
5. Левітас Ф.Л. Навчання історії: посібник для творчого вчителя / Ф.Л. Левітас. – Київ, 2015 – 81с.
6. Терно С.О. Проблемні задачі з історії. Дидактичний посібник для учнів 10-11 класів / С.О. Терно. – Тернопіль, 2009. – 32 с.
7. Цвікальська Г.О. Література і мистецтво в шкільному курсі нової історії / Г.О. Цвікальська. – К, 1978. – 36 с.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ НУШ

*Якухіна Наталія Олександрівна, методист КУ «Сватівський РМК»,
м. Сватове Луганська області*

Сучасна школа чекає нового вчителя, який має високу фахову кваліфікацію та професійну культуру, здатний об'єктивно осмислювати педагогічні явища й факти, критично оцінювати й творчо сприймати педагогічну дійсність. Високі вимоги до сучасного педагога зумовлені об'єктивними потребами суспільства, новими завданнями, які ставить перед нами життя.

В інноваційному освітньому процесі значне місце відводиться педагогічним колективам, яким необхідно сприйняти і реалізувати педагогічні нововведення, які передбачають не лише розвиток творчого потенціалу, а й зміни у способі діяльності, стилі мислення особистості.

Тому, цього року, провідна роль у підготовці педагогів до роботи у Новій українській школі належить фахівцям психологічної служби. Саме вони опікуються питаннями психологічної готовності педагогів до інновацій, допомагають в підвищенні рівня психологічної компетентності, визначають індивідуальні особливості та мотиваційну структуру кожного вчителя, виявляють схильних і психологічно готових до інноваційної діяльності, визначають рівень прагнення до самоактуалізації, формують готовність до здійснення інновацій, проводять корекційну та розвивальну роботу з урахуванням індивідуальних особливостей особистості кожного педагога.

Впродовж навчального року ми провели моніторингові дослідження щодо визначення рівня інноваційної діяльності вчителів району, визначення рівня готовності вчителя до роботи в НУШ, готовності керівників ЗЗСО до впровадження НУШ.

В результаті моніторингу щодо визначення рівня інноваційної діяльності вчителів району виявлено, що:

- 88,9% педагогів не лякає зростаюча відповідальність.
- 66% опитаних планують займатися саморозвитком та підвищувати свій професійний рівень.
- 88,9% вчителів зазначають серед факторів, що найбільше стимулюють вчителя до саморозвитку: новизну діяльності, умови праці та можливість експериментування
- Якість умов для впровадження НУШ вчителі оцінюють як хороші (38,9%) та задовільні (27,8%).

В результаті моніторингу щодо визначення рівня готовності вчителя до роботи в НУШ виявлено, що: у закладах загальної середньої освіти району склалася певна система роботи щодо впровадження в освітній процес інноваційних технологій.

Середній показник інноваційної діяльності серед педагогів району становить 76,82%, що вказує на достатньо високий рівень інноваційної діяльності. Педагоги району мають високу здатність до самоорганізації та самоаналізу, прагнуть до творчих досягнень, достатньо критичні, здатні до співпраці та взаємодопомоги.

В результаті моніторингу щодо готовності керівників закладів загальної середньої освіти до впровадження НУШ виявлено, що:

1. Керівників не лякають інновації – 89%. Хоча їм бракує знань, досвіду та практичних вмінь для впровадження НУШ (55,5%).
2. На їхню думку, для ефективного впровадження НУШ, їм може завадити нестача висококваліфікованих фахівців – 33%, наявність стереотипів та упереджень 33%, недостатнє матеріальне забезпечення – 33%;
3. Також слід відзначити, що директори оцінюють власну участь в інноваційній діяльності на високому (44,5%) та посередньому (55,5%) рівнях.
4. 100% керівників стверджують, що в їхніх педагогічних колективах є неформальний лідер, який допомагає впроваджувати НУШ.
5. Серед своїх партнерів у впровадженні НУШ, керівники бачать батьків (89%), учнів (55,5%), педагогів (44%) та фахівців РВО і РМК (33,5%).

Як ми бачимо, педагогічні колективи району готові до впровадження НУШ.

Такого рівня у своїй роботі наші педагоги досягають завдяки творчості та сумлінності, готовності до інновацій, працелюбству.

Для формування внутрішньої психологічної готовності педагогів до роботи в Новій українській школі ми розробили орієнтовний план, який отримала кожна школа. Також керівники отримали рекомендації **щодо підготовки педагогів до роботи в НУШ**: Донести до своїх педагогічних колективів інформацію про необхідність змін. Допомогти в усвідомленні незворотності цього процесу. Допомогти зорієнтуватися в ключових моментах цих інновацій. Формувати позитивне ставлення педагогічного колективу до нововведень. Підтримати та згуртувати колектив. Створити сприятливий психолого-педагогічний клімат для діяльності педагогів. Заохочувати до педагогічної творчості. Розробити власний план щодо підготовки до реалізації Концепції Нової української школи, врахувавши специфіку свого навчального закладу.

Для реалізації такого Плану, керівникам рекомендували враховувати основні вимоги теорії і практики андрагогіки:

Для педагогів, які навчаються важливо, щоб навчання: Відповідало їхнім потребам на даний момент. Було придатним для практичного використання і безпосередньо стосувалося їхньої роботи. Давало їм справжні можливості для професійного зростання. Враховувало їхній попередній досвід. Приносило насолоду. Давало змогу відчувати себе переможцем. Орієнтувало на чітко визначені цілі.

Упровадження нової ідеї, проекту або технології часто наштовхується на різні перешкоди, які названо анти інноваційними бар'єрами – зовнішні або внутрішні перешкоди, які заважають здійсненню інноваційної діяльності.

Зовнішні бар'єри:

1. Соціальні бар'єри (несумісність нового з наявним досвідом і цінностями, прийнятими в суспільстві; стереотипи мислення);

2. Організаційні бар'єри (протидія керівних органів освіти втіленню нововведень; відсутність координаційних центрів з розроблення та впровадження педагогічних інновацій);

До внутрішніх бар'єрів належать психологічні (особистісні) бар'єри, які приховують глибинні особистісно професійні проблеми. Психологічні бар'єри – це психічні стани, що виявляються в неадекватній пасивності педагога, яка заважає здійснювати інноваційну діяльність. **Опір нововведенням є поширеним явищем. Він може проявлятися як:** 1. Пряма відмова від участі в інноваційній діяльності. 2. Імітація активності з одночасною демонстрацією того, що нововведення не дає позитивних результатів, тощо. 3. Консервативний і неспідадливий до новацій досвід роботи. 4. Особливості мислення багатьох педагогів, які орієнтуються на побутові уявлення про свою професійну діяльність.

Психологічні бар'єри виникають за необхідності вийти за межі звичних способів розв'язання професійного завдання, надати перевагу іншій точці зору. Вони постають як внутрішні перепони (небажання, боязнь, невпевненість тощо), що заважають людині здійснити певну дію. Людина використовує їх для самозахисту, зосереджується лише на тій зовнішній інформації, яка може бути нею засвоєна і не вноситиме розладу в її душевний стан. Таке оберігання усталеного уявлення про світ заважає творчому процесу, налаштованості на пізнання, осмислення, використання і творення нового.

Як зробити так, щоб вчителі не боялися інновацій, прагнули б впроваджувати їх у навчальний процес? Значних результатів з цього питання можна досягти, використовуючи інтерактивне навчання.

Для того, щоб заходи з підвищення інноваційної культури сприяли реальним змінам слід пам'ятати, що зміни – це процес, котрий потребує часу. Значні зміни потребують безперервних тривалих зусиль та підтримки.

Всі ми з вами знаємо, що часто нові ідеї чи технології наштовхується на зовнішні або внутрішні перешкоди, і це заважає їх впровадженню у життя.

Для подолання зовнішніх перешкод ми рекомендували розпочати боротьбу із стереотипами. *«Як би там не було, всі ми живемо у владі стереотипів. І тим цікавіше, коли життя дає нам можливість їх зруйнувати...» (Стефані Майєр)*

Для подолання внутрішніх перешкод ми рекомендували використовувати групові форми роботи. Бо група є ефективним інструментом соціально-психологічного впливу на особистість. Як відомо, присутність інших підсилює мотивацію кожного учасника до опанування певних норм і принципів, стратегії та стилю поведінки, збагачує особистісний репертуар рішень, допомагає обрати найадекватніші. Взаємодія у групі сприяє формуванню й розвитку комунікативних навичок, підвищенню самооцінки, подоланню тривожності, агресивності, підсиленню позитивної мотивації поведінки. Для цього у групі має утвердитися спокійна, доброзичлива атмосфера, в якій би кожен індивід убачав джерело психологічного захисту, важливий чинник регуляції своєї поведінки.

Ось у такий спосіб ми готуємо своїх вчителів до роботи в НУШ. Такі інтерактивні методи допомагають нашим педагогам гнучко адаптуватися до сучасних умов, підготуватися до інноваційного навчання, усвідомити його корисність для освітнього процесу і стати активними учасниками процесу реформування освіти. Сподіваємося, що наші напрацювання, також стануть вам у нагоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Наукові засади проведення експерименту І. Бех, О.Кононко // Рідна школа. – 2001. № 10. – С. 36-40
2. Богданова І. М. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх вчителів на основі застосування інноваційних технологій / І. М. Богданова: дис. доктора пед. наук: 13.00.04. – О., 2003. – 440 с.
3. Буркова Л. Ключ до управління: класифікація педагогічних інновацій як елемент механізму керування інноваційним процесом в освіті // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2000. № 1. – С. 31-37
4. Ващенко Л. Інноваційні процеси в системі загальної середньої освіти: особливості управління // Освіта

і управління. – 2003. – Т.6. – № 3. – С.97-104.

5. Даниленко Л. Інноваційна діяльність у загальноосвітніх навчальних закладах // Директор школи. – 2000. – №20. – С. 5

6. Даниленко Л. Управління процесом здійснення інноваційної діяльності в системі загальної середньої освіти // Післядипломна освіта в Україні. – 2003. – № 3. – С. 70-74.

7. Даниленко Л.І. Відбір та оцінювання освітніх інновацій / Даниленко Л.І., Буркова Л.В. // Директор школи. – 1998. – № 34. – С. 6.

8. Дем'янюк Т. Дослідно-експериментальна робота у сільській школі. У пошуках власного шляху // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2002. – №4. – С. 97-99.

9. Карп'юк О. Навчання як модель успішного життя / О. Карп'юк // Іноземні мови. – 2005. – №4. – С. 86-94

10. Коберник О. Проективна педагогіка і національна школа // Шлях освіти. – 2000. – №1. – С. 7-13.

СОЦІАЛЬНЕ НАВЧАННЯ У ПІДВИЩЕННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

*Олійник Лія Миколаївна, доцент кафедри теорій й методики дошкільної та початкової освіти
Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти*

Актуальність теми інновації. У професійній діяльності вчителів початкової школи відбувається стрімкий перехід від роботи з паперовими носіями інформації до активного використання цифрових. Технологічний прогрес сприяє більшій відкритості та доступності освітніх подій для ознайомлення та публічного обговорення. Особливої актуальності сьогодні набуває формування суспільної думки з приводу масштабної реформи Міністерства освіти і науки України під загальною назвою «Нова українська школа» (далі НУШ), яка передбачає зміни освітнянської системи за трьома позиціями: освітній простір, зміст освіти та умотивований учитель. Через рік запровадження Нової української школи у перших класах стало очевидним, що нові меблі та інноваційні методики не працюватимуть, якщо вчитель не перейнявся філософією НУШ.

На сайті МОН України зазначено: «НУШ – це школа, до якої приємно ходити учням. Тут прислухаються до їхньої думки, вчать критично мислити, не бояться висловлювати власну думку та бути відповідальними громадянами. Водночас батькам теж подобається відвідувати цю школу, адже тут панують співпраця та взаєморозуміння». Діти хочуть навчатися у сучасних та креативних педагогів. Батьки цінують вчителів, які суміщають у собі високий рівень професіоналізму, людяність та вміння підібрати «ключик» до їхньої дитини.

У типовій освітній програмі для підвищення кваліфікації педагогічних працівників, затверджений наказом МОН України від 15.01.2018 № 36 серед базових компетентностей педагогів, що містять основні індивідуально-особистісні та професійно-діяльнісні якості, необхідні для успішного виконання стратегічної мети та завдань реформування освіти, виокремлено інформаційно-цифрову компетентність. Інформаційно-цифрова компетентність визначається як здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства.

Створення, пошук, обробка, обмін інформацією за допомогою цифрових пристроїв на роботі, в публічному просторі та приватному спілкуванні є сьогодні актуальним педагогічним завданням для кожного вчителя. Розуміння етики роботи з інформацією, дотримання авторського права, поняття інтелектуальної власності, норми власної поведінки у цифровому просторі більшість педагогів освоюють шляхом спроб та помилок. Це відбувається внаслідок відсутності спеціального навчання.

Мета і завдання на вирішення яких спрямована інновація.

Метою інновації є створення умов для неперервного розвитку професійної компетентності вчителів початкової школи з актуальних питань роботи в Новій українській школі та нагальних освітнянських питань початкової освіти в Миколаївській області за допомогою соціального навчання.

Завдання інновації:

- Підготовка вчителів початкової школи до роботи в Новій українській школі.
- Набуття і розвиток інформаційно-цифрової компетентності вчителів початкової школи.
- Обмін інформацією, досвідом підготовки та педагогічної діяльності в умовах реформування загальної середньої освіти.
- Обговорення нагальних освітнянських питань початкової освіти в Миколаївській області.

Засоби, форми і методи досягнення мети інновації.

Соціальне навчання – це соціально-педагогічне явище, що розглядається як система набуття знань, навичок і вмінь соціальної взаємодії і вирішення проблем соціалізації особистості.

Інновації в освіті мотивують вчителів до більш інтенсивного переходу від паперових носіїв професійної інформації до її накопичення, зберігання та розповсюдження за допомогою сервісів інтернету. Це у свою чергу потребує від них придбання та освоєння різноманітних девайсів та оволодіння цифровими технологіями користувачів.

Досліджуючи з 2010 року проблему підвищення професійної компетентності педагогів засобами хмарних технологій можна констатувати той факт, що процес засвоєння цифрової грамотності вчителями початкової школи з метою здійснення власної професійної діяльності просувався до 2017 року дуже повільно. Проте за «Типовим положенням про атестацію педагогічних працівників» навіть кваліфікаційна категорія «спеціаліст» присвоюється педагогічним працівникам «діяльність яких характеризується: ... використанням інформаційно-комунікаційних технологій, цифрових освітніх ресурсів у навчально-виховному процесі».

Цей процес прискорився після того, як МОН України зобов'язало всіх учителів, які готувалися до роботи у Новій українській школі, пройти дистанційний курс з ознайомлення з новим Державним стандартом початкової освіти та методиками компетентнісного навчання на платформі EdEra (Наказ МОН від 15.01.2018 р. № 34 та №36).

У своєму виступі на III Всеукраїнському Форумі GEG Ukraine «Цифрове перетворення освіти 2018», який відбувся 20 лютого 2018 року в місті Києві, Міністр освіти і науки України Лілія Гриневич зазначила, що сьогодні існує великий розрив в оволодінні цифровими технологіями між вчителями та учнями, й на жаль, не на користь вчителів.

У Законі України «Про освіту» визначено: «Особа реалізує своє право на освіту впродовж життя шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти. Держава визнає ці види освіти, створює умови для розвитку суб'єктів освітньої діяльності, що надають відповідні освітні послуги, а також заохочує до здобуття освіти всіх видів». Отже, сьогодні види післядипломної освіти мають обиратися з урахуванням зручності для педагогічного працівника та закладу, у якому він працює. Наявність широких пропозицій на ринку освітніх послуг дозволяє педагогу вибрати зручні та ефективні способи підвищення кваліфікації.

З 30 травня 2017 року в Миколаївському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти триває підготовка вчителів початкових класів до реалізації концепції Нової української школи.

Вирішуючи питання скільки разів на рік вчителі початкових класів закладів загальної середньої освіти Миколаївської області можуть збиратися в МОІППО для обговорення нагальних питань підготовки до роботи в нових умовах, прийшли висновку, що існує альтернатива: онлайн спілкування у професійній педагогічній спільноті, яка створюється та функціонує в електронному просторі за допомогою мережі Інтернет. Таке спілкування відбувається з метою сприяння вирішенню педагогами своїх професійних завдань та задоволення спільних інтересів, стосовно підготовки до викладання у Новій школі. Кожен з учасників спільноти має можливість долучатися до її роботи з будь-якого пристрою, що має вихід в інтернет з будь-якого географічно розташованого місця, у зручний для себе час.

Інформатизація освітньої сфери та бурхливий розвиток нових інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) сприяють реалізації оперативного доступу до віддалених інтелектуальних ресурсів, розподілених по всій земній кулі, та які діють в Україні.

Враховуючи результати інтернет опитування щодо арсеналу цифрових приладів, якими користується сучасний вчитель початкової школи та яким чином соціальні мережі впливають на здійснення ним професійної діяльності в МОІППО на кафедрі теорії й методики дошкільної та початкової освіти було ухвалено рішення щодо організації соціального навчання вчителів за допомогою соціальних мереж.

З червня 2017 року таке навчання здійснювалося у соціальній мережі Google+ (було задіяно 1500 педагогів), а після її закриття з 2 березня 2019 року спільнота перейшла на Facebook. Сьогодні спільнота вчителів початкових класів налічує 401 учасника.

У закритій групі, що працює за типом соціального навчання та створена у соціальній мережі Facebook існує можливість миттєвого вирішення нагальних педагогічних питань. Адже зараз смартфон є невід'ємним атрибутом професійної діяльності сучасного педагога. Він є зручним для вчителя завдяки своїй багатофункціональності, адже за допомогою смартфона можна виконувати безліч різноманітних операцій і заходів. Так, за допомогою смартфона можна зробити телефонний дзвінок, відправити текстове або відео повідомлення. Можна працювати в мережі інтернет, знайти цікаву професійну інформацію, подивитися та послухати вебінари.

Розвиток сучасних технологій призвів до того, що кожен педагог прагне мати модель девайса, як можна більш технологічну і продуктивну. Бо смартфон для сучасного вчителя це не розкіш, а зручний засіб для знаходження, зберігання, обробки та розповсюдження професійної інформації. Адже цифровий світ має вплив на всі сфери педагогічної діяльності сучасного вчителя.

Залишається загальною проблематика набуття інформаційно-цифрової компетентності сучасним вчителем початкової школи, особистого ставлення до цифрових технологій у професійній діяльності та педагогічної поведінки сучасних вчителів початкової школи під час її здійснення за допомогою девайсів та соціальних мереж.

Організація соціального навчання у закритій групі соціальних мереж на Facebook має свої переваги для вчителів початкової школи Миколаївщини. Адже тут вони можуть підготуватися до роботи у Новій українській школі, познайомитися з досвідом роботи своїх колег, поставити у чаті питання. Враховуючи віддаленість деяких районів Миколаївщини від обласного центру, можливість щоденного онлайн зв'язку з працівниками кафедри теорії й методики дошкільної та початкової освіти та з колегами з усіх куточків області задля вирішення нагальних професійних питань відкриває вчителям перспективи для професійного розвитку та удосконалення.

На сьогоднішній день у групі всі інформаційні матеріали систематизовано за дев'ятьма модулями:

- Підготовка до НУШ.

- Ділимося досвідом роботи у НУШ.
- Цікавинки початкової освіти.
- У записничок вчителю.
- Методичне та дидактичне забезпечення.
- Пілотування НУШ.
- Нормативна база НУШ.
- Інклюзія.
- LEGO. Гра по-новому, навчання по-іншому.

До вступу в спільноту педагогів спонукає не лише бажання отримати нову інформацію про зміни в освіті, а й прагнення поділитися власними педагогічними ідеями або вирішити проблему в професійній діяльності. Усіх учасників нашої закритої групи об'єднує необхідність та бажання розібратися зі змінами, що очікують кожного вчителя Нової української школи.

Треба враховувати, що для 90% учасників групи це перший досвід спілкування та співпраці у професійній онлайн спільноті за фахом з метою неформальної освіти та професійного розвитку.

Як ми залучаємо до спільноти нових учасників?

- чітко дотримуємося у тематиці повідомлень спільноти її заявленої назви;
- розташовуємо цікаву та корисну з професійної точки зору інформацію;
- інформуємо про діяльність спільноти під час очних зустрічей з колегами області під час різноманітних заходів та курсів підвищення кваліфікації;
- презентуємо діяльність спільноти онлайн за професійними інтересами на форумах та сайтах закладів загальної середньої освіти Миколаївської області.

Наша спільнота створена та існує завдяки сотням вчителів, які жваво відгукнулися на запрошення до діалогу. Йти не второваним шляхом незвично, є деякі орієнтири, але немає докладних карт та вказівників. Тому було і складно, і не всі очікування на початку діяльності виправдовувалися. Ті, хто проявляв себе у спільноті як креативні, віддані праці освіти учнів початкової школи фахівці, ставали модераторами групи та кураторами її змісту. Сьогодні у групі сім модераторів – лідерів спільноти! Бути модератором професійної онлайн групи цікаво, відповідально та почесно. Куратор змісту відшукує на просторах інтернету достовірні, цікаві, корисні та актуальні матеріали, стосовно Нової української початкової школи та публікує гіперпосилання з анонсом на них для колег у спільноті.

Отримуючи компетентну підтримку в онлайн групі, вчитель переконується, що він на правильному шляху у власних педагогічних пошуках, що надає йому насаги рухатися далі та оптимістично налаштовує.

Наведу вірш, що був написаний Гордієнко Наталією Василівною, вчителькою Доманівського НВК «Доманівська ЗОШ №1 – Центр дитячої та юнацької творчості» Доманівської селищної ради Миколаївської області.

*Рада бути разом з вами,
Миколаївська спільното.
Вивчимо нові програми.
Це є спільна в нас робота.
Щоб в Новій чудовій школі
Було учням гарно вчитись
І знання міцні здобули –
Ой як треба потрудитись!*

Співпраця та взаємний обмін професійною інформацією у групі носить такі форми:

- онлайн в синхронному та асинхронному режимі;
- розміщення повідомлень за модулями;
- обмін досвідом, наробками;
- звертання до спільноти із проблемними запитаннями;
- коментування постів колег;
- лайки переглянутих та прочитаних повідомлень;
- висування цікавих професійних ідей;
- «підкидання» проблемних питань кураторами змісту.

Спільнота існує й розвивається як обласне мережеве співтовариство, у якому піднімаються питання підготовки учнів до життя в умовах глобальної культури 21 століття і в якому відбувається розвиток особистості, громадянської свідомості, навичок комунікації, критичного мислення та нестандартного вирішення проблем, співпраці та креативності кожного педагога.

Учителі області навчаються використовувати інтернет ресурси на яких можуть створювати методичні матеріали у цифровому форматі, надавати доступ до власних ресурсів колегам, запрошувати їх до редагування, пропонування та коментування спільних документів.

У нашій професійній педагогічній спільноті відбувається формування культури успіху наполегливості і впевненості у власних силах. Набувши досвіду у обласній мережевій спільноті вчителі створюють власні групи з батьками своїх учнів (Viber групи), де впроваджують та дотримуються мережевої культури, діляться думками, вступають у діалог. У будь-який момент відбувається активне спілкування, учасники якого обмінюються інформацією. Ті, хто не може з якихось причин брати в них безпосередню участь, переглядають їх у запису, коментують, продовжують цей діалог у ході очних зустрічей. Адже спільноти містять великі можливості не

тільки для розвитку педагогів, але й для батьків учнів, які активно беруть участь у шкільному житті та починають вірити у педагогіку партнерства.

Отримані результати та висновки щодо ефективності запропонованої інновації.

З появою соціальних мереж в освіті змінюється не тільки навчальний процес, а й способи, за допомогою яких навчаються самі вчителі. Замість звичних форматів «підвищення кваліфікації» вчителі все частіше стають учасниками найрізноманітніших професійних груп. Змінилися способи обміну професійною інформацією, змінилася швидкість такого обміну, зникли практично будь-які кордони і заборони на доступ до неї. І це також новий виклик для вчителя – наскільки він готовий «знаходитись в потоці», ділитися в спільноті не лише знаннями, а й професійними проблемами.

Як показує наш дворічний досвід, якщо групою у соціальній мережі керувати, створюючи певне інформаційне поле, тоді соціальне навчання носить цілеспрямований характер, а процес засвоєння інформації учасниками групи має змістовний характер. Соціальне навчання з питань Нової української школи за допомогою девайсів та соціальних мереж може бути представленим як форма неформальної освіти вчителів початкової школи, що має на меті набуття нових знань, навичок і вмінь, їх застосування на практиці, що сприяє підвищенню професійної компетентності педагогів. Закрита група «Нова українська початкова школа Миколаївщини» стала додатковим освітнім ресурсом для підвищення кваліфікації вчителів.

Набувши досвіду спілкування та мережевої культури в обласній закритій групі вчителі створюють Viber групи професійні та для обміну інформацією з батьками учнів, розуміючи власну відповідальність за дотримання професійної етики та достовірність інформації, що надають батькам учнів за допомогою девайсів та соціальних мереж.

КВЕСТ-ТЕХНОЛОГІЯ – ДІЄВИЙ ЗАСІБ НАВЧАННЯ В МЕТОДИЧНОМУ АРСЕНАЛІ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Міленіна Галина Сергіївна, доцент кафедри теорії й методики дошкільної та початкової освіти Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Актуальність теми інновації. Історія виникнення квесту бере свій початок у 80-х роках ХХ століття, коли у сфері комп'ютерних ігор з'являються ігри-квести, за сюжетом яких головний герой має дійти до кінця, виконуючи різні завдання, розшукуючи різні предмети тощо. У 90-х роках ці ігри були дуже популярні в Україні, тоді за ними закріпився і став загальним термін «квест».

За джерелами Вікіпедії квест (від англ. quest – пошук, пошук щастя / знання / істини, пошук пригод) – інтелектуальне змагання з елементами рольової гри, основою якого є послідовне виконання заздалегідь підготовлених завдань командами або окремими учасниками. Квести стають «модним дозвіллям» дітей і дорослих. Можна влаштувати дітям справжній інтелектуальний відпочинок – відвідати разом квест-кімнату, квест по місту, музеях та ін. Квест успішно увійшов в освіту і нині набуває значної популярності вже як освітня технологія. Нові вимоги Державного стандарту початкової загальної освіти та Базового компонента дошкільної освіти визначають як практично значущу мету діяльності педагогів не управління процесом засвоєння знань особистістю, а формування здібностей самостійного й активного застосування освітніх ресурсів. Розуміння важливості незвичайної проблеми, її активності та складності спонукає до пошуку оптимальних форм, методів, принципів роботи з цього питання, одним з яких і виступає квест-технологія.

У Миколаївському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти приділяють значну увагу квест-технології як інноваційній формі роботи у закладах дошкільної освіти. На базі кафедри теорії й методики дошкільної та початкової освіти створено обласну творчу групу, до роботи якої залучені найдосвідченіші і підготовлені до дослідницької діяльності педагоги дошкільної Миколаївської області, які виявили інтерес і бажання працювати над розробкою та апробацією квестів у закладах дошкільної освіти.

Продуктом напрацювань творчої групи став збірник матеріалів «Квести в закладах дошкільної освіти Миколаївщини», де представлені навчально-методичні квести для педагогів, які мали б навчити педагогічних працівників розробляти квести для колег, музичних керівників, батьків, дітей середнього та старшого віку.

Метою інновації є формування професійної компетентності педагогів дошкільної освіти, що ґрунтується на вивченні теоретичних основ квест-технології, етапів організації квестів, застосування в освітньому процесі закладів дошкільної освіти квест-технології.

Завдання інновації:

- підготовка педагогів дошкільної освіти до застосування квест-технології у професійній діяльності;
- розкриття теоретичних основ квест-технології, компоненти квесту, етапи розроблення, алгоритм його проведення, критерії оцінювання проходження квесту, переваги застосування квест-технології у практиці закладів дошкільної освіти в сучасних умовах;
- проведення квесту з дітьми закладу дошкільної освіти, де відбувається засідання обласної творчої групи;

- узагальнення досвіду роботи із застосування квест-технології у збірнику матеріалів обласної творчої групи «Квести в закладах дошкільної освіти Миколаївщини».

Засоби, форми і методи досягнення мети інновації

Першопрохідцями в розробленні та апробуванні квестів для педагогів, батьків, дітей стали педагоги закладів дошкільної освіти – члени обласної творчої групи з міст Миколаєва, Первомайська, Южноукраїнська, Баштанки, Нового Бугу. Це найдосвідченіші, найкреативніші педагоги, які здатні мислити критично й далекоглядно.

Педагоги творчої групи розробили та провели квести для вихователів, музичних керівників, батьків і своїх вихованців.

Автори на прикладі раніше проведених квестів показали, як потрібно розробляти квест, скільки використати запитань, як створити дизайн та оформлення картки завдань, яким чином (відкритим або закритим) надати інформацію про завдання, як проконтролювати виконання цих завдань, а також проілюстрували, як визначити переможців та провести процедуру їх нагородження.

Найкращий спосіб засвоїти нову технологію чи форму роботи, побачити переваги та недоліки під час використання – це спробувати її на собі. Педагогічним колективом розроблено і проведено для педагогів ЗДО інтелектуальний квест «Незнайоме в знайомому» та методичний квест «Усі професії важливі». У цих квестах узято за основу такі базові для кожного колективу цінності: професіоналізм (досвід), командна взаємодія (взаємопідтримка), ефективність (оптимальність, результативність), інноваційність (відкритість інноваціям).

Так, мета розроблення квесту «Театральна феєрія» для музичних керівників ЗДО – формування у педагогів умінь використовувати квести як інноваційну форму роботи з вихованцями, навчання ефективно використовувати інформаційно-комунікативні технології, метод проектів для виконання пошукових завдань; робота в команді; поглиблення знань музичних керівників із питання інноваційної грамотності та культури педагогів.

Квест – дієвий метод роботи не лише з педагогами, а й активізації роботи батьків у ЗДО, що суттєво розширює рамки освітнього процесу. Так, для підвищення взаємодії з батьками вихователі організували для батьків та дітей спортивний квест «Казкова плутанина», який спрямований на згуртування педагогічного та батьківського колективу. Метою визначено: повторення народних й авторських казок; розвиток пам'яті, уваги, кмітливості, творчої уяви, логічного мислення, спритності; розвиток партнерських стосунків між членами групи, навички самоорганізації для здійснення спільної діяльності, уміння орієнтуватися в умовах заданої території; формування вміння працювати з картою; створення умов для відпрацювання командної взаємодії; надання можливості відчувати успішність від спільного творчого процесу; виховання толерантності.

Під час участі у квесті батьки реально одночасно взаємодіяли з дітьми та педагогами, при цьому засобами ігрової діяльності здійснювалася корекційна та навчальна робота. Татусі та мами практично засвоювали, які форми та методи впливу на дітей дають позитивний результат в освітньому процесі, що вдається легко, а в чому саме діти потребують їх допомоги. Діти були в захваті від такої форми роботи. Динамічно, постійно в русі, через ігрові прийоми та ще й з найріднішими дорослими.

Учасники творчої групи розробили цілу низку квестів для дітей середнього та старшого віку. Під час проходження квесту задіяні розум дітей, їхні фізичні здібності, уява, пам'ять і увага. Окрім цього дошкільники виявляють кмітливість та організованість. Тому квест дає змогу ефективно поєднувати ігрову та навчальну види діяльності дітей. Під час квесту дорослі і діти діють разом в атмосфері співпраці. Вихованці відчують себе рівноправними партнерами педагога та відповідальними за свою частину спільної справи. Емоційна атмосфера радості від спільної, дружньої роботи – шлях до успіху в навчанні.

Так, краєзнавча квест-подорож «Знайомство з рідним містом» для дітей старшого віку: розширює та поглиблює знання про історію рідного міста, його сьогодення, про улюблені куточки Миколаєва та їх розташування; розвиває мовленнєву культуру, уміння аналізувати, розмірковувати; підтримує цікавість до виконання завдань пошукового характеру; сприяє розвитку творчих здібностей дітей та їх рухової активності; стимулює чітко виконувати інструкцію, висловлювати свою думку, припущення, знаходити варіанти вирішення проблемної ситуації; викликати почуття любові до свого міста, захоплення його красою і неповторністю, бажання берегти та примножувати його красу; сприяє формуванню почуття гордості за людей праці рідного міста; виховує почуття відповідальності, доброзичливе ставлення до своїх товаришів, удосконалює навички співпраці в команді, забезпечує позитивний емоційний стан дітей.

Цінністю квест-технології є те, що її можна широко застосовувати в різних освітніх напрямках, зокрема екологічному. Отже, використання квест-технології в еколого-природничій освіті дошкільників робить пізнання природного довкілля цікавим і захопливим для малят, і що найважливіше – природо відповідальним. В екологічному квесті «Ми – волонтери планети Земля» через сенсорне сприйняття та малюнкові асоціації, діти вчилися розуміти світ природи, бачити у звичайному незвичайне, зокрема пристосування тварин до умов життя в навколишньому середовищі; поглиблюють знання про значення людини в житті планети; формують дослідницькі навички.

Заохочувати дітей до фізичних вправ, піклування про своє здоров'я, учити усвідомлювати чинники, що впливають на здоров'я, закріплювати знання дошкільників про здоровий спосіб життя, формувати валеологічний світогляд, сприяти реалізації їх потенційних можливостей, розвитку пізнавального інтересу, моральних якостей, уяви, кмітливості, самоконтролю, виховувати почуття відповідальності, уміння працювати в команді, повагу одне до одного, забезпечувати позитивні емоції дітей можливо за допомогою валеологічного квесту «У пошуках Мийдодіра» для дітей старшого віку.

Казки – улюблена тема дошкільника. У збірнику запропоновано цікаві сучасні казкові квест-ігри для дітей середнього віку, які розкривають цікавий світ казки; розвивають критичне мислення дітей у ході виконання різноманітних завдань. Оригінальність сюжету в квест-іграх «Подорож до Країни Казок», «стежиною казок», «Мандрівка казковим лісом» – коли діти можуть перевтілюватися і побути героєм казки та разом із ним пережити різні пригоди.

Отримані результати та висновки щодо ефективності запропонованої інновації

Квест – це весела динамічна гра, яка має неосяжні освітні можливості. Перетворити засвоєння навчального матеріалу на заняттях в місію, а звичайну тему навчального заняття – в захопливу історію допоможе педагогу квест. Гра підіймає мотивацію і робить освітню діяльність цікавою, продуктивною, такою, що запам'ятовується дитині надовго.

Учасники обласної творчої групи переконалися в ефективності інноваційної квест-технології для активізації пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку, висловилися, що із задоволенням використовують квести в методичній роботі з колегами та освітній діяльності з дітьми, адже саме квест дає можливість його учасникам виявити свої знання, уміння і творчі здібності як у стандартних, так і в нестандартних ситуаціях.

Аналізуючи напрацювання учасників творчої групи, можна зробити висновок, що застосування квесту в закладах дошкільної освіти дає тільки позитивні результати, а саме:

- дозволяє дітям пізнати одне одного в умовах необхідності прийняття швидких рішень;
- виявляє приховані якості особистості, потенціальних лідерів, інтелектуалів;
- розвиває логічне мислення, інтуїцію, уміння швидко знаходити вихід зі складної ситуації;
- дозволяє дітям краще ознайомитися з темою, бо всі сценарії носять тематичний характер;
- дозволяє спільно пережити емоційні сплески, що психологічно зближує дітей, викликає масу позитивних емоцій і радісних спогадів, сприяє розвитку комунікабельності (ігрові етапи);
- розвиває ерудицію і виявляє спритність (інтелектуальні етапи).

Розуміючи важливість окресленої проблеми, її актуальність і складність учасники творчої групи продовжити розпочату роботу із застосування квест-технології в закладах дошкільної освіти в напрямі забезпечення неперервності дошкільної та початкової освіти на засадах Нової української школи засобами квест-технології. Перспективою напрацювань є забезпечення наступності та взаємодії між дошкільною та початковою шкільною освітою, що створює можливість для реалізації в освітньому просторі єдиної перспективної системи, спрямованої на розвиток і виховання старших дошкільників і молодших школярів.

На нашу думку, збірник «Квести в закладах дошкільної освіти Миколаївщини», стане у пригоді вихователям закладів дошкільної освіти, які готові упроваджувати сучасні інноваційні форми навчання дітей середнього та старшого віку, використовуючи ігрові моменти, активізуючи батьків, сприяючи розвитку аналітичних здібностей, підвищенню мотивації педагогів.

Ми вважаємо, що надана нами інформація стосовно розробки і проведення квестів стане у нагоді, насамперед педагогам, бажаючим створити нові види сучасного інноваційного навчання дітей середнього та старшого віку з використанням ігрових моментів.

= На нашу думку, наш збірник, буде «добрим помічником» для вихователів закладів дошкільної освіти, які бажать створити дітям яскраве, веселе і незабутнє дитинство, батькам 000000, педагогам сприяти розвитку аналітичних здібностей, підвищення мотивації.

Учасники обласної творчої групи переконалися в ефективності інноваційної квест-технології для активізації пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку, висловилися, що із задоволенням використовують квести у методичній роботі з колегами та освітній діяльності з дітьми, адже саме квест дає можливість його учасникам проявити свої знання, уміння і творчі здібності як у стандартних, так і в нестандартних ситуаціях.

Так, від квесту до квесту й накопичувався наш досвід, яким ми поділилися в збірнику «Квести в закладах дошкільної освіти Миколаївщини».

Квести, які запропоновані в збірнику, сприяють формуванню інформаційно-комунікативної компетентності; усуненню психолого-педагогічних бар'єрів; підвищення особистої самооцінки; розвитку особистих якостей; формуванню навичок в команді.

Отже, перевага даної технології в тому, що вона може бути застосована до будь-якого заняття або під час прогулянки в закладі дошкільної освіти.

Дошкільна освіта є самостійною системою, обов'язковою складовою освіти в Україні. Найпершим суспільним середовищем для дитини є заклад дошкільної освіти, метою якого є забезпечення гармонійного розвитку особистості дитини, її фізичного і психічного здоров'я, виховання ціннісного ставлення до природного та соціального довкілля, до самої себе.

Базовий компонент дошкільної освіти передбачає сформованість мінімально достатнього та необхідного рівня освітніх компетенцій дитини перших 6 (7) років життя, що забезпечує її повноцінний психофізичний та особистісний розвиток і психологічну готовність до навчання у школі [2, 3]. Розуміння важливості даної проблеми, її активності та складності спонукає до пошуку оптимальних форм, методів, принципів роботи з даного питання, одним з яких і виступає квест-технологія.

Актуальність квест-технології пов'язана з інноваційними напрямами освіти, у яких інформаційно-комунікативні технології виступають у якості науково-дослідницької основи заняття, включаючи в себе елементи творчої лабораторії.

За джерелами Вікіпедії квест (від англ. quest – пошук, пошук щастя / знання / істини, пошук пригод) – інтелектуальне змагання з елементами рольової гри, основою якого є послідовне виконання заздалегідь підготовлених завдань командами або окремими учасниками. [ ]

Основою ідеєю квесту для вирішення багатьох освітніх питань є: активізації пізнавальної діяльності дітей, розвитку мовленнєвих навичок, художньо-естетичного виховання тощо.

Квест – це командна гра-пошук, рухлива та одночасно інтелектуальна. Це ідеальний варіант цікавої та неординарної організації дозвілля дітей і педагогів. А це, звісно, дуже важливо для закладів дошкільної освіти.

У квесті провідний вид діяльності – гра, яка дає великі можливості для пізнання різних предметів ужитку, для їх класифікації, створює умови для логічного розмірковування, організації мислення та висловлення своєї думки.

Під час роботи групи педагоги окреслили шляхи діяльності з орієнтацією на ключові компетентності, спрямовані на реалізацію творчого потенціалу кожної дитини. Також завданням цієї креативної групи педагогів було створення сприятливих психологічних умов для ефективної взаємодії учасників квесту в групі, для самопізнання дошкільнят.

Базовим компонентом дошкільної освіти регламентовано, що узагальненим результатом освітньої роботи є сформованість компетенцій дошкільника за кожною освітньою лінією.

Використовуючи квести в роботі з педагогами вирішується одразу декілька **завдань**: перше це налагодження взаємодії всіх учасників, зниження конфліктів, підвищення результативності і продуктивності, а ще змушує учасників ставитися до знань не просто як до інформації, яку треба запам'ятати, а як до інструментів, без яких вони не можуть здійснити заплановане. Квести сприяють розвитку аналітичних здібностей, розвивають творче і критичне мислення, спонукають до нешаблонних рішень, підвищують мотивацію.

Унаслідок глибоких змін, що відбулися в українській освіті, нормативно-правова база сьогодення спрямовує педагогів на розв'язання проблеми наступності, що є однією з обов'язкових умов здійснення неперервності здобуття освіти, яка певною мірою має забезпечити єдність, взаємозв'язок та узгодженість мети, змісту, методів, форм навчання й виховання з урахуванням вікових особливостей дітей на суміжних щаблях освіти.

Використовуючи квести в роботі з педагогами, вирішується відразу декілька завдань: перше це налагодження взаємодії всіх учасників, зниження конфліктів, підвищення результативності і продуктивності, а ще змушує учасників ставитися до знань не просто як до інформації, яку треба запам'ятати, а як до інструментів, без яких вони не можуть здійснити заплановане. Квести сприяють розвитку аналітичних здібностей, розвивають творче і критичне мислення, спонукають до нешаблонних рішень, підвищують мотивацію.

Задоволення цікавості, що притаманна дитині, потребує від педагога уміння використовувати ігрові прийоми, надавати перевагу активному засвоєнню знань дітьми, розвивати їхні творчі здібності, а також створювати підґрунтя для набуття дошкільниками вміння самостійно аналізувати отриману інформацію та здобувати нові знання, використовуючи ігрові прийоми.

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІАЛОГІЧНОГО ТИПУ

*Сосницька Надія Петрівна, старший викладач секції розвивального навчання
кафедри методики дошкільної та початкової освіти Комунального вищого навчального закладу
«Харківська академія неперервної освіти»*

Актуальність і доцільність дослідження. Проблема якості освіти як чинника економічного й соціального прогресу суспільства на сьогодні є надзвичайно актуальною. Українська інтелектуальна еліта, розуміючи необхідність руху нашого суспільства від індустріального – до інформаційного, від тоталітарного – до громадянського, висунула ідею глибокої модернізації й загальноосвітньої школи як вагомого часового простору в житті кожної людини.

Нова українська школа передбачає мету повної загальної середньої освіти: усебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка «здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності» (стаття 9 Закону України «Про освіту»).

Проголошена мета повністю відповідає потребам часу. Але сама мета якості освіти не визначає. У педагогіці якість освіти розглядається як співвідношення мети й результату. Їх збіг можливий, у першу чергу, лише за наявності відповідного змісту. Нова українська школа наполегливо шукає зміст, методи та форми для реалізації поставленої мети. Їх можна знайти, у перш чергу, у царині вітчизняної інноваційної педагогіки, а саме в системі розвивального навчання (В.В. Давидова, В.В. Репкіна, С.Д. Максименка та ін.).

Мета розвивального навчання – формування суб'єкта навчальної діяльності, здатного до саморозвитку, – збігається з ключовою складовою мети Нової української школи. За понад півстоліття теоретичного та

практичного розвитку для реалізації своєї мети система надбала основних засобів, які стосуються змісту, методу і форм навчання.

Навчальна діяльність учнів у системі розвивального навчання здійснюється у формі колективного навчального діалогу. Таким чином і педагогічна діяльність учителя набуває особливих характеристик. Реалізація принципів розвивального навчання не може відбуватися в умовах монологічного типу педагогічної діяльності, спрямованого на безпосереднє чи приховане керування, коли вчитель перебуває в позиції інформатора. Розвивальне навчання можливе лише в умовах «суб'єкт – суб'єктних» стосунків, що зумовлюється самою природою навчальної діяльності як діяльності, розподіленої між учнями і вчителем. Учитель стає одним із суб'єктів навчальної діяльності, здійснює зсередини функцію управління. Ця функція може бути успішною лише тоді, коли вчитель одночасно є й суб'єктом педагогічної діяльності. Учителі розвивального навчання потребують певних засобів, що сприятимуть прискореному переходу до діалогічного типу педагогічної діяльності.

Сутність навчальної діяльності учнів і педагогічної діяльності вчителя в системі розвивального навчання представлена в працях В. В. Давидова, Д. Б. Ельконіна, В. В. Репкіна, Н. В. Репкіної, Г. В. Репкіної, Є. В. Заїки, О. К. Дусавицького, Г. А. Цукерман та ін. В. В. Репкін і Н. В. Репкіна вважають педагогічну діяльність учителя одним із системотвірних факторів, таким же невід'ємним компонентом системи розвивального навчання, як навчальна діяльність учнів [3; с. 113]. В. В. Репкін розглядає механізм формування педагогічної діяльності вчителя розвивального навчання як комплексний розвиток предметно-логічної, структурно-діяльнісної та організаційно-комунікативної складових [3, с. 110 – 118], які, відповідно, забезпечують реалізацію змісту, методу й форми навчання. М. В. Каменська схарактеризувала ролі вчителя у здійсненні педагогічної діяльності в зазначених аспектах і аргументувала необхідність у процесі уроку виконувати роль артиста під час реалізації всіх трьох ліній [2]. Беручи до уваги специфіку розвивального навчання, підготовка вчителя повинна сприяти формуванню відповідної педагогічної діяльності, в умовах якої є можливою реалізація принципів розвивального навчання, – педагогічної діяльності формування діалогічного типу.

Актуальність зазначеної проблеми зумовила вибір теми нашого дослідження.

Мета дослідження: розкрити умови формування педагогічної діяльності діалогічного типу в системі розвивального навчання (В. В. Давидова, В. В. Репкіна, С. Д. Максименка та ін.).

Вклад основного матеріалу. Досягнення мети розвивального навчання здійснюється через оволодіння школярем системою понять, яка в процесі конкретизації дозволяє йому самостійно знаходити способи розв'язання широкого класу окремих завдань. Оволодіння загальним принципом побудови дій здійснюється в навчальній діяльності – особливій формі активності учня, спрямованій на зміну ним самого себе як суб'єкта навчання. У формі колективно-розподіленої діяльності школярів і вчителя (у навчальному діалозі) розгортається «квазідослідницька» діяльність (В. В. Давидов), яка відтворює основні елементи наукового (теоретичного) дослідження, що дає змогу дитині відчути себе вченим і дійти до повного розуміння поняття, системи понять. Система розвивального навчання з перших шкільних днів вводить школяра в сучасну науку та культуру, перетворює навчання на процес самопізнання, інтелектуального й морального саморозвитку. У системі розвивального навчання формується особистість, яка вирізняється вибірково-спрямованим ставленням до дійсності, усвідомленим вибором життєвих цілей і способів їх досягнення, почуттям моральної відповідальності за вибір, результати своєї діяльності.

Досягнення мети розвивального навчання можливе лише за умов педагогічної діяльності діалогічного типу. Ми приймаємо концепцію В. В. Репкіна про комплексний розвиток предметно-логічної, структурно-діяльнісної та організаційно-комунікативної складових як стрижневу у формуванні діалогічного типу педагогічної діяльності і погоджуємося з визначенням М. В. Каменською відповідних ролей учителя в реалізації зазначених змістових ліній – теоретика-дослідника, управлінця та практичного психолога. Зважаючи на те, що урок залишається основним елементом освітнього процесу, формування діалогічного типу педагогічної діяльності відбувається, головним чином, у його межах. Підготовка вчителя до роботи в класах розвивального навчання повинна полягати у формуванні всіх складових педагогічної діяльності діалогічного типу.

Зважаючи на сказане вище і беручи до уваги зміст навчання майбутніх педагогів у вишах, а також їх практику роботи в умовах традиційної школи, очевидно є необхідність спеціальної підготовки вчителя до роботи в класах розвивального навчання. І, безумовно, ні традиційний зміст, ні методи, ні форми навчання не підходять. Передані знання змісту предметів, їх методики викладання, методів і форм навчання можуть тим чи іншим чином підготувати вчителя традиційного навчання монологічного типу, який сам зможе якось передавати свої знання далі – учням. Але жодні, навіть найбільш прогресивні, передані знання, що стосуються змісту, методів та форм навчання, не в змозі забезпечити вчителю перехід до діалогічного типу педагогічної діяльності в умовах суб'єкт-суб'єктних стосунків. Отриманий готовий продукт можна передати або в такому ж вигляді, або в зруйнованому. Лише той може створити умови для продуктивної праці іншого, хто сам себе «будував» як вільну особистість, що усвідомлено діє, ставлячи перед собою мету, проміжні цілі, здійснюючи наскрізний контроль та оцінювання. Тому підготовка вчителя розвивального навчання – це – «самовирощування» себе як суб'єкта своєї діяльності в природних умовах – в умовах самої діяльності. Завдання організаторів – створити ці умови. І це можливо лише, коли вчитель з першого дня своєї «модифікації» працює з учнями за системою розвивального навчання, перед тим здобувши лише найзагальніші уявлення про систему розвивального навчання та особливості педагогічної діяльності вчителя.

Розглянемо систему підготовки вчителя розвивального навчання, яка склалася, формуючись і розвиваючись, протягом двадцяти шести років у Харкові, у співпраці Незалежного науково-методичного центру «Розвиваюче навчання» з Незалежним науково-методичним педагогічним центром при Харківському міському управлінні освіти з 1993 по 2001 р.р., з 2001 р. по 2010 р.р. – з науково-методичною лабораторією розвивального навчання Харківського обласного науково-методичного інституту безперервної освіти, а з 2010 р. – із секцією розвивального навчання Харківської академії неперервної освіти.

За визначенням Репкіна В. В., було вибрано шлях «включеної перепідготовки» [3, с. 167], коли вчителі після часткової попередньої підготовки починають працювати за програмами розвивального навчання, а далі періодично не лише проходять навчання, а колективно – група разом з авторами програм та навчальної літератури – обговорюють проблеми, які виникли в процесі роботи, накреслюють варіативні шляхи їх розв'язання і готуються до роботи в наступному семестрі. Учитель учить і сам учиться одночасно. Протягом тривалого часу мінялися й вдосконалювалися не лише форми навчання, а й зміст та методи. Спираючись на результати наукових досліджень (тестування вчителів, анкетування вчителів та представників адміністрації, аналіз діагностичних робіт учнів, перегляд уроків, спостереження діяльності педагогів під час очних занять, практичних семінарів), додавалися або розширювалися певні теми (особливо психологічні), лекційні заняття перетворювалися на дослідницькі для учасників, інтерактивні форми проведення занять стали нормою. Учителі все більше почали залучатися до дослідницької діяльності в роботі з класом (моніторинг навчальної та педагогічної діяльності, діагностика навчальних досягнень, соціалізація учнів тощо).

На сьогодні підготовка вчителя початкових класів здійснюється за очною формою навчання в циклі спецкурсів, що триває для кожного вчителя 4 роки і складається з восьми спецкурсів – по два для програми кожного класу. Загальна тривалість циклу спецкурсів складає 280 годин для групи педагогів, що працюють у класах з українською мовою навчання, та 310 годин для групи педагогів, що працюють у класах з російською мовою навчання. Крім циклу спецкурсів вчителі беруть участь у роботі двох науково-практичних дводенних семінарів загальною тривалістю 26 годин. У цілому навчання триває 306 та 336 очних годин.

Спецкурси проводяться за розробленими освітніми програмами: «Система розвивального навчання Ельконіна – Давидова в початковій школі: 1 клас», «Система розвивального навчання Ельконіна – Давидова в початковій школі: 2 клас», «Система розвивального навчання Ельконіна – Давидова в початковій школі: 3 клас», «Система розвивального навчання Ельконіна – Давидова в початковій школі: 4 клас» (див. додаток А). Авторами програм є працівники секції розвивального навчання Харківської академії неперервної освіти та Незалежного науково-методичного центру «Розвиваюче навчання» (Сосницька Н. П., Старагіна І. П., Перепелицина О. А., Жемчужкіна Г. В., Пінсон К. І.).

Мета спецкурсів: підготовка вчителів початкових класів до роботи за системою розвивального навчання Ельконіна – Давидова.

Завдання спецкурсів:

1. Ознайомлення слухачів з психолого-педагогічними основами розвивального навчання.
2. Оволодіння слухачами формами організації навчальної співпраці.
3. Оволодіння слухачами методикою викладання мов та математики.
4. Мотивація вчителів до інноваційної діяльності.
5. Оволодіння педагогами методикою здійснення моніторингу в системі розвивального навчання.
6. Оволодіння слухачами методикою організації навчальної дискусії.
7. Ознайомлення слухачів з особливостями навчальної та педагогічної діяльності в системі розвивального навчання.
8. Мотивація вчителів до опанування методу проектування уроків.
9. Оволодіння слухачами методикою проектування уроків у системі розвивального навчання.
10. Сприяння розвитку творчого потенціалу вчителів та потреби в самоосвіті.

Цикл спецкурсів складається з модулів:

1. Психолого-педагогічні основи розвивального навчання.
2. Формування контрольних-оцінювальних дій в системі розвивального навчання.
3. «Вступ до шкільного життя» як курс з формування основ навчального співробітництва.
4. Особливості навчальної та педагогічної діяльності в системі розвивального навчання.
5. Особливості організації парної та групової роботи.
6. Проектування уроків у системі розвивального навчання.
7. Особливості педагогічної діяльності вчителя в системі розвивального навчання Ельконіна – Давидова.
8. Моніторинг навчальної діяльності.
9. Психологічна та управлінська компетентності учителя як складова педагогічної діяльності діалогічного типу в системі розвивального навчання.
10. Фонетика та орфоєпія сучасної української мови.
11. Вивчення української мови в системі розвивального навчання в класах з українською мовою навчання.
12. Вивчення російської мови в системі розвивального навчання в класах з російською мовою навчання.
13. Вивчення української мови в системі розвивального навчання в класах з російською мовою навчання.
14. Вивчення математики в системі розвивального навчання.
15. Діагностико-аналітичний модуль.

Модулі, у свою чергу, складається з окремих тем, які подаються в різні проміжки часу: деякі – на одному спецкурсі, інші – на кількох.

Діагностико-аналітичний модуль кожної програми передбачає вхідне та вихідне комплексне діагностування, що охоплює зміст усіх модулів.

На спецкурсах використовуються сучасні методи та форми роботи. Наприклад, у процесі ділової гри здійснюється аналіз і проектування уроків. Групи вчителів розподіляють між собою ролі: теоретика-дослідника, управлінця і практичного психолога. Таким чином педагоги «переживають» процес реалізації трьох змістових ліній уроку, що посилює їх рефлексію в реальному процесі під час проектування, проведення та аналізу своїх уроків. У межах тем «організація навчальної діяльності на уроках» конкретних предметів учасники семінару мають змогу відчувати «зсередини» процес навчання учнів за системою розвивального навчання, тому що самі перебувають у подібній ситуації, здійснюючи дослідження предметного матеріалу, а не отримуючи трансльований матеріал.

На науково-практичних семінарах, які проводяться на базі харківських шкіл, педагоги мають змогу переглянути уроки, проаналізувати їх згідно з моніторинговими картками (самоаналізу уроку та аналізу уроку), та в групах спроектувати уроки на наступний день. Аналіз і проектування здійснюються за змістовими лініями – предметно-логічною, структурно-діяльнісною та організаційно-комунікативною – з позицій теоретика-дослідника, управлінця та практичного психолога. Наступного дня учасники семінару проводять колективно спроектовані уроки, здійснюють самоаналіз проведених уроків та в груповій роботі аналізують уроки.

З 2001 по 2019 р.р. на спецкурсах з розвивального навчання, проведених з 2001 р. по 2010 р.р. науково-методичною лабораторією розвивального навчання Харківського обласного науково-методичного інституту безперервної освіти та Незалежним науково-методичним центром «Розвиваюче навчання», з 2010 р. по 2019 р. – секцією розвивального навчання Харківської академії неперервної освіти та Незалежним науково-методичним центром «Розвиваюче навчання», було підготовлено 330 вчителів початкових класів до роботи в класах розвивального навчання.

На допомогу вчителям початкових класів розвивального навчання у 2003 р. з ініціативи лабораторії з розвивального навчання в Харківській області було створено мережу шкільних (міжшкільних) методичних об'єднань учителів початкових класів розвивального навчання. Метою цих об'єднань є підвищення професійної компетентності вчителів.

Для здійснення моніторингу педагогічної та навчальної діяльності було розроблено набір моніторингових карток, які пройшли групові експертні оцінки та апробовані в школах Харківщини. Усі школи отримали методичні рекомендації «Моніторинг у системі розвивального навчання Ельконіна – Давидова» (автор Сосницька Н. П.). Проведено низку методичних заходів зі здійснення моніторингових процедур у системі розвивального навчання (семінари, методоб'єднання, виїзні дні аналізу й регуляції).

У результаті аналізу виявлено позитивний вплив моніторингу педагогічної діяльності вчителя розвивального навчання на якість педагогічної діяльності, формування адекватної самооцінки вчителя, перехід до діалогічного типу педагогічної діяльності.

На допомогу педагогам розвивального навчання проводяться численні семінари для директорів шкіл, заступників директорів з навчально-виховної роботи та вчителів.

Результативність

1. Здійснюється аналітична робота щодо рівня навчальних досягнень учнів розвивального навчання. Протягом багатьох років аналізувалися результати ДПА учнів 4-их класів шкіл Харківської області та порівнювалися з результатами інших технологій. Усі учні виконували одні і ті ж роботи. Узагальнювалися лише дані тих шкіл, у яких були в паралелі 4-і класи РН і ТН; РН, ТН та «Росток»; РН та «Інтелект України». Учні класів розвивального навчання стабільно виявляють свої переваги. Подаємо вибіркові дані.

Навчальний рік	Технологія	Середні бали	
		Українська мова	Математика
2009/2010	РН	8,9	8,2
	ТН	8,3	8,0
2012/2013	РН	8,6	9,2
	«Росток»	8,0	8,5
	ТН	6,8	8,0
2013/2014	РН*	9,3	10,5
	«Інтелект України»*	9,0	9,8
2017/2018	РН	9,0	9,3
	ТН	7,8	8,5
2018/2019	РН	8,7	9,3
	ТН	7,8	8,2

* Узагальнено дані шкіл, у яких були в паралелі 4-і класи РН та «Інтелект України».

2. Учні класів розвивального навчання мають високі досягнення також в інтелектуальних змаганнях, зокрема в Міжнародному конкурсі з української мови ім. Петра Яцика – неодноразово брали участь в загальнонаціональному етапі конкурсу.

3. Учні класів розвивального навчання вирізняються стійким пізнавальним інтересом, рефлексивним контролем, емоційною стійкістю, упевненістю, умінням налагоджувати гармонійні стосунки з однолітками.

4. Учителі розвивального навчання також демонструють високі досягнення у фахових конкурсах, зокрема неодноразово входили в трійку лідерів обласного етапу конкурсу «Учитель року» (Ізюмська Т. К., Харківський ліцей №161; Байдакова Ю. С., Первомайська гімназія №3; Сенна В. В., Первомайська ЗОШ №7; Алешко Ю. М., Пісочинський колегіум), отримували дипломи на обласних виставках-пед'ярмарках педагогічних ідей тощо.

Педагоги розвивального навчання стрімко підвищують кваліфікаційні категорії. Фаховий рівень учителів початкових класів РН, у середньому, значно вищий, ніж учителів традиційного навчання. Так, кількість спеціалістів вищої категорії вчителів РН становить 64 %, спеціалістів I – 14, II – 8 %. 18 % учителів мають звання «вчитель-методист», 25 % – «старший учитель». 77 % учителів початкових класів за час роботи в системі розвивального навчання підвищили свій фаховий рівень.

Висновки. Отже, спільними зусиллями науковців, методистів, учителів та за сприяння адміністрації навчальних закладів у Харківській області створено систему підготовки вчителя нового часу – здатного створити умови для розвитку школярів як суб'єктів діяльності та розвиватися самому як творчій особистості.

Складовими підготовки вчителів діалогічного типу визначено:

1. Очне навчання в чотирирічному циклі спецкурсів.
2. Очне навчання на науково-практичних семінарах.
3. Навчання в процесі проектування, проведення і самоаналізу уроків протягом чотирьох років роботи з учнями одного випуску.

Успішний перехід учителя до діалогічного типу педагогічної діяльності здійснюється за умов синхронності очного навчання у взаємодії з науковцями та навчання у взаємодії з учнями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Давыдов В.В. Теория развивающего обучения. – Москва: ИНТОР, 1996. – 544 с.
2. Каминская М.В. Педагогический диалог в деятельности современного учителя. – Москва: Смысл, 2003. – 284 с.
3. Репкин В.В., Репкина Н.В. Развивающее обучение: теория и практика. Статьи. – Томск: Пеленг, 1997. – 288 с.

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПЕДАГОГІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

*Намака Олеся Сидорівна, завідувач методичного центру управління освіти
Глибоцької РДА смт. Глибока Чернівецької області*

Стрімкі суспільні, технологічні, інформаційні зміни сьогодення стали передумовою виникнення ряду викликів перед системою освіти як однією з ключових галузей держави. У даному контексті трансформується і роль, значення, завдання і вимоги до педагога. Концепція компетентнісного навчання передбачає зміни форм, методів та засобів навчання, проектуючи освітній процес на формування компетентної особистості учня. Компетентнісний підхід у навчанні реалізується, насамперед, педагогом, його інноваційним потенціалом, готовністю до змін. Професійний потенціал у даному випадку відіграє ключову роль. Єдиного визначення цьому поняттю немає, адже значення слова «потенціал» дуже широке: можливість, наявні сили, запаси, засоби, що можуть бути використані. Завдання районних методичних служб у процесі забезпечення науково-методичного супроводу педагога - розкрити професійний потенціал кожного, стимулювати інноваційну діяльність, заохочувати до пошуку та змін.

Професійний потенціал педагога – широке поняття, що об'єднує ряд якостей особистості: насамперед, глибокі фахові знання, (освіта вчителя); психологічні характеристики, (характер, темперамент, емоційність, особливості протікання психічних процесів, вольові риси, стійкість, наполегливість); громадянські якості особистості (відповідальність, патріотизм, відданість справі, усвідомлення важливості професії, вмотивованість, високий інноваційний потенціал, активність, небайдужість).

Така своєрідна професіограма вчителя демонструє, що до особистості педагога сьогодні досить високі вимоги, як і в усі часи. Дослідженнями, проведеними у різні роки, встановлено, що суспільство завжди ставить особливі вимоги до педагога: учні 30 -х років включали в портрет сучасного, на їх погляд, вчителя знання предмета і володіння методикою, гарні взаємини з учнями, уміння справедливо оцінювати знання учнів, дотримання дисципліни, зовнішній вигляд. В очах школярів 60 -х років педагог має наступні риси: врівноваженість, авторитет, сильна воля, знання предмета, вміння говорити логічно і виразно, приємна зовнішність, розуміння своїх учнів, вимогливість до самостійності, любов до педагогічної роботи.

У 1992 році на базі столичних шкіл було проведено аналогічне анкетування. Педагогам та учням запропоновано розташувати в порядку значимості 58 якостей вчителя. Ось якими якостями наділили Нового вчителя учні того часу: талановитий (85 голосів), цікавий у спілкуванні (81), справедливий у вимогах (80), розуміючий (75), поважаючий своїх учнів (53), освічений (45), учитель, який має почуття гумору (40), уважний (35), готовий надати допомогу (35), гарний, добрий (23).

Очевидно, що професійний розвиток вчителя, його особистісні якості та ціннісні орієнтири є ключовими складниками успішності реформи НУШ і галузі освіти в цілому.

Методичним центром управління освіти Глибоцької РДА здійснюється системна робота з забезпечення науково-методичного супроводу процесу розвитку професійного потенціалу педагогів. У роботі з педагогами методисти РМЦ використовують матеріали з теорії педагогіки, психології, дидактики, напрацювання класиків та новаторів. В основі успішності інноваційної діяльності вчителя є ряд як професійних якостей, так і психологічних факторів. Поряд з внутрішньою готовністю до інноваційної діяльності надважливою є професійна компетентність вчителя. Сьогодні диплом не гарантує фаховості, зокрема в педагогіці, адже професіограма вчителя містить досить специфічні складові. Для прикладу наводимо учасникам методичних заходів при РМЦ компетенції вчителя (за професіограмами В. О. Сластьоніна, Є. І. Антипової, М. І. Болдирєва). Ознайомивши вчителів з даними теоретичними засадами, проводимо дискусійну панель «Педагогічна майстерність: теорія і практика», де презентуємо педагогічну майстерність як результат розвитку педагогічного потенціалу, акцентуючи, що питання майстерності - явище абстрактне: не існує чіткої шкали виміру даного поняття. Сумлінне виконання професійних обов'язків, якість праці, висока результативність - ознаки майстерності фахівця. Але чи достатньо цих ознак для поняття «майстер своєї справи»? У чому суть майстерності? У вмінні щось робити краще за інших? У новаторстві? У творчості? (тут, власне, і відбувається дискусія, в якій методист РМЦ виступає модератором).

Успішно проведено ряд методичних дискусій за науково-методичними дослідженнями питання професійного розвитку вчителя, здійснених професором, кандидатом педагогічних наук Биркою М.Ф. У монографії «Теорія та практика професійного розвитку вчителів» проф. Бирка М.Ф. відзначає важливість поняття «педагогічні цінності особистості вчителя» [1, с.25], які є умовою і результатом успішної (результативної, продуктивної) професійної діяльності педагога. Автор посилається на дослідження В.Сластьоніна, котрий розділяє педагогічні цінності на загальнолюдські, духовні, практичні, особистісні, та ін. Наведено три рівні існування педагогічних цінностей (за І.Саєвим): суспільно-педагогічні, професійно-педагогічні, індивідуально-особистісні цінності. Аналізуючи тему формування педагогічних цінностей, М. Бирка вводить поняття «Закон» у професійному розвитку вчителя, пропонуючи основні закони професійного розвитку особистості:

1. Закон внутрішнього стрижня. (Одне з основних завдань професійного розвитку вчителя – розвинути (сформувати) внутрішній стрижень особистості, що визначає її погляди та переконання у професійній діяльності.

Він визначається внутрішніми мотивами, стимулами, цінностями, інтересами й прагненнями фахівця і втілюється у вигляді ціннісних орієнтацій особистості.)

2. Закон когнітивного дискомфорту. (Для того, щоб особистість «відкрилася» до прийняття інформації її слід вивести із зони когнітивного (інтелектуального) комфорту у зону певного когнітивного дискомфорту).

3. Закон відтворення. (Коли вчитель у процесі професійного розвитку намагається відтворити досвід успішного колеги, він його навчається “набирається”. Водночас, як показує практика, неможливо відтворити якусь складну річ (урок, педагогічну технологію, текст тощо) у точній відповідності до зразка, оскільки у цей процес одразу включається творчість того, хто її реалізує, намагання реалізувати власну індивідуальність, подекуди навіть покращити зразок. Інколи таке відтворення вдається, інколи ні, але чим вищий рівень цього зразка відтворення, тим вищі будуть результати навчання).

4. Закон бар'єрів. (Професійний розвиток особистості завжди супроводжується низкою бар'єрів, що полягають в посиленні негативних хвилювань і установок особистості, серед яких можна виділити почуття сорому, провини, страху, тривоги, низької самооцінки тощо. При цьому бар'єр визначає тільки один вимір – наявність певних якостей особистості, необхідних для його подолання і переходу на вищий рівень).

5. Закон фільтрів. (Перехід особистості на вищий рівень професійного розвитку (кар'єри) пов'язаний з низкою фільтрів, які необхідно пройти. Фільтр є більш комплексним утворенням, що складається з декількох бар'єрів, але синергетично розширює їх функції. Простіший фільтр у професійному розвитку містить в собі два виміри і визначає наявність одних та відсутність інших параметрів особистості, наприклад, професійних вмінь та якостей).

6. Закон заохочення та покарання. (Класичними інструментами як педагогіки, так і психології й досі залишаються заохочення і покарання. При цьому слід зазначити, що заохочення і покарання не завжди «+1» та «-1». Також можуть бути варіанти «1» - заохочення та «0» - відсутність заохочення, або «0» - відсутність покарання як заохочення та «-1» – покарання).

7. Закон ієрархічної циклічності. (Професійна діяльність завжди є ієрархічним циклічним процесом, в якому подібні ситуації повторюються через певні проміжки часу. Цей закон вимагає обов'язкового врахування у професійному розвитку особистості великих, середніх та малих циклів професійної діяльності та їх ієрархії в цілому).

Запропонована градація дозволяє спланувати систему методичної роботи з професійного розвитку педагога, враховуючи усі можливі аспекти та скоригувати її на ефективне забезпечення реалізації концепції НУШ. Ідеї досліджень основних психолого-педагогічних законів професійного розвитку особистості вчителя, запропоновані М.Ф. Биркою, використовуються в системі роботи РМЦ з забезпечення науково-методичного супроводу вчителів у процесі впровадження в освітній процес Концепції НУШ.

У педагогіці професійний потенціал педагога розглядається як система педагогічної майстерності, яка об'єднує різнопланові та різнорівневі аспекти підготовки і діяльності вчителя і трактується як здатність

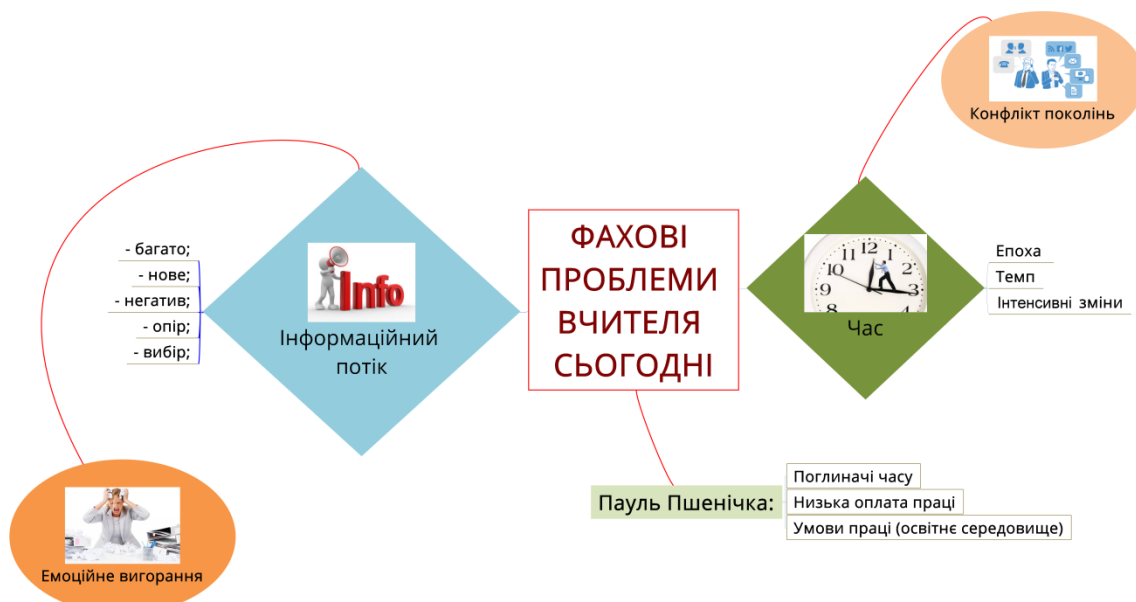

ефективно виконувати свою роботу на рівні сучасних вимог педагогічної професії, як база професійних знань, умінь, навичок у єдності з розвинутою здатністю педагога активно мислити, творити, діяти, втілювати свої наміри в життя, досягати запроєктованих результатів, як спрямованість педагога на ціль і здатність її досягти, тобто важливим є співвідношення намірів і досягнень [2, с.437]

Важливою складовою професійної майстерності вчителя є ціннісно-мотиваційна орієнтація на виконання професійної педагогічної діяльності, адже одних лише здібностей мало для якісного виконання професійних обов'язків. Ключовою стає система природних і набутих у процесі професійної підготовки та практичної діяльності якостей та здібностей. [3] Концепція НУШ, власне, побудована на зміні способу мислення вчителя, його стилю донесення інформації, його світогляду і філософії, переходу від знаннєвої парадигми навчання до компетентнісного підходу.

Педагог-практик часто відходить від теоретичних постулатів, керуючись власними ідеями, напрацюваннями, часто йдучи «за течією», працюючи «по інерції», епізодично використовуючи нові форми, засоби, методики. Змінити свідомість вчителя, - ось основа НУШ. Для цього потрібні вчителі вчителів. Хто вони? Як мотивувати інноваційну діяльність, активність у процесі самоосвіти, самоудосконалення, самоаналізу і самооцінки? Створюючи конкурентне середовище: методичні заходи різного рівня мають демонструвати вчителям прогресивні методики і технології, кращі інноваційні досвіди роботи, практики, таким чином стимулюючи внутрішню потребу до самоудосконалення, підвищення фахового рівня. Тут надзвичайно актуальними стануть районні методичні служби як центри професійної майстерності вчителя, як найближча до кожного педагога районна школа для вчителя. Функції методистів районних методичних служб мають змінитись до супервізії, наставник педагога має опанувати нові ролі: тьютор, едвайсер, коуч, ментор, фасилітатор та підбирати оптимальні форми супроводу процесу фахового розвитку вчителя відповідно до ситуації.

Якими є найпоширеніші фахові проблеми педагога сьогодні? Дане питання обговорено з різними категоріями вчителів і створено майдмеп, що окреслює дану тему.

1. Інтелектуальна карта пам'яті «Фахові проблеми вчителя сьогодні»

Значна частина вчителів сьогодні - це досвідчені педагоги з чіткими усталеними поглядами на процес навчання, з досвідом використання класичних форм та методів навчання. Більшість із них не готові до змін, задекларованих НУШ. Запропонувати вчителю вийти із зони комфорту і змінити докорінно підходи до навчання, - ось шлях реалізації реформи. Окрім того - докорінно перебудувати систему навчання майбутніх педагогів.

Як мотивувати вчителя? Морально і матеріально. І на сьогодні ці два види мотивації є найбільшою проблемою: негативний суспільний резонанс, що знищує імідж вчителя як наставника, радника, друга, авторитета, і низька оплата праці при надзвичайно складних економічних умовах. Ці фактори гальмують реформу системи освіти.

Методичний центр управління освіти Глибоцької райдержадміністрації - районна школа для вчителів. Для успішної реалізації завдання розвитку фахового рівня педагогів шляхом модернізації методичної роботи методичною службою району вироблено чітку стратегію роботи з педагогічними кадрами, яка включає ряд взаємопов'язаних компонентів. Важливим аспектом методичного супроводу інноваційної діяльності педагогів району є вивчення та впровадження в практику навчальних закладів передового педагогічного досвіду кращих вчителів. У зв'язку з оновленням змісту освіти, впровадженням нових Держстандартів освіти, модернізацією системи освіти в цілому, вчителю необхідно переформатувати і власний педагогічний стиль, зосередившись на

інноваційній діяльності. Стратегія діяльності методичної служби району з проблем підвищення фахового рівня педагогів, активізації інноваційної діяльності базується на реальних потребах і запитих вчителів.

Усталений процес розвитку професійного потенціалу педагогів є безперервним і досить ефективним: семінари, лекції, тренінги, консультування, конкурси, майстер-класи, виставки, тестування, презентації ППД, - дієві інструменти практичного забезпечення науково-методичного супроводу кожного вчителя.

Проблема професійного розвитку вчителя представлена науковцями достатньо широко: дослідження різних авторів усіх напрямків та часів різнобічно висвітлюють проблему підвищення фахової майстерності вчителя. <http://www.library.tnpu.edu.ua/index.php/bibliography-lists/60-bibliography-lists-literature-11/221-komp>

Проте сьогодні ця проблема набуває нового змісту, бо реформа передбачає кардинальну зміну фундаментальних засад процесу навчання. Науково-методичний супровід розвитку професійного потенціалу педагогів НУШ також потребує оновлення, змін, переорієнтації на забезпечення запитів часу. Тут важлива нормативно-правова підтримка, міцне законодавче підґрунтя, бо якість освіти забезпечують сьогодні місцеві органи управління освіти, де методичні служби є структурними підрозділами. А в контексті децентралізації така форма супроводу процесу освіти буде змінена. Оскільки питання якості освіти є питанням державної безпеки, то реалізація державної політики у галузі має відповідати чітким вимогам, критеріям і еталонам і повинна бути єдиною для всіх учасників процесу.

Педагог не може залишитись наодинці зі своїми ідеями, планами і проблемами: спілкування на фаховому рівні – це забезпечення якісних умов для самореалізації та розвитку професійного потенціалу. Методичні служби на місцях мають стати школами розвитку професійної майстерності вчителя. Так ідеї Концепції НУШ стануть передумовою та основною складовою нової школи України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бирка М.Ф. Теорія та практика професійного розвитку вчителів природничо-математичних дисциплін у післядипломній освіті: монографія/М.Ф.Бирка; Класичний приватний університет.– Чернівці: Технодрук, 2015.– 440с.

2. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 9 (52), І.А. Княжева. Діагностика ціннісно-мотиваційного компонента методичної культури майбутніх викладачів вищої школи.

3. Акмеологія: учебное пособие / А. Деркач, В. Зазыкин. – СПб.: Питер, 2003. – 256 с.

НУШ У ВИМІРІ ТЕХНОЛОГІЇ ДОРОЖНІХ КАРТ

(можливості неформальної освіти)

Жук Михайло Васильович, завідувач кафедри соціально-гуманітарної освіти

Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидат філософських наук, доцент

Актуальність теми. Темпи реформування української освіти ставлять на порядок денний питання готовності освітян до змін по запровадженню «Нової української школи».

Важливе місце в цьому процесі посідає пошук нової моделі підвищення кваліфікації працівників середньої освіти, в якій інтегрується формальне підвищення кваліфікації раз на 5 років з пошуком практично-спрямованих форм неформальної освіти, яка допомагає оволодіти практичними навичками адаптації ефективного інноваційного досвіду та реалізації власних проєктів.

На сьогодні в Україні є достатньо великий спектр пропозицій освітніх продуктів в формі неформальної освіти. Це і система «Edcamp», і велика кількість пропозицій інших проєктів «EdEra» (студія он-лайн освіти), «Osvitoria» (онлайн-медіа про освіту та виховання дітей), розділ «Підвищення кваліфікації вчителів» на он-лайн платформі дистанційного навчання «Prometheus» і багато інших ресурсів.

Відповідно до цього перед інститутами післядипломної педагогічної освіти виникає дуже актуальний виклик – пропонувати та запроваджувати за умов реальної конкуренції власні форми ефективної практично зорієнтованої неформальної освіти. Її пріоритет – сприяти прискоренню реалізації завдань НУШ на рівні конкретної школи.

Саме тому автором і було запропоновано курс за вибором як модель неформальної освіти «Дорожні карти НУШ». Курс розраховано на 30 годин навчання (24 аудиторних годин, 6 годин самостійного опрацювання). Вибір курсу здійснюється слухачами. 90% слухачів запросило прочитати курс на базі їх навчального закладу.

Мета і завдання, на вирішення яких спрямована інновація.

Мета курсу за вибором «Дорожні карти НУШ»– сприяти швидкій адаптації ефективного інноваційного досвіду та розробки власних інноваційних проєктів слухачами курсів. Завдання структурують мету та спрямовані на ознайомлення з можливостями технологій дорожніх карт, структуруванням пріоритетів НУШ та ознайомлення з веб-ресурсами з цієї проблематики, здійсненням ревізії власної готовності до рішення нових задач, вмінням швидкого знаходження ефективного аналогового досвіду, розробку власних проєктів.

Засоби, форми і методи досягнення мети інновації. При вирішенні задач курсу розширювалось використання традиційних засобів навчання. При роботі з вербальними засобами дебатовалось і практично застосовувалось питання використання «гугл зображення» та «Ютуб» для рішення задач НУШ через пошук

аналогового досвіду. При цьому порівнювались можливості англomовного та українськомовного пошуку. Серед методів значну зацікавленість визвали інтегровані підходи в формі запропонованої автором мікс-аналітики. Основними формами проведення курсів були поєднання персоніфікованих та командних форм комунікації. Активно використовувалась модель edu-workshop з елементами он-лайн трансляцій. В процесі викладання особливо увага приділялась ролі фахових мереж в сучасній освіті, в тому числі основних мереж з НУШ на фейсбук.

Отримані результати та висновки щодо ефективності запропонованої інновації.

На думку автора серед результатів курсів можна виділити таке.

1. Подальша консультативна підтримка розробки та реалізації слухачами, конкретними школами власних проєктів (здійснюється переважно через фейсбук). Серед таких проєктів дуже цікавим є пілотний телекомунікаційний проєкт для учнів 1 класів Шостинської загальноосвітньої школи №12 та «НВК «Гуцульщина» Рожнівський ліцей» Косівського району Івано-Франківської області, які навчаються за програмою «Нова українська школа». Цей проєкт спрямований на залучення школярів до моделі неформальної освіти через тематичні обговорення («Загадки», «Великдень», «День матері» та інші).

2. На прохання слухачів курсів вже розроблено продовження цього курсу «Дорожні карти Нової української школи (НУШ) - 2». Він планується як персоніфікована робота тих, хто отримав базові знання над власними проєктами по пошуку зарубіжних партнерів, візуалізацією власної діяльності в віртуальних мережах та інтернет просторі. Особливої уваги вивчення технології стартапів.

3. Дуже цікавим є і те, що в процесі курсів визначилось і коло учнів, які попросили і для них показати певні блоки курсу, який проходили вчителі. Їх особливо цікавило, як просувати свої власні наукові дослідження та які є міжнародні конкурси учнівських робіт. Особливу увагу привернув учасників та переможців конкурсів «МАН» «Міжнародний конкурс інженерних та наукових проєктів», який традиційно проходить в США.

4. Серед локальних результатів слід виділити таке.

4.1. При розгляді такої складової дорожніх карт НУШ як пріоритети формування випускника у більшості слухачів була занижена самооцінка власних досягнень в запровадженні критичного мислення, формування спроможності прийняття самостійних рішень, формування у учнів інноваційної культури. В цьому аспекті дуже ефективним виявилось вивчення англomовного досвіду сучасних освітніх проєктів і практик. Дуже багато подібних практик, їх елементів використовують наші вчителі, але просто не розглядають це як власні досягнення і навички рішення задач, які сьогодні складають пріоритети НУШ.

4.2. Дуже цікавим виявилась практика розширення постановки задач реальними практиками. Так, при роботі з вчителями англійської мови було особливо увагу приділено проєкту «Британської ради» «Активні громадяни» та конкурсу ЄС «eTwinning» та «eTwinningPlus» (с точки зору можливості участі). Особливу увагу було приділено підсилению європейських пріоритетів України через використання учнями офіційного сайту ЄС (EUROPA - EuropeanUnionwebsite, theofficial EU website <https://europa.eu/>).

Від групи вчителів початкових класів попросили показати, які STEM проєкти можна реалізувати для учнів. Ми знайшли на «Ютуб» на англomовний запит велику кількість роликів з описом реальних проєктів. Ось проєкти, які визвали велику зацікавленість «What is STEM? Fun STEM 'Engineering' Projects for Kids» (<https://www.youtube.com/watch?v=qECPIVn0jw>) та ¹⁰ ScienceProjectsforElementarySchoolStudentsbyHooplaKidzLab (<https://www.youtube.com/watch?v=gBV0wehj9YE>).

4.3. Досвід «Дорожніх карт НУШ» було презентовано на міжнародних наукових заходах та в системі інститутів післядипломної педагогічної освіти як он-лайн, так і під час перебування на наукових заходах в м. Запоріжжя та м. Івано-Франківськ. На сьогодні є значна кількість заявок прочитати цей курс за межами Сумської області (планую як он-лайн так і звичайні курси).

Інформація на сайті Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти:

1. Пошук моделі поєднання курсової та консультативної діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.soippo.edu.ua/index.php/home/3005-poshuk-modeli-poednannya-kursovoi-ta-konsultativnoi-diyalnosti>
2. Обговорення «Дорожніх карт НУШ»[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.soippo.edu.ua/index.php/home/2432-obgovorennya-dorozhnikh-kart-nush>
3. «Дорожні карти НУШ»[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.soippo.edu.ua/index.php/home/3054-dorozhni-karti-nush>
4. «Дорожні карти НУШ»[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.soippo.edu.ua/index.php/home/3088-dorozhni-karti-nush-2>
5. «Дорожні карти НУШ». Глухів, 11-13.02.2019[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.soippo.edu.ua/index.php/home/3212-dorozhni-karti-nush-glukhiv-11-13-02-2019>
6. Курси "Дорожні карти НУШ" у Шостці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.soippo.edu.ua/index.php/home/3242-kirsi-dorozhni-karti-nush-u-shosttsi>
7. «Дорожні карти НУШ». Від теорії до практичних проєктів.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.soippo.edu.ua/index.php/home/3265-dorozhni-karti-nush-vid-teorii-do-praktichnikh-proektiv>

НОВІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ В СИСТЕМІ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Мануйленко Світлана Василівна, директор Комунального закладу «Миколаївська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів» Софіївської селищної ради Софіївського району Дніпропетровської області

Вступ. За сучасних умов розвитку освіти в Україні виняткового значення набуває система науково-методичної роботи, головною метою якої є не лише надання реальної, дієвої допомоги педагогічним кадрам у розвитку їхньої професійної майстерності, але й активізація творчого потенціалу кожного вчителя.

Першочергового значення набуває проблема розвитку творчого потенціалу педагогів, запровадження інноваційних технологій навчання та виховання, вдосконалення змісту освіти. Все це є доказом необхідності оновлення системи науково-методичної роботи школи. Проблему науково-методичного забезпечення навчального процесу в різних закладах освіти досліджували Я.Я. Болюбаш, О.А. Дубасенюк, В.А. Козаков, М.Ф. Степко, Ю.В. Андріяко, Г.Є. Гребенюк, І.П. Лашик, Г.О. Шемелюк, С.М. Гончаров та ін. Існуюча система внутрішкільної науково-методичної роботи відіграє важливу роль у розвитку сучасного закладу освіти. Тривалий час вона озброювала педагогічні кадри необхідними знаннями, уміннями, сприяла піднесенню їх наукового рівня та професійної майстерності. Однак як у змістовному, так і в організаційному плані внутрішкільна науково-методична робота на певному етапі перестала відповідати у повному обсязі сучасним вимогам розвитку української національної школи, не змогла забезпечувати повною мірою подолання суперечностей між рівнем знань, уміннями педагогів і вимогами суспільства. Відповідаючи основному життєвому завданню система внутрішкільної науково-методичної роботи перебуває перед необхідністю внесення кардинальних змін до змісту та організаційних форм свого функціонування.

Мета даної роботи – розглянути нові підходи до організації та змістового оновлення системи науково-методичної роботи у школі, особливостям підвищення професійного рівня педагогів, розгляд інноваційних форм розвитку професійної компетентності вчителів.

В сучасних умовах реформування освіти радикально змінюється статус вчителя, його освітні функції, відповідно зростають і вимоги до його професійної компетентності, рівня його професіоналізму.

На сучасному етапі розвитку суспільства особливої актуальності набуває проблема формування суспільно активної, творчої, компетентної особистості, яка самостійно генерує нові ідеї, приймає нестандартні рішення, яка зможе успішно інтегруватись у суспільство, визначати і втілювати свою життєву стратегію, бути мобільним і конкурентоспроможним, здатним до самоорганізації навчання протягом життя, самореалізації, до свідомого життєвого вибору і прийняття відповідальних рішень.

Сьогодні вчитель повинен уміти на високому рівні, комплексно і творчо вирішувати складні професійні завдання. Сучасній школі потрібен не просто вихователь або предметник-урокодавець, потрібен педагог-дослідник, педагог-психолог, педагог-технолог.

На сьогодні науково – методична робота – це складна система найрізноманітніших форм і методів підвищення фахового рівня педагогів, обов'язковий компонент післядипломної освіти.

В сучасних умовах, коли школі потрібен конкурентоспроможний учитель з новим педагогічним мисленням, основами рефлексивної культури, орієнтований на реалізацію особистісно розвивальної парадигми в педагогічній діяльності, посилюється необхідність нових підходів до організації науково-методичної роботи школи, яка буде сприяти розвитку творчого інноваційного потенціалу вчителя.

Перш за все, науково-методична робота повинна базуватися на принципах:

- науковості: пошуки і розробки вчителів повинні мати методологічну основу, опиратися на універсальні наукові теорії, аксіоми гуманітарних, психолого-педагогічних знань, основи професійно-педагогічної діяльності;

- комплексності, системності: необхідність планування і реалізації всіх етапів наукової і практичної розробки проблеми; осмислення теоретичних основ освітньої проблеми – розробка методичного інструментарію її вирішення – впровадження її в педагогічну практику – підготовка методичних рекомендацій;

- актуальності і значущості для даного педагогічного колективу, направленості не стільки на „вічні” освітні проблеми, скільки на професійно значимі, які стосуються змісту або методики викладання конкретних навчальних предметів, організації виховної роботи, шкільної психологічної служби та ін.

Місія школи відносно організації науково-методичної роботи з педагогічними працівниками включає наступні аспекти: надання вчителям можливості вільної творчої роботи для реалізації своїх професійних інтересів; допомога в освоєнні педагогічних новацій, спрямованих на досягнення якості освіти; стимулювання педагогічної діяльності, спрямованої на максимальне задоволення інтересів і потреб учнів; надання допомоги у вдосконаленні педагогічної майстерності, підвищення рівня професійної компетентності.

Важливим питанням є врахування психології освіти дорослих, проектування андрагогічних освітніх моделей і технологій, формування мотивації навчання і саморозвитку. Навчання вчителів ґрунтується на психолого-педагогічній діагностиці. Реалізується особистісний, практико-орієнтований підхід до підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Визначення індивідуальної освітньої траєкторії, принцип адресності – в основі роботи з кожним членом педагогічного колективу. Механізм реалізації якого визначається: вивченням запитів учителів; визначенням предмету і об'єктів діагностування педагогів; підбором форм і методів діагностування; визначенням суб'єктів, які здійснюють діагностичні дослідження; визначенням методів збору, обробки, зберігання, використання

одержаних знань; визначенням змісту і форм освітніх послуг на основі діагностичних даних; визначенням оптимальних форм відслідковування результативності заходів, які проводилися.

Розширюються функції науково-методичної роботи, окрім традиційних: освітньої, методичної, консультативної, організаційної, використовуємо інформаційну, діагностичну, аналітичну, експериментальну, прогностичну, науково-дослідну, інноваційно-впроваджувальну, експертну, видавничу діяльність.

Мережевий принцип в організації науково-методичної роботи школи забезпечує створення середовища, де кожен учитель може взаємодіяти з будь-якою групою, методичним об'єднанням, тимчасовим творчим модулем, іншим педагогом у вирішенні професійно значимого проблемного питання. У результаті цього підвищується якість методичної роботи, вона стає більш гнучкою і децентралізованою. Коло професійної взаємодії педагогів зростає, що сприяє більш продуктивній діяльності самих методичних структур. У школі наявні основні умови мережевої взаємодії: можливість спільної діяльності, спільний інформаційний простір. Організація науково-методичної роботи на принципах мережевої взаємодії сприяє формуванню складових моделі конкурентоспроможного вчителя, оновленню форм і методів роботи з педагогічним колективом, дозволяє мобільно реагувати на потреби вчителів, приводить до одержання ефективного результату, який підвищує якість роботи вчителя і якість освіти учнів.

В системі методичної роботи з'являється використання матричної структури, при якій відбувається постійна поява нових елементів у мережі – проектних команд. Вони функціонують поряд з постійними елементами мережевої структури (методичними об'єднаннями, творчими групами, педагогічними майстернями та ін.). Команда створюється для виконання якого-небудь завдання, тому саме завданням визначається ролевий склад, перелік умінь, якими повинен володіти член команди, строки виконання завдання і ступінь контролю з боку адміністрації, що сприяє реалізації функціонального принципу в системі методичної роботи школи.

Поряд з усталеними часом та перевіреними практикою традиційними формами організаційно – методичної роботи існують нетрадиційні, інноваційні, які активізують творчу ініціативу вчителів, сприяють формуванню конкурентоспроможності, забезпечують високий рівень засвоєння ними сучасних теорій і педагогічної практики:

- Семінар – тренінг особистісного зростання, заняття якого проводяться за трьома модулями: „Учіння + навчання”, „Психологічні вміння у роботі вчителя”, „Педагогіка співробітництва”.
- Методичний дайджест. Спільне засідання методичних об'єднань школи, з демонстрацією кращих форм роботи, апробованих на засіданнях протягом року, обміну досвідом із запровадження інноваційних технологій.
- Тренінг професійної майстерності. Проведення тренінгових занять практичної апробації методів та форм організації навчальної роботи на основі педагогічних технологій.
- Кваліметрична лабораторія школи. Моніторинговий супровід навчально – виховного процесу.
- Педагогічний дискусійний клуб „Репортаж з останньої партії”. Погляд на організацію навчально – виховного процесу з позиції учня, на основі анонімного анкетування, „скриньки дитячих проблем”.
- Декада діагностики, регулювання та корекції з різноманітних науково – методичних питань. Діагностика, апробація рекомендацій, регулювання і корекція власної діяльності.
- Постійно діючий науково – теоретичний семінар „Інноваційні технології навчання”.
- Консалтингова група. Консультування педагогів, учнів, батьків із широкого кола педагогічних, соціально – психологічних, методичних питань, застосування сучасних педагогічних технологій.
- Група адміністративної підтримки. Склад якої різноплановий: від вчителів, які потребують посиленого методичного патронування, до – працюючих „на довірі”.
- Панельні дискусії. Дебати на визначену тему, які проводить група вчителів, котрі репрезентують різні точки зору відповідно до заявленої теми. Запитання від глядачів та можливість долучитися до обговорення всіх зацікавлених осіб.
- Презентаційний меседж «А я роблю так...» Презентація нових технік, методів, методичних роздінок учителями.
- Педагогічний квест. Квест є однією із сучасних інтерактивних форм роботи з педагогічними працівниками, що дає змогу створити інформаційний простір, де кожен педагог може самостійно набувати знань і навичок, сприяє підвищенню його фахової майстерності. Квест поєднує в собі ідеї проектного методу та ігрових технологій, перетворює педагогів із пасивних об'єктів навчальної діяльності в її активних суб'єктів, підвищує не лише мотивацію до процесу «добування» знань, а й відповідальність за результати цієї діяльності та їх презентацію.
- Селф-коучинг. Самонаставництво. Дуже важливо в сучасних умовах володіти методиками професійного та внутрішньоособистісного зростання, уміння визначати мету та формувати шлях досягнення цілей, ефективно використовуючи внутрішні та зовнішні ресурси.
- Педагогічний нетворкінг. Спілкування з колегами з метою обміну досвідом. Це може відбуватися як під час різноманітних методичних заходів так і в соціальних мережах.
- Методичний бенчмаркінг. Систематичний пошук і впровадження найкращих методик, що роблять освітній процес закладу якіснішим та ефективнішим. Створення методичних моніторингових «лабораторій» з числа педагогічних працівників школи для виявлення та оцінки кращого досвіду роботи з методики викладання предметів вчителями району, області.
- Використання методик дизайн-мислення для вирішення проблемних питань освітнього процесу закладу.

- Участь у вебінарах, тренінгах, (не) конференціях EdCamp, освітніх проектах та ін.
- Використання онлайн сервісів для роботи з вчителями.

Впроваджуються такі форми науково – методичної роботи як виставка педагогічної творчості, фестиваль методичних ідей, методичний турнір, конкурси професійної майстерності.

З – поміж ефективних форм слід відзначити роботу тимчасових творчих груп, школи підвищення професійної майстерності, методичних об'єднань. І, звичайно, педагогічної ради, як способу колегіального розв'язання шкільних проблем, пускового механізму мобілізації зусиль педагогічного колективу до інноваційної діяльності, трибуни передового педагогічного досвіду, школи професійної культури.

Сьогодні вчитель повинен на високому рівні, комплексно і творчо вирішувати складні професійні завдання, а саме:

- діагностувати рівень розвитку учнів, вибудувувати на основі одержаних даних технологічні, реально досяжні цілі та завдання педагогічної діяльності;
- відбирати зміст, способи і засоби з урахуванням зони найближчого розвитку учнів;
- реалізувати навчальні програми, творчо використовувати вже відомі і розробляти авторські педагогічні ідеї, технології, методичні прийоми.

Найбільш якісно ці завдання будуть виконані при творчій, ефективній, дієвій, оптимально організованій системі науково-методичної роботи школи. Але за умови, якщо вчитель активно займається науково-методичною, пошуковою, дослідно-експериментальною, інноваційною діяльністю, постійно шукає своє „професійне обличчя”, відшліфовує свій педагогічний почерк.

Форми методичної роботи, які використовуються у школі сприяють розвитку інтелектуальної, психологічної, управлінської, мотиваційної, комунікативної, дидактичної, методичної компетентності вчителя:

- лекційно-семінарські заняття активізують педагогічні знання слухачів, підвищують методологічну культуру педагогів;
- тренінг професійної майстерності сприяє реалізації мети розвитку і корекції в учителя необхідних професійних якостей через систему спеціальних вправ;
- імітаційні, ділові ігри дозволяють навчитися прийомам педагогічної рефлексії і вмінню захищати власні педагогічні проекти;
- семінари-практикуми дають можливість кожному педагогу визначити власний напрямок у процесі формування досвіду творчої діяльності і розробити програму розвитку професійної діяльності;
- майстер-класи передбачають розробку власних моделей уроків у режимі ефективних, інноваційних педагогічних технологій;
- педагогічна майстерня допомагає оволодіти прийомами моделювання власного педагогічного досвіду;
- конкурси професійної майстерності дозволяють визначити рівень професійних досягнень кожного учасника.

Технологія конструювання оптимальної та ефективної структури науково-методичної роботи включає наступні аспекти:

1. Вибір методологічної основи. Основою можуть бути діяльнісний, системно-функціональний, знаннєвий, компетентнісний підхід: реалізація моделі професійної компетентності вчителя. Зміст науково-методичної роботи повинен бути спрямований на реалізацію кожної ключової компетентності вчителя.

2. Визначення інваріантної складової змісту навчання вчителів. На цьому етапі відбувається визначення загальних вимог, які висувають до педагога суспільство і держава. Вчитель повинен усвідомлювати свою соціальну відповідальність, бути об'єктом особистісного і професійного зростання, вміти досягати нових педагогічних рівнів, бути носієм культури та загальнолюдських цінностей.

3. Визначення оптимальних, ефективних форм і методів організації науково-методичної роботи.

Моделювання структури, змісту і форм методичної роботи повинно здійснюватися таким чином, щоб структура була динамічною, зміст – постійно оновлюваним, форми – оптимально збалансованими, відповідно до професійних запитів.

Науково-методична робота школи – це система найрізноманітніших форм і методів підвищення фахового рівня педагогів, які активізують творчу ініціативу вчителів, забезпечують високий рівень засвоєння ними сучасних теорій і практики, стимулюють до інноваційної діяльності. Наведемо приклади деяких з них:

- Створення педагогічного портфоліо, яке складається з таких розділів: портфоліо документів (особистісні сертифіковані освітні досягнення: дипломи, сертифікати участі в освітніх тренінгових програмах, грамоти, гранди та ін.); портфоліо творчих робіт вчителя (зібрання науково-дослідних, проектних робіт, методичних розробок, матеріалів семінарів-практикумів; статей, надрукованих у фаховій періодиці, власних книг, брошур, авторських програм та ін.); портфоліо досягнень учнів учителя (презентація-дайджест переможців конкурсів, олімпіад, змагань); „я” – портфоліо (дані психолого-педагогічної діагностики); портфоліо особистісного розвитку (результативність самоосвіти, професійного зростання)

- Педагогічна майстерня „Пошук” (за технологією „навчання дією” Р. Реванса). Використання даної технології, яка побудована на пріоритеті Q – знань (самостійно одержаних), сприяє розвитку культури школи, створенню умов та засобів, які забезпечують оперативну допомогу вчителю у вирішенні його професійних потреб, удосконаленню інформаційної системи школи, розробці чіткої системи стимулювання педагогів школи, підвищенню ефективності взаємодії професійних об'єднань учителів між собою. Педагогічна майстерня, як організаційна форма даного виду методичної роботи, створює умови для творчого розвитку

особистості вчителя у процесі його професійної діяльності. Ця форма функціонує як об'єднання педагогів-майстрів та „учителів-учнів”. Основою є індивідуальний підхід учителя-професіонала до „учителя-учня”, з метою розкриття та удосконалення його творчих здібностей. Навчання здійснюється на основі співробітництва, різноманітних форм взаємодії, мотивації на продуктивну співпрацю.

- Психолого – педагогічний „Гайд - парк”. Форми його проведення різноманітні – панельна дискусія, дебати, брифінг, конференція. Головною залишається ключова ідея даної форми роботи: самостійний вибір теми для виступу. Теми, яка цікавить на даному етапі професійної діяльності вчителя найбільше, або викликає більше запитань, ніж відповідей . Роль модератора даного виду діяльності – у попередньому анкетуванні і проектуванні результативності роботи. Необхідно, щоб розгляд проблеми завершився прогнозовано: вирішенням проблеми, створенням проектної команди по її вирішенню, або виступи носитимуть характер інформаційних бліців з цікавих та актуальних психолого-педагогічних питань.

- Лабораторія оперативної педагогічної інформації. Дане професійне об'єднання включає в себе педагогів-новаторів, найбільш творчих вчителів з кожного шкільного методичного об'єднання. Опрацьовуючи науково-методичну літературу, фахові видання, матеріали семінарів-практикумів вони знайомляться з новими підходами у викладанні предметів: новими технологіями, формами, методами роботи на уроці. Проводять апробацію на уроках, термін якої залежить від поставленого завдання та предмету опрацювання. Наступний етап роботи – інформаційно-демонстраційний: аналітично-рефлексивний аналіз ефективності використання даної технології, форм та методів у практичній діяльності.

- Проектні команди. Вони функціонують поряд з постійними елементами структури методичної роботи (методичними об'єднаннями, творчими групами, педагогічними майстернями та ін.). Команда створюється для виконання якого-небудь завдання, тому саме завданням визначається ролевий склад, перелік умій, якими повинен володіти член команди, строки виконання завдання і ступінь контролю з боку адміністрації, що сприяє реалізації функціонального принципу в системі методичної роботи школи.

І це лише окремі приклади форм методичної роботи, які спрямовані на максимальне врахування потреб, запитів та інтересів учителів, сприяють удосконаленню професійної компетентності педагогічних працівників, що в свою чергу зумовлює підвищення ефективності навчально-виховного процесу школи. (Додаток 1).

Забезпечити реалізацію завдання щодо модернізації науково-методичної роботи, її удосконалення на інноваційній основі можливо завдяки залученню педагогів до творчої діяльності, дослідно-експериментальної роботи, формування у них нових підходів до організації науково-методичної роботи, нового розуміння педагогічної творчості.

Необхідно відзначити, що якісна й ефективна науково-методична робота – важлива складова післядипломної освіти, що має цілісну систему дій і заходів, спрямованих на підвищення кваліфікації та професійної майстерності кожного педагогічного працівника, розвиток творчого потенціалу педагогічних колективів загальноосвітніх закладів, досягнення позитивних результатів навчально-виховного процесу. З одного боку, дослідно-експериментальну діяльність шкільного педагога необхідно розглядати як форму педагогічної творчості, з іншого, як умову позитивного розвитку шкільної навчально-виховної системи. Система науково-методичної роботи навчального закладу покликана: розвивати та оновлювати зміст навчання; задовольняти інтереси педагогічного колективу у постійному підвищенні фахового рівня; удосконалювати навчально-виховний процес; впроваджувати інноваційні педагогічні технології.

В основі оптимізації процесу побудови структури методичної роботи лежать методичні принципи: (комплексності, взаємозв'язку, системності, конкретності, мобільності) та принципи андрологічного навчання (самостійності, індивідуалізації, елективності, інтерактивності, мотивації та розвитку творчого потенціалу особистості).

Якісне використання даних принципів забезпечує інноваційну спрямованість внутрішкільної методичної роботи, особистісно орієнтовану підготовку педагога до творчої діяльності, фахове зростання учителя як дослідника, результативність освітньої діяльності.

Забезпечити якісну роботу методичної структури означає в першу чергу створити комфортні умови для досягнення педагогами такого рівня, який би відповідав їхньому творчому потенціалу, розвинув їхню творчість, позитивно вплинув на результати навчання і виховання сучасного школяра.

Створення сприятливих морально-психологічних умов дає можливість керівнику навчального закладу підтримати і розвинути педагогічні ідеї, корисні ініціативи вчителів у побудові та функціонуванні оптимальної методичної роботи.

Одним із ефективних шляхів процесу модернізації системи науково-методичної роботи може бути реалізація єдиної методичної теми школи, яка реалізовується через індивідуальну науково-методичну діяльність педагога, що спрямована на усвідомлену, планомірну та безперервну роботу щодо вдосконалення його теоретичної та практичної підготовки, необхідної для практичної діяльності. Науково-методична проблема школи – «Запровадження гнучких моделей організації освітнього процесу відповідно до здібностей, нахилів та індивідуально-психологічних особливостей учнів». Найважливішою індивідуальною формою науково-методичної роботи є індивідуальна робота вчителя над науково-методичною темою (проблемою) та самоосвіта, а саме: опрацювання літератури; вивчення та творче застосування досягнень передового педагогічного досвіду; аналіз та узагальнення власного досвіду; удосконалення практичної підготовки з питань різноманітних завдань навчального характеру; проведення семінарів, консультацій, лекцій тощо.

Окрім реалізації єдиної методичної теми школи, яка реалізується через індивідуальну науково-методичну діяльність педагога, важливе місце відводиться масовим формам науково-методичної роботи. Вони сприяють збагаченню інтересів, духовних і професійних потреб педагогічних кадрів, допомагають у виробленні позицій з важливих педагогічних проблем сучасності, виступають як форми виявлення й узагальнення найкращого педагогічного досвіду. Такими формами науково-методичної роботи є педагогічні читання, конференції, міжшкільні семінари та практикуми, педагогічні виставки, огляди кращих навчальних кабінетів, проведення щорічних конкурсів «Учитель року», методичних мистецтв, методичних тижнів, «круглих столів», конкурси професійної майстерності, конкурси творчості молодих вчителів. Традиційні та нетрадиційні форми і методи науково-методичної роботи: засідання, ділові педагогічні ігри, лекції, лекції-консультації, доповіді, практичні заняття, мозкові штурми, тренінги, диспути, огляди допомагають педагогам задовольняти їх потреби, запиту та інтереси, а упровадження активних форм роботи, таких як: семінар-практикум, майстер-клас, педагогічні читання, практичні заняття для вчителів щодо роботи з програмно-педагогічними засобами, електронними тестами, Інтернет-ресурсами, конкурс творчих звітів про роботу за єдиною методичною проблемою, сприяють творчому пошуку, зростанню педагогічної майстерності вчителя.

Дотримуючись принципів і функцій управління науково-методичною роботою, необхідно постійно знаходити шляхи оптимізації методичної роботи школи: забезпечувати за допомогою обраних форм і методів найповнішого засвоєння педагогами необхідних знань і навиків; доцільно співвідносити традиційно-інформаційні та активні форми навчання педагогів; стимулювати самоосвіту як основну форму підвищення кваліфікації педагогічних кадрів; враховувати при виборі форм і методів роботи з учителями рівня їх знань, підготовки, інтересів та диференціювати на цій основі науково-методичні заходи.

Інтенсивне оновлення, модернізація всіх компонентів освітнього процесу на всіх ступенях системи освіти останнім часом об'єктивно підняли планку професійних вимог до педагогічних працівників.

Використовуються різноманітні форми організації науково-методичної роботи школи, які обираються в залежності від змісту діяльності, професійних можливостей, освітніх потреб та інтересів учителів. Інноваційні форми методичної роботи сприяють зростанню професійної майстерності

Творчі пошуки в удосконаленні вже відомих методів і засобів навчання та опанування новими, інноваційними методами поширюються на всю систему методичної роботи. Саме тому стало традиційним проведення у навчальному закладі нестандартних форм роботи: методична естафета: вернісаж факультативних занять та спецкурсів; тиждень авторських уроків; тиждень нестандартних уроків; педагогічна олімпіада; психолого-педагогічний турнір; методичний ринг; виставка педагогічної творчості; педагогічний консиліум.

У їх основі лежать ділові ігри, які значно активізують пізнавальну діяльність вчителів, оскільки вимагають від них певної теоретичної підготовки, вміння застосовувати теоретичні знання на практиці. Проведення нестандартних форм методичної роботи сприяє підвищенню фахової майстерності, стимулює до самоосвіти, дає можливість поєднувати індивідуальні та групові форми роботи, виявляти загальну ерудицію вчителів.

І це лише деякі приклади форм методичної роботи, які спрямовані на максимальне врахування потреб, запитів та інтересів учителів, сприяють удосконаленню професійної компетентності педагогічних працівників, що в свою чергу зумовлює підвищення ефективності навчально-виховного процесу школи.

Узагальнюючи позитивні зміни роботи школи з реалізації даного проблемного питання можна зробити наступні висновки: зросла активність учителів щодо участі у конкурсах професійної майстерності, проведенні районних, обласних семінарів-практикумів. Підвищилися професійні потреби педагогів у вдосконаленні педагогічної майстерності: проходження додаткових курсів підвищення кваліфікації, участь у всеукраїнських науково-практичних конференціях, семінарах, тренінгах, міжнародних проектах, програмах. В учителів формується нове педагогічне мислення, основи рефлексивної культури, орієнтація на реалізацію особистісно розвивальної парадигми в педагогічній діяльності. Науково-методична робота школи сприяє розвитку творчого потенціалу вчителя, зростанню рівня педагогічної майстерності та розвитку мотивації педагогів до інноваційної діяльності, до професійного та особистісного зростання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Марк Е. Генсон. Керування освітою та організаційна поведінка\ Пер. з англ. Х. Проців – Львів: Літопис, 2002 – 384 с.
2. Дейвід Гопкінз. Оцінювання для розвитку школи. Переклад з англ. Галини Вець. – Львів: Літопис, 2003. – 256 с.
3. Дзєжговська І. Навчання вчителів. – Львів: Літопис, 2002. – 173с.
4. Жерносек І.П. Організація науково-методичної роботи в школі. – Х.: Вид. група „Основа”, 2006.- 128 с.
5. Лизинский В.М. О методической работе в школе / М.: Центр „Педагогический поиск”, 2001- 160 с.
6. Лукьянова М.И. Психолого-педагогическая компетентность учителя: диагностика и развитие. – М.: ТЦ Сфера, 2004. – 144 с.
7. Мармаза О.І. Інноваційні підходи до управління навчальним закладом. – Х. : Видав. гр. „Основа”, 2004. – 240с.
8. Методична служба – школі. Інформаційно – методичні матеріали на допомогу працівникам освіти. Випуск 5.\ Укладачі: Ю.В. Буган, О.В. Козловська, Г.Г. Свінних, В.І. Уруський. – Тернопіль: Астон, 2005. – 286 с.
9. Методична робота школи / Упоряд. Н. Мурашко. – К.: Ред. загальнопед. газ., 2004. – 128 с.
10. Павлютенков Є.М., Крижко В.В. Організація методичної роботи. Х.: Вид. група „Основа”, 2005. – 80 с.
11. Пометун О., Середяк Л., Сушенко І., Янушевич О. Управління школою, що змінюється. Порадник сучасного директора.- Тернопіль: Видавництво Астон, - 2005. – 192 с.
12. Тевлін Б.Л. Професійна підготовка вчителів. – Х.: Вид. група „Основа”, 2006. – 192 с.

РОЗДІЛ III

ІННОВАЦІЇ У ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ТА ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

БІОЛОГІЧНІ ЕКСКУРСІЇ – ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Максимчук Тамара Петрівна, учитель біології опорного закладу Васильківський НВК № 1 ім. М.М.Коцюбинського селища міського типу Васильківка Дніпропетровської області

Екскурсія в природу – це одна із форм організації навчально-виховного процесу, яка потребує застосування активних методів навчання. Екскурсія має тісний логічний зв'язок із попередніми та наступними уроками, але проводиться в іншій зовнішній та емоційній обстановці, ніж звичайний урок. Екскурсії мають важливе навчально-виховне значення.

Біологічні екскурсії є одним із кращих шляхів пізнання і вивчення природи, охорони довкілля, розвитку ключових та предметних компетентностей. Навчальні екскурсії на уроках біології організуються з метою формування в учнів умінь спостерігати за навколишнім світом, сприяння розвитку наукового мислення, інтересу до вивченого матеріалу, ознайомлення з біорізноманіттям екосистем. Під час екскурсії учні вчать критично мислити, що підвищує рівень навчальних досягнень та формує ключові компетентності, що є головною особливістю запровадження в навчально-виховний процес STEM-освіти. Дослідження в ході екскурсії можна подати у вигляді такої моделі:

Дивимося → Аналізуємо → Синтезуємо → Створюємо власний погляд → Оцінюємо

У ході проведення екскурсії учні досліджують екосистеми, рослинні угруповання, розглядають питання охорони довкілля та пропонують свої проекти щодо охорони навколишнього середовища. Це дає можливість поєднувати наукові знання зі шкільними знаннями, здобутими на уроках біології, сформуванню в учнів найважливіші характеристики, які визначають компетентну особистість:

- Уміння побачити проблему.
- Уміння побачити в проблемі якомога більше можливих сторін і зв'язків.
- Уміння сформулювати дослідницьке запитання і шляхи його вирішення.
- Відчуття гармонії в організації ідеї.

Тобто, кожна проведена екскурсія в природу носить науково-дослідницький характер.

Екскурсія дає хороший матеріал для виховання естетичних почуттів, поняття екологічних зв'язків між живими організмами в екосистемі, єдності і цілісності природних екосистем.

Під час екскурсії в природу учні отримують навчальні і змістовні уявлення, необхідні для створення багатьох біологічних понять. Спостерігаючи за рослинами і тваринами під час екскурсії, школярі порівнюють їх, виділяють основні ознаки, риси схожості і відмінності, встановлюють між ними зв'язки. Виконання лабораторних робіт під час екскурсії підвищує увагу й інтерес учнів, сприяє активізації сприйняття, а це веде до більш глибокого засвоєння знань з біології. Проходить соціалізація особистості учнів у соціальному середовищі.

За своїм характером екскурсії можна поділити на:

1. **Програмові** – навчальні, проведення яких заплановане програмою.
2. **Позапрограмові**, які проводяться під час занять біологічного гуртка, іншої позакласної роботи.

Програмові екскурсії обов'язкові для кожного учня. Необхідність проведення навчальних екскурсій визначається як особливостями змісту курсів шкільної біології, так і специфікою засвоєння знань. Строки проведення навчальних екскурсій узгоджуються з вивченням програмового матеріалу на уроках.

Екскурсії можуть мати різну дидактичну мету та об'єкти вивчення, бути випереджувальними і проводитися напередодні вивчення нової теми, тематичними, що охоплюють широке коло питань і проводяться наприкінці вивчення розділу та в кінці навчального року з метою узагальнення знань та вмінь.

Вступні екскурсії передують вивченню нового матеріалу (учні засвоюють опорні поняття, отримують наочні уявлення і практичний досвід, знайомляться з фактами).

Поточні екскурсії проводять паралельно з вивченням теоретичного матеріалу з метою забезпечення більш глибокого його розуміння, доповнення новими уявленнями.

Підсумкові екскурсії проводять в кінці навчального року або після вивчення розділу програми з метою узагальнення і систематизації теоретичних знань, поглиблення і закріплення набутих навичок та вмінь, зацікавлення учнів до науково-дослідницької роботи, розвитку STEM-компетентностей. Важливе завдання цього виду екскурсій – сприяти виявленню зв'язку вивченого на уроках біології матеріалу з навколишнім середовищем.

Під час вивчення шкільного курсу біології екскурсії проводяться в природу. Їх мета:

1. Доповнити і конкретизувати програмовий матеріал.
2. Організувати спостереження за природними екосистемами, взаємозв'язками між рослинами і тваринами в них.
3. Показати досягнення у вивченні, охороні й раціональному використанні природи своєї місцевості.

4. Виховувати естетичні почуття.

Екскурсії в природу повинні відповідати основним критеріям: доступності, науковості, екологічності. Велике значення має підготовка учнів до екскурсії. Заздалегідь учитель знайомить учнів, що необхідно побачити в природі, на що звернути особливу увагу, як спостерігати, що саме дослідити, який зробити висновок. Можна продемонструвати схему маршруту з метою орієнтування на місцевості - це будуть міжпредметні зв'язки біології і географії. Обладнання для проведення екскурсії орієнтовно може бути таким: планшет із цупкого паперу для записів, файл як захист від вологи, папір, простий олівець, кулькова ручка, ручна збільшувальна лупа, відеокамера, фотоапарат, бінокль для спостереження за птахами. Напередодні чи в день екскурсії учитель знайомить школярів із планом її проведення, діти об'єднуються в групи, учитель роздає завдання, відповіді на які учні повинні дати під час огляду та опису тих чи інших рослин, екосистем. З метою підвищення зацікавленості школярів екскурсією, сприяння розвитку в них ініціативи та самостійності, можна запропонувати індивідуальні та групові завдання щодо вивчення окремих рослин, складання задач, збирання колекційного матеріалу, підготовки звітних матеріалів. Обов'язковою умовою проведення екскурсії є цільовий інструктаж учнів з техніки безпеки, правил поведінки під час екскурсії, дотримання правил особистої поведінки в природі.

Кожна екскурсія дає хороший матеріал для виховання естетичних почуттів, поняття екологічних зв'язків, єдності і цілісності природних компонентів у екосистемах.

Структура екскурсії має бути такою:

- Повідомлення теми, мети, завдань екскурсії.
- Мотивація навчальної діяльності.
- Актуалізація чуттєвого досвіду і опорних знань.
- Сприйняття форм і зовнішніх особливостей об'єктів.
- Узагальнення і систематизація знань.
- Підведення підсумків екскурсії.
- Оформлення результатів екскурсії.

Підбиття підсумків екскурсії може здійснюватися залежно від віку школярів у різних формах, залежно від мети екскурсії. Це може бути активна комунікація і командна робота.

Наприклад:

- Створення проектів, написання есе.
- Презентація проведеної екскурсії.
- Конференція, під час якої учні звітують щодо виконання запропонованих раніше завдань.
- Оформлення зібраного матеріалу, гербарію, шкільна виставка робіт, фотографій під час екскурсії, обговорення екскурсії. На стадії обговорення учитель створює вільну атмосферу для дискусій і висловлювання думок.

Біологічні екскурсії мають велике виховне значення, а саме:

1. Дають змогу учням спостерігати взаємозв'язок і взаємозалежність у природі, виховують основи матеріалістичного світогляду.
2. Викликають інтерес і почуття любові до рідного краю.
3. Формують навички роботи дітей в колективі.
4. Сприяють вихованню естетичних почуттів.
5. Застосуванню колективного способу навчання, при якому навчання здійснюється шляхом спілкування в динамічних групах, динамічних парах, коли кожен учить кожного.

Коллективний спосіб навчання сприяє засвоєнню знань, умінь і навичок, розвитку комунікативних якостей особистості, безперервної передачі отриманих знань один одному, співробітництву і взаємодопомоги між учнями, різноманітності тем і завдань, педагогізації діяльності кожного учасника біологічної екскурсії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Наволокова Н.П. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Н.П. Наволокова. – Харків: ВГ «Основа», 2011.
2. Прус І.Т. Красназавча робота в школі. – Київ: Радянська школа, 1984.

ФОРМУВАННЯ STEM–КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ УЧНІВ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ

*Янатєєва Ольга Григорівна, учитель географії опорного закладу Васильківський НВК № 1
ім. М.М.Коцюбинського селища міського типу Васильківка Дніпропетровської області*

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Формування ключових STEM–компетентностей учнів в процесі навчання географії в загальноосвітніх навчальних закладах шляхом використання проблемного навчання, яке є одним із найефективніших методів виховання креативної, творчої особистості [6, с. 5]. Саме творчі здібності розкривають особистість, стимулюють розвиток мислення, інтересів, дослідницької активності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування ключових STEM–компетентностей на уроках природничих наук – це творчий простір світогляду дитини, де вона реалізує свої потреби, готується до дорослого життя у соціумі, роблячи усвідомлений вибір майбутньої професійної діяльності [2, с. 2].

Розробка і впровадження методів проблемного навчання ґрунтується на теоретичних знаннях суті проблеми як форми наукового пізнання [4, с. 10]. Проблемне навчання підвищує якість знань, умінь і навичок учнів, формує систему знань, уміння орієнтуватися в нових умовах, сприяє розвитку критичного, самостійного й творчого мислення, вміння вчитися висувати гіпотези, обґрунтовувати їх [6, с.4].

Мета статті. Мета даної статті - ефективність використання проблемного навчання на уроках природничого циклу, організація навчального процесу, що передбачає створення проблемної ситуації та активну самостійну діяльність учнів у її розв'язанні.

Методи дослідження. Показати можливі шляхи реалізації проблемного підходу у навчанні географії. Особливе значення приділяється створенню системи проблемних завдань з теми, використання їх на уроці, організація активної пізнавальної діяльності учнів на їх основі. Теоретичний і практичний аналіз ідей вчених, які розглядали питання проблемного навчання як новий тип навчання [1, 4, 6].

Виклад основного матеріалу дослідження. Високий рівень освіти, особливо зі STEM - спеціальностей, є визначальним для розбудови наукового та інноваційного потенціалу держави. Готувати майбутніх новаторів необхідно ще під час навчання у закладах освіти. Особливого значення набуває формування компетентностей особистості, її здатності до творчого, креативного мислення, вміння ефективно вирішувати складні проблеми власної життєдіяльності, що визначає конкурентоспроможність особистості у сучасних економічних умовах.

Основні ключові компетентності концепції «Нової Української школи», а саме: спілкування державною та іноземними мовами, математична грамотність, компетентності в природничих науках і технологіях, інформаційно-цифрова грамотність, уміння навчатися впродовж життя, соціальні й громадянські компетентності, підприємливість, загальнокультурна, екологічна грамотність і здорове життя, гармонійно входять в систему STEM-освіти, створюючи основу для успішної самореалізації особистості і як фахівця, і як громадянина [2, с. 2].

Проблема розвитку мислення у школярів в процесі навчання займає видне місце в дослідженнях педагогів і психологів усіх країн світу. На основі досліджень були зроблені висновки про взаємозв'язок процесу навчання і розвитку мислення: розвиток творчого мислення школярів загальноосвітніх навчальних закладів можливий лише за допомогою проблемного навчання, яке є одним із найефективніших методів виховання креативної, творчої особистості учня, а отже, формування STEM-компетентностей [6, с.5].

Проблема - це знання про невідоме. Основна її ознака – наявність протиріччя, яке знаходиться як в старих знаннях, так і між старими знаннями про щось і невідомими шляхами, засобами, способами для отримання необхідних нових знань. Розробка і впровадження методів проблемного навчання ґрунтується на теоретичних знаннях суті проблеми як форми наукового пізнання.

Проблемне навчання є одним із найефективніших методів виховання креативної особистості учня. Для реалізації проблемного навчання використовуються різноманітні джерела географічних знань – підручник, атлас, статистичний матеріал, науково-популярна література, ЗМІ, Інтернет-ресурс. Проблемне навчання підвищує якість знань, умінь і навичок учнів, формує систему знань, уміння орієнтуватися в нових умовах, сприяє розвитку критичного, самостійного й творчого мислення, вміння вчитися висувати гіпотези, обґрунтовувати їх.

Питанням проблемного навчання до нашого часу ведуться гострі дискусії: одні автори розглядають його широко, визнаючи як новий тип навчання. Це такі автори, як М.Н.Скаткін, І.Я.Лернер, М.І.Махмутов.

Польський вчений В.Оконь у своїй книзі «Основи проблемного навчання» розглядає проблемне навчання як метод навчання. Він звертає увагу на те, що «проблема – це трудність, яка вимагає дослідницької активності, яка приведе до рішення». Т.В.Кудрявцев відносить проблемне навчання до категорії принципу. А.М.Матюшкін пише, що «для того, щоб створити проблемну ситуацію у навчанні, потрібно поставити учня перед необхідністю виконати таке практичне чи теоретичне завдання, при якому належне засвоєння знання буде займати місце невідомого». М.І.Махмутов проблемну ситуацію розглядає як «дидактичне протиріччя між попередніми знаннями учня і новими фактами, явищами, для пояснення яких набутих знань недостатньо, потрібні нові знання. В процесі аналізу проблемної ситуації визначається той елемент, який викликав затруднення. Таким елементом вважається проблема» [6, с. 6].

В.А.Щеньов у своїх роботах розглядає деякі способи рішення пізнавальних питань: знаходження причинно-наслідкових зв'язків, групування чинників, порівняння, узагальнення та показує шляхи формування цих прийомів [7, с. 26].

Усі вчені вважають, що проблемне навчання – це дидактичний підхід, який враховує психологічні закономірності самостійної мисленнєвої діяльності учня.

Одним з важливих елементів нового педагогічного мислення, нового погляду на урок і процес навчання є зміна погляду на учня як на суб'єкта виховання і навчання. В даний час особистість учня ставиться в центр навчального процесу, а отже, вчитель повинен ставити учня в позицію дослідника, вчити його спостерігати й аналізувати явища природи, вміти їх пояснити, пробудити в нього зацікавленість до ще не вирішених проблем з якими він зустрінеться в подальшому житті і які йому прийде виступати, тобто формувати STEM-компетентності. Проблемне навчання – це організація навчального процесу, що передбачає створення проблемної ситуації та активну самостійну діяльність учнів у її розв'язанні.

У навчальному процесі проблема може бути виражена у вигляді проблемного питання чи завдання. Проблемне питання, і проблемне завдання мають одне спільне: в їх змісті закладені потенційні можливості для виникнення проблемних ситуацій в процесі їх виконання.

Основні поняття проблемного навчання можна уявити у вигляді простої структурної схеми. (Додаток 1).

Згідно положення дидактики проблемне навчання реалізується за допомогою таких методів: проблемне викладення знань, частково-пошуковий, евристичний і дослідницький. Процес виконання проблемних завдань і рішення проблемних питань є найбільш складним в теорії проблемного навчання. Суть проблемного викладення в тому, що вчитель, створивши проблемну ситуацію, сам викладає матеріал, розкриваючи логіку дій, показуючи джерела виникнення протиріччя і шляхи їх вирішення.

І.Я.Лернер виділяє чотири види проблемного навчання: проблемне викладення матеріалу, евристична бесіда, частково-пошуковий і дослідницький методи.

Під час евристичної бесіди вчитель ставить перед учнями проблемну задачу, а потім ряд послідовних взаємозв'язаних запитань, відповіді на які ведуть до її вирішення.

Під час частково-пошукового методу учні вирішують поставлену перед ними проблемну задачу самостійно, учитель лише допомагає, підказуючи окремі кроки під час затруднення учнів у вирішенні задачі.

Під час дослідницького методу учні самостійно встановлюють причинно-наслідкові зв'язки, вирішуючи проблемне завдання.

І.Я.Лернер розглядає деякі способи рішення пізнавальних питань: знаходження причинно-наслідкових зв'язків, групування чинників, порівняння, узагальнення та показує шляхи формування цих прийомів [6, с. 9].

У вирішенні проблеми учням слід виділити наступні етапи її розв'язання.

Проблемні або творчі завдання вимагають від учнів застосування знань і умінь в новій навчальній ситуації. В цьому суть їх відмінності від типових завдань для самостійної роботи, виконуючи які учні працюють, користуючись типовими планами фізико-географічних чи економіко-географічних характеристик об'єктів. Проблемні завдання передбачають не тільки отримання нових знань, але й нових шляхів їх пошуку. Вони необхідні для розвитку творчого мислення, допомагають дітям оволодіти методами наукового пізнання, формують інтерес і потребу у творчій діяльності.

Поряд із розробкою окремих проблемних завдань учитель може розробити проблемний підхід до вивчення цілих тем. Треба сформулювати основну навчальну проблему теми, яку потім розділити на декілька часткових проблем. Це дасть можливість організувати навчання логічності, наближеній до наукового пошуку. При цьому пізнавальна діяльність учнів набуває загальний творчо-пошуковий характер, спрямований на вирішення як основної, так і часткової проблем. При цьому у творчу діяльність учнів входять знання, які вони отримують в «готовому» вигляді від учителя чи з підручника. Такий підхід до проблемного навчання розроблений П.А.Зімінім і В.А.Лісовим.

В останні роки в теорії проблемного навчання з'явилися поняття «традиційного» і «реального» проблемного навчання. Традиційна проблема передбачає рішення проблем, запозичених із науки й адаптованих до можливостей учнів. Реальна проблема має дві риси: вимагає від учнів зусиль по збору необхідної інформації, пошуку шляхів її вирішення і певних дій у відповідності зі знайденим рішенням. Вирішення реальних проблем пов'язано з впровадженням екологічного підходу у навчанні географії.

На сьогодні велика увага в географічній літературі приділяється характеристиці нових методів дослідження і застосування їх у вирішенні окремих наукових проблем. Це математичні методи, моделювання природних, технічних, демографічних, економічних, соціальних і інших об'єктів, систем, процесів, зв'язків. Все більш широкого застосування, особливо у фізичній географії, набувають експериментальний і лабораторний методи.

Виходячи з цього в шкільній географії повинні знайти місце такі типи проблемних завдань на доступному для учнів рівні складності:

1. Завдання, виконання яких пов'язані з застосуванням окремих методів дослідження географічної науки, включаючи й нові методи.

2. Завдання, виконання яких вимагає використання декількох методів (виходячи з вимог поставленого завдання).

3. Завдання, які вимагають використання різних етапів дослідження [1, с.12].

Вчитель може організувати часткове або повністю самостійне розв'язання проблемних завдань школярами. Це можливе тоді, коли учні частково вже розглядали аналогічний матеріал або можуть скористатися аналізом наочних посібників, і насамперед карт, володіють прийомами знаходження причинно-наслідкових зв'язків, порівняння, узагальнення. Перед учителем стоїть завдання не в тому, щоб запропонувати учням відповісти на проблемне питання, а в тому, щоб викликати у них бажання до самостійного пошуку його вирішення.

Приклад постановки навчальної проблеми на уроках природознавства в 5 класі з теми «Вступ» - перед учнями можна поставити складну навчальну проблему, яка виражається у вигляді протиріччя один одному тверджень:

Відомо, що людина залежить від природи; їй потрібне повітря, вода, їжа, світло, тепло, житло, одяг та ін. Не скрізь природа дає людині все необхідне для її життя, але вона живе повсюди, тобто не залежно від природи, навіть освоєв Світовий океан, Космос. Чому людина може жити там, де для неї немає необхідних умов?

Відповідь: В процесі еволюції людина в результаті господарської діяльності й на основі знань законів природи, перетворює природні матеріали і створює для себе все необхідне: машини, світло, тепло, житло, одяг, продукти харчування. Це робить людину незалежною від природи.

Ще один приклад постановки навчальної проблеми в 6 класі з теми «Літосфера»: Які зміни можливі в тій частині літосфери, де проходить виверження вулкану? Як виверження вулканів впливає на повітряну оболонку, на води суходолу? [3, с. 14].

Відповідь: Внаслідок землетрусу можливі зміщення окремих частин літосфери, утворення або збільшення конусу вулканічної гори. В атмосферу викидається велика кількість вулканічного попелу, газів. Лава може перегородити шлях річці, змінити напрям течії, підземні води в районі вулканічної діяльності стають термальними, мінеральними.

Ще такий приклад: 7 клас, тема «Куляста форма Землі та її географічні наслідки».

Проблема: Чи насправді Земля має кулясту форму? Докажіть наслідки кулястості Землі.

Відповідь: Тінь Землі, яку вона відкидає на Місяць при місячних затемненнях, завжди має форму правильного кола. Під час сходу чи заходу Сонця вершини гір освітлюються довше, ніж низькі місця. Поступова поява корабля з-за лінії горизонту при наближенні його до берега. При віддаленні його від берега останньою зникає щогла. У спостерігача при підйомі вгору поступово збільшення радіус видимого горизонту. Зміна видимого зоряного неба при переміщенні спостерігача з Північної півкулі в Південну – на екваторі Полярна зоря зникає, а з'являється Південний Хрест. Влюбій точці земної поверхні – на відкритій рівнині чи в морі – горизонт і лінія горизонту мають форму кола. Початок дня на сході, а якби Землі була плоскою, то день починався б відразу на всій Землі. Навколосвітні подорожі проходять в одному напрямку.

Цікаві завдання проблемного характеру при вивченні теми «Африка. Природні зони. Зміна природи людиною». (Додаток 3).

Висновки з дослідження і перспективи подальших розробок. Результат проблемного навчання полягає не лише в глибших і міцніших знаннях або нових прийомах навчальної роботи, а й у тому, що мислення учнів набуває нових якостей: стає творчим, жвавішим, гнучкішим. Учні ставляться критичніше до власних знань і матеріалу, який вивчається. І хоч ці якості розуму важко визначити точно, але їх помічає вчитель, і вони дають задоволення в роботі [4, с.17].

Проблемне навчання можна застосовувати протягом усіх курсів шкільної географії. Воно не лише активізує пізнавальну діяльність учнів, а й сприяє швидкому формуванню прийомів навчальної роботи, розвиває творчі здібності учнів. Новим для практики проблемного навчання є залучення учнів до створення пізнавальних карт, що можна розглядати як засіб визначення рівня сформованості у них просторових уявлень [6, с.7].

Вивчення матеріалу з використанням проблемного навчання на уроках підвищує інтерес учнів до географії, сприяє засвоєнню стійких знань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Головін А.В. Правила постановки навчальних проблем / А.В. Головін // Географія в школі. – 1983. – № 5. – С.12.

2. Методичні рекомендації щодо розвитку STEM-освіти в закладах загальної середньої та позашкільної освіти України у 2018/2019 навчальному році. Додаток до листа ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» від 19.07.2018 № 22.1/10-2573. – 2 с.

3. Панчешнікова Л.М., Андрєєва Н.В., Барінова І.І., Герасимова Т.П., Душина І.В., Ковалєвська М.К. Єгорова Н.Н. Проблемні завдання по географії // Географія в школі. – 1979. – № 1. – С.14.

4. Панчешнікова Л.М. Проблемне навчання / Панчешнікова Л.М., Ковалевська М.К. // Географія в школі. – 1979. – № 5. – С. 10 - 17.
5. Познавательные задачи в обучении гуманитарным наукам / Под ред. И.Я.Лернера. Москва: Педагогика, 1972.
6. Понурова Г.А. Проблемный подход в обучении географии в средней школе / Г. А. Понурова. – Москва: Просвещение, 1991.
7. Методичний посібник з географії материків і океанів / [Коринська В.О., Прозоров Л.Д., Щеньов В.А.]. – Київ: Радянська школа, 1981. – 26 с.

ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧІ ВПРАВИ З ЕЛЕМЕНТАМИ ЛЕГКОЇ АТЛЕТИКИ ДЛЯ 5 КЛАСУ

Сподіна Вікторія Олександрівна, учитель фізичної культури опорного закладу Васильківський НВК № 1 ім. М.М.Коцюбинського селища міського типу Васильківка Дніпропетровської області

Легка атлетика – навчальна і наукова дисципліна, що включає в себе знання про основні рухи і дії під час ходьби, бігу, стрибків і метань. Одночасно легка атлетика – це вид спорту.

Термін «атлетика» в перекладі з грецької означає «боротьба». Атлетами греки називали учасників змагань у силі і спритності. Тепер атлетами називають людей, добре фізично розвинутих і сильних.

Цікавий вид легкої атлетики - це спортивна ходьба і біг. Спортивна ходьба відрізняється від звичайної технікою рухів і має в двічі більшу швидкість. Заняття спортивною ходьбою зміцнюють внутрішні органи і системи, поліпшують їх працездатність.

Ходьба і біг – природні способи пересування людини, під час яких в динамічну роботу включаються майже всі м'язи тіла. Завдяки цьому підвищується обмін речовин, посилюється робота серцево-судинної, дихальної та інших систем організму. Ходьба як фізична вправа має оздоровче значення.

Біг – один із основних засобів всебічного фізичного розвитку, але разом з тим це й засіб активного відпочинку, оздоровлення і збереження працездатності. Зазвичай, змагання з ходьби проводять на бігових доріжках стадіонів і на звичайних дорогах на дистанціях від 3 до 50 км включно. Учні (юнаки) 15-16 років змагаються лише на дистанціях 3 і 5 км, а 17-18 років – на 3, 5 і 10 км.

Біг – найпоширеніший вид фізичних вправ, що входить до багатьох видів спорту - наприклад, спортивних ігор. У легкій атлетиці біг поділяють на гладкий, з перешкодами, естафетний і в природних умовах. Гладкий – це біг по біговій доріжці стадіону по колу проти годинникової стрілки на дистанції від 30 до 30000 м, сюди належить також біг на час – годину і дві години. Гладкий біг може бути на короткі (до 400 м включно), середні (500-2000), довгі (3000-10000) і наддовгі (до 42 195 м) дистанції.

Біг з перешкодами має два різновиди. Для бар'єрного бігу на дистанціях від 50 до 400 м рівномірно ставлять штучні однотипні перешкоди. Біг з перешкодами на 1500, 2000 і 3000 м проводиться через міцно встановлені бар'єри і яму з водою.

Естафетний біг належить до командного виду: дистанція поділена на кілька етапів і кожен спортсмен пробігає лише один етап. В естафетному бігу етапи можуть складатися з однакових коротких, середніх дистанцій, або змішаних.

Цікавий вид бігу – крос. Він проводиться по пересіченій місцевості, а саме: полями, луками, але частіше у лісі на дистанціях до 14 км включно.

Безпосереднім завданням легкої атлетики у школі є формування і вдосконалення в учнів рухових навичок і умінь. Навчання і тренування – це дві сторони єдиного навчально-тренувального процесу.

Знання основ техніки видів легкої атлетики формується в процесі бесід, показу вправ у цілому і окремих їх елементів. Теоретичні знання сприяють швидшому формуванню правильних навичок і техніки виконання. Найбільш сприятливий для навчання рухів шкільний вік, коли діти мають високу пластичність, лабільну нервову систему, завдяки чому швидко утворюються рухові умовні рефлекси.

Велика роль показу при навчанні легкоатлетичних вправ пояснюється тим, що зорове сприйняття техніки допомагає більш об'єктивному відображенню її у свідомості учнів і створює правильне рухове уявлення.

Перший етап навчання фізкультурно-оздоровчих вправ з елементами легкої атлетики для 5 класу – це створення в учнів правильного уявлення про техніку виконання вправи.

Цього можна досягти словесним поясненням вправи з наголошенням на основних вимогах правил змагань; досконалим показом техніки виконання вправи; ілюструванням техніки вправи з допомогою різних наочних посібників, супроводжуючи показ методичними вказівками про способи оволодіння вправою.

Другий етап – оволодіння технікою основної ланки, потім – її деталями і технікою вправи в цілому. Для цього можна застосовувати спеціальні підготовчі вправи для оволодіння основною ланкою вправи; вивчення вправи у найпростішому вигляді, зосередивши спочатку увагу на основній фазі, а потім і на деталях техніки; вивчення вправи в цілому.

Третій етап – уточнення індивідуальних особливостей техніки кожного учня і визначення шляху подальшого її удосконалення. Для цього виконують різні варіанти вправи, підбираючи індивідуальні прийоми для оволодіння технікою; роблять контрольні прикидки і змагання з оцінкою техніки виконання вправи.

Основною формою занять з легкої атлетики є урок. Урок має три частини: вступну, основну і заключну. Вступна частина уроку відводиться на організацію учнів, психологічну і функціональну підготовку їх до основної діяльності. Перед кожним уроком учитель ставить конкретні гігієнічні, освітні і виховні завдання, а саме: формування в учнів свідомого ставлення до свого здоров'я, розвиток фізичних якостей та рухової активності під час виконання фізичних вправ, естафет, оволодіння спортивною технікою і тактикою, виховання морально-вольових якостей, організованості, дисциплінованості.

На початку уроку (підготовча частина) учні шикуються, вітаються, учитель повідомляє завдання уроку, перевіряє охайність спортивної форми, повторює правила техніки безпеки. Важливим елементом уроку є вимірювання частоти серцево-судинних скорочень, цікавитися самопочуттям учнів. На заняттях фізкультурою кожен учень повинен стежити за зміною стану свого організму під час фізичних навантажень. Застосовуючи фронтальний метод організації діяльності учнів, проводяться стройові вправи на місці - різновиди ходьби: похідним кроком; стройовим кроком; на зовнішньому та внутрішньому боці ступні; у напівприсіді; у присіді; похідним кроком та різновиди бігу: повільним бігом; приставним кроком (правим та лівим боком); біг спиною вперед; біг з переходом на ходьбу, ходьба з вправами на відновлення дихання. Під час виконання цих вправ учитель стежить за поставою учнів, звертає увагу на дистанцію – 1м.

Потім виконується **комплекс ранкової гігієнічної гімнастики за командою вчителя**. Наприклад:

1. Вихідне положення - права рука вгорі, ліва вниз. На 1-2 зміна положення рук.
2. Вихідне положення - руки до плечей. Чотири кола руками вперед, чотири –назад.
3. Вихідне положення - руки в замок за головою. Повороти тулуба праворуч-ліворуч на кожен крок.
4. Вихідне положення - руки вперед. Махи ногами вперед.
5. Вихідне положення - руки на поясі. Стрибки з просуванням уперед на правій, лівій, обох ногах.

Важливо звернути увагу, щоб лікті рук учнів не опускалися під час виконання вправ. Під час повороту, лікті розведені в сторони, погляд направлений на ступню. Дотримуватись правил техніки безпеки.

6. Вправи з каштанами для моторики пальців.

При виконанні комплексу ранкової гігієнічної гімнастики учитель застосовує потоковий метод організації діяльності учнів. Звертає увагу на середній темп виконання, на дистанцію – довжина витягнутої руки, стежить за відведенням рук назад, щоб руки в ліктях були не зігнуті.

В основній частині уроку вирішуються головні завдання, пов'язані із засвоєнням рухів, розвитком навичок, вихованням фізичних і вольових якостей, зміцненням здоров'я і перевіркою успішності учнів. Наприклад:

Групова форма роботи – «Естафета».

- Вправа «Знайомство». Учень долає відстань 18 м. За фінішем на аркуші паперу малює пелюсточки до квіточки, повертається і передає естафету.

- Вправа «Ведення баскетбольного м'яча». Учень долає відстань 15 м. до фішки, робить кидок у кошик, повертається, передає естафету; ведення м'яча робить правою та лівою рукою.

- «Стрибки через скакалку». Учень долає відстань 5м. із іграшкою в руках. Потім, кладе її в гімнастичний обруч і починає виконувати стрибки через скакалку у русі до фішки. Зворотній шлях такий самий. Вправу завершено передачею іграшки.

- «Метання в ціль». команди шикуються в шеренгу. Кожний учень має по одній спробі для виконання вправи.

- «Стрибки на фітоболі». Учень долає загальну відстань 20м.

В процесі виконання цих вправ учитель звертає увагу на прискорення під час бігу та фінішування, на техніку ведення м'яча, наголошує на правильну техніку виконання вправ, на правильну поставу під час сидіння та стрибків на фітоболі. Наголошує на дотриманні техніки безпеки під час виконання естафети.

На уроці початкового вивчення матеріалу учитель повинен ознайомити учнів з видом легкої атлетики для створення в них загального цілісного уявлення про даний вид спорту. Для розширення уявлення про виучуваний рух застосовують нові вправи. Умови виконання поступово ускладнюють збільшенням швидкості або додатковими завданнями для кращого засвоєння техніки руху.

Наступний етап основної частини уроку – це вчити правильній техніці стрибка з місця та метання. Учитель повідомляє учням про спеціальні легкоатлетичні вправи стрибкуна і метателя. Наприклад:

Стрибок належить до природного і швидкого способу додання перешкод. Стрибки зміцнюють м'язи ніг і тулуба, розвивають такі якості, як сила, швидкість, спритність і сміливість, навчають орієнтуватися в просторі, концентрувати зусилля. Стрибки можна виконувати з місця і з розбігу. Легкоатлетичні стрибки з розбігу поділяються на два види: через вертикальні перешкоди (у висоту і з жердиною) і через горизонтальні (у довжину і потрійний).

Метання – це вправи у штовханні і киданні спеціальних спортивних приладів на дальність. Вони характеризуються короткочасними інтенсивними – вибуховими - зусиллями м'язів рук, плечового пояса, тулуба і ніг при їх координованій взаємодії. Метання сприяють гармонічному розвитку всієї мускулатури тіла.

Залежно від способу виконання легкоатлетичні метання поділяють на три види:

- кидком із-за голови – малий м'яч, граната, спис з прямолінійного розбігу;
- з поворотом – диск, молот;
- поштовхом – ядро.

Способи метань зумовлюються формою і масою приладів. Легкі прилади, які зручно тримати в руці, метають із-за голови, більш важкі плоскої форми і прилади, які мають спеціальну ручку для держання, метають з поворотом для нарощування швидкості, прилади, що не мають ручки, штовхають.

Багатоборства – це комплекси вправ, які включають біг, стрибки і метання. Назви багатоборств вказують на кількість таких видів: триборство, чотириборство, десятиборство. Багатоборства – універсальний засіб для досягнення високого рівня різнобічної фізичної підготовки і гармонічного розвитку. Заняття багатоборствами створюють міцну основу для тренування в обраному виді легкої атлетики. Заняття багатоборствами ставлять високі вимоги до організму спортсмена. Крім технічної майстерності, багатоборцю потрібна швидкість спринтера, сила металника, стрибучість і спритність стрибуна, сміливість бар'єриста і стрибуна з жердиною, витривалість бігуна на середні дистанції, високий рівень вольових якостей.

Далі учитель демонструє показ вправ, вчить правильній техніці стрибка з місця та метання. Учні по черзі виконують вправи: стрибок з місця. Групова форма роботи. Демонстрація учня. Звернути увагу на техніку виконання. Учитель наголошує на дотриманні техніки безпеки під час виконання стрибка з місця.

У заключній частині уроку треба зняти збудження учнів і підготувати їх до уроків з інших предметів. Для цього учитель повинен поступово зменшити фізичне навантаження, даючи нескладні за координацією вправи середньої інтенсивності повільний спокійний біг, ходьба, вправи на розслаблення і увагу, малорухливі ігри. Наприклад:

1. Шиккування в одну шеренгу. Вправи на відновлення дихання: повільно вдихнути повітря; затримати дихання; скласти губи трубочкою; видихати короткими але сильними поштовхами все повітря.

2. Вимірювання частоти серцево-судинних скорочень.

3. Підсумок уроку. Звернути увагу на самопочуття учнів. Акцентувати увагу на основних моментах уроку. Оцінити учнів.

На цьому етапі уроку слід провести рефлексію. Метод «Мікрофон»: «Я на уроці дізнався, про...». «Я на уроці навчився...».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волков Л. В. Физическое воспитание учащихся: учебно-методическое пособие. / Л.В. Волков. – Київ: Радянська школа, 1988.
2. Кучеренко В. М. Легка атлетика / Кучеренко В. М., Єднак В. Д. – Тернопіль: ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2001.
3. Максименко Г. М. Спортивно-педагогічне вдосконалення: Легка атлетика / Г.М. Максименко. – Київ: Вища школа, 1992.
4. Легка атлетика з методикою викладання: навчальний посібник. / [Семенов А. А., Осадченко Т. М., Маєвський М. І., Ільченко С. С]. – Умань, 2014.
5. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів / Б.М. Шиян.– Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001.

ЕТНОГРАФІЧНА ГРА-КВЕСТ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ШКОЛЯРІВ

*Дубовиченко Галина Василівна, учитель української мови та літератури КЗО «Вишневецький НВК»
Роздорської селищної ради Синельниківського району Дніпропетровської області*

Форма проведення заходу – *гра-квест* – є інноваційною формою роботи з учнями. Це – цікавий і, водночас, ефективний спосіб засвоєння школярами необхідних знань, умінь та навичок. Інтерактивні вправи, виконання яких передбачає участь у квесті, стимулюють інтерес учнів, забезпечують активне долучення всіх учасників, згуртовують колектив учнів.

Відомо, що перші організовані квести в Україні пройшли у Києві у 2002 році. З того часу вони набули поширення серед молоді. Квест (від англ. quest - пошук) – це спортивно-інтелектуальна гра, в основі якої лежить послідовне виконання окремими командами, або гравцями цих команд заздалегідь підготовлених завдань. Під час гри команди можуть вирішувати логічні завдання, здійснювати пошук на місцевості, будувати оптимальні маршрути переміщення, шукати оригінальні рішення користуючись так званими «підказками». Після проходження чергового етапу команди переходять до виконання наступного. Перемагає та команда, котра виконала всі завдання швидше за інших. Місцем проведення квест-гри може бути як приміщення, так і відкрита місцевість.

Гра-квест дозволяє учням не тільки більш широко ознайомитися з історичними об'єктами рідного міста, а й розвивати асоціативне мислення, творчість, спонукає до прийняття креативних рішень, формує навички спільної діяльності учнів, пробуджує інтерес до предмета. Квест виявляє приховані якості учнів, як-то прихованих лідерів, інтелектуалів, логістів, проявляє їх схильності та звички; складні етапи дозволяють спільно пережити емоційні сплески, що психологічно зближує учасників; інтелектуальні етапи дозволяють розвинути ерудицію і виявити спритність; ігрові завдання викликають масу позитивних емоцій і радісних спогадів, сприяють розвитку комунікативних якостей;

Практика показала, що діти із задоволенням виконують завдання. Старшокласники, які вже брали участь в подібних іграх, залюбки допомагають у підготовці та проведенні подібних змагань між молодшими

школярами. Вони можуть грати роль квестерів на станціях, допомагають розробити маршрут, виконують інші завдання під час підготовки та проведення змагань. Таким чином, залучившись до підготовки квест-гри, удосконалюють власні вміння та навички за принципом «навчайчи – учуся».

Термінологія, що використовується під час квесту:

1. *Час проходження* - час, що витрачається на проходження командою всієї гри;
2. *Етап* – фрагмент сценарію гри, що складається з одного або декількох завдань;
3. *Капітан* - обов'язковий учасник команди, який представляє її інтереси перед організаторами;
4. *Мапа* - схема місцевості, де відбувається гра;
5. *Квестер* – координатор певного етапу гри (інколи так називають учасників квест-гри);
6. *Код* - буквено-цифровий чи інший символ, інформація, яка служить для підтвердження проходження завдання та отримання наступного, або фіксації часу його проходження;
7. *Команда* - добровільне об'єднання, зареєстроване для участі у грі;
8. *Рейтинг* - кількісний показник (або показники) участі команди в грі протягом певного періоду часу;
9. *Сценарій* - сукупність всіх завдань, послідовність вирішення яких заздалегідь не відома учасникам і визначається в ході проходження рівнів гри;
10. *Учасник, гравець* - особа, що бере участь у грі.

Квест – це динамічна командна взаємодія, захоплююча гра для дорослих, що передбачає спільне досягнення мети, командний успіх та відчуття перемоги.

Етноквест – це квест з українським колоритом. Окрім того, що це весело, квест передбачає можливість налагодити стосунки, дізнатися більше один про одного, побачити сильні сторони своїх колег та згуртуватися як команда. Корпоративний квест – це захоплююча, динамічна гра, та вирішення усією командою інтелектуальних, творчих, пошукових та фізичних завдань різної складності.

Мета гри-квесту «Красу земну нащадкам передайте» – сприяти отриманню підлітками знань про поняття «етнографія», «народознавство», визначення та усвідомлення звичаїв народу як скарбу української родини, що впливають на формування національної свідомості школярів; залучати учнів до духовної спадщини свого народу, зацікавити дітей глибше пізнати історію свого народу, свого рідного села, його традиції, звичаї, виховувати національну свідомість, любов до рідного краю, отчого дому, прагнення дбати про добробут свого рідного села.

У грі учні не тільки здобудуть нові знання, але й отримають комунікативні навички (ефективного спілкування в різних формах та умовах), вміння продуктивно працювати в команді, знаходити компроміси для досягнення загальної цілі. Програма розрахована на учнів 5-9 класів. Вік: 10-15 років.

Для участі в заході необхідно попередньо сформувати дві команди. Кількість учасників 10-12 чоловік. Перед початком гри команди обирають собі назву, капітана, девіз, реєструються та отримують маршрутний лист. Кожна команда має свою символіку – футболки (бандами, пов'язки) одного кольору.

Квест – це пригоди. Кожна команда проходить ряд станцій – етапів, де Помічники (вчителі) проводять з гравцями рухливу гру і дають творче завдання. Вони ж і оцінюють роботу і ставлять бали у маршрутному листі. Знайти місце, де буде проходити кожен етап, можна, тільки розгадавши підказку. Це додаткові пригоди та азарт для гравців. Гра починається зі шкільного подвір'я та закінчується відпочинком на природі (ліс, ставок, лугова поляна). Для проходження етапів гри-квесту потрібно підібрати з врахуванням специфіки виконуваного завдання. При підведенні підсумків Помічники можуть визначити саму: дружню, організовану, креативну/творчу, критично мислячу команду і нагородити Дипломами від імені організаторів гри.

«КРАСУ ЗЕМНУ НАЩАДКАМ ПЕРЕДАЙТЕ»

Етнографічна гра-квест

Учитель. Україна! Золота, чарівна сторона. Земля, рясом уквітчана, зелом закосичена. Скільки добрих і теплих слів придумали люди, щоб висловити любов до краю, де вони народилися і живуть. Земле моя, краю рідний! Дорога серцю земля батьків і прадідів наших, оспівані в піснях народних безмежні степи, зелені ліси і долини. Тут усе близьке і рідне нам, дороге кожному серцю.

(звучить пісня «Мій рідний край»)

Учитель. Рідний край! Починається він з батьківського порога, стежини до хати, що ніжно стелиться в садочку. А ще він починається із маминої пісні колискової. Для кожної людини найдорожчий той край, де вона народилася, звідки пішла у великий світ. Для усіх нас найдорожче, найкраще у світі наше рідне село Вишневецьке. Тут жили наші діди, прадіди, тут живуть і працюють наші батьки. Тут корінь нашого славного роду українського. Сьогоднішня етно-гра присвячена рідному селу.

Учень

Село моє, краплиночка на карті,

У світі невідоме, та дарма.

Ну а чого без нього були варті,

Ми з вами, кожен зокрема.

Земле моя, у тобі мої мрії, надії.

Сходить сонце, жита половіють, у душі моїй, в долі моїй.

Учитель. Рідне село. Воно справді зігріває душу кожного. Це тепло глибоко проникає до серця. І де б ми не були, а невидимі промінчики притягують до себе, кличуть із далеких доріг до рідного села, до отчого дому. Здається, нема нічого кращого на світі за побачення з рідними вулицями, батьківською хатою, рідною школою.

1-а учениця

Я люблю тебе, отчий мій краю!
Я люблю тебе, рідне моє село!
До небес твою душу здіймаю –
До землі я схиляю чоло!

2-а учениця

Село моє, для мене ти єдине,
Криниця чиста з саду вигляда,
Хатина біла, сонях біля тину –
Така моя батьківська земля.

3-а учениця

Село моє – це наша велика родина,
Наше коріння і батьківщина.
Материнська пісня і біла вишня у саду,
Це наша сповідь і турбота,
Батьків моїх щоденная робота.
Тут моє дитинство босоноге,
Стежина в школу на зорі,
Тут наші ще не сходжені путі.
Село моє, ти радість, ти доля моя,
Єдина для нас ти земля,
Розкішний вінок ти із рути і м'яти,
Як же тобі пісень не співати.

(звучить пісня « Мамина вишня »)

Ведучий. Завітаємо уявою в давнє українське село. Адже наше село сягає давнини як і інші села України. Ідеш, бувало, вулицею – біліють ряди хат, обгороджених тином. Серед буйної зелені виринають вони з-поміж дерев. Як любовно писав про красу українського села наш великий Кобзар:

Село...І серце одпочине.
Село на нашій Україні –
Неначе писанка село,
Зеленим гасм поросло.

Учитель. Перед вами куточок давньої української хати, в якій виростили наші діди. Гордістю хати була піч, біля якої була жердка. На ній господиня вивішувала вбрання та одяг. А це одяг з бабусиної скрині. У багатьох жителів зберігся такий одяг: вишиті сорочки, широкі спідниці та шаровари, вінки зі стрічками, шкіряні чоботи. Одягали такий одяг лише на свята та вечорниці.

1-й учень. Час змінюється, змінюється і наше село. У добротних будинках по-сучасному вмебльовані кімнати, та в багатьох сім'ях усе ж збереглися давні хороші традиції прикрашати кімнати вишитими рушниками, серветками, народними виробами. Погляньте, ми зібрали ці речі у жителів села. Яка неповторна краса!

(Виставки вишитих серветок, рушників – сільськими майстринями).

Ведуча. Нехай же завше лине слава про наше рідне село, про всіх вас, господарі землі та лісу, наші земляки, про тих, хто вмiлими руками багатий ростить урожай, хто славить лісом і хлібами наш дорогий Вишневецький край!

Учитель. Всі ми діти однієї матері-землі. Наше рідне село Вишневецьке – частинка кожного з нас.

Не даймо згинути селу,
Вкладаймо силу все нову.
Духмяні пахощі збирайте
І сонце на зорі стрічайте,
Материнську мову не забувайте,
Красу земну нащадкам
передайте!

Основна частина

Гра-квест «Красу земну нащадкам передайте»

Квест починається із збору всіх команд, представлення команд та оголошення правил гри.

Правила гри

Квест починається!

Крок 1. Заповніть усією командою маршрутний лист, виданий при реєстрації.

Крок 2. Послідовність проходження етапів вашою командою визначаються підказками для пошуку символів етапів гри, які видають Помічники.

Крок 3. Записуйте назву етапу в маршрутному листі, коли правильно розгадаєте підказку.

Крок 4. Після виконання всіх завдань здайте маршрутний лист Помічникам в пункт реєстрації. Чекайте підтвердження підсумків гри на кінцевій зупинці.

Правила

Правило 1. Застосуйте при виконанні завдань всю вашу енергію та креативність! У вас все вийде, рухайтесь далі та перемагайте!

Правило 2. На виконання кожного із завдань у вас до 10 хвилин. Не намагайтесь зекономити час – додаткових балів це не принесе, а от за перевищення ліміту часу бали знімаються.

Правило 3. Якщо ви зметушилися і не знаєте, куди рухатись далі, чи як правильно виконати завдання, шукайте допомоги у Помічників.

Правило 4. З Помічниками, як із суддями, НЕ СПЕРЕЧАЮТЬСЯ!

Правило 5. Не консультуйтеся з членами інших команд, не заважайте та не допомагайте іншим командам: це змагання, тому завдання кожної команди – перемога! За порушення цього правила команда може бути відправлена на перший етап змагань чи дискваліфікована.

Бажаємо успіхів!

З думками збирись

І до праці мерцій.

Ти всі перешкоди здолати умій!

Працюй наполегливо, швидко, старанно,

Щоб кожна хвилинка не втратилась марно.

Отже, на старт! Увага! Почали!

Станція 1 «Етнографічна»

Завдання для команд: розв'язати тести.

1. Термін «етнографія» в перекладі з грецької мови означає
  - а) природоопис;
  - б) народоопис;
  - в) культуроопис
10. Дайте визначення термінів: «ритуал», «обряд», «свято».
4. Охарактеризуйте весняний обрядовий цикл свят.
6. Вставте пропущені слова: «Інтер'єр української хати виглядав наступним чином. Напроти печі по діагоналі знаходились.... За піччю розміщувався...Вікно у причілкової стіні називалося... Вздовж чільної і причілкової стіни розміщувалися.....»
  - а) небіж; швагер; стрижко;
  - б) стрижко; шурин, дівер;
  - в) дядьо; пасерб; вітчим.

Станція 2. Історична

Запитання:

1. Коли засноване село Вишневецьке?
2. Які ґрунти переважають в селі?
3. Назвати балки рідного села?
4. Чия меморіальна дошка прикріплена на стіні будівлі Вишневецького НВК?
5. Яке прізвище найрозповсюдженіше у селі?
6. Прізвища учасників АТО.
7. Скільки вулиць має село?

Станція 3. «Рух – це життя»

Завдання для команд: пройти естафету за найкоротший час: стрибки в мішках (2 представники), біг «на трьох ногах» - дві ноги представників команди зв'язуються мотузкою (2 представники), «качиний крок» (2 представники), ходьба на руках – один представник стає на руки, другий тримає його за ноги (2 представники).

Обладнання: 2 мішки, мотузка для зв'язування ніг, рукавиці для ходьби на руках.

Конкурс 2.

Направляючий кожної команди біжить із м'ячем у руках (провізія) до гімнастичного мата (віз), кладе м'яч на мат і повертається до своєї команди, передаючи естафету наступному. Далі те ж саме виконують всі члени команди.

Конкурс 3.

Учасник тримає в руках 2 дощечки розміром 20x30 см. Укладаючи на підлогу по чергово кожну дощечку і наступаючи на неї, учасник має подолати відстань етапу.

Станція 4. «Цілющі трави рідного села». Запитання:

1. Це зілля має чарівну силу, свіжість і дивні пахощі. Татари завжди брали його з собою в походи й розводили у завойованих землях, бо знали з досвіду, що зілля очищає водойми, вбиває хвороботворні бактерії та комах паразитів. Що це за зілля? (*Татар – зілля – айр*)
2. З давніх давен ці рослини клали до кошиків, щоб охоронити дитину від усякої нечисті та недоброго ока, їх освячують, як обереги. (*Терлич і тоя*)
3. Ця квітка, за легендою, може не лише приспати, а й провіщати. Жодна зла сила не підступиться, якщо висушену квітку носити з собою. Якщо її покласти під ріг будинку, то в домівці завжди будуть злагода і мир. Що це за квітка? (*Сон – трава*)
4. В цій квітці поєднані три кольори. Вона є символом цноти й невинності.

Фіолетовий – смуток, жовтий – здивування, білий – надія. Що це за квітка? (*Фіалка триколірна або братки*)

5. Що за рослина вважалась на Україні символом надії або розлуки. Її плодами оздоблюють коровай та гільце. (*Калина*)

6. Освячена, вона зберігалася в хаті й широко застосовувалася як лікувальний засіб і як оберіг. Побутувало повір'я: де вона є не вдарить блискавка, вона перепиняє дорогу в дім нечистій силі, особливо відьмам. Що це за рослина? (*Верба*)

7. Зелений четвер ще мав назву Русалчиного Великодня. За повір'ям, цього дня виходять русалки. Не можна було працювати, ходити в поле і на річку поодиночі. Обов'язково мати при собі рослини обереги від русалок. Про які рослини йдеться? (*Любисток та полин*)

8. За стародавніми переказами, ластівка виликувала своїх осліплених пташенят соком цієї рослини. Тому одна із її назв - ластівчине зілля. Широко використовуються її лікувальні властивості. До речі, це єдина на Україні рослина із соком оранжевого кольору. Назвіть її. (*Чистотіл*)

Станція 5. «Розкази про символи України»

Станція 6. «Відпочивальна»

Ще в нас каша є готова.

Запашна, смачна, чудова.

І у нас змагання знову.

Хто скоріше кашу з'їсть,

Буде сильним й першим скрізь.

Конкурс каш

У чотирьох глиняних мисках насипано кашу, порівно у кожну. Для учасників кожного куреня є дерев'яні ложки. Котра команда з'їсть швидше кашу, та й переможе.

Всі учасники запрошуються смакувати кашею.

Діти розважаються, грають в ігри.

Підсумки

Слово журі, нагородження.

На цьому наш захід закінчився. На все добре. Подорожуйте, любіть землю у всій її красі і пам'ятайте: ми – це держава, велика, сильна, єдина. Ми – українці, наш дім – Україна.

Висновок. Проведення гри-квесту сприяло не тільки формуванню в учнів необхідних компетенцій, актуалізації наявних знань з теми етнографії та народознавства, а й формуванню громадянина, інтелектуально-розвиненої, духовно і морально зрілої особистості, що володіє системою знань про традиції та звичаї рідного народу, готової протистояти труднощам та негативним чинникам оточуючого середовища.

Кожна нація, кожен народ, навіть кожна соціальна група має свої звичаї, що виробилися протягом багатьох століть і освячені віками.

Але звичаї – це не відокремлене явище в житті народу, це – втілені в рухи і дію світовідчуття, світосприймання та взаємини між окремими людьми. А ці взаємини і світовідчуття безпосередньо впливають на духовну культуру народу, що в свою чергу впливає на відродження народної творчості. Саме тому народна творчість нерозривно зв'язана з звичаями народу. Знання свого родоводу необхідні не лише для піднесення національної гідності, а й для використання кращих традицій в сьогоденні.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕЛЕКТ-КАРТ У ФОРМУВАННІ ЯКІСНИХ ЗНАТЬ УЧНІВ З ХІМІЇ

Довгань Яна Володимирівна, учитель хімії та інформатики комунального закладу освіти «Роздорська середня загальноосвітня школа Роздорської селищної ради»

Актуальність. Інноваційні технології істотно підсилюють мотивацію вивчення хімії, підвищують рівень індивідуалізації навчання, інтенсифікують процес навчання учнів на якісному рівні. У статті висвітлюється застосування сучасних інноваційних педагогічних технологій на уроках хімії, а саме інтелект-карт, значення їх в навчальному процесі з метою оптимізації засвоєння й закріплення знань і вмінь через створення комплексу умов для розвитку творчого потенціалу учнів з використанням комп'ютерно орієнтованих та інтерактивних засобів навчання з метою реалізації основних навчальних цілей: розвивальної, інформаційної, мобілізаційної, комунікативної, дослідницької.

Мета і завдання, на вирішення яких спрямована інновація. Технологія ментальних карт дозволяє в процесі навчання дотримуватись чіткого структурування знань, починаючи від простого і загального, поступово переходити до більш складної та детальної інформації. Вона використовується для генерування, візуалізації, структурування і класифікації ідей та як допомога у вивченні й організації матеріалу, при вирішенні проблеми, прийнятті рішення. Ця технологія може використовуватися вчителями для пояснювання концепцій інноваційним шляхом, також дуже часто її використовують під час уроку-лекції. Ментальні карти робляться швидко та легко запам'ятовуються завдяки їх візуальній якості.

Хімія як навчальна дисципліна несе потужне, світоглядне, моральне та екологічне навантаження. Задля стимулювання пізнавальної активності і самостійності учнів, необхідно створити таку атмосферу в класі, яка найкраще сприяє співробітництву, порозумінню і доброзичливості.

У концепції НУШ зазначено, що наскрізне застосування ІКТ в освітньому процесі має стати інструментом забезпечення успіху НУШ.

Враховуючи широкі можливості сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, щоб прищепити учням зацікавленість своїм предметом, для позитивного сприйняття навчального матеріалу, використовую інноваційні технології навчання.

Інноваційні технології включають такі підходи у навчанні:

- інтерактивні методи (орієнтація на особистість; розгляд знань як сукупність навичок, що актуалізуються в системі діяльності учня, розвиток зацікавленості учнів у здобутті знань; оцінювання; самооцінювання);

- використання інформаційно-комунікаційні технології навчання (комп'ютерні та мультимедійні, мережі Internet).

Одним із способів поєднання в собі інтерактивних та ІКТ методів є створення інтелект-карт, як на основі вивченого матеріалу, так і під час засвоєння нових знань. Інтелект-карти – це ефективний метод структурування і аналізу інформації та ідей. Вони дозволяють пришвидшувати процес опанування матеріалом, підвищують запам'ятовування інформації, вдосконалювати управління навчальним процесом [1, с. 49].

В даний час більше значення має інформація, ніж людина. В результаті вона завантажена розумово і майже буквально «завалена» нею. Інформаційний і видавничий потоки продовжують зростати зі страшною швидкістю, ігноруючи здатність і можливість людини з усім цим ознайомитися і вивчити. Якщо вона в принципі хоче коли-небудь впоратися з цією ситуацією, то замість вивчення все нової і нової друкованої продукції вона повинна вивчати нові способи роботи і ознайомлення з інформацією – нові способи використання своїх природних здібностей до навчання, мислення, запам'ятовування, творчості та вирішення проблем

Пам'ять являє собою переважно асоціативний процес, у БІЛЬШІЙ МІРІ залежить від ключових слів і ключових понять, які правильно подаються у вигляді образів. Велика частина процесів відтворення з пам'яті ґрунтується на природі ключових понять. Ми настільки звикли говорити і писати словами, що помилково вважаємо, ніби звичайна структура побудови пропозиції є найбільш оптимальним способом запам'ятовування вербальних образів і думок.

Наша задача навчити дітей зрозуміти, як працюють очі під час читання, як він запам'ятовує, як мислить, як може вчитися більш ефективно, як організувати ведення записів, як може вирішувати проблеми і як взагалі він може краще використовувати свої здібності, про який би предмет не йшлося.

Методика інтелект-карт (Mind-Maps) була розроблена у 70-х рр. ХХ ст. англійськими науковцями Т. Бьюзеном та Б. Бьюзеном. В основу концепції покладено уявлення про принципи роботи людського мозку: асоціативне мислення, візуалізація уявних образів, цілісне сприйняття. Зазвичай інтелект-карти представляють у вигляді діаграми, на якій зображені ідеї, завдання або поняття, зв'язані векторами, що відходять від центральної ідеї. В основі такої техніки лежить принцип «радіального мислення» [2, с. 219].

Технологія ментальних карт дозволяє, в процесі навчання, дотримуватись чіткого структурування знань, починаючи від простого і загального, поступово переходити до більш складної та детальної інформації. Т. Бьюзен зазначає, що інтелект-карта – це інструмент для збільшення ефективності мозкового штурму [3, с. 89].

Використання інтелект-карт в навчальному процесі дає такі можливості: Поліпшити пам'ять, нагадати факти, слова й образи; Генерувати ідеї; Надихнути на пошук рішення; Продемонструвати концепції і діаграми; Аналізувати результати або події; Структурувати роботу (реферат, доповідь); Підбивати підсумки зробленого; Організувати взаємодію при груповій роботі або у рольових іграх; Ефективно структурувати і опрацювати дані.

Інтелект-карти можна створювати, як в робочих зошитах, на окремих аркушах паперу, так і за допомогою комп'ютерних програм. Існує багато сервісів для створення інтелект-карт. Це, насамперед, креативна програма ConceptDraw MindMap, яка передбачає слідування принципам і правилам, сформульованими Т. Бьюзеном. Широкі можливості по створенню інтелект-карт надає багато різноманітних інтернет-сервісів, серед яких слід згадати:

- Bubbl.us – сервіс спільного створення інтелект-карт, які можуть редагуватись декількома користувачами одночасно.

- MindMeister – web – цей онлайн-ресурс пропонує багато можливостей для персоналізації вашої інтелект-карти (іконки, шрифти, стилі).

- Mindomo – потужний веб-додаток для створення інтелект-карт, має власний формат.

- Smap відрізняється від інших платформ для створення карт знань режимом презентації та можливістю вбудовувати YouTube-відео.

- FreeMind – програма, де можна пов'язувати та давати посилання на інші карти знань, веб-документи, файли.

Для створення інтерактивних інтелект-карт використовую програму PowerPoint. Так використовуючи «гіперпосилання» створюємо з учнями інтелект-карти, які не тільки окреслюють основний зміст теми, а й допомагають вивчити незрозумілий матеріал. Для цього в окремій папці створюємо текстові документи з

відповідними поясненнями, або відповідні слайди в самій презентації, які потім прикріплюємо, за допомогою «гіперпосилання», до певної частинки інтелект-карти. (Додаток 1)

Карти можна застосовувати для охоплення великих структур текстів, оскільки вони дозволяють відмічати найголовніші елементи, не втрачаючи зміст [4, с. 3]. Застосування майндмепінгу на уроках хімії значно підвищує ефективність навчального процесу, розвиває, мислення, уяву, творчі здібності учнів, підсилює мотиваційний аспект. Цей метод можна застосовувати на різних етапах уроку, при повторенні та для систематизації навчального матеріалу з будь-якої теми. Розглянемо можливість використання інтелект-карт при вивченні теми «Основні класи неорганічних сполук»(8 клас). Першим етапом створення малюнку є зображення в центрі ключової теми. Текст розбиваємо на смислові відрізки, які витікають від центру: червоний «Кислоти», синій «Основи», зелений колір «Соли» та жовтий – «Оксиди» . Залежні або похідні елементи, такі як класифікація зображуємо блідим кольором. Можна структурувати одну мікротему, тобто, якщо ми розробляємо основну тему «кислоти», то наповнюємо її деталями тексту відповідного кольору у вигляді коротких векторних відгалужень з написами за змістом тексту. Учні, що мають схильність до малювання, зображають фігурки. Наступну, синю тему «Основи» розробляють в групах під керівництвом вчителя і т.д. В процесі роботи виникають нові варіанти малюнків, які учні мають нагоду зобразити як домашнє завдання. Завершальним етапом є нумерація і розставляння стрілок, які вказують на логічну послідовність викладу тексту. Графічне відображення загальної структури карти сприяє полегшенню узагальненню.

Карти знань — це зручний інструмент для відображення процесу мислення і структуризації даних у наочній формі. Їх можна використати, щоб фіксувати ті думки та ідеї, які проносяться в голові, коли ви роздумуєте над яким-небудь завданням. І навпаки, вони дозволяють так оформити інформацію, що мозок легко буде її сприймати. Бо карти знань відображають природний спосіб мислення [5, с. 3].

Якість і ефективність ментальних карт можна поліпшувати за допомогою кольору, малюнків, символів та аббревіатур, а також за допомогою додання карті тривимірної глибини, що дозволяє підвищити цікавість, привабливість, оригінальність і ефективність карти. А це дозволяє збільшити наші творчі здібності при створенні і подальшому використанні карт, генеруванні ідей та покращує запам'ятовування учнями інформації, що міститься в карті. Ментальні карти сприймаються краще, ніж звичайні схеми, графіки, таблиці, тексти, тому що вони краще відповідають структурі людського мислення – асоціативного, ієрархічного та візуального. Хоча, зрозуміло, карти не замінюють таблиць і графіків, а чудово доповнюють їх.

Інновації будують нову систему освіти, нові методи і принципи виховання, нововведення в педагогічну майстерність. Але треба щоб ці нововведення мали певні рамки, визначені суспільством. Треба заохочувати суспільство до нових досягнень у системі освіти, які б допомогли зробити навчання інформаційно повним та необтяжливим. Інновації самі по собі не виникають, вони є результатом наукових пошуків, передового педагогічного досвіду окремих учителів і цілих педагогічних колективів.

Отже, застосування на практиці інноваційних методологічних підходів надає можливість вчителю впроваджувати та вдосконалювати нові методи роботи, підвищувати ефективність навчального процесу та рівень знань учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бьюзен Т. Супермышление / Т. Бьюзен. – Минск: Попурри, 2003. – 304 с.
2. Нісімчук А.С. Сучасні педагогічні технології: навчальний посібник / А.С. Нісімчук, О.С. Падалка, О.Т. Шпак – Київ : Видавничий центр «Просвіта», 2000. – 368 с
3. Бьюзен Т. Научите себя думать / Т. Бьюзен. – Минск: Попурри, 2004. – 192 с.
4. Паламарчук В. Від творчої особистості – до нових технологій навчання // В. Паламарчук. – Київ, 2001. – №8. – 23с.

ЗАХІД-ПРОЄКТ ПІЗНАННЯ ІСТИНИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ, СОЦІАЛЬНОЇ І ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Мірошник Валентина Іванівна, учитель-методист початкових класів КЗО «Вишневецький НВК» Роздорської селищної ради Синельниківського району Дніпропетровської області

Одним з найдоступніших і перевірених практикою шляхів підвищення ефективності уроку, активізації пізнавальної діяльності учнів на уроці є відповідна організація самостійної навчальної роботи. Вона займає особливе місце на сучасному уроці, тому що учень усвідомлено набуває знань тільки в процесі особистої самостійної навчальної діяльності та практичних дій. В цьому контексті важлива роль належить науково-дослідницькій пошуковій груповій діяльності дітей у підготовці виховного заходу-проекту пізнання істини. У проєктній діяльності учень усвідомлено набуває знань та навичок особистої самостійної навчальної діяльності й практичних дій.

У роботі по підготовці виховного заходу - проекту пізнання істини на тему: «Мій рідний край – куточок України» та захисту робіт – рефератів важлива роль належить науково-дослідницькій пошуковій груповій діяльності дітей, зміст яких пропонуємо вашій увазі.

**«Мій рідний край - куточок України»
Виховний захід-проєкт пізнання істини**

Мета: Одержати знання про походження назв населених пунктів та природних об'єктів на території Старовишневецької сільської ради методом дослідницького пошуку. Зрозуміти, що значить для кожного громадянина України поняття «мала батьківщина». Розвивати вміння працювати над історичним та красномовним матеріалом. Удосконалювати монологічне мовлення, мистецтво декламації та висловлювати свої почуття в жанрі есе. Виховувати любов до рідної сторони, до людей, що живуть поруч, до України, до її історії.

Матеріали та обладнання. «Історія міст і сіл Української РСР. Дніпропетровська область.» Інститут Історії України. Київ. 1969; «Топонімія Дніпропетровщини». Дніпрокнига, 2006; розповіді і перекази старожилів; карта України та Дніпропетровщини; поезії поета Д. Павличка та поета Дніпропетровщини О. Тараненка; презентація, реферати, фото, малюнки, тематичні таблички.

Запрошення

Добрий день вам, люди добрі, щиро просимо до господи
Дуже раді вас вітати, щастя і добра бажати!

Психологічне входження.

Доброго ранку, сонце золоте! Доброго ранку, небо голубе! Доброго ранку, в небі пташки! Доброго ранку, маленькі дубки! Я вас вітаю, люблю, пізнаю, бо ми живемо в одному краю!

Оголошення теми і мети

Вчитель. Сьогодні свято – ще одна сходинка до родинного єднання. Хай буде вам затишно, тепло, мов у своїй хаті, хай щира розмова і бесіда мудра в душі розквітає твоєї.

Шановні батьки, гості, діти запрошуємо вас до нашої оселі на хліб, на сіль, на щире слово, на мудру бесіду.

Поетична хвилинка

1. З хлібом у нас зустрічають гостей. Наш хліб уродився у рідному краї,
Хліб священний лежить на столі – запашний, рум'яний, високий,
Знають добре старі і малі, що то рук хліборобських неспокій..
Хліб священний лежить на столі, в нього запах жнив'яного літа.
2. Хай завжди буде хліб на столі, як сонце, сіяє над світом.
Хлібом-сіллю вас вітаємо і здоров'я всім бажаємо.
Під веселий рідний спів посилаємо вам уклін.

Пісня «Зелене жито» у виконанні дітей і гостей.

Оголошення теми і мети. Сьогодні на уроці ми будемо говорити про рідне село, про населені пункти нашої Старовишневецької сільської ради, про природні об'єкти нашого краю. Дізнаємось, коли вони з'явилися, звідки пішла їх назва, які є визначні місця. Подумки повернемося у ті далекі часи, коли на землях сільської ради появились села.

Що ви очікуєте від нашої зустрічі, уроку пізнання істини?

Бесіда:

1. Як називається наше село? Села, з яких приїхали до нас у школу діти?
2. А як називається країна, в якій ми живемо?
3. Як називаються люди, які живуть в Україні?

Вчитель. Отже, ми живемо в Україні, ми – українці. Україна – це наша Батьківщина. Подивіться на карту. Вона велика і багата. В нас є і моря, і гори, і озера, і ліси. Багато міст і сел. І в одному маленькому селі народилися ми. Ми також з вами багаті, бо маємо своїх рідних, рідну хату, рідну вулицю, рідне село. Все це і є наша з вами рідна земля – земля, на якій ми народилися. Земля, яка є маленькою частинкою великої держави – Україна. Отже, приступаємо до пізнання істини.

Поетична хвилинка (інсценізація)

Де зелені хмари яворів заступили неба синій став, на стежині сонце я зустрів,
Привітав його і запитав: «Всі народи бачиш ти з висот, всі долини і гірські шпилі.
Де ж найбільший на землі народ? Де ж найкраще місце на землі?
Сонце усміхнулося здаля: - Правда, все я бачу з висоти. Всі народи рівні.
А земля там найкраща, де родився ти!

Вчитель. Ми народилися і живемо на Дніпропетровщині, в дуже гарному селі Старовишневецькому, що розташоване за 12 км від районного центру Синельникове. І ця земля для нас найкраща, найсвятіша, бо тут народилися наші батьки, діди і прадіди, бо в цій землі – коріння нашого роду.

Гра « Назви прислів'я і приказки про Батьківщину». (діляться на дві команди. Яка команда назве більше прислів'їв та приказок)

1. Рідний край - земний рай.
2. Де рідний край, там і під ялиною рай.
3. Скрізь добре, а вдома краще.
4. Кожному мила своя сторона.
5. Без Батьківщини немає людини.
6. Без калини немає України.
7. За своїм краєм серце болить.

8. Кожен край має свій звичай.

Вчитель: Отже, надаємо слово нашим пошуковцям. Вони познайомлять нас з матеріалами їх пошуків.

Реферат 1. Наша мала батьківщина – Дніпропетровщина.

Реферат 2. Наш районний центр – Синельникове.

Вчитель. Старовишневецька сільська рада включає 5 населених пунктів.

Реферат 3. Старовишневецьке – село, центр сільради.

Історик 1. Річка мого дитинства – Терса. Притока річки Вовчої. Степові річки були перепонами для ворогів. Невелика Терса теж завдавала, певно, немало клопоту незваним гостям. Її широка заплава була болотиста, непрохідна, через що і дістала річка назву Терса, від татарського «терес», що означає – болото.

Історик 2. В середині 18 століття на Нижній Терсі жило багато осілих сімейних запорожців, а також людей з Правобережної України, Польщі, Литви, що тікали під захист Січі від гніту панів. Займалися хліборобством і тваринництвом. Поставляли на Січ хліб, м'ясо, хутра для одягу. Несли військову повинність.

Історик 3. Після ліквідації Запорізької Січі цариця Катерина 2 щедро роздавала українські землі дворянам, генералам. В кінці 18 століття прекрасні наші чорноземи площею в 3 300 десятин ротмістр (воїнське звання) одержав пан Вишневецький і заснував наше село. Звідки ж назва села? Існує дві версії. За першою, назване воно так за прізвиськом власника багатих угідь пана Вишневецького, який і заснував слободу, назвавши її на честь свого роду - Вишневецькою.

Історик 4. Існує і друга легенда. Село весною утопало в цвіті вишень. Чорноземні ґрунти дали можливість буйному росту віковично українських дерев, що були і окрасою, і годувальником селянина. Так і назвали наше село Вишневецьке. Після побудови залізничної станції біля теперішнього села Катражка, яку назвали Вишневецьке (в 1937 році) наше село стали називати Старовишневецьке, тобто, старіше, старше Вишневецьке.

Вчитель. Рідний дім, дорога батьківська хата, ласкава оселя. Тут ми народились, вперше побачили світ. Уперше зробили крок, а потім, вийшовши на поріг, перед нами відкривається чарівний світ. Коло вікна ростуть, цвітуть вогнисті мальви, соняшник, вишня. А над хатою синіє високе безкрає небо..

Поетична хвилинка

1. Село моє, мій дивосвіт – колісочка подій.

Лишило ти глибокий слід у пам'яті моїй.

Все найдорожче зберегло, що діялось-булось –

Моє найглибше джерело – село, моє село.

2. Моє село. Для мене ти єдине. Оце село на рідній Україні,

Де народився я з роси і трав і перше слово тут пізнав.

Де матінка мене малого щодня навчала всього того,

Що так потрібно у житті.

3. Для когось це просто «глибинка», позабуті Богом місця.

А для нас – це край наших предків, де на світ появились ти і я.

Розповідь екскурсиводів про найцікавіші місця про найцікавіші місця та куточки рідного села.

1 екскурсивод. Центром села є школа. Всім відомо, що без школи, без знань, що мусиш там мабуть. Не станеш у житті ніколи тим,ким в дитинстві мрієш ти.

Другою святинею села є пам'ятник загиблим воїнам під час Великої Вітчизняної війни. Близько 300 чоловік. Їх імена закарбовані на двох стелах. І навіки залишаться в серцях всіх поколінь.

2 екскурсивод. Є в Старовишневецькому пошта, фельдшерський пункт, Будинок культури, бібліотека. Ставки: Ставок яскравий, що забрів в поля. У нім опущене вербове гілля. Наповнені цілющою джерельною водою. Ця вся краса, велична, неземна – моє село, моя земля. У нашому селі два ставки: Химинський і Лісовий. Тут дуже гарно. Особливо влітку. Діти з батьками відпочивають біля води, купаються, граються в різні ігри. А ще тут багато водиться різної риби. Тому дуже часто можна тут побачити рибалок. Моє село найкраще, найгарніше. Я пам'ятатиму його усе життя.

Поетична хвилинка

Є на світі така сторона, де стежина у трави пірна.

Де зійшлися степи з небокраєм. Неповторна, єдина, одна - щедрим сонцем, любов'ю зігріті.

Є нас світі така сторона, золотими дощами омила, де холодні криниці без дна,

Де я можу душею спочити.

Там, де степові, що розпростерся, пізні сонце сіда на плече.

Чарівницею річечка Терса через далі і душі тече.

Береги в золотім горлиці, що вузька кладка єдина.

Сотні тисяч річок є на світі та в дитинства вона лиш одна.

Фізхвилинка. «Якщо весело живеться, зроби так».

Вчитель: Другим населеним пунктом нашої сільської ради є село Водяне. Поетична хвилинка.

Люблю у рідному краю пропахлі вітром колоски – таке чіпке безмежне поле,

І мамин хліб, і ті стежки, якими вранці йду до школи.

І перші проліски в гаю і щедре сонечко в блакиті.

Люблю Вкраїну я свою: вона найкраща в цілм світі.

Реферат 4. Моє Водяне.

Поетична хвилинка

«Візьму перо і спробую». Есе. Хаустов Максим. «Моя мапа батьківщина»:

Моє село таке красиве, як завжди, а особливо навесні. Цвітуть сади, біліють хати, Біля яких квіток багато. А у самому центрі, край струмка, як диво з див - капличка розцвіла у образі Марії Діви.

«Серед неозорих степів, зелених гаїв, квітух садів, миловидних балок розташоване невеличке село Водяне. Моя маленька батьківщина. Тихо примостилось воно серед пологих левад навколо трьох ставків. Моє село невелике, але мальовниче. В усі пори року прекрасне. А особливо люблять село діти. Нам є, де покататись взимку. Любе воно нам, коли весною всі садки, посадки вкриваються біло-рожевим цвітом. А влітку вітер доносить до села духмяні пахощі степових трав, стиглої пшениці. Які пахощі! Ні з чим не зрівняти. А галас дітей та гомін дорослих біля ставків! Скрізь буяє радість, захоплення. Осінь! Я люблю своє село будь-якої пори року, але найбільше восени. Все сяє позолотою. Осінній падолист застеляє землю м'яким сяючим килимом, на якому ми, діти, любимо поборюкатись.

У кожної людини є найдорожчі місця. Для мене це рідна домівка, моя вулиця, моє село. Така вона моя маленька батьківщина. Я пишаюся нею. Коли я виросту і стану дорослим, то поживу певний час у місті, вивчусь. А потім повернусь до рідного села, бо мені до вподоби жити і працювати серед цієї краси, серед чудових моїх односельців.

Одна Батьківщина, і двох не буває.

Місця, де родилися, - завжди святі.

Хто рідну оселю свою забуває,

Той долі не знає в житті».

Танцювальна композиція «Як діждемо літа»

Реферат 5. Третій населений пункт нашої сільради – Новопавлградське.

Вчитель. Рідний край! Дорогий серцю батьків і прадідів наших. Оспівані в піснях народних безмежні степи, зелені ліси, й доли, високі блакитні небеса. Хіба є що на світі краше за це миле серцю довкілля, хіба є що на світі дорожче за Вітчизну?

Реферат 6. Наступний населений пункт – село Парне.

Вчитель. Рідне село! Розквітле, уквітчане. Оксамито-темними стрічками стеляться городи, подвір'я й будинки потопають у цвіті груш, вишень, яблунь, слив.

(Пісня у виконанні Р. Кириченко «Пахне рідне село»)

Реферат 7. П'ятий пункт нашої сільради – це селище Фрунзе.

Поетична хвилинка.

1. Земля, то мати, що всім багата. Земля – колиска наша назавжди.

Земля – то мудрість наша і освята, від неї хліб, і цвіт, і всі плоди.

2. Я все люблю в своїм краю: найбільше матінку свою, ласкаву, радісну, єдину – Люблю, як сонце, Батьківщину.

3. В усьому світі – кожен знає: є Батьківщина лиш одна,

У нас вона одна-єдина – це наша славна Україна.

4. Україно, Україно! Засівай поля добром. Розквітай, як та калина над Славутичем Дніпром.

5. Ми вічні, як Дніпра бурхливі води.

В грізний час ніхто не зборе нашого народу, якому волю заповів Тарас.

(Пісня «На нашій Україні», Н. Май)

Підсумок.

- Що нового дізналися, працюючи на проектом?

- Який матеріал найбільше вас зацікавив?

- Що вас навчила робота над проектом?

Вчитель. Кожна людина з великою любов'ю згадує свій край, де вона народилася, де проминуло її дитинство. Згадує батьківську хату, садок, свою школу, вчителів, друзів. Це місце є для кожної людини її маленькою батьківщиною. Ми повинні любити і берегти свою країну, пишатися нею. Багата і славна наша земля. Любов до України починається з батьківського порогу. І де б ви не були, як би не склалася ваша доля – цей куточок землі буде для вас найріднішим, наймилішим, найкращим.

Вчитель. Вишневе моє село, чому ти засмутилось?

Діти. Ми будемо тебе любить – сьогодні й завтра, кожну мить.

СТЕЖКАМИ СПОРТИВНОЇ СЛАВИ

*Прозоров Олександр Олександрович, керівник гуртка комунального закладу «Будинок дитячої творчості»
Кам'янської міської ради Дніпропетровської області*

Мета: формувати в учнів цільову установку на фізичне вдосконалення і зміцнення здоров'я; вчити дітей вести здоровий спосіб життя; розвивати основні фізичні якості, уміння та навички, розумові й пізнавальні

здібності, пам'ять, кмітливість, швидкість реакції; формувати потребу і здатність підтримувати дружні відносини; виховувати колективізм, взаємодопомогу, звичку діяти згуртовано, дружно, спритно.

Актуальність полягає в тому, що до здійснення фізкультурно-оздоровчої роботи залучаються не тільки гуртківці, а і учні ЗЗСО. У ході роботи над реалізацією заходу відбувається процес соціалізації вихованців, що є однією з умов залучення дітей до здорового способу життя, як передбачає Концепція «Нова українська школа».

Обладнання: оформлення зали - кольорові кульки, малюнки і ілюстрації з зображеннями видів спорту; м'ячі, кеглі, обручі, тенісні ракетки.

Місце проведення: актовий зал.

СПОРТИВНО-ХУДОЖНІЙ ВЕРНІСАЖ «СТЕЖКАМИ СПОРТИВНОЇ СЛАВИ»

Свято проходить в актовій залі, оформленій відповідно до теми. До початку свята звучать дитячі пісні. Запрошені учні закладів загальної середньої освіти.

Ведучий.

Доброго вам здоров'я!
І настрою всім чудового!
Пройдемо стежками спортивної слави,
Рівняймося на гордість нашої держави!

Ми зібралися на спортивне свято «Стежками спортивної слави», щоб згадати відомих українських спортсменів, позмагатись у силі, спритності, винахідливості і просто відпочити. Ведучий: За роки незалежності Україна подарувала світу чимало видатних спортсменів, але є ті, хто своїми виступами привернув особливу увагу спортивного світу і чийми кар'єрами в спорті українці пишаються особливо. Давайте пройдемо стежками спортивної слави - згадаємо тих спортсменів, які змусили весь світ звернути увагу на нашу державу: Чемпіонка світу з фігурного катання і Олімпійська чемпіонка - **Оксана Баюл**; славетна українська фехтувальниця шаблею, олімпійська чемпіонка у командній першості - **Ольга Харлан**; двократний олімпійський чемпіон у веслуванні на каное **Юрій Чебан**.

Ведучий. А тепер перевіримо, чи знаєте ви відомих українських спортсменів (проводиться вікторина «Вгадай героя спорту», де присутні називають спортсменів), отже: **1.** Найкращий футболіст в історії незалежної України, який не тільки виграв чемпіонські титули в Україні та Італії, але і має в активі титул переможця Ліги чемпіонів, а найголовніше – "Золотий м'яч" кращому гравцю світу. Хто це? (**Андрій Шевченко**)

2. Гідний продовжувач боксерських традицій України, єдиний українець, який виграв Олімпіаду двічі, володіє поясом чемпіона світу за версією WBO в другій напівлегкій вазі, який захистив вже тричі. Це - (**Василь Ломаченко**)

3. Спортсмен, що не має олімпійської медалі, проте в колекції боксера є багато інших нагород і титулів: чемпіон світу з боксу у важкій ваговій категорії за версіями WBO, WBC, єдиний боксер, якому вручили пояс "Вічного" чемпіона світу у важкій вазі за версією WBC. Хто це? (**Віталій Кличко**)

4. Українська "Золота рибка", яку знає весь світ. Тільки олімпійських золотих медалей у неї чотири! Вона - чотирикратна олімпійська чемпіонка. А ще вона 10 разів виграла чемпіонат світу і 19 разів чемпіонат Європи. Якись космічні досягнення для сучасного українського плавання! (**Яна Клочкова**)

5. Він був серед тих, хто виступав за Україну на останній наразі для неї Олімпіаді (2002 рік), найголовніші здобутки хокеїста – дві перемоги в Кубку Стенлі. В 2004 році виграв почесний трофей з "Тампою" (ще і закинувши вирішальну шайбу у фінальній серії) (**Руслан Федотенко**)

6. Ще одна легенда українського спорту, яка має дві олімпійські медалі. Обидві вони були здобуті українкою на Іграх 1996 року в Атланті. Там гімнастка виграла золото, а також додала до цих видатних здобутків ще і срібло у вправах на колоді. (**Лілія Подкопасва**)

7. Олімпійський чемпіон з боксу у надважкій ваговій категорії. Чемпіон світу з боксу у важкій ваговій категорії за версіями WBO, IBF, IBO, The Ring і WBA. За всю кар'єру зазнав лише 5 поразок. (**Володимир Кличко**)

Ведучий. Які ж ви молодці, добре знаєте наших відомих спортсменів, гарно відповідали, а тепер ще одне питання. Хто знає прізвище Заслуженого тренера України, неодноразово чемпіонку Європи та світу з пауерліфтингу? До речі, ця людина працює у Будинку дитячої творчості. Ким вона тут працює? (керівник гуртка «Атлетична гімнастика» Гайдученко Людмила Григорівна). А вас вітає гурт «Кристал» запальним танком

Ведучий. В нашій залі знову свято, чути музику і сміх. На спортивнім святі нині ми вітаємо усіх. Обіцяємо, що не буде ніхто нині сумувати. Всіх ми кличемо разом з нами участь в конкурсах узяти. У хлопців наших характер спортивний. Вони - чемпіони майбутні у нас. І спритні, і дужі, тож зовсім не дивно, що з ними бадьорість приходить до нас.

(Проводиться гра-змагання «Звивиста доріжка»: Запрошуються дві команди по 5 чоловік. Кожна команда одержує м'яч. Завдання: учасники по черзі обводять м'яч навколо фішок і повертаються назад, передаючи м'яч наступному учасникові. Та команда, яка виконала завдання раніше – переможець.)

Ведучий. Молодці! (вітання оплесками, нагородження солодкими призами) Для переможців звучить пісня у виконанні гурту «Диво».

Ведучий. У наших дівчаток характер не гірший, Вони полюбили скакалки, м'ячі, Вони відставати не звикли від інших, Тож спробуй в змаганнях ти їх доженити! (проводиться гра з надувними кульками. Представники команд отримують повітряні кульки і виходять на старту лінію. Злегка підбиваючи

рукою або ракеткою від бадмінтону, проходять з ними 15-20 м і заштовхують її в корзину та повертаються назад. (Нагородження)

Ведучий. Щоб струнким ти зріс і сильним, навчись обруча крутити, Легко, спритно і красиво вправи з ним щодня робити. (Проходить конкурс)

Ведучий. Сьогодні ми ще познаємося. І, хто спритний та кмітливий – зараз ми дізнаємося! (проводиться естафета «Калабаш»). Участь в цій естафеті беруть по два учасника з кожної команди і тримаючи м'яч між головами повинні пройти відстань до фішки і повернутися не випустивши м'яча. Коли м'яч падає - команда вибуває з гри. Підсумок: нагородження солодощами.

Ведучий. Спортom займатися – здоров'я набиратися. Спорт – помічник, спорт – здоров'я, спорт – гра. Всім учасникам - фізкульт УРА! І привітання від гурту «Веселі нотки»

Ведучий. Діти, а хто з вас ще не записався до гуртка «Теніс»? Зараз ми проведемо одну із улюблених вправ гуртківців - конкурс на спритність. Ось вам тенісні ракетки, м'ячі. Ви будете відбивати м'яч від ракетки скільки зможете, аж поки він не впаде додолу. Глядачі вголос рахуватимуть, скільки ударів ви зробите. Перемагає той, хто зробить найбільше ударів. (проводиться гра).

Ведучий. А зараз пропоную розім'ятися усім присутнім. (проходить гра із глядачами). Зала поділена навпіл. Естафета «Передача м'яча». Глядачі піднімають руки вгору і передають м'яч. Коли м'яч доходить до останнього - він з м'ячем встає і дає зрозуміти, що вони закінчили. Виграє та половина зали, яка найшвидше закінчить передавати м'яч. Якщо під час виконання завдання м'яч впаде, команда вибуває з гри.

Ведучий. Ой, молодці, браво, які ви активні та дружні. Сьогодні перемогла дружба. І на закінчення - привітання від гурту «Диво»

Ведучий. Ось і добігло кінця наше свято, емоцій позитивних ми отримали багато. До нових зустрічей. На все добре.

ВИСНОВОК. Заклад позашкільної освіти – це «другий дім», і задача педагогів полягає в тому, щоб зробити його затишним та теплим, щоб діти йшли туди з бажанням, а не тому, що «так потрібно». Для нас дорослих дуже важливо, адже коли дитина здорова.

Успіх проведення спортивних змагань, залежить від правильної організації свята, від вірності та порядку визначених кроків, проведення тренувальної та агітаційної роботи, і як результат - радість в очах дітей та майбутні спортивні перемоги на вищому рівні.

ЕВОЛЮЦІЯ ЧИТАЦЬКОГО ЩОДЕННИКА: РУХ ВІД ТРАДИЦІЙНОЇ ШКОЛИ ДО НУШ

Величко Анастасія Василівна, учитель української мови і літератури Томаківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №2 Томаківської селищної ради Дніпропетровської області

За Концепцією МОН України, наскрізне застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі має стати інструментом забезпечення успіху Нової української школи. Їх запровадження перейде від одноразових проєктів у системний процес, який охопить усі види діяльності, таким чином формуючи в учня важливі для нашого століття технологічні компетентності.

Нові технології змушують людський мозок еволюціонувати в небаченому досі темпі. Діти, які ніколи не жили у світі без Інтернету (сприймають його як середовище проживання, а не віртуальну реальність), приходять до школи з абсолютно новим типом мислення. Якщо орієнтуватися на теорію поколінь, то нині за партами сидить генерація Z — «цифрові» діти.

Завдання прогресивного вчителя – своєчасна адаптація освітнього процесу для учнів середньої і старшої ланки; забезпечення комфортного навчання і продуктивної діяльності; інтегративне навчання; пошук дієвого інструментарію, що допоможе вирішити освітні виклики.

У своїй роботі пропоную розглянути один із етапів авторської системи самонавчання влітку (L-щоденник) як окрему функціональну одиницю (онлайн читацький щоденник).

Актуальність теми полягає в застосуванні інновації в педагогічній практиці вчителя середньої чи старшої ланки будь-якого циклу; можливості модифікації форм і методів, запропонованих у цій розробці; включення компонентів самонавчання до канви базової шкільної програми.

Мета дослідження. Еволюція читацького щоденника як вимога часу. Розкриття системи роботи віртуального щоденника, специфіки сприйняття «цифрового читача», варіативності ІКТ для роботи з учнями, що мають кліпове мислення.

Реалізація мети зазначеної інновації передбачає вирішення ряду **завдань**: ознайомлення з актуальними новітніми технологіями; моніторинг читацьких навичок і смаків учнів; аналіз способів взаємодії педагога із поколінням Z і сучасних освітніх викликів; вивчення психологічних аспектів і навчальних потреб учнів середньої і старшої ланки; підбір ІКТ і опрацювання тем з медіаграмотності; систематизація дієвого інструментарію для самонавчання влітку.

Для розуміння інновації хочу наголосити, що мною розроблена і апробована цілісна система самонавчання влітку, яка ґрунтується на проходженні трьох літературних місій влітку (канікулярних період).

- I етап.** «Місія: Літературний лікнеп, або Як провести літо з користю» (майбутні семикласники)
II етап «Місія: Експедиція на Землю, або Слідство ведуть геокешери» (майбутні восьмикласники)
III етап «Місія: Віртуальне Задзеркалля, або Книжковий апгрейд» (майбутні дев'ятикласники)

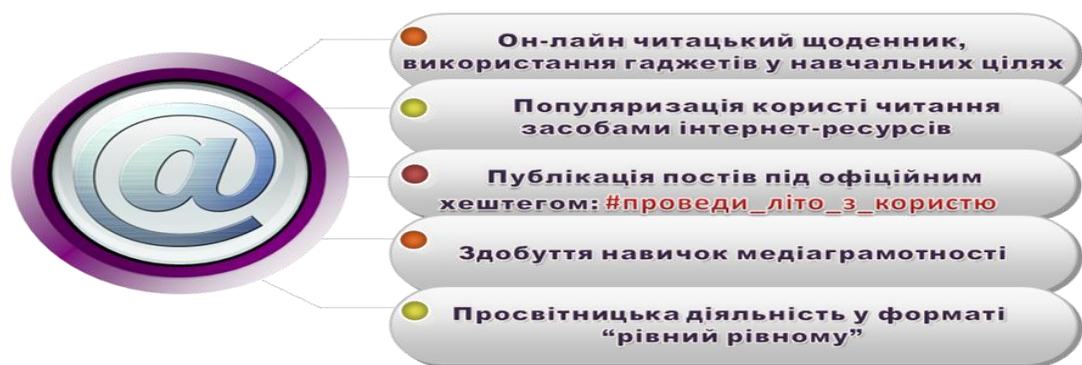
За авторською технологією, учні залучаються до роботи протягом трьох років.

Основним дієвим інструментом виступає новий тип читацького щоденника – L-щоденник, що, окрім стандартної функції (систематизація прочитаних книг), спрямований на розвиток пізнавальної гнучкості; враховує психологічні аспекти і уподобання учнів; побудований на принципах випереджаючої освіти; відповідає концепції НУШ. L-щоденник «еволюціонує» разом із свідомістю читача, змінює формат і має конкретну виховну і навчальну ціль, але пріоритетні принципи залишаються незмінними: мотивація до самонавчання, випереджаюча освіта, інтегрованість, розвиток дивергентного мислення, когнітивної обдарованості, самоактуалізації учнів.

У даній статті детально аналізується «Місія: Віртуальне Задзеркалля, або Книжковий апгрейд». Методика впровадження I і II етапів презентовані на інтернет-марафонах «Вебінари від учителів змін» і «Від традиційної школи крокуємо до НУШ» ВГ «Основа».

Кен Робінсон, автор книги «Освіта проти таланту», зазначає, що Інтернет – це найпотужніша й найпоширеніша комунікаційна система в історії людства. Він переконаний, що сучасні школи не встигають за технічним прогресом і не забезпечують потреб освітоотримувача на 100%.

Отже, нині в закладах середньої загальної освіти навчаються учні покоління Z. Від того, чого ми їх навчимо і як виховаємо, залежить наше майбутнє. Тож учителям як представникам трьох попередніх поколінь для оптимізації освітнього процесу варто враховувати в його організації створення комфортних умови в навчальному закладі, які відповідають запитам цих дітей; трансформування освітнього процесу відповідно до рекомендацій педагогів-практиків; підвищення власної медіаграмотності й використання гаджетів у освітньому процесі. Демонстрацією такого підходу можна назвати застосування віртуального читацького щоденника, що стане альтернативою паперового.

Форма

Он-лайн читацький щоденник. Варіативність виконання: блог, інтернет-щоденник, відеоблог, Youtube канал, літературна спільнота у соціальній мережі.

Загальновідомо, що суттєвою проблемою більшості сучасних підлітків є страх перед великими обсягами інформації, опрацюванням детальних описів, читанням повних варіантів книг, написання розгорнутих відповідей. Вони кидають виконання домашніх завдань, якщо відчують дисгармонію, хоча легко можуть доопрацювати; переходять у режим «кліпового мислення» – *поверхового та фрагментарного сприйняття даних*. З одного боку – це економить час, дозволяючи оперативно ознайомлюватись з інформацією, з іншого – виникає дефіцит глибокого аналізу та розуміння самого змісту. Для їхнього типу сприйняття важливо отримувати інформацію дозовано, з чіткими розгорнутими інструкціями, позитивного спрямування. Саме шаблонність, робота за алгоритмом, як не дивно, дозволяє учням виражати індивідуальність і творчу натуру. Подача матеріалу, інтрига, елемент гри ще ніколи не були настільки важливі, адже життя для «цифрових» — це пошук. Ці діти виростили серед стрічок новин і клацання телевізійним пультом. Вибір — їх головна цінність. Пошук — те, що вони вміють найкраще.

Інтуїтивне відчуття аудиторії – найкраща перевага для вчителя. Тому віртуальний щоденник потребує не менш віртуального вчителя-консультанта-помічника-шанувальника, що керуватиме процесом без дидактики, через екран монітора. Стартовий етап – залучення до співпраці через поширення звернення у спільному чаті чи вайбер-групі (нижче наведено зразок для майбутній дев'ятикласників). Долучаємо до нього список літератури на літо.

Усім привіт!

Як ви знаєте, гаджети – невід’ємний атрибут сучасного підлітка! Часопоглинач чи часопроводжувач, геймерський азарт чи соціальний контент, лайки чи вподобайки, дизлайки чи емоджі, пости чи рандомні розіграші, селфі чи котики...книга чи телефон? Якщо сьогодні ти обрав чергове завдання під девізом: «Проведи літо з користю», то вітаю тебе у цьогорічній літературній місії: «Віртуальне Задзеркалля, або Книжковий апгрейд»!

Хвилюєшся? Що ж – гра почалась! Оскільки 9 клас – це доба Просвітництва, романтизму й реалізму, то пропоную тобі стати реалістом (людина, яка вмис і здатна правильно враховувати і оцінювати об’єктивні

умови, можливості, співвідношення сил), який візьметься за просвітницьку (послідовний розвиток людства через здобуття нових знань) роботу в романтичних (незвичайних) умовах. Ти в шоці? Заспокойся – це ж лише початок! Пропоную тобі досить популярне на сьогоднішній день діло: «приміряти» на себе роль блогера чи відеоблогера! Думаю, ти знаєш, як «це» все «працює»? Можеш вести свій блог або інтернет-щоденник, пишучи пости, даючи посилання на корисний літературний контент (за списком), чи знімати власні сюжети для каналу, який буде присвячений твоїй просвітницькій діяльності, чи стрімити (ого, навіть так!). Ти можеш порушувати важливі питання, які схвилювали тебе, ділитися думками, радити іншим, дискутувати, використовуючи твоїй віртуальний читацький щоденник будь-де: у черзі за морозивом, їдучи на море, у перервах між поїданням черешень чи полуниці, вибором найкращої фотозони (привіт, дівчата!), між перезарядженням зброї у захоплюючій грі (привіт, хлопці!) – обирай самостійно.

Завдання місії: прочитати якомога більше заданої літератури; популяризувати користь читання засобами інтернет-ресурсів; «познайомити» і допомогти «подружитися» книзі й твоєму гаджету; знайти однодумців чи долучитися до літературних спільнот; здобути рівень «новачка» у блогерстві; удосконалити навички зв'язного мовлення, логічного, критичного, творчого мислення; «скинути» на початку вересня посилання на виконану роботу; провести літо з користю!

Отже, пишу вподобайку за хоробрість і вірність справі від мене ви уже маєте! Щастя! Гарного літа!

Ю. Щербиніна зауважує: «Раніше письменник писав – читач читав, а зараз письменник пише, а читач самовиражається». Дитина насамперед активно експериментує зі своєю ідентичністю, пошуком соціального «Я», освоюючи в Інтернеті різні суспільні ролі. Пишучи пост, розкриваючи перипетії сюжету, занурюючись у філософію, шукаючи сенс дій героїв, вона відразу «бачить» реакцію друзів, читачів її сторінки.

Блоги, в яких знімають дорогу до школи або смакування їжею, — це також форма щоденника. Раніше він був справою приватною, а тепер — публічною. То чому б вчителю не скористатися досконалими навичками своїх вихованців у цій сфері для навчальних цілей, поширенні корисного контенту?

Часи змінилися, діти хочуть самі будувати свій процес навчання, а не просто мати хороші оцінки, тож більше не можна виправдовувати неефективні уроки з абстрактною користю від певного набору знань. Облаштований під себе віртуальний світ і кілька тисяч «френдів» — все, що актуалізує діяльність потужніше, ніж вимогливість педагога. Для цього покоління швидкий результат забезпечується миттєвою зворотною реакцією у вигляді коментарів, уподобань, підбадьорюючих картинок, що мотивують творити і писати, популяризуючи користь читання серед однолітків. Сучасних дітей треба вчити розуміти власні та чужі почуття, звертати увагу на складність та унікальність особистості, а у книгах зафіксовано різнопланова емоційна палітра, візуалізовано через слово досвід покоління.

Структура і мета. Чітка структура щоденника відсутня. Орієнтація на самостійність у виборі форм роботи, освоєнні й здобутті практичних навичок. Власний план самонавчання і самоконтролю.

Координація здійснюється шляхом переписки у спільному чаті творчої групи. Адміністратор чату – вчитель, що може делегувати повноваження будь-якому учаснику, надсилає короткі рекомендації щодо вектору групової діяльності, тематичні лінки (*нижче розміщений зразок ролі вчителя як адміністратора чату*)

Гарна можливість отримувати книги безкоштовно! Вперше стикнулася з поняттям, про яке йде мова у посиланні, але, як на мене, це люди з нашої теми. Не пожалкуйте часу. Мені навіть здалося, що дехто з вас давав інтерв'ю. Згадайтеся, кого маю на увазі 😊

<https://ms.detector.media/web/social/khto taki buktyuberi y navischo ikh divitisya/>

Ключові моменти. Популяризація користі читання засобами інтернет-ресурсів, навички медіаграмотності, застосування мобільного телефону, планшета, ПК як віртуального щоденника, доступність, можливість отримати зворотній зв'язок.

Мета: Просвітницька діяльність у форматі «рівний рівному».

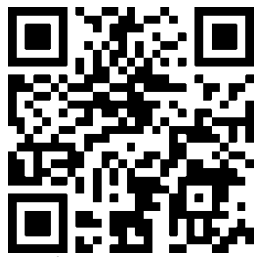
Особливості:

- ✓ публікація усіх постів місії здійснюються під офіційним хештегом: **#проведи_літо_з_користю**;
- ✓ меседж місії – читати модно!
- ✓ резонанс (учнівська/батьківська/вчительська спільноти знають, що читає дитина у цей момент).

Реалізація завдань відбувається у будь-який зручний час. Можливість безконтактного контролю з боку вчителя у разі виконання роботи у соціальній мережі (поява інформації у стрічці новин). Використання гаджетів у навчальних цілях.

Відповідає типу сприйняття нової інформації сучасними підлітками.

Нижче наведено приклади віртуальних читацьких щоденників учасників місії «Віртуальне Задзеркалля, або Книжковий апгрейд»

Технології, методи, прийоми

Використано інформаційні технології, кейс-технології, вітагенні, критичного мислення. Методи стимулювання пізнавальної діяльності учнів, індуктивний і дедуктивний, організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності, контролю (самоконтролю, взаємоконтролю), корекції (самокорекції, взаємокорекції) за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності, інтегровані (універсальні). Прийом «Займи позицію». Самостійно обрані учнями прийоми для реалізації поставлених задач.

Запропонована авторська технологія успішно апробована на експериментальному класі (28 учнів) із середнім рівнем знань. Мною проаналізовано ефективність вивчення предметів гуманітарного циклу у даній групі дітей, оскільки за системою самонавчання – це останній, фінальний етап перед старшою ланкою.

Важливим компонентом такої роботи є індивідуальне зростання, подолання внутрішніх бар'єрів, самоактуалізація, удосконалення комунікативного ресурсу. Варто зазначити позитивну динаміку: розширення кругозору, укріплення власної думки, аргументованості особистого вибору. Значно покращилися показники творчих робіт, написання висловлювань і есе; зросла зацікавленість письменницькою діяльністю, новинками літератури і класичною базою.

Заслуговує уваги самостійний підбір учнями позапрограмового матеріалу для ознайомлення, опрацювання. За ініціативи підлітків у класі організовано власну бібліотеку з подарованих книг, які використовуються під час освітнього процесу. Віртуальний щоденник став практичним інструментом, що завжди під рукою. На уроках учні мали змогу швидко пригадати первинне відчуття твору, переглянувши власний пост за літній період, застосувавши його як компонент роботи. На вимогу дев'ятикласників доопрацьовано і пролонговано систему самонавчання влітку у форматі віртуального щоденника на один рік для закріплення/покращення досягнень, спроектовано подальші цілі («**Місія: Книжковий кіт Інжир, або Десятикласники наступають**»).

На думку автора статті, результативність цього виду роботи, ріст якісних показників дозволяє говорити про застосування даної технології на уроках різних циклів у форматі, модифікованому вчителем-предметником для потреб класу.

Акцент можна змістити на: проектну діяльність, де покроково простежуватиметься активність групи/учня, що фіксуватиметься в онлайн режимі; випереджаючі домашні завдання, які за наявності мультимедійної дошки, доступу до Інтернету, опрацьовуватимуться в класі; застосування методу «перевернутого дошки», який дозволить оцінити рівень самонавчання; форми роботи, які потребують фіксування результатів і методу спостереження (природничі дисципліни); дистанційне навчання; профільну освіту; волонтерську/благодійну/громадянську роботу.

Отже, сучасні освітні виклики потребують динаміки, модернізації, навіть еволюції традиційних форм на шляху до НУШ. Це не передбачає спрощення процесу навчання, перекреслення попередніх досягнень вчителів-практиків, змінення реального на віртуальне. Поєднання досвіду й інноваційних методик дозволяє педагогу навчати учнів у контексті існуючого інформаційного, технологічного, компетентнісного простору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гін А. О. Прийоми педагогічної техніки: Свобода вибору. Діяльність. Зворотний зв'язок. Ідеальність: посібник для вчителя / А. О. Гін. — 13-е видання. — Харків : Вид. група «Основа», 2015. — 112 с.
2. Покоління Z: пошук способів педагогічної взаємодії: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5229
3. Мірошникова А. Головні риси сучасних школярів та як їх спрямувати в корисне русло [Електронний ресурс] / Аліна Мірошникова. – Режим доступу : <https://osvitoria.media/opinions/yak-vchytelyam-porozumitysya-z-tsyfrovym-pokolinnjam-ditej-porady-psyhologa/>.
4. Покоління Z: як ми стаємо свідками появи нової генерації інноваторів : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://earlybirds.platfor.ma/z-generation>

ПАРТНЕРСТВО ВЧИТЕЛІВ ТА БАТЬКІВ НА ШЛЯХУ ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ГОТОВНОСТІ ДО САМОРЕАЛІЗАЦІЇ

*Микитенко Людмила Сергіївна, учитель початкових класів
Лицею №11 міста Новоград-Волинський*

Сучасні діти значно відрізняються від попередніх поколінь. Досить поглянути на організацію офісів провідних технологічних корпорацій, щоб зрозуміти, на що орієнтується креативний клас, який визначає обличчя сучасної економіки. Для них немає чіткого розмежування між роботою, навчанням і відпочинком. Життя для них – це постійне творення, гармонія між зароблянням коштів, пізнанням нового, самовдосконаленням, грою та розвагою [1, с.7].

Яке життя оберуть сьогоднішні першокласники? Якою б не була відповідь, маємо запропонувати майбутнім поколінням українців школу, яка буде для них сучасною. Такий собі "конструктор" особистості дитини, де запорукою успіху буде тісна співпраця з батьками та підтримка з їхнього боку [1, с.7].

Важливого значення ідеї взаємодії школи та сім'ї у процесі виховання дитини надавали відомі педагоги: Януш Корчак, В. Сухомлинський,

А. Макаренко, М. Стельмахович та інші дослідники. А. С. Макаренко стояв у витоків вирішення проблеми взаємодії школи та сім'ї.

У зв'язку з цим, мені, як вчителю, хочеться обирати оптимальні ресурси, які дадуть найбільший ефект і допоможуть досягти високих результатів у роботі з класним колективом.

Впевнена, разом з дитиною батьки теж повинні вчитися в початковій школі. Для них працює *Школа батьківства*. Це тісна співпраця класовода і психолога школи щодо організації та реалізації просвітницької роботи з батьками класу через систему продуманих батьківських зборів, тренінгів, анкетування, індивідуального консультування і постійного педагогічно-психологічного супроводу сімей упродовж навчання у початковій школі. Розглянемо детальніше.

Батькам 1 класу було запропоновано взяти участь у акції «*Будьмо знайомі!*». Її мета - батьки приходять до дітей зі своєю ідеєю: розповідають про свою професію, проводять урок (проводили уроки трудового навчання, з основ здоров'я, фізкультури, урок фінансової грамотності), розваги (хімічні фокуси, 3D мультфільми), свята, екскурсії. З батьками велася ґрунтовна робота щодо підбору матеріалу і форми проведення зустрічі з дітьми. Важливою частиною був психологічний супровід батьків. Адже у них це перший такий досвід і, часто, досить важко було вмотивувати їх до співпраці. Практика показала високу активність і залученість батьків в даній акції.

Обов'язково з новим батьківським колективом варто зробити перше колективне фото. Це зближує і надає значущості спілкуванню.

Крім класичних батьківських зборів пропоную батькам наступні.

1. Батьківські збори – консультації

Такий спосіб спілкування дає можливість вчителю пояснити батькам матеріал з теми, яку будуть вивчати їхні діти. Причому подача навчального матеріалу батькам подається такими ж методами, що і учням (постановка проблеми, пошук способу, застосування способу, робота в парах, групах). Батьки на деякий час є "учнями", проблеми дітей для них ближчі і зрозуміліші. Батьки стають поінформованими, а отже нашими колегами.

2. Батьківські збори "тет-а-тет"

Батьки приходять на співбесіду до всіх вчителів, яких вони хочуть бачити. В результаті відбувається конфіденційна бесіда з батьками, де можна вирішити індивідуально будь-які проблеми і дітей, і батьків, отримати конкретну психолого-педагогічну допомогу та підтримку, з'ясувати план співпраці батьків, класного керівника та психологічної служби. Таким чином, після відвідування школи у кожного батька складається цілісне уявлення про навчання і поведінку своєї дитини, про її проблеми та успіхи, про правильність чи хибність сімейного виховання. Батьки бачать зацікавленість з боку школи, бачать у педагогах порадників і друзів.

3. Показові уроки для батьків

На таких уроках вчитель дає зразок спілкування "дорослий" – "дитина", який батьки можуть використати по відношенню до своєї дитини.

4. Спільні уроки з батьками

Індивідуальна робота учня змінюється парною роботою з батьками. Відбувається єднання учнівського та батьківського колективів на психологічному рівні. Урок не просто проведений, а реалізований разом з учнями та їх батьками! Діти отримують практичну можливість навчати своїх батьків, розкриваючи при цьому всі свої потенційні можливості та забезпечуючи розвиток власного «Я» не тільки у навчальній діяльності. Вони ставлять батьків у ситуацію співпраці.

5. Збори-чаювання

В кінці 4 класу відбулися батьківські збори-чаювання. Всі сиділи в колі, чаювали. Батьки згадували радісні моменти, аналізували свої успіхи та невдачі. Для кожної сім'ї педагог приготувала особливий лист з подячними словами в їх адресу та гарними словами про дитину, коректно вказуючи напрямки подальшої роботи з нею. Членів батьківського комітету було нагороджено подяками від імені усіх батьків класу та класовода.

Упродовж навчання у початковій школі батьки пишуть різні *твори-відгуки*. Наприклад :

1 клас: "Що я очікую від навчання у школі моєї дитини?", "Наші враження про перші 2 місяці навчання дитини у школі".

2 клас: "Як змінилася моя дитина".

3 клас: "Про труднощі у навчанні моєї дитини".

4 клас: "Моя дитина - випускник початкової школи".

Така робота допомагає учителю у подальшій роботі з класним колективом. Батьки впевнені, що з ними рахуються, їхня думка дуже важлива для педагога.

Батьки долучаються до виховної роботи: пишуть сценарії заходів, проводять їх та беруть в них участь, є суддями у спортивних змаганнях тощо.

Отже, учні, батьки та вчителі є рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат. Впевнена, що така педагогічна діяльність сприятиме підвищенню готовності батьків до виховання дітей, на усвідомлення ними важливості відповідального батьківства, на передачу всім дорослим членам родини певної психолого-педагогічної, фізіолого-гігієнічної, правової тощо інформації, на формування у них відповідних практичних умінь і навичок та ініціюватиме глибше залучення родини до побудови індивідуальної освітньої траєкторії дитини [1, с. 14].

Діагностика ставлення батьків 4-класників за технологією проектування особистісного розвитку (за Киричуком В.О) у порівнянні з 3 класом

1. Рівень прийняття дитини батьками покращився.
2. Симбіоз дещо збільшився у зв'язку з розумінням батьками важливості спілкування з дітьми (поширився діалог, налагоджується розуміння в родині).

3. Майже зникло ставлення до дитини як до *маленької невдахи*. Відвертість батьків формує в дітях самостійність у прийнятті рішень, відповідальність у поведінковій сфері та формує у дітей відповідальне ставлення до власної життєдіяльності.

4. *Авторитарна гіперсоціалізація* не зникає, в окремих випадках "загострюється": іде партнерська взаємодія (хочу – не хочу, могу – треба).

Батьки стають ближче до дітей, намагаються іти поруч, формують партнерські стосунки в родині. Це забезпечує конструктивний розвиток обох сторін, хорошу базу для подальшого розвитку дитини та самостійної реалізації у майбутньому житті. Саме така спрямована взаємодія є актуальною та результативною у системі стосунків батьків і педагогів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міністерство освіти і науки України, 2016. Концепція «Нова українська школа» [online]. Доступно: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>
2. Савченко С.В. Педагогіка партнерства у проекті Концепції «Нової української школи».
3. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка / В.О. Сухомлинський – Київ : Радянська школа, 1978.

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

*Науменко Вікторія Валеріївна, учитель української мови та літератури
Житомирського міського колегіуму Житомирської області*

Визначний педагог К.Д. Ушинський стверджував, що суспільство, яке турбується про навчання тільки розуму, робить велику помилку, оскільки людина більше людина в тому, як вона відчуває, ніж як вона думає. Якщо людина вміє корегувати свої емоційні переживання, управляти своїм емоційним станом, їй набагато легше розв'язувати складні життєві проблеми, міжособистісні конфлікти та спілкуватися з іншими людьми [7, с. 63]. Через це особливої актуальності набуває дослідження ролі емоційного інтелекту та його формування в освітньому процесі.

Швидкі зміни в сучасному суспільстві, зокрема в освіті, вимагають розвитку особистості, яка володіє навичками, що дають змогу активно взаємодіяти в професійному середовищі, здійснювати ефективну комунікацію, здатну завдяки своїм мовним вчинкам досягнути поставленої мети й визначити життєві цінності й орієнтири. У Законі України «Про освіту» зазначено, що «освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави» [3].

Окрім десяти ключових компетентностей, які здобувачі освіти повинні опанувати під час вивчення різних предметів, нові освітні стандарти вимагають від особистості ще й формування таких наскрізних умінь: «уміння читати і розуміти прочитане; уміння висловлювати думку усно й письмово; критичне мислення; здатність логічно обґрунтовувати позицію; виявляти ініціативу; творити; уміння вирішувати проблеми, оцінювати ризики та приймати рішення; уміння конструктивно керувати емоціями; застосовувати емоційний інтелект; здатність співпрацювати в команді» [1].

Безперечно, саме на уроках української мови відбувається систематичне формування вище зазначених умінь, серед яких окреме місце посідає емоційна компетентність особистості. Таким чином, ідея емоційного інтелекту надзвичайно актуальна в сучасному світі, зокрема в освітньому процесі. Однак недостатньо висвітлено залишається проблема пошуку сучасних шляхів формування емоційного інтелекту на уроках української мови, що й зумовило вибір теми дослідження.

Метою статті є виявити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови, що забезпечують формування емоційного інтелекту здобувачів освіти у процесі викладання української мови; створити й теоретично обґрунтувати систему вправ і завдань із формування емоційного інтелекту на уроках словесності.

Завдання роботи: вивчити теоретичну базу з питання розвитку та формування емоційного інтелекту; визначити шляхи ефективного формування емоційної компетентності на уроках української мови.

Специфіка та структура емоційного інтелекту досліджувалася в роботах зарубіжних учених, таких як: Дж. Гілфорд, Х. Гарднер, Г. Айзенко, П. Селовой, Дж. Мейер, Д. В. Люсін та вітчизняних дослідників:

А.Г.Асмолова, Д.Б.Богоявленської, С. В. Бондар. Дослідження емоційного інтелекту з'явилися в наукових статтях на початку 1990-х років. Цей термін набув поширення і зацікавив багатьох дослідників.

Спочатку поняття «емоційний інтелект» було пов'язане з соціальним інтелектом. Передумовою виникнення концепції емоційного інтелекту вважають роботи американського психолога Г. Гарднера, який висунув думку про множинність форм прояву інтелекту [11].

Американський психолог Р. Бар-Он виділив п'ять компонентів емоційного інтелекту, кожен із яких містить певні особистісні якості: самопізнання – усвідомлення своїх емоцій, впевненість у собі, самоповага, самореалізація, незалежність; навички міжособистісного спілкування – емпатія, соціальна відповідальність, взаєморозуміння; адаптаційні здібності – вміння вирішувати проблеми, реально оцінювати ситуацію, пристосовуватися до нових умов; управління стресовими ситуаціями – стресостійкість, контроль за імпульсивними спалахами; домінування позитивного настрою – відчуття щастя, оптимізм [10].

В Україні вивчення емоційного інтелекту набуло значного поштовху у зв'язку з дослідженнями І. Ф. Аршави, О. І. Власової, Н. В. Ковриги, Е.Л.Носенко та ін. На думку Е. Л. Носенко, емоційний інтелект відображає міру розумності ставлення людини до світу, до інших та до себе як суб'єкта життєдіяльності. Йому притаманні внутрішні (диспозиційні) та зовнішні (ті, що виявляються в ознаках перебігу емоційного процесу) компоненти, котрі зумовлюють стресозахисну та адаптивну функції цієї інтегральної особистісної властивості [6].

Існують різні точки зору щодо можливостей розвитку емоційного інтелекту. Низка вчених (Дж. Майер, П. Селовей) вважають, що підвищити рівень емоційного інтелекту неможливо, оскільки це відносно стійка властивість людини. [12]. Суть іншої точки зору (Д. Гоулман) зводиться до того, що емоційний інтелект можна розвивати в будь-якому віці, починати з дитинства та вдосконалювати в дорослому віці [2].

Якщо емоційний інтелект, як стверджують автори, справді можна розвивати, то необхідно впроваджувати у сферу освіти психолого-педагогічні технології цілеспрямованого формування емоційної компетентності, проводити систематично просвітницьку та тренінгову роботи, а також використовувати на предметних заняттях вправи з розвитку й формування емоційного інтелекту. Адже сучасна школа націлена переважно на розвиток інтелектуальних здібностей (формування знань, умінь і навичок), тоді як емоційному розвитку не приділяється належна увага, хоча, як відомо, одним із елементів змісту освіти є формування емоційно-ціннісного ставлення людини до себе, до інших людей, до навколишньої дійсності. Наслідками емоційної неосвіченості сьогодні є значне збільшення міжособистісних конфліктів, зростання випадків депресії, жорстокості, булінгу. Тому розвиток емоційного інтелекту може впливати на підвищення психологічної культури суспільства в цілому.

Емоційний інтелект – це здатність розпізнавати, висловлювати й регулювати власні емоції. Недавні дослідження показують: високий рівень розвитку емоційного інтелекту дає можливість у повній мірі розкрити закладений потенціал дитини. Таким чином, розвинений емоційний інтелект сприяє підвищенню рівня пізнавальної діяльності особистості, допомагає значно знизити рівень стресу. Розуміючи власні емоції та вмюючи їх контролювати, людина здатна краще виражати свої почуття та розуміти, як почуються інші люди. Завдяки цьому спілкування стає більш ефективним.

У процесі навчання української мови вчитель має створити умови для формування мовної особистості здобувача освіти. Невід'ємною характеристикою мовної особистості є її вміння керувати власними емоціями, відчувати психологічний стан співрозмовника, визначати його мотиви й наміри, обирати ефективні способи взаємодії з людьми. Отже, завданням учителя є в першу чергу забезпечити єдність емоцій та інтелекту для ефективного спілкування та навчання дітей під час освітнього процесу.

За Концепцією нової української школи, сучасний урок має на меті формування в особистостей десяти ключових компетентностей та наскрізних умінь, які є основою для успішної самореалізації здобувача освіти – як особистості, громадянина і фахівця [5]. Отже, сучасний урок, це, передусім, компетентнісний урок.

У статті кандидата педагогічних наук Т.М.Смагіної «Теоретичні та практичні основи конструювання компетентнісного уроку» зазначено, що урок як форма організації навчального процесу може містити в собі певні динамічні одиниці – поля: 1) поле цілепокладання; 2) мотиваційне поле; 3) змістове поле; 4) технологічне поле; 5) емоційне поле; 6) рефлексивне поле [8].

Конструюючи компетентнісний урок, учитель повинен дати можливість саме дітям працювати, говорити і творити. Учитель – це лише організатор, коучер, який допомагає досягти визначених цілей на уроці.

Емоційне поле відповідає за стан особистості на заняттях, її задоволення чи незадоволення собою, своїми діями. Очевидно, що емоційний компонент уроку (емоційне поле) здійснює неабиякий вплив на здобувачів освіти з метою формування в них позитивного ставлення до навчальної діяльності, розвитку їх емоційного інтелекту (поліпшення настрою, пробудження інтересу до навчальної діяльності, можливість самовираження, зняття або зменшення тривожності, подолання труднощів у поведінці, навчанні тощо). Таким чином, з метою розвитку пізнавально-емоційної сфери в дітей, підвищення їх рівня комфорту й психологічного самопочуття сучасний урок на всіх своїх етапах має бути пронизаним емоційним компонентом.

Одне з перших завдань, яке постає перед словесником, — це навчання мові емоцій. Необхідно навчити учнів використовувати спеціальні мовні засоби для вираження почуттів: іменники, дієслова та багато прикметників, фразеологічні звороти, прислів'я та приказки тощо. Наприклад, під час вивчення розділу «Лексикологія» в 5 класі на уроці за темою «Лексичне значення слова» пропонуємо вправу «Словник емоцій і почуттів». Виконання цієї вправи можна організувати як змагання між двома командами або ж як загальногруповий «мозковий штурм». Учні повинні пригадати якомога більше слів, які вживаються для опису

емоцій та почуттів. Якщо з'ясується, що це нелегко, можна запропонувати певні ситуації, наприклад: «Що буде відчувати людина, якій потрібно прийняти дуже важливе рішення?» (збентеженість, хвилювання, сум, злість тощо), «Що Ви відчуваєте, коли отримуєте річну оцінку високого рівня?» тощо. Результатом спільної роботи класу є укладання словника емоцій та почуттів, який відображатиме емоційний досвід усіх учнів.

На такому уроці учні збагачують свій словниковий запас, з'ясовуючи лексичне значення слів-назв емоцій, а також формують вміння вербалізувати свої емоції та почуття. Учасникам освітнього процесу пояснюємо, що існують сотні емоцій і ще більше емоційних відтінків. Дослідники виділяють десять базових емоцій (за К.Ізардом): інтерес (цікавість), радість, здивування, гнів, страждання (горе), відроза, презирство (огида), сором, провина, страх [4].

Вчений О.Шуневич у статті «Розвиток емоційного інтелекту учнів: лінгводидактичний аспект» виокремлює зі структури емоційного інтелекту ті уміння, які можна сформувати на уроках української мови. О.Шуневич подає критерії сформованості емоційного інтелекту мовної особистості у таблиці (Додаток 1), де показано приклади формування емоційного інтелекту на уроках української мови та вміння, що будуть розвиватися під час виконання цих завдань [9].

Як було вже вище зазначено, розвиток і формування емоційного інтелекту відбувається протягом всього уроку на всіх його етапах.

На першому та другому етапах сучасного компетентнісного уроку (поле цілепокладання та мотиваційне поле) використовуємо завдання, які б сприяли розвитку вміння мотивувати себе, використовувати енергію емоцій для самомотивації, невимушено використовувати невербальні засоби емоційної експресії відповідно до ситуації спілкування. Наприклад, *вправи-афірмації*. Для цього необхідно повторювати про себе або вголос правильно складене позитивне твердження, яке стане новим переконанням. Головне – повторювати тільки позитивні твердження. Не можна говорити: «Я не хочу отримати сьогодні на уроці погану оцінку» або «Я не готовий до уроку, тому не буду відповідати». Правильно говорити: «Я буду сьогодні на уроці старанно працювати і в результаті отримаю бал високого рівня», «Я зможу на уроці все повторити і засвоїти новий матеріал на високому рівні», «Я знаю, що мої дії приведуть мене до успіху, бо я цього варта», «Мене люблять оточуючі люди, і я відповідаю їм тим же». Не можна в цих твердженнях в жодному разі вживати частку НЕ, адже ці речення повинні бути тільки в позитивному ключі.

Будь-який урок української мови також можна почати з таких вправ, як «Комплімент», «Назви емоцію», «Упізнай емоцію», «Передай емоцію». Вправа «Комплімент» сприяє гарному налаштуванню, на активну співпрацю і відкрити взаємодію учень – вчитель, учень – учень. Комплімент направлений на виявлення найкращих рис і якостей тих, з ким сьогодні хочеться освоїти нові знання, отримати новий досвід, розширити свій світогляд, він робить учасників уроку більш відкритими і допомагає повірити у свої можливості.

Цікава розповідь вчителя або ефект подиву також спрацьовують для позитивного і пізнавального налаштування учнів на урок. Наприклад, час від часу урок починаємо з *притчі*.

Притча «Іспит». Настав час Майстру перевірити своїх учнів. Він покликав трьох з них, узяв білий аркуш паперу, крапнув на нього чорнило і запитав: «Що ви бачите?» Перший відповів – «Чорна пляма», другий – «Клякса», третій – «Чорнило». Розчарований Майстер мовчки пішов до своєї келії. Пізніше учні запитали: «Чому Ви засмутились?» Майстер відповів: «Ніхто з вас не побачив білого аркуша».

Що у вашому житті є «білим аркушем», а що «чорнилом», «кляксою» або «чорною плямою»? Однією з емоційних компетенцій є вміння мислити позитивно, тобто звертати увагу більше на позитивні аспекти життя, ніж на негативні. Позитивне налаштування відкриває можливості конструктивного впливу на життя. У фокусі нашої уваги сьогодні мистецтво перетворення – негативного у позитивне, проблем у радість. Нам потрібний ресурс – упевненість у собі, віра в чудеса.

Продовжуючи формування емоційного інтелекту під час вивчення у 6 класі теми «Іменники конкретні й абстрактні», вважаємо, що доречно буде запропонувати дітям вправу «Упізнай емоцію». Дітям роздаються картинки, на яких зображені люди в різних ситуаціях з різними емоціями на обличчі (можуть бути смайлики). Якщо діти не в змозі назвати всі емоції, то нагадуємо їм або роздаємо окремо список різних емоцій. Після виконання завдання діти пояснюють, чим їм не/подобається та чи інша емоція. Потім учні визначають частину мови поданих слів (За якими морфологічними ознаками ви визначили? До якої групи іменників можна віднести слова-назви емоцій?). Пропонуємо також дітям продовжити працювати з назвами емоцій, правильно вводити абстрактні іменники в речення. Наприклад: «Я відчуваю радість, коли...», «Я отримую задоволення від...», «Я відчуваю злість, якщо...» Таким чином, підводимо дітей до очікуваних результатів на уроці: знаходити іменники в реченні, доречно використовувати їх в мовленні, розрізняти конкретні та абстрактні іменники тощо. Крім цього, формуємо в учнів уміння вербалізувати власні емоції.

З метою формування вміння використовувати невербальні засоби емоційної експресії адекватно до ситуації спілкування використовуємо таку цікаву вправу, як «Мімічна гімнастика». Дитині пропонується виконати ряд вправ для мімічних м'язів обличчя. Наморщити чоло, підняти брови (подив). Розслабитися. Залишити чоло гладким протягом однієї хвилини. Зсунути брови, нахмуритися (злість). Розслабитися. Повністю розслабити брови, закотити очі (а мені все одно – байдужість). Розширити очі, рот відкритий, руки стиснуті в кулаки, все тіло напружене (страх, жак).

Вправи для зняття стресу також поліпшують емоційний стан дитини, активізують роботу двох півкуль головного мозку. Щоб досягти м'язового розслаблення, використовуємо такі вправи для зняття стресу: «Морозиво», «Повітряна куля», «Пружини», «Гумовий м'ячик», «Кулачок» та багато інших. Наприклад, вправа «Морозиво» (Станьте прямо, руки витягніть вгору. Напружте всі м'язи тіла і уявіть, що ви змерзли в такому

положенні, ніби морозиво. Пробудьте в м'язовій напрузі кілька хвилин. Потім уявіть, як ніби на вас світить тепле сонечко, і ви починаєте повільно, поступово танути. Першими розслабляються пальці рук, потім кисті, лікті, плечі, і т.д. Виконуйте вправу до повного розслаблення всього тіла). Вправи такого типу допомагають розвивати вміння зберігати рівновагу в емоційно напружених ситуаціях спілкування, емоційно налаштуватися на певну діяльність на уроці.

Змістове й технологічне поле сучасного компетентнісного уроку теж не можливе без емоційного компонента. На цих полях учень не тільки здобуває знання з мовної теми, а й набуває вміння і навички, а потім перетворює набуті знання у спосіб діяльності за допомогою підібраних педагогом методів та форм навчання.

На цих етапах застосовуємо завдання, які б розвивали в учнів вміння налагоджувати емоційно комфортні стосунки зі співрозмовниками, уважно слухати, вербалізувати емоції, тактовно їх висловлювати. Шляхами формування емоційного інтелекту на етапі засвоєння знань можуть бути такі: використання фразеологізмів, метафор, прислів'їв та приказок для назв емоцій, ситуативні та тренінгові вправи, складання діалогів, групових проєктів, створення словесних портретів емоцій, створення «Я – повідомлень».

Дуже цікавою та пізнавальною для дітей 5-7 класів є вправа «*Фразеологічний портрет емоції*». Дітям на картках роздаємо назви емоцій: сором і радість. Їм потрібно підібрати якомога більше фразеологізмів до цих емоцій. Цю роботу можна виконувати в парах або групах. Наприклад, до емоції сором – пекти раків, горіти від сорому, не знати куди дівати очі від сорому, паленіти від сорому, сором очі їсть; до емоції радість – серце співає, бути на сьомому небі, аж танцює, відчувати себе на небі, мов на світ народитися тощо. Такі «портрети емоцій» створюємо за допомогою метафор, прислів'їв. Ці вправи створюватимуть умови для постійного вдосконалення в учнів вміння бачити емоції інших людей, відчувати власні емоційні стани, їх відтінки, проговорювати назви емоцій, а також усвідомлювати роль фразеологізмів у реченні, добирати фразеологічні синоніми, оцінювати риси вдачі людей, характеризувати їх відповідними фразеологізмами.

Важливо вміти проявляти толерантність під час спілкування. Це передбачає не тільки прийняття іншого, а вміння підтримати і допомогти йому. В конфліктній ситуації, коли людина переживає сильні негативні емоції, з'являються проблеми з їх вираженням. Одним з ефективних способів вирішення цієї проблеми є усвідомлення цих почуттів і здатність сказати про них партнеру. Саме цей спосіб самовираження і називається «*Я-повідомленням*».

«Я-повідомлення» - це усвідомлення та проголошення власного стану, викликаного ситуацією, що склалася. «Я-повідомлення» допомагають висловити свої почуття, не принижуючи іншу людину: (порівняйте: «Я дуже хвилююся, коли ти не приходиш вчасно на урок» та «Ти знову запізнився на урок, як завжди?!») (Додаток 2).

Ще одним прикладом налагодження емоційного контакту зі співрозмовником є *активне слухання* – це вміння «повертати» в розмові те, про що ви почули, назвавши при цьому почуття чи емоцію. Доречним буде продемонструвати учням реакцію вчителя на виступ учня з мовного матеріалу. Обов'язково потрібно назвати емоції, почуття, що виникли під час активного слухання («Мені ця ідея не/подобається...», «Я рада, що ти...», «Я ціную твої зусилля...» тощо).

На етапі підсумку або рефлексії вчитель-словесник має можливість створити умови для самовираження учнів, ініціювати різноманітні види діяльності. Це допомагає більш чітко та виразно закріпити у свідомості учня досягнутий результат. При цьому варто мати на увазі, що ключовим моментом буде обговорення не кількості виконаних завдань і прочитаних правил учнем, а що саме він усвідомив на даному уроці і як це розуміє.

На уроках української застосовуємо вправу «*Сторітелінг*». Сторітелінг – технологія створення історії та передачі за її допомогою необхідної інформації з метою впливу на емоційну, мотиваційну, когнітивну сфери слухача. Історії дозволяють розповісти про те, як приймаються рішення та будуються стосунки. Час на створення історій – 10 хвилин. Через обмін історіями, вибудовуючи емоційні зв'язки, учні та вчителі створюють правильні й більш якісні взаємостосунки. Завдання можуть бути такими: 1)напишіть історію на вільну тему, використавши в тексті не менше 15 дієслів майбутнього часу (для 7 класу); 2)напишіть історію про ситуацію з життя, використавши якомога більше фразеологізмів, що позначають певні емоції або почуття (для 6 класу); 3)дивлячись на зображення на поданому малюнку, напишіть історію-розповідь, вживаючи якомога більше синонімів (для 5 класу). Таким чином, на уроці відбувається поєднання рефлексії змісту й діяльності з рефлексією емоційного стану. Звичайно, після прочитання історій учнями, вчителю необхідно підсумовувати й не приховувати свої емоції: «Я вражена...», «Найбільше мене вразили твої слова про...», «Дякую за...», Мені прикро, що...» тощо. Таким чином, вчитель також рефлексує разом з учнями.

На етапі рефлексії можна використовувемо й такі форми роботи: вправи «Глечик емоцій», «Палітра емоцій», малювання настрою, метод «Незакінчене речення», метод «Шість капелюхів мислення» Едварда де Бона тощо. Завдання такого типу, безперечно, впливають на розвиток та формування емоційного інтелекту учнів на уроках словесності.

Уроки словесності вирізняються з-поміж інших предметів особливою емоційною атмосферою. Отже, організовані спеціальним чином, вони можуть перетворитися на повноцінний тренінг емоційного інтелекту. На кожному етапі уроку вчитель може орієнтуватися на розвиток емоційного інтелекту здобувача освіти. Вченими доведено, що учні, які емоційно налаштовані на урок, досягають значно більших успіхів, ніж ті, яких не заохочували.

Для повноцінного розвитку й формування емоційного інтелекту школярів учителям необхідно систематично застосовувати на уроках форми, методи та прийоми, які б сприяли розвитку емоційної

компетентності учнів. Отже, розвиток емоційного інтелекту в поєднанні з освітніми технологіями на уроках словесності – інструмент для формування емоційно-ціннісного ставлення учнів до себе, інших людей, навколишньої дійсності, розвитку інтелектуально-психологічного потенціалу дитини. Він є важливим чинником, що забезпечує успішну самореалізацію людини. Приспосовуючись до нових запитів суспільства, проблема поєднання емоцій та інтелекту отримала нове дихання. Сучасні запити освіти вимагають віднайти розумний баланс між мисленням та емоціями. А завдання педагога на уроках словесності – це навчання мови емоцій, розвиток і формування емоційно компетентної мовної особистості. Саме підвищення емоційного інтелекту та розвиток емоційної компетентності сприяє адекватному розумінню особистістю витоків своїх емоцій та емоцій інших людей, допомагає здійснювати на цій основі самоконтроль, зберігати психологічну рівновагу та впевнено досягати бажаного результату.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гоулман Д. Эмоциональный интеллект / Д. Гоулман. – Москва: АСТ; АСТ Москва; Хранитель, 2008. – С.10-443.
2. Державний стандарт базової і повної середньої освіти / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/28030/
3. Закон України «Про освіту»/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ru.osvita.ua/legislation/law/2231/>
4. Ізрд К. Психологія емоцій / К. Ізрд [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://studfiles.net/preview/4019621/>
5. Концепція нової української школи / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/>
6. Носенко Е.Л. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції / Е.Л. Носенко, Н.В. Коврига. – Київ : Вища школа, 2003. – 126 с.
7. Попова Т.С. Теоретичні засади дослідження емоційного інтелекту / Попова Т.С., Горват-Янушевська І.І. // Наукові праці. Соціологія. – Випуск 232. Том 244. – 2014. – С. 63-66.
8. Смагіна Т.М. Теорія та практика основи конструювання компетентнісного уроку // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – №61 – 2012. – С. 128-131.
9. Шуневич, О. Розвиток емоційного інтелекту учнів: лінгводидактичний аспект // Укр. мова і літ. в шк. : наук.-метод. журн. –2016. – № 6. – С. 2-6.
10. Bar-On R. Emotional Intelligence in Men and Women: Emotional Quotient Inventory: Technical Manual / R. Bar-On. – Toronto : Multi-Health Systems, 1997.
11. Gardner H. Framesofmind: Thetheoryofmultipleintelligence / howardgardner. – newyork: basicbooks, 2011. – 528 p.
12. Mayer, J., Salovey, P. What is emotional intelligence? // P.Salovey&D.Sluyter (Eds). Emotional development and emotional intelligence: Implications for educators. – New York: basic books, 1997. – P. 3-31.

СИСТЕМА РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ШКІЛЬНОЇ МАТЕМАТИЧНОЇ ОСВІТИ

Кравченко Олена Анатоліївна, учитель математики Рубіжанської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів № 7 Рубіжанської міської ради Луганської області

Одним з важливих напрямків реформування освіти в Україні є створення передумов для формування освіченої, творчої особистості, становлення її морального і фізичного здоров'я, виховання громадянина демократичного суспільства. Випускник школи повинен швидко адаптуватися в самостійному житті, цілеспрямовано використовувати свій потенціал як для професійного й особистісного зростання, так і в інтересах суспільства, держави, на це націлює концепція загальної середньої освіти. А що для цього потрібно? – Творчо мислити, мати добре розвинені творчі здібності. Оскільки не кожна дитина може мати їх від народження, то над їх розвитком, формуванням повинен працювати вчитель.

Німецький психолог Фромм говорив, що «...творчість – це здібність дивувати та пізнавати, уміти знаходити рішення в нестандартних ситуаціях...» [3, с. 40–41].

Процес впровадження реформ в освіту України є спробою застосування нових форм роботи в рамках традиційної системи. Жоден найталановитіший учитель не встигає за розвитком науково – технічного прогресу. Тому найголовнішим завданням сучасної шкільної освіти є оволодіння вміннями та навичками саморозвитку особистості, що значною мірою вирішується шляхом упровадження інноваційних технологій, організації навчання, пошуками відповіді на питання: «Як створити сприятливі умови засвоєння нового матеріалу?»

Перш за все, дуже велику роль відіграє особистість учителя. Якщо учні, їхні батьки довіряють педагогу, то немає жодних сумнівів у тому, що навчання та виховання будуть успішними. Ще В.О. Сухомлинський писав: «Ви лише тоді маєте право бути наставником, вихователем, коли, розуміючи й серцем відчуваючи безмежне дитяче довір'я і неминучу в зв'язку з цим дитячу беззахисність, владу свою над дитиною будете на цьому довір'ї і цій беззахисності. Бережіть дитяче довір'я, бо воно – це і є любов дитини до педагога – якраз у цьому осереддя мудрої влади педагога над дитиною» [7, 638]. Надзвичайно важко «віддати серце

дітям». Значно легше триматися вчителів на «відстані витягнутої руки», як і поведуться більшість моїх колег. Тому і результати у таких учителів не дуже добрі.

Свідомість і активність учнів – це один із принципів навчання, що включає роз’яснення мети й завдань навчального предмету, значення його для вирішення життєвих проблем, для перспектив самого учня; використання в процесі навчання розумових операцій, поява позитивних емоцій; наявність позитивних мотивів навчання; раціональні прийоми праці на уроці; критичний підхід у процесі викладання матеріалу і його засвоєння; наявність належного контролю й самоконтролю. Математика – один із найскладніших предметів, тому, на жаль, все частіше нам доводиться стикатися з тим, що з віком у багатьох дітей інтерес до вивчення математики згасає. Щоб бажання вчитися не покидало наших учнів, я використовую різні методи, але в їх основі лежить дуже мудре висловлювання Аристотеля: «Пізнання починається з подиву».

Традиційно я починаю урок з математичної гімнастики розуму, завдяки якій учні вчаться спостерігати, логічно мислити. Величезну увагу приділяю виробленню навичок усної лічби. Уміння добре обчислювати усно – одне з умов успішного навчання математиці. Усні завдання мобілізують діяльність учнів, захоплюють своєю простотою навіть слабких школярів. Вони сприяють розвитку уваги, пам’яті, швидкості реакцій, зосередженості дітей.

У своїй роботі я використовую два види усної лічби: усні (слухові) вправи та напівусні (зорово-слухові), коли завдання записуються на дошці або читаються з підручника. Усну лічбу проводжу так, щоб учні сприймали її як цікаву гру, починаючи з легкого, а потім бралися за важкі завдання. Школярі уважно стежать за відповідями один одного. Наприклад, вправа **Спіймай помилку** – на уроці математики учням пропонується вказати, яку помилку зроблено в кожному з двох доведень нерівності $3 > 4$:

$$1) \frac{1}{8} > \frac{1}{16}; \quad \left(\frac{1}{2}\right)^3 > \left(\frac{1}{2}\right)^4 \quad (1)$$

Прологарифмуємо нерівність (1), узявши для зручності за основу логарифма число $\frac{1}{2}$. Дістанемо

$$3 \log_{\frac{1}{2}} \frac{1}{2} > 4 \log_{\frac{1}{2}} \frac{1}{2}; \quad 3 \cdot 1 > 4 \cdot 1; \quad 3 > 4;$$

2) Використаємо тепер для логарифмування тієї самої нерівності (1) десяткові логарифми. Дістанемо:

$$3 \lg \frac{1}{2} > 4 \lg \frac{1}{2}; \quad 3 > 4.$$

Сьогодні, щоб бути успішним, дитина, окрім певної суми знань, умінь та навичок, повинна оволодіти умінням самостійно планувати, аналізувати, контролювати свою діяльність, ставити перед собою нові навчальні задачі та розв’язувати їх. Тому все більш актуальним в освітньому процесі стає використання у навчанні прийомів і методів, які формують у тих, хто навчається, уміння самостійно здобувати свої знання, збирати необхідну інформацію, висувати гіпотезу, виконувати висновок та умовивід. Широко відома аксіома: добре вчиться той, хто хоче вчитися.

Мотивація, як один з аспектів системно - діяльнісного підходу, виходить на перший план. Таким чином, дуже важливим етапом конструювання сучасного уроку є етап мотивації. Організаційний етап на початку традиційного уроку не дає гарантії включення учня в урок з самого початку. Щоб організувати школярів з першої хвилини, можна використати наступні прийоми: загадка, яку розгадаємо під час уроку, асоціативний ряд, дивуй і нестандартний вхід в урок.

Учитель на початку уроку вискажує добрі побажання, можна просто повернутися один до одного, посміхнутися або просто собі поаплодувати. Також урок можна почати з висловлювання відомих мудрих людей, філософів, вчених. Можна почати урок з притчи, прислів’я, вірша. Наприклад, французький письменник XIX століття Анатоль Франс одного разу сказав: «Вчитися можна весело... Щоб переварювати знання, треба поглинати їх з апетитом». Тож нехай ці слова стануть епіграфом нашого уроку.

Етап актуалізації. Мета цього етапу – повторення вивченого матеріалу, необхідного для відкриття нового знання і виявлення утруднень в індивідуальній навчальній діяльності, у виникненні проблемної ситуації. Для роботи на цьому етапі можна використати прийом «Жокей та кінь». Кожний жокей повинен знайти собі пару, свого коня. Кожний, у кого питання, промовляє його (це жокей), а ті, хто має відповіді (коні), встають парою до свого жокея.

7 клас. Увага! Увага! Сьогодні замість уроку геометрії у нас відбудеться аукціон-розпродаж геометричних фігур. На наш аукціон надіслано кілька фігур.

Умова: хто одразу дає точне означення фігури, той її і купує. Якщо в когось будуть уточнення і доповнення, фігуру буде продано тому, хто закінчить повну відповідь. Отже, намагайтеся одразу дати повну відповідь. Бажаючи відповісти (тобто купити фігуру), піднімають руку. Хто перший підніме – той і починає. Аукціоніст після кожної неповної відповіді буде вдаряти в гонг до трьох разів, доки не з’явиться учень

II. Розпродаж геометричних фігур і задач

- 1) На продаж виставляється довільний трикутник. Дати означення трикутника.
- 2) Продається гострокутний трикутник. Дати його означення.
- 3) Продається тупокутний трикутник. Дати його означення.

- 4) Продається прямокутний трикутник. Дати його означення.
- 5) Продається рівносторонній трикутник. Дати його означення.
- 6) Продається рівнобедрений трикутник. Дати його означення і назвати властивості.
- 7) Продається трикутник зі своєю медіаною. (На моделі довільного трикутника виділити медіану.) Дати означення медіани трикутника.
- 8) Продається трикутник з бісектрисою. (На моделі довільного трикутника виділити будь-яку його бісектрису.) Дати означення бісектриси трикутника.
- 9) Продається трикутник з висотою. (На моделі довільного трикутника виділити його висоту.) Дати означення висоти.

Під час вивчення нового матеріалу я використовую несподіванки, які допомагають володіти увагою учнів досить довгий час: використовую вивчення мистецтва, українських народних традицій. Зараз ми подивимося, як це відбувається.

8 клас. Епіграфом уроку алгебри «Квадратні корені. Розв'язування вправ» є слова М. Рильського про єдність красивого і корисного. Я спробувала поєднати: корисне – квадратний корінь, з красивим – українським рушником.

Український рушник... І сучасну, й традиційну оселю в Україні важко уявити без нього. Тчуть його і вишивають досі. Першоосновою рушника було полотно (обрус), яке виготовлялося вручну і широко використовувалося в побуті, від чого й стало називатися «ручником», а потім «рушником». Відповідно до функцій, які виконував рушник, йому давалися назви: «утирач» - для обличчя та рук; «стирок» - для посуду та столу; «покутній» - для прикрашання ікон та портретів; «намітка» - головний убір заміжньої жінки (рушник довжиною до 8 м). А скільки пов'язано з ним звичаїв та обрядів. Без рушника, як без пісні, не обходилися заручини та весілля, народження дитини та проводи, спорудження нової оселі та зустріч гостей.

«І на тім рушникові оживе все знайоме до болю:

І дитинство, й розлука, і вірна любов.»

Та загадковим для багатьох поколінь залишається «Диво – рушник» - оберіг від небажаного та небезпечного. Сила його – у візерунках, які можна читати, як читають книжки. То ціла наука (як сама математика).

Для проведення вікторини клас ділиться на три команди.

Умови вікторини. За правильну відповідь учень одержує візерунок червоного кольору, за відповідь з недоліками – чорного кольору. Виграє команда, у якої найбільша кількість візерунків червоного кольору.

Запитання вікторини

1. Які орнаменти використовують для вишивання рушників?

Щоб дістати відповідь, обчисліть значення виразів у кожному рядку таблиці 1, порівняйте їх і найбільше значення запишіть у першому стовпчику, а найменше – у другому. (Додаток 1)

Найбільш поширений орнамент «Диво – рушника» - рослинний: дубове листя, виноградне гроно, калина, листя хмелю (демонструються рушники). А з рослинним переплітаються зооморфні (тваринні орнаменти). Насамперед це дивовижні птахи, що символізують людські душі.

Для активізації навчально-пізнавальної діяльності на початкових етапах вивчення певної теми часто використовую роботу в парах. Плюс цієї роботи полягає у тому, що всі діти мають можливість висловитися, обмінятися думками зі своїм напарником, а потому оголосити їх при всьому класі. Крім того, ніхто з учнів не буде відсиджуватися без діла на уроці, як це часто буває, - всі залучені до роботи.

Інколи застосовую роботу в кооперативних групах. Ця технологія орієнтується на групову роботу учнів, навчання в співробітництві, активний пізнавальний процес. Наприклад, у 10 класі під час вивчення теми «Тригонометричні рівняння» учні були розділені на 4 групи. Відповідно було підготовлено 4 консультанти по вивченню питань: 1) спосіб заміни; 2) однорідні рівняння; 3) розкладання на множники; 4) перетворення суми тригонометричних функцій на добуток. Консультанти навчають групи учнів, які змінюються, а потім виконують завдання в групах, яке відображують на дошці з поясненнями (додаток 2)

Вважаю, що дуже важливо проводити дидактичні ігри.

УРОК-ПОДОРОЖ У 8 КЛАСІ

Учитель. Математика цікава тоді, коли дає поживу нашій винахідливості, уяві, здатності до міркувань. Уявіть себе не учнями 8-го класу, а пасажирями математичного поїзда, що вирушає в подорож по країні Геометрія до міста Площеград. Для того щоб потрапити в математичний поїзд, вам потрібно придбати квитки. Але не за гривні. Квитки отримаєте, якщо проявите розум, кмітливість та розв'яжете задачі.

Станція „Стартова”

Учитель. Посадка закінчується. Провідник перевірить, чи білети справжні. (А він знає свою справу!) Поїзд відбуває до наступної станції.

Станція „Детективна”

Учитель. Знайдено аркуші паперу з розмитими цифрами, знаками, буквами (їх позначено зірочками *). Необхідно їх відновити, інакше поїзд далі не рушить.

Учитель. Формули ви знаєте, нам дозволено рухатися далі.

Станція „Історична”

На станції Історична можна розказати про деякі відомості про те, що 4–5 тисяч років тому вавілоняни вміли знаходити площі прямокутника, трапеції, трикутника. Вони користувалися тими самими правилами, що й нині, але сформульованими словесно. А ми продовжимо подорож.

Станція „Практична”.

Учитель. Уже недалеко залишилося до нашого міста. Виконана письмова робота (умови завдань записано у картках) буде перепусткою до нього. Задачі 1 і 2 розв'яжіть, виконавши необхідні вимірювання. Перемальовувати малюнки не треба.

Учитель. Ми потрапили в місто Площegrad. Результати подорожі будуть оголошені на наступному уроці. Подорож закінчу словами математика Олексія Миколайовича Крилова: „Рано чи пізно будь-яка правильна математична ідея знаходить застосування в тій чи іншій справі. Завтра математика стане ще могутнішою, ще важливішою і потрібнішою для людей, ніж сьогодні» [7, 37].

Я вважаю, що дуже важливим моментом навчання є застосування знань не тільки на уроці, а й повсякденному житті. Тому проводжу плернерні уроки, на яких учні розв'язують практичні задачі. Традиційно, це задачі, які розв'язує адміністрація школи для ремонту, модернізації, покращення умов навчання і буття учнів у школі.

Найважливішим видом навчальної діяльності під час вивчення математики є розв'язування задач. Виклад навчального матеріалу в підручниках залишається більш за все інформаційним, в них майже немає задач для творчої діяльності учнів. Як показує практика, одним з найефективніших способів розвитку є компетентісно-орієнтовані завдання. Окрім того, розв'язування задач практичного змісту здатне прищеплювати інтерес учнів до вивчення математики. Такі завдання змінюють організацію традиційного уроку. Вони базуються на знаннях і вміннях, і потребують умінь застосовувати накопичені знання в практичній діяльності.

Тема «Дії з десятковими дробами»

Одним з найважливіших компонентів для підтримки нашого організму в тонусі є споживання необхідної кількості вітамінів і мінералів. У весняний період відчувається ослабленість імунітету. Дефіцит заліза призводить до серйозних наслідків: уповільненню розвитку моторики, порушенню координації, уповільненню мовного розвитку, а також недостача заліза в організмі призводить до розвитку анемії.

У понеділок в меню шкільної їдальні на обід було запропоновано: гречана каша(200 г.) з котлетою(100г.) і салат із кольорової капусти(100 г.), а у вівторок в меню пропонували печінкові оладки (150 г.) з салатом із буряку з чорносливом(100г.). В який день ти одержиш добову норму заліза? В меню якого дня необхідно додати продуктів, які містять залізо? (необхідний додатковий матеріал додається).

Тема «Знаходження відсотка від числа»

Олена Іванівна регулярно купуючи взуття, зробила свій вибір на користь торгового бренда «ЕССО». На розпродажу весняної колекції взуття бренда «ЕССО» у торговому центрі «Караван» на чоботи для хлопчика початковою ціною 3200 гривень була запропонована знижка 25%, а в інтернет - магазині «Е-shoes» пропонують знижки на взуття бренда «ЕССО» ціною 2800 гривень 15%. З'ясуйте, яким чином вигідніше придбати чоботи.

Потім було запропоновано учням самостійно скласти компетентісно – орієнтовані задачі. Ось таку задачу склали учні: Мама купила збірку «Енциклопедія історії України», яка складається з 10 томів. Якого розміру треба замовити книжкову полицю у мебельному салоні, щоб на ній розмістити усі книжки?

Таким чином, всі наведені методи, прийоми, технології формують пізнавальну активність учнів, підвищують інтерес до предмета, формують здоров'язбережувальну, комунікативну, міжпредметну естетичну, соціальну компетентності. Мої учні конкурентноспроможні під час олімпіад з математики, з астрономії (призові місця на III етапі Всеукраїнської олімпіади), добре складають ДПА та ЗНО(високий рівень не менше 35%, рівень успішності – не менше 65%). Більш того, під час розв'язування екзаменаційних завдань вони використовують ті навички, які здобули під час плернерних уроків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ващенко О. Готовність вчителя до використання здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховному процесі / Ващенко О., Свириденко С. // Здоров'я та фізична культура. – 2006. – №8. – С. 1-6.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посібник. – К.: Академвидав, 2004. - 352 с.
3. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / за ред. В. Моляко, О. Музики. – Житомир : Рута, 2006. – 320 с.
4. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: метод. посіб. авт. – укл.: О. Пометун, Л. Пироженко. – Київ: А.П.Н.; 2002. – 136 с.
5. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. – Київ : Шкільний світ, 2002. – 22 с.
6. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / [Пехота О. М., Кіктенко А. З., Любарська О. М. та ін.]; за заг. ред. О. М. Пехоти. – Київ : А.С.К., 2001. – 256 с.
7. Сухарева Л.С. Дидактичні ігри на уроках математики. 7-9 класи / Л.С. Сухарева. – Харків: Основа. – 2006. – 144с.
8. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5-ти т. Т. 2. – Київ : Радянська школа, 1977. – С. 419–654.
9. Державний стандарт Освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>
10. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

ВИКОРИСТАННЯ ЕМОЦІЙНО-ХУДОЖНІХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Хортіва Олена Владиславівна, учитель англійської мови Рубіжанської спеціалізованої школи I-III ступенів №7 Рубіжанської міської ради Луганської області

Актуальність. Модернізація змісту освіти, насамперед, пов'язана з інноваційними процесами в організації вивчення іноземних мов і, перш за все, з широким застосуванням нових педагогічних технологій в освітньому процесі, які допомагають перенести навчання здобувачів освіти на новий, якісно вищий рівень пізнавальної активності.

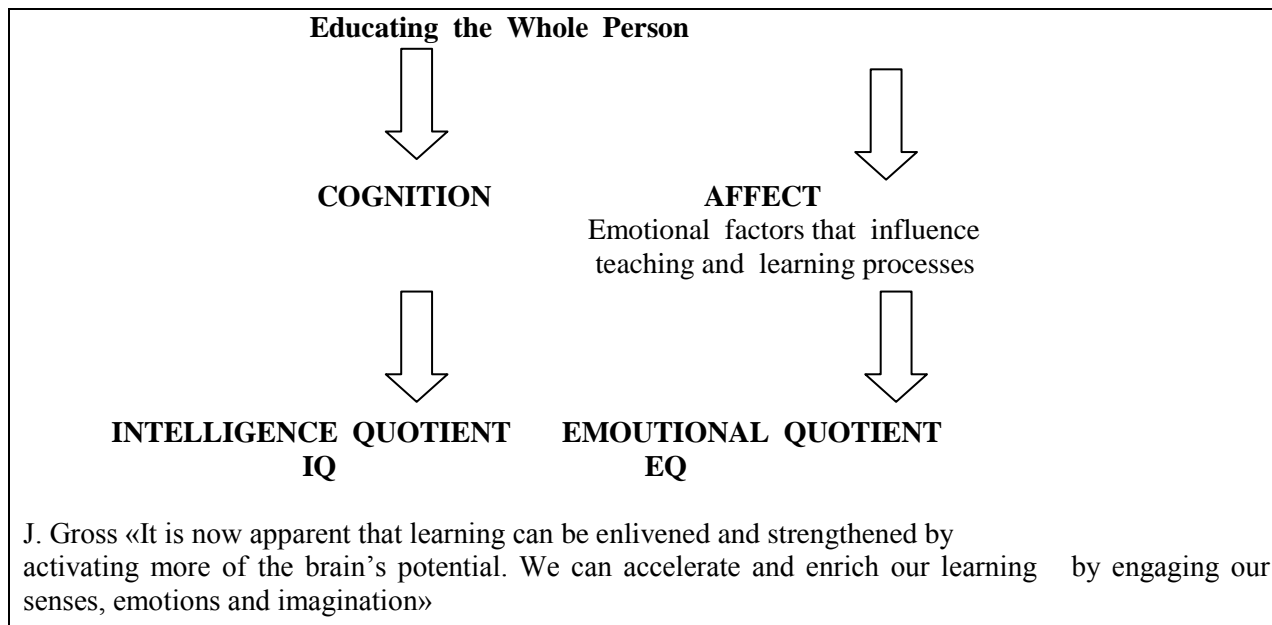
Метою статті є дослідження теоретичного і практичного аспектів використання інноваційних технологій і методик навчання і розвитку здобувачів освіти на уроках англійської мови в сучасній школі, що відкриває великі можливості для розширення освітніх меж, несе в собі величезний мотиваційний потенціал і сприяє підвищенню рівня теоретичних та практичних знань учнів з іноземної мови.

Одним із провідних завдань сучасного вчителя іноземної мови є формування основних компетентностей учнів: соціальної, полікультурної, інформаційної, комунікативної, саморозвитку, продуктивної творчої діяльності. Тільки ті знання і вміння учня можна вважати корисними, міцними та доцільними, які він зможе застосовувати на практиці, перенесе та використає їх у різних життєвих ситуаціях. Саме життя вимагає, щоб вивчення іноземної мови враховувало потреби, мотивації і ресурси сучасної молоді, адже вони – майбутнє нашої держави, яка рухається у Європу. Саме тому, необхідно зосередити всі зусилля на формуванні і навчанні конкурентно-спроможного, високоосвіченого українця.

Дитина приходить до школи з бажанням учитися. Як його зберегти, розвинути й удосконалити? Пошук відповідей на ці запитання є одним з провідних напрямків діяльності педагогічного колективу спеціалізованої школи I-III ступенів №7 Рубіжанської міської ради Луганської області, де я працюю, який протягом декількох років проводив дослідницько-експериментальну роботу з розробки та опробування моделі освітнього процесу, який забезпечував би створення умов для розвитку творчого потенціалу особистості педагога і учня засобами впровадження інноваційних технологій навчання й виховання з метою формування естетичної культури особистості учнів.

Людина зустрічається з прекрасним кожен день, проте не завжди помічає й відчуває його. Кожний з нас повинен зрозуміти: прекрасне з нами поряд, тільки треба вміти його побачити. У кожному навчальному предметі є естетичний елемент, сприйняття якого є початком взаємодії дитини з будь-яким видом мистецтва. Творча група вчителів англійської філології, якою я керую, працювала над проблемою активізації пізнавальної активності учнів за рахунок залучення до освітнього процесу емоційно-художніх педагогічних технологій через використання мистецтвознавчого матеріалу в процесі викладання англійської мови, як засобу підвищення інтересу учнів до вивчення іноземних мов в сучасній школі, шляхом впливу на емоційну сферу дитини через прекрасне у витворах мистецтва.

Свою експериментальну роботу ми почали зі збору, вивчення і систематизації національного і світового педагогічного досвіду, на основі аналізу якого склали схему, в якій спробували визначити очікуваний результат своєї діяльності й шляхи його досягнення.

Ключове поняття даної схеми, «Educating the Hole Person», є всім нам добре відомим базовим принципом педагогічної діяльності, яким кожен вчитель керується в своїй роботі з давніх часів – надавати освіту цілісній особистості, тобто не тільки озброювати учнів певним обсягом знань з того чи іншого навчального предмету, а й обов'язково формувати і виховувати всебічно розвинену особистість. Процес реалізації цієї задачі розглядався нами як тісне поєднання взаємно пов'язаних між собою процесів COGNITION + AFFECT, тобто безпосередньо процесу пізнання й суми емоціональних факторів, які цей процес супроводжують. Таким чином, ідея «Educating the Hole Person» означала для нас не тільки всебічний розвиток INTELLIGENCE QUOTIENT (IQ), інтелектуального потенціалу, наших учнів, але й обов'язкове підвищення не менш важливого EMOTIONAL QUOTIENT (EQ), емоційного коефіцієнту викладання й навчання, як процесів, що є безумовними супутниками один одного. А саме високий позитивний емоційний коефіцієнт викладання й навчання є гарантом успішного розвитку та підвищення коефіцієнту інтелектуального. Ми цілком згодні з Д. Гроссом, який стверджував, що процес навчання може бути погашений та посилений за рахунок активації нашого розумового потенціалу через прискорення й збагачення навчального процесу за рахунок залучення наших почуттів, емоцій та уяви.

Ось чому ми склали для себе наступний алгоритм своєї діяльності: пройти від естетичних емоцій, які виникають в учнів в процесі роботи на уроці з залученням мистецтвознавчого матеріалу, до естетики мислення (розуміння прекрасного й виникнення осознаної потреби в ньому) і на цій основі перейти до нової якості освіти.

Ми намагалися через естетичне виховання та естетичний розвиток наших учнів, як процеси спільної діяльності педагогів і їхніх вихованців направлені на гармонійний розвиток дитини, формувати в них естетичну культуру особистості, тобто спроможність й вміння емоційно сприймати і оцінювати явища життя й мистецтва, а також перетворювати навколишній світ за законами краси.

Як сказав відомий педагог А.А. Мурашов: «Формы и методы воспитания прекрасного в человеке с каждым уроком становятся разнообразнее...». В своїй роботі ми намагалися використовувати різні методи залучення мистецтвознавчого матеріалу до навчального процесу.

Перш за все, ми використовували всім добре відомий, але від того не менш ефективний метод ілюстрування навчального матеріалу витворами мистецтва. Так, наприклад, надрукований дрібним шрифтом і досить об'ємний текст про велику пожежу Лондона за підручником Л. Биркун для 6 класу учні сприймають з набагато більшою зацікавленістю, коли він супроводжується демонстрацією картини В. Тернера „The burning of the House of Lords and Commons.”.

Для вивчення матеріалу з теми „Пори року” у 3-4 класах нашими педагогами був створений роздавальний матеріал, де в якості зорової опори для вдосконалення навичок діалогічного і монологічного мовлення, а також розвитку граматичної компетенції учнів замість мало виразних картинок підручника були використані пейзажі відомих художників з зображенням пор року.

«Формы и методы воспитания прекрасного в человеке с каждым уроком становятся разнообразнее.» А.А.Мурашов
 Иллюстрирование учебного материала
 Тема: «From the History of London». 8й класс

William Turner "The burning of the House of Lords and Commons"

На мій погляд, це було вдалим рішенням проблеми підвищення інтересу учнів до навчального матеріалу шляхом залучення до процесу навчання емоційної сфери через сприйняття прекрасного в витворах мистецтва. Як сказала Джейн Арнольд : « Positive emotions ... open the mind to learning» Ми дійсно вважаємо, що позитивні емоції відкривають наш розум до навчання, що є особливо актуальним в початковій школі, де вдало підібрана наочність є найважливішою умовою успішної роботи вчителя і учнів на уроці. Цікаві картини сприяють формуванню в учнів позитивного ставлення до самого процесу вивчення іноземної мови, створюючи необхідну для початкового етапу навчання іноземній мові внутрішню мотивацію: комунікативну, що засновується на бажанні учнів спілкуватися іноземною мовою усно і письмово; лінгво - пізнавальну, що спирається на позитивне ставлення до самої мовної матерії, до оволодіння мовним матеріалом; та інструментальну, в основі якої позитивне сприймання учнями певних форм роботи.

Наступний блок нашої роботи – це проектна діяльність наших учнів, яка в контексті формування естетичної культури особистості учня надає унікальні можливості поєднати «ХОЧУ» учня, «ПОВИНЕН» вчителя та їх спільне «МОЖУ», тобто формувати ключові компетенції учнів на основі використання методів активного навчання, коли діти не лише запам'ятовують певну інформацію, а також вчать застосовувати свої знання, аналізувати, систематизувати, оцінювати їх, виділяти головне, мати свою точку зору, відстоювати її.

Проектна робота – це метод розвитку креативності учнів, залучення дітей до дослідницької, пошукової, творчої діяльності. Так вже у п'ятому класі ми починаємо працювати над глобальним проектом « Great Britain. Time. Events. People.», роботу над яким учні продовжують протягом всіх наступних років навчання у школі. Форми цієї роботи ми намагаємося всіляко урізноманітнювати: від індивідуальних міні-проектів п'ятикласників за темою «The Sights of London», які є їх першим знайомством з культурною спадщиною Великої Британії, до великих колективних проектів старшокласників за цією ж темою, при створенні яких мова вже ведеться не лише про подальший розвиток соціо-культурної компетенції учнів, а й про її нову якість – інтеграцію предметного матеріалу з образами мистецтва, архітектури, архітектурними стилями, в яких створені ті чи інші пам'ятки історії і культури. Ось до вашої уваги фрагменти проектів «The Sights of London»(5 клас) і «London and its Architectural Styles» (9 клас).

Gothic is the term originally used to describe things pertaining to the Gothic people. It had originated in France in the twelfth century.

Westminster Abbey

Westminster Palace

The **Neo-Gothic** revival was a European architectural movement with origins in mid-18th century England. The Gothic Revival in architecture combined with the mood of Romanticism to create the atmospheric genre of the Gothic novel.

Buckingham Palace

Classicism, in the arts, refers generally to a high regard for classical antiquity, as setting standards for taste which the classicists seek to emulate. Classicism is a force which is often present in post-medieval European and European influenced traditions.

А тепер перед вами Лондон очима художника XVIII століття Семюеля Скотта (Проект «Samuel Scott and his views of London as precious historical records of the time.» 10 клас, тема «The World of Painting »).

Цей проект також є прикладом використання цікавого принципу, який ми намагаємося застосовувати в нашій роботі, а саме, принципу взаємного ілюстрування різних видів мистецтва.

В своїй роботі ми виходили з того, що одним із головних принципів при вивченні англійської мови є принцип наочності, тому що лише він в певній мірі компенсує відсутність мовного середовища, повним зануренням в яке в ідеалі має бути урок англійської мови. Такими ресурсами, які б створили в класі цей ефект занурення й стали сучасні інформаційні технології, якими ми тепер отримали змогу широко користуватися на уроках англійської мови та в позаурочний час. Для здійснення наглядної підтримки процесу навчання ми перш за все застосовували освітній потенціал мультимедійних презентацій, де в якості зорової опори для вдосконалення мовних та мовленнєвих навичок, а також розвитку лексичної, граматичної, соціокультурної компетенцій учнів замість мало виразних матеріалів підручників були використані картини відомих художників за відповідною тематикою.

Висновки. Підсумовуючи, хочу зазначити, що застосування в якості наочності на уроці витворів мистецтва надає вчителю змогу досягти кількох результатів, а саме; підтримує інтерес учнів до навчального матеріалу шляхом впливу на емоційну сферу дитини через прекрасне у витворах мистецтва, що стимулює більш активне залучення дітей до безпосередньої діяльності під час уроку; посилює їх увагу й пам'ять; сприяє кращому запам'ятовуванню програмового матеріалу через виникнення в свідомості здобувачів освіти певних логічних зв'язків, розвиває спостережливість, уяву, пам'ять, зв'язне мовлення, естетичний смак учнів й, таким чином, вдосконалює процес викладання та заохочує учнів до вивчення іноземної мови.

Яскраві картини не лише ілюструють тексти та завдання, а й доповнюють їх, дають образно-наочне уявлення про теми, в ході вивчення яких вони використовуються, допомагають глибше пізнати їх. Зорові образи, створені картинами, легко запам'ятовуються й недовго залишаються в пам'яті. Вони сприяють вихованню естетичного смаку й культури учнів, викликають у дітей позитивні емоції, сприяють яскравості сприймання життя.

З іншого боку, презентація мистецтвознавчих матеріалів за допомогою ІКТ розширює вибір матеріалів та форм навчальної роботи, робить уроки яскравими і цікавими, емоційно та інформаційно насиченими, більш того, дає можливість вчителю самостійно компоувати навчальний матеріал виходячи з особливостей конкретного класу й теми, що дозволяє побудувати урок так, щоб домогтися максимального навчального ефекту, створити особливу обстановку на уроці – атмосферу творчості, співробітництва: саме те освітньо – інформаційне середовище, яке сприяє зростанню інтересу учнів до предмета, приводить до підвищення якості нашої роботи – тобто в кінцевому результаті до того, заради чого ми щоранку приходимо в клас.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ивахненко Л.С. Формирование коммуникативной компетентности на основе социокультурного и творческого развития учащихся / Л.С. Ивахненко // Англійська мова та література. – 2013. - № 26 (396).- С.4-5.
2. Інноваційні технології у вивченні англійської мови. – Київ: Шкільний світ, 2008. – 32 с.
3. Мороз І.М. Використання мультимедійних технологій у вивченні іноземної мови // Англійська мова та література. – 2013. – №4 (374). – С.1-3.
4. Національна доктрина розвитку освіти //Нормативно-правове забезпечення освіти: у 4 ч. – Харків : Основа, 2004. – Ч. 1. –144 с.

5. Хортіва О.В. Використання живопису та інтеграція предметного і мистецтво-знавчого матеріалу в процесі викладання англійської мови в сучасній школі / О.В. Хортіва // Англійська мова та література. – 2013. – №7 (377). – С.2-6.

6. Oliynyk T.I. Raising Cross-Cultural Awareness through English Language Teaching // Іноземні мови. – 2008. – №4. – С.29.

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ ГРИГОРА ТЮТЮННИКА У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ

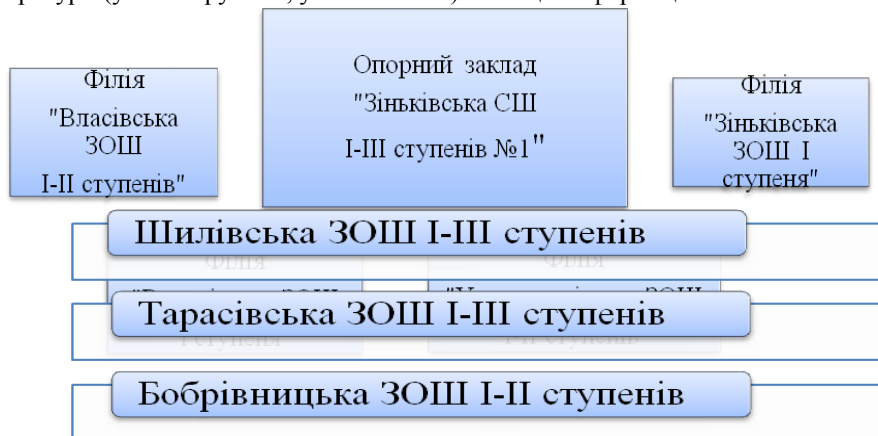
Олефір Ольга Анатоліївна, учитель української мови та літератури Опорного закладу «Зіньківська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів № 1 Зіньківської районної ради Полтавської області»

Полтавський край – це колыска культурного надбання українського етносу. Сама шилівська земля дала українській літературі зірок першої величини. З талановитого роду Тютюнників вийшло два неповторних та обдарованих письменники – Григорій і Григір. До 85-ої річниці від дня народження лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка, видатного письменника-земляка Григора Тютюнника пройшли Всеукраїнські Тютюнниківські літературно-наукові читання та відкрито нову експозицію літературного музею.

Разом із учнями та вчителями Шилівської ЗОШ захід проводив Олексій Неживий – доктор філологічних наук, професор кафедри філософії та економіки освіти ПОІППО імені М.В.Остроградського, письменник, автор проекту «Вшанування пам'яті братів Тютюнників». У ході роботи О.І.Неживий звернувся до працівників районної методичної служби з пропозицією: створити творчу лабораторію вчителів для розробки уроків за творчістю Григора Тютюнника відповідно до шкільної програми.

Пропозицію підтримано вчителями району, і на базі опорного закладу «Зіньківська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів № 1 Зіньківської районної ради Полтавської області» 2017 року створено творчу лабораторію вчителів початкових класів та української літератури, керівник – Ольга Анатоліївна Олефір (автор даної статті).

Дещо про організацію та роботу творчої педагогічної лабораторії. До складу Зіньківського опорного закладу входить кілька філій І-ІІ та І ступенів. Проте без допомоги вчителів Шилівської школи теж не обійшлося, адже на базі навчального закладу давно створено кімнату-музей, де представлено чималий матеріал про життя і творчість братів Тютюнників. Консультант педагогічної лабораторії – Зінаїда Вербич, яка особисто досліджувала життя і творчість письменників-земляків, написала власний посібник щодо проведення уроків літератури. У ході роботи творчої лабораторії було залучено ще кілька вчителів із сусідніх шкіл. Під час першого засідання обговорено й схвалено групи, в яких працюватимуть учителі початкових класів та української літератури (усього груп – 6, учителів – 24). Тож цю інформацію схематично можна зобразити так:

ГРУПИ ТВОРЧОЇ ЛАБОРАТОРІЇ

3 клас – «Бушля» - 1

✓ **Валентина Глубока**

Надія Бендес, Наталія Рекуненко, Катерина Рослик, Людмила Брага

4 клас – «Ласочка» - 2

✓ **Наталія Удовиченко**

Наталія Хорольська, Інна Дахно, Надія Демченко, Тетяна Хоменко

4 клас – ПЧ «Чарівний світ природи у творах Г.Тютюнника» - 1

✓ **Надія Пантюх**

Валентина Понежа, Світлана Кеда, Олена Гриб

5 клас – «Дивак» - 2

✓ **Оксана Лютик**

Алла Михайленко

7 клас – «Климко» - 4

- ✓ Алла Мищенко
Олена Бойко, Зінаїда Вербич, Наталія Білоцерківець,
Людмила Катькало, Валентина Московець

11 клас – «Три зозулі з поклоном» - 2

- ✓ Світлана Козаченко
Ольга Олефір

Проблема, над якою працювала творча лабораторія: «Інноваційна діяльність учителя під час вивчення творчості Григора Тютюнника у шкільному курсі української літератури».

Завдання, які поставили перед собою вчителі:

- удосконалювати науково-методичне забезпечення навчального процесу;
- застосовувати педагогічний досвід у нових умовах;
- здійснювати інноваційний підхід до розробки уроків за творчістю Григора Тютюнника у школі;
- видати посібник для вчителя «Інноваційна діяльність учителя під час вивчення творчості Григора Тютюнника у шкільному курсі».

Для успішного виконання завдань членами творчої лабораторії було прийнято рішення створити зразок конспекту уроку та презентації. Тож для цього було організовано робочу групу з підгрупами, які відповідали за написання початку, основної частини та кінцівки уроку, обрано тему (що на сьогодні є досить актуальною!) з Програми української літератури для 7 класу : «Тема воєнного лихоліття у повісті Гр.Тютюнника «Климко». Автобіографічна основа твору».

Створені презентації, конспекти уроків та виховних заходів було обговорено на засіданнях творчої лабораторії (а їх за два роки проведено 16), використано такі інновації: *візуалізація навчального матеріалу* (документальні та художні відеофільми, відеозаписи зразків художнього читання), *відеотести, інтеграція з уроками образотворчого мистецтва, історії, географії, групова робота, уроки-ток-шоу та інсценізацій, інтерактивні вправи – «Вітер», «Пошуки скарбів», «Доміно», метод «Прояснення слів», актуалізація матеріалу, культурософські зв'язки, інфографіка.*

Здійснюючи загальне керівництво роботою всієї творчої лабораторії, взяла особисту участь у створенні конспектів та презентацій уроків за повістю «Климко» (7 клас) і новелою «Три зозулі з поклоном» (11 клас) Гр. Тютюнника.

Значна частина медійних презентацій уже успішно пройшла апробацію. Так 17.05.2017 на засіданні постійно діючого обласного семінару завідувачів (директорів) методичних кабінетів (центрів) районів, міст, територіальних громад із проблеми «Науково-методичне забезпечення діяльності освітніх округів в умовах реформування освітньої галузі» – 7 клас. Гр.Тютюнник. Повість «Климко». 22.02.2018 на засіданні районної методичної вітальні «Використання інноваційних технологій у системі роботи вчителя» – 5 клас. Гр. Тютюнник. Оповідання «Дивак». 17.05.2018 на обласному семінарі керівників закладів загальної середньої освіти «Педагогіка партнерства» – 4 клас. Позакласне читання: «Чарівний світ природи у творах Г.Тютюнника». У грудні 2016 на міжрегіональному семінарі-практикумі для керівників пошуково-дослідницьких краєзнавчих об'єднань у Шилівській загальноосвітній школі I-III ступенів – виховний захід «Вічна загадка любові». У травні 2019 – на двох уроках за новелою Гр.Тютюнника «Три зозулі з поклоном» в одинадцятому класі Зіньківського опорного закладу.

Засідання творчої лабораторії завжди відбувалися з участю методистів районного методичного центру Сичової В.М. та Півень Л.В., які також брали активну участь в обговоренні конспектів уроків та презентацій. Саме завдяки ентузіазму, наполегливості й відповідальності Валентини Миколаївни (на жаль, були певні фінансові проблеми) з'явився на світ методичний посібник – підсумок кількарічної роботи районної творчої педагогічної лабораторії.

Отже, узагальнений і систематизований матеріал оформлено як методичний посібник «Інноваційна діяльність учителя під час вивчення творчості Григора Тютюнника у школі» та видано у грудні 2018 року (видавництво «Гадяч»). Сам посібник має яскраву обкладинку та 98 сторінок. Рецензент книги – директор комунальної установи «Зіньківський районний методичний центр» Нищенко Любов Миколаївна. Передмову до посібника написали методисти «Зіньківського районного методичного центру» – Сичова В.М. та Півень Л.В., керівник творчої лабораторії вчителів – Олефір О.А. та бібліотекар опорного закладу «Зіньківська спеціалізована школа I-III ступенів №1», член Полтавської спілки літераторів, голова літературно-мистецького об'єднання «Свічадо» – Литовець-Гайдаш Г.П. На початку – сам «Зміст» книги, де можна знайти назву уроку чи виховного заходу та сторінку, з якої починається конспект. Тож з 8 по 83 сторінку містяться конспекти уроків, а з 84 по 96 сторінку – конспекти виховних заходів. У кінці посібника є електронний додаток, який містить презентації уроків за творчістю Гр. Тютюнника для 3-4 та 5-11 класів.

Як керівник районної творчої педагогічної лабораторії презентувала роботу творчої лабораторії на обласних семінарах, а методичний посібник у березні-квітні 2019 року на спільному засіданні районного методичного об'єднання вчителів української мови та літератури й початкових класів, на засіданні районного методичного об'єднання бібліотекарів, публікацією в періодиці: «Зіньківщина по-іншому» (№ 11-12. – 4-11.04.2019. – С. 5) та «Голос Зіньківщини» (№ 27. – 12.04.2019. – С. 3), виступом на місцевому радіо. (Додаток № 1). За активну участь у роботі творчої лабораторії вчителів 2017-2018 рр. , сучасний підхід до розробки

уроків за творчістю Гр.Тютюнника та вагомий внесок у створення методичного посібника «Інноваційна діяльність учителя під час вивчення творчості Григора Тютюнника у школі» 24 члени районної творчої педагогічної лабораторії отримали Подяки та посібники.

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИВЧЕННІ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ В УМОВАХ НУШ

*Мосійчук Ірина Антонівна, учитель – методист зарубіжної літератури та російської мови
Висоцької ЗОШ І – ІІІ ступенів Висоцької сільської ради Дубровицького району Рівненської області*

Постановка проблеми. Одне із завдань НУШ — допомогти дитині підготуватися до сучасного життя. А що може забезпечити реалізацію принципу «Життя як навчання упродовж життя»? Передусім, потреба у читанні, здатність захоплюватися текстами, мати літературний смак, виявляти свою аргументовану критичну думку з приводу проблем, порушених у тому або іншому творі, та вміння висловлювати власну думку відносно проблем сьогодення. Актуальність теми інновації викликана сучасним станом літературної освіти, яка потребує оновлення змісту освіти, пошуку нових форм і методів роботи, серед яких велику роль відіграють сучасні європейські технології в умовах НУШ на уроках зарубіжної літератури.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Проблема сучасного уроку НУШ знайшла своє відображення в цілому ряді досліджень у запропонованій роботі урахувалися дослідження дидактів (Ю. Зотов, С. Іванов, М. Махмутов, В. Онищук), класиків методики літератури (В. Голубков, М. Кудряшов, В. Неділько, Є. Пасічник, І. Соболев, Б. Степанишин), сучасних учених - методистів (Н. Волошина, О. Горб, О. Ісаєва, Л. Мірошниченко, Г. Токмань, Ф. Штейнбук), досвід учителів - практиків, заслужених учителів України (О. Демчук, О. Заболотний, В. Каратєєва, В. Кулинич, В. Купцова, В. Макаренко, Л. Овдійчук, П. Розвозчик).

В останній час широко розповсюджується досвід Анни - Марії Богосвятської, Ірини Анатоліївни Хроменко, які звертають увагу на те, що головне завдання зарубіжної літератури в умовах НУШ – виховати мислячу людину, здатну критично оцінювати події, явища, приймати самостійні виважені рішення. Цікавою є думка Анни - Марії Богосвятської, яка відмітила, що «Організація сучасного уроку — справа нелегка. Сучасні діти приходять до школи з величезним бажанням діяти, причому діяти успішно. Їм подобається на уроці не просто слухати, а й бути активними учасниками навчального процесу, ставити запитання, обговорювати проблеми, брати інтерв'ю, приймати рішення, вигадувати, фантазувати...» [2].

На думку І. А. Хроменко, «Література — це один із небагатьох предметів у шкільному розкладі, який дає унікальні можливості для розвитку критичного мислення школярів» [10].

Це дійсно так, адже, як зазначає Н. Й. Волошина, «Урок літератури – витвір мистецтва, в якому присутні і краса, і натхнення думки, і радість пошуків, створені спільними зусиллями учня і вчителя. Сучасний урок літератури має свою концепцію, свою логіку, свій стиль, пов'язаний із попереднім і наступним матеріалом, а головне – передбачає продумане ускладнення діяльності учнів на уроці» [3]. Тому використання сучасних європейських технологій на уроках зарубіжної літератури в умовах НУШ спрямоване на раціональне поєднання теоретичних знань і практичних умінь з метою вирішення конкретних життєвих проблем сучасності у спільній діяльності учнів та педагогів. Крім того, використання сучасних європейських технологій слід розглядати як засіб реалізації особистісно орієнтованого підходу в умовах НУШ.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Наразі сучасні європейські технології не стали складовою навчального процесу в умовах НУШ, очевидно, через звичку до чітко структурованого освітнього процесу, що має точну мету та чіткий розпорядок. Але даний метод повинен існувати, тому що сприятиме розвитку пізнавальних навичок учнів, їх самостійності, активності.

Саме тому автор інновації зупинився на вирішенні такої науково-методичної інноваційної теми, як «Використання сучасних європейських технологій у вивченні зарубіжної літератури в умовах НУШ».

Мета статті: довести, що використання сучасних європейських технологій на уроках зарубіжної літератури в умовах НУШ формуватиме та розвиватиме пізнавальну активність учнів, сприятиме розвитку критичного мислення, вмінню орієнтуватися в інформаційному просторі, інтегрувати знання та вміння з різних сфер науки, техніки, мистецтва; засвідчить повну узгодженість навчання і виховання з життям, з інтересами учнів. У цьому автор статті опирається на досвід В.О. Сухомлинського, який влучно сказав свого часу: «Урок – це дзеркало загальної та педагогічної культури вчителя, мірило його інтелектуального багатства, показник його кругозору, ерудиції» [9]. У своїй діяльності автор досвіду апробує різноманітні шляхи використання сучасних європейських технологій під час викладання зарубіжної літератури як під час уроків, так і в позаурочний час.

Застосовуючи сучасні європейські технології на уроках зарубіжної літератури в умовах НУШ головне завдання сучасного уроку зарубіжної літератури – стати засобом у формуванні зрілої особистості, накопичення первинного життєвого досвіду реальних конструктивних взаємовідносин з оточуючим світом. Підвищення ефективності цього «засобу» відбувається шляхом актуалізації пізнавально-творчого потенціалу учнів. Це стає можливим завдяки використанню методів і прийомів педагогіки життєтворчості, варіативних форм організації різних видів діяльності.

Виклад основного матеріалу. На думку автора інновації, успіх уроку зарубіжної літератури в умовах НУШ залежить від того, наскільки дитина осягне радість від свого розуму, емоцій, від своєї неповторності під час плідної співпраці з однолітками, вчителем на уроці та в позаурочний час, опираючись на словесні, практичні, наочні методи навчання, різного роду засоби навчання під час різноманітних форм роботи.

Для створення сприятливих умов на уроці зарубіжної літератури потрібно скористатися такими **методичними прийомами:** працювати над розвитком критичного мислення учнів; використовувати особистісно зорієнтовані педагогічні технології; у педагогічній скарбничці вчителя – словесника має бути технологія проблемного навчання; використання вчителем ігрових моделей навчання в процесі використання сучасних європейських технологій; вживання методів інтерактивного навчання; використання інформаційних технологій та мультимедійних засобів навчання; чітка організація ідейно - художнього аналізу твору.

Оскільки в основі уроку зарубіжної літератури лежить робота з текстом, то важливо допомогти дитині «мандрувати» текстом, аби узяти в ньому щось для себе, а також виявити своє ставлення з приводу певних моральних колізій, світогляду, позицій героїв. Важливо, щоб учні мали можливість уявити для себе той художній світ, у якому перебувають, сторінка за сторінкою, позаяк лише так можливе «глибоке занурення» у текст, лише так сконструйовані художньою свідомістю герої перетворюються на реальних, які зможуть бути порадиниками у вирішенні тої чи іншої проблеми. Важливу роль у цьому відіграє використання кроссенсу – асоціативної головоломки нового покоління. Слово «кроссенс» означає «перетин значень» і придумане за аналогією зі словом «кросворд», яке в перекладі з англійської мови означає «перетин слів» [14]. Цей вид головоломки винайшли зарубіжні педагоги в 2002 році. Ідея належить письменнику, педагогу і математику Сергію Федіну і доктору педагогічних наук, філософу і художнику Володимирі Бусленку. Ідея кроссенса проста: це асоціативний ланцюжок, який складається з дев'яти картинок. Зображення розташовують так, що кожна картинка має зв'язок із попередньою і наступною, а центральна поєднує за змістом одразу декілька картинок. Завдання того, хто розгадує кроссенс – знайти асоціативний зв'язок між сусідніми (тобто тими, що мають спільний бік) картинками. Зв'язки в головоломці можуть бути і поверхневими, і глибокими. Починати розгадувати кроссенс можна з будь - якої картинки, що розпізнається, але центральним є квадрат під номером 5. Центральна картинка, за бажанням автора, може бути пов'язана за змістом зі всіма зображеннями в кроссенсі. Але, зазвичай, потрібно встановити зв'язки по периметру між квадратами 1-2, 2-3, 3-6, 6-9, 9-8 8-7, 7-4, 4-1 («основа»), а також по центральному хресту між квадратами 2-5, 6-5, 8-5 і 4-5 («хрест»).

Таким чином, кроссенс є сукупністю дванадцяти (за числом сусідніх пар) асоціативних головоломок. Відповідь не завжди є однозначною, але в більшості випадків ті, хто відгадують, знаходять однаковий ланцюжок асоціацій. Якщо образи на зображеннях прості і логічні, то для розгадки кроссенса треба лише знання фактів. У такому разі правильна відповідь одна і тематика конкретна. Для полегшення створення кроссенса зручно спочатку кожен квадрат заповнити словом (словосполученням) із вибраної теми, а потім замінити його асоціативною картинкою.

Оскільки основне значення кроссенса – це певна загадка, ребус, головоломка, то він є гарною формою нетрадиційної перевірки знань із теми. Застосування кроссенса на уроці різноманітне: його можна використати при формулюванні теми і мети уроку, при вивченні нового матеріалу, в якості постановки проблемної ситуації, при закріпленні та узагальненні вивченого матеріалу, при підведенні підсумку роботи на уроці, включити як рефлексію. Крім того, весь урок можна побудувати у формі кроссенса, тобто дев'ять елементів кроссенса представлятимуть собою структуру уроку.

Кроссенс можна запропонувати учням як творче домашнє завдання.

Для вчителя кроссенс – це спосіб поглибити розуміння вже вивченого поняття (явища, теми), можливість показати неординарне практичне застосування знань і зв'язок вивченого з життям, можливість встановити міжпредметні зв'язки з іншими шкільними дисциплінами. Робота з кроссенсом відображає глибину розуміння учнями вивченої теми та сприяє розвитку логічного, образного і асоціативного мислення, уяви, прояву нестандартного мислення і креативності, розвиває можливість самовираження. Під час розгадування кроссенса розвиваються комунікативні вміння, навички роботи з інформацією, підвищується допитливість і мотивація до вивчення предмету. Тому кроссенс – головоломка нового покоління, яка поєднує в собі найкращі якості зразу деяких інтелектуальних розваг: загадки, ребусу, головоломки. Кроссенс є прекрасним засобом розвитку логічного і творчого мислення учнів.

При створенні кроссенса можна скористатися алгоритмом:

1. Визначити тематику(загальну ідею).
2. Вибрати 8 - 9 елементів (образів), що мають відношення до теми.
3. Знайти зв'язок між елементами.
4. Визначити послідовність елементів за типом зв'язку «хрест» і «основа».
5. Сконцентрувати значення в одному елементі (центр – 5 - й квадрат).
6. Виділити відмінні риси, особливості кожного елемента.
7. Підібрати картинки, що ілюструють вибрані елементи (образи).
8. Замінити вибрані прямі елементи (образи) і асоціації непрямыми, символічними картинками.
9. Побудувати асоціативний зв'язок між образами елементів.

Сучасний урок зарубіжної літератури неможливо уявити без створення або використання уже готового лепбуку або, як його ще називають, інтерактивної тематичної теки [5]. Учні із задоволенням працюють над саморобною паперовою книжечкою з кишеньками, дверцятами, віконцями, рухливими деталями, які можна

діставати, перекладати, складати на свій розсуд. У ній збирається матеріал з якоїсь певної теми. При цьому лепбук – не просто виріб. Це прикінцевий етап самостійної дослідницької роботи, яку учень або група учнів виконали під час знайомства з певною темою. Щоб заповнити теку, потрібно виконати певні завдання, провести спостереження, презентувати матеріал.

Створення лепбуку допоможе учням збагатити, закріпити і систематизувати інформацію, а розглядання теки в подальшому дозволить швидко освоїти в пам'яті цікавий матеріал.

Важливо пам'ятати про етапи створення лепбуку: Вибір теми. Складання плану майбутнього лепбуку. Малювання макету теки. Створення лепбуку.

У результаті роботи з лепбуками в учнів розвиваються вміння планувати майбутню діяльність, домовлятися з однолітками, розподіляти обов'язки, шукати потрібну інформацію, узагальнювати та систематизувати, самостійно пояснювати, приймати власні рішення, опираючись на отримані знання і вміння, використовуючи усне мовлення, висловлювати своє бачення прочитаного чи почутого.

Досить цікавою формою роботи на уроках зарубіжної літератури в умовах НУШ є використання плейкасту, який являє собою різновид листівки нового часу, своєрідну мультимедійну композицію, що поєднує слова, малюнок, музику [1].

Слово «плейкаст» складається з 2-х частин: «play», що в перекладі з англійської мови означає «грати» і «broadcast», що означає «широкомовний». Тобто, дослівно, «плейкаст» означає «грає» листівка, яка хоче до нас щось донести. Дійсно, плейкаст наочно демонструє те, що хотіла сказати людина.

Створення плейкасту зараз – це справжнє мистецтво. Освоїти цей вид творчості не так вже й складно. Досить навчитися користуватися програмами та **спеціальними сайтами**. Для початку роботи потрібно зібрати матеріал (картинки, музику, текст) і з'єднати все це в одну композицію.

В умовах НУШ плейкасти набирають все більшої популярності і це не дивно, адже таке привітання прекрасно передає почуття, настрої і думки свого автора в яскравій і незвичній формі, дарує позитивні емоції того, кому його робили, допоможе сказати про щось важливе або цікаве, про що хотів сказати автор того чи іншого твору [4].

У вивченні зарубіжної літератури в умовах НУШ варто використовувати сучасну європейську технологію Storytelling. Сторітеллінг (англ. Storytelling), або розповідання історій, був винайдений і успішно випробований на особистому досвіді Девідом Армстронгом, головою міжнародної компанії Armstrong International. Розробляючи свій метод, Девід Армстронг врахував відомий психологічний фактор: історії більш виразні, захоплюючі, цікаві і легше асоціюються з особистим досвідом, ніж правила або директиви. Вони краще запам'ятовуються, їм надають більше значення та їх вплив на поведінку людей сильніший [7].

Основні функції **сторітеллінга** у навчально-виховному процесі: пропагандистська (це інструмент переконання учнів та батьків, що дозволяє надихнути їх до спільної праці); об'єднуюча (історії служать інструментом розвитку колективної культури, спільної ідентичності спільноти); комунікативна (історії здатні підвищити ефективність спілкування на різних рівнях); інструмент впливу (сторітеллінг розширює арсенал засобів мотивації учнів, учителів, батьків, зміцнює репутацію лідерів); утилітарна (у ряді випадків це найпростіший спосіб донести до інших зміст завдання або проекту). Отже, сторітеллінг – це спосіб передачі інформації через розповідь історій. Люди займалися цим весь час, створюючи казки, міфи, легенди. Чому ж зараз до сторітеллінгу така увага? Справа в тому, що у XXI столітті спілкування все більше йде у віртуальному середовищі. Реальне спілкування стає предметом розкоші, таким собі мистецтвом, якому треба знову навчати дітей та дорослих, і до якого необхідно повертатися. Сторітеллінг допоможе учням у створенні фанфіка, наприклад, з використанням інсоляре (це афоризми, цитати та вірші в малюнках, роздуми про життя). Такий вид роботи на уроці зарубіжної літератури допоможе учням поєднати образ слова, кольору, лінії, мелодії в єдину музику гармонії і дасть змогу побачити та почути красиву композицію, створену із віршів, музики, малюнка. На нашу думку, успіх застосування сучасних європейських технологій на уроках зарубіжної літератури в умовах НУШ залежить від того, наскільки учні чи то самостійно, чи то разом з учителем намагатимуться вирішити поставлені проблеми, застосувати необхідні знання, одержати бажаний результат.

Працюючи над даною темою, нами було окреслено вимоги щодо використання сучасних європейських технологій в процесі вивчення зарубіжної літератури в умовах НУШ: формулювання значущої в дослідницькому та творчому аспекті проблеми, яка вимагає вирішення певного завдання; практичне, теоретичне, пізнавальне значення передбачуваних результатів; самостійна (індивідуальна, парна, групова) діяльність учнів; використання дослідницьких методів, що передбачає певну послідовність дій: обговорення шляхів проведення та дослідження, збір, систематизація, аналіз зібраних матеріалів, підведення підсумків, оформлення та презентація результатів дослідження, висновки; висунення нових ідей для дослідження.

Використовуючи в процесі роботи сучасні європейські технології, необхідно обговорювати всі ідеї, винесені учнями. Не варто наголошувати, правильна чи неправильна відповідь, ідея, а допомогти учням визначити завдання, спільно виробити рекомендації щодо виконання поставлених завдань. Лише після цього варто переходити до роботи.

На нашу думку, те, як вчитель реагує на запитання учнів, їхні коментарі, є вирішальним у створенні навчальної атмосфери. Тобто, педагогу потрібно приділяти увагу кожному учню, дякуючи за висунуту ідею. Адже використання сучасних європейських технологій на уроках зарубіжної літератури в умовах НУШ – це не тільки напружена наукова діяльність, а й цікава співпраця вчителя та учня, яка розвиває творчі можливості школярів, спонукає їх до самостійної роботи, диференціє процес навчання, стимулює до роботи з додатковою літературою, інтернет – джерелами.

Враховуючи те, що учні під час уроку втомлюються, можна використовувати сучасні європейські технології і для розминки. Наприклад, діти захоплено працюють із філвордом [13], який є різновидом кросворду, із фанфіком [12].

Сучасні європейські технології є цікавими і в позаурочний час. Вони відрізняються тематикою, дають можливість залучати до роботи батьків.

Зважаючи на вище сказане, зазначимо, що сучасні європейські технології пов'язані зі змінами, які відбуваються в освіті. Для їх впровадження потрібна ініціатива та творчий підхід. Адже, як говорила Мати Тереза: «Нехай кожен, хто приходить до тебе, піде, ставши кращим і щасливішим» [6]. Сучасні європейські технології підпорядковуються принципу гуманізації системи: дають змогу невстигаючим учням відчутти смак перемоги, визначити свої досягнення через само – та взаємооцінювання. Крім того, у процесі такого виду роботи школярі мають змогу користуватися різними джерелами інформації, самостійно опановують знання та роблять висновки.

Аналізуючи **результативність досвіду**, варто відзначити, що завдяки використанню сучасних європейських технологій підвищується інтерес учнів до вивчення зарубіжної літератури, зростає їх успішність, збільшується кількість дітей, які хочуть брати участь у різноманітних конкурсах із зарубіжної літератури. Адже результати своєї роботи можна побачити на сторінках районної, обласної, всеукраїнської преси, в інтернеті.

Своїми досягненнями автор досвіду постійно ділиться з колегами: проводить «відкриті» уроки, готує виступи та методичні рекомендації як керівник творчої групи учителів школи, публікується в освітянських журналах «Зарубіжна література в школах України», «Всесвітня література в школах України», бере активну участь у роботі районної творчої групи учителів зарубіжної літератури та російської мови, районних семінарах учителів зарубіжної літератури та російської мови, що проводяться впродовж навчального року. Є учасником не лише районних комплексно – цільових проєктів «Інновація», «Педагогічний досвід», а й лауреатом конкурсу «Вчитель року – 2013» (у номінації «Російська мова»), переможцем конкурсу «Вчитель року – 2014» (у номінації «Зарубіжна література») на районному рівні, активним учасником фестивалю – ярмарку педагогічної творчості у номінації «Зарубіжна література» районного та обласного рівнів, переможцем (III місце) Всеукраїнського конкурсу «Дарую з надією», який проводився редакцією журналу «Зарубіжна література в навчальних закладах» (1998 р.), переможцем Міжнародних фестивалів (VIII, XI) педагогічних інновацій, оголошених МОН України, ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», Інститутом проблем виховання НАПН України, управлінням освіти і науки Черкаської обласної державної адміністрації, КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради» Черкаського обласного відділення педтовариства України і проведених у 2016, 2017 роках, переможцем Всеукраїнського конкурсу «Позакласне читання», учасником Всеукраїнського конкурсу вчительських робіт «Яскраве світло класики та сучасної літератури», учасником Всеукраїнського фестивалю вчительських робіт «Всім серцем любіть Україну» та Всеукраїнського конкурсу вчительських і учнівських робіт «На крилах зарубіжної літератури», володарем звання «Кращий педагог – дослідник року» (2017 р.), лауреатом Всеукраїнського конкурсу «Бути здоровим – жити здорово», організованого видавничою групою «Шкільний світ», учасником «Вікімарафону – 2019». Подала роботу на Всеукраїнський конкурс «Моя ТОП - тема уроку зарубіжної літератури», оголошеного журналом «Зарубіжна література в школах України».

Висновки. Зважаючи на викладене у статті, можна констатувати, що сучасні європейські технології на уроках зарубіжної літератури в умовах НУШ суттєво впливають на розвиток освіти. Вчитель, прагнучи надати учням певний багаж знань, спрямовує їх не лише на отримання позитивної оцінки, а й розширює світогляд. Адже, як говорив Плутарх, «Безперервно навчаючись, до старості я приходжу» [8].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алгоритм створення плейкасту [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://metodialogu.blogspot.com/2015/06/blog-post_24.html.
2. Богосвятська І. А. Сучасні педагогічні технології у практиці вчителя світової літератури / І. А. Богосвятська // Зарубіжна література в школах України. – 2013. – С. 34–41.
3. Волошина Н. Й. Сучасний урок літератури в школі // Наукові основи методики літератури / Н. Волошина : навчально-методичний посібник / [за ред. док. пед. наук, проф., чл.-кор. АПН України Н. Й. Волошиної]. – Київ : Ленвіт, 2002. – 344 с.
4. Дитиство Гайавати [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.playcast.ru/view/>
5. Лепбук [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D0%B5%D0%BF%D0%B1%D1%83%D0%BA> .
6. Мати Тереза [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://uk.wikipedia.org/wiki>
7. Метод Storytelling: як зацікавити дітей, розповідаючи історії [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://naurok.com.ua/post/metod-storytelling-yak-zacikaviti-ditey-rozpovidayuchi-istori> .
8. Плутарх [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://uk.wikiquote.org/wiki/>
9. Сухомлинський В. О. Сто порад учителів. Вибрані твори. Т.2 / В. О. Сухомлинський. – К., 1976. – 670 с.
10. Хроменко І. А. Зарубіжна література: авторський семінар учителя – методиста. / І. А. Хроменко. – Тернопіль: Мандрівець, 2010. – 128 с.
11. Узлова Л.А. Інноваційні технології навчання на уроках зарубіжної літератури [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://zarubishiki.blogspot.com/2017/02/blog-post_65.html.

12. Фанфік [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://uk.wikipedia.org/wiki>.

13. Филворд – різновидність кроссворда [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://pomozgui.ru/stati/?filvord_raznovidnost_krossvorda.

14. Що таке кроссенс? Теорія і практика використання [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://zarlitslm.blogspot.com/p/blog-page_2.html

СІМ ПЛАСКИХ ФІГУР В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Бондар Галина Михайлівна, заступник директора, вчитель математики комунальної організації (установи, закладу) «Шосткинський навчально-виховний комплекс: Шосткинська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 9 – дошкільний навчальний заклад Шосткинської міської ради Сумської області»

Актуальність теми інновації. Освіта ХХІ століття - це освіта для розвитку учнів. І тому, сьогодні гостро виникає необхідність проаналізувати фактори, що негативно впливають на підвищення якості освіти та формування життєздатної та конкурентоспроможної особистості. Сучасний світ складний, тож дитині вже не достатньо знань, що вона має. Дитину необхідно навчити використовувати ці знання.

В освітньому процесі сьогодення продовжує переважати виконавча, репродуктивна діяльність, яка спрямована на розвиток лівої півкулі головного мозку, що відповідає за логічне мислення та інтелект, залишаючи без уваги праву частину, яка сприяє емоційному та творчому розвитку. Щоб дитині жити збалансованим, повноцінним, творчим життям, що наповнене міцними стосунками з людьми, його півкулі мають працювати у взаємозв'язку. Відсутність саме гармонійного розвитку призводить до втрати інтересу до навчання. Активізувати точки, пов'язані з корою головного мозку дозволяють саме мануальні дії на уроці.

«Сім плоских фігур» — це технологія навчання, яка допоможе учням тренувати пам'ять, розвивати моторику і творчо мислити. Через гру вони зможуть навчитися таких важливих, передбачених НУШ умінь, як, наприклад, вирішення проблемних завдань.

Письменник і математик Льюїс Керролл, полководець Наполеон Бонапарт, письменник Едгард А. По., астроном Абдул Вефа, лінгвіст Гаррі Ліндгрєн та інші захоплювались сьомою дощечками майстерності для розвитку інтелекту людини.

Головоломка «Танграм» дає дітям терпимість один до одного, вміння прислухатися до чужої думки. Танграм — це не лише складання фігур, а можливість бачити предмет з різних сторін, а й вміння комунікувати, будувати модель спілкування, яка знадобиться в дорослому житті. Але не треба забувати, що Танграм — не панацея від усього. Це лише допоміжна ланка освіти, націленої на гармонійний розвиток дитини.

Сенс Танграм для освіти — у візуалізації багатьох процесів. Ці заняття можна включати в різні шкільні дисципліни, і таким чином організувати міжпредметний проект. Дитина чує нову інформацію і відразу за допомогою головоломки може засвоїти принцип дії. Доторкнутися руками, подивитися на зібрану модель. Відбувається процес інжинірингу. Нові знання ефективніше закріплюються, коли учні бачать, як усе діє в реальному світі.

Мета інновації: зробити сучасний урок цікавим, жвавим, практично спрямованим; навчити дітей мислити критично в повсякденному житті, генерувати ідеї, працювати в команді, досліджувати, експериментувати, адаптуватися до постійних змін і викликів.

Завдання інновації:

- змінити філософію вчителя;
- активізувати освітній процес;
- формувати в учнів основні ключові компетентності;
- заохотити до взаємодії об'єкта (учня) і суб'єкта (вчителя) на основі організації дослідницької, пошукової діяльності, що спонукають до самостійного мислення;
- підвищити ефективність освітнього процесу шляхом впровадження мануальних дій на уроці;
- зменшити емоційне напруження на уроці.

Засоби, форми і методи досягнення мети інновації

Мануальні дії з TANGRAM – це унікальний світ, який вражає своїм різноманіттям. Танграм - це головоломка, яка складається з семи гральних кісток - плоских геометричних фігур, які називають *тангами*, що складаються у різні форми (Додаток 1). Завдання головоломки - створити задану форму (на підставі лише обрисів силуету) з використанням всіх семи тангів, які заборонено накладати один на одиний.

Це сучасне освітнє середовище, яке безпечне, доступне та дружнє до дитини. У головоломці використовуються кольори веселки, які здійснюють на організм, нервову систему і психіку дитини об'єктивний, безпосередній вплив, налаштуючи його в унісон з навколишнім світом.

Унікальні колекції зображень танграмів можна знайти на сайті <https://www.pinterest.com/>. Це соціальний фотосервіс, місія якого звучить так: «Об'єднати весь світ за допомогою речей, які їм цікаві». Сьогодні в світі існує понад 26 різновидів танграмів (з власних досліджень), які можна знайти на авторському сайті «[Танграм-лего](#)» (Додаток 2).

Танграм – це практичний інструмент та дієвий засіб, який дає змогу реалізувати діяльнісний метод навчання в основній та старшій школі.

Варіативність – це те, що вигідно вирізняє технологію від інших. Для роботи на уроках можливі різні варіанти: кожний учень має сім плоских фігур, пара учнів працює з головоломкою, об'єднання учнів у велику групу для створення спільного проекту.

Кожна вправа – це цілий комплекс не лише для розвитку мислення, мовлення, уваги, а й механізм розвитку оперативної пам'яті, самоконтролю та когнітивної гнучкості, що вкрай необхідні для навчання протягом життя. Це відкрита система, яка стимулює учня робити відкриття, дослідження, експериментувати, шукати власні відповіді на проблемні питання, ставити цілі та розробляти план дій.

Курс математики основної школи логічно продовжує реалізацію завдань математичної освіти учнів, розпочату в початкових класах, розширюючи і доповнюючи ці завдання відповідно до вікових і пізнавальних можливостей.

Гейміфікація та міжпредметна інтеграція змінюють вектор освітнього процесу школи II та III ступенів, надаючи перевагу творчості, свободі вибору, активній діяльності, багатозадачності.

Танграм дозволяє вдало поєднувати різні форми роботи з учнями: фронтальні, групові, індивідуальні.

Методика впровадження головоломки з учнями 5-11 класів:

- постановка проблемного питання «Чим захоплювався Наполеон Бонапарт у вигнанні?»;
- дослідження цікавої і суперечливої історії у формі різних медіа: реферати, презентації, відео;
- складання фігур за уподобанням, адже світ танграм охоплює всі сфери людської діяльності: літаки, кораблі, дома, предмети побуту, рослини, тварини, меблі, архітектурні споруди тощо;
- створення спільних проектів: «Карта світу», «Природні співтовариства», «Будинок мрій» тощо (Додаток 3);
- створення головоломки з аркуша паперу формату А4 або А5, за вказівками вчителя, алгоритм-схемою, опрацюванням відео за посиланням чи QR-кодом (Додаток 4).

Напрямки застосування головоломки в освітньому процесі відповідно до програми з математики 5-11 класів:

1. Розширення знань про число (від натуральних чисел до дійсних), формування культури усних, письмових, інструментальних обчислень: введення дробів (Додаток 5), дії з дробами, від'ємними числами (Додаток 6).
2. Уміння використовувати функції та їх графіки для характеристики залежностей між величинами, опису явищ і процесів (Додаток 7).
3. Забезпечення оволодіння учнями мовою алгебри: робота з формулами, рівняннями, нерівностями (Додаток 8).
4. Формування знань про геометричні фігури на площині, їх властивості, а також умінь застосовувати здобуті знання у навчальних і життєвих ситуаціях (Додаток 9).
5. Формування уявлення про найпростіші геометричні фігури в просторі та їх властивості, а також первинних умінь застосовувати їх у навчальних і життєвих ситуаціях.
6. Ознайомлення зі способами і методами доведень, формування умінь їх практичного використання (Додаток 10).
7. Вивчення геометричних перетворень площини та їх найпростіших властивостей.

Отримані результати та висновки щодо ефективності інноваційної педагогічної технології в освітньому процесі. Якщо на уроках постійно використовувати головоломку, то діти не стомлюються, зростає якість засвоєння матеріалу, зменшується емоційне напруження. Відбувається процес поступового запам'ятовування та подальшого використання найскладнішого математичного матеріалу: формули, доведення, розвиток обчислювальних навичок.

*** Представлені Додатки повноцінно ілюструють сутність інновації.

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ПРОФІЛАКТИКИ МОБІНГУ В ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВИТИ

Розіна Надія Вікторівна, методист лабораторії розвитку освіти та педагогічних інновацій комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», кандидат педагогічних наук

У положеннях Міжнародної організації праці вказується, що право робітників на захист їх здоров'я і життя на робочому місці входить в компетенцію не тільки трудового права, але і вважається одним із основних прав людини. Одна з головних ідей цієї організації – достойна праця – це безпечна і здорова праця, де гарантується позитивний соціально-психологічний клімат: прозорість в організації праці; усунення надмірних вимог та підтримка продуктивних соціальних та трудових відносин.

У Конституції України наголошується, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, а статті Кодексу законів про працю

закріплюють право на здорові та безпечні умови праці як одне з основних трудових прав працівників [1, с. 4].

Але, на жаль, у цих законах не передбачено механізму захисту честі й гідності працівника. Способи захисту прав у сфері праці малоприсадибні для протидії від психологічного чи морального насильства. Автор Сорокіна А.А. наголошує, що антимобінгова сторона охорони праці позначена лише на рівні наукових досліджень. Інститут охорони праці серед факторів небезпеки визначає здебільшого фактори у сфері відносин «людина-техніка», але мало уваги приділяється у сфері «людина-людина» [10, с. 140].

Поняття «мобінг» в правових правовідносинах вперше було запропоновано психологом і вченим медиком Х. Лейманом (80-ті роки ХХ ст.), який у своїй монографії «Мобінг», визначив переслідування на роботі, як психологічний тиск, що виявляється в цькуванні, чварах, підсиджуванні, плітках, хамстві, емоційному насильстві, сексуальному домаганні тощо. За визначенням Міжнародної організації праці мобінг – це психологічний тиск, здебільшого груповий, робітника зі сторони роботодавця або інших робітників, який включає постійні негативні висловлювання і критику на адресу робітника, його соціальну ізоляцію в середині організації, виключення з його посадових дій соціальних контактів, поширення про працівника завідомо брехливої інформації. У 1998 р. за участю цієї організації було видало книгу «Насильство на роботі», де мобінг прирівнюється до інших видів насильства, у тому числі вбивства чи пограбування.

З метою попередження та ліквідації наслідків прояву мобінгу, держави-члени Європейського Союзу обрали різні підходи і методи: а) прийняття спеціальних законів, що регулюють мобінг на робочому місці (Франція, Бельгія, Швеція); б) застосування діючого законодавства (закон про дискримінацію) у випадках мобінгу (Ірландія, Великобританія, Італія, Данія, Німеччина).

Важливу функцію налагодження співробітництва між працівниками і роботодавцями в дусі соціального партнерства та врегулювання міжособистісних конфліктів між працівниками покликане реалізувати трудове право. За допомогою правового інструментарію трудове право має забезпечувати будь-якому працівнику максимальний соціально-психологічний комфорт на робочому місці.

До Верховної Ради України 25. 07. 2017 року внесено проект Закону про внесення змін до деяких законів України (щодо запобігання мобінгу) № 7005. У Пояснювальній записці до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії цькуванню (мобінгу) та іншим проявам упередженого ставлення в сфері праці» обґрунтовується необхідність прийняття акту та зазначається, що проблема створення здорової робочої атмосфери в трудовому колективі стоїть гостро як в Україні, так і загалом у світі та є предметом міжнародного регулювання. Метою і завданням законопроекту є імплементація в українське законодавство міжнародного та європейського принципу рівного ставлення в сфері праці та захист учасників трудових відносин від цькування (мобінгу) через встановлення адміністративної відповідальності за такі дії.

У законопроекті пропонується внести зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кодексу законів про працю України та законів України «Про колективні договори і угоди», «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», в яких визначається зміст поняття «мобінг», його ознаки, заходи щодо його протидії, а також запроваджується адміністративна відповідальність за такі дії [10, с. 140].

Так у Законі України «**Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні**» поняття «*мобінг*» (цькування) визначено як «діяння учасників трудових відносин, які полягають у психологічному, фізичному, економічному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно працівника підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, виду діяльності і галузевої належності, а також осіб, які працюють за трудовим договором з фізичними особами або такою особою стосовно інших учасників трудових відносин з метою приниження їх людської гідності за певними ознаками, створення стосовно них напруженої, ворожої, образливої атмосфери та примушування учасника трудових відносин до зміни місця роботи» [7].

Також у законі систематизовано типові ознаки мобінгу (цькування) як: «*систематичність* (повторюваність) діяння; *наявність сторін* - кривдник, потерпілий (жертва мобінгу), *спостерігачі* (за наявності); *дії або бездіяльність кривдника*, наслідком яких є заподіяння психічної та/або фізичної шкоди, приниження, страх, тривога, підпорядкування потерпілого інтересам кривдника, та/або спричинення соціальної ізоляції потерпілого, примушування до зміни місця роботи» [7].

У Кодексі України про адміністративні правопорушення вводиться «норма про накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від двадцяти до сорока годин. Діяння, вчинене групою осіб або повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення, тягне за собою накладення штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин.

Неповідомлення власником або уповноваженим ним органом (особою) підприємства, установи, організації уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про випадки мобінгу (цькування) учасника трудових відносин - тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до одного місяця з відрахуванням до 20% заробітку» [5].

Водночас зауважимо, що аналіз чинного кримінального, цивільного та трудового законодавства зарубіжних країн дає підстави стверджувати, що законодавець визнає право працівника на різні види грошової компенсації, однак у жодному випадку не гарантує працівникові збереження місця роботи.

Причинами виникнення мобінгу та прояв мобінг-дій в педагогічному колективі може стати достатньо велика кількість фактів. Виділяють соціальні, виробничі та індивідуальні причини виникнення мобінгу в колективі.

Причини виникнення мобінгу в колективі		
Виробничі	Соціальні	Індивідуальні
Відсутність чіткої організації праці; відсутність контролю психологічного клімату в колективі зі сторони керівника закладу; стимулювання внутрішньогрупової боротьби за просування по кар'єрній драбині	Зневага суспільних цінностей; нетерпимість до інших членів колективу; нехтування порядками, заведеними в трудовому колективі	Стрес; заздрість; страх втратити роботу; особиста неприязнь; комплекси; самоствердження

За результатами проведеного опитування серед педагогічних працівників Черкаської області було виявлено, що вчителі мають достатній (51,8 %) та середній (37 %) рівні знань про мобінг на робочому місці; стикалися з проявами мобінгу на робочому місці 40 %; не стикалися – 14,8 %; спостерігали як когось цькують на робочому місці – 60 % та відчували тиск зі сторони адміністрації – 23 %; зі сторони колег – 18,5 %; зі сторони учнів – 11%; батьків – 23%. Проведене анонімне опитування серед заступників директора з навчально-виховної роботи свідчить, що 41,6 % педагогічних працівників відчували психологічний тиск зі сторони директора закладу загальної середньої освіти та 40,5 % – від батьків учнів, які навчаються у закладі [12].

Наслідками цього процесу для педагогічних працівників є: зниження ефективності і продуктивності праці; нехтування правил, встановлених в закладі загальної середньої освіти, зростання критики щодо керівництва та колег; поступове зниження довіри між колегами та керівництвом; загострення почуття небезпеки; збільшення кількості працівників, які відсутні на роботі через хвороби та відпустки за свій рахунок.

Зважаючи на негативний вплив цього явища на морально-психологічний клімат педагогічного колективу, керівник закладу загальної середньої освіти, який за своїм службовим становищем несе персональну відповідальність за морально-психологічний клімат колективу, повинен усебічно турбуватися про своїх підлеглих і вживати заходів щодо попередження та подолання мобінгу на робочому місці. Ураховуючи різнобічні зарубіжні підходи до законодавчого регулювання протидії мобінгу, закордонний законодавчо-правовий досвід з цього питання, а також зміни до деяких законодавчих актів в Україні по забезпеченню безпеки і захисту фізичного та психічного здоров'я працівників на робочому місці сформуємо **рекомендації керівнику закладу загальної середньої освіти щодо протидії явища мобінгу в педагогічному колективі, а саме:**

1) Знання законів України про право на працю (Конституція України; Кодекс законів про працю України; Кодекс України про адміністративні правопорушення; закони України «Про колективні договори і угоди», «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»).

2) Упровадження в закладі освіти кодексу поведінки, який містить визначення поняття «мобінг»; опис поведінки і дій осіб, які стали жертвами або спостерігачами мобінгу та санкції, які будуть застосовані відносно агресора.

3) Розуміння впливу різних психологічних станів людини та особливостей професійно-педагогічного спілкування на робочий процес, що виявляється через примітивні реакції (стереотипи) у спілкуванні (реакції амбіції, реакції самовдоволення, реакції агресії, реакції заздрості, реакції зловтіхи тощо); або звернутися до спеціалістів у цьому питанні.

4) Уміння керувати конфліктами в колективі а) проведення бесіди з учасниками конфлікту з метою спрямування в конструктивне русло протилежні сторони; б) знання варіантів розв'язання конфлікту; в) уміння продемонструвати реальний приклад процесу мобінгу від першого конфлікту і його ескалації до звільнення працівника; організація для педагогічних працівників тренінгів.

5) Надання можливості педагогічним працівникам поглиблювати свої знання у питаннях протидії процесу мобінгу (**Проведення круглих столів:** «Теоретико-правові основи формування системи протидії мобінгу»; «Професійне здоров'я як умова успішної соціалізації працівника в ситуації мобінгу»; «Вертикальний і горизонтальний мобінг в закладах загальної середньої освіти»; «Форми виявлення і профілактика горизонтального мобінгу в педагогічному колективі закладів загальної середньої освіти». **Участь у тренінгах** «Розв'язання конфліктної ситуації як засобу протидії процесу мобінгу на робочому місці в закладі загальної середньої освіти»; «Професійне спілкування як засіб протидії процесу мобінгу на робочому місці в педагогічному колективі»; «Поняття про толерантність персоналу закладів загальної середньої освіти в умовах соціальної напруженості».

6) Формування системи моніторингу психологічного мікроклімату в педагогічному колективі (виявити співробітників, які створюють негативний мікроклімат та окремо працювати психологу з ними над розвитком: моральної спрямованості діяльності; організаційної єдності; психологічної єдності (інтелектуальна, емоційна і вольова); здатності до самоуправління; групової готовності та міжгрупової єдності.

7) Створення атмосфери колективної турботи в педагогічному колективі, взаємоповаги і підтримки, узгодженої взаємодії.

8) Керуватися справедливими універсальними вимогами до учасників навчально-виховного процесу.

9) Удосконалення матеріальної бази закладу загальної середньої освіти та умов праці членів колективу.

10) Залучення профспілок у питанні протидії процесу мобінгу на робочому місці (профілактика і психологічна реабілітація особам постраждалим від мобінгу як у соціальному, так і професійному середовищі).

11) Проведення відкритих або анонімних опитувань серед педагогічних працівників для виявлення процесу мобінгу в колективі, а також впровадження практики «прощального інтерв'ю», тобто анкетування, яке містить питання стосовно звільнення працівника.

12) Створення гарячої телефонної лінії, на яку могла б безкоштовно подзвонити жертва мобінгу.

13) Підписання антимобінгових угод з працівниками закладу загальної середньої освіти, в яких передбачається визначення поняття «мобінг», гарантії захисту від такого явища та коло осіб, до яких можна звернутися за допомогою, а також визначення матеріального відшкодування постраждалій стороні.

Керівник закладу загальної середньої освіти при умові дотримання рекомендацій, має можливість відстежувати ситуацію всередині закладу та своєчасно реагувати на виникнення ситуацій, які сприяють розвитку мобінгу. Розглянемо детальніше тренінг **«Розв'язання конфліктної ситуації як інструменту протидії процесу мобінгу в закладі загальної середньої освіти»**.

Доктор Кристой Колодей у книзі «Мобінг. Психотерор на робочому місці і методи його подолання» – термін «мобінг» визначає як ескалацію конфлікту на робочому місці, в якому співвідношення сил складається не на користь однієї зі сторін. Ця сторона конфлікту систематично піддається агресивним нападам, які виникають часто або на протязі тривалого проміжку часу і можуть нанести збитки людині і її роботі.

Тренінг **«Розв'язання конфліктної ситуації як інструменту протидії процесу мобінгу в закладі освіти»** розроблений з метою актуалізувати проблему мобінгу та висвітлити особливості даного явища в закладі загальної середньої освіти; сприяти усвідомленню педагогами природи виникнення конфліктів на робочому місці, виробленню вмінь конструктивної взаємодії в колективі; підвищенню самооцінки, стимулюванню педагогічних працівників до аналізу професійних ситуацій; потреби у спілкуванні на основі поваги і довіри формуванню навичок гідного поведіння в конфлікті.

Завдання тренінгу: ознайомити з нормативно-правовими документами щодо протидії мобінгу; розглянути структуру мобінгу; ознайомити з принципами протидії мобінгу в педагогічному колективі; виробити алгоритм партнерської взаємодії у виконанні професійних завдань в закладі загальної середньої освіти; сформулювати рекомендації щодо протистояння мобінгу в закладі загальної середньої освіти різними способами розв'язання конфліктних ситуацій.

Очікувані результати: розуміння принципів розв'язання конфліктних ситуацій як основи гармонізації та протидії мобінгу в закладі загальної середньої освіти; оволодіння технікою педагогічної взаємодії на основі принципів толерантності; розв'язання конфліктних ситуацій як способу налагодження партнерських відносин та протидії мобінгу в педагогічному колективі, підвищення самооцінки педагогів.

Програма тренінгу **«Розв'язання конфліктної ситуації як інструменту протидії процесу мобінгу в закладі загальної середньої освіти»** розрахована на 6 годин і включає навчально-практичні модулі:

Модуль 1. Інтерактивна лекція «Мобінг та його структура». Диспут «Прояви мобінгу в середовищі педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти».

Модуль 2. Міні-лекція «Поняття конфлікту, його позитивні і негативні сторони». **Вправи** на розв'язання конфліктних ситуацій як способу налагодження партнерських відносин та протидії мобінгу в закладі освіти.

Тренінг складається зі вступу, основної частини та підведення підсумків. Основна частина включає такі форми роботи: 1. **Вироблення правил тренінгу.** 2. **Анкетування «Оцінка рівня інформованості щодо протидії мобінгу».** 3. **Міні-лекції** а) Мобінг: поняття і види; б) Вертикальний і горизонтальний мобінг на робочому місці; в) Форми й типи поведінки людини в конфліктній ситуації). 4. **Опитування «Невидима межа»** на робочому місці». 5. **Відео «Як зупинити цькування на робочому місці?».** 6. **Ситуація-інцидент «Трикутник долі».** 7. **Вправи («Протистояння спинами».** «Обійміться як...». «Розіграй ситуацію». «Так, і ще...»). Техніка «Сержант»). 8. **Практикуми «Я – Послання»;** «У пошуках спільного». 9. **Підведення підсумків відбувається у спільному виробленні рекомендацій** розв'язання конфліктної ситуації як інструменту протидії процесу мобінгу.

Тренінг **«Професійне спілкування як засіб протидії процесу мобінгу на робочому місці в педагогічному колективі».** Актуальність програми тренінгу визначається необхідністю створення відповідного безпечного середовища в закладі загальної середньої освіти для профілактики та усунення негативних соціально-педагогічних наслідків мобінгу в педагогічному колективі; потребами педагогів у нових ефективних способах комунікації.

Метою тренінгу є актуалізація проблеми мобінгу на робочому місці та висвітлення особливостей даного явища в педагогічному колективі; розширення знань про види й форми професійного спілкування; формування навичок продуктивного спілкування як інструменту протидії мобінгу в педагогічному колективі закладу загальної середньої освіти.

Завданням тренінгу є ознайомлення з нормативно-правовими документами щодо протидії мобінгу; видами мобінгу та причинами його виникнення в педагогічному колективі; ознайомлення з принципами протидії мобінгу та навчання алгоритму колективної взаємодії у виконанні професійних завдань в педагогічному колективі; формування рекомендацій щодо протистояння мобінгу в педагогічному колективі способами комунікативних технологій.

Очікувані результати: розуміння принципів професійного спілкування у новій українській школі як основи гармонізації та протидії мобінгу в педагогічному колективі; оволодіння технікою педагогічної

комунікації на основі принципів толерантності; обрання педагогами техніки спілкування в заданій педагогічній ситуації; набуття вмінь і навичок конструктивної взаємодії педагогічних працівників; уміння педагогів аналізувати життєві і професійні ситуації; підвищення самооцінки педагогів.

Програма тренінгового курсу «Професійне спілкування як засіб протидії процесу мобінгу в педагогічному колективі закладу загальної середньої освіти» розрахована на 6 годин і включає навчально-практичні модулі: **Модуль 1.** (Міні-лекція «Значення професійного спілкування в педагогічному колективі». Застосування інтерактивних технологій формування продуктивного спілкування педагогів). **Модуль 2.** (Інтерактивна лекція «Мобінг: причини, види і форми». Практикум «Спілкування як засіб протидії мобінгу»).

Учасники тренінгу розробляють рекомендації щодо протистояння мобінгу в педагогічному колективі засобами комунікативних технологій.

Таким чином проблема явища мобінгу на сьогодні є не до кінця вивченою і дослідженою. Під психологічною готовністю керівника до попередження і подолання мобінгу серед підлеглих слід розуміти активно дійовий стан посадової особи, яка наділена розпорядчою владою стосовно підлеглого колективу, її установку на гармонізацію міжособистісної взаємодії та підтримання позитивного морально-психологічного клімату серед підлеглих.

Керівнику закладу загальної середньої освіти доцільно використовувати різноманітні методи щодо усунення цього негативного явища, запозичуючи позитивний світовий, європейський досвід, водночас користуючись своїм колосальним управлінським досвідом та відштовхуючись від специфіки розвитку того чи іншого колективу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волченко Н.В. Теоретико-правові основи формування системи протидії мобінгу. / [Електронний ресурс] : Порівняльно-аналітичне право. С. 143-145. [сайт]. – URL: <http://dsr.univ.kiev.ua/pub/publish/118965/>
2. Гаращенко Л.П. Правове регулювання заборони мобінгу в законодавстві зарубіжних країн. // Юридичний вісник. 3 (40). 2016. С.95-102.
3. Конституція України : прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. : зі змін. станом на 1 січ. 2006 р. / М-во юстиції України : офіц. вид. Київ, 2006. 126 с.
4. Кодекс Законів про працю [Електронний ресурс] : чинний від 10 січн. 1971 р. № 322-VIII // Законодавство України / Верховна Рада України : [офіц. веб-портал]. – URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення: 12.04.16 р.).
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний режим]. Відомості Верховної Ради від 19.05.2019. 2708-VIII, ст 225. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/stru>
6. Мобінг у трудових (службово-трудовах) відносинах: до постановки проблеми [Електронний режим] / Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ [сайт електронної бібліотеки boOk.net]. – URL: <http://boOk.net/index.php?p=achapter&bid=12090&chapter=1>
7. Пояснювальна записка до проекту Закону України щодо протидії цькуванню (мобінгу) та іншим проявам упередженого ставлення в сфері праці. [Електронний режим]. Верховна Рада України : [офіц. веб-сайт]. [Проект Закону](http://www.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=65699) «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії мобінгу» від 19.03.2019 р. – URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=65699
8. Польова Н. М. Управління адаптацією нових працівників. // Інвестиції: практика та досвід (Економічна наука) № 12. 2012. С.48-53.
9. Петрюк П.Т. Рецензія на книгу «Колодей К. Моббинг. Психотеррор на рабочем месте и методы его преодоления» // Новости украинской психиатрии. 2010. [сайт]. – URL : <http://www.psychiatry.ua/articles/paper345.htm>
10. Сорокіна А.А. Мобінг та булінг в трудових відносинах. // Молодий вчений № 11 (63) листопад, 2018 р. С.139-145.
11. Сорока О.В. Сутність, наслідки і профілактика мобінгу в трудових колективах. // Збірка наукових праць. Матеріали науково-практичної конференції «Сучасні напрямки наукових та практичних досліджень – 2013». Одеса. 2013. вип. 1.Т.12. С. 32-38.
12. Розіна Н.В. Розв'язання конфліктної ситуації як інструменту протидії процесу мобінгу в закладі загальної середньої освіти : навчальна програма тренінгу. Черкаси : ЧОПОПП, 2019. 10 с.
13. Терещенко К.В. Зміст та структура тренінгу розвитку толерантності персоналу закладів освіти в умовах соціальної напруженості. // Організаційна психологія. Економічна психологія № 1 (8). 2017. С. 65-68.
14. Чередніченко Н.А. Мобінг і булінг у трудовому процесі // Право і безпека. 2012. №5. С. 286-287.

ІННОВАТИКА ПРИ ВИВЧЕННІ ФІЗИКИ У СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ У КОНТЕКСТІ НАСКРІЗНИХ ЛІНІЙ ПРИ КОМПЕТЕНТІСНОМУ ПІДХОДІ

*Випорхонюк Ольга Вікторівна, вчитель фізики ліцею № 2 м. Житомира
Домінська Ірина Олександрівна, вчитель ЗОШ № 19 м. Житомира*

Актуальність теми : сучасна українська школа забезпечує випускників досить широким набором знань і предметних умінь, особливо в галузі природничо-математичних дисциплін, однак ми є свідками того, що:

- не всі учні, які добре навчалися в школі, закінчивши її, досягають успіху в обраній кар'єрі;
- медалісти, що опановують навчальні дисципліни у межах шкільних програм, не витримують конкурсу до обраних вищих навчальних закладів;
- у критичних ситуаціях з'ясовується, що отримані в школі знання і вміння не «працюють» в життєвих ситуаціях, які треба розв'язувати;
- випускники шкіл надто довго адаптуються на робочому місці, хоча обсяг отриманих знань і вмінь, набутих у школі, можна вважати достатнім для опанування професією;
- значна кількість набутих знань і вмінь, отриманих у школі, виявляється не конкурентоспроможною у вищих навчальних закладах на місці працевлаштування, та і взагалі у житті.

Наведені факти свідчать, про те що:

- ✓ випускника школи з традиційним підходом до навчання можна охарактеризувати як такого, якому вистачає знань і умінь для розв'язання навчальних завдань, але не вистачає досвіду їх застосування в різних нестандартних ситуаціях. Він не готовий до того, чому його не вчили – діяти в ситуаціях невизначеності, яких у житті більше ніж стандартних;
- ✓ традиційні методи й засоби навчання не в повній мірі спроможні задовольнити потреби суспільства та особистості в якійсій освіті, забезпечити її випереджаючий характер і спрямованість на подальший розвиток і самореалізацію майбутніх громадян;
- ✓ задачі, які учні розглядають на уроках фізики не сучасні, не цікаві, не пов'язані із життям, не відображають сучасний стан в природі та техніці.

Наше завдання розглянути методи та засоби, які можна застосувати на уроках фізики при розв'язуванні задач, які будуть життєві, будуть викликати емоції та нести в собі цікаві факти.

Наукова новизна і практичне значення роботи полягають у пошуку відповідностей між ключовими компетентностями та наскрізними змістовими лініями, а також у встановленні прикладних засобів реалізації наскрізних змістових ліній на уроках фізики під час вивчення окремих тем. Такі ключові компетентності, як вміння вчитися, ініціативність і підприємливість, екологічна грамотність і здорове життя, соціальна та громадянська компетентності, можуть формуватися одразу засобами всіх навчальних предметів і є міжпредметними. Для їх реалізації у навчальних програмах з усіх предметів видокремлено такі наскрізні змістові лінії: «Екологічна безпека та сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість та фінансова грамотність».

Метою нашої роботи є:

- розглянути наскрізні змістові лінії;
- запропонувати орієнтовні приклади реалізації наскрізних ліній у контексті компетентісного підходу до вивчення фізики.

Вступ. Сучасна система навчання направлена на те, що учні повинні усвідомлювати, розуміти суть речей, осмислювати зміст навчання і вже на основі цього вміти шукати потрібну інформацію в різних джерелах і застосовувати її в конкретних умовах.

Для цього потрібно виробити в школярів мотиви і цілі навчальної діяльності. Основне завдання школи полягає в тому, щоб створити умови розвитку, саморозвитку особистості, сприяти пошуку індивідуальності, самореалізації.

Уміння вчитися передбачає індивідуальний досвід успішної навчальної праці учня, наявністю в нього розвинених способів навчальної діяльності.

Сформоване уміння вчитися передбачає, що учень сам визначає собі мету навчання, виявляє зацікавленість навчанням, докладає вольових зусиль для досягнення позитивного результату пізнавальної діяльності, раціонально організовує свою навчальну працю, знаходить джерела потрібної інформації, виконує практичні дії, усвідомлює свою діяльність і намагається її вдосконалити.

Головною дійовою особою в навчанні є учень. Зовсім іншу роль відіграє вчитель (ментор), він допомагає учню вчитися, створює сприятливу атмосферу і значно збагачує мотивацію навчання, зміцнює почуття гідності особистості.

Компетентнісний підхід передбачає не засвоєння учнем окремих відірваних один від одного знань і вмінь, а оволодіння ними в комплексі. У зв'язку з цим змінюється підхід до відбору системи методів, форм і засобів навчання. Переваги набувають методи навчання, які здатні забезпечити оволодіння учнями відповідними компетенціями, а, отже, й функціями, які вони виконують в освіті.

Важливою складовою особистісного компонента компетентності є позитивна мотивація до навчання. З урахуванням здобутків учених стосовно розвитку мотивації учнів до навчання та власного практичного досвіду було встановлено, що для формування позитивної мотивації учнів до навчання фізики зміст

навчального матеріалу має бути спрямований на: пробудження емоцій під час його сприйняття; висвітлення ролі фізики в житті людини та практичного застосування фізичних знань у побуті, науці, техніці; пояснення з точки зору фізики негативного впливу людської діяльності на довкілля та здоров'я як окремої людини, так і здоров'я нації, усього людства; формування навичок відповідального ставлення до природи та її ресурсів, раціонального природокористування як умови подальшого розвитку людської цивілізації; ознайомлення учнів із життєвим шляхом видатних учених-фізиків, у тому числі й українських, розгляд їх моральних якостей як прикладу для наслідування; демонстрацію краси та довершеності природи, природних явищ.

Якщо зробити висновок на основі вивчених нами фахових видань, та літературних джерел, то можна стверджувати, що:

- механізм формування цінностей включає:
  - ✓ появу під впливом власних потреб особистості мотивів і стимулів, які виявляються як інтерес;
  - ✓ розвиток спрямованості особистості на певний вид діяльності під впливом стійкого інтересу, що забезпечує виникнення емоційно-ціннісного ставлення до неї і об'єктів, що з нею пов'язані, які сприймаються як цінність;
- механізм засвоєння цінностей враховує їх особливості, але в усіх випадках має будуватися на технології, що органічно поєднує методи формування суспільної свідомості (інформування, коментування, узагальнення, переконання) і методи залучення до соціально-культурної діяльності, шляхом якої знання перетворюються на переконання, норми та принципи поведінки;
- у формуванні ціннісної сфери дитини особливу роль відіграють емоції.

Саме з емоційного ставлення виникає відчуття значущості явищ, їх суб'єктивне оцінювання. У свою чергу цінності надають емоціям глибини, перетворюючи їх у стійкі почуття.

З'ясування сутності поняття «компетентність» та його структурного складу дало можливість перейти до визначення змісту предметних, міжпредметних та ключових компетентностей. Важливість цього питання пов'язана з тим, що, приступаючи до компетентнісного навчання учнів, вчитель має чітко усвідомлювати, що саме він повинен у них формувати, а вже потім визначати, у який спосіб це робити.

Основна частина. Предметна (фізична) компетентність – структурований комплекс якостей особистості, що забезпечує здатність учня здійснювати основні види діяльності, пов'язані з засвоєнням, розумінням і застосуванням нових знань з фізики. Враховуючи те, що під час вивчення фізики учні залучаються до таких основних видів навчально-пізнавальної діяльності (вивчення теоретичного матеріалу з фізики, розв'язування фізичних задач, експериментування, дослідження та проектної діяльності).

Розвиток компетентностей здійснюється шляхом залучення учнів до розв'язування творчих завдань. Організація творчої пізнавальної діяльності вимагає від вчителя фізики застосування спеціальних завдань творчого характеру, які можуть бути як експериментальних та якісних завдань. Їх суттєвою відмінністю від традиційних задач є спорідненість процесу розв'язування з науковим дослідженням реальних проблем. Під час розв'язування творчих задач учень відкриває для себе нові знання й оволодіває методами пізнання фізичних явищ, що є ознакою самопізнання.

Для реалізації цих ідей виокремлено такі **наскрізні змістові лінії**: «Екологічна безпека і сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність» що є спільними і для інших предметів, що вивчаються в старшій школі.

Ці лінії послідовно розкриваються у процесі навчання й виховання учнів, є спільними для всіх предметів і корелюються з ключовими компетентностями.

Змістова лінія «**Екологічна безпека і сталий розвиток**» реалізується на конкретних прикладах, що дають змогу учневі усвідомити причинно-наслідкові зв'язки у природі, її цілісність; важливість сталого розвитку країни для майбутніх поколінь. Такі приклади надає матеріал про одержання й застосування речовин, збереження природних ресурсів – води й повітря, раціональне й ощадне використання природних ресурсів: нафти, газу, вугілля, колообіг хімічних елементів і речовин тощо. Використання поновлювальних джерел енергії, їх безпечність в порівнянні з традиційними джерелами.

Результатом реалізації цієї змістової лінії є не лише обізнаність учня із екологічними проблемами, а й усвідомлення можливості розв'язування цих проблем засобами природничих наук. Учень вчиться цінувати природні ресурси, від яких залежить його здоров'я, добробут, сталий розвиток країни; усвідомлює необхідність збереження чистоти довкілля; бере участь у відповідних заходах; екологічно виважено поводить себе у довкіллі.

Ця змістова лінія реалізується тим, що під час навчання фізики учні можуть:

- використовувати знання, отримані на уроках фізики, для вирішення проблем довкілля;
- визначати причинно-наслідкові зв'язки впливу сучасного виробництва, життєдіяльності людини на довкілля;
- критично оцінювати результати людської діяльності в природному середовищі, усвідомлювати важливість ощадного природокористування;
- прогнозувати екологічні та соціальні наслідки використання надбань фізики та сучасних технологій у природному й соціальному середовищі, оцінювати їхнє значення для сталого розвитку;
- бути готовим брати участь у природоохоронних заходах, безпечній утилізації побутових відходів;
- ефективно співпрацювати з іншими над реалізацією екологічних проектів, розв'язувати проблеми довкілля, залучаючи членів родини та ширшу спільноту до природоохоронних заходів.

Реалізація наскрізної змістової лінії *«Громадянська відповідальність»* має сприяти становленню учнів як свідомих громадян, патріотів України, членів соціуму, місцевої громади, шкільного колективу. На уроках учні ознайомлюються зі здобутками вітчизняних учених та їхньою громадянською позицією, оцінюють розвиток вітчизняного виробництва на основі досягнень природничих наук, навчаються працювати в команді, відповідально ставитись до завдань, визначених колективом, та ретельно виконувати свою частину роботи. У позаурочний час дбають про чистоту навколишнього середовища свого регіону, беруть посильну участь у реалізації соціально значущих навчальних проєктів. Результатами, що засвідчують продуктивність реалізації цієї лінії, є усвідомлення учнями відповідальності за результати навчання, які можуть у майбутньому вплинути на розвиток країни; сумлінне виконання завдань у команді; раціональне використання природоресурсів; участь у захисті довкілля і збереженні його для себе та майбутніх поколінь.

Ця змістова лінія реалізується тим, що під час навчання фізики учні можуть:

- працювати в команді, приймати виважені рішення, що сприятимуть вирішенню науково-технологічних, економічних, соціальних чи інших проблем сучасного суспільства;
- ефективно співпрацювати з іншими над реалізацією різноманітних проєктів, залучаючи родину, місцеву громаду та ширшу спільноту;
- визначати особистісні якості відомих учених-фізиків, що свідчать про їхню громадянську позицію, моральні якості;
- розуміти, що стан надходження інвестицій в Україну, а отже й рівень добробуту в громадах, суспільстві в цілому залежить від рівня фізико-математичної й технологічної освіти, розвитку високотехнологічного виробництва;
- аналізувати й критично оцінювати події в державі на основі статистичних даних соціально-економічних, демографічних, екологічних та інших явищ і процесів в Україні та світі, протистояти маніпулюванню свідомістю, що застосовується в інформаційному просторі;
- діяти як активний та відповідальний член громадянського суспільства.

Змістова лінія *«Здоров'я і безпека»* торкається більшості тем програми з курсу «Природничі науки», оскільки використання здобутків природничих наук упродовж усього життя людини тісно пов'язано зі здоров'ям і життєзабезпеченням. Послідовний розвиток цієї змістової лінії у змісті курсу дає учням змогу усвідомити, з одного боку, значення природничих наук для охорони здоров'я, а з іншого – можливу шкоду продуктів сучасної технології у разі неналежного використання їх. У результаті реалізації цієї змістової лінії учень дотримується правил безпечної поведінки у шкільній лабораторії, побуті й довкіллі; усвідомлює залежність здоров'я від чистоти води, повітря, складу харчових продуктів; дотримується здорового способу життя.

Ця змістова лінія реалізується тим, що під час навчання фізики учні можуть:

- застосовувати набуті знання та навички для збереження власного здоров'я та здоров'я інших;
- дотримуватися правил безпеки життєдіяльності під час виконання навчальних експериментів, у надзвичайних ситуаціях природного чи техногенного характеру;
- оцінювати позитивний потенціал та ризики використання надбань фізики, техніки і технологій для добробуту людини і безпеки суспільства та довкілля;
- виявляти ціннісне ставлення до власного здоров'я і здоров'я інших людей, до навколишнього середовища як до потенційного джерела здоров'я, добробуту та безпеки.

Наскрізна змістова лінія *«Підприємливість і фінансова грамотність»* націлює учнів на мобілізацію знань, практичного досвіду і ціннісних установок у ситуаціях вибору і прийняття рішень. У навчанні такі ситуації створюються під час планування самоосвітньої навчальної діяльності, групової навчальної, дослідницької роботи, виконання навчальних проєктів і презентування їх, розв'язування ситуативних вправ, вироблення власної моделі поведінки у довкіллі.

Розкриття наскрізної змістової лінії потребує позитивних зразків із історії розвитку природничих наук, діяльності вчених і підприємців. У результаті реалізації цієї змістової лінії учень усвідомлює важливість вивчення природничих наук; оцінює успіхи, досягнуті сучасним суспільством у наукових дослідженнях; переносить це ставлення на різні види своєї навчальної діяльності, поведінки у довкіллі; свідомо обирає напрям навчання у старшій школі, виходячи з власних можливостей.

Ця змістова лінія реалізується тим, що під час навчання фізики учні можуть:

- застосовувати фізичні знання для генерування ідей та ініціатив щодо проєктної, конструкторської й винахідницької діяльності, для вирішення життєвих проблем, пов'язаних із матеріальними та енергетичними ресурсами;
- прогнозувати вплив фізики на розвиток технологій, нових напрямів підприємництва;
- оцінювати можливості застосування набутих знань з фізики в майбутній професійній діяльності, для ефективного вирішення повсякденних проблем;
- оцінювати власні здібності щодо вибору майбутньої професії, пов'язаної з фізикою чи технікою;
- розвивати ініціативність, працьовитість, відповідальність як запоруку результативності власної діяльності;
- прагнути досягти певного соціального статусу в суспільстві, зробити внесок до економічного процвітання держави;
- презентувати власні ідеї та ініціативи;

- аналізувати власну економічну ситуацію, родинний бюджет;
- орієнтуватися в широкому колі послуг і товарів на основі чітких критеріїв, робити споживчий вибір, протистояти маніпуляціям, що використовуються в рекламному та інформаційному просторі.

Реалізація наскрізних змістових ліній не передбачає будь-якого розширення чи поглиблення навчального матеріалу, але потребує посилення уваги до певних його аспектів. Провідні ідеї, на яких ґрунтуються наскрізні змістові лінії, втілюються у навчанні як у теоретичному змісті курсу, так і в практичній діяльності учнів, під час розв'язування завдань із реальними даними; виконання навчальних проектів, роботи з різними джерелами інформації; в позаурочний час вони реалізуються під час тематичних тижнів, участі в конкурсах (у тому числі дистанційних).

У Додатках ми пропонуємо задачі, розділені по наскрізним лініям, які цікаві, несуть в собі сучасний зміст та мають емоційну складову.

КЕЙС-ТЕХНОЛОГІЇ ЯК СПОСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ

Бесєдіна Ірина Євгенівна, директор комунального закладу «Середня загальноосвітня школа № 25» Кам'янської міської ради Дніпропетровської області

ВСТУП. Сьогодні найважливішим завданням освіти в Україні є підготовка освіченої, творчої особистості. У зв'язку з цим змінюється роль учителя. Він перестає бути носієм знань. У першу чергу вчитель повинен організувати самостійну діяльність учнів, у якій кожний оволодів би низкою здатностей до якісних професійних дій, самоосвіти, самоуправління, адаптації, особистісної готовності до майбутнього [6]. Саме педагог створює середовище, в якому стає можливим вироблення кожним учнем на рівні розвитку його інтелектуальних та інших здібностей, певних компетентностей формування особистісних якостей, формування вмінь самостійно приймати рішення в умовах невизначенності, вироблення вмінь розробляти багатоваріантні підходи до реалізації плану дій, формування навичок і прийомів усебічного аналізу ситуацій.

Впровадження компетентісно-орієнтованого підходу в практику потребує пошуку нових організаційних форм навчання. Внесення в методичну систему орієнтованих методів навчання, індивідуалізація, застосування проектно-дослідницьких методів сприяє розвитку соціальних компетентностей учня. Створенню такого середовища й сприяє кейс-технологія, яка впливає на професіоналізацію учнів, сприяє їхньому дорослішанню, формує інтерес і позитивну мотивацію на навчання.

Актуальність досвіду полягає в тому, що на даному етапі набувають значущості педагогічні технології розвитку особистості в системі освіти. Крім того, слід зауважити, що метод кейс-технологій посилює практичну спрямованість курсу географії. Важливо відмітити, що даний метод формує інтерес, позитивну мотивацію до навчання, компетентісний підхід в освітньому процесі.

Головною метою є не тільки формування стійкого інтересу до вивчення предмету та досягнення результатів, а й виховання діяльнісного підходу до набутих знань. Компетентісний підхід розглядається як крок до застосування активного навчання на основі кейс-методу, перевагою якого є можливість поєднувати теорію та практику.

Проектно-дослідницька діяльність - це творча діяльність, що має спільну мету, узгоджені методи, способи діяльності, спрямована на досягнення загального результату, яка сприяє розвитку самостійності, цілеспрямованості, відповідальності, наполегливості, толерантності, ініціативності. У процесі роботи діти отримують соціальну практику, адаптуються до сучасних умов життя.

Об'єкт дослідження: навчальна діяльність школярів.

Предмет дослідження: організація діяльності учнів середньої та старшої школи, що забезпечує розвиток ключових компетенцій та учбової активності школярів.

Поставлена **мета** визначає наступні завдання: Вивчити педагогічні, психологічні, методичні літературні джерела з проблеми. Досліджувати актуальність проблеми в рамках школи. Виявити найбільш продуктивну технологію для досягнення поставленої мети. Вивчити теоретичні основи технології. Виявити форми реалізації кейс-технологій в освітньому процесі. Розробити кейс-завдання для розвитку умінь і навичок учнів.

Використати кейс-технології у класно-урочній діяльності.

Гіпотеза дослідження: раціональне використання проектної діяльності в процесі навчання сприяє:

- розвитку ключових компетенцій і учбової активності учнів на уроках біології, екології;
- розширенню кругозору учнів в умовах інтеграційного освітнього простору закладу освіти;
- формуванню умінь знаходити джерела інформації;
- розширенню можливостей роботи учнів, учителів в мережі Інтернет, підвищенню інформаційно-комунікаційної грамотності;
- умінню планувати роботу над проектами;
- умінню співпрацювати один з одним при виконанні проектів;
- доводити почату справу до кінця.

На сучасному етапі розвитку освітньої галузі перед учителем стоїть завдання не повідомити матеріал і

перевірити знання, а виявити досвід учнів щодо викладеної вчителями інформації. Змінилася режисура уроку. Учні співпрацюють у діалозі з учителем, висловлюють свої думки, діляться інформацією, обговорюють те, що пропонують однокласники, відбирають під керівництвом учителя той матеріал, що закріплений науковими знаннями (додаток 1).

Правильний вибір форм і методів навчання — одна з найголовніших умов підвищення ефективності уроку географії.

Вибір методів навчання залежить від освітньої мети і змісту теми, рівня підготовки учнів, наявності наочних засобів навчання. Велике значення має вибір типу уроку та його структура.

Якщо на уроці вивчається новий матеріал з переважанням теоретичних питань, а учні мають достатні опорні знання доцільно використовувати метод бесіди в поєднанні з пояснювальною розповіддю про головні й нові програмові знання. Залежно від підготовки учнів бесіда може бути простою або евристичною, з постановкою проблемних завдань і залученням різних засобів навчання (підручник, карти, матеріали спостережень).

Важливою рисою сучасного уроку є активна діяльність учнів, підвищення їх розумових зусиль, поліпшення процесу засвоєння знань, умінь і навичок.

Діяльність учителя при використанні технології "кейс" включає два етапи:

1. Перший етап є складною творчою роботою зі створення кейса й запитань для його аналізу (додаток 7). Такий вид роботи здійснюється за межами класу. Це науково-дослідна, методична робота. Добре підготовленого кейса не завжди вистачає для ефективного проведення заняття. Для цього необхідно ретельно підготувати методичне забезпечення як для самостійної роботи учнів, так і для проведення уроку (додаток 4).

2. Другий етап містить у собі діяльність учителя в класі, де він виступає із вступним і заключним словом, організовує дискусію, підтримує діловий настрій у класі, оцінює роботу учнів та аналіз ситуації.

Вимоги до створення кейсів (проблемних ситуацій):

- навчальна проблема повинна бути пов'язана з матеріалом, що вивчається;
- проблеми повинні мати пізнавальну значущість;
- проблемні запитання повинні спиратись на попередній досвід і знання учнів;
- основним своїм змістом проблема повинна давати напрям пізнавальному пошуку, вказувати напрямок до її рішення.

Вимоги до створення кейсів (проблемних ситуацій):

- навчальна проблема повинна бути пов'язана з матеріалом, що вивчається;
- проблеми повинні мати пізнавальну значущість;
- проблемні запитання повинні спиратись на попередній досвід і знання учнів;
- основним своїм змістом проблема повинна давати напрям пізнавальному пошуку, вказувати напрямок до її рішення.

Кейси можна представити в паперовому вигляді (надруковані: можуть містити графіки, таблиці, ілюстрації, діаграми), мультимедіа-кейс і відеокейс (може містити фільм, відео- чи аудіоматеріали).

При використанні кейс-технології не даються конкретні відповіді, їх необхідно знаходити самостійно. Це дозволяє учням, спираючись на власний досвід, формулювати висновки, застосовувати на практиці отримані знання, пропонувати власний (або груповий) погляд на проблему. У кейсі проблема представлена в неявному, прихованому вигляді, при тому, як правило, вона не має однозначного рішення. У деяких випадках треба не тільки знайти рішення, а і сформулювати завдання, оскільки її формулювання представлено не явно.

За типом і спрямованістю кейси можна розділити на тренувальні, навчальні, аналітичні, дослідницькі, систематизуючі та прогностичні. Вони можуть бути різними не лише за змістом, а й за структурою (додаток 2).

ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ДО КЕЙС-ТЕХНОЛОГІЇ

Учень (група учнів), який готується до обговорення кейсу на уроці, має вивчити факти, зробити висновки з даних фактів, оцінити альтернативи дій в даній ситуації і зробити вибір на користь того чи іншого плану дій (додаток 5). Більш того, учні мають бути готовим представити свої думки під час обговорення, відстояти свої погляди і, в разі необхідності, переглянути початкове рішення. Учень має усвідомлювати, що користь від кейсу він може отримати лише в тому випадку, якщо він буде брати активну участь у дискусії.

Розрізняють шість основних етапів роботи над кейсом. На кожному етапі учні здобувають певні знання та навички (додаток 6).

Кейси відрізняються від завдань, які пропонують для розв'язання на семінарах і практичних заняттях:

- завдання супроводжують матеріал, який дає учням змогу вивчати і застосовувати окремі теорії, методи, а навчання за допомогою кейсів допомагає учням отримати різні навички;
- завдання мають зазвичай одне розв'язання й один шлях, що веде до цього розв'язання, а кейси мають декілька розв'язань і безліч альтернативних шляхів, що до них ведуть.

За формою кейси поділяються на:

- ілюстровані навчальні ситуації — кейси, завдання яких — на конкретному прикладі навчити учнів алгоритму ухвалення правильного рішення у певній ситуації;
- навчальні ситуації з формуванням проблеми — кейси, в яких ситуація описана у конкретний період часу, а проблема чітко сформульована; завдання такого кейсу — охарактеризувати ситуацію і самостійно ухвалити певне рішення;
- навчальні ситуації без формулювання проблеми — кейси, в яких описана більш складна, ніж у попередньому

варіанті, ситуація, проблема чітко не окреслена, а представлена, наприклад, у статистичних даних; мета такого кейсу — самостійно виявити проблему, охарактеризувати наявні ресурси, вказати альтернативні шляхи розв'язання виявленої проблеми;

- прикладні вправи — кейси, в яких описують ситуацію, що склалася, встановлюють проблему і шукають вихід з неї; мета такого кейсу — знайти шляхи розв'язання проблеми.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ СИТУАЦІЙНОГО АНАЛІЗУ

Найпоширеніший метод кейс-технологій — метод ситуаційного аналізу [6]. Головне поняття методу ситуаційного аналізу — «ситуація», тобто сукупність умов і обставин, які впливають на кінцевий результат. Виконуючи кейсове завдання за допомогою методу ситуаційного аналізу, учні мають відкинути думку про єдине правильне розв'язання. Використання методу ситуаційного аналізу переносить акцент з оволодіння готовим знанням на формування певних навичок, спільну творчість учня та вчителя. Принциповою відмінністю цього методу від традиційних є демократія у процесі отримання знань: кожен учень рівноправний з іншими учнями та вчителем при обговоренні проблеми.

Наприклад, курс географії, розроблений на основі методу ситуаційного аналізу, будується у межах загальної концепції діяльнісного підходу в освіті.

Головною формою роботи на уроці є моделювання (створення та видозміна моделей). Навколо нього формується навчальна діяльність учнів. При цьому дуже важливо, щоб моделі не подавалися вчителем «у готовому вигляді», а були творчим доробком учнів.

Так, на уроці географії вчитель може запропонувати розв'язати певне завдання, скажімо, знайти спосіб зберегти природу для нащадків у час науково-технічної революції. Ця проблема є досить актуальною, оскільки останні роки почастишали і стали більш масштабними природні та антропогенні катаклізми.

У процесі обговорення такого завдання учні самостійно встановлюють причини певних природних процесів, досліджують їх та моделюють подальші наслідки взаємовпливу природи і людини. Це дає змогу сформулювати одну з ключових компетентностей: уміння розв'язувати проблеми.

Ще однією формою роботи на уроці географії є підготовка навчальних проектів. Працюючи над ними, учні вчать виділяти окремі чинники, що визначають розвиток ландшафтів Землі (досліджують зональність ландшафтів Землі, зміни клімату території під впливом Світового океану або залежно від рельєфу тощо). Такі проектні завдання формують теоретичне та практичне мислення учня.

Метод ситуаційного аналізу можна використовувати не лише під час вивчення економічної та соціальної географії, а й при вивченні курсу фізичної географії — обговоренні природних мінеральних ресурсів, визначенні впливу людини на клімат, водні ресурси тощо. Так учитель може проводити з учнями дискусії на такі теми:

- Сучасні уявлення про походження Землі.
- Вивчення змін площі суші та океанів у різні геологічні епохи.
- Карти можливого розташування континентів через 100 млн. років (розділ «Геолого-геоморфологічні процеси, що формують ландшафти Землі»).

Найпопулярнішим різновидом методу ситуаційного аналізу є аналіз конкретних ситуацій класичного типу (за гарвардською технологією) [5].

Аналіз конкретних ситуацій — це детальне дослідження реальної чи вигаданої ситуації. Наприклад, на уроках географії учні можуть розглянути:

- демографічну проблему у Дніпропетровській області;
- економічні проблеми природовикористання у країні;
- раціональне використання рекреаційних ресурсів у Львівській області тощо.

Перевагами методу аналізу конкретних ситуацій є отримання знань, формування навичок, а також розвиток в учнів системи цінностей, життєвих установок, професійного світосприйняття.

Виокремлюють такі різновиди аналізу конкретних ситуацій, як: • ситуаційна вправа (завдання); • метод кейс-стаді, або метод навчальних конкретних ситуацій (*додаток 3*).

Як джерело формування кейсів ліпше використовувати «місцевий» матеріал: як свідчить досвід, найбільш насичено та цікаво на уроках географії проходять обговорення кейсів, які пов'язані з економічним розвитком регіону.

Вирішення кейсів рекомендується проводити у 5 етапів:

1. Знайомство із ситуацією.
2. Виділення основної проблеми.
3. Пропозиція концепцій або «мозковий штурм».
4. Аналіз наслідків прийняття того чи іншого рішення.
5. Вирішення кейса - пропозиція одного або кількох варіантів, вказівка на можливе виникнення проблеми, механізми їх запобігання та рішення.

Кейси повинні бути правдивими, реалістичними, але не обтяженими деталями, повинні бути пов'язані з матеріалом, що вивчається. Щоб швидше накопичувати досвід, враховувати труднощі, які виникли при роботі з кейсами, у майбутньому, а також щоб обмінюватися досвідом з колегами, вчитель може робити нотатки.

Звичайно, кейс-метод не принесе користі, якщо його відірвати від решти освітнього процесу. Він має застосовуватися нарівні з іншими методами викладання. Питання, яке закономірно постає перед учителем, коли рішення про використання кейс-методу на заняттях вже прийнято, це питання про те, чи існує об'єктивний

критичний мінімум (або максимум) кейсів, який забезпечить цілісність курсу та досягнення поставлених учбових цілей.

Важко дати універсальну пораду в цьому питанні, адже все залежить не тільки та не стільки від нашого бажання, але й від інтелектуального та освітнього рівня аудиторії, з якою ми працюємо, від її готовності працювати по-новому. Під час використання кейс-методу навчання необхідно дотримуватися певних правил складання кейса, брати до уваги особливості роботи з кейсом у різних вікових групах, дотримуватися організаційних правил роботи над кейсом у групі і, крім того, слід правильно визначити роль викладача, оскільки під час використання кейс-методу роль викладача суттєво відрізняється від традиційної.

Виставляючи учням оцінки за результатами роботи з кейсом необхідно враховувати: • логічність розв'язання завдання; • спосіб подання матеріалу; • доступність презентації; • оригінальність розв'язання і подання результатів.

Аналізуючи навчальні досягнення учнів можна стверджувати, що переваги методу кейс-стаді очевидні: він дає змогу учням навчатися на реальних ситуаціях, отримувати навички розв'язання проблем, ухвалення рішень. Однак найбільшого ефекту можна досягнути при системному підході до вибору традиційних та інноваційних технологій навчання, їх розумному поєднанні.

Навчання за допомогою інтерактивних технологій, зокрема кейс-технологій, може бути ефективним лише тоді, коли сам учитель є грамотним комунікатором, цікавиться новими методами викладання і швидко навчається.

ВИСНОВКИ. Метод кейс-стаді вважають одним з найефективніших методів активного навчання. Перевагами цього методу є:

- використання принципів проблемного навчання — отримання навичок розв'язання реальних проблем і можливість роботи групи на єдиному проблемному полі. При цьому процес навчання імітує механізм ухвалення справжнього рішення у житті: він більше відповідає життєвій ситуації, ніж заучування термінів та їх переказування, оскільки потребує не лише знання та розуміння цих термінів, а й уміння оперувати ними, будувати логічні схеми розв'язання проблеми;
- отримання навичок роботи у команді;
- формування навичок найпростіших узагальнень;
- отримання навичок публічної презентації;
- отримання досвіду проведення прес-конференції, умінь формулювати запитання, аргументувати відповідь.

Як специфічний метод навчання, кейс-метод застосовується для розв'язання властивих йому завдань. До основних його проблем належить: технологізація і оптимізація; методологічне насичення; застосування в навчанні різних типів і форм; компетентісний підхід.

Під час розв'язання кейса учень не тільки використовує отримані знання, але й виявляє свої особисті якості, зокрема уміння працювати в групі, а також демонструє рівень бачення ситуації та рівень володіння іноземною мовою. При чому активність роботи кожного, хто навчається за цією методикою, залежить від багатьох факторів, основними з яких є кількісний і якісний склад учасників, організаційна структура підгрупи, її розміщення, загальна організація роботи з кейсом, організація обговорення результатів, підбиття підсумків.

Кейс-метод сьогодні має активне застосування в Україні, оскільки відповідає потребам часу і несе в собі великі можливості. Цілком ймовірно найближчими роками ситуаційна методика стане домінуючою. Але вже в наш час в її розвитку спостерігається поєднання накопиченого міжнародного досвіду з національною методичною специфікою.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Гончаров С.М., Гурін В.А. Методи та технології навчання в кредитно-трансфертній системі організації навчального процесу: Навчально-методичний посібник. - Рівне: НУВГП, 2010.
2. Інтерактивні технології навчання в кредитно-модульній системі організації навчального процесу. - Рівне: НУВГП, 2006.
3. Науково-методичні засади професійної підготовки кваліфікованих робітників в умові євроінтеграції (за редакцією Л.Нестерової. - ШНАПТ України, Педагогічна думка, 2012.
4. Осадченко І.І. Різномірнева ефективність застосування ситуаційної методики навчання, 2010.
5. Ситуаційна методика навчання: теорія і практика / Упор. О.Сидоренко, В.Чуба. – К.: Центр інновацій та розвитку, 2001.
6. Сурмін Ю. П. Метод аналізу ситуацій (Case study) та його навчальні можливості. Глобалізація і Болонський процес: проблеми і технології: Кол. моногр. – К.: МАУП, 2005.
7. Інтернет-джерело: <http://geo.uroki.org.ua>.

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВОЇ ЛАБОРАТОРІЇ VERNIER НА УРОКАХ ФІЗИКИ ТА У НАУКОВО-ДОСЛІДНІЙ РОБОТІ З ТВОРЧО ОБДАРОВАНИМИ УЧНЯМИ

Емець Тарас Володимирович, вчитель фізики та астрономії Житомирського міського ліцею при Житомирському Державному технологічному університеті

На основі аналізу існуючих методик, теорій та власного досвіду навчання й виховання дітей у ліцеї створено методику використання комплексу цифрової лабораторії Vernier на уроках фізики та у науково-дослідній роботі з творчо-обдарованими учнями. Вказані форми, методи, засоби та прийоми, що сприяють отриманню знань, умінь та навичок учнями, розвитку їх здібностей. Робота містить розроблені автором експериментальні дослідження, що відповідають вимогам навчальної програми, із використанням цифрової лабораторії для 8-11 класів.

Цифрова лабораторія Vernier – це сучасна комп'ютеризована лабораторна система, яка використовується для проведення наукових досліджень, демонстрацій, лабораторних робіт з фізики. Використовується для збору фізичних даних, їх аналізу та обробки, створення математичної моделі за даними експерименту, прогнозування.

Склад цифрової лабораторії: Персональний комп'ютер. Реєстратор даних LABQUEST-2. Цифрові та аналогові датчики для збору фізичних даних. Програмне забезпечення Logger Pro 3. Динамічна система Vernier. З'єднувальні провідники, USB кабель, блок живлення.

Мета використання лабораторії Vernier: • запровадження в навчальний процес сучасних інформаційно-цифрових технологій; • формуванню в учнів навичок самостійного пошуку, обробки та аналізу фізичних даних, розвитку пізнавальних процесів та творчого потенціалу учнів; • інтенсифікація процесу навчання, підвищення навчально-пізнавальної активності учнів.

Розвиток суспільства, науки потребує вдосконалення, оновлення методів, засобів і змісту навчання. Навчання учнів відповідно до потреб інформаційного суспільства вимагає впровадження у навчальний процес сучасних інформаційно-цифрових технологій, застосування яких сприятиме інтенсифікації процесу навчання, підвищенню навчально-пізнавальної активності учнів, розвитку їх пізнавальних процесів. Освіта має відповідати сучасним вимогам розвитку суспільства, має стати основою його розвитку у майбутньому. Саме в цьому актуальність використання лабораторії на уроках фізики, здійснення науково-дослідницької роботи з творчо обдарованими дітьми. Вміле поєднання комп'ютерних технологій і традиційних методів викладання фізики призведуть до потрібного для суспільства результату - зацікавлення фізикою, отримання дітьми високого рівня знань, практичних навичок і вмінь.

Методи навчання: Пояснювально-ілюстративний, дослідницький

Засоби навчання: Вербальні (пояснення вчителя, методичні рекомендації, інструкції, дидактичні матеріали, ...); Наочні (моделі, демонстраційне обладнання, таблиці, ...); Технічні (мультимедійна дошка, проєктор, ноутбуки, комплекти цифрової лабораторії для вчителя та учнів)

Прийоми навчання та розвитку.

- Інтерактивне навчання (мозковий штурм, дискусія, акваріум, ...)
- Розвиток мотиваційної сфери (застосування комп'ютерних технологій, сучасних цифрових комплексів, практична направленість завдань, міжпредметні зв'язки, демонстраційний експеримент, залучення до ігрової діяльності, проблемне навчання, ...)
- Розвиток когнітивних умінь (на усвідомлення змісту інформації, порівняння, узагальнення, класифікацію, аналіз, синтез, аналогію; ігрові прийоми; проблемні та нестандартні завдання, ...)

Форми роботи з використанням лабораторії: Фронтальні лабораторні роботи. Фізичний практикум. Демонстраційний експеримент. Написання науково-дослідницьких робіт МАН. Індивідуальні та групові навчальні проєкти.

Технологічні етапи використання лабораторії.

- Вивчити склад (реєстратор даних LABQUEST-2, цифрові датчики, з'єднання, програмне забезпечення Logger Pro 3), правила користування та налаштування лабораторії (налаштування датчиків, збір даних, побудова графіків та таблиць, аналіз зібраних даних).
- Ознайомлення із завданням, теорією дослідження.
- Усвідомлення завдання.
- З'ясування незрозумілих питань.
- Планування і розробка алгоритму навчальних дій.
- Збирання установки дослідження.
- Виконання дослідження. Збір даних.
- Аналіз і синтез. Обробка даних.
- Переосмислення результатів.
- Висновок дослідження.

Однією із форм використання цифрової лабораторії є написання учнями науково-дослідницької роботи МАН, що надає можливості їм самостійно та цілеспрямовано працювати, поглиблювати знання, практичні вміння та навички. При цьому потрібно обов'язково враховувати сили й здібності учня. Можна виділити

наступні *етапи дослідження*: 1. Вибір напрямку дослідження, теми. Визначення об'єкту, предмету, мети та завдань дослідження. 2. Вивчити існуючі методики, науковий матеріал дослідження, історію дослідження. 3. Висунення гіпотези, розробка методики дослідження. 4. Проведення експериментального дослідження. 5. Аналіз, узагальнення отриманих даних (у вигляді графіків, таблиць, діаграм, тощо). 6. Формулювання наукових висновків і практичних рекомендацій щодо використання дослідження. 7. Оформлення роботи, підготовка до її захисту. Написання тез.

Результативність впровадження методики. Учні володіють високим рівнем фізичних знань, проявляють зацікавленість у вивченні фізики. Підтвердження цього - високого рівня результати ЗНО та ДПА з фізики (ліцей має кращі результати з фізики в області), переможці та призери обласного етапу олімпіади та конкурсу МАН з фізики, призери республіканського етапу з фізики, переможці та призери конкурсів та фізичних турнірів.

Висновки щодо використання лабораторії. Використання цифрової лабораторії формує в учнів досвід наукової діяльності, розвиває інтелектуальні та творчі здібності. Цифрова лабораторія дозволяє підвищити наочність експерименту, здійснити візуалізацію його результатів. Використання датчиків дозволяє отримати експериментальні дані, недоступні вимірювання традиційним фізичним обладнанням. Економія навчального часу, акцент на фізичній суті досліджуваного явища. Лабораторні роботи набувають нового змісту, стають цікавими для учнів. Отримані дані, які можна зберігати, в графічній і табличній формах доповнюють, полегшують осмислення досліджуваного фізичного явища, дозволяють виконати аналіз, статистичну обробку та скласти математичний прогноз.

СЕКСУАЛЬНА ОСВІТА ЯК СКЛАДНИК ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Кобзєва І.М., завідувачка Навчально-методичної лабораторії здоров'язберігаючих технологій комунального закладу вищої і освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради, м. Дніпро

Кравченко Л.А., начальник управління науки, вищої та професійно-технічної освіти департаменту освіти і науки Дніпропетровської облдержадміністрації, м. Дніпро

Актуальність теми. Реформування українського суспільства висуває нові вимоги до вдосконалення різновиду технологій навчання та виховання молоді людини, без застосування яких неможливо уявити інтеграцію України до європейського освітнього простору.

Сучасне українське суспільство переживає не лише глибоку соціально-економічну та політичну, а й морально-духовну кризу, що характеризується втратою людьми життєвих орієнтирів та сенсу життя, руйнуванням моральних цінностей та світогляду. Такі процеси негативно позначаються на розвитку підростаючого покоління і відображаються на його найтоншій сфері – статевому самовираженні.

Слід розуміти, що сексуальна освіта – це складова загального виховання особистості. Тому якщо метою української освітньої системи є людина нового типу, що готова до швидких суспільних змін, то необхідно усвідомлювати значимість статевої складової культури людини [4].

Для того, щоб підлітки та молодь змогли реалізувати свої життєві плани, вони мають бути здоровими і володіти певними знаннями та навиками, у тому числі й із питань репродуктивного та сексуального здоров'я.

Через певні несприятливі соціокультурні умови підліткове середовище спрямоване на ранні сексуальні зв'язки, як результат – 8,1 % підлітків почали статеве життя до 12 років, 64% – з 15 до 18 років. За даними Міністерства охорони здоров'я, в 2018 році матерями стали 118 дівчаток до 14-ти років; у віці від 15-ти до 17-ти років народили понад 5700 дівчат. Наймолодшою мамою вважається харків'янка Ліза, вона народила у віці 6 років. Кожна 5 дівчина народжує у віці 15-17 років. Кожна четверта у віці до 14-ти років вагітніє. Дніпропетровська область є найбільш ураженою за рівнем ВІЛ-інфікованих в Україні (856,8 на 100 тис. населення). За даними МОЗ, в Україні щорічно реєструється близько 400 тисяч нових випадків інфекції, що передаються статевим шляхом (ІПСШ). Досить часто зустрічаються випадки травматизму через необізнаність правил статевого акту. І лише тільки деякі теми включені до предмету «Основи здоров'я» (наприклад, такі як профілактика ВІЛ та засоби контрацепції). Це, насамперед, пов'язано з тим, що в українській педагогіці не розроблено цілісних програм статевого виховання учнів, недостатньо забезпечений процес статевого виховання та статевої освіти учнів науково обґрунтованими рекомендаціями та методичними розробками практичної роботи з підлітками [2]. У зв'язку з цим правильно організоване виховання у статевій сфері визначено як одне з основних завдань сучасних закладів загальної середньої освіти, так як виникло невинуватене їх дистанціювання від вирішення означеної проблеми.

Тобто нині проблема формування світоглядних орієнтирів підлітків стосовно сексуального здоров'я сьогодні є проблемою як психолого-педагогічною, так і загальнодержавною, адже через нестачу об'єктивної, ґрунтовної інформації про інтимні стосунки між чоловіком та жінкою, а головне, про можливі неминучі наслідки цих стосунків, підлітки вимушені пізнавати цю сферу людського життя методом «спроб та помилок» на вулиці чи в умовах безконтрольного доступу до інтернет-ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що проблема статевого виховання та статевої взаємодійності знайшла своє відображення у багатьох сучасних дослідженнях таких науковців, як: В. Васютинський, Т. Говорун, Л. Гридковець, Т. Гурлева, А. Даник, Т. Дороніна, В. Каган, С. Кириленко,

О. Кікінежді, Д. Колесов, В. Кравець, І. Мачуська, Л. Мороз, А. Петровський, О. Сечейко, Л. Слинсько, О. Шарган та ін. [3, 5].

Виклад основного матеріалу. Одним із дуже важливих періодів у житті кожної людини є підлітковий вік, у якому вона вже не дитина, але й не доросла постать. Дослідники уявляють підлітковість як процес становлення та період переходу, позначений у категоріях духовної перебудови юної особистості. Відповідно до сучасних уявлень, підліток – це хлопець або дівчина в перехідному віці від 13 до 17 років.

Саме в підлітковому віці відбувається поступове вивільнення уявлень про стереотипи статевої поведінки. У підлітків з'являються нові цінності, необмежені можливості; ті речі, які були неприпустимими раніше, зараз стають нормою. Підлітки сприймають реальність і закони по-іншому, все швидше і швидше стають дорослими. А пропаганда в засобах масової інформації зразків статевої поведінки «справжніх чоловіків і жінок» і відсутність науково обґрунтованої та впроваджуваної програми статевої освіти призводять до формування у цієї вікової категорії учнів неадекватних уявлень про статевою поведінку. Це призводить до основної проблеми – зниження віку початку статевого життя, що у свою чергу призводить до зростання проституції серед неповнолітніх через зниження моральності та сексуальної розбещеності; розповсюдження захворювань, що передаються статевим шляхом, зокрема ВІЛ/СНІД; збільшення випадків небажаної вагітності серед неповнолітніх дівчат, результатом яких є аборти (наслідками абортів часто є різні запальні захворювання жіночої статевої системи, гормональні порушення, ускладнення перебігу подальших вагітностей, безпліддя, онкологічні захворювання та навіть смерть) або юне материнство [5].

З метою запровадження у освітній процес інноваційних підходів щодо здоров'язберігаючих та виховних технологій у Дніпропетровській області з квітня 2018 року стартував проєкт з сексуальної освіти підлітків «Повага. Любов. Секс». Даний тренінговий курс розроблено з урахуванням цілісного підходу до сексуальної освіти, на який спирається документ ВООЗ «Стандарти сексуальної освіти у Європі». Адже цей підхід, заснований на розумінні сексуальності як сфери потенціалу людини, розвиває в дітях та молоді навички самостійного визначення власної сексуальності та допомагає будувати здорові стосунки на різних стадіях розвитку [1, 8]. Зміст тренінгового курсу адаптовано до українських соціокультурних умов, віку, рівня розвитку та розуміння підлітками питань сексуального характеру.

Мета тренінгового курсу: поширення технологій збереження здоров'я підлітків та впровадження сучасних методів статевого виховання в закладах загальної середньої освіти.

Завдання тренінгового курсу: формування світоглядних орієнтирів у підлітків стосовно сексуального здоров'я; навчити підлітків усвідомлювати різницю між коханням, симпатією, закоханістю та іншими почуттями; ознайомити підлітків з анатомічною будовою та роботою статевої системи чоловіків і жінок, навчати правильно називати різні частини тіла; надати уявлення про поняття гендер, гендерна ідентичність, гендерні стереотипи та їх вплив на стосунки між підлітками; визначити поняття про сексуальне та психологічне насильство, концепцію згоди; проінформувати підлітків про основні фактори ризику, котрі спричиняють ВІЛ та інші захворювання, ознаки й симптоми цих захворювань, про шляхи їх передачі, засоби профілактики, місця, куди можна звернутися за консультацією у разі виникнення цієї проблеми; проінформувати підлітків про засоби контрацепції з метою запобігання небажаної вагітності; інформування щодо правил безпечної сексуальної поведінки і здорового способу життя та формування стійких настановлень на їх дотримання; відпрацювати навички відмови в різних ситуаціях без почуття провини, обговорити можливі випадки тиску на підлітків та їхні стратегії відмови; ознайомити з ознаками здорових і нездорових стосунків, навчити проєктувати власну модель сімейного життя та усвідомлювати власну зону відповідальності у будованні стосунків.

Учасники тренінгового курсу: підлітки віком 14-17 років, тобто учні 9-11 класів закладів загальної середньої освіти.

Організація тренінгового курсу:

1. Форма проведення – групова. Заняття проводяться у змішаних групах – хлопці і дівчата разом. Але якщо виникає необхідність тренер має можливість розділяти групи за статтю на окремі заняття, якщо теми особливо чутливі, або так хочуть самі діти.

2. Кількість учасників групи – заняття проводяться в групах 13-18 учасників.

2. Загальна кількість занять – 15.

3. Тривалість занять – 90 хвилин.

4. Заняття проводяться один два рази на тиждень. За цей час учні мають час опанувати інформацію та не забути зміст попередньої зустрічі.

Навчальний тренінговий курс «Повага. Любов. Секс» складається з 15 тематичних занять, тривалістю 90 хвилин, які рекомендовані в посібнику для тренерів із сексуальної освіти «Повага. Любов. Секс» [7].

Під час тренінгового курсу учасники розглядають теми, наведені в таблиці 1.

Таблиця 1. Зміст занять тренінгового курсу «Повага. Любов. Секс»

Заняття 1. Давайте познайомимось.	Заняття 9. Секс та безпека.
Заняття 2. Більше, ніж дружба: романтичні стосунки.	Заняття 10. Вагітність та контрацепція.
Заняття 3. Якщо щось пішло не так.	Заняття 11. Дівчаткам – рожеве, хлопчикам – блакитне: гендерні стереотипи.

Заняття 4. Відповідальність за себе та інших.	Заняття 12. Сексуальна та гендерна ідентичність.
Заняття 5. Права людини та репродуктивні права.	Заняття 13. Мистецтво говорити «ні».
Заняття 6. Що я знаю про своє тіло?	Заняття 14. Моя майбутня родина. Яка вона?
Заняття 7. Перший раз.	Заняття 15. Впевненість у завтра.
Заняття 8. Коли «так» – це, дійсно, «так».	

Заняття побудовані з урахуванням введення в тему, розгляду основного питання, вихід з теми. Зміст передбачає виконання рольових вправ, ігор, інтерактивних і творчих, аналітичних завдань. Тренер застосовує різні способи об'єднання учасників, що сприяє формуванню позитивної групової динаміки. Для виконання практичних завдань у змісті занять наведені робочі матеріали, які тренер зможе використати під час роботи з дітьми. Також заняття тренінгового курсу побудовані таким чином, щоб разом з учасниками підходити до певних висновків і в невимушеній позитивній атмосфері обговорювати важливі для підлітків питання. У тренінгового курсі приділена увага розвитку самоповаги та поваги до осіб протилежної статі. Проведення занять тренінгового курсу сприяє розвитку відповідального та безпечного ставлення до себе та інших; допомагає підліткам зрозуміти різницю між здоровими та нездоровими стосунками; запобігає насильству; формує навички розпізнавання та уникнення стосунків, які можуть бути небезпечними; підлітки набувають навички самозахисту та відстоювання власних прав, ефективної відмови у різних ситуаціях тощо.

Процес впровадження тренінгового курсу з сексуальної освіти «Повага. Любов. Секс» серед підлітків 14-17 років також передбачає ефективний моніторинг та оцінювання як з боку самого тренера, так і з боку координуючої установи – Навчально-методичного лабораторії здоров'язберігаючих технологій «Дніпровської академії неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради. Для цього необхідні об'єктивні дані, які підтверджують або спростовують наявність сприятливих змін у знаннях, ставленнях і намірах, що відбулися в учасників під час проходження тренінгового курсу [13]. Безумовно, тренер – ключова фігура в організації процесу впровадження тренінгового курсу та його моніторингу, «єднальна ланка» між адміністрацією навчального закладу, батьками та координатором [6].

Отримані дані анкетування дозволяють визначити індикатори успішності тренінгового курсу, здійснити обробку та аналіз результатів тренінгового курсу.

Оцінка та контроль за якістю тренінгового курсу має такі складові: Моніторинг роботи з батьками. Інструменти (додаток А): Анкета батьків (заповнюють батьки). Заява (заповнюють і підписують батьки). Інформована згода на участь у тренінговому курсі (заповнюють і підписують батьки).

Перед початком тренінгового курсу тренерами з сексуальної освіти проводяться ознайомчі зустрічі з батьками, на яких презентується тренінговий курс «Повага. Любов. Секс». Батьки знайомляться зі змістом завдань занять; розвіюють побоювання стосовно тем курсу та налагоджують довірливі стосунки з батьками підлітків. Окрім того, батьки, перед тим як прийняти рішення щодо зарахування їхньої дитини до проходження тренінгового курсу «Повага. Любов. Секс», мають нагоду поставити запитання, висловити свої думки та побажання щодо занять. На всі питання батьків, стосовно тренінгового курсу, тренери відповідають чесно та відкрито.

Оскільки участь у тренінговому курсі є добровільною і потребує погодження батьками Навчально-методичною лабораторією здоров'язберігаючих технологій було розроблено форми Інформованої згоди на участь у навчальному курсі та Заяву, які пропонується заповнити і підписати батькам щодо зарахування їхньої дитини до проходження курсу. Усього батьками було підписано 1300 Інформованих згод та Заяв на участь у тренінговому курсі.

З метою виявлення рівня очікувань батьків проводиться анкетування «Анкета батьків». Під час впровадження пілотного проекту «Повага. Любов. Секс» батьки дітей відповідають на питання анкети. Результати аналізу даних «Анкета батьків» представлені на рисунку 1.

Рисунок 1 Результати аналізу даних «Анкета батьків»

2. Моніторинг процесу проведення курсу. Інструменти (додаток Б): Журнал відвідувань (заповнює тренер). Щоденник ведучого (заповнює тренер). Анкета зворотного зв'язку (заповнюють учасники).

Процес моніторингу тренінгового курсу передбачає заповнення «Журналу відвідувань» і «Щоденника ведучого» – це роблять тренера після кожного проведеного заняття. У «Журнал відвідувань» тренером вноситься інформація про учасників курсу (прізвище та ім'я, вік, стать), дати проведення занять, відмітки про присутніх / відсутніх. Оцінки у «Журналі відвідувань» не ставляться. По завершенні курсу тренера збирають відгуки учасників за допомогою «Анкети зворотного зв'язку», яку пропонують заповнити на останньому занятті.

Збір та аналіз даних «Анкети зворотного зв'язку» дає можливість побачити ефективність тренінгового курсу «Повага. Любов. Секс», проаналізувати сильні та слабкі сторони групової динаміки та шляхи вдосконалення роботи тренера. На рисунку 2 представлені результати дослідження зворотного зв'язку підлітків.

Так, найбільш корисними для підлітків виявились наступні теми тренінгового курсу: «Більше, ніж дружба: романтичні стосунки» (заняття 2); «Якщо щось пішло не так» (заняття 3); «Секс та безпека» (заняття 9); «Що я знаю про своє тіло?» (заняття 9); «Дівчаткам – рожеве, хлопчикам – блакитне: гендерні стереотипи» (заняття 11); «Сексуальна та гендерна ідентичність» (заняття 12); «Мистецтво говорити «ні» (заняття 13).

3. Оцінка ефективності курсу. Інструмент (додаток В): 1. Анкетування «До» і «Після» (заповнюють учасники).

Збір якісних даних для оцінки ефективності здійснюється шляхом анкетування «До» і «Після». З метою з'ясування рівня сформованості знань з сексуальної освіти (ставлення і прийняття різних проявів стосунків, розуміння поняття відповідальності, поняття сексуальних та репродуктивних прав, знання щодо засобів контрацепції тощо) підліткам, які взяли участь в пілотному проекті, на першому занятті було запропоновано анонімне вхідне анкетування – опитування «До». Опитування «Після» проводилось на останньому занятті (заняття 15). Для анкетування «До» і «Після» використовувалась єдина анкета. Запропонована анкета розроблена з урахуванням рекомендацій Федерального центру освіти у сфері охорони здоров'я (BZgA) щодо стандартів сексуальної освіти для Європи. Анкетування «До» і «Після» проводять тренери тренінгового курсу.

ПІДЛІТКИ

Рисунок 2. Результати дослідження зворотного зв'язку підлітків

З метою підтвердження або спростування наявності сприятливих змін у знаннях, ставленнях і намірах, що відбулися в учасників під час проходження тренінгового курсу фахівцями Навчально-методичної лабораторії здоров'язберігаючих технологій, здійснюється обробка та аналіз кількісних та якісних даних анкет підлітків до та після тренінгового курсу.

Здійснивши обробку даних вхідних анкет підлітків фахівці Навчально-методичної лабораторії здоров'язберігаючих технологій отримали певні показники знань у сфері сексуальної обізнаності, які наведено на рисунку 3.

Рисунок 3. Результати анкетування підлітків «До» і «Після» тренінгового курсу

За час реалізації (з лютого 2018 року по червень 2019 року) на території Дніпропетровської області тренінгового курсу «Повага. Любов. Секс»: підготовлено 87 сертифікованих тренерів тренінгового курсу «Повага. Любов. Секс: Сексуальна освіта для підлітків»; охоплено 75 навчальних закладів у Дніпропетровській області; пройшли навчання тренінгового курсу «Повага. Любов. Секс» 1300 підлітків; проінформовано про проєкт 1980 батьків.

З метою оцінки результатів впровадження тренінгового курсу «Повага. Любов. Секс» із сексуальної освіти в Дніпропетровській області, а також вивчення потенційних бар'єрів та сприятливих можливостей для його подальшого впровадження з травня 2018 року по червень 2019 року представниками Німецького товариства міжнародного співробітництва (GIZ) спільно з фахівцями Навчально-методичного лабораторії здоров'язберігаючих технологій (І.М. Кобзева) було проведено соціологічне дослідження з використанням методу фокусованої групової дискусії (6 фокус-груп) та супервізійні семінари (4 супервізії).

Дані дослідження (додаток Г) були сплановано і реалізовано з використанням «якісної методології соціологічного дослідження». Проведений моніторинг та оцінка ефективності тренінгового курсу «Повага. Любов. Секс» для підлітків та молоді Дніпропетровської області дає змогу визначити досягнення основних навчальних задач тренінгового курсу (індикатори кінцевих результатів, таблиця 2).

Таблиця 2 Досягнення основних навчальних задач тренінгового курсу (індикатори кінцевих результатів)

Теми	Основні навчальні задачі
Стосунки та стиль життя.	– підлітки знають що таке здорові стосунки та можуть відрізнити токсичні стосунки від здорових; – підлітки вміють говорити та чути «ні»; – підлітки мають уявлення про функції здорової родини.
Права людини.	– підлітки знають про сексуальні та репродуктивні права;
Сексуальність, здоров'я та благополуччя.	– підлітки знають про ризики незахищених сексуальних контактів; – підлітки знають шляхи передачі ВІЛ та ЗПСШ; – підлітки розуміють концепцію згоди, розрізняють флірт і домагання. – підлітки розуміють свою відповідальність за власне майбутнє.
Репродукція.	– підлітки знають про різні види контрацепції; – підлітки мають навички використання презерватива.
Соціальні детермінанти сексуальності (норми, цінності).	– підлітки розуміють відносність гендерних ролей; – підлітки розуміють, що самі відповідають за формування та дотримання правил взаємодії – у групі, у класі, у парі. – підлітки приймають різні види та прояви сексуальності та гендерної ідентичності.

Отримані результати моніторингу свідчать про доцільність та важливість подальшого впровадження навчального модуля у Дніпропетровській області та за її межами. На даний час тренінговий курс «Повага. Любов. Секс» пройшов експертну оцінку фахівців ДНУ «Інституту модернізації змісту освіти» Міністерства освіти та науки України.

Висновки. Важливість запропонованих матеріалів тренінгового курсу «Повага. Любов. Секс» зумовлена створенням у Новій українській школі, що спирається на Конвенцію про права дитини, безпечного й дружнього до дитини освітнього середовища з акцентом на питаннях збереження життя та здоров'я дитини.

Здійснивши теоретичний аналіз та емпіричне дослідження проблеми сексуальної освіти як складника виховного процесу підлітків в закладах загальної середньої освіти, ми визначили, що участь в запропонованому тренінговому курсі «Повага. Любов. Секс» дозволить сформувати у підлітків свідоме ставлення до свого тіла, гігієни, сексу, як частини культури людства, способів контрацепції, ознак сексуального насильства, профілактики хвороб, що передаються статевим шляхом, гендерних стереотипів тощо. Таким чином, сексуальна освіта спрямована на розкриття та досягнення повної реалізації молоддю потенціалу їхнього здоров'я, розвиток кожного індивіда в контексті його життєвих та загальнолюдських цінностей, підвищення контролю особистості над своїм сексуальним здоров'ям і його факторами, зміцнення й охорони здоров'я упродовж усього їхнього життя, досягнення благополуччя і особистості, і громад, і країн, і міжнародного співтовариства загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Винкельманн К. Стандарти сексуального образования в Европе. Документ для лиц, определяющих политику, руководителей и специалистов в области образования и здравоохранения / Кристин Винкельманн. – Кельн: Европейское региональное бюро ВОЗ и ФЦПСЗ, 2010. – 76 с.
2. Кобзева І. М. Проблеми статевої просвіти підлітків / І. М. Кобзева, Л. А. Кравченко // Матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (25-26 квітня 2019 року) : збірник тез. – Бердянськ : БДПУ, 2019. – Ч. 2. – С. 217 – 218.
3. Кравченко Л. А. Сексуальна просвіта як складник виховного процесу підлітків / Л. А. Кравченко, І. М. Кобзева // Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. – Дніпро, 2018. – № 2 (16). – С. 66–71.
4. Кравченко Л. А. Роль сексуальної освіти у зміцненні здоров'я підлітків / Л. А. Кравченко, І. М. Кобзева // Матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (25-26 квітня 2018 року) : збірник тез. – Бердянськ : БДПУ, 2018. – Ч. 2. – С. 62 – 63.

5. Нерубаєва І. О. Маршрут безпеки. Методичні рекомендації щодо застосування інтерактивного профілактичного освітнього інструменту з питань репродуктивного здоров'я, профілактики ВІЛ/СНІДу та ППСШ: Посібник для педагога-організатора / І. О. Нерубаєва, П. Фратолла. – Дрогобич, 2014. – 124 с.

6. Обучение навыкам консультирования подростков по вопросам сексуальности и репродуктивного здоровья. Посobie для ведущего. – Женева: Всемирная организация здравоохранения, 2001. – 147 с.

7. Самусь В. В. Посібник для тренерів з сексуальної освіти «Повага. Любов. Секс» / В. В. Самусь та ін. – К., 2018. – 211 с.

8. The state of the world's children. Adolescence An Age of Opportunity – Geneva : United Nations Children's Fund (UNICEF), 2011. – 138 с.

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ ШЛЯХОМ УПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Кравченко Аліна Анатоліївна, вчитель української мови та літератури КЗО «Вишневецький НВК» Роздорської селищної ради Синельниківського району Дніпропетровської області

Проблема патріотичного виховання в школі на сучасному етапі становлення державності України є надзвичайно актуальною. Оскільки патріотизм набуває нині особливого значення, виникає гостра потреба у розробці уроків патріотичного виховання, які б визначали стратегії цілеспрямованого та ефективного процесу розвитку суб'єкта громадянського суспільства, громадянина-патріота України.

В. Сухомлинський стверджував, що за маленькою шкільною партою твориться народ. А творять його найперше вчителі української мови та літератури, «наставники думки, волі, духу людини», бо наука рідної мови, літератури – наука про найголовніше: про Україну, рідну землю, її силу й красу, її минуле й майбутнє.

«Школа стає справжнім вогнищем культури тільки тоді, коли в ній панує чотири культури: культ Батьківщини, культ людини, культ книги і культ рідного слова», - писав В. Сухомлинський.

Виховання патріота – завдання надзвичайно складне, тому вимагає належної змістової наповненості занять з учнями, зорієнтованості на новизну інформації та різноманітні види пошукової, розвиваючої, творчої діяльності.

Основними напрямками виховання національної свідомості та патріотизму на моїх уроках української мови й літератури та в позаурочний час є:

1) виховання пошани й любові до рідної мови, прагнення зберегти її, бо «нації вмирають не від інфаркту. Спочатку їм відбирає мову». (Ліна Костенко);

2) формування думки про суспільну значимість родини, сім'ї, роду, родоводу;

3) формування знань про історію України, державні та національні символи;

4) формування стійкості у своїх національних переконаннях.

У своїй практиці застосовую різні форми, методи, прийоми, засоби навчання, вибираю найефективніші, на мою думку, з огляду на тему та мету уроку, рівень знань учнів, особливості учнівського колективу загалом та індивідуальні можливості окремих школярів зокрема. Використовую освітні інновації, ІКТ, мультимедійні технології. Але думаю, що варто переглянути і почати впроваджувати в сучасну освіту педагогічний досвід своїх прадідів, свого рідного українського народу. Не гонімося за всім американським чи європейським - у нас інший менталітет. Прислухаймося до народної мудрості: «Не все золоте, що блищить». Я переконана, що вчителеві треба йти в ногу з часом чи навіть на крок швидше, ніж учні, але ми сьогодні не здивуємо наймолодшого школяра комп'ютером, планшетом чи іншою технікою.

Провідну ідею передового педагогічного досвіду та її складових намагаюся реалізувати своєю діяльністю, що є результатом творчого пошуку, несе в собі елементи новизни. Усі дії спрямовую на вирішення актуальних завдань навчання і виховання, намагаюся забезпечити стійку ефективність навчально-виховного процесу як у межах існуючих форм роботи, так і на основі удосконалення. Успішно застосовую урок як основну традиційну форму роботи, виховні заходи, екскурсії, подорожі. Урізноманітнюю навчально-виховний процес нестандартними формами та видами роботи: проводжу бінарні уроки, віртуальні екскурсії, літературно-музичні салони, літературні погляди, вистави, інсценізації, літературні та мовознавчі свята.

Сучасна методична література пропонує безліч інновацій щодо організації навчально-виховного процесу, які можна «побачити по-своєму», творчо та ефективно застосовувати у власній діяльності. Інноваційні технології, інтерактивні методи навчання є одним із найефективніших засобів формування патріотичної свідомості. Працюючи над цією проблемою, я ефективно використовую такі інтерактивні технології: «Мікрофон», «Мозковий штурм», «Займи позицію», «Незакінчене речення», метод «Прес», «Коло ідей», «Гронування», «Асоціативний куш», кооперативне навчання.

Зокрема, інтерактивну технологію «Мікрофон» застосовую на етапі мотивації навчальної діяльності, а також під час підсумку уроку:

- На уроці я дізнався про...

- На уроці цікавим було...

- Найскладнішим виявилось...

- Ще варто попрацювати над...

Використовую різні прийоми випереджувального навчання.

Активно застосовую технології кооперативного навчання. При цьому ніколи не вживаю слова «розподілитись» у групи, а лише «об'єднатися», бо з об'єднаних учнів виростають дорослі, здатні об'єднуватися і працювати разом, виростає об'єднана країна, держава, нація. Саме це є основною метою моєї діяльності при вивченні будь-якої теми.

Інтерактивну вправу метод «Прес» застосовую, якщо учням потрібно довести, обґрунтувати точку зору, відповідаючи на питання за схемою:

Позиція: «Я вважаю, що...»

Обґрунтування: «...тому, що...»

Приклад: «...наприклад...»

Висновки: «Отже...».

Метод «Прес» дає можливість учням навчитися формулювати та висловлювати свою думку аргументовано, чітко, стисло.

Важливими методами і прийомами інтерактивного навчання, які я застосовую, є самостійна робота, проблемні і творчі завдання, запитання учнів до вчителя і навпаки. Хочу зазначити, що використання інтерактивних технологій не є самоціллю, а лише засобом, який сприяє співробітництву на уроці та реалізації проблеми.

Для глибшого засвоєння теоретичного матеріалу з кожного розділу пропоную дітям цікаві, захоплюючі інноваційні форми навчальної діяльності: індивідуальні наукові розвідки, мовні проекти, мандрівки, лінгвістичні повідомлення. Використовую інноваційні форми як моделювання ситуацій, які спонукають до самостійного мислительного дослідження, рольові ігри, наприклад: «Я - мовознавець», «Знайомство із словосполученням», «Подорож у країну Морфологію» тощо.

Використовуючи традиційні та нетрадиційні форми роботи, застосовуючи інноваційні технології, інтерактивні методи навчання, я побачила певний результат: учні не лише засвоюють матеріал, а й розуміють його, учаться аналізувати, синтезувати, оцінювати, застосовувати. На мою думку, головним джерелом мотивації є інтерес самих учнів.

Важко переоцінити значення мови в житті людини і суспільства як засобу передачі знань і досвіду, зібраного людством, як засобу спілкування та впливу. Адже мова – це всі глибинні пласти духовного життя народу, його історична пам'ять. Оволодіння високою мовною культурою є передумовою багатства внутрішнього світу людини, барометром духовної зрілості нації. На уроках української мови в учнів формується культура усного і писемного мовлення, орфографічні і пунктуаційні навички, бо сьогодні, як ніколи, потрібно, щоб майбутнє покоління досконало володіло державною мовою, уміло грамотно й правильно висловлювати свої думки, вести діалог, дискусію, стало активним творцем нового життя в Україні. Збагаченню учнів активним запасом вираження думки сприяє соціокультурна змістова лінія програми, яка реалізується через підбір текстів переказів, диктантів, вправ, що інформують про Україну, її історію, звичаї та традиції нашого народу. Чудовим лексичним матеріалом на уроках рідної мови є фольклор, зокрема прислів'я та приказки. Їх культурна й художня цінність надзвичайно висока.

Українська література є потужним носієм ідентичності нації, її генетичного коду. Засобами мистецтва слова література допомагає формувати внутрішній світ дитини, позитивно впливати на її свідомість і підсвідомість, спрямовувати морально-етичний потенціал, розвивати інтелект, творчі здібності, естетичний смак.

Відповідно до діючих програм з української літератури у кожному класі передбачені уроки з теми «Література рідного краю», які виховують шанобливе ставлення до митців свого краю як до особливо обдарованих людей, співців рідної землі, талановитих земляків. Вивчення творчості талановитих митців Т. Шевченка, Л. Українки, В. Барки, В. Сосюри, О. Гончара, О. Довженка, В. Симоненка, Л. Костенко, В. Стуса сприяє формуванню любові до Батьківщини, рідної мови, історії та культури, почуття національної самосвідомості, господаря власної землі, поваги до славних синів і дочок України, шанобливе ставлення до культур усіх народів світу, відповідальність кожного за долю нації.

Однією з головних передумов успішного проведення позакласної роботи з предмета є збудження і постійна підтримка в учнів глибокого інтелектуального інтересу до мови та літератури. Зацікавленість позакласною роботою з мови та літератури розвивається різними шляхами. Безперечно, найважливішою формою позакласної роботи з мови та літератури є організація та проведення шкільної олімпіади, конкурсу з української мови імені Петра Яцика, мовно-літературного конкурсу імені Тараса Шевченка. Мета таких заходів – виявлення творчих здібностей учнів, розвиток та реалізація їх талантів.

Досить важливим є проведення різноманітних мовно-літературних свят, відзначення визначних подій та дат, річниць та днів. Серед них День української писемності та мови, День рідної мови, шевченківські дні тощо. Усі ці види роботи, як і інші, розвивають ініціативу, кмітливість, творчу думку, виховують шанобливе ставлення до письменників та їхньої творчості. Форми, методи і прийоми позакласної роботи з української мови та літератури надзвичайно різноманітні. Вони добираються залежно від віку і підготовки учнів, теми і мети заходу. Серед них пізнавального, творчого, розвивального характеру.

Різні форми регулярної позакласної роботи - це "полігон для випробувань" різних можливостей дитини, своєрідний соціально-психологічний тренінг, постійний новий досвід, розширення уявлень про себе й інших людей, прекрасна можливість творчої самореалізації особистості. Отже, на мою думку, національно-патріотичне виховання на уроках української мови і літератури та у позаурочний час сприяє збагаченню духовного світогляду учнів, формує усвідомлення себе як часточки українського народу з власною національною гідністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді.
2. Методичні рекомендації щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах.

3. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології. - К., 2003.
4. Пентиліук М.І., Окуневич Т.Г. Сучасний урок української мови. – Харків: Основа., 2007.
5. Погребенник В. Інтерактивні технології на уроках літератури // Вивчаємо українську. - 2006. - №4.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО ЗРІЛОЇ ОСОБИСТОСТІ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Чуприна Наталія Миколаївна, вчитель математики КЗО «Вишневецький НВК» Роздорської селищної ради Синельниківського району Дніпропетровської області

"Метою освіти, - зазначено у Законі України «Про освіту», - є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору..." Такі глобальні завдання вирішуються у процесі соціалізації через засвоєння людиною особистісних цінностей, соціальних норм та моделей поведінки. Інтерактивні технології навчання на уроках математики сприяють ефективному розвитку в кожній особі математичних здібностей, розвитку логічного мислення, системи загальнолюдських цінностей та загальноприйнятих норм поведінки, як на уроках математики, так і в житті; розвитку здатності цінувати знання та вміння користуватися ними; усвідомленню особистої відповідальності та вмінню об'єднуватися з іншими членами колективу класу задля розв'язання спільної проблеми, розвитку здатності визнавати і поважати цінності іншої людини, формуванню навичок спілкування та співпраці з іншими членами групи, вихованню толерантності, співчуття, доброзичливості та піклування, почуття солідарності й рівності, формуванню вміння робити вільний та незалежний вибір, що ґрунтується на власних судженнях та аналізі дійсності, розумінні норм і прав поведінки.

В умовах сучасної школи, коли центром освітньої діяльності є дитина, а головним завданням кожного вчителя формування всебічно розвинутої гармонічної особистості, все більш актуальним стає застосування сучасних технологій навчання, що враховують індивідуальність кожного учня. Однією із таких форм є інтерактивні технології, проблемне навчання, ігрові технології, що сприяють збагаченню і розвитку творчого потенціалу як вчителя так і учня, розкриттю здібностей дитини, бажання і уміння вчитися, творити, відчувати радість пізнання.

Інтерактивні вправи на уроках математики зорієнтовані на розвиток належності мислення школярів, певної самостійності думок: спонукають учнів до висловлення своєї думки, стимулюють вироблення творчого ставлення до будь-яких висновків, правил тощо. Деякі з інтерактивних вправ (наприклад, «Робота в парах», «Робота в групах», «Пошук інформації» та інші) спрямовані на самостійне осмислення матеріалу, допомагають замислитися («Чи справді це так?»), дослідити факти, проаналізувати алгоритм розв'язків, розуміти їхню суть, перевірити і себе і свого товариша, знайти помилку.

Застування вправ «Аналіз ситуації», «Вирішення проблем» тощо вчать дітей протистояти тиску більшості, відстоювати свою думку. Виявити помилку у судженнях, відповідях, вказати за неї і довести це спонукає завдання, де вчитель допускає помилки. У процесі інтерактивних вправ «Розумовий штурм», «Коло ідей», «Незакінчені речення» приймаються всі думки дітей як реальні, так і вигадані. Вправа «Пошук інформації» вчить школярів самостійно працювати з додатковою літературою, дає можливість віднайти факт, який може заперечувати те, що раніше приймалося як незаперечне. Інтерактивні вправи спрямовані і на розвиток уміння знаходити спільні рішення з однокласниками; на підвищення інтересу школярів до вивченого матеріалу.

Суть інтерактивного навчання на уроках математики полягає ще й в тому, що навчальний процес відбувається за умов постійної, активної взаємодії всіх учнів колективу. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Воно ефективно сприяє формуванню математичних навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, але варто підкреслити, що в процесі інтерактивного навчання вчителю треба враховувати вікові особливості учнів.

Інтерактивна взаємодія виключає як домінування одного учасника навчального процесу над іншими, так однієї думки над іншою. Під час інтерактивного навчання учні вчать бути демократичними, відкрито спілкуватися з іншими людьми, критично мислити, самостійно приймати рішення.

На мою думку, за умов інтерактивного навчання учень може навчатися робити свідомий вибір серед широкого спектра альтернатив і брати на себе відповідальність приймати самостійні рішення, щодо розв'язку задач та вправ. Важливо, що кожен може це робити свідомо й грамотно. У результаті застосування інтерактивних технологій створюються сприятливі можливості й для духовного розвитку особистості, а також сприяють ефективному процесу соціалізації.

Процес навчання на уроках математики - це не автоматичне вкладання навчального матеріалу в голову учня. Він потребує напруженої розумової роботи дитини, її власної активності участі в цьому процесі. Пояснення й демонстрація, самі по собі, ніколи не дадуть справжніх, стійких знань. Цього можна досягти тільки за допомогою активного та інтерактивного навчання на уроках математики.. Уроки математики, організовані за інтерактивними технологіями, сприяють розвитку мислення учнів уміння вислухати товариша і

зробити свої висновки, вчитися повадки думку іншого і вміти аргументувати думку свою. Найчастіше парну і групову роботу я проводжу на етапі застосування набутих знань. Тому, клас поділяю на групи з різними навчальними можливостями, і кожна з цих груп потребує особливого, індивідуального підходу. Найважче працювати зі слабкими учнями, вони потребують дуже багато уваги на уроці, і ось постає питання, як організувати роботу з цими учнями. Щоб не залишати поза увагою інші групи дітей.

Важливим моментом групової роботи є опрацювання змісту і подання групами результатів колективної діяльності. Розвитку пошукової спрямованості мислення, прагненню до знаходження кращих варіантів розв'язку завдань дуже доцільно використовувати відому інтерактивну технологію колективного обговорення «Мозковий штурм». Ця технологія спонукає учнів проявляти уяву та творчість, дає можливість їм вільно висловлювати свої думки. Мета «Мозкового штурму» в тому, щоб зібрати якомога більше ідей щодо проблеми від усіх учнів протягом обмеженого періоду часу. Таким чином, використання інтерактивних технологій на уроках математики дає можливість збагачувати світоглядну і моральну основу суджень як окремої особливості, так і громадської думки учнівського колективу. За допомогою подібних інтерактивних вправ можна глибше осмислювати актуальні явища громадського, культурного, міжнародного життя, навчитися поважати власну думку, зрозуміти, що не завжди те, що висловлює більшість, є істиною.

І в цілому, інтерактивне навчання є однією з найбільш гнучких форм включення кожного учня в роботу, забезпечує перехід від простих до складних завдань, вчить використовувати не готові знання, а здобувати їх із власного досвіду, що веде до розвитку мислення - творчого і діалектичного. Новітні підходи до організації навчання роблять навчально-виховний процес різноманітним, цікавим та ефективним, а найкориснішим у такому навчанні є те, що математика починає подобатися.

При перевірці теоретичного матеріалу, опрацьованого вдома, застосовую математичні диктанти, використовуючи прийом "Незакінчені речення". При цьому формулюю незакінчене речення із будь-якого правила теми, та пропоную учням закінчити його.

Так, **вивчаючи тему "Звичайні дроби. Знаходження дроби від числа"** пропоную такі завдання:

- Звичайний дріб записується ...
- Число, що стоїть під рискою дроби називається ...
- Число, що стоїть над рискою дроби називається ...
- Знаменник дроби показує ...
- Чисельник дроби показує ...
- Риска дроби позначає дію ...
- Якщо чисельник дроби дорівнює його знаменнику, то дріб дорівнює ...

Перед розв'язуванням рівнянь з теми «Пропорція» учні на слух або на листочках отримують перелік тверджень, істинність яких слід перевірити, а відповіді записуються у зошиті. Після виконання завдання проводиться взаємоперевірка або перевірка за допомогою відповідей записаних на дошці.

1. Пропорція – рівність відношень. (ні)
2. Пропорція – рівність двох відношень. (так)
3. Для складання пропорції потрібно 4 числа. (так)
4. В правильній пропорції добуток крайніх членів дорівнює добутку середніх членів. (так)
5. Якщо у будь-якій пропорції добуток крайніх членів дорівнює добутку середніх членів, то пропорція вважається вірною. (так)
6. Щоб знайти невідомий крайній член пропорції слід перемножити середні члени пропорції, а отриманий добуток поділити на відомий крайній член пропорції. (так)
7. Щоб знайти невідомий середній член пропорції слід перемножити крайні члени пропорції, а отриманий добуток поділити на відомий середній член пропорції. (так)

Бажано, щоб діти не вгадували, а при необхідності пояснювали свою точку зору. Таким чином, учні замислюються над справжністю тверджень, вчать відстоювати свою думку. Також в учнів розвивається уміння знаходити спільне рішення з однокласниками.

Пропоную також завдання на знаходження та виправлення помилки, що заздалегідь виконується вчителем, або допускається учнем під час розв'язання рівнянь, прикладів, вправ. Наприклад, в ході розв'язування рівняння:

$$\begin{aligned}(x - 27,8) - 12,4 &= 33,12 - 27,8 \\(x - 27,8) - 12,4 &= 6,04 \\x - 27,8 &= 6,04 + 12,4 \\x - 27,8 &= 18,28 \\x &= 18,28 + 27,8 \\x &= 45,08\end{aligned}$$

Правильна відповідь

$$\begin{aligned}(x - 27,8) - 12,4 &= 33,12 - 27,8 \\(x - 27,8) - 12,4 &= 5,32 \\x - 27,8 &= 5,32 + 12,4 \\x - 27,8 &= 17,72 \\x &= 17,72 + 27,8 \\x &= 45,52.\end{aligned}$$

Так учні вчать знаходити помилки, бачити позитивне та негативне в своїх діях.

Урок математики за темою: «Додавання і віднімання десяткових дробів».

Ігровий момент «Постав мене на місце»

$$\begin{array}{ll} 38 + 12 = 5 & 3,8 + 1,2 = 5 \\ 3 + 108 = 408 & 3 + 1,08 = 4,08 \\ 42 + 17 = 212 & 4,2 + 17 = 21,2 \end{array}$$

Відновити коми на місцях.

«Мозковий штурм». Урок алгебри у 7 класі.

- 1) за допомогою стрілок зв'яжіть вирази, встанови відповідність:

$3a^2 - 3b^2$	$(2a + b)^2$
$c^3 + 1$	$3(a - b)(a + b)$
$4a^2 + 4ab + b^2$	$(c + 1)(c^2 - c + 1)$

- 2) знайди помилку у записах:

$$(x - 6)^2 = x^2 - 6x + 36$$

$$(x - 6)^2 = x^2 - 6^2$$

$$(x - 6)^2 = x^2 - 12x + 12$$

- 3) розклади на множники многочлен і вибери правильний варіант відповіді

1. $15x + 30$

а) $5(3x + 6)$; б) $15(x + 2)$; в) $3(5x + 1)$; г) $15(x - 2)$

2. $49 - 16y^2$

а) $(7 - 8y)(7 + 8y)$; б) $(7 - 4y)(7 + 4y)$; в) $(4y + 7)(4y - 7)$; г) $(7 - 4y)^2$

3. $a^3 - 8$

а) $(a - 2)(a^2 + 4a + 4)$; б) $(a - 2)(a^2 - 2a + 4)$; в) $(a - 2)(a^2 + 2a + 2)$

Гра «Вірю – не вірю».

Вчитель на відкритій дошці показує записи, а учні підтверджують словами «Вірю-не вірю»

$$(a - 4)^2 = a^2 - 4;$$

$$(b + 1)^2 = b^2 + 6b + 9;$$

$$25c^2 - 1 = (5c - 1)(5c + 1);$$

$$9a^2 - 6ab + b^2 = (3a + b)^2;$$

$$12a^2 - 6ab = 6a(2a - b);$$

$$8 - c^3 = (2 - c)(4 - 4c + c^2)$$

Тема: Теорема Піфагора

Гра «Вірю — не вірю». Правила такі: якщо твердження здається вам правильним, то покажіть знак плюс, інакше — знак мінус.

Чи вірите ви, що:

1) будь-який прямокутний трикутник називається єгипетським; (Ні.)

2) Піфагор брав участь у кулачному бої на Олімпійських іграх; (Так, він був чемпіоном у цьому виді спорту.)

3) Наполеон Бонапарт писав математичні роботи; (Так, відома задача Наполеона.)

4) два в квадраті — 4, три в квадраті — 9, кут у квадраті 90; (Так.)

5) Піфагор першим розробив математичну теорію музики; (Так.)

Тема: Відношення і пропорції. Основна властивість пропорції.

Вправа «Марафон». Технологія «незакінчені речення»

1) Добуток крайніх членів пропорції дорівнює...

2) Якщо дві величини збільшуються в однакову кількість разів, то вони називаються...

3) Рівність двох відношень називається...

4) Сота частина числа або величини називається...

5) Відношення дробових чисел можна замінити...

6) Число, яке ділиться на дане число, називається...

7) Відношення більших чисел можна замінити...

Тема: Чотирикутники (додаток 1). Дидактична гра "Термінова інвентаризація"

На столі складені моделі плоских фігур: трикутники, паралелограми, ромби, трапеції, квадрати (в межах 10 штук). До дошки виходять по два учні від команди. Їм пропонується за 1 хв илину оглянути фігури. Потім моделі накривають, а учні повинні виконати термінову інвентаризацію і записати на дошці назви фігур, виконати від руки їх зображення. Це завдання виконують слабші учні.

Підсумок уроку. Вправа 1. Знайди пару. Учням пропонується два конверти з теоремами, означеннями, властивостями чотирикутників (розрізаними на декілька частин). За 5 хв. скласти як найбільше пар.

Гра. «Математичні терміни». Умови гри: назвати терміни на певну букву. Якщо термін стосується теми «Трикутник», то він коштує 2 бали, якщо це просто математичний термін, то він коштує 1 бал.

В – висота, вектор, вершина, вісь, відрізок,...

Г – гіпотенуза,...

П – периметр, призма, пряма,...

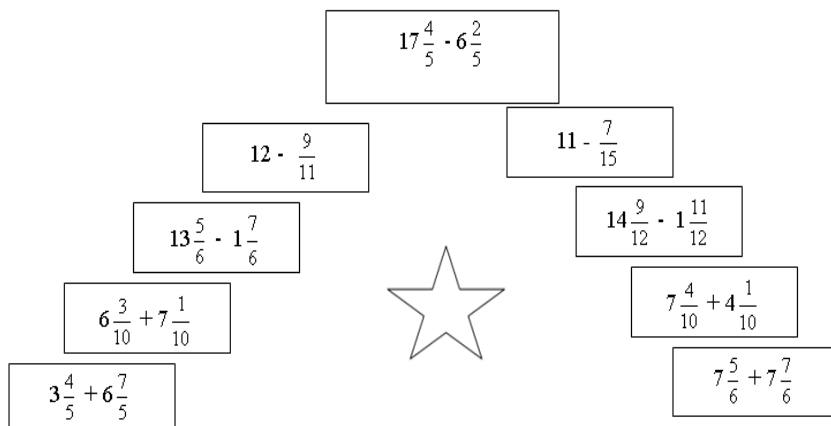
К – катет, кут, крива,....

М – медіана, многочлен,...

Тема: Трикутники, ознаки рівності трикутників. Рівнобедрений трикутник та його властивості (додаток 2). Гра «Вірю — не вірю». Учні відповідають письмово на картках «так» чи «ні». Правильна відповідь – 1 бал.

1. Чи вірите ви, що в трикутнику чотири сторони і три кути? (Ні).
- 2...будь-яка сторона трикутника менша від суми двох інших його сторін? (Так)
- 3... сторони рівнобедреного трикутника називаються гіпотенузою і катетами? (Ні).
- 4..... висота трикутника ділить кут пополам? (Ні).
- 5..... трикутнику може бути два прямих кути? (Ні).
- 6.....у трикутнику може бути тільки один тупий кут? (Так).

Вправа «Хто швидше досягне «зірочки». На дошку вносився набір прикладів на чотири дії з десятковими дробами і з таблицею відповідей. У таблиці один або дві відповіді неправильні. З кожної команди викликаються до дошки по одному учневі, які ведуть усний рахунок з нижньої сходинки. Який розв'язав один приклад відзначає відповідь у таблиці. Далі його змінює інший член команди. Відбувається рух вгору - до заповітної зірочки. Змагаються дві команди. Учні на місцях усно перевіряють результати своїх гравців. При неправильному відповіді до дошки виходить інший член команди, щоб продовжувати рішення завдань.

Готуючись до уроку, потрібно завжди пам'ятати, що як би не змінювалися критерії сучасного уроку, головним є вміння працювати з дітьми та працювати для них, знаходити контакт з учнями, створювати атмосферу доброзичливості й активної творчої праці.

Школа – це єдина ланка обов'язкової освіти, і за той час, поки діти у ній навчаються, ми зобов'язані підготувати їх до життя, тобто соціально адаптувати. А інтерактивні методи цьому сприяють якнайкраще.

Новітні технології навчання дають змогу створити навчальне середовище, в якому теорія і практика засвоюються одночасно, а це надає змогу учням формувати характер, розвивати світогляд, логічне мислення, зв'язне мовлення, формувати критичне мислення, виявляти і реалізувати індивідуальні можливості.

Учні шукають зв'язок між новими та вже отриманими знаннями, приймають альтернативні рішення, мають змогу зробити «відкриття», формувати свої власні ідеї та думки за допомогою різноманітних засобів, навчаються співробітництву.

Застосування мультимедійних технологій різко підвищує ефективність активних методів навчання для всіх форм організації навчального процесу (додаток 3, додаток 4). Презентація по темі уроку в процесі пояснення нового матеріалу дозволяє вчителю не робити записів на дошці, а значить залишається більше часу на закріплення. При використанні на уроці мультимедійних технологій структура уроку принципово не змінюється. У ньому як і раніше зберігаються всі основні етапи, зміняться, можливо, тільки їх тимчасові характеристики. Використання мультимедіа на уроці через інтерактивність, що здатна структурувати та візуалізувати інформацію, підсилює мотивацію учнів, активізуючи їх пізнавальну діяльність, як на рівні свідомості, так і підсвідомості.

Отже, використання інтерактивних методів та мультимедійних технологій сприяє формуванню математичних навичок і вмінь, виробленню особистісних цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, забезпечує наочне подання інформації на уроці, яка в такому випадку краще засвоюється і перетворює процес навчання на цікавий інтерактивний діалог.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Н.П. Наволокова. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій.-2-ге вид.-Х.:група «Основа», 2012.- 176 с.
2. Сиротенко Г.О. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. – Х.: «Основа», 2003.- 80 с.
3. Геометрія : підруч. Для 8 кл. загальноосвіт. Навч.закладів / А. Г. Мерзляк, В. Б. Полонський ,М. С. Якір.- Х. : Гімназія, 2016. – 208 с. : іл.
4. Геометрія : підруч. Для 7 кл. загальноосвіт. Навч.закладів / А. Г. Мерзляк, В. Б. Полонський ,М. С. Якір.- Х. : Гімназія, 2016. – 224 с. : іл.
5. Інтернет-ресурси

ВИКОРИСТАННЯ СПАДЩИНИ В. СУХОМЛИНСЬКОГО ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЦІЛІСНОГО СВІТОГЛЯДУ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

*Шипіло Ірина Володимирівна, вчитель початкових класів КЗО «Вишневецький НВК»
Роздорської селищної ради Синельниківського району Дніпропетровської області*

Сучасні діти особливі. Вони багато знають, уміють, усім цікавляться. Завдання вчителя – познайомити дитину із світом знань, виявити її інтереси, розкрити таланти, дати упевненість у власних силах. Життя висунуло запит на виховання творчої особистості, здатної самостійно мислити та приймати сміливі нестандартні рішення, створювати оригінальні ідеї. Молодший шкільний вік є сприятливим періодом для активізації творчості, фантазії, розвитку пізнавального інтересу. Пізнання світу у молодшого школяра відбувається тільки завдяки зацікавленості, інтересу. Якщо дитині цікаво, вона сприймає, осмислює почуте, побачене, вона радіє успіхам. «За природою своєю дитина допитлива, жадібна до знань. Коли вона вступає до школи, в її очах горить жадоба пізнання... Джерелом бажання є успіх, досягнутий у навчанні...» - писав В. Сухомлинський. Світ, що оточує дитину, відкриваючи свої таємниці, пробуджує у маленької дитини допитливість, бажання пізнати більше. Важливо постійно підтримувати природну допитливість школяра, створювати ситуацію успіху на кожному уроці. Перш ніж розпочати роботу над створенням нового уроку, замислюючись над питанням: що буде цікавим і пізнавальним для моїх учнів, яким чином я активізую діяльність кожного.

Василь Сухомлинський писав, що кожна нормальна дитина іде в школу з вогником у душі, а завдання педагога цей вогник підтримати, щоб він не погас. Для того, щоб дітям було цікаво вчитися, зовсім необов'язково чимось забавляти їх, вигадувати щось нове незвичайне. Весь секрет – в успіхах дітей, у відчутті покращення результатів, у русі вперед, в перемогах. Ще вчора було незрозуміло – сьогодні зрозуміло! Вчора не виходило, не вмів, а сьогодні – навчився!

Досягти результатів можна лише зацікавивши учня, створивши на уроці умови, за яких, розвиваючи свої здібності, він задовольняє пізнавальні потреби. Насамперед необхідно мотивувати школярів. Для цього пропонує матеріал з елементами новизни, який відповідає віковим особливостям дітей, є цікавим для них, викликає бажання працювати. Створення ситуації успіху має важливе значення для набуття дитиною впевненості, стимулює бажання вчитися.

В.О. Сухомлинський писав: «Дати дітям радість праці, радість успіху в навчанні, збудити в їх серцях почуття гордості, власної гідності – це перша заповідь виховання». Необхідно вчити дітей знаходити свої помилки та помилки товаришів, аргументувати свої міркування, змінювати їх, якщо вони помилкові. Такий підхід активізує мислення, організовує діяльність так, щоб дитина осмислено, творчо й активно пізнавала навчальний матеріал.

Намагаючись будувати уроки так, щоб кожен учень почувався дослідником, який самостійно здобуває знання, має змогу зіставляти, порівнювати. В роботі використовую такі форми навчання: індивідуальну, фронтальну, роботу в парах, групах, застосовую диференційований підхід. Вчу дітей користуватися додатковою літературою, залучаю до пошуку і використання набутих знань на практиці.

Учитися добре, коли цікаво. Сухомлинський наголошував: «В грі розкривається перед дітьми світ, розкриваються творчі можливості особистості. Без гри немає і не може бути повноцінного розумового розвитку. Гра – величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається життєдайний потік уявлень, понять про навколишній світ. Гра – це іскра, що запалює вогник допитливості і любові до знань». Не уявляю першокласників без гри. Спеціальні ситуації успіху, які постійно створюються на уроці, підтримують дитячий інтерес. Використання дидактичних ігор, елементів театральної педагогіки, «хвилин фантазії» сприяють створенню ситуації успіху, роблять навчання цікавим. Завдяки ігровим формам занять вдається залучити всіх учнів (навіть пасивних) до систематичної розумової праці, дати їм змогу відчути успіх, повірити в свої сили.

В. Сухомлинський писав, що кожна дитина по-своєму талановита, що кожна має схильність до творчості. Але бажання творити, треба постійно стимулювати, відшукуючи методи, прийоми, які сприяють розвитку пізнавальної активності дітей. Сформована у першому класі пізнавальна активність стає фундаментом для подальшої пізнавальної діяльності. Кожен учитель повинен пам'ятати, що інтерес школярів виникає та зміцнюється лише в ситуації пошуку нових знань, самостійної діяльності, інтелектуального напруження. Сухомлинський наголошував: «Прагніть того, щоб учні самі відкривали джерела інтересу, щоб у цьому відкриванні вони відчували власну працю й успіх».

Величезний вплив на формування сучасної особистості мають твори написані для молодших школярів. Вони спонукають розум і почуття дитини до аналізу вчинків літературних героїв, до відповідних висновків, викликають бажання наслідувати їх або, навпаки, чинити по-іншому. Усі твори мають неабияке виховне значення: вони допомагають не тільки розвинути пізнавальну діяльність виховання, але й сприяють розвитку необхідних моральних якостей дитини.

У своїх дитячих творах видатний педагог зупиняє увагу школяра на повсякденних, майже непомітних явищах і подіях. Він спонукає дитину до спостережливості, розвиває в дитячій душі здатність помічати прекрасне в звичайному та буденному: працюючих руках бабусі, ласкавому материнському погляді, цікавій

книжці, сході сонечка, духмяній скибці хліба. Майже до кожного уроку у Сухомлинського можна знайти оповідання чи казку, які глибше б розкривали тему уроку. Вони сприяють формуванню у малих українців потреби до пізнання світу та людини в ньому, як соціальної істоти, вчать дискутувати, висловлювати власні судження, доводити свою думку, виховують почуття патріотизму.

Отже, в наш бурхливий та непростий час особливого значення та надзвичайної актуальності набувають педагогічні настанови В.О. Сухомлинського. Він учить і нас, дорослих, і дітей переживати почуття радощів чи суму, співчуття чи гордості, ласки чи ненависті, учить своїми творами, як жити на світі, як бути справжньою людиною, як любити і творити добро на цьому світі.

Уроки літературного читання з використанням творів В.Сухомлинського сприяють осмисленню філософського поняття «слід людини на землі»; розвивають вміння виділяти головне, аналізувати зміст, висловлювати свої міркування; збагачують уявлення школярів про людяність, формують оцінювальні судження, вміння інтонувати; виховують шанобливе ставлення до праці, бажання робити корисні справи, залишати добрий слід (Додаток 1).

Уроки природознавства, театралізовані проекти та виховні заходи за творами В.Сухомлинського розширюють знання дітей про значення природи в житті людини, розвивають пізнавальний інтерес, почуття прекрасного; виховують моральні почуття, зокрема шанобливе ставлення до природи, відповідальність за збереження живої природи, довкілля (Додаток 2).

На уроках позакласного читання, годинах духовного спілкування у 3 класі школярі поглиблюють знання учнів про життя і творчість В. О. Сухомлинського і вчать учнів усвідомлювати книжку, як засіб спілкування з автором, пробуджують інтерес до читання його творів, формують уявлення дітей про значення в житті людини моральних цінностей, розвивають мислення, пізнавальний інтерес; виховують потребу в чуйності, людяності, доброті (Додаток 3).

Під час проведення родинного свята «Зростаємо справжніми людьми» за спадщиною В.О.Сухомлинського ставлю за мету навчати дітей співчувати іншим людям, піклуватися про їхню долю, виховувати чуйність, повагу до інших, доброзичливість; розвивати відповідальне ставлення до близьких та незнайомих людей, готовність допомогти їм за велінням совісті; формувати оцінювальні судження; виховувати розуміння загально – людських цінностей (моральності, сердечності, співчуття, патріотизму, любові до своєї Вітчизни) (Додаток 4).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Божан В. «Скряпка живої думки. – Початкова освіта. - №23-24. – 2008 р.
2. Сухар В.Л. «Моральне виховання молодших школярів». – «Ранок» -2008 р.
3. Сухомлинський В.О. «Всі добрі люди – одна сім'я». – ВД «Школа» - 2012 р.
4. Сухомлинський В.О. «Сто порад вчителю». – К. Рад. «Школа». – 1976 р. (т. 2)
5. Сухомлинський В.О «Серце віддаю дітям» - К.Рад. «Школа». – 1977 р.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАОСВІТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Ксенофонтова Наталія Вікторівна, директор Попаснянської ЗОШ I-III ступенів №24
Луганської області*

*Груздо Олена Анатоліївна, заступник директора Попаснянської ЗОШ I-III ступенів №24
Луганської області*

*Дунай Ірина Олександрівна, заступник директора Попаснянської ЗОШ I-III ступенів №24
Луганської області*

У сучасний період розвитку суспільства, який вирізняється швидким розвитком інформаційно-комунікаційних технологій та системи мас-медіа, особливої актуальності набувають питання, пов'язані з впливом засобів масової комунікації на виховання молодого покоління. Дуже важливо навчити молодь не загубитися в бурхливому потоці інформації, свідомо виокремлювати корисну від шкідливої, вміло користуватися медіапродуктом. Тому одним із важливих сучасних напрямів виховання молоді є формування особистісної медіакультури, яка передбачає здатність до адекватного сприймання, критичного аналізу, обґрунтованого оцінювання різноманітної медіапродукції, створення власних медіатекстів, творчої інтерпретації. Сучасна освіта повинна враховувати зміни, що відбуваються в суспільстві, тому одним із завдань закладів загальної середньої освіти – є формування медіаграмотної людини, до вирішування яких не можливо підходити зі старими поглядами та формами роботи. Таким чином особливої актуальності набувають інновації в сфері медіаосвіти.

Впровадження медіаосвіти в Україні пов'язане з курсом нашої держави на повноправне входження до Європейського Союзу, де розвиток медіаосвіти є одним з головних пріоритетів освітньої політики. З 2010 року в Україні набула чинності Концепція впровадження медіаосвіти в Україні, що має на меті «сприяння розбудові в Україні ефективної системи медіаосвіти заради забезпечення всебічної підготовки дітей і молоді до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою медіа, формування у них медіаобізнаності, медіаграмотності і медіа-компетентності відповідно до їхніх вікових та індивідуальних особливостей». До 2020 року Концепція передбачає реалізацію експериментального етапу, поступового укорінення медіаосвіти та стандартизацію

вимог до медіаосвіти (2014–2016р.р.) і подальший розвиток медіаосвіти та завершення масового запровадження (2017–2020р.р.).

Мета статті – висвітлити роботу Попаснянської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 24 з використанням набутих знань та вмінь після участі у дослідно-експериментальній роботі за темою: « Науково-методичні засади впровадження вітчизняної моделі медіа-освіти в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів».

Сьогодні не можна не враховувати роль медіаінформації в житті кожної сучасної людини. У сучасному суспільстві мас-медіа виконують не лише розважальну і просвітницьку функції, але й сприяють формуванню уявлення про картину світу, впливаючи на сприйняття дійсності, на культурні та соціальні цінності людини, його установки і моделі поведінки. В сучасних умовах особливо велика роль медіаосвіти. «Психолого-педагогічний словник» визначає медіаосвіту як «напрямок у педагогіці, що виступає за вивчення школярами закономірностей масової комунікації».

Навчальні заклади Східного регіону України зіткнулися з новими викликами та реаліями патріотичного виховання в зоні збройного конфлікту. Виникла необхідність створення нової моделі та нової системи патріотичного виховання, де поряд йдуть дві ідеології, дві моралі.

Завдання школи - сформувати в учнів почуття власної гідності, як частини держави України, виховати патріота, бо примусити бути патріотом не можна, патріотизм проходить через розум та серце. Педагогічний колектив Попаснянської загальноосвітньої школи I – III ст. № 24 вирішив ненав'язливо, через те, що цікаво дітям, а саме засобами медіа, достукатися до кожного серця, досягти формування свідомої любові до своєї Батьківщини – України, тому 1 вересня 2012 року наш заклад отримав статус експериментального, а педагогічний колектив почав працювати над «Впровадженням медіаосвіти в навчально-виховний процес». Робота над проектом тривала 5 років, була поділена на 5 етапів, на кожному з яких проводилася відповідна робота.

Етап 1 – підготовчий (січень 2011 – березень 2012) – адміністрацією закладу було підготовлене нормативно – правове забезпечення проведення проекту, сформована творча група із вчителів закладу, яка проаналізувала науково – методичну літературу та передовий досвід з теми дослідження, провели вхідний моніторинг та анкетування вчителів, дітей, батьків щодо доцільності роботи над експериментом (Додаток 1

Етап 2 - діагностико-концептуальний (квітень 2012 - червень 2012 р. р.), протягом якого були проведенні загальношкільні батьківські збори, класні батьківські збори з метою інформування батьків про необхідність впровадження курсу « Медіакультура» в навчальний процес. Творчою групою вчителів були розроблені програми та складений навчальний план для різних категорій класів, підготовлено дидактичні презентації до серії уроків з різних тем курсу «Медіакультура», опубліковано ряд статей у місцевих та електронних ЗМІ.

Етап 3 - формувальний (вересень 2012 р. – червень 2014 р.). З 1 вересня 2012 року був введений спеціалізований курс «Медіакультура» (1 година на тиждень) з 5 по 10 клас. Протягом роботи на третьому етапі була проведена наступна робота: у школі з'явилася і працює до сих пір своя шкільна газета « Весела пора», яка висвітлює роботу школи, шкільного самоврядування, реальне життя кожного класу кожен місяць. Кореспондентами виступають діти, які збирають, оброблюють інформацію, верстають та розповсюджують газету. Результатом цього виду робіт є участь у XVI Міжнародному конкурсі шкільних медіа в м. Миколаєві, де наші діти стали лауреатами конкурсу, у Всеукраїнському конкурсі для експериментальних шкіл «Діти та медіа» в номінаціях : Фотографія. Твір-інтерв'ю «Діти та Інтернет». У 2016 році, після завершення роботи над експериментом, учениця нашої школи Філатова Вікторія взяла участь у конкурсі фотографій у м. Бахрейн, отримала сертифікат учасника.

Також слід відмітити участь нашої творчої групи у різноманітних семінарах, проведення тренінгів серед вчителів, батьків, дітей, розробка буклетів для вчителів та учнів «Впровадження медіаосвіти в навчально-виховний процес», стіннівок, пам'яток та інше.

На даному етапі робота по впровадженню медіакультури та медіаосвіти в навчально-виховний процес відбувалася зі змінами у наміченому плані у зв'язку з подіями в зоні АТО. У зв'язку з бойовими діями на території Попаснянського району та саме у місті Попасна 2014-2015 навчальний рік було розпочато з 01.10. 2014 і робота з впровадження медіаосвіти була припинено на деякий час та останні два етапи були об'єднані в один.

Етап 4 – узагальнюючий/ коригувальний (вересень 2014 – вересень 2016).

Протягом цього етапу було проведено аналіз отриманих результатів дослідно-експериментальної роботи з метою визначення змін, які відбулися порівняно зі станом на початок експерименту; узагальнення результатів впровадження медіа-освіти в навчально-виховний процес загальноосвітнього навчального закладу; розроблення висновків та рекомендацій за підсумками експерименту. В листопаді 2016 року пройшов захист проекту та отримана експертна оцінка. Але робота по впровадженню медіаосвіти у нашому навчальному закладі не зупинилася. Наші учні продовжують випускати шкільну газету, приймають участь у конкурсах, проводять різноманітні тренінги. На базі закладу сформувалася система роботи, яка тісно пов'язана зі громадянсько – патріотичним вихованням.

Форми інтеграції медіаосвіти в освітній простір поділяються на три напрями: робота з педагогами, робота з батьками, робота з учнями.

Робота з педагогами включає в себе: роботу творчої групи, різноманітні тренінги та участь у семінарах, робота шкільних методичних об'єднань, участь у районних, обласних семінарах – обмінах досвідом по впровадженню медіаосвіти, курси, майстер – класи.

Робота з батьками включає в себе: психологічну допомогу батькам «медіа і діти», батьківські консилиуми, конференції, анкетування. Проведення учнями відео звітів для батьків про проведену роботу.

Робота з учнями має більш розширений та різноманітний характер. Це і робота над шкільною газетою, створення та постійне поповнення шкільного веб – сайту, створення роликів на різноманітну тематику, зйомки екскурсій по місту, шкільних заходів.

Система національно-патріотичного виховання учнів засобами медіа-як всебічний розвиток дитини, формування патріотично-громадянина України – це є пріоритетом роботи нашого закладу (Додаток 1).

Наша школа розташована за 4 км від лінії, яка розділяє нашу Луганську область та наше життя на «до» та «після». В межах своєї експериментальної роботи з «Впровадження медіаосвіти в навчально-виховний процес» творча група вчителів розробила Програму з національно-патріотичного виховання учнів загальноосвітнього навчального закладу, яка була затверджена науково-методичною (експериментальною) радою Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти 09.11.2015 року. Програма була розрахована на три роки навчання. Мета створення цієї програми: засобами медіа донести до серця кожного учня, батьків, громадськості значущість національно-патріотичного виховання в сучасних умовах.

Школа ніколи не стоїть осторонь сучасних проблем. Саме в наших умовах виникла необхідність об'єднати медіаосвіту з патріотичним вихованням молоді людини. Виховання патріота України, свідомого громадянина – завдання номер один для педагогів закладу і вони активно впроваджують в свою роботу ті навички, які отримали протягом участі у експерименті. Із 2014 року і до цих пір на території Луганської області, саме на нашій Попаснянській землі точиться протистояння між Україною та Росією. Дуже важливим є те, що ця агресія є не тільки на фактичній території, а і у засобах масової інформації. Саме ЗМІ створюють інформаційну картинку, яку спостерігають наші діти та їх батьки. Вони також є тими, на кого розраховані і інтернет – сайти, і різноманітні блогери, які своєю працею підривають авторитет української армії та її досягнень. Тому дуже важливим є навчити дітей правильно опрацьовувати ту інформацію, яка поступає із телеекрану, із сайтів інтернету. Важлива особливість названих інформаційних носіїв, базованих на інтернет - технологіях, полягає у їх набагато вищій стійкості до традиційних обмежувальних заходів з боку держави: якщо в телевізійному просторі ефективно протистояти ворожій пропаганді можливо через законодавче обмеження поширення мовлення відповідних каналів в ефірі і кабельних мережах, то дієве обмеження антиукраїнської пропаганди і неправдивої інформації в Інтернеті, з огляду на глобальний характер технології, навряд чи є технічно можливим. Тому у наш час в Україні дуже гостро постало питання медіаосвіти, адже саме від якості отримуваної інформації і залежить наше майбутнє, у тому числі й майбутнє нашої держави. Кожен день ми отримуємо свіжі новини з різних фронтів. Серед них, звичайно, найтрагічніші – це про події в зоні конфлікту, де гинуть наші герої, і їх число з кожним днем зростає й сягає тисяч. І тільки постійна наша підтримка допомагає воїнам героїчно захищати Батьківщину, наше місто, наші домівки від російського агресора, тому нам, освітянам, потрібно підтримати той високий рівень патріотизму дітей і всього населення, щоб внести свій вклад в майбутню перемогу.

Нашою системою об'єднання медіаосвіти і патріотичного виховання є проведення конкретних справ і заходів. Ці роки війни учні нашого прифронтового міста багато пережили: розбиті домівки, жах обстрілів, втрата батьків. Мабуть тому вся кропітка робота з національно-патріотичного виховання засобами медіа, що ми робимо, йде від широкого серця.

Традиційним стало проведення Першого уроку, присвяченого єдності України, участь команди школи у щорічному міському конкурсі «Патріот», святкування Дня Козацтва, Дня Соборності України, Дня захисника України, Дня української писемності та мови, відзначення Дня міста, змагань «Козацькі забави». На базі школи сформована команда для участі у військово – патріотичній грі «Сокіл» (Джура), яка у цьому році показала дуже гарні результати, посівши II місце у районних змаганнях. Під час підготовки до змагань, до участі у вищезазначених конкурсах учні закладу разом із педагогами опрацьовують багато інформації, відбирають лише ту, яка потрібна, тим самим впроваджують вміння працювати із медійними ресурсами, підбирати та сортувати інформацію.

Традиційним вже у нашому закладі стало вітати наших військовослужбовців зі святами, участь у акціях «Вітамін для героя», «Листівка солдату», плетіння маскувальних сіток. Кожного травня протягом декількох років учні та вчителі школи активно беруть участь у Параді вишиванок.

Учні середніх та старших класів із задоволенням беруть участь у різноманітних конкурсах, працювали та працюють над створенням медіапроектів, збирають фото та відео матеріали, які відображали роботу школи протягом року, волонтерської роботи в зоні організації об'єднаних сил (ООС), допомогу та товариські стосунки з воїнами ЗСУ нашого міста.

Результати:

1. Участь у Всеукраїнському конкурсі мультимедійних проектів «Врятуватись від забуття». Умовою цього конкурсу було розповісти про історію родини, яка пережила війну або хтось із родичів брав в ній участь. Через те, наше місто знаходиться в зоні ООС, учні прийняли рішення розповісти про людину, яка брала участь у визволенні нашого міста під час війни у липні 2014 року. Цією людиною став Марк Паславський – рядовий резервного батальйону оперативного призначення «Донбас» Національної гвардії України. Цей чоловік народився в Америці в українсько – американській родині, був активним учасником подій на майдані, пішов добровольцем на фронт, брав участь у визволенні нашого міста та героїчно загинув під час боїв під Іловайськом. Учніми була проведена велика робота по збору та систематизації матеріалу, вони самостійно склали сценарій відеофільму та відзняли його (<http://ok.ru/video/90077399665>).

2. Наступний конкурс, в якому діти брали участь – це XIX Міжнародний конкурс шкільних медіа. На ньому були представлені роботи наших учнів у кількох номінаціях: «Кращий автор шкільних медіа», автор статей до періодичного видання, «Краща друкована газета» - шкільна газета «Весела пора», «Кращий матеріал про воїнів ООС» - телерепортаж, «Краще електронне видання» - шкільний сайт. Учні нашої школи за цю роботу отримали диплом Лауреатів конкурсу.

3. У березні 2016 року взяли участь у обласному конкурсі учнівської творчості «Чому я поважаю професію військового». На суд журі було відправлено фільм про воїнів АТО, який посів II місце (<http://ok.ru/video/44266097265>).

4. У травні 2018 року взяли участь у обласному конкурсі учнівської творчості «Чому я поважаю професію військового» у номінації «Презентація. Вірні сини Вітчизни». Посіли I місце.

5. У квітні 2019 року взяли участь у районному конкурсі «Луганщина – наш спільний дім». На суд журі була представлена екскурсія містом, яка була створена, відзнята учнями закладу. Робота отримала I місце.

Вся робота та отримані результати стали можливими тільки в результаті участі у проекті та у подальшому впровадженні набутих знань та вмій у практику роботи вчителів та учнів. Отже, на даному етапі робота школи по впровадженню медіакультури та медіаосвіти в навчально-виховний процес відбувається урахуваючи суспільно-політичну ситуацію сьогодення. Ми готуємо наших учнів до життя в сучасних інформаційних умовах, до сприйняття різноманітної інформації, вчимо їх протистояти впливові на психіку, оволодівати засобами спілкування на сучасному рівні.

ЕФЕКТИВНИЙ РОЗВИТОК УСПІШНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ НА УРОКАХ ХІМІЇ - ГОТОВНІСТЬ УЧНІВ ДО ЖИТТЯ

Маляр Світлана Миколаївна, вчитель хімії та біології КЗ "Миколаївська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів" Софіївської селищної ради Софіївського району Дніпропетровської області

Завдання сучасного вчителя крок за кроком привчати, навчати, формувати навички життєвої компетентності. «Дитина повинна мати не добре наповнену, а добре впорядковану голову»-це крилатий вислів сьогодення. Чому вчити і як вчити сучасних дітей?

Слова відомого сучасника Р. Кійосакі : «Освіта, яка не вчить жити успішно в сучасному світі, не має ніякої цінності. Кожен із нас приходить у життя із природженою здатністю жити щасливо і успішно. А ми повинні збагатити цю здатність знаннями і навичками, які б допомогли нам реалізувати її якомога ефективніше».

Людина формується в конкретному історичному часі та соціальному просторі, у процесі практичної діяльності й виховання. Тому особистість як соціальна індивідуальність - завжди конкретне утворення, синтез і взаємодія дуже різноманітних факторів. І особистість тим більш значуща й у найвищому ступені може називатись особистістю, чим сильніше вона акумулює соціокультурний досвід й, у свою чергу, робить індивідуальний внесок у його розвиток. Дедалі очевиднішим стає той факт, що соціалізація дитини, так само, як і освіта, і виховання, є органічною складовою і завданням сучасної педагогіки.

Соціалізація має взаємозв'язок з креативністю, бо творча, всебічно розвинена особистість буде шукати і заходити себе, застосування своїх знань в суспільстві. А для цього їй необхідно адаптуватися в ньому.

Актуальність роботи: необхідність самореалізації дитини в житті суспільства.

Новизна: ряд компетентностей, що дають можливість здійснювати активну життєдіяльність у соціумі.

Об'єкт дослідження: якість засвоєння школярами навчального матеріалу на уроках хімії, що дають змогу здійснювати активну життєдіяльність у суспільстві.

Предмет дослідження: форма та методи впровадження, що здатні впливати на соціалізацію учнів.

Мета дослідження: виховання компетентностей учнів, які дають змогу стати йому повноцінним громадянином суспільства; дати базу знань що дає можливість здійснювати активну життєдіяльність; оцінити і обґрунтувати ефективність використання елементів навчально-дослідних експериментів для активізації пізнавальної активності та підвищення успішності навчання учнів на уроках природничих дисциплін.

В процесі виконання роботи була висунута *гіпотеза*, що використання соціалізації сприяє активізації вивчення нового матеріалу та підвищує успішність навчання школярів, знаходження себе у подальшому житті.

Для реалізації мети наших досліджень були вирішені наступні **завдання**:

- виховання соціальної зрілості учня як визначального фактора життєвого успіху людини;
- формування активної життєвої позиції особистості як важливої умови громадянської зрілості;
- розвиток життєтворчих навичок як основи життєвої компетентності людини.

Суб'єктами спільної діяльності у процесі соціалізації особистості є учні, вчителі, батьки, громадськість, органи управління освітою та органи місцевого самоврядування...

Важливе значення у реалізації програми відіграють фактори педагогічного впливу на розвиток соціальної компетентності учня. Серед них: Розвинене освітнє середовище школи. Сприятливі внутрішкільні комунікації (партнерство у стосунках, взаємоповага). Спрямованість на формування соціальної компетентності особистості, особистісно-зорієнтований підхід в організації навчально-виховного процесу). Шкільні традиції. Доцільне і оптимальне використання інформаційно-комунікаційних та інших інноваційних технологій.

Таким чином, успішне реалізація програми забезпечить можливість ефективно реалізувати основні принципи виховання соціально компетентної особистості та збагатити навчально-виховний процес новими формами та методами виховної роботи на засадах інноваційної педагогіки та психології.

Працюючи, за такими напрямками, розраховую на досягнення мети: Особливості соціалізація особистості в умовах євроінтеграції сучасної освіти. Становлення особистості в сучасному громадянському суспільстві. Педагогічний вплив на розвиток соціально компетентності особистості. Соціальна компетентність особистості в сучасному життєвому вимірі. Фактори педагогічного впливу на розвиток соціальної зрілості особистості. Особливості взаємодії учня та вчителя у процесі соціалізації особистості. Педагогічні умови успішної соціалізації учнів.

Загалом, теоретичний аналіз різних наукових підходів до розуміння феномену *соціальної компетентності* дає змогу відмітити, що найчастіше його розуміють як якісну характеристику особистості; здатність адекватно оцінювати навколишню дійсність на основі наявних знань про неї, що дають змогу зрозуміти основну закономірність соціальної ситуації; уміння знаходити інформацію в невизначеній ситуації та будувати свою поведінку для досягнення балансу між своїми потребами, очікуванням, сенсом життя і вимогами соціальної дійсності; уміння задовольняти бажання, спираючись на норми тощо.

Фактори педагогічного впливу на розвиток соціальної компетентності учня.

Людина - істота соціальна, її прогрес залежить не тільки від біологічних, а, насамперед, від соціальних законів. Тому він формується тільки при наявності суспільних умов життя [5, с. 3].

Саме тому виділяємо принципи успішної соціалізації дитини: • зрозуміти і допомогти; • позитивне ставлення до життя; • прагнення до кращого; • формування творчої активності; • доброзичливе ставлення; • збагачення внутрішнього світу дитини враженнями; • грамотно і педагогічно доцільна побудова освітньо-виховного процесу.

Соціальна компетентність відображається в таких характеристиках: вступати в контакт, встановлювати співробітництво; висловлювати свої думки, почуття, переживання; слухати, реагувати на думку і переживання іншого; ставити мету, планувати дії; висувати альтернативні способи дій; розподіляти обов'язки; запитувати допомогу; розв'язувати конфлікти та міжособистісні проблеми.

Соціалізація належить до універсальних соціальних явищ, пов'язаних із становленням людини та суспільства. З перших днів свого існування людина оточений іншими людьми. З самого початку свого життя він включений в соціальну взаємодію. Перший досвід спілкування людина набуває ще до того, як навчиться говорити.

У процесі взаємодії з іншими людьми він отримує певний соціальний досвід, який, будучи суб'єктивно засвоєним, стає невід'ємною частиною його особистості.

Зміни в соціальній сфері, нові соціальні відносини змінили вимоги до особистості з боку суспільства. Суспільні вимоги до особистості змінилися від знань, вмінь, навичок до особистісної компетентності в різних сферах. Тому актуальним стає пошук технологій, засобів, методів соціального виховання, які забезпечували б подолання недостатнього рівня у дітей навичок соціальної взаємодії, вміння оцінювати соціальні ситуації, що змінюються, та впевнено діяти з опорою на власні знання і відносини, що в кінцевому результаті сприятиме формуванню соціального досвіду, який необхідний дитині для успішного входження в соціум.

З огляду на це, освіта, шкільна зокрема, має адекватним чином реагувати на соціальні зрушення, долати інертність, гнучко адаптуватись до змін у суспільних пріоритетах.

У зв'язку із зосередженням завдань сучасної школи довкола проблем соціальної адекватності та життєвої компетентності молоді людини виявляється недостатнім озброєння вихованців лише стандартною сукупністю знань, умінь, навичок. Назріла необхідність перегляду традиційної парадигми педагогічної діяльності, за якої школярі набувають досвіду суспільного життя у формі академічного учнівства з подальшою апробацією й актуалізацією його результатів у самостійному житті. Натомість дедалі нагальніше постає завдання забезпечувати у ході шкільного навчально-виховного процесу органічну єдність академічного учнівства та життєвої практики. У новій філософії освіти, об'єктивно зумовлений рухом нашої спільноти до демократичного соціального устрою та розвитку громадського життя, особистість дедалі частіше розуміють як таку, що постійно розвивається разом із соціокультурною системою, до якої вона належить.

Одним із найважливіших завдань компетентісно спрямованої освіти є виховання соціальної зрілості учня як визначального фактора життєвого успіху людини. Вітчизняні дослідження теорії та практики педагогічної

діяльності виявили перелік інтегральних компетентностей, формування яких відбувається в загальноосвітній ланці освіти: культурна, соціальна, навчальна, соціальна, громадянська, інформаційно-комунікативна та здоров'язберігаюча. Рада Європи розробила загальну класифікацію з п'яти груп компетентностей, першою з яких є група соціальних компетентностей, до яких входять знання про соціальну реальність, уміння та навички взаємодіяти з нею та соціально-особистісні характеристики індивіда, які відповідають за ефективність виконання ним певної соціальної ролі. Таким чином, громадянську та інформаційно-комунікативну компетентності деякі дослідники справедливо вважають складовими комплексу соціальної компетентності особистості.

Ефективний розвиток успішної соціалізації на уроках хімії - готовність учнів до життя. «Освітні стратегії соціалізації особистості громадянського суспільства» спрямована на керування не особистістю, а процесом її розвитку. Це означає, що пріоритет у роботі вчителя віддається процесу соціалізації, тобто прийомам опосередкованого педагогічного впливу через відмову від традиційних методів і перехід на діалогічні методи спілкування, спільний пошук істини, розвиток через створення ситуацій, що виховують, різноманітну творчу діяльність. [1;с.1].

Виконання цих завдань можливо при ефективному засвоєнні знань, що досягаються, перш за все, завдяки такої організації пізнавальної, соціальної діяльності учнів, за якої навчальний матеріал стає предметом активних розумових і практичних дій кожного школяра.

Це можливо за умови використання в навчальному процесі поєднань експериментальних та теоретичних методів вивчення хімії, що дає змогу уникнути багатьох недоліків у знаннях учнів та значно активізувавши їх пізнавальну діяльність.

В нинішніх умовах найгострішою залишається проблема неуспішності, викликана багатьма причинами, в тому числі соціальними, організаційними, функціональними і таке інше[10,с.7]. Тому, щоб активізувати учнів, а значить і підвищити рівень їх знань, актуальними є використання таких методів проведення уроків які в найбільшій мірі сприяли зацікавленню дітей.

Хімія – це складна дисципліна. Зрозуміло, що викладання цього предмета не може бути достатньо ефективним, якщо уроки не містять елементів, які викликають інтерес до вивчення.

Соціалізація - це процес формування і розвитку особистості, що відбувається під впливом виховної і навчальної діяльності. Під соціалізацією розуміється процес засвоєння індивідом зразків поведінки, соціальних норм і цінностей, необхідних для його успішного функціонування в даному суспільстві. Виховання і навчання (у вузькому сенсі) - це спеціально організована діяльність з метою передачі соціального досвіду індивіду і формування у нього певних, соціально бажаних стереотипів поведінки, якостей і властивостей особистості. [1, с.10]

У процесі соціалізації бере участь все оточення дитини: сім'я, школа, однолітки,сусіди, засоби масової інформації. Існують три середовища соціального впливу на дитину:

I. Міжособистісна взаємодія. В ході спілкування, той, хто впливає, прагне домогтися від іншого певних поступів, дає обіцянки, намагається виглядати привабливим, постачає все нову і нову інформацію, часто не залишає можливості на роздуми, вдається до позитивного підкріплення (усмішки, пестливих рухів, прояву уваги, смачної їжі).

II. Спеціально створене середовище переконування. Вихователь звертається до вихованців, прагнучи переконати їх у чомусь, погодитися з його твердженням, пропозицією виконати певну дію, в цьому разі він впливає одночасно на багатьох дітей

III. Засоби масової інформації впливають на дитину опосередковано, проте щоденно й ефективно, створюючи привабливі образи певних цінностей - здоров'я, доброти, кмітливості, або навпаки - агресії, домінування сили, надмірної сексуалізації життя. Отже, вони можуть «сіяти добро» або нав'язувати дітям чужинні стандарти, штучних героїв, сумнівні авторитети. Вплив, який не позбавляє дитину свободи опору, можливості уникнути погрози або фізичного обмеження свободи.

Школа – це заклад освіти, що забезпечує потреби громадян у загальній середній освіті, і є тим основним соціальним інститутом, який реалізує мету загальної середньої освіти, спрямовуючи свою діяльність на формування в учнів світогляду, ціннісних орієнтацій, умінь самостійно мислити, здатності до самопізнання і самореалізації у різних випадках творчої діяльності, вміння і навичок, необхідних для життєвого і професійного вибору. [3, с.35]

У педагогічній науці школа розглядається як спеціально створений державний заклад, головним завданням якого є соціальне виховання дітей та молоді. В соціальній педагогіці існують два підходи щодо визначення ролі та функцій сучасної школи. Перший підхід характеризує школу як соціальну інституцію, яка виконує такі функції: культурно-освітню, регулятивно-виховну, комунікативну, організаційно-управлінську, соціально-інтегративну, суспільно-політичну. [3, с.38-39]

Інтерес до проблеми соціалізації особистості виник давно. Про це свідчать праці учених ХХ століття Л.Виготського, Л.Буревої, І.Кона, А.Макаренка, В.Сухомлинського, Л.Рубінштейна, в яких вони вказували на взаємозалежність між умовами соціального середовища та розвитком особистості та зазначали необхідність активного опосередкування особистісного розвитку.

Першість у визначенні ролі школи як фактора соціалізації дитини належить Емілю Дюркгейму, який бачив мету виховання, що реалізується школою, у формуванні дитини як соціальної істоти, розвитку в неї тих якостей, які є необхідними як для суспільства загалом, так і для того конкретного середовища, до якого вона безпосередньо належить.

Провідну педагогічну ідею Е.Дюркгейма його учень П.Фоконне сформулював таким чином: «Соціалізуючи, індивідуалізувати». Ця формула містила як вимогу запровадження у свідомість індивіда соціальних цінностей та норм, так і навчання його вільній, розумній і в цьому сенсі індивідуальній дії у межах соціального прийняття і бажаного.

Успіх у навчанні, у творчій, спортивній та соціальній діяльності — ось джерело внутрішніх сил дитини, що народжує енергію для подолання труднощів і бажання працювати над собою. В основі очікування успіху лежить прагнення здобути схвалення, відчуття почуття власної гідності, самоствердитися. Очікування радості має пронизувати все життя дитини, тому головний зміст діяльності вчителя полягає в тому, щоб створити кожному вихованцеві успішне соціальне середовище, в основі якого лежить особистісно-орієнтований підхід до дитини. Вміле використання педагогічної технології створення ситуації успіху дозволяє виробити найціннішу людську якість — стійкість у боротьбі з труднощами. [2, с.15]

Стрімка динаміка суспільних процесів ставить перед освітянами низку педагогічних завдань, пов'язаних із соціалізацією дітей та молоді. Результатом соціалізації дитини є її соціальна активність, набуття нею соціального досвіду в різних видах діяльності, засвоєння моделей поведінки в різних життєвих ситуаціях, у взаєминах з батьками, однолітками, педагогами, іншими дорослими в різних соціальних середовищах – сім'ї, навчальному закладу, вулиці.

Очікувані позитивні результати. На рівні регіональної системи освіти: активізація творчої активності педагогічних кадрів, підвищення рівня психолого-педагогічної культури та фахової майстерності педагогів, запровадження педагогічних стратегій та інноваційних навчально-виховних технологій, спрямованих на розвиток соціальної компетентності учасників педагогічного процесу, зростання якості освіти та виховання, вдосконалення системи психолого-педагогічного супроводу розвитку особистості школярів, що забезпечує максимально сприятливі умови для задоволення освітніх потреб, розвитку самосвідомості, самореалізації кожної дитини у творчому середовищі, збільшення кількості випускників, що обрали професію, яка в найбільшій мірі відповідає їхнім здібностям та потребам суспільства, конкретного регіону тощо.

На рівні особистості фахівця. Усвідомлення пріоритетів освіти, спрямованої на комплексне впровадження педагогічних стратегій соціалізації особистості, впровадження інноваційних педагогічних технологій розвитку соціальних компетенцій учнів, зростання прагнення до самовдосконалення, самоосвіти та самореалізації, включення в систему науково-дослідної роботи, накопичення передового педагогічного досвіду, який може бути запровадженом у масову практику.

На рівні особистості учня. Активізація механізмів соціалізації та адаптації, формування позитивного образу-Я, залучення до системи діяльності, що стимулює розвиток громадянської активності та зростання рівня життєвої компетентності учнів.

Соціальна компетентність - здатність до співробітництва в групі та команді, мобільність, уміння адаптуватись і визначати особисті цілі та виконувати різні ролі й функції в колективі, планувати, розробляти й реалізовувати соціальні проекти індивідуальних і колективних дій; уміння визначати й реалізовувати мету комунікації в залежності від обставин; підтримувати взаємини; розв'язувати проблеми в різних життєвих ситуаціях.

Шляхи формування соціальної компетентності учнів:

1. Уміння робити вибір
2. Уміння приймати рішення
3. Уміння брати відповідальність
4. Уміння безконфліктно співіснувати

Соціальна компетентність: Логічне мислення. Відкритість до спілкування. Ставлення до життя. Емоційна зрілість. Уміння приймати рішення. Самоконтроль. Відчуття реальності.

Діяльнісний підхід до формування соціальної компетентності:

Діяльність учителя: •пропонує завдання різного рівня; •варіативні домашні завдання; •перелік тем творчих робіт та доповідей; •різні форми роботи для тематичного оцінювання; •організовує групову роботу, передбачає створення груп змінного складу; •створює проблемні ситуації; •рекомендує самооцінку та взаємооцінку, забезпечує вільний вибір рецензента.

Діяльність учнів: •робить вибір рівня домашньої роботи, рівня тематичного оцінювання; •працює в групі; •дає оцінку своїй відповіді, обирає рецензента на свою відповідь; •визначає мету своєї діяльності; •оцінює соціальні звички, пов'язані зі здоров'ям, оточуючим середовищем; •бере участь у самоврядуванні; •ставить особистіснозначущі цілі.

Педагог разом з учнем визначає його: 1.Інтереси 2. Мету 3.Можливості 4.Шляхи подолання перешкод, які заважають отримати позитивні результати у різних сферах життєдіяльності.

Соціалізація - процес засвоєння й подальшого розвитку індивідом соціально - культурного досвіду, необхідного для включення в систему суспільних відносин, які складаються з: 1) трудових навичок; 2) знань; 3) норм, цінностей, правил; 4) соціальних якостей особистості, що дозволяє людині комфортне і ефективне існування в суспільстві інших людей, розвиток толерантності, свідомості батьків, педагогів і дітей [9, с.11].

Однією з провідних галузей розвитку дитини виступає «Соціалізація», область, яка може інтегрувати з різних областей діяльності дитини, а провідними завданнями в рамках цієї освітньої галузі виступають: розвиток ігрової діяльності дітей; прилучення до елементарним загальноприйнятим нормам і правилам взаємини з однолітками і дорослими (в тому числі моральним); формування гендерної, сімейної, громадянської належності, патріотичних почуттів, почуття належності до світової спільноти [3, с.5].

Соціалізація дитини в шкільному віці безпосередньо може реалізовуватися через кілька аспектів одним з найяскравіших є ігрова діяльність. До того ж слід зазначити, що у шкільному віці гра - основний вид дитячої діяльності, який викликає якісні зміни у психіці дитини [8, с. 118]. Гру в житті дітей важко переоцінити. Саме в грі дитина тренує соціальні прояви майбутньої дорослого життя. Він вчиться взаємодіяти з однолітками, відчувати їх, порівнювати і проявляти свої можливості. І від того, як у нього це буде виходити, багато в чому буде залежати формування його успішного життєвого стилю. Важливо відзначити розвиваючу, профілактичну і коригуючу функції ігор.

Вчитель продовжує збагачувати ігровий досвід дитини. Забезпечує подальший розвиток самостійності в грі. Сюжетно - рольову гру можна охарактеризувати «як свого роду школу соціальних відносин, в яких постійно моделюються і зміцнюються соціальні форми поведінки. Граючи, діти вчать людської здатності до співпраці» [7, с.124].

Так, наприклад, складаючи казку «В гостях у кислоти», проведення розвиваючих сюжетно-рольових таких як «Екскурсивод», «Фоторепортер», «Хімічний завод» та інші сприяють, по-перше, знайомству дітей з історією свого села, з історією створення предметів, з правилами і нормами поведінки в суспільстві, по-друге, діти навчаються застосовувати отримані знання на практиці за коштами цих ігор(записати план дій, скласти рівняння хімічної реакції, описати спостереження...). Так, наприклад гра «Родинне дерево солей» сприяє розширенню сфери соціальної активності дитини і його уявлення про «життя» солей, з'ясувати їх значення в житті людини, в побуті, промисловості, надавши йому можливість займати різні позиції дорослих (хіміка-лаборанта, медсестри, лікаря, вчителя, технолога, геолога...).

Не менш цікаві, що дидактичні ігри ознайомлюють дітей з різними компонентами навколишнього світу:«Що ?Де? Коли?» та інші. Рухливі ігри, естафети, ігрові завдання, ігрові пісні, ігри-казки, ігри розвивають точність, стимулюють розвиток інтелектуальних здібностей дітей, мислення, пам'яті, ініціативи, уяви, самостійності, виробленні основних гігієнічних навичок, активно сприяє формуванню таких соціально цінних морально-вольових якостей особистості, як соціалістичний патріотизм і інтернаціоналізм, колективізм, цілеспрямованість, стійкість, сміливість, рішучість [6, с.28].

Наступним компонентом «соціалізації» є залучення дітей до елементарних загальноприйнятих нормам і правилам взаємини з однолітками і дорослими, які розвивають емоційну чуйність, вміння співчувати близьким людям, привабливим персонажів літературних творів, мультфільмів, кінофільмів, співпереживати їм, адекватно відгукуватися на радісні і сумні події в сім'ї, школі [9, с.86]. Через героїв, яких вони грають і яким співпереживають.

Даний компонент «соціалізації» сприяє формуванню вміння спілкуватися з оточуючими, надавати посильну допомогу дорослим.В даному випадку не просто необхідно розвивати інтерес до спільної з однолітками і дорослими діяльності, але і вчити ввічливо, вступати в спілкування і різного роду соціальні взаємодії. Саме ця функція реалізується в саду через організацію чергування по групі [6, с.87].

Останнім, але не менш важливим складовим компонентом «соціалізацію» виступає формування гендерної, сімейної, громадянської належності, патріотичних почуттів, а також почуттів належності до світової спільноти [5, с. 29]. Цей компонент являє собою формування уявлень про власну (та інших людей) статевої належності, гендерних відносинах і взаємозв'язках (як між дітьми, так і між дорослими (наприклад, «...коли я одружусь, то буду чоловіком, а для своїх дітей я буду – батько).

ВИСНОВКИ. Ми живемо у світі який щодня стає дедалі складнішим, динамічнішим, тому адаптація в сучасне суспільство і знаходження свого місця в житті вимагають дедалі більших зусиль від кожної людини. Потрібно не просто багато знати, але й уміти постійно розширювати і оновлювати свої знання, відкидаючи ті, що не витримали перевірки досвідом і часом. Доводиться постійно розв'язувати численні проблеми на роботі і в особистому житті, прогнозувати свої плани і методи їх здійснення. Отже, сьогодні тільки та людина може повноцінно діяти у сучасному світі, яка здатна прийняти самостійне рішення.

Прискорення темпів розвитку суспільства,зміни в ньому впливають на ситуацію в освіті. Саме тому школа повинна готувати своїх учнів до життя згідно з його квалітивним розвитком. 17 річні випускники працюватимуть і навчатимуться, будуть продовжувати свою трудову діяльність приблизно 43 роки (з 2019 до 2062 р.) Яким буде світ у середині XXI ст., важко собі уявити не тільки вчителям. Отже, школа повинна готувати своїх учнів до змін, розвивати в них такі риси, як гнучкість, мобільність, динамізм, конструктивність.

Підготовка молоді до динамічного світу, до відкритого суспільства актуалізує роль життєвої компетентності вихованців. Щоб мати можливість знайти своє місце в житті, учень сучасного навчального закладу мусить володіти певними якостями, вміннями: швидко адаптуватись у мінливих життєвих ситуаціях; критично мислити; використовувати набуті знання й вміння в навколишній дійсності; бути здатним генерувати нові ідеї, приймати нестандартні рішення, творчо мислити; бути комунікабельним, контактним у різних соціальних групах, уміти працювати в команді; уміти уникати конфліктів та виходити з будь-яких конфліктних ситуацій; цілеспрямовано використовувати свій потенціал як для самореалізації в професійному й особистому плані, так і в інтересах суспільства, держави; уміти добувати, переробляти інформацію, одержану з різних джерел, застосовувати її для індивідуального розвитку й самовдосконалення; бережливо ставитися до свого здоров'я й здоров'я інших як найвищої цінності; бути здатним до вибору альтернатив, що пропонує сучасне життя; уміти планувати стратегію особистого життя, орієнтуватись у системі найрізноманітніших суперечливих і неоднозначних цінностей, визначати своє кредо і свій стиль.

Всі ці обставини зумовлюють потребу в оволодінні сучасними компетентностями, які дають особистості можливість реалізувати в житті свій пізнавальний, творчий, діяльнісний потенціал.

ЗАПРОВАДЖЕННЯ РІЗНИХ ФОРМ ОХОПЛЕННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ПОЗАШКІЛЬНОЮ ОСВІТОЮ

(проблемний семінар для директорів закладів позашкільної освіти)

*Саверська Лариса Кузьмівна, методист комунального закладу
«Будинок дитячої творчості» Кам'янської міської ради Дніпропетровської області*

Формування нової стратегії виховання громадянина оновленої Української держави XXI століття зумовлює необхідність привернення уваги до вітчизняних традицій виховання підростаючого покоління, адже лише ввібравши все краще з минулого і трансформували його в сьогодення і майбутнє та враховуючи вимоги життя нинішньої доби, сучасна позашкільна освіта зможе формувати особистість, в якій буде поєднуватися національна і вселюдська гуманістична культура. "Метою освіти, як зазначено у Концепції «Нова українська школа» – є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства; розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей; виховання високих моральних якостей; формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору...". Одним із пріоритетних напрямків роботи педагогічним колективом визначено залучення дітей та молоді до занять у гуртках БДТ, для чого створюємо комфортне виховне середовище, де враховуються інтереси і запити всіх учасників освітнього процесу, забезпечення високої мотивації саморозвитку дитини. Педагоги виховують особистість, яка має розвинену життєву компетентність, спроможну самостійно збагачувати її в процесі реалізації власної життєвої стратегії, творення свого індивідуального життя та участі у творенні життя суспільства, у тісній співтворчості, партнерстві керівників гуртків, вихованців та батьків. Педагогічний колектив закладу спрямовує свою роботу не тільки на виконання навчального плану та навчальних програм; організацію освітнього процесу; а і здійснює активну роботу по запровадженні різних форм охоплення учнівської молоді позашкільною освітою: впроваджує нові проекти, проводить роботу у напрямку національно – патріотичного виховання, проводить міські та районні масові заходи; забезпечує участь вихованців та учнів загальноосвітніх шкіл міста у Всеукраїнських, обласних та міських оглядах, конкурсах, виставках, фестивалях. В БДТ організовано проводять роботу 27 гуртків, де освітній процес здійснюється диференційовано за такими напрямками: художньо-естетичний –460 вихованців, декоративно-ужитковий 477 вихованців, фізкультурно-спортивний – 246, всього кількість дітей складає понад 1200 чоловік. Керівники гуртків використовують найпоширеніші нестандартні форми гурткових занять: заняття фантазії і мислення, заняття –інтелектуальна розвага, заняття-екскурсія, заняття-гра, заняття-подорож, заняття-конкурс, заняття-вікторина, заняття –КВН, заняття-круглий стіл та ін, намагаючись залучити якнайбільшу кількість дітей до позашкільної освіти. Це свідчить про те, що переважна більшість педагогів працюють системно, цілеспрямовано, на конкретний результат, створюючи для вихованців так звану територію успіху і як результат постійна участь та високий рівень перемог у заходах різних рівнів:

Слід відмітити, що окрім освітньої та розвиваючої діяльності, наш заклад вдало справляється з іншими важливими функціями переважно соціального спрямування. БДТ - це шанс для розвитку дітей із соціальнонезахищених категорій та дітей з особливими освітніми потребами. Навчання у закладі безкоштовне, що дозволяє успішно навчатися у гуртках вихованцям та дітям даних соціальних категорій. Хочу звернути вашу увагу на інклюзивне навчання, яке ми широко почали впроваджувати у цьому році. Так, працюючи з дітьми ЗДО№ 34, у яких є вади зору, слуху ми доводимо на практиці, що ці діти теж мають можливість відвідувати гуртки, як і всі інші.

У БДТ створені якісні умови для навчання, виховання та всебічного розвитку підростаючого покоління, формування та утвердження здорового способу життя, подолання негативних явищ у молодіжному середовищі. Спортивні гуртки мають великий вплив, так під керівництвом Заслуженого майстра спорту Гайдученко Л.Г. вихованці беруть участь та перемагають у Всеукраїнських змаганнях, Чемпіонаті України по армліфтингу. На закінчення хочу сказати, що у понятті творчість дітей я розділяю точку зору М.Д.Левітова, який вважає, що стосовно до школярів, під творчістю слід розуміти таку діяльність, внаслідок якої здійснення чогось нового, оригінального, що відображає індивідуальну спрямованість. Таким чином, творчі здібності школярів ми розглядаємо як сукупність властивостей і якостей особистості, які дозволяють здійснювати пошук, використовуючи при цьому нестандартні засоби, завдання розв'язувати інтелектуальні проблеми з установкою на відкриття нового, невідомого для себе.

«Проблемний семінар» – одна з найефективніших колективних форм методичної роботи. Він проводиться з метою знаходження розв'язання певної методичної проблеми, розвитку практичних навичок з проблем навчання й виховання. Особливістю проблемного семінару є максимальна концентрація уваги учасників на обраній проблемі.

Така форма методичної роботи, як проблемний семінар має інноваційний характер, спрямована на максимальну активізацію практичної діяльності педагогів, розширює можливості методичної роботи, робить її динамічною та творчою.

Проблемний семінар «Запровадження різних форм охоплення учнівської молоді позашкільною освітою» був проведений на базі комунального закладу «Будинок дитячої творчості» Кам'янської міської ради для директорів закладів позашкільної освіти міста Кам'янське Дніпропетровської області. Він проходив у вигляді круглого столу. У роботі круглого столу брали участь керівники гуртків:

- «Петриківський розпис» - Панібудьласка Н.О. (стаж роботи понад 30 років)
Вона вважає, що має сенс: поєднання різних видів мистецтва, поєднання у одній групі дітей різного віку;

- «ВІГ» - Козак Б.А. (стаж роботи до 20 років)

Успішній роботі по залученні дітей до гуртка сприяє можливість продовжити навчання у гуртку після тривалої відсутності. (конкретні приклади про єдність поколінь) одночасна робота дітей різного віку (старші допомагають молодшим);

- «Вокальний»- Козак О.В. (стаж роботи понад 20 років)

Продемонструвала використання ігрових моментів народознавчого напрямку на дитячому колективі;

- «Сувенір» - Невстакай Н.Г. (стаж роботи до 10 років) Керівник гуртка представила на розгляд різні форми залучення дітей за допомогою візуалізації (скринька, у якій намисто досвіду, таця із намистинами, нитки; у кожного учасника семінару - своя скринька і намистини; ті форми роботи - намистини, які їм сподобалися і вони хотіли би застосувати у своєму закладі – вони нанизують, створюючи своє намисто досвіду, яке заберуть із собою).

Тобто, педагоги із різним стажем роботи, поділилися своїми наробками, підкріплюючи розповіді фактами, слайдами, практичними порадами, демонстрацією на дітях гуртка (використання ігрових моментів народного напрямку), спонукуючи колег до дискусії, діалогу на дану тему.

Усі виступи, практична частина супроводжувалися презентаціями, використанням ІКТ, виставкою робіт «Апгрейд сміття» (працює гурток «Сувенір»).

Методист закладу Саверська Л.К. провела практичну частину круглого столу у якій директори ЗПО міста прийняли участь у ділових іграх, де практичним шляхом визначили якості, здібності, які на їх думку, пріоритетні, потрібні педагогу – позашкільнику і узагальнили: для успішного охоплення учнівської молоді позашкільною освітою педагог - позашкільник повинен: мати..., бути..., уміти... (Вправа «Скарбничка досвіду»); ; визначили риси педагога - позашкільника, потрібні для успішної роботи, та які форми роботи дають найефективніший результат, зможуть стимулювати у вихованців прагнення до саморозвитку , самовдосконалення, самореалізації (Вправа «Сонце» / колективна творча справа – створення моделі успішної роботи по охопленні дітей та молоді позашкільною освітою./ Перед вами сонце, назвіть і напишіть на промінцях, які на ваш погляд, форми роботи дають найефективніший результат, зможуть стимулювати у вихованців прагнення до саморозвитку , самовдосконалення, самореалізації Запишіть її на промені і прикріпіть до сонця (На мольберті заздалегідь прикріплений сонячний диск, а промінці роздані учасникам семінару при реєстрації разом із планом проведення, кожен учасник бере промінь, називає форму роботи, пише її і прикріплює до сонця). Проміння сонця зігріють вихованців, приведуть до нових перемог і звершень.

Кожен учасник семінару мав змогу висловити свою думку, поділитися наробками та досвідом роботи у означеному напрямку; кожен отримав методичні матеріали, які, за бажанням, можна використати у подальшій роботі.

Підсумком роботи була рефлексія «Все в твоїх руках».

На аркуші паперу кожен обводить свою ліву руку. Кожен палець – це певна позиція, з приводу якої необхідно висловити свою думку, **або пропонується всім учасникам** лабораторії підняти ліву руку і, вказуючи на **великий палець**, - для мене було важливим і цікавим і пропонується продовжити думку комусь із присутніх 2- 3 чоловіки, далі на **вказівний палець** - з цього питання я отримав конкретну рекомендацію - теж висловлюються 2 чол.), **Середній** – мені було важко (мені не сподобалось)... **Безіменний** – моя оцінка психологічної атмосфери... **Мізинець** – для мене було недостатньо...

Тема семінару є актуальною для позашкільця, бо зараз досить складно відірвати дітей від комп'ютера чи смартфона, залучити до гуртків. Потрібно старанно готуватися до занять, використовувати нові, цікаві для підлітків форми роботи, бути самому мобільним, інтерактивним, іти в ногу з вимогами часу, що ми і показали у ході семінару.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.Буркова Л.В. Класифікація педагогічних інновацій як елемент механізму управління інноваційним процесом в освіті / Л.В. Буркова. – Логос, 2000.

2. Тихенко Л.В., Ніколаєнко С.І. Розвиток творчих здібностей учнівської молоді в освітньо-виховній системі «Мала академія наук України»: навчально-методичний посібник / Тихенко Л.В., Ніколаєнко С.І. – Суми, 2017.

4. Сиротенко А.Й. Громадянське виховання учнівської молоді у позашкільній роботі / Теоретико-методичні основи виховання творчої особистості в умовах позашкільних навчальних закладів : збірник матеріалів науково - практичної конференції / Кол. авт. – К.: 2006.

ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ ТА СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ ВИХОВАНЦІВ ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

*Горєлова Юлія Володимирівна, керівник школи організаторів дозвілля «Забава»
КПНЗ «Палац творчості дітей та юнацтва» міста Павлоград*

Новітнє суспільство висуває нові вимоги до змісту освітнього процесу, його організації та потребує перегляду й оновлення навчальних програм, впровадження ефективних педагогічних підходів. Тому пріоритетним напрямом розвитку сучасної освіти є перенесення акцентів зі знань і вмінь, як основних результатів навчання, на формування у вихованців системи ключових компетентностей.

Актуальність обраної теми очевидна, так як питання про ключові компетенції є сьогодні предметом обговорення в усьому світі. В сучасних умовах важливо виховати людину, здатну приймати відповідальні рішення, критично мислити, творчо розв'язувати проблеми, самореалізовуватися. Саме на формування цих якостей спрямований компетентнісний підхід до навчання. [7]

Компетентнісний підхід в освіті став предметом вивчення багатьох дослідників: Л. Боголюбова, В. Болотної, Т. Волобуєвої, Т. Воронової, І. Єрмакова, І. Зимньої, М. Зуєва, Н. Капініної, О. Овчарук, О. Пометун, Б. Рея, М. Рижакова, В. Серікова, І. Тараненка, Г. Халаша, Л. Хоружої, А. Хуторського, С. Шишова та ін. [7]

Компетентність (*competentia*) означає коло питань, у яких людина добре обізнана, має знання та досвід. Це особистісна якість (або їх сукупність), що вже відбулась, і мінімальний досвід діяльності в заданій сфері. Вона не зводиться тільки до знань чи тільки вмінь - це сфера відносин між знанням і дією в людській практиці. [3]

Загальнокультурна компетентність – це коло питань, в яких вихованець повинен бути добре обізнаний, мати пізнання та широкий досвід діяльності: особливості національної та загальнолюдської культури, духовно-моральні основи життя людини, окремих народів, культурологічні основи сімейних, соціальних, суспільних явищ і традицій, роль науки та релігії в житті людини, їх вплив на світ, компетентності в побутовій і культурно-дозвіллевій сфері.

Соціально-комунікативна компетентність включає знання необхідних мов, способів взаємодії з оточуючими й окремими людьми та подіями, навички роботи у групі, відігравання різних соціальних ролей у колективі. Вихованець має вміти презентувати себе, поставити запитання, вести дискусію й ін. [2]

Отже, компетентний вихованець- це високоосвічена особистість, яка усвідомлює необхідність знань, має широкий світогляд, орієнтується у вирі інформації, здатна реалізовувати здобуті знання у повсякденному житті, зорієнтована на навчання впродовж життя. [7]

Набуття молоддю знань, умінь і навичок, спрямоване на вдосконалення їхньої компетентності, сприяє інтелектуальному й культурному розвитку особистості, формуванню в дітях здатності швидко реагувати на запити часу. Саме тому пріоритетним напрямом розвитку сучасної освіти є перенесення акцентів зі знань і вмінь (як основних результатів навчання) на формування у вихованців системи ключових компетентностей.

Компетентностей можна досягти тільки особистою активною та продуктивною діяльністю, особистою творчістю, особистим досвідом через пізнання соціального досвіду, його критичне осмислення.

Одним із провідних шляхів досягнення цієї мети є використання ігрових технологій - певного різновиду активного навчання, де педагог і вихованець є рівноправними партнерами, а процес пізнання передбачає моделювання життєвих ситуацій.

Розробці ігрових теорій присвячені наукові доробки Л.С. Виготського, Ф. Шиллера, Д. Б. Ельконіна, С. А. Шмакова. Місце гри в системі основних видів діяльності людини, перспективи її розвитку в сучасних соціокультурних умовах розкриті у працях О. А. Немежанської, М. М. Шутя, В.М. Книша.

Унікальні можливості для надбання особистістю найрізноманітнішого досвіду надає гра: дитина пізнає світ, моделює міжособистісні стосунки, вчиться орієнтуватись у різних сферах життєдіяльності, отримує досвід взаємодії з оточенням, накопичує комунікативні якості, необхідні у сфері спілкування. Гра – унікальне явище, завжди привертало увагу філософів, психологів, педагогів, митців, медиків.

Теорії гри, визначенню її функцій, специфічного змісту порівняно з іншими видами діяльності присвячені праці багатьох педагогів - Г. Вашенка, М. Касьяненко, Я. Коменського, С. Лісової, А. Макаренка, П. Підкасистого, С. Русової, В. Сухомлинського, М. Тименко та ін., психологів Б. Ананьєва, Л. Виготського, О. Киричука, А. Піаже, В. Роменця, С. Рубінштейна, Т. Титаренка та ін. [9]

У світовій педагогіці гра розглядається як будь-яке змагання, де дії учасників обмежені певними умовами (правилами) та спрямовані на досягнення певної мети (виграш, перемога, приз тощо). З педагогічної точки зору, гра характеризується виходом гравців на вчинки, взаємодію, активне реальне культурне спілкування, на новий рівень самосвідомості, знань, творчості. [8]

Василь Сухомлинський вважав гру «великим світлим вікном, крізь яке в духовний світ дитини вливається життєвий потік уявлень і понять про навколишній світ».

Гра – це штучно створена модель соціальної поведінки за певними встановленими правилами, яка чітко визначена часовими межами, зі своїми radoщами, невдачами, переживаннями і досягненнями; своєрідна школа, де дитина вчиться спілкуватися. [4]

Гра – це вид діяльності, який найбільш ефективно допомагає сформувати необхідні в житті корисні навички та якості, виховувати такі риси характеру як самостійність, наполегливість, цілеспрямованість, прагнення до перемоги.

Сьогодні гра остаточно і безповоротно доводить свою значимість як ціннісний вид діяльності. Це унікальний феномен людської культури, який супроводжує людину протягом усього життя. Гра і життя утворили своєрідний континуум (від лат. *continuum* - безперервне). Гра виявляється живленням, двигуном і пульсом життя, його джерело і вершина. [8]

Грати - означає змістовно жити: переймати і віддавати, вчитися і вчити, творити і грати роль творчого виконавця, самоорганізовуватися і організовувати певні процеси, генерувати ідеї і стимулювати до цього інших, проектувати дії і досягати мети, радіти і веселитися, надихати й надихатися [8]

«Давай пограємо!» – як нам знайоме це прохання дитини. Під час гри дитина знайомиться з великим діапазоном людських почуттів і взаєностосунків, вчиться розрізняти добро і зло. Завдяки грі в дитини формується здатність проявляти свої особливості, визначати, як вони сприймаються іншими, і з'являється потреба будувати свою поведінку з урахуванням можливої реакції інших. Адже гра є найсприятливішою формою соціального контакту.

У 2011 році на базі КПНЗ «Палац творчості дітей та юнацтва» м. Павлограда школа організаторів дозвілля «Забава» об'єднала дітей, які люблять грати, танцювати, організовувати змістовне дозвілля, проводити свята для себе і друзів. Сьогодні «Забава» - це діти від 8 до 16 років, які бажають не тільки збагатити своє дозвілля іграми, цікавим спілкуванням, а ще й бути корисними для малечі, однолітків і дорослих.

Ігрова діяльність під час занять виконує багато функцій: спонукальну (викликає інтерес у вихованців); комунікабельну (засвоєння елементів культури спілкування); самореалізації (кожен учасник гри реалізує свої можливості); розвивальну (розвиток уваги, волі та інших психічних якостей); розважальну (отримання задоволення); діагностичну (виявлення відхилень у знаннях, навичках, поведінці) [5]

Близьким до поняття «гра» виступає поняття «ігрова технологія». Це спеціально побудована система чітких ефективних дій (правил гри), спрямованих на формування, розвиток, розширення та узагальнення знань у процесі навчання (ігрове моделювання, «проживання» ситуації). А завдання педагога під час застосування ігрових технологій у навчальному процесі полягає у їх підпорядкуванні визначеній дидактичній меті [1]

«Територія гри» доспір вкрита чисельними білими плямами. А найбільша біла пляма - питання формування майстерності організатора ігор як технолога, як творця позитивного емоційного фону, як оптимізатора ігрового простору, як стимулятора творчих сил учасників ігрового процесу. Негативним фактором на шляху до «розфарбовування» цієї «білої плями» є те, що жоден з навчальних закладів не готує фахівців з організації та моделювання ігор, покладаючись на їхнє самовиховання [8].

Підтвердженням цього є відсутність до 2018 року навчальної програми для організаторів дозвілля (ігротехніків), націленої на формування загальнокультурної та соціально-комунікативної компетентностей особистості дитини. Саме тому я разом з методистом Українського державного центру позашкільної освіти Н. І. Зубановою при підтримці методистів КПНЗ «Палац творчості дітей та юнацтва» м. Павлоград працювала над створенням «Навчальної програми ігротехніків», метою якої є формування ключових компетентностей особистості засобами ігротехніки, а основні завдання полягають в оволодінні прийомами організації і проведення ігор та ігрових програм; формуванні і закріпленні навичок самостійної організації ігрової діяльності, ефективного ігрового спілкування; розвитку комунікативних здібностей; здатності генерувати ідеї, вирішувати нестандартні завдання, проявляти ініціативу та творчий підхід у реалізації життєвих завдань; вихованні дбайливого та шанобливого ставлення до традицій і звичаїв українського народу, надбань світової культури; формування розуміння власної національної ідентичності засобами ігрової діяльності; розвитку організаторських здібностей, навичок спільної діяльності в колективі; організації процесу осмислення своїх досягнень, відповідальності за результат власної діяльності.

Навчальна програма ігротехніків дає можливість якнайкраще задовольнити потребу вихованців у самопізнанні, самовдосконаленні та самореалізації, розширити знання форм організації дозвілля, композиційної побудови ігрової програми, сприяти формуванню загальнокультурної та соціально комунікативної компетентностей особистості вихованців засобами ігрових технологій, які дозволяють як учасникам, так і організаторам ігрових програм моделювати свою поведінку, шукати альтернативні рішення, долати перешкоди та нестандартні ситуації, які можуть виникнути при проведенні ігор.

«Навчальна програма ігротехніків» (Горелова Ю.В., Зубанова Н.І.) рекомендована Міністерством освіти і науки України для використання в позашкільних навчальних закладах (лист МОН України від 11.06.2018 р. №1/11-6202), увійшла до третього випуску збірника «Навчальні програми з позашкільної освіти. Художньо-естетичний напрям», реалізується на базі КПНЗ «Палацу творчості дітей та юнацтва» (м. Павлоград) у творчому об'єднанні «Школа організаторів дозвілля «Забава».

Метою однієї інновації є апробація на практиці використання ігрових технологій в освітньому процесі та перспектива їхнього застосування в позашкільних навчальних закладах освіти з метою формування загальнокультурної та соціально-комунікативної компетентностей особистості вихованців.

Провідною педагогічною ідеєю реалізується через зміст освіти, форми та методи, які занурюють дітей у властиву їм стихію гри, розвивають психологічні структури, додають заняттям привабливої для дітей якості цікавої і веселої праці; задоволення, отримане від гри, створює комфортний стан і підсилює бажання навчатися.

Методи опрацювання та засвоєння навчального матеріалу багатопланові, вони сприяють розвитку пізнавальних здібностей вихованців, озброєнню їх уміннями, а головне – навичками використовувати здобуті знання на практиці, готують їх до самостійного набуття знань, формують їхній світогляд.

Це словесні методи, інтерактивні методи - «мозковий штурм», «робота в малих групах», «робота в парах»; метод «вчити - граючи»; метод «навчаючи інших – навчаєшся сам» на деяких заняттях виступає в ролі помічника; метод «критика до поліпшення» - доброзичлива оцінка діяльності вихованців, їх творчих здібностей дозволяє під час аналізу заходу зазначити помилки з метою запобігання їх повторення; метод «стимулювання обов'язку й відповідальності» привчає дитину жити не тільки за бажанням «хочеться», а й за стимулом «треба», «необхідно»; метод «стимулювання інтересу до навчання» – створення ситуації інтересу при викладанні матеріалу; методи «створення ситуації успіху» та «портфоліо» – найвдаліші форми відстеження особистісного зростання кожної дитини; метод «теорія без практики – марна трата часу» – участь у ігрових та концертних програмах дозволяє відшліфувати отримані теоретичні знання на практиці.

Реалізувати педагогічну задачу означає створити умови, в яких дитина зможе піднятися з одного рівня розвитку на інший, більш високий, набувати і збагачувати свій соціальний досвід спілкування, працювати в групах, вибирати дії в рамках правил програми, пробувати себе у різних ролях.

У школі організаторів дозвілля є правило: «Теорія без практики – марна трата часу». Через практику на сценічному майданчику вихованці відточують ігромайстерність, а через спілкування з аудиторією накопичують дорожочинний досвід. Ігрові програми займають особливе місце у навчальному процесі, адже вони інтегрують в собі розважальну шоу-програму і педагогічне явище, де виховний процес прихований, завуальований, і дитина відчуває себе вільною.

Вихованці «Забави» є активними учасниками і організаторами масових заходів:

- свята початку навчального року «Витворушка запрошує» і «Зоряна запрошує»;
- щорічні театралізовані новорічні вистави та ігро-дискотеки;
- пізнавальні ігрові програми «Будьте здорові», «Граї, «Зорецвіт»!», «В гостях у Світлофора», «Час обіймів», «Ігрове перезавантаження», «Behappy», «Помаранчевий мікс», «#Вітамынлюбви»;
- святкові програми «Україна – мати, буду її захищати!», Свято Колодія; День Святого Миколая, Міжнародний день захисту дітей;
- міський квест-фестиваль «Моя країна - Україна»;
- акції «Допомога ровеснику. Чуйне серце», «Допомога ветерану», «Діти проти війни», «Діти – дітям»;
- тренінг «Організація дозвілля» для лідерів шкільного самоврядування;
- міський семінар-практикум з питань організації і проведення ігрових програм для культорганізаторів ЗОШ «Ігрове перезавантаження 2.0.»;
- міські семінари-практикуми для педагогів-організаторів дозвілля дітей з пришкільних літніх таборів;
- міський відкритий конкурс літературної творчості «Герої рідної землі».

У 2017 році вихованці школи організаторів дозвілля «Забава» вперше вийшли на всеукраїнський рівень – успішно взяли участь у всеукраїнському відкритому фестивалі-конкурсі ігрових програм «Адреса дитинства – гра»: вихованка Вероніка Облогіна отримала звання «Юний ігромайстер», Камалова Євгенія - «Зірка фестивалю», я, як автор ігрової програми, - II місце у «Конкурсі сценаріїв». А у 2018 році отримали гран-прі фестивалю та диплом як «Кращий акторський колектив», Євгенія Камалова вдруге отримала звання «Зірка фестивалю».

А ще наш урожай здобутків і досягнень поповнився новою нагородою: у міському щорічному конкурсі «Творче досягнення року — 2018» ми отримали перемогу в номінації «Творча перемога року».

Максимальне залучення дітей до участі в різноманітних конкурсах, фестивалях, святах, ігрових програмах сприяє розвитку комунікативних якостей. У моїх вихованців формується адекватна самооцінка своїх можливостей і здібностей. Я бачу підвищення мотивації у дітей і велику зацікавленість батьків справою, якою займаються їхні діти. Вони успішно самореалізуються та соціалізуються у сучасному суспільстві.

Моє педагогічне кредо: «Дітей треба навчати тому, що їм знадобиться у житті», бо безтурботне дитинство дуже відрізняється від дорослого життя. І щоб не розгубитися, ставши самостійним, моїм випускникам допомагає досвід, отриманий під час навчання у школі організаторів дозвілля «Забава».

Коли мова заходить про випускників, мені завжди дуже важко змиритися з тим, що вони вже пройшли курс навчання, все знають і вміють – і їх потрібно відпустити і почати знов все спочатку з нетямущими малюками. Але це – життя. Нічого не вдієш. І мене заспокоює думка, що роки проведені у «Забаві» підготували їх до свідомого майбутнього вибору професії і до самостійного життя. Наведу деякі приклади.

Михайлець Валерія - випускниця школи організаторів дозвілля «Забава» 2013-2014 н.р. З 6 років своєю другою домівкою вважала філію Палацу творчості дітей та юнацтва «Зорецвіт». «Захоплена людина проживає багато життів, а нудна і одну прожити по-справжньому не може!» - це життєвий девіз Валерії. Тому вона захоплювалась всім – танцями, грою, театром. Займаючись в школі організаторів дозвілля «Забава», вона набула не тільки впевненість в собі, а й досвід організації концертних, конкурсних, ігрових програм, опанувала методику проведення масових ігор, масово-ігрових танців з дітьми різного шкільного віку. Багато років брала активну участь у театралізованих виставах у якості ведучої, «Снігуроньки», «Веселинки». Любила усі ролі, навіть негативні, наприклад, роль «Вередулі-Капризулі». Отримані на заняттях знання відразу ж застосовувала на практиці в школі під час організації та проведенні масових заходів. Завжди вміла організувати себе та інших на реалізацію спільної справи. Після закінчення школи стала студенткою Київського національного

університету культури і мистецтв (спеціальність «менеджмент соціокультурної діяльності»). Зараз навчається на магістратурі і працює у агентстві по організації святкових подій, корпоративних та ділових заходів, соціальних проектів – «Хорошееивент-агенство» м. Київ.

Ендрексон Анна, випускниця школи організаторів дозвілля «Забава» 2016-2017 н.р. Активна, позитивна, доброзичлива, старанна, працююча і талановита дівчина, творча особистість, завжди прагнула до знань, підвищення інтелектуального рівня і розвитку своїх творчих здібностей. Займалася в творчому об'єднанні з моменту його заснування - з 2011 року. Дівчинка-напівсирота росла в родині з важким матеріальним становищем, але, не зважаючи на це, зараз - студентка Київського університету культури (факультет режисури). Протягом шести років брала активну участь в житті і діяльності дитячого колективу, виконувала головні ролі в театралізованих виставах, була ведучою концертних та ігрових програм. Завдяки величезному досвіду, який вона здобула, навчаючись у школі організаторів дозвілля «Забава», у вільний від навчання час працює аніматором в агентстві дитячих свят м. Київ. У літній час працює у службі анімації готелю «StarClab» (м. Сонячний Берег, Болгарія) і таким чином значно покращує своє матеріальне становище, бо для цієї дитини іноді питання харчування і плати за навчання стоїть гостро.

Отже, гра в освітньому процесі сприяє засвоєнню знань, умінь та навичок, активізації та розвитку розумових дій, творчого характеру, посиленню емоційності та самостійності у прийнятті рішень; прагненню набутти практичні вміння та навички і одержати бажаний результат.

Таким чином, впровадження ігрових технологій в освітній процес позитивно впливає на розвиток особистості вихованців, сприяє формуванню загальнокультурної та соціально-комунікативної компетентностей, а набутий досвід стане в нагоді у майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Доцільність використання ігрових технологій у вивченні гуманітарних дисциплін студентами ВНЗ // Матеріали Всеукраїнської дистанційної науково-практичної конференції з міжнародною участю /Андрейко С. С. Білецька В.В., Мартиненко Н.В. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://elib.umsa.edu.ua/jspui/handle/umsa/2852>.
2. Дмитренко К. А. Звичайні форми роботи – новий підхід: розвиваємо ключові компетентності: метод. Посіб / К.А. Дмитренко. – Харків : ВГ «Основа», 2018. – 120 с.
3. Єрмаков І.Г. Життєтворчі компетенції особистості:практико-орієнтований посібник / Єрмаков І.Г., Пузіков Д.О. – Донецьк: Каштан, 2007. – 242 с.
4. Методичні рекомендації щодо проведення Всеукраїнського відкритого фестивалю-конкурсу ігрових програм «Адреса дитинства – Гра», м. Київ, 2015. – 36 с.
5. Навчальні матеріали онлайн. Ігрові технології навчання. Педагогіка вищої школи.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidruchniki.com/70163/pedagogika/igrovi_tehnologiyi_navchannya.
6. Немежанська, О.А. Зростаємо разом: практикум сімейного дозвілля / О.А. Немежанська. – Київ : Книга, 2013. – 112 с.
7. Смагіна Т. М. Соціальна компетентність учнів: зміст і структура / Т.М. Смагіна // Педагогічна майстерня. – 2011. – № 2. – С. 21-24.
8. Щербань П. М. Застосування ігрових технологій в освіті: історія і перспективи // Витоки педагогічної майстерності. Сер. : Педагогічні науки. - Полтава, 2014.

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК РЕСУРС ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

УПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ STEM-ОСВІТИ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН

Довгань Яна Володимирівна, учитель хімії та інформатики комунального закладу освіти «Роздорська середня загальноосвітня школа» Роздорської селищної ради Дніпропетровської області;

Чердніченко Любов Миколаївна, учитель фізики та інформатики комунального закладу освіти «Роздорська середня загальноосвітня школа» Роздорської селищної ради Дніпропетровської області

Видатний педагог В. Сухомлинський мудро підкреслив, що, виряджаючи дитину до школи, кожна мати вірить у те, що справжній учитель побачить у дитині щось таке, чого не бачить вона, і буде розвивати помічені здібності. З метою успішного розв'язання даної проблеми вчителі застосовують в навчально-виховному процесі активні та інтерактивні методи роботи, які активізують діяльність учнів, розвиваючи їх творче мислення вміння розвиватися розмірковувати і приймати рішення. Я.А. Коменський зазначав: "Якщо навчання дається дитині важко, то в цьому передусім винні методи, якими її навчають"[1]. Це положення не втратило своєї активності й значимості і в наш час.

Сьогодні освіта – це освіта для людини, яку вона не тільки отримує, а й випробовує на дії. Завданням школи XXI століття є виховання компетентної особистості, яка володіє не лише знаннями, високими моральними якостями і є професіоналом, а й уміє діяти адекватно у відповідних ситуаціях, застосовуючи знання й беручи на себе відповідальність за свою діяльність.

STEM — це великий вибір можливостей професійного розвитку, надання учням доступу до технологій. Сьогодні, коли світ перетинається комп'ютерними мережами, діти створюють цифровий контент, обмінюються ним та використовують його в великих масштабах. Вони запускають веб-сайти, знімають фільми на телефони, створюють власні ігри. STEM-технології вимагають від учнів великих здібностей до критичного та творчого мислення, вміння працювати як в команді, так і самостійно. Взагалі то стем об'єднує в собі та характеризується розвитком наукової діяльності в учнів, використанні комп'ютерних технологій, розвитком творчого та критичного мислення, пропагандою науки та прикладною направленістю.

На шляху впровадження стем освіти, наша школа була учасником Всеукраїнського експерименту з медіаосвіти, під час якого діти поринули в цікавий світ медіа технологій та поєднання їх з науковою діяльністю. Тому наступним кроком зацікавленості та самореалізації вчителів та учнів було прийняте рішення про впровадження стем освіти в школі. При вивченні природничих дисциплін вже зроблені перші кроки як в урочній роботі так і в позакласній – це інтегровані та інтерактивні уроки, уроки співробітництва та експерименту, олімпіади різних рівнів, діяльність Малої Академії наук, участь учнів у різноманітних проєктах, конкурсах та заходах, просвітницько-профорієнтаційна робота та популяризація стем.

Інтегровані уроки роблять навчальний процес цікавим, а їх проведення є необхідним для цілісного сприйняття картини світу та осмислення явищ навколишньої дійсності учнями.

Цікавими інтегрованими є уроки хімії та інформатики, де учні створюють інтерактивну Періодичну систему хімічних елементів Д.І. Менделєєва, яка розкриває їх хімічні та фізичні; тісно переплітаються науки хімії та біології на уроках з теми : «Білки, жири вуглеводи. Склад та роль в організмі людини»; науки $f+x+b+i$ з теми «Вода – знайома й незнайома», науки Фізики та хімії з теми «Електричний струм у рідинах. Електролітична дисоціація», науки $f+b+t$ з теми «Прості механізми» та ін..

Чим більше діти займаються практичною діяльністю, тим більше розкривають власні здібності та більше проявляють зацікавленість до технічних дисциплін під час уроків співробітництва та експерименту. Це дає можливість правильно вибрати майбутню професію, навчитися розуміти складну термінологію, підготуватися до сприйняття життя. Працюючи в групах учні вільно висловлюють власну думку, відстоюють її, вчать правильно формулювати та презентувати свою роботу. Під час проведення інтерактивних уроків таких як: урок-тренінг, урок-подорож, експериментально-пошукові, творчі вправи, робота в групах діти краще розкриваються та відкривають в собі нові вміння.

Навчання молодшої інтелектуальної еліти, здатної успішно реалізовуватися в сучасному мінливому світі, неможливе без застосування інноваційних інформаційних та комунікаційних технологій, а отже — вільної орієнтації учнів в інформаційному просторі. Можливості застосування ІКТ на уроках є одною із запорок успішного навчання.

Серед усіх ІКТ саме мультимедіа є однією із найважливіших технологій для системи шкільної освіти. Навчальна ефективність мультимедіа пояснюється можливістю комбінованого подання інформації в різних формах: текст, звук, відео-, дво- та тривимірні графіка і т.п. Мультимедіа забезпечують можливість інтенсифікації навчання та підвищення мотивації навчання за рахунок застосування сучасних способів обробки аудіовізуальної інформації.

У конценції НУШ зазначено, що наскрізне застосування ІКТ в освітньому процесі має стати інструментом забезпечення успіху НУШ.

Враховуючи широкі можливості сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, щоб прищепити учням зацікавленість своїм предметом, сприяти позитивному сприйняттю навчального матеріалу, ми використовуємо **такі засоби навчання:**

- проведення віртуальних лабораторних та практичних робіт з використанням навчальних програм;
- застосування презентацій PowerPoint, навчальних відео матеріалів та відео деяких лабораторних дослідів);
- проведення тестування з допомогою комп'ютерних програм та створення тестових завдань учнями на уроці);
- проведення інтегрованих уроків, створення інтерактивних вправ, 3D- моделювання в органічній хімії та в фізиці.

Одним із елементів переходу в рамки STEM-освіти є участь у Всеукраїнському конкурсі-захисті науково-дослідницьких робіт учнів Малої академії наук України. Три роки поспіль наші учні стають переможцями II та учасниками III етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад з хімії, є членами та учасниками обласного етапу конкурсу захисту науково дослідницьких робіт МАН в секціях: хімія та біологія.

Ефективним засобом формування компетентностей є дослідно-проектна діяльність – одна з найперспективніших складових освітнього процесу, яка створює умови творчого саморозвитку та самореалізації учнів, формує всі необхідні життєві компетенції: мовленнєві, інформаційні, політичні та соціальні.

Проект як засіб реалізації STEM-освіти у школі дозволяє органічно інтегрувати знання учнів з різних дисциплін під час розв'язання реальних проблем, обумовлює їх практичне використання, генерує при цьому нові ідеї, формує всі необхідні життєві компетенції. Реалізація методу проектів на практиці змінює роль вчителя під час навчального процесу. Із носія готових знань він перетворюється на організатора пізнавальної діяльності учнів. Проектна діяльність в школі реалізується як на уроках так і в позаурочний час. Прикладами таких проектів є проекти з фізики «Виходячи вимкни світло» та «Фізика навколо нас» та екологічний проект «Зупинися людино на мить... і відчуй як планеті болить...»

Просвітницько-профорієнтаційна робота серед молоді проводиться з метою популяризації стем професій. За таким напрямком працюють гурток «Медіаторчисть», на якому учні пізнають світ медіа, розвивають вміння критичного мислення, поглиблюють свої знання з новітніх професій та оцінюють їх роль в майбутньому для людини; та клуб шанувальників фізики та інформатики «Шанс», де учні поєднують вивчену теорію з практикою.

Для заохочення та з метою пошуку, підтримки, розвитку творчого потенціалу учнів та для залучення учнів до різноманітних інтелектуальних змагань, та тих, що проводяться з використанням мережі Інтернет кожного року беремо участь у районному та обласному етапах Всеукраїнських учнівських олімпіадах, інтернет олімпіадах від освітнього проекту «На урок», в заочних конкурсах «Бобер», «Геліантус», «Левеня», «Колосок» та є учасниками та призерами обласних конкурсів з ІКТ в номінаціях: веб-дизайн, комп'ютерна графіка та анімація, комп'ютерна перлінка та «Мікроша». Приймаючи участь в олімпіадах та конкурсах учні отримують не тільки задоволення, почуття суперництва та виявляються кращим, а й позитивний настрій.

Вдале поєднання в навчальному процесі сучасних технічних засобів, демонстраційних дослідів, результатів спостережень, створює передумови активної діяльності учнів. STEM-освіта за допомогою практичних навичок демонструє дітям можливість застосування науково-технічних знань в реальному житті. На кожному уроці учні планують, розробляють моделі сучасної індустрії. Створюють проекти, намагаються запропонувати власну модель. Аналізують, роблять висновки, пов'язують її з життєвими ситуаціями, з власним досвідом. Це дає їм можливість бути більш впевненими у власних можливостях, навчитися йти до власної мети, долати перешкоди, перевіряти свою роботу багато разів, але не зупинятися перед перешкодами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. STEM: нова філософська складова освіти/ За матеріалами Всеукраїнського круглого столу «STEM-освіта в Україні: від дошкільника до компетентного випускника// Завуч. – 2016. – №11 (585). – С. 8-11.
2. Фізика: 7-9 класи // Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. – 2017.
- Глосарій термінів STEM-освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://ontology.inhost.com.ua/index.php?graph_uid=1347.
3. Гончарова Н. О. Професійна компетентність вчителя у системі навчання STEM / Гончарова Н. О.//Наукові записки Малої академії наук України. – №7. – 2015. – С.141-147.
4. Засоби та обладнання STEM [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://imzo.gov.ua/stem-osvita/zasobi-ta-obladnannya-stem/>
5. Кириленко С. Поліфункціональний урок у системі STEM-освіти: теоретико-методологічні та методичні сегменти / Світлана Кириленко, Ольга Кіян // Рідна школа. – 2016. – № 4. – С. 50-54.
6. Кузьменко О.С. Сутність та напрямки розвитку STEM-освіти [Текст] // Наукові записки. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. Випуск 9(III). — К.: НПУ, 2016. — [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://btde.org.ua/>
7. Патрикєєва О.О. Актуальність запровадження STEM-навчання в Україні / Патрикєєва О.О. // Інформаційний збірник для директорів школи та завідуючого дитячим садочком. – 2016.

АКТУАЛЬНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ STEM-ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

*Тимофєєва Таміла Олексіївна, заступник директора з навчально-виховної роботи комунального закладу освіти «Роздорська середня загальноосвітня школа» Роздорської селищної ради Дніпропетровської області;
Губіна Людмила Вікторівна, учитель початкових класів комунального закладу освіти «Роздорська середня загальноосвітня школа» Роздорської селищної ради Дніпропетровської області*

У зв'язку з розвитком технологій, інформатизацією сучасного суспільства змінюються пріоритети освітньої галузі. Одним із її провідних завдань стало виховання особистості, здатної до самоосвіти і саморозвитку, яка вміє опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання і вміння для творчого вирішення проблем. У діяльності людини дослідницька поведінка є універсальною рисою, що пронизує всі інші види діяльності [4]. Поняття дослідницької поведінки знаходиться у взаємозв'язку з такими фундаментальними поняттями як навчання, інтелект, творчість. Одним із напрямів інноваційного розвитку дослідницької роботи є система навчання STEM. У цій системі навчання гармонійно поєднано науку (S), технологію (T), інженерний підхід (E) та математику (M). Адвокати STEM-освіти зазначають, що завдяки цьому діти розвивають критичне мислення та технічну грамотність, навчаються вирішувати практичні задачі, працювати в команді, знайомляться з новітніми технологіями. стають винахідниками. Асоціації, що виникають з концепцією STEM – це, насамперед, обдаровані діти; це поглиблене вивчення природничих дисциплін; це програми для учнів різнорівневих класів.

Головна мета STEM-освіти – це реалізація державної політики з урахуванням нових вимог Закону України «Про освіту» задля: посилення розвитку науково-технічного напрямку в навчально-методичній діяльності на всіх освітніх рівнях створення науково-методичної бази для підвищення творчого потенціалу молоді й професійної компетентності науково-педагогічних працівників. Ключові компетентності Нової української освіти гармоніюють у системі STEM-освіти, створюючи основу для успішної самореалізації особистості і як фахівця, і як громадянина.

Стрімко змінюються професії: одні відходять в минуле, з'являються нові і цей процес буде продовжуватись, тому вчитись протягом життя, опановувати нові навички буде актуальним не одне десятиліття. Тому завдання впровадження STEM-технологій у навчальний процес Нової української школи полягають в тому, що в школі дітям потрібно дати не лише теорію, а навчити знайти потрібні знання, застосувати їх, вміти критично, логічно і математично мислити, науково розуміти природу і сучасні технології, впевнено користуватися інформаційно-комунікаційними технологіями, бути обізнаним і 170м.170170о вимірні у сфері культури.

Ще одна особливість у тому, що **вчитель перестає бути основним джерелом знань**. У центрі уроку – проблема чи практичне завдання. А діти мають самостійно знайти шляхи вирішення проблеми, застосовувши наявні знання, здійснивши експеримент і, можливо, зробивши помилки.

Що ж робити учителям? Запропонувати необхідний інструментарій, спостерігати за ходом наукового пошуку, стимулювати до висновків, допомагати зрозуміти і усунути недоліки.

Логічно, що за таких умов на **перший план виходить не володіння теорією**, а вміння використовувати свої знання на практиці. І уроки стають практичними заняттями, які демонструють можливості застосування теоретичних знань у конкретних ситуаціях.

Розробляючи моделі, створюючи проекти, діти аналізують інформацію, співвідносять її з наявним досвідом і знаннями. Це формує в них упевненість у власних силах, переконаність у тому, що вони зможуть за необхідності вирішити складні проблеми.

Групова робота, що часто застосовується у такого роду проектах, привчить висловлювати власну думку, відстоювати її, співпрацювати з однокласниками, сприймати і розуміти точку зору іншої людини. Застосування STEM на уроці навчить дітей сприймати завдання, формулювати дослідницьку гіпотезу, застосовувати оригінальні способи пізнання, розвиватиме аналітичне і критичне мислення.

Як застосувати STEM у навчальному процесі?

Проводити різноманітні дослідження.

Яка довжина аркуша в зошиті? Якої довжини ручка? Як це виміряти? Вже такі завдання покажуть найменшим учням, як працювати з вимірвальними інструментами, як фіксувати, аналізувати, застосовувати інформацію, сформулюють уявлення про 170 м.170 170 о вимірність світу. Що для цього потрібно? Набір інструментів найпростіший – лінійка, трикутник, транспортир, коробка сірників.

З чого почати? Наприклад, у 1 класі дослідити...дерево! На уроці «Я досліджую світ» діти вчаться висловлювати припущення, шукати інформацію для підтвердження або спростування думки, заздалегідь готувати дані для роботи.

Надалі дослідження мають ускладнитися, і теж саме дерево вивчатиметься на уроці «Мистецтва». Юні митці, використовуючи знання з природознавства, у групах малюють ескізи дерева в різні пори року та створюють моделі з конструктора LEGO, що дає можливість інтегрувати робототехніку в навчальний процес.

Можна використати STEM-технології під час інтегрованого уроку з математики і попросити учнів виміряти довжину олівця або парти, ширину зошита чи підручника.

І навіть якщо ваші учні вже розуміють, що таке довжина, що таке ширина, які існують одиниці вимірювання, їм буде цікаво відчувати себе науковцями, що отримують інформацію, застосовуючи спеціальні

інструменти, фіксують і систематизують отримані дані. Звісно, надалі завдання, технології, інструментарій ускладнюватимуться.

У старших класах на уроках можна застосовувати складні прилади, багатокрокові послідовності вимірювань, проводити вже майже лабораторні дослідження. Або власноруч створювати об'ємні моделі геометричних фігур на уроках геометрії, збирати обладнання для проведення досліджень і моделювання різноманітних фізичних чи хімічних процесів.

Запроваджувати STEM-підходи можна не тільки на уроках, безпосередньо пов'язаних з точними науками. Великий простір для пошуків надають й інші предмети. Наприклад, на заняттях образотворчого мистецтва учні можуть спостерігати за кольорами, дослідити процес фотосинтезу, вивчити ефект веселки, провести дослідження з розчином крохмалю та йодом, створити власні копії витворів мистецтва або макети геометричних фігур, працювати з різноманітною інформацією, готувати відповідні презентації тощо.

На уроках учні є не пасивними спостерігачами, а пошуковцями, творцями нового, тому вони краще запам'ятовують те, що «відкрито» ними самими. Використовуючи елементи STEM-технології, вчитель створює для дітей такі можливості, які дозволяють їм бути більш активними, зацікавленими у власній освіті. Працюючи в сучасній школі, педагог повинен чітко усвідомлювати, що STEM-освіта об'єднує в собі міждисциплінарний та проектний підходи, основою яких є інтеграція природничих наук в технології, інженерну майстерність, математику та мистецтво.

Одним із ефективних засобів формування компетентностей є дослідно-проектна діяльність. Виконання навчальних проектів передбачає інтегровану дослідницьку, творчу діяльність учнів, спрямовану на отримання самостійних результатів під керівництвом учителя. Наприклад, особливо цікавими та повчальними були:

- практико-орієнтований проект на екологічну тематику «Декоративна ялинка»;
- дослідницький проект «Заповідники України»;
- пошуково-краєзнавчий проект, який мав три етапи : 1 - «Видатні місця України», 2 – «Зачарована Дніпропетровщина», 3 – «Батьківщина там, де ти живеш»;
- профорієнтаційний проект «Дорога в майбутнє» (11 класники вивчили та проаналізували попит на ринку праці, що дало їм змогу обрати майбутню професію);
- науково-краєзнавчо-етнографічний проект «Українська вишивка рідного краю»;
- практико-орієнтований проект «Ми живемо, щоб пам'ятати»(в якому висвітлені події на сході України) і багато інших.

Під час виконання навчальних проектів вирішується ціла низка різнорівневих дидактичних, виховних і розвивальних завдань: набуваються нові знання, уміння і навички, які знадобляться в житті; розвиваються мотивація, пізнавальні навички; формується вміння самостійно орієнтуватися в інформаційному просторі, висловлювати власні судження, виявляти компетентність. Проектно-дослідна діяльність сприяє формуванню соціальних компетенцій, дозволяє пройти технологічний алгоритм від зародження інноваційної ідеї до створення комерційного продукту – стартапу, а також навчитися презентувати його потенційним інвесторам. У перспективі це сприяє зміні ціннісних пріоритетів та світоглядної позиції у молоді в бік формування відповідальної, соціально-активної, громадсько-патріотичної врівноваженої поведінки.

У нашій школі при вивченні багатьох дисциплін безпосередньо вже зроблені перші кроки впровадження системи навчання STEM як в урочній роботі, так і в позашкільній — це інтерактивні уроки, олімпіади різних рівнів, діяльність Малої Академії наук, участь учнів у різноманітних проектах, конкурсах та заходах:

1. III етап Всеукраїнська олімпіада з навчальних предметів у 2018-2019 н.р.:

- Біологія, Агафонова А., 11 клас Зіменок Л.К.;
- Українська мова, Столяр А., 10 клас Величко Т.Ф.;
- Англійська мова, Столяр А., 10 клас Столяр С.В.; Дудка І., 9 клас Дуднік В.В.;
- Хімія, Костров В., 9 клас Довгань Я.В.;
- Російська мова, Дудка І., 9 клас Шиховцова Ю.І.

2. II етап Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН України у 2018-2019 н.р.:

- Учениця 11 класу Несправа Т., Довгань Я.В.;
- Учениця 11 класу Агафонова А., Зіменок Л.К.

3. Всеукраїнський конкурс юних дослідників «КРИСТАЛИ» МАН, 5 учнів Зіменок Л.К.

4. Всеукраїнська інтернет-олімпіада з предметів початкової школи, 07.11.2018 р. 13 учасників (Дипломи I, II, III 171м...) Губіна Л.В., Шестопад Т.В., Красова Н.В., Атаманенко О.В., Семерак Н.О.

5. Всеукраїнська інтернет-олімпіада з предметів початкової школи, березень 2019 р. 9 учасників (Дипломи I, II, III 171м...) Губіна Л.В.

(Додаток 3)

Одне з основних завдань сучасної школи – створити умови для різнобічного розвитку підростаючого покоління, забезпечити активізацію і розвиток інтелекту, інтуїції, творчого мислення, рефлексії, аналітико-синтетичних умінь та навичок з урахуванням можливостей кожної дитини. Сучасні методи навчання забезпечують активну взаємодію учнів і вчителя в навчальному процесі. Також дуже важливим є те, що використання STEM-технологій як інноваційних методик навчання в освітньому просторі забезпечує рівний доступ дітей всіх соціальних прошарків до сучасних освітніх технологій.

Ефективність STEM-навчання, запровадження інноваційних методик Нової української школи залежить від оновлення матеріально-технічної бази як предметів природничо-математичного циклу, так і навчального закладу в цілому. Навчальні, сучасні інформаційні засоби навчання, вимірні комплекси сприяють мотивації до навчально-дослідної, інтелектуальної й творчої діяльності учнів, розвитку пізнавального інтересу та формують предметні компетентності.

Отже, важливим завданням сучасної освіти є впровадження STEM- технологій та створення педагогічних умов для розвитку творчого потенціалу особистості, самостійного критичного мислення, ціннісних орієнтацій та формування спектра життєвих компетентностей, адекватних новим життєвим реаліям. (Додаток 4)

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Патрикеева, О. STEM – освіта : умови впровадження у навчальних закладах України / О. Патрикеева, О. Лозова, С. Горбенко // Управління освітою. – 2017. - № 1. – С. 28-31.
2. Відділ STEM-освіти [Електронний ресурс] // Інститут модернізації змісту освіти. – Режим доступу до ресурсу: <https://imzo.gov.ua/pro-imzo/struktura/viddilstem-osviti/>.
3. Олексюк О.Р. Аналіз використання електронних ресурсів у науководослідній роботі майбутніх вчителів інформатики /О.Р. Олексюк // Наукові записки. Сер.: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної / наук. 172м.172. В. Радул ; редкол. : С.Величко, В.Вовкотруб, В.Кушнір [та 172м..]. – Кіровоград: РВВ КДПУ 172м.. В. Винниченка, 2014. – Вип. 5.Ч.2. – С. 43-49.

ТЕХНОЛОГІЯ EDUSCRUM НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ВНУТРІШНЬОЇ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ

Літвінова Тетяна Вікторівна, учитель української мови та літератури Курахівської загальноосвітньої школи I-III ступенів №5 Мар'їнської районної ради Донецької області

Головне завдання освітньої системи – підготувати конкурентно спроможного випускника. За словами професора О. Г. Асмолова, «XXI століття – епоха невизначеності, розмаїтості, можливостей та мотивації... Відбувається зміна місії навчання від «навчання як трансляції знань» до «навчання як індустрії можливостей»... Школа майбутнього – це школа мотивації, школа можливостей, школа індивідуальності...» [1]. Знання та навички, яких набувають учні сучасних шкіл, можуть утратити актуальність та затребуваність на ринку вже на момент закінчення навчання, бо на зміну одним професіям приходять інші. Тому сучасна освіта повинна фокусуватися не тільки на предметних компетенціях, але й на особистісних, як це і зазначено в стандартах. Пріоритетні напрями роботи школи - розвиток особистості, когнітивні компетенції, предметні знання. Головним «двигуном» освітніх досягнень є пошукова діяльність учнів, аналіз і синтез інформації, усвідомлення взаємозв'язків і продуктивного використання, спільна діяльність з дорослими, комунікація з «зовнішнім світом», уміння формулювати, відстоювати свої ідеї, рефлексувати, концентруватися, виділяти проблеми та ставити цілі.

Однак реальна сучасна школа – це, зазвичай, класно-урочна система, перевага фронтальної роботи вчителя з класом, трансляція зафіксованого в підручнику змісту. Хоча зрозуміло, що сьогодні вчитель та підручник утрачають монополію на джерело інформації й не можуть змагатися з Інтернетом. Дійсність така, що учні «покоління NET» уже живуть в XXI-XXII столітті, а школи залишаються в XIX-XX. Хибний страх передачі учням повноважень керувати власною пізнавальною діяльністю й використання розумно можливих джерел контенту призводить до реальної втрати авторитету вчителя. Звідси небажання і невміння дітей навчатися: навчання лише для того, щоб скласти іспит, а не заради самого навчання.

Діти повинні отримувати компетенції самоорганізації, постановки цілей, вибору оптимального джерела інформації з урахуванням власних уподобань. Відповідно необхідні методології управління цією діяльністю. З огляду на прагнення сучасних дітей отримати результати «швидко і відразу», а також часту зміну їх мотивації та інтересів, ми зробили вибір на користь гнучких методологій (Agile) та інструментарію Scrum для організації уроків української мови. Гарним інструментом для забезпечення результативної командної роботи учнів у школі може стати сучасна освітня методика EduScrum.

Усі перераховані фактори обумовлюють актуальність представленого проекту.

Мета проекту – розробка уроків (етапів уроків) української мови з використанням технології гнучкого навчання EduScrum.

Задачі проекту: вивчення особливостей застосування технології Scrum на уроках; адаптація технології EduScrum до уроків української мови; методична розробка окремих уроків української мови з використанням методики EduScrum у старшій школі.

Кінцевий продукт: опис (методична розробка) етапів командної (групової) роботи з використанням EduScrum на уроці української мови.

Гіпотеза: застосування Agile-технологій та методики EdScrum на уроках української мови може стати центром інновацій, творчості як учителя, так й учня, бо самоорганізований клас – клас майбутнього.

I. ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ EDUCATION SCRUM

1. **Методологія гнучкого управління Scrum.** EduScrum – адаптація Scrum для освіти. EduScrum продовжує та розвиває головні цінності гнучкого підходу (методології Agile). Інноваційність методики в тому, що відповідальність за освітній процес передається від учителя до учнів: учням дається свобода самим формувати освітній процес. На перший план ставиться ефективність взаємодії, використання особистих якостей учнів та розвиток особистості. Scrum передбачає Скрам Команди (Scrum Teams) з відповідними ролями (roles), події (events), артефакти (artifacts) та правила (rules). Кожен компонент Scrum має своє призначення та є ключовим для успіху та використання Scrum.

Сутність Scrum полягає в маленькій команді, що є самоорганізованою, надзвичайно гнучкою та адаптивною. У команді, яка працює над проектами за Scrum-принципам, виділяють три ролі: 1)Скрам-майстер (Scrum Master) - "менеджер" проекту, який коректно веде скрам-процес і відповідає за взаємодію в команді; 2)Власник продукту (Product Owner) - представляє інтереси кінцевих користувачів і відповідає за продукт; 3)Команда Розробки (Development Team).

Ефективність і високу швидкість роботи у Scrum забезпечують наступні правила:

1. На початку кожного спринту проводяться збори - планування спринту (Sprint Planning Meeting).

2. Кожен день проводиться "літучка": щоденне 15-хвилинне збори (Daily Scrum meeting), у ході якого кожен член команди відповідає на питання: "Що я зробив для проекту вчора?", "Що я зроблю для проекту сьогодні?" і "Які перешкоди я зустрів?".

3. У кінці спринту проводиться Огляд підсумків спринту (Sprint review meeting), на якому всім зацікавленим особам демонструється отриманий результат.

4. На завершення проводиться Ретроспективна нарада (Retrospective meeting), на якій учасники оцінюють ефективність завершеного спринту і планують поліпшення наступного.

Scrum прийшов зі сфери інформаційно-комунікаційних технологій (ІТ-сфери) і досі є мейнстримом. Усе більше професіоналів знаходять засоби застосування методики Scrum в інших царинах, у тому числі і в освіті.

2. **Scrum в освіті.** Основна ідея навчання eduScrum полягає в усвідомленому засвоєнні нового матеріалу учнями через їх тісний контакт з іншими учасниками навчального процесу, а також у вивченні ними власних можливостей. У рамках eduScrum технології учням дається свобода самим формувати освітній процес усередині позначених меж і цілей навчання. Учитель «визначає» завдання, спрямовує навчальні групи, контролює і дає поради. Такий підхід до навчання дозволяє учням нести відповідальність за свої дії, що призводить до підвищення якості знань і до скорочення часу навчання. А це, в свою чергу, сприяє їх особистісному розвитку - зростає впевненість у собі та інших. Концепція eduScrum, як і концепція Scrum, має на увазі формування команд, призначення певних ролей, етапів, артефактів і дотримання певних правил [2, с. 86].

Процес роботи в eduScrum починається з розподілу ролей:

В eduScrum учитель виконує роль Власника продукту (Product Owner) - представляє інтереси кінцевих користувачів і відповідає за продукт. Власник продукту - єдина людина, яка відповідає за управління скрам-картою теми. **Управління скрам-картою теми складається з:**

1. Первинного пояснення учням, що таке eduScrum (робиться один раз, займає 2 години).

2. Визначення навчальної мети спринту.

3. Визначення та пояснення критеріїв оцінювання. Важливо чітко роз'яснити, за якими критеріями буде оцінюватися досягнення навчальної мети. Тільки в цьому випадку команди зможуть працювати автономно (над експериментами, документами, презентаціями тощо).

4. Підтримка команд учнів: після визначення навчальної мети і критеріїв відповідності, власник продукту може підтримувати команди безпосереднім навчанням, наданням різних навчальних матеріалів. Учитель повинен заохочувати співпрацю між командами, бо учнівські команди можуть навчитися на досвіді успіхів і невдач інших команд.

5. Забезпечення участі всіх учнів у процесі. Також в його обов'язки входить підготовка скрам-майстра для кожної теми.

Scrum команда - команда учнів - група з 4-5 чоловік, які працюють спільно, щоб до кінця спринту досягти мети, поставленої власником продукту. Правила команди:

1. Команди повинні бути здатними до самоорганізації, тобто ніхто (включаючи власника продукту) не говорить, як треба досягати навчальної мети.

2. Учасники команди повинні мати різні навички. Робота в такій команді також сприяє розвитку учнів.

3. Відповідальність за виконану роботу учасники команди несуть разом.

4. Команда учнів самостійно відстежує свій прогрес і якість роботи відповідно до вимог власника продукту.

У кожній команді учні визначають Scrum-майстра - лідера, який допомагає іншим будувати роботу оптимальним чином, відстежуючи рух до отримання продукту або результату (до спільної мети), але він не керує командою.

До обов'язків Scrum-майстра входить організація роботи з планування спринту; позначення руху на Scrum-дошці (дошці завдань); організація та проведення Scrum-мітингу; координація роботи групи і виконання завдань усіма учасниками групи; проведення рефлексії виконаної роботи в команді [3, с. 8].

Scrum Artifacts надають ключову інформацію, яку команда Scrum і зацікавлені сторони повинні знати для розуміння продукту, що розробляється, про виконані та заплановані заходи в проекті.

Основою Scrum є Спринт, що триває місяць або менше, у результаті якого створюють “готовий” Інкремент продукту. Тривалість Спринтів є однаковою протягом усього періоду розробки. Наступний Спринт починається відразу ж після закінчення попереднього. Спринт складається із Планування Спринту, Щоденних Скрамів, розробки, Ревю Спринту та Ретроспективи Спринту [3, с. 5].

Під час Спринту не допускається внесення жодних змін, які би ставили під загрозу досягнення Цілі Спринту; вимоги до якості продукту залишаються незмінними. Робота, яку будуть виконувати під час Спринту, планують на нараді з Планування Спринту (*Додаток 2*). Скрам Команда спільно розробляє план. Скрам Майстер відповідає за те, щоб нарада відбулася і учасники розуміли її мету. Скрам Майстер вчить Скрам Команду дотримуватись встановлених часових рамок під час нарад. Планування Спринту відповідає на такі питання:

- Який Інкремент буде розроблено під час Спринту?
- Як буде розроблено Інкремент?

Команда з Розробки планує функціональність, яку буде розроблено під час Спринту. Власник Продукту обговорює ціль, якої потрібно досягти в цьому Спринті, та елементи Беклогу Продукту, виконання яких допоможе досягнути Цілі Спринту. Уся Скрам Команда спільно працює над тим, щоб зрозуміти, що потрібно буде виконати протягом Спринту.

Вхідними даними для цієї наради є Беклог Продукту, останній розроблений Інкремент продукту, можливості Команди з Розробки та попередні показники її продуктивності. Кількість елементів із Беклогу Продукту, які Команда здатна виконати у Спринті, визначає саме Команда. Тільки Команда з Розробки може об'єктивно оцінити обсяг роботи, який вона зможе виконати в наступному Спринті.

Беклог Продукту — це впорядкований список усього, що повинен містити продукт; він є єдиним джерелом вимог до будь-яких змін у продукті. Власник Продукту відповідає за Беклог Продукту, його вміст, доступність та впорядкування. Беклог Продукту завжди оновлюють. Його початкова версія містить лише відомі та найбільш зрозумілі вимоги. Елементи Беклогу Продукту повинні мати короткий опис, порядковий номер, оцінку обсягів роботи та цінність. Коли продукт починають використовувати і є можливість отримати перші відгуки, його Беклог стає більш повним та вичерпним. Вимоги до продукту постійно змінюються, тому Беклог Продукту — це живий артефакт. Покращення Беклогу Продукту (Product Backlog refinement) — це додавання деталей, оцінка очікуваних затрат часу та впорядкування елементів. Це безперервний процес, під час якого Власник Продукту та Команда з Розробки деталізують вимоги Беклогу Продукту. Елементи Беклогу Продукту, над якими Команда з Розробки працюватиме у наступному Спринті, повинні бути деталізовані так, щоб будь-який елемент міг стати “виконаним” у рамках одного Спринту. Елементи Беклогу Продукту, які можуть бути “виконані” за один Спринт, Команда з Розробки позначає “готовими” для вибору в Планування Спринту.

Робота команд проводиться за Scrum- дошкою, яка складається з колонок («Зробити», «У процесі», «Потребує перевірки», «Зроблено»), кожна з яких заповнюється стікерами із завданнями, які команда учнів (або одна особа) повинна виконати протягом проекту (уроку, навчальної теми тощо) для досягнення цілі. Стікери з завданнями просуються колонками в міру наближення до стану «зроблено» і забезпечують прозорість прогресу.

Правила використання Scrum-дошки:

- Дошку має бути видно всім учням під час усього проекту (теми, уроку). До речі, вона може бути онлайнною.
- Окремих командам можна давати окремих ватман (виділяти окреме місце великої дошки) для роботи.
- Завдання мають бути написані і приклеєні на стікерах, щоб можна було їх швидко переміщувати.
- Розподіляючи завдання, діти самі, знаючи свої сильні сторони й сильні сторони однокласників, призначають ролі для виконання завдань.
- Учитель має вчасно перевіряти виконання завдань і переміщувати стікери з колонки «Потребує перевірки» до «Зроблено».
- Окремі стікери учні можуть самостійно переміщувати до колонки «Зроблено» (усе залежить від складності завдання, наявності добре розроблених критеріїв оцінювання тощо).
- Якщо на дошці з'являтимуться індивідуальні завдання для учнів, то краще їх писати на стікерах різних кольорів (варіант – кожна команда отримує завдання певного кольору).
- Варто з самого початку визначити часові межі виконання проекту (в цій методиці вони називаються «спринт») і відразу зафіксувати їх на дошці [4].

II ПЕРЕДБАЧУВАНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ПРОЕКТУ, РИЗИКИ

До очікуваних результатів реалізації представленого проекту можна віднести: підвищений інтерес учнів та їх стійка мотивація до навчання з використанням технології EduScrum; високий рівень якості освітньої підготовки учнів; сформованість ключових компетенцій, пов'язаних з умінням працювати в командах, ставити цілі, планувати їх досягнення.

Очікуваний ефект, головним чином, характеризується підвищенням навчально-пізнавальної мотивації, зростанням інтересу дітей до вивчення рідної мови. Освітній ефект пов'язаний з ростом якості освітньої підготовки.

Виховний і громадський ефекти пов'язані з формуванням в учнів почуття відповідальності за свій результат і результат роботи команди; формуванням лідерських якостей; формуванням умінь планувати виконання роботи, будувати навчальне співробітництво, взаємодіяти; формуванням почуття взаємної поваги.

Основні ризики та шляхи їх мінімізації

№ З / П	Основні ризики проекту	Шляхи їх мінімізації
1	Негативні результати впровадження проекту (відсутність зростання навчально-пізнавальної мотивації)	Організований плановий контроль усіх заходів з впровадження проекту. Зміна цілей і завдань роботи в ході наступних Беклогів, зміна артефактів
2	Невиконання календарно-тематичного планування	Своєчасне коригування КТП з урахуванням змін

Упровадження й реалізація проекту

Упровадження групової роботи за технологією EduScrum не вимагає серйозної технічної оснащення навчальних кабінетів. Усі артефакти можуть бути підготовлені вчителем.

Проект розрахований до 2020 року з можливістю пролонгації. У даний час широко використовується групова робота із застосуванням описаної в проекті методики в 10-11 класах (Додаток 5).

Результат використання даної технології - підвищення інтересу дітей до уроків української, підвищення внутрішньої мотивації, розвиток творчого мислення, ключових компетенцій, пов'язаних із самовизначенням і вміннями роботи в командах.

Висновок. У ході виконання проекту і його апробації встановлено, що методика EduScrum може успішно використовуватися на уроках української мови. Гнучкість методики дозволяє говорити про можливість її застосування щодо значної частини програмного матеріалу з української мови в 10-11 класах. У результаті проекту розроблено і пройшли практичну апробацію, продемонструвавши ефективність, уроки української мови із застосуванням зазначеної методики. Проект демонструє можливість розширення підходу (використання EduScrum) щодо предметів гуманітарного циклу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Agile-уроки для покоління Net [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://edexpert.ru/agile> (дата звернення 26.05.2019). – Назва з екрана.
2. Стеллман Э. Постигаая Agile. Ценности, принципы, методологии / Э. Стеллман, Д. Грин. – Манн, Иванов и Фербер, 2018. – 448 с.
3. Кен Швабер, Джефф Сазерленд. Посібник зі Скраму. Повний навчальний посібник зі Скраму: правила гри. Жовтень 2017. – 21 с.
4. SCRUM-дощка: як ефективно використати вчителю та учням [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://teach-hub.com/scrum-doshka/> (дата звернення 28.05.2019). – Назва з екрана.

ЕЛЕКТРОННІ ІНСТРУМЕНТИ СУЧАСНОГО УРОКУ

Полонська Альфія Саліхівна, учитель інформатики Новогродівського закладу загальної середньої освіти I-III ступенів №7 Новогродівської міської ради Донецької області

Постійний розвиток інформаційних технологій сприяє розвитку сервісів, які забезпечують роботу за всіма спектрами інформаційних ресурсів, що відрізняються один від одного формами представлення та методами обробки складових їх інформаційних об'єктів. Найбільш відомими є сервіси із зберігання даних, електронної і голосової пошти, відео-сервісу, передачі повідомлень і блоків даних, організації і управління діалогом партнерів, надання з'єднань.

Мережеві сервіси Інтернет змінюються, інтегруються і доповнюються та характеризують розвиток різних поколінь Інтернет. Сервіси, де потрібна негайна реакція на отриману інформацію, тобто, отримувана інформація є, по суті справи, запитом, відносяться до інтерактивних сервісів, а сервіси відкладеного читання характеризуються відсутністю негайного повернення інформації та реакції.

Сучасне молоде покоління вже активно використовує мобільні пристрої та Інтернет, і перед вчителями стоїть важливе завдання впровадити знайомі учням технології в освітній процес. Це дозволяє не лише зробити навчання цікавим, а й відкриває безліч нових можливостей: і дистанційна освіта, і інтерактивні курси, й ігрові формати засвоєння знань. Ця здатність «бачити» одночасно кілька екранів призводить до того, що швидкість сприйняття інформації різко зростає. Мозок звикає до високої швидкості обробки потоку різноманітної інформації, через що дитині може бути нудно в школі – вчителі не можуть утримати увагу дітей, зосереджуючи їх на чомусь одному.

При вивченні інформатики учні мають в першу чергу навчитися використовувати інтернет-сервіси для навчання, що робить уроки більш цікавими, мобільними.

На основі використання сучасних інтернет-сервісів мною було розроблено цикл уроків для учнів 9 класу з теми «Комп'ютерні публікації» (5 год).

38.	Поняття комп'ютерної публікації. Програмні засоби для створення публікацій. Види публікацій та їх шаблони. Структура публікації. Основні складові публікацій.
39.	Алгоритм створення комп'ютерної публікації. Створення, збереження, відкривання та друк

	публікацій.
40.	Особливості роботи з графічними і текстовими об'єктами під час створення комп'ютерних публікацій. Зв'язки між об'єктами публікації.
41.	Практична робота 8. Створення простої комп'ютерної публікації на базі шаблону
42.	Практична робота 9. Проектування та створення комп'ютерної публікації для подання результатів самостійного дослідження.

На різних етапах уроку були використані онлайн сервіси:

- Електронні матеріали до підручника «Інформатика, 9 клас» Морзе Н.В. та ін. Блог одного із авторів підручника Ольги Барної <http://inf9-m.blogspot.com/>. На цьому ресурсі ми можемо ознайомитися з методичними рекомендаціями та скачати файли-заготовки до виконання вправ та практичних робіт.

- Сервіс створення ребусів <http://rebus1.com>. Це унікальна розробка з україномовним генератором ребусів. Задаємо будь-яке слово або фразу, і програма миттєво згенерує по вашому запиту ребус. Наприклад: Публікація, брошура, буклет. Картинку з ребусом можна роздрукувати або подати в електронному вигляді.

- Сервіс інтерактивних вправ <https://learningapps.org/> дозволить провести перевірку вивченого матеріалу в кінці уроку або при перевірці домашнього завдання. Цей сервіс дозволяє створити різноманітні завдання, доступ до вправ за посиланням, за QR-кодом, HTML-код для розміщення на власному сайті (блозі). Мною створена вправа *Вікно програми Microsoft Publisher 2013*.

- Сервіс для створення тестів, кросвордів, логічних ігор <https://onlinetestpad.com/>. Дуже мені подобається. Цей сервіс теж підтримує українську мову. На ньому можна створювати тести та опитування з різними типами завдань та оцінюванням. Діти проходять тестування, їх результати приходять в особистий кабінет вчителя. Я використовувала тест для повторення *Робота з текстовими документами*.

- Сервіс для створення віртуальних дошок <https://padlet.com/>. Можна створити прекрасні дошки, документи і веб-сторінки, які легко читати і цікаво брати участь у їх створенні. На етапі виконання практичних робіт, вправ, виконання домашнього завдання, спільних проектів, для виконання завдань під час карантину використовую цей сервіс. Роботи з публікаціями учнів 9 класу.

- Безплатний генератор QR-кодів, який підтримує українську мову <https://qrcode.trustthisproduct.com/free-qr-code-generator.php> дозволяє створювати статичні, динамічні, кольорові QR-коди. Дуже сподобалося учням та учителям нашої школи під час тижня інформатики виконувати завдання квестів з використанням QR-кодів.

Переконана, що сервіси, описані в роботі дозволять учителю зацікавити дітей до вивчення матеріалу уроку, вони досить прості у використанні.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ

Демчук-Маригіна Дар'я Павлівна, педагог-організатор, учитель географії спеціалізованої школи I-III ступенів № 207 з поглибленим вивченням англійської мови Деснянського району міста Києва

Мобільні телефони на уроках – горе для багатьох вчителів, але з інтернету та соціальних мереж можна взяти безліч інформації, котрі допоможуть в проведенні уроків. Актуальність дослідження полягає у тому, що географія – наука, котра потребує оновлення інформації шохвилинно, тому в умовах розвитку сучасного суспільства необхідно бути на «ти» з інтернет-ресурсами, котрі дозволять використовувати найновішу географічну інформацію. Онлайн додатки, QR коди та соцмережі допоможуть учителю зацікавити учнів та зробити урок більш сучасним та вмотивувати учнів по навчання.

Мета дослідження – показати, що мобільний телефон та інтернет можуть стати в нагоді при викладанні предметів географічного циклу та допоможуть учителю зробити уроки інтерактивними, інноваційними та підвищити мотивацію учнів до вивчення географії і природознавства.

На сьогоднішній день існує безліч джерел, щоб знайти найактуальнішу географічну інформацію, котру можна використовувати одразу на уроці. Найпопулярнішими онлайн картографічними джерелами є:

<https://www.arcgis.com/index.html>

<https://worldmapper.org/>

<https://www.bouncymaps.com>

<https://www.google.com/maps>

<https://24timezones.com/>

<http://www.ua-maps.com/>

<https://www.nasa.gov/>

Але якщо звернути увагу на найбільш популярну карту Google Maps, то її також можна цікаво та корисно використовувати під час уроків географії. Google Maps можна використовувати в задачах на географічну номенклатуру, відстань між об'єктами, час, протяжність.

Для вивчення номенклатури задачі формуються так, щоб учень вимушений був ввести координати або назву об'єкту, тим самим знайти його на карті. Для подальшого аналізу даних об'єктів google дозволяє розрахувати відстань між об'єктами та порівняти з тими, що розраховуються стандартним шляхом у задачах.

Розрахувавши відстань між об'єктами можемо дослідити різницю у часі та провести аналіз щодо розташування в годинних поясах. Крім того, дана карта дозволяє визначити час подорожі між об'єктами, аналогічно можемо порівняти з розрахунковими задачами. Для зручного та корисного використання мобільних телефонів на уроках існують наступні сайти:

- <https://learningapps.org/>
- <http://rebus1.com/ua/index.php>
- <https://online.seterra.com/>
- <https://create.kahoot.it/go/>
- www.youtube.com

Розглянемо більш детально переваги та недоліки кожного і можливості їх використання в навчальному процесі.

<https://learningapps.org/> - сайт інтерактивних ігор. Тут міститься готова база ігор з усіх шкільних предметів, або є можливість створення власних. Можливості для різноманітних форм: відповідність, знайди відповідь, доповни речення, обері варіанти відповідей, аудіовідповідність, відео, пазли. Даний сайт дозволяє додати інтерактивності під час уроку та дозволяє учням працювати як самостійно, так і в командах.

Сайт <http://rebus1.com/> допомагає учителю створити ребуси та зашифрувати поняття. Учитель може в режимі онлайн створити ребус та дати учням завдання розгадати йому. У ребуси можна сховати поняття, котрим в переліку завдань контрольної роботи, необхідно буде дати визначення.

<https://online.seterra.com/> - один з сайтів онлайн карт. Даний сайт дозволяє вивчати країни, їх місце розташування, прапор, столицю, найвизначніші архітектурні пам'ятки. В ігровій формі можна вивчати карту з учнями будь-якого класу, оскільки це буде незвично та зацікавить учнів.

<https://geoguessr.com/> - це онлайн гра, де ти потрапляєш в певне місце на планеті та за пейзажами повинен дізнатися в якій місцевості знаходишся.

Дана гра допомагає розвивати вміння аналізувати та будувати логічні ланцюги, адже уважно досліджуючи місцевість, що оточує, її природу, архітектуру, можна зробити висновки про материк, країну. Гра дозволяє подорожувати по всьому світову та зрозуміти як виглядають пейзажі, котрі учні, зазвичай, читають опис у підручниках.

Одним з найпопулярніших онлайн інструментів є використання QR-кодів. Адже даний інструмент є універсальним та дозволяє використати в собі будь-яку інформацію. За допомогою кодів можна незвично задавати учням домашнє завдання. В QR кодується параграф онлайн підручника, з яким необхідно ознайомитися, посилання на перегляд відео-ролику, статтю до теми уроку тощо. Інший варіант використання – одразу на уроці. Для прикладу дослідимо тему 9 класу «Енергетика України», а саме, практичну роботу з нанесення на контурну карту різних типів електростанцій. Звичний перелік ЕС можна представити серією QR-кодів, котрі учні мають на швидкість просканувати та нанести на карту у вірному порядку. Таким чином, звичайна практична робота перетворюється на активну гру. QR-коди можуть стати цікавою формою для створення тематичних онлайн каталогів: корисні копальни, збірник мультфільмів про природу материку, твори мистецтва про гідросферу.

Найпопулярніший онлайн сайт учнів www.youtube.com також може стати джерелом географічної інформації, особливо вже готові канали, зі збірками коротких відеороликів з програмним матеріалом: Канал «Цікава наука», Канал «Нова школа», «Уроки тітоньки Сови».

Учні класу можуть створити свій канал та знімати власні відеоролики. Робота в групах допоможе зробити інтеграцію предметів, географія-інформатика, а також допоможе учням розвивати свої навички театрального мистецтва, робота з відео редакторами і тд. Формою роботи з мобільними телефонами є робота у форматі онлайн тестування. До уваги сервіси, що дозволяють працювати в даних форматах:

Classtime.com, Zzish.com, Kahoot.

Кожен сервіс має свої переваги та недоліки.

Classtime.com Переваги: Робота на уроці; Оцінювання в реальному часі; База запитань ЗНО; Безкоштовно, але наявний платний контент. Недоліки: Не практичність для домашнього завдання.

Zzish.com Переваги: Робота в дистанційному режимі або в класі; Час старту та фінішу встановлює вчитель; Безкоштовно. Недоліки: Англomовна версія; Оцінювання в 100-бальній системі гри.

Kahoot Переваги: робота в реальному часу; формат змагання на швидкість; яскравий дизайн. Недоліки: частково англomовна версія; система оцінювання результатів.

Окремим блоком розглянемо використання інтернет-ресурсів під час домашніх завдань.

Для завдання додому творчим завданням буде створення гіф картинок. Для цього у нагоді стане наступний сайт <https://giphy.com/>.

Зважаючи на популярність збору Likes, завдання може бути оцінено класом рейтинговим шляхом. Кожен учень індивідуально виконує завдання та популяризує його в мережі. Найвищий бал отримує учень, котрий зібрав найбільшу кількість «лайків» та став найпопулярнішим.

Інтернет посідає вагомє місце у житті кожного учня, проте, на жаль, часто учні не вміють знаходити корисну та правдиву інформацію. Тому корисним стане завдання на пошук посилань з інтернету. Завдання пошуку інформації на вузьку тему змусить учнів вчитися надавати критерії пошуку та сформувані конкретний

запит. Це допоможе учням в подальшому навчанні в університеті та покаже користь від глобальної мережі не тільки в напрямку розваг.

Сьогодні найпопулярнішою соціальною мережею учнів є Instagram. Проект «Харчова промисловість України в моєму холодильнику». Учителю задає хештег, наприклад, #schoolDZ. Учні повинні зробити фото продуктів зі свого холодильника, котрі були виготовлені в Україні. Під час уроку учні заходять за тегом та спільно аналізують всю харчову промисловість України. Таким самим шляхом можемо дослідити Міжнародні корпорації, товари яких продаються в наших супермаркетах.

Отже, сучасне суспільство та стиль життя учнів потребують інноваційних технологій в педагогічній діяльності кожного учителя. Інтернет-ресурси – це можливість навчити учнів використовувати web мережу для навчання. Тому дане дослідження і є актуальним та цікавим. Учні люблять користуватися мобільним телефоном та додатками, а мета вчителя – направити це бажання учнів в корисне русло.

ДОСВІД СТВОРЕННЯ STEM-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАЛЬНОГО ВІДЕО-КОНТЕНТУ

Воронкін Олексій Сергійович, викладач-методист Обласного комунального закладу «Севєродонецький коледж культури і мистецтв імені Сергія Прокоф'єва», кандидат педагогічних наук

Учасники навчально-виховного процесу щороку все частіше застосовують додаткові комунікаційні ресурси, що обумовлено неперервним розвитком інформаційних технологій. Слід звернути увагу на дослідження “Стан цифрового навчання в освіті”, що проводилося Schoology з травня по червень 2018 року та охопило 9279 фахівців освітньої сфери з США і 65 країн світу [9, с.30]. Розподіл відповідей щодо частоти використання в їхніх закладах цифрового навчального контенту складається із дев'яти типів, серед них на першому місці – хмарні документи спільного використання; на другому – статичні документи у форматах PDF, Word Docs тощо; на третьому – відео ресурси (більше 55 % респондентів повідомили про їх використання).

Відео ресурси допомагають засвоїти до 65 % навчального [1]. Тільки на YouTube кожну хвилину завантажуються понад 300 годин відеороликів [4]. Завдяки поширенню ідей змішаного навчання, підвищенню уваги громадськості до відкритих онлайн курсів, а також ініціативам викладачів, навчальних закладів і влогерів суттєво збільшується й кількість навчального відео. Таким чином, маємо всі підстави розглядати відео не тільки як засіб підвищення мотивації, а як засіб підвищення ефективності навчального процесу в цілому.

Дослідимо сутнісну характеристику методичного потенціалу навчального відео, для чого: окреслимо основні теоретичні відомості про відеохостинг YouTube; розглянемо приклади навчальних відео каналів; розкриємо специфіку використання авторського каналу YouTube, визначимо його статистичні дані.

Відеохостинги дозволяють публікувати, редагувати, переглядати, коментувати відеоматеріали, створені користувачами. Одним із найбільших відеохостингів, чия аудиторія складає понад 1,3 мільярда людей, є YouTube. За даними сайту Alexa.com YouTube займає друге місце у світі за кількістю відвідувачів [10]. Відповідно до статистичних даних дослідження Audience Profiling Study 2016 понад половини YouTube-користувачів України дивляться відео з освітньою метою [7]. Тож його доцільно застосовувати для поширення навчальних відеоматеріалів. Розглянемо узагальнено декілька прикладів YouTube-каналів.

Канал NPTEL (<https://www.youtube.com/user/nptelhrd>) надає доступ до лекцій Індійського університету віддаленого навчання з інформатики, інженерії, електротехніки, електроніки, машинобудування та інших курсів. Відеоконтент складає біля 56000 годин. Канал має 1,5 мільйона підписників.

Канал “Фізика за хвилину” (<https://www.youtube.com/user/minutephysics>) веде американський математик і фізик Г. Райх, який втілює ідею пояснювати різні питання з фізики за кілька хвилин. На канал підписано 4,6 мільйонів користувачів YouTube.

Канал Академія Хана має понад 4,8 мільйонів підписок (<https://www.youtube.com/user/khanacademy>). На ньому поширюються у практичних прикладах мікролекції та методичні матеріали з математики, біології, хімії, фізики, історії, економіки, фінансів і багатьох інших сфер.

На каналі “Павел ВИКТОР” (<https://www.youtube.com/user/pvictor54>) викладач Рішельєвського ліцею П. Віктор публікує від 2 хвилинних відеороликів до повнометражних фільмів з дикторським текстом і музичним супроводом, що відображають різні сторони ліцейського життя. На окрему увагу заслуговує курс *відео уроків фізики*, що охоплює всі теми поглибленої програми 9–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів. Канал має 280 тисяч підписок.

Аналіз відео контенту вказує на різноманітні варіанти застосувань відео у навчанні – це потокові трансляції, блоги, документальні, дискусійні та мультиплікаційні фільми, презентації, інструкції, демонстрації, лекції, тренінги, записи вебінарів тощо.

3 жовтня 2011 року автор публікації веде YouTube-канал “voronkinalex”. Навчальний канал досить популярний – має 177473 переглядів по всьому світі. Необхідність його створення спочатку полягала в підтримці авторського відкритого онлайн курсу “Вступ до фізики звуку”, який проходив у жовтні – грудні 2011 року [2]. Тоді в рамках вебінарів, що проводилися на платформі WizIQ, демонструвалися відео-фрагменти фізичних експериментів шляхом ретрансляції з YouTube. З часом акцент почав зміщуватися на використання відео в аудиторному навчанні. З'явилася ідея створювати деякі фізичні експерименти по-новому. Однак їх підготовка і проведення в аудиторії займала б тривалий час від тривалості заняття. Так і виникла ідея

записувати такі відео в позаурочний час з натхненними учнями, а потім шляхом обробки матеріалу і відео монтажу доводити їх тривалість від 4 до 15 хвилин [11].

Наприклад, відеоролик “Кільця Ньютона” (<https://youtu.be/r0Sa4b1fNM>) записувався на прикладі мильної бульбашки у темній аудиторії, триває 6 хвилин. Підбір техніки освітлення дозволив добитися високої контрастності інтерференційних ліній, що чітко унаочило процеси утворення інтерференційних максимумів і мінімумів у мильній плівці.

Відеозапис капілярного ефекту здійснювався понад годину, а ефект прискореного руху дозволив вкластися в 7 хвилинний підсумковий відеоролик (<https://youtu.be/F5QK925pgwA>).

Ще один приклад – відео “Саморобний 3D проєктор” (<https://youtu.be/5VPyeAe1y3U>), яке переглянуло понад 1100 користувачів. Це відео було рекомендовано як додатковий матеріал до підручника “Я досліджую світ” [6].

**ПЕРЕЛІК ВІДЕО-УРОКІВ І ПІЗНАВАЛЬНИХ ВІДЕО,
РОЗМІЩЕНИХ У 2018-2019 РОКАХ НА СЕРВІСІ YOUTUBE**

№	Назва	Посилання	Тривалість
Відеоуроки			
1	Паперові кільця міцніше дерев'яної палиці?	https://youtu.be/S-Elq5tzWRo	02:06
2	Демонстрація капілярного ефекту	https://youtu.be/F5QK925pgwA	07:30
3	Скраплений газ і туман	https://youtu.be/M6YaUkoXOHg	06:03
4	Фрагмент практичної частини уроку “Умови виникнення електричного струму”	https://youtu.be/Iakmlgsc9Ag	05:53
5	Демонстрація акустичної стоячої хвилі у трубці Кундта	https://youtu.be/Z9wq6qzTHTM	04:21
6	Спектральний аналіз музичних сигналів	https://youtu.be/4BY86r5NhGg	22:27
7	Аналіз і синтез звуків мови	https://youtu.be/FygB55d91DA	12:19
8	Формантний аналіз голосних звуків (в рамках спектрального аналізу)	https://youtu.be/2MW33qaq2Rk	08:55
9	Кільця Ньютона (на прикладі мильної плівки)	https://youtu.be/r0Sa4b1fNM	06:38
10	Саморобний 3D проєктор	https://youtu.be/5VPyeAe1y3U	14:07
11	CD/DVD спектроскоп за 10 хвилин (частина 1)	https://youtu.be/pTdppFNQ35U	07:31
12	CD/DVD спектроскоп: приклади (частина 2)	https://youtu.be/K1GmFWTaLF0	04:38
13	Світ в ультрафіолетових променях (демонстрація)	https://youtu.be/tDxqLZajQzw	25:45
14	Стоячі хвилі на поверхні води (демонстрація в ультрафіолеті)	https://youtu.be/GhdE2LUf_jI	04:11
Пізнавальне та методичне відео			
15	Трирівневий підхід до організації особистісно зорієнтованого навчання фізики	https://youtu.be/cPuwGVV40qo	21:18
16	Використання засобів відеоаналізу у курсі фізики	https://youtu.be/ofI5P2fCsYU	18:58
17	Фізика в різдвяну сесію міжнародної зеленої школи (2018)	https://youtu.be/WM52-wlQgMI	24:23
18	Magic science with Oleksii Voronkin	https://youtu.be/ejbZAuGBxp0	04:39
19	Ультрафіолетове випромінювання. Значення в природі, використання в техніці і мистецтві	https://youtu.be/HCT8f--G_cg	16:35
20	Введення нот і виведення звуку за допомогою MIDI	https://youtu.be/5hcL1FYLkt0	04:31
21	Творчі роботи студентів у нотному редакторі MuseScore	https://youtu.be/IYyhdXfs5WI	14:44

У цей час ми записуємо STEM-орієнтовані (Science, Technology, Engineering, Mathematics) відеоролики, призначені для студентів Северодонецького коледжу культури і мистецтв імені Сергія Прокоф'єва як

доповнення до аудиторного навчання (Додаток 1). Так, за 2018 рік було записано 17 міждисциплінарних навчальних відео, серед яких – спектральний аналіз музичних сигналів, аналіз і синтез звуків мови, скраплений газ і туман. Такі відео стало зручно демонструвати під час очних занять, а ті учні, які з різних причин пропустили заняття, змогли переглядати експерименти дома в зручний для себе час за наданим посиланням [11]. Доступ до всіх матеріалів є відкритим.

Ще одним цікавим прикладом нашої діяльності була відеозйомка механічного руху матеріальних тіл з метою подальшого аналізу кінематичних характеристик у програмі Tracker (<https://physlets.org/tracker>). Такі відео також опубліковані на каналі й призначені для проведення лабораторних робіт “Плоский рух матеріальної точки”, “Рух м’яча, кинутого під кутом до горизонту”, “Визначення прискорення вільного падіння за допомогою математичного маятника”, “Рівноприскорений рух без початкової швидкості”, “Дослідження руху тіла під дією сили тяжіння” та ін. Методичні рекомендації щодо проведення цих робіт з використанням відзнятого відео докладно подано у нашій роботі [3].

На сьогоднішній день відео на каналі згруповані у 8 тематичних плейлистах: STEM-уроки; програмна імітація акустичних явищ; відеозаписи для Tracker; доповіді в рамках сесій STEM-школи; добірка матеріалів з акустики; події та новини; доповіді на конференціях; різне.

Скористуємося вбудованим засобом Analytics, який дозволяє отримати статистичні дані **за весь період існування каналу** (5 жовтня 2011р. – 14 травня 2019р.):

- Час перегляду – час, протягом якого глядачі каналу, в тому числі учні, дивилися відео – 258957 хвилин.
- Загальна кількість переглядів всіх відео на каналі – 178610.
- Середня тривалість перегляду всіх відео роликів, опублікованих на каналі – 1 хвилина 30 секунд.
- Рівень умотивованості аудиторії до взаємодії з відео. Відеоконтент сподобався 707 користувачам і не сподобався 56.
- Середня тривалість перегляду відео роликів з підвищенням віку глядача від 18 до 64 років збільшується з 1 хвилини 22 секунди до 1 хвилини 53 секунд (табл. 1).
- У табл. 2 наведена статистика пристроїв, з яких переглядають відео, а в табл. 3 – основні способи поширення відео. Найчастіше глядачі відкривають відеоролики на комп’ютерах, мобільних телефонах і планшетах. Посилання на відео переважно копіюють в буфер обміну, а далі розсилають через соціальні мережі та месенджери для смартфонів. Разом з цим окремі відео розміщуються на зовнішніх веб-сайтах і додатках (табл. 4).

Таблиця 1. Середня тривалість перегляду всіх відео на каналі

Вік глядача	Середня тривалість перегляду (хв:с)
18–24	1:22
25–34	1:29
35–44	1:44
45–54	1:48
55–64	2:06
більше 65	1:53

Таблиця 2. Пристрої, з яких переглядають відеоролики

Тип пристрою	Час перегляду (хв / %)
Комп’ютер	186778 / 72,1
Мобільний телефон	42960 / 16,6
Планшет	17166 / 6,6
Телевізор	1886 / 0,7
Ігрова приставка	111 / 0,0

Таблиця 3. Основні способи поширення відео

Способи і канали поширення	Поділилися (кількість / %)
Копіювання в буфер обміну	425 / 57,0
ВКонтакте	116 / 15,6
Інші канали поширення	108 / 14,5
WhatsApp	26 / 3,5
Facebook	22 / 3,0
Однокласники	18 / 2,4
Facebook Messenger	6 / 0,8
Twitter	4 / 0,5
Електронна пошта	4 / 0,5
Поширення в Google+	3 / 0,4
reddit	3 / 0,4
Gmail	3 / 0,4
Text Message	3 / 0,4
Blogger	1 / 0,1

Таблиця 4. Місце відтворення

Майданчики, на яких переглядалися відео	Час перегляду (хв / %)
Сторінка перегляду YouTube	208779 / 80,6
Зовнішні веб-сайти і додатки	46660 / 18,0
Мобільні пристрої	3422 / 1,3
Інші сторінки YouTube	158 0,1

Аналізуючи навчально-методичну літературу, а також власний досвід створення навчального відео, у статті [11] ми розкрили методологічні, дидактичні, психологічні, ергономічні та технічні чинники розробки навчального відео. Це дозволяє сформулювати базові складники оптимізації відеоконтенту таким чином, щоб його використання було найефективнішим:

- 1) відео має починатись із емоції радості, елементів заохочення. “Якщо навчальне відео не зацікавить учня впродовж перших 10 секунд, то 90% молоді вимкне його” [1, с.5];
- 2) відео слід ретельно планувати у вигляді набору коротких логічно завершених і лаконічних відрізків (оптимальна тривалість від 2 до 10 хвилин) [8]. Учні ігнорують відео з тривалістю понад 1 академічної години. Для таких відео рекомендовано створювати інтерактивні хронологічні закладки за тематичними розділами;
- 3) темп мовлення має бути середнім. В окремих випадках можливе збільшення перерв між реченнями від 2 до 5 секунд з метою створення додаткової паузи для осмислення. Учень повинен відчувати, що педагог говорить безпосередньо з ним, а не абстрактно викладає тему;
- 4) пояснюючи новий матеріал, доцільно нагадувати головний зміст попереднього відео уроку, показувати зв'язок між ними, наводити аналогії, приклади з життя, задавати питання, мотивувати до подальшого перегляду;
- 5) слід уникати зайвої інформації, що не орієнтована на навчальну мету. Бажано не застосовувати складні довгі речення, велику кількість об'єктів в кадрі. Комп'ютерна анімація інші ефекти мають підкреслювати основну думку, а не відволікати увагу [1].

У цій публікації досліджено актуальність проблеми, наведено приклади YouTube-каналів, схарактеризовано авторський відео канал та його статистичні дані. Показано, що навчальне відео може бути гнучким додатковим інструментом у аудиторному навчанні. Разом з тим українські педагоги не дуже часто записують повні курси своїх відео занять і демонстрацій, що особливо важливо в контексті STEM. На нашу думку, основною причиною цього є невпевненість у собі та тривога перед відеокамерою. Саме тому, навчальне відео слід ретельно планувати вже на підготовчому етапі. Логічні сюжети, що відповідають навчальній меті, на практиці підтверджують свою ефективність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бучинська Д. Л. Використання відео в навчальному процесі – потреба сьогодення [Електронний ресурс] / Д. Л. Бучинська // Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету. – 2015. – Вип. 1. – С. 101–107. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/oeemu_2015_1_12
2. Воронкін О. С. Організація дистанційного навчання з фізики – позашкільна підготовка обдарованої молоді до дослідницької роботи / О. С. Воронкін // Інформаційні технології в освіті. – 2012. – Випуск 12. – С. 119–126.
3. Воронкін О. С. Використання елементів STEAM-освіти під час розгляду базових питань шкільної програми фізики з кінематики механічного руху // Наукові записки Малої академії наук України : зб. наук. пр. – К. : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2017. – Вип. 10. – С. 144–160.
4. Зеленянская А. Статистика YouTube – 2018 [Електронний ресурс] / А. Зеленянская. – Режим доступу : <https://zovmarketing.com/statistika-youtube-2018>.
5. Корнієць О. М. Використання відеосервісу YouTube для організації колекцій електронних освітніх ресурсів з профорієнтаційними відеоматеріалами / О. М. Корнієць // Наукова скарбниця освіти Донеччини. – 2014. – № 2 (19). – С. 34–41.
6. Методичний коментар до завдання 1 : додаткові матеріали до підручника “Я досліджую світ”. 1 клас (авт. Волощенко О. В. та ін.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://svitdovkola.org/1/9/Tyzhden-09-method_comment_68.pdf.
7. Представляємо портрет українського користувача YouTube [Електронний ресурс] // Офіційний Блог – Google Україна. – Режим доступу : <https://ukraine.googleblog.com/2016/07/youtube.html>.
8. Sannié C. 3 Different types of online training videos [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://elearningindustry.com/online-training-videos-3-different-types>
9. Schoology. 2018–2019 The State of Digital Learning in K-12 Education [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.schoology.com/state-of-digital-learning?utm_source=schoology-resources&utm_medium=email&utm_campaign=digital-learning-survey&utm_content=state-of-digital-learning-2019.
10. The top 500 sites on the web [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.alexa.com/topsites>.
11. Voronkin O. S. Educational Video in the University: Instruments, Technologies, Opportunities and Restrictions / O. S. Voronkin // ICT in Education, Research and Industrial Applications. Integration, Harmonization and Knowledge Transfer : proceedings of the 15th International Conference (Kherson, June 12-15, 2019), 2019. – Vol. I : Main Conference. – P. 302–317.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТРЕНАЖЕРІВ ЯК СУЧАСНИХ ЗАСОБІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЇ ШВИДКІСНОГО ЧИТАННЯ

*Федота Марина Вікторівна, методист ВОМС Піщанської сільської ради
Кременчуцького району Полтавської області;*

*Шашолко Світлана Іванівна, учитель інформатики Піщанської гімназії Піщанської сільської ради
Кременчуцького району Полтавської області*

Сучасна модель освіти вимагає від педагога інноваційних підходів до освітнього процесу. Тому надзвичайно актуально мати у своєму педагогічному арсеналі засоби, які допоможуть зробити кожен урок цікавим, сучасним, інтерактивним, орієнтованим на потреби учня в освітньому процесі. Завдання на уроках в новій школі мають будуватися за моделлю поваги до прав людини, демократії, реалізовувати новий зміст освіти, заснований на формуванні необхідних для успішної самореалізації в суспільстві компетентностей. Спільним для всіх компетентностей є вміння читати і розуміти прочитане. Немає потреби доводити, що читання є основою навчання. Мабуть, усі знають, що діти, які читають, стають дорослими, які думають. В учня, який не вміє добре читати, виникають певні труднощі під час виконання навчальних завдань, йому важко віднайти потрібну інформацію, проаналізувати матеріал, він приречений на щоденні труднощі, обмеженість і неуспішність. Така дитина не буде активною на уроках, не відчуватиме потягу до книги, тому що читання приносить не задоволення, а муку. Не секрет, що останнім часом популярність читання знизилася. Сучасний учень – це людина, що живе в медіасвіті. Його повсякдення – Інтернет, комп'ютер, телебачення та відео.

Тому у своїй педагогічній діяльності, вирішуючи проблему читання, ми впроваджуємо технологію швидкісного читання. За основу технології використовуємо педагогічну спадщину, яку залишив у свій час видатний український учений, політичний, громадський та церковний діяч, педагог Іван Іванович Огієнко, яку усучаснюємо, адаптуємо під нинішніх дітей з їх уподобаннями та технічну базу навчального закладу. Аналіз методичної спадщини Огієнка І.І. переконує, що, організовуючи процес читання, дуже важливо враховувати особистісні естетичні уподобання, читацькі смаки учнів, їхнє індивідуальне сприйняття або несприйняття твору, формування допитливості, що ми і намагаємося реалізувати різноманітними шляхами.

По-перше – це читання улюбленої книги на початку кожного уроку 5 хвилин. Кожен урок починається з того, що діти відкривають книжку і 5 хвилин читають в режимі читання-гудіння, а потім проводиться звичайний урок. Такі поурочні п'ятихвилиники дають тижневий тренаж об'ємом 120 хвилин. Поступово, без натиску, сприяємо вихованню в учнів любові до книги, вчимо знаходити в них ідею, рішення або натхнення. Це сприяє ефективності розвитку пізнавальних інтересів учнів, на основі цікавості виникає допитливість – прагнення дитини проникнути за межі побаченого. Читання допомагає формувати зовнішні мотиви, які надалі породжують диференційовані пізнавальні інтереси.

Нова українська школа пропонує певні необхідні навчальні матеріали для кожного класу. Реалізуючи технологію швидкісного читання, ми також використовуємо елементи педагогічних технологій І.Т. Федоренка та В.М.Зайцева, які спрямовані на удосконалення навичок читання. Це відбувається на основі дидактичного матеріалу: вправи для розширення кута зору, ігри, ребуси, різні таблиці для читання, робота з картками.

Але цього замало для сучасного учня, який живе в епоху ІКТ. Формування навичок читання передбачає роботу над підвищенням темпу, виразності, усвідомлення змісту прочитаного, необхідно поєднувати роботу над текстом зі спеціальними вправами, що впливають на розвиток артикуляційного та слухового апарату, правильної постановки дихання, периферичного зору, тобто вміння бачити сусідні слова, вміння передбачати сприяє розвитку пам'яті та уваги. Завдяки саме цим навичкам та вмінням у школярів поступово формується потреба у постійному читанні та самостійному спілкуванні з книгою для задоволення власних естетичних та морально-етичних потреб, а не лише задля отримання оцінки з предмета.

Ми вважаємо, що зараз бракує сучасних навчальних матеріалів, які можна використовувати на будь-якому етапі уроку, із реалізації технології швидкісного читання. Учителям необхідна допомога і ясність, підказки, адже ситуація з медіа, що складається на наших очах – не мала прецедентів у минулому. Існують сайти, які пропонують послуги щодо підвищення швидкості читання, але вони є платними, завдання не завжди відповідають дидактичним вимогам. А головна проблема – це слабка матеріально-технічна база освітнього процесу. Не кожна школа має інтерактивні дошки, мультимедійні комплекси, хороший Інтернет. Тому виникла потреба у розробці власних дидактичних матеріалів, зокрема тренажерів з читання, які були б поліфункціональними, підходили до усіх шкільних предметів, використовувалися в початковій та старшій школі. Тож нами було розроблено комплекс тренажерів:

- інтерактивна таблиця Шульте;
- тренажер «Read fast»;
- тренажер «Що зайве?»;
- тренажер «Анаграми».

Важливою особливістю тренажерів є те, що вони не потребують підключення до мережі Інтернет, а це, мабуть, найбільша перевага. Правильно організована робота сприяє ефективності освітнього процесу, учні мають можливість працювати в команді, парі, самостійно.

Кожен електронний тренажер містить різні види вправ для розвитку навичок швидкісного читання. Учні бачать правильне написання слів, управляються у пошуках серед низки інших словосполучень, засвоюють їх написання. **Завдання** тренажерів – допомогти:

- **учителю** провести цікаві уроки з використанням сучасних мультимедійних технологій; створити умови для формування в учнів навичок самосвідомості і самоконтролю, розвитку довільної уваги; сприяти формуванню в учнів навичок грамотного письма; забезпечити індивідуальний підхід у навчанні; підвищити рівень мотивації й активізації діяльності дітей в урочній та позаурочній час, а також отримати надійного помічника у здійсненні контролю знань і вмінь учнів з читання;

- **учневі** корисно провести час за комп'ютером, легко, із задоволенням запам'ятати правопис вивчених слів; сформувати навички швидкісного читання, самоконтролю, вміння самостійно перевіряти виконання завдання;

- **батькам** удома, без зайвих зусиль, організувати додаткові заняття дитини з використанням комп'ютера, планшета, смартфона; допомогти запам'ятати або перевірити засвоєння правопису вивчених слів.

Формування ключових компетентностей у новій українській школі проходитиме через опрацювання великих обсягів інформації, вміння критично мислити, висловлювати думку, обґрунтовувати позицію, приймати рішення. Все це потребує створення у навчальному закладі особливого інформаційного механізму, до якого входить збір, «фільтрування», підготовка інформації шкільного призначення, її систематизація, зберігання, направлене доведення до відома кінцевих користувачів, індивідуальне обслуговування.

Мета використання тренажерів: реалізувати новий зміст освіти, оснований на формуванні компетентностей; орієнтуватися на потреби учня в освітньому процесі, дитиноцентризм; навчити учнів прийомам, стратегіям роботи з текстом на матеріалах шкільних підручників із різних предметів і додаткових матеріалів; індивідуально допомагати слабким учням; виробити й розвивати вміння діяти, застосовувати досвід у проблемних умовах; постійно залучати до спільної діяльності (педагогіка партнерства); орієнтація на інтереси та досвід учнів, створення освітнього середовища, яке перетворить навчання на яскравий елемент життя дитини.

Як зробити урок не просто змістовним, а насправді цікавим для дітей? Це одне з ключових запитань, яке ставить собі кожен вчитель. Відповідь – перетворити урок на захопливу гру! Наші тренажери допоможуть кожному учителю-предметнику, учителю початкових класів зробити уроки цікавими, змістовними та результативними. Тренажери зацікавлюють учнів навчальним матеріалом та сприяють ефективності розвитку пізнавальних процесів, що відповідає Концепції «Нова українська школа» [1;39]:, а саме:

- урізноманітнення чуттєвого досвіду;
- усвідомлення учнем особистості та суспільної цінності знань і вмінь, які набуваються;
- переживання успіху у роботі, наявність позитивної емоційної атмосфери;
- помірна складність і посильність завдань;
- опора на попередній досвід учня;
- активний, продуктивний і творчий характер діяльності;
- сформованість в учнів провідних прийомів швидкісного читання.

Такі творчі, інтерактивні завдання повсякчас мотивують учня на виконання навчальних завдань, сприяють створенню позитивного емоційного настрою на уроці, учень відчуває свою спроможність, стає впевненим у собі та прагне до інтелектуального розвитку.

Наше суспільство має важливу проблему – заняття дітей у вільний час вдома. Учні грають в ігри, які займають багато вільного часу, але не сприяють розвитку, а навпаки формують жорстокість, злобність, зниження інтерес до навчання. Наші тренажери вільно можна встановити на ПК вдома, виконувати їх можна з батьками, друзями, рідними, що сприяє інтелектуальному та соціальному розвитку учня. Отже, працюючи з тренажерами, **ми реалізуємо такі принципи партнерства Нової української школи** [1;17]: повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; діалог → взаємодія → взаємоповага; соціальне партнерство; розподільне лідерство; довіра у відносинах.

Тренажери мають достатній дидактичний потенціал для формування компетентностей у школярів.

ТАБЛИЦЯ ШУЛЬТЕ. Один з головних інструментів швидкочитання – периферійний, або бічний зір. Він здійснюється периферійними областями сітківки, дозволяє замість декількох букв бачити і сприймати слово або навіть рядок цілком. Класичний спосіб тренування периферійного зору – робота з таблицею Шульте. Ця таблиця являє собою поле, розділене на квадрати. У кожен квадрат вписане число. Якщо поле 2 на 2 квадрати, то це числа від 1 до 4, 3 на 3 – від 1 до 9 і т.д. Завдання учня – послідовно знайти всі цифри по зростанню, дивлячись при цьому виключно в центральний квадрат.

Таблиця Шульте може бути надрукована на папері, однак ми створили динамічний тренажер, який вільно можна встановити на телефон, планшет, персональний комп'ютер, вбудувати на будь-який сайт. Він містить таймер, налаштування на кількість чисел у таблиці (від 4 до 81), можливість відстежити динаміку руху. Також передбачені ряд налаштувань, що покликані допомогти учням, які лише починають працювати з таблицею Шульте. Це, наприклад, можливість квадратів реагувати на наведення, коли змінюється колір квадрату, на який вказує вказівник миші. Також передбачена можливість змінювати колір обраних клітинок, що прискорює пошук наступних чисел тощо. Програмний засіб реалізований засобами HTML/CSS/JS.

Робота з таблицею Шульте дуже важлива, її можна виконувати на різних етапах уроку. Головне вчителям-предметникам, учителям початкових класів пам'ятати, що недостатньо розвинене периферичний зір значно звужує і збіднює можливості швидкісного читання учня.

ТРЕНАЖЕР «READ FAST». Учні сприймають інформацію, якщо вона яскраво оформлена, має цікавий вигляд. Тут на допомогу учителю «приходить» тренажер «Read fast», який сприяє розвитку та удосконаленню навички швидкісного читання. На слайді міститься 25 словосполучень, які учень повинен знайти на швидкість. Кольорові слова приковують погляд до об'єкта, змушують учнів зосередитися на матеріалі. Візуалізована інформація має і смислове навантаження – сам текст. Це засіб для розвитку зорової пам'яті. Вона може мати різну форму і кольорове рішення. З кожним словосполученням можна провести словникову роботу, визначити головне і залежне слово, побудувати власне висловлювання, діалог чи монолог. Отже, завдання вибудовуються у систему, де поступово змінюється рівень складності – від розпізнавання до репродуктивного відтворення, через завдання на розуміння, до завдань на застосування. Тренажер залучає учнів до пошуку, творчого мислення, розвиває граматичний лад, зв'язне мовлення, мислення, зорове та просторове сприймання та уваги. Цей тренажер допоможе учням закріпити навички читання, засвоїти правопис, збагатити словниковий запас і розширити кругозір, а також сприяє розвитку уваги. Програмний засіб реалізований засобами Microsoft PowerPoint. Він має інтуїтивно зрозумілий інтерфейс, який не викличе труднощів навіть в учнів початкової школи. Тренажер може бути використаний як при роботі на інтерактивній дошці (колективна форма взаємодії), так і персональному комп'ютері, нетбуці тощо. Передбачено 2 рівня складності вправ.

ТРЕНАЖЕР «АНАГРАМИ». Якщо Ваші учні люблять щось відкривати, шукати, бути юними дослідниками, на допомогу прийде гра «Анаграма». Завдання полягає у пошуку слова-анаграми. На слайді міститься 9 слів-анаграм, учень повинен знайти правильний відповідник (1 слово), потім завдання ускладнюється і учень має знайти вже 2 анаграми. Ці завдання сприяють розвитку навичок аналітичного мислення, довільної уваги, кмітливості, вихованню впевненості у собі та своїх інтелектуальних можливостях, що є важливою запорукою всебічного розвитку дитини, сприятиме розвитку мовленнєвої культури учня, уваги, кмітливості, збагаченню словникового запасу, дитина матиме змогу тренувати логічне мислення та кмітливості, розвивати увагу, практикувати навички письма, розвиватиме логічне мислення. Розгадування анаграм та знаходження зашифрованих в ній слів допоможуть дитині дізнатися написання деяких слів, розвивати уважність, а також попрактикуватися в читанні. Тренажер реалізовано засобами Microsoft PowerPoint, він має яскраве оформлення і з першого погляду викликає захоплення та інтерес у дітей.

ТРЕНАЖЕР «ЩО ЗАЙВЕ?». Тренажер «Що Зайве?» сприяє розвитку логічного та критичного мислення, збільшенню словникового запасу, розвитку зв'язного мовлення учнів, вміння спілкуватися в команді, розв'язувати комплексні складні проблеми, володіти емпатією, вміти порозумітись, вчить працювати з текстом, здійснювати пошук інформації в різноманітних джерелах, використовувати її в самостійно створених висловленнях різних типів, стилів та жанрів. Кожному учителю це допомога у прагненні змінити практику своєї роботи, аби сприяти активному навчанню учнів і розвитку в них читацького інтересу, щоб учні не просто запам'ятовували навчальний матеріал, а й запитували, досліджували, творили, вирішували, інтерпретували та дебатовали за його змістом. Тренажер «Що зайве?» базується на класичному принципі: із групи слів потрібно знайти зайве слово, синонім або два синоніми. Щоб пройти рівень, потрібно віднайти абсолютно всі слова. Тренажер корисний для користувачів будь-якого віку, оскільки дозволяє тренувати увагу, розвивати інтелект, вивчати нові слова, а також провести з користю вільний час.

Висновки. Можна стверджувати, що навчання учнів Нової української школи ґрунтується на взаємодії дітей і дорослих – грі, спільній праці, пізнанні, спілкуванні. Щоб учням було цікаво на уроках, щоб любов до читання не зникла, ми повинні мати подібні сучасні засоби навчання, які дадуть змогу зацікавити, навчити та здобути компетентності. Загалом нами було розроблено 10 варіантів кожного виду тренажерів, що в загальній кількості становить 30 цікавих інтерактивних вправ. Робота над ними та їх впровадженням триває 2 роки. Тренажери були представлені на численних методичних об'єднаннях та семінарах (зокрема, обласних) і отримали багато схвальних відгуків. Науково-методичний кабінет тримає на постійному контролі питання впровадження технології. Зокрема, маємо перші результати, які свідчать про зростання рівня навичок читання в учнів. Діти почали читати швидше, якісніше та, що найважливіше, в набагато більших об'ємах. Додатковим стимулом також стало постійне заповнення нової дитячої літератури до бібліотеки школи та села.

В.О. Сухомлинський акцентував, що «читання – основа всіх наук, розвиток інтелекту». За допомогою сучасних інтерактивних тренажерів ми прагнемо виконати одне з найголовніших завдань сучасної освіти – навчити та виховати громадянина нашої держави з високим рівнем знань, на базі яких формується їх свідомість і загальна культура, сформувати навички XXI століття. А конкурентноспроможний випускник – це запорука розвитку нашої молоді держави.

РОЗВИТОК УЧНІВСЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЧЕРЕЗ ПРОЕКТ «ПЛАСТИЛІНОВИЙ МУЛЬТФІЛЬМ»

Шеденко Ніна Володимирівна, учитель української мови та літератури Берестівської загальноосвітньої школи I - III ступенів Липоводолинської районної ради Сумської області

Актуальність теми інновації. У концепції Нової української школи прописано компетенції, які потрібно розвивати в учнів. У статті досліджується спосіб розвитку компетенцій шляхом впровадження в навчальний процес роботи над учнівськими проектами з української літератури «Пластиліновий мультфільм».

Діти вивчають творчість українських письменників та пропонують сучасне оформлення відомим творам у вигляді мультфільмів за їх творами.

Інноваційність досвіду полягає в тому, що в процесі вивчення української літератури школярі створюють проекти та розвивають компетентності, необхідні для учня XXI століття.

Мета і завдання, на вирішення яких спрямована інновація. Мета: розвивати навчальні компетентності учнів шляхом реалізації тематичних дослідницьких проектів у формі учнівських віртуальних ресурсів. Завданнями інноваційної діяльності є: пошук сучасної моделі національно-патріотичного виховання через партнерство вчителя та учнів; поєднання дослідницької діяльності та розширення інформаційно-цифрової компетентності при роботі над проектом; реалізація творчого потенціалу учнів у втіленні проектів, що відображають їх власне бачення творів української літератури; формування навичок командної взаємодії, лідерства, уміння працювати з іншими на результат.

Засоби, форми і методи досягнення мети інновації. Засобами інновації виступають можливі моделі створення сучасних віртуальних ресурсів. Формами інновації виступає партнерство вчителя та учнів у роботі над проектом. Методи інновації: дослідницький, проектний, робота в командах, колабораційні технології (мотивованої взаємодії), стартапи (у формі соціальних стартапів). Основною формою діяльності є апробація такої моделі викладання української літератури, яка формує готовність популяризації її надбань у мережі Інтернет та розвиває компетентності, необхідні для учня XXI століття.

Отримані результати та висновки щодо ефективності запропонованої інновації.

На сучасному етапі реформування освіти державна політика України орієнтована на інформатизацію, впровадження в навчальний процес інформаційно-комп'ютерних технологій. Новий Закон «Про освіту» дає можливість дітям розвиватися всебічно, формувати необхідні для успішного навчання і життя компетентності (знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, особисті якості). В Державному стандарті освіти серед обов'язкових результатів навчання також означено не тільки уміння, а й знання. Це дає можливість дітям повною мірою розвивати життєво необхідні компетентності та стати спроможними до навчання в будь-якій країні світу. Суспільство починає розуміти, що через вчителя ми будемо нову школу й нове ставлення до дітей. Однією з особливостей навчання є всебічний розвиток креативності школярів, їх спроможності розробляти та реалізовувати сучасні творчі проекти, розвиток їх навчальних компетентностей. При цьому новизною є готовність учителя української літератури до партнерства з учнями, висвітлення своєї діяльності в мережі Інтернет.

Назвемо компетентності, які розвиває проект «Пластліновий мультфільм»:

1. Комунікативна компетентність – вироблення в учнів умінь комунікативно виправдано користуватися засобами мови в різних ситуаціях. Формування й вдосконалення вмінь та навичок в усіх видах мовленнєвої діяльності.

2. Соціальна компетентність – виховання свідомого ставлення учнів до свого майбутнього, до громадянського та суспільного життя села, міста, країни. Уміння працювати з іншими на результат, попереджати й розв'язувати конфлікти, досягати компромісів.

3. Полікультурна компетентність – залучення учнів через мову до культурних надбань українського народу та людства в цілому. Розвиток здатності розуміння творів мистецтва, формування власних мистецьких смаків. Глибоке розуміння власної національної ідентичності як підґрунтя відкритого ставлення та поваги до розмаїття інших культур.

4. Підприємницька компетентність – уміння генерувати нові ідеї та ініціативи, втілювати їх у життя з метою підвищення власного соціального статусу, розвитку суспільства й держави.

5. Компетентність саморозвитку – стимулювання до самостійного здобування знань, виховання самостійності учнів у пізнавальній діяльності. Саморозвиток особистості відповідно до вимог життя. Здатність до пошуку й засвоєння нових знань, зокрема через вміння визначати навчальні цілі та способи їх досягнення.

6. Творча компетентність – створення умов для активної пошукової, дослідницької роботи, яка за своєю сутністю є творчою діяльністю.

7. Інформаційно-цифрова компетентність – впевнене, а водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією. Інформаційна й медіа-грамотність, робота з базами даних, навички безпеки в Інтернеті та кібербезпеці. Розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо).

8. Іншомовна компетентність – спілкування іноземними мовами. Уміння належно розуміти висловлене іноземною мовою, усно та письмово висловлювати й тлумачити поняття, думки, почуття, факти й погляди (через слухання, говоріння, читання і письмо) у широкому діапазоні соціальних і культурних контекстів. Уміння посередницької діяльності та міжкультурного спілкування.

9. Компетентність спілкування державною мовою – це вміння усно й письмово висловлювати та тлумачити думки, почуття, факти й погляди українською мовою. Здатність реагувати мовними засобами на соціальні та культурні явища в навчанні, суспільстві та у вільний час.

У процесі вивчення української літератури школярі розвивають ці компетентності, реалізуючи командні та індивідуальні проекти, результатом яких є створення пластлінових мультфільмів.

Для того, щоб правильно розподілити час, працюємо над проектом поетапно.

Першим етапом такої роботи є вибір поезії. Це може бути як програмовий твір, так і позапрограмовий, підібраний для дитячої аудиторії. Дітям надається можливість проявити самостійність, здібності та ініціативу.

Наступним етапом є складання сценарію за твором. При цьому враховуються й записуються всі ідеї учнів, будь-яка думка сприймається толерантно, потім відбираються найкращі. Діти досліджують побут часу, зображеного у творі, традиції, одяг. Дібравши відповідну інформацію та зробивши висновки, пишуть сценарій розвитку подій за змістом поезії. Після цього переходять до наступного етапу – виготовлення пластилінових героїв і реквізиту.

Найважливіший етап – фотографування. Для того, щоб герої рухалися плавно, потрібно зробити багато поетапних знімків, а потім з'єднати всі кадри в єдину стрічку. Ми робимо це в програмі Corel VideoStudio Pro X3.

З мережі Інтернет підбирається музичний супровід до всіх елементів мультфільму. За потребою проводиться запис озвучування. Далі йде етап монтування фільму, коли накладаються відеодоріжки, музика, текст. Після перегляду чорнового варіанту й обговорення проводиться коригування та імпортування допрацьованого фільму.

Будь-який проект потребує результату, тому готується сценарій презентації проекту, влаштовується захід із залученням учнів, батьків, учителів, громадськості. Автори анімаційного фільму розповідають про етапи роботи, демонструють мультфільм. Як того вимагає сьогодення, обов'язково поширюються відеороботи в Інтернеті на різних сайтах. Результатом такої роботи є не лише відеопродукт, а й натхнення на творчість, гармонізація соціальних відносин, психологічне налаштування дітей на продуктивне соціальне життя, розвиток учнівських компетентностей, почуття гордості за пророблену роботу, особисте самовираження.

Оскільки такий вид роботи новий, наші мультфільми набувають популярності в мережі. Виставлені анімаційні фільми поширюють у соцмережах та розміщують на своїх сайтах.

Нами створені анімаційні фільми на слова Тараса Григоровича Шевченка:

«На вулиці невесело» – робота учнів 7 класу, розміщений на сайті української діаспори «Стожари» <http://svitua.org/index.php/kultura/kobzareve-vidlunnia/item/1176-200-rokiv-z-dnia-narodzhennia-kobzaria-velyke-sviato>, на каналі «Разом відкриваємо перлини рідного краю» <https://www.youtube.com/watch?v=R8cBBgmiD1E>, на іншому сайті діаспори «Українці світу» <https://www.youtube.com/watch?v=eyIT7mC3SjE>, на каналі «Ніна Шеденко. Творчість дітей та вчителя української словесності» <https://www.youtube.com/watch?v=3oxtotYh7V4>;

«Якби мені черевики» – робота учнів 7 класу, розміщений на сайті «Українці світу» <https://plus.google.com/u/0/103234154371978282895/posts> та на каналі «Ніна Шеденко. Творчість дітей та вчителя української словесності» <https://www.youtube.com/watch?v=pYZJBqOOJkA>.

Із метою поширення української культури у світі, заохочення вивчення англійської мови в Україні та розвитку іншомовної компетентності школярі зробили дубляж мультфільму «Якби мені черевики» англійською мовою «If I had the shoes and chance» <https://www.youtube.com/watch?v=fbuXEWGWi0>.

Як відомо, особистість Т. Шевченка у світі асоціюється з Україною, є своєрідною її «візитівкою» й поширення його творчості сприяє збільшенню інформації про українську історію, звичаї, традиції, культуру. Той факт, що ми використали маловідомі твори, вказує на те, що ми намагаємося поширювати творчу спадщину Кобзаря, показувати значення його творчості для сучасного світу.

Дані мультфільми спонукають шанувати пам'ять про поета не лише українців, а й інші народи. Цьому сприяє поширення даних відеоробіт на сайтах української діаспори (вказаних вище).

У нашому творчому доробку є три мультфільми, створені на слова Леоніда Глібова: «Хто вона?» – робота учнів 5 класу, <https://www.youtube.com/watch?v=9aiEvODiPsk> (на сьогодні 3126 переглядів), «Жаба й Віл» – робота учнів 6 класу, <https://www.youtube.com/watch?v=UZZizYmbeUI> (на сьогодні 6192 перегляди), «Щука» – робота учнів 6 класу, <https://www.youtube.com/watch?v=Xq512b-BRWk> (на сьогодні 746 переглядів).

Нещодавно (в кінці травня 2019 року) учні 5 класу створили пластиліновий мультфільм на вірш Павла Тичини «Гаї шумлять» <https://www.youtube.com/watch?v=A8RO6Ptac8A>, який уже має 73 перегляди.

Усі відеороботи розраховані як на найменших глядачів, так і на дорослих. Про популярність проекту «Пластиліновий мультфільм» свідчить статистика переглядів.

Таким чином, ми довели, що такі види творчих робіт сприяють відродженню цікавості до української культурної спадщини, формують почуття національної свідомості, високої моралі, активної громадянської позиції, естетичних смаків, патріотизму. Прилучають дитину до художньої літератури, а через неї – до цінностей української культури. Забезпечують розвиток творчості, поширюють національний спадок: мову, традиції, цінності, популяризують здобутки нашої держави у світі. Сприяють духовному збагаченню та утвердженню в школярів гуманістичного світогляду.

Вважаємо, що, працюючи над такими проектами, молоде покоління не втратить свою українську самосвідомість та самодостатність, а в майбутньому зможе гідно представити українську державу у світовій мистецькій спільноті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концепція Нової української школи. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>
2. Шеденко Н. Учнівські культурологічні Інтернет-ресурси як ІТ-потенціал вивчення української літератури // Матеріали VIII Міжнародного фестивалю педагогічних інновацій / Упорядник Г. Назаренко – Черкаси, 2016. – с. 194 – 199.

3. Шеденко Н. Учнівський проект «Мультфільм» як засіб поширення української культури у світі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://elibrary.kubg.edu.ua/19170/1/L_Bazyl_OIFPP_2_IPPO.pdf

4. Шеденко Н. Формування ключових компетентностей учнів через візуалізацію навчання. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///D:/Пошта/ШеденкоН.В.Робота_над_проблемою.pdf

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ІЗ ВИКОРИСТАННЯ ВІКІПРОЕКТІВ

*Волющук Світлана Василівна, викладач Державного навчального закладу
«Чортківське вище професійне училище» Тернопільської області*

Учитель XXI століття перетворюється на організатора та координатора самостійної пізнавальної діяльності учня. Тому час відмовитися від традиційних методів навчання і перейти до методів активних та інтерактивних.

Спроби вдосконалення уроку не припинялись ніколи. А на сучасному освітньому етапі утілюються у нових технологіях, які дозволяють найповніше реалізувати в навчальному процесі індивідуальні особливості учнів. Такими є *інтерактивні технології*.

Інтерактивне навчання – це організація суспільної діяльності вчителя та учнів на уроці, спрямована на досягнення поставленої мети. Слово «інтерактив» походить з англійської мови, що означає «взаємно». Цей метод покликаний залучати до роботи усіх учнів без винятку. Вікіпроекти – саме той метод, який вчитель може використати на уроках. Для учнів це буде новою та цікавою роботою, в якій кожен зможе себе реалізувати. Тим більше, що і під час використання інтерактивних технологій і під час вікіуроків вчитель виступає в ролі консультанта, а учні працюють самостійно. В основі завдання цього методу навчання лежить прагнення сформувати особистість і компетентність учня. Саме використання Вікіпроектів допоможе виконати усі поставлені завдання. Вимоги до підготовки спеціаліста постійно змінюються, тому що ми живемо в епоху інформаційних технологій. Відповідно і вимоги до учнів змінюються. Учні будь-яку інформацію можуть знайти в Інтернеті, і не завжди ця інформація є корисною або достовірною. Для того, щоби спрямувати учнів у правильне русло, потрібно відмовитися від традиційної методики викладання. Підручники, яким користуються вчителі та викладачі професійно-технічних закладів є застарілими в інформаційному плані, а тому використання Вікіпедії на сучасних уроках стає дуже доречним. У Вікіпедії містяться енциклопедичні дані, які варто застосовувати у роботі вчителя.

Як показали дослідження, інтерактивні методи є найбільш ефективною технологією навчання. Для того, щоби досягти високої ефективності на уроці, усі учні мають бути задіяні. Саме написання та редагування статей Вікіпедії на уроках географії сприяє досягненню поставленої мети. І якщо використовувати інтернет-ресурс обережно і з розумом, це може слугувати корисним інструментом, а не відволікаючим фактором, як це буває зазвичай. Створення вчителем груп різного складу, допомагає залучати до продуктивної роботи учнів з різним рівнем знань та створювати для них ситуації успіху.

Мета інновації:

- формування особистості, яка здатна свідомо, активно, творчо впливати на створення інтернет енциклопедії Вікіпедії;
- формування в учнів умінь і навичок ініціативи, самостійності, віри у свої сили;
- сприяння виробленню активної життєвої позиції, прагненню до здійснення громадянських дій;
- здійснення просвітницької роботи;
- залучення учнів до практичної діяльності з редагування Вікіпедії.

Завдання:

- Формувати уміння досліджувати та раціонально використовувати ресурси Вікіпедії, формувати особистісне сприйняття дослідженого матеріалу.
- Досліджувати та проводити пошукові роботи, вміти описувати досліджувані об'єкти.
- Брати участь у вікіекскурсіях, вікіекспедиціях, вікіакціях, пошуковій та дослідницькій роботі.
- Виховувати культуру спілкування з іншими дописувачами Вікіпедії, виховання доброзичливості, вміння працювати в колективі.

Уроки із використанням вікіпроектів можна називати вікіуроками. Вікіурок – це, насамперед, нестандартний урок. Це – креативний підхід педагога, який застосовує інтерактивні форми роботи з дітьми. Такий урок формує в учнів інтерес до вивчення тої чи іншої дисципліни. В учнів формується інформаційно-пізнавальна система навчання та розвивається інтерес до географічної науки.

Також інтерактивні технології включають в себе різні методи навчання, які можна використовувати саме на вікіуроках географії.

Проте, як і будь-яка інша педагогічна технологія, **інтерактивні технології навчання з використанням вікіпроектів** на уроках географії мають певні вимоги до **структури уроку**.

Вікіпедія та сестринські проекти є інструментами інтерактивного навчання. Їх можна використовувати не тільки на уроках географії. Наприклад, Вікіцитатами, можна скористатися на уроках

літератури, Вікісловник - використовувати на уроках мови. А ще можна створювати вікікурси, на які записувати учнів із різним рівнем знань. Вікікурсами можна замінити написання рефератів, науково-дослідницьких робіт.

Кожна дитина від природи наділена унікальними здібностями, талантами та можливостями. Завдання сучасної школи розвинути та розкрити ці здібності і можливості на основі партнерства між учнем та вчителем. Сучасний учитель географії має задуматися над проблемою, яка стоїть перед ним. А саме зробити так, щоб навчання було невимушеним та супроводжувалось бажанням здобути знання. Найближчий шлях учня до знання лежить через пізнавальну і самостійну активність у навчальному процесі, через продуктивну діяльність.

Ефективно сприяє формуванню вмінь і навичок, створенню атмосфери співпраці та взаємодії на уроках географії вміння критично мислити. *Критичне мислення* – це процес розгляду ідей з багатьох точок зору (відповідно до їх змістових зв'язків) та порівняння їх з іншими ідеями. Цей складний процес складається з таких основних етапів:

- сприйняття інформації (доцільно використовувати різні джерела інформації);
- зіставлення її з протилежними точками зору;
- створення системи доказів на підтримку відповідної точки зору; прийняття рішення, яке ґрунтується на доведенні.

Ці етапи ефективно можна використовувати у вікіпроектах на уроках географії. Під час засвоєння предметних знань розвиток критичного мислення передбачає формування навичок роботи з навчальною літературою, складання плану, конспекту, заповнення таблиці, побудову чи аналіз діаграм, графіків, схем, написання рефератів, підготовку усної та письмової розповіді-роздуму, роботу з географічними картами, картосхемами, текстом і позатекстовим матеріалом підручника, засобами масової інформації, теле- і радіопередач, комп'ютерних програм тощо. Це все можна замінити написанням, редагуванням статей Вікіпедії, а також порівнянням інформації з підручника та інтернет-енциклопедії.

Покажемо це у вигляді фрагментів уроків з географії у 10 класі. Наприклад, *тема уроку «Регіональна географія. Польща. Білорусь»*. Педагог за мінімально короткий час має дати учням достатньо інформації для того, щоб на її основі учні змогли виконати практичне завдання. Це можна зробити, скориставшись інтерактивним методом «Діаграма Венна».

Вчитель об'єднує клас в групи по 4 - 5 учні. На другому етапі педагог пропонує опрацювати сторінки Вікіпедії «Польща» та «Білорусь». Третій етап передбачає обговорення матеріалу в групах, визначення схожості та відмінності двох країн. Потім учні записують відмінності з правої та лівої сторони аркушу, а схожість - розміщують у центрі. Після завершення роботи пари об'єднуються і порівнюють результати. Можливі суперечності обов'язково мають коментуватися вчителем (*Додаток 2*).

При вивченні теми «Населення. Урбанізація.», можна скористатися Т-схемою. Перед класом ставиться проблема, яку потрібно вирішити. Учні працюють парами. Кожна пара опрацьовує по одній статті. Потім увесь клас заповнює схему-органайзер. В цілях організації думок, доцільно перерахувати позитивний і негативний вплив урбанізації, скориставшись матеріалами Вікіпедії.

Завдання: сьогодні на планеті Земля, живе близько 7.3 млрд. чол. У світі налічується близько 200 міст з населенням понад 1 млн. чол. У перший десяток входять Мехіко, Токіо, Сан-Пауло, Нью-Йорк, Калькута, Ріо-де-Жанейро, Шанхай, Пекін, Сеул. Найбільші міські агломерації утворюють найбільшу форму розселення – мегаполіси.

1. Під час уроку опрацюйте статті в інтернет-енциклопедії: «Урбанізація», «Міська агломерація», «Населення», «Мехіко», «Сеул», «Токіо»... Визначте позитивний і негативний вплив урбанізації на довкілля.

2. Запропонуйте шляхи розв'язання проблем пов'язаних з урбанізацією (*Додаток 3*).

При вивченні теми «Країни Азії. Японія» можна клас поділити на дві частини. Одна група дітей виконує завдання за підручником, користується матеріалами інтернет-енциклопедії Вікіпедії. Дані записують в таблицю. Після виконання завдання, учні порівнюють результати та роблять висновок. Це завдання потребує великої вчительської уваги та підготовки, оскільки учні самостійно можуть зробити неправильні висновки.

Завдання: Японію часто називають країною ХХІ століття. Країна за декілька десятиліть перетворилася на економічного гіганта, що зумів завоювати і втримати значні сегменти ринку в основних господарських комплексах світу. Але Японія не тільки «економічне диво», це - країна найдавнішої високорозвиненої цивілізації, традиції якої часто незрозумілі європейцям.

Учні заповнюють таблицю, користуючись різними джерелами (*Додаток 4*). Після того, як учні виконали завдання за даною технологією, можна зробити висновок, що доцільно користуватися матеріалами і підручника, і Вікіпедії. Перевагами роботи з підручником є: постійна наявність підручника, стисла, коротка інформація матеріалу, не обов'язкова наявність технічних засобів навчання (мультимедійний проектор, персональний комп'ютер, планшет, доступ до Інтернету), можливість контролювати роботу учня.

Переваги роботи з сторінками Вікіпедії є: оновлена змістова інформація; опрацювання великого об'єму матеріалу, в процесі якого учень вчиться виділяти головне, аналізувати та критично мислити, знаходити протилежну і спільну думку, приймати чи відвернути її і, в кінцевому результаті, зробити свій обдуманий висновок. Тому до роботи з Вікіпедією можна залучати учнів із різним рівнем навчальних досягнень, враховуючи їх інтерес до роботи з інтернет ресурсами.

Недоліки роботи з підручником в більшості випадків: застаріла інформація, учні не мають можливості аналізувати різні джерела інформації, здійснювати порівняльний аналіз, а також небажання працювати з

друкованим матеріалом. Свої недоліки також має робота з Вікіпедією. Має бути вільний доступу до інтернету та технічних засобів навчання, вчитель не завжди може контролювати роботу учнів, коли вони використовують персональні засоби зв'язку (планшет, мобільні телефони). Цю технологію потрібно вводити дуже обережно і поступово, адже хибна установка не дасть бажаного результату і навіть може спрямувати учня в неправильне русло. Попри те, що вікітехнології використовувати модно, не потрібно забувати і про переваги друкованої навчальної літератури.

Корінь успіху продуктивної освітньої діяльності закопаний у тому, що кожен змушений займатися репродуктивною діяльністю. Створення статті в інтернет-енциклопедії це і є втілення ідеї репродуктивності. І не потрібно ні в кого питати дозволу або затратити кошти на реалізацію завдання. Зазвичай, користуватися планшетом, чи «сучасним гаджетом» на уроках заборонено, але на вікіуроці це стає доступно учням і спонукає до активності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дибський С. Інтерактивне навчання. Із досвіду роботи Липовецької школи / Степан Дибський // Завуч. – 2010. – №36 (грудень). – С. 8.
2. Приходченко К. Застосування інтерактивних технологій / Катерина Приходченко // Завуч, 2009. – №28 (жовтень). – С. 20.
3. Тодчук О. Дискусійний клуб для старшокласників / О.Тодчук. – Київ: Шк. Світ, 2011. – 112 с.
4. Ворожейкіна О.М. 100 цікавих ідей для проведення уроку. – Х.: Вид. група «Основа», 2011. – 2-ге вид., перероб. С. – 255.
5. Бойченко Л. Мотивація навчальної діяльності / Любов Бойченко // Завуч, 2011. – №11. – с. 13.
6. Ніколаєва Ю. Роль інтерактивних технологій у розвитку інтересу учнів до навчання / Юлія Ніколаєва // Завуч. – 2013. – №5(березень). – С. 34.
7. Тітечко С. Технології критичного мислення на уроках географії / Світлана Тітечко // Сучасна школа України. – 2016. – №8. – С 8.
8. Стадник О. Метод проектів у викладанні географії. – Харків: Вид. група «Основа», 2008.

ВИКОРИСТАННЯ ІКТ ТА МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ПІДХОДІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ МЕТАПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ ЗАСОБАМИ «ПЕРЕВЕРНУТОГО НАВЧАННЯ»

Музика Дмитро Іванович, директор, учитель біології Михайлюцької загальноосвітньої школи I – III ступенів Шепетівської районної ради Хмельницької області

Провідна педагогічна ідея інновації. В основу концепції міждисциплінарних підходів, змішаного навчання та організації освітнього процесу біології на основі партнерства, за Джоном Дьєю, покладено принципи: навчання через дію; пізнання і знання як наслідок подолання труднощів; творча робота і співпраця. Такий підхід у педагогіці передбачає суттєво новий стиль викладання зорієнтований на суб'єкт-суб'єктне навчання. Вчитель уже не виступає носієм знань, а – коучем, модератором, мейкером

Для такої моделі освіти характерною є зміна форми викладання: урок побудовано не навколо педагога, а навколо практичного завдання чи проблеми. Учні намагаються самостійно вирішити поставлену їм задачу, зазнаючи помилок, але знаходять правильне рішення самостійно. Тоді як педагог виконує роль регулятора та забезпечує всіма необхідними матеріалами, втручаючись тільки у випадках коли учні зайшли у глухий кут. Теорія ж пояснюється тільки після самостійного виконання завдання. Така система освіти надає дитині автономію, свободу дій, учень навчається бути самостійним та відповідати за себе. Критичне мислення, глибокі наукові знання, свобода дій, отримані у результаті такого навчання, дають можливість дитині вирости новатором з креативним мисленням. Перехід з системи: «Спочатку теорія, потім практика» до системи, яка базується на протилежному, даючи змогу дітям розвивати свою креативність та самостійність з самого дитинства - провідна ідея досвіду.

Актуальність. Відповідно до Концепції «Нова Українська школа» у 2020 році для успішного працевлаштування майбутньому випускнику потрібні такі навички: уміння вирішувати складні завдання; критичне мислення; креативність; навички координації та взаємодії; емоційний інтелект; судження і прийняття рішень; когнітивна гнучкість. Стратегічним напрямком реформування школи в Україні є «переосмислення всіх факторів, від яких залежить якість освітнього процесу, змісту, методів, форм навчання і виховання, системи контролю й оцінювання, взаємовідповідальності учасників освітнього процесу. «Освіта XXI століття – це освіта для людини, виховання відповідальної особистості, яка здатна до самоосвіти та саморозвитку, вміє критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання й уміння для творчого розв'язання проблем, прагне змінити на краще своє життя і життя своєї країни».

Ідея компетентнісного спрямування освіти органічно пов'язана з такими значущими соціальними цінностями як свобода вибору, творчий підхід, свобода совісті, життєвий досвід. Сьогодні відбувається заміна акцентів у навчанні, традиційні педагогічні засоби виховання, зміст і організація освітнього процесу дедалі частіше не спрацьовують. Тому в сучасному вимогливому та швидкозмінному соціумі рівень освіти, її вплив на

особистісний розвиток дитини значною мірою буде залежати від результативності впровадження технологій навчання, що ґрунтуються на нових методологічних засадах, сучасних дидактичних принципах, психолого-педагогічних теоріях, які розвивають міждисциплінарний підхід для формування метапредметних компетентностей учнів.

Перехід до компетентнісної моделі навчання та впровадження нових методичних підходів передбачає: принципово нове цілепокладання у педагогічному процесі, зміщення акцентів у навчальній діяльності з вузькопредметних на загально дидактичні, оновлення структури й змісту природничих предметів, спекурсів тощо, визначення та оцінювання результатів навчання через ключові й предметні компетентності учнів.

Наскрізне навчання, змішане навчання, компетентнісно орієнтовані форми та методи навчання, системно-діяльнісний підхід, інноваційні, ігрові технології навчання, технології case-study, mind maps, brainstorming, web-quest, інтерактивні методи групового навчання, проблемні методики з розвитку критичного і системного мислення, корегування змісту окремих тем навчальних предметів з акцентом на особистісно-розвивальні, ігрові методики навчання, ціннісне ставлення до досліджуваного питання, створення педагогічних умов для здобуття результативного індивідуального досвіду проектної діяльності та розробки стартапів – ось далеко не повний перелік шляхів реалізації освіти.

Міждисциплінарний підхід спрямований на розвиток умінь і навичок, застосування здобутих знань у практичних ситуаціях, пошук шляхів інтеграції до соціокультурного та природного середовища.

Вчителів сьогодні хвилюють наступні запитання:

1. Як організувати сучасний урок з точки зору такого підходу?
2. Як сформулювати завдання уроку з позиції планових результатів освіти?
3. Як навчальний матеріал відібрати і як його структурувати?
4. Які методи і засоби навчання вибрати?
5. Як забезпечити раціональне поєднання форм і методів навчання?

Одним словом постає питання «Як навчити?» Досвід моєї педагогічної діяльності показує, що саме використання міждисциплінарного підходу в освітньому процесі дає можливість дати відповідь на ці запитання. Працюючи в цьому напрямку, передбачаю, що результатом роботи має стати досягнення учнів такого рівня, який був би достатнім для формування життєвої компетентності випускника школи. Саме при поєднанні інтеграції «система» і «діяльність» розвивається те, що ми називаємо «навчальні дії учнів», які є базисом для формування ключових компетентностей.

Теоретична база інновацій: дослідження інноваційних технологій в освіті ведуться з кінця 50-х років ХХ сторіччя, у вітчизняній практиці термін «інновація в освіті» почав використовуватися лише у середині 80-х років ХХ століття у зв'язку з процесами перебудови радянської освітньої системи. Проблема інноваційної діяльності в освітній сфері було присвячено чимало досліджень провідних вчених, серед яких К. Ангеловські, Л. Ващенко, О. Козлова, Н. Артикуца, М. Поташник, О. Арламов, М. Бургін, В. Журавльов, Н. Юсуфбекова, А. Ніколс, Г. Герасимова, Л. Ілюхіна, І. Бех, Л. Даниленко, І. Дичківська, М. Кларіна, О. Пехота, О. Попова, Л. Подимова, А. Прігожина, В. Сластьонін, А. Хуторський та інші. Але, незважаючи на велику кількість досліджень у цьому напрямі, й нині відсутні єдині підходи як до визначення поняття «освітня інновація», так і до класифікації інновацій, орієнтованих на освітні цілі, що мають певні специфічні особливості та властивості.

Отже, виникла необхідність розглянути сутність міждисциплінарного підходу та шляхи його реалізації в освітньому процесі при вивченні біології.

Мета: розкрити основні складові міждисциплінарного підходу, обґрунтувати особливості його використання і значущість на уроках біології з позиції різнобічного розвитку, виховання і соціалізації особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності.

Основні завдання: створення умов для розвитку і самореалізації учнів; гуманізація навчання; створення предметно-навчального середовища; впровадження методик особистісно і компетентнісно зорієнтованого навчання, виховання і розвитку учнів; технологічність методик навчання; задоволення запитів та потреб школярів; засвоєння базових знань, умінь, навичок та ставлень; розвиток потреби поповнювати знання протягом всього життя; формування навичок здорового способу життя.

Ці задачі певною мірою співзвучні із завданнями, що впливають із умов Концептуальних засад реформування середньої освіти та лежать в основі формування ключових компетентностей Нової української школи. Передусім, це орієнтація освітнього процесу на досягнення результату, що відображається ключовими компетентностями, але не обмежується ними. Нині у світовій практиці ефективність освіти пов'язується з реалізацією компетентнісного підходу. Однак, перехід на компетентнісні засади поки не належним чином відображено у дидактичному і методичному забезпеченні навчання, де все ще домінує знанієва компонента.

Зазначимо, що переважно традиційне навчання формує в учнів предметні компетентності, тоді як новостворювані нормативи націлюють на досягнення й ключових. «Компетентність – динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність».

Компетентності дозволяють усунути суперечливості між засвоєними теоретичними відомостями та їх використанням для розв'язання конкретних життєвих задач: уміти розрізняти об'єкти, ознаки, властивості; аналізувати і пояснювати причини і наслідки подій, вчинків, явищ; створювати тексти, вироби, проекти;

висловлювати ставлення до подій, вчинків своїх та інших; брати участь в колективних справах; у розв'язанні навчальних завдань; оцінювати вчинки, різні моделі поведінки та ін.; користуватись певними предметами та ін.

До ознак ключових компетентностей належать такі: поліфункціональність; надпредметність; міждисциплінарність; багатокомпонентність; спрямування на формування критичного мислення, рефлексії, визначення власної позиції. Ключові компетентності пов'язують воедино особистісне і соціальне в освіті, відображають комплексне оволодіння сукупністю способів діяльності, що створює передумови для розроблення індикаторів їх вимірювання; вони виявляються не взагалі, а в конкретній справі чи ситуації; набуваються молоді людиною не лише під час вивчення предметів, але й засобами неформальної освіти, впливу середовища тощо.

Об'єктом дослідження є освітній процес з біології у школі.

Предмет дослідження - особливості використання міждисциплінарного підходу на уроках біології та в позаурочній діяльності.

Даний підхід реалізується завдяки такій системі принципів: педагогічної прогностики; системності проектування; логічної завершеності; методологічної доведеності підходів; демократизації та гуманізації; неперервності та цілісності етапної організації; програмно-проектного; компетентнісного; прогностичного; інформаційного; розвивального.

Технології, використання яких у підході є найбільш ефективними, – це: особистісно-зорієнтоване навчання; проблемне навчання; технологія розвитку критичного мислення; технологія розвивального навчання; інформаційно-комунікаційні технології; проектні технології; технологія навчання як дослідження; дистанційне навчання; STEM-навчання.

Головне завдання вчителя – організація самостійної, творчої діяльності з урахуванням психофізіологічних особливостей кожної дитини. Реалізація діяльнісного підходу вимагає від учителя організаційно-управлінських рішень щодо реалізації сучасних освітніх завдань.

Новизна досвіду у створенні моделі навчання з використання ІКТ та міждисциплінарних підходів для формування метапредметних компетентностей учнів на уроках біології засобами «перевернутого навчання». Біологія, на мій погляд, як ніякий інший предмет, має великі можливості щодо формування компетентності продуктивної творчої діяльності, складовими якої є: критичне, оригінальне, самостійне мислення, вміння переносити набутий досвід у реальне життя, здатність до творчого пошуку знань.

Бути вчителем – високе покликання. Праця вчителя нелегка: це відповіді на тисячі «чому», це гори різноманітної літератури, це кілометри шляху, пройдені по класній кімнаті, це кілограми зошитів, це радість спілкування з учнями, це гіркота свого безсилля в якийсь момент, це нескінченний пошук досконалості у всьому, прагнення дійти «до самої суті». Вважаю, що лише той педагог, який постійно розвивається, вчиться, самовдосконалюється може виховати всебічно розвинену особистість, задовольнити запити суспільства. Глибоко переконаний: головне – не вичерпати себе, не втратити творчу індивідуальність, не спинятися, щоб не відстати від плину стрімкого часу.

Цікаве трансформування нетрадиційних видів роботи у палітру уроків у формі інтеракту – це безмежний простір відкриттів інноваційних технологій у методичній лабораторії. Час іде, з'являються нові методи і форми роботи. Але нове не виникає на голому місці й навіть не кожного дня. Це – безперервний пошук, на мою думку, постійна імпровізація. Сучасна методична література пропонує безліч нових форм роботи на уроці, які можна «побачити по-своєму».

Далекоглядний педагог В.О. Сухомлинський надавав особливої уваги «урокам творчості», на яких учитель має можливість формувати учня як креативну особистість, бо «...далеко не кожен стане вченим, письменником, артистом, далеко не кожному судилося винайти порох або велосипед, але майстром своєї справи повинен стати кожний – це найважливіша умова всебічного розвитку особистості». «Уроки творчості» дають учням можливість розкритись, презентувати свої вміння. Готуючись до кожного уроку, як алгоритм перед собою, закарбував слова А. Макаренка: «Діти – це живе життя і життя прекрасне, і ставитися до них треба, як до товаришів і громадян, поважати їхнє право на навчання, радість і обов'язок відповідальності».

Авторський характер досвіду – полягає в розробці системи оригінальних сценаріїв уроків для кожного класу із використанням освоєних та адаптованих інноваційних педагогічних технологій та різноманітних засобів навчання. Постійно знаходжусь у творчому пошуку, у різноманітну типі уроків, при цьому використовую різні засоби: інтерактивні конструктори уроків, педагогічні програмні засоби, презентації (PowerPoint, Prezi, PowToon, Padlet), відео уроки (YouTube), контент репозитарію інтерактивного навчання (Interactive.ranok.com.ua, ua.lokando.com), навчальний ресурс (Google Drive), науковий журнал, інтерактивні та мультимедійні навчальні модулі для навчання (LearningApps), електронні засоби навчання (SlideShare), для оцінювання діяльності учнів (Google форми, Kahoot, Plickers, Go Pollock, QR Code) та інші.

Спеціальні методичні засоби: 1. Випереджувальне домашнє завдання. 2. Постановка попередніх завдань на уроці. 3. Використання життєвого досвіду учнів. 4. Вирішення експериментальних і пізнавальних теоретичних задач. 5. Завдання з елементами дослідження. 6. Створення ситуації вибору. 7. Виконання практичних завдань. 8. Постановка проблемних питань і організація дискусій. 9. Виконання практичних робіт. 10. Виконання лабораторних досліджень. 11. Організація спостережень. 12. Міні-проекти. 13. Віртуальні екскурсії. 14. Демонстрації. 15. Дослідницькі практикуми. 16. Практичні заняття.

Різні соціальні мережі (наприклад, Facebook, Instagram, Twiter), засоби комунікації (Viber, Outlook, WhatsApp, Messenger, SHAREit, ukr.net та інші), блоги, YouTube канали, Wiki - це цілі культури, які передбачають співробітництво, і їх не можна ігнорувати. Єдиний вірний шлях - використовувати їх на уроках в

класі та для виконання завдань. Учні вже більше не споживачі інформації, насправді, вони створюють її самі. Спілкування, взаємодія та обмін успішним досвідом між вчителями - це запорука успішного навчання школярів. Інструментом такої взаємодії може бути Skype.

Викладання біології на сучасному етапі передбачає навчання, при якому вчитель систематично створюючи проблемні ситуації і організовуючи діяльність учнів, орієнтовану на вирішення навчальних проблем, забезпечує оптимальне поєднання їх самостійної пошукової діяльності з засвоєнням нових знань.

Основною складовою освітнього процесу є діяльність, яка створює умови творчого саморозвитку та самореалізації учнів; формує коло предметних та ключових компетентностей; формує критичне мислення; вчить орієнтуватися у інформаційному просторі; дозволяє бачити проблему і приймати рішення.

Досліджено, що потужним засобом реалізації міждисциплінарного підходу на уроках біології є запровадження проектної діяльності, що передбачено новою навчальною програмою з біології для 6-9 класів. Йдеться про міні-проекти у 6-7 класах і проекти у 8-9 класах. Перед початком роботи над міні-проектом учні мають бути озброєні технологічними кроками щодо його виконання та критеріями оцінювання проекту.

Учні з 6-7-х класів створюють біологічні буклети (лепбуки), які досить часто є результатом міні-проекту групової форми роботи. При створенні буклету (лепбуку) учні спостерігають, порівнюють, описують і досліджують. Навчаю школярів, що в центрі буклету розміщується головна інформація, по боках доповнююча і обов'язково учні шукають метапредметні зв'язки.

Задля залучення учнів до практичної діяльності розширюю діапазон організаційних форм та методів навчання, способів навчальної взаємодії, при цьому надаю пріоритет засвоєнню навчального матеріалу у процесі екскурсій, квестів, конкурсів, фестивалів, хакатонів, практикумів тощо. Для формування та перевірки предметних компетентностей спираюся на систему інтегрованих завдань, спрямованих на застосування учнями способів навчально-пізнавальної діяльності, знань, умінь і навичок для розв'язання певних задач у змодельованих життєвих ситуаціях.

Так, при вивченні тем з біології не менше значення мають наскрізні змістові лінії закладені для реалізації Концепції «Нова Українська школа»: здоров'я і безпека; підприємливість та фінансова грамотність, екологічна безпека та сталий розвиток.

Важливо сформувати в учнів такі компетентності, як екологічна грамотність і здорове життя. При вивченні біології людини у 8 класі, формується ціннісне ставлення до власного здоров'я.

Технологія інформаційно-комунікаційного навчання і її застосування, дозволяє вирішувати цілу низку завдань, як-от: формування творчого мислення, забезпечення розвитку самостійності та ініціативи учнів, використання отриманих знань у розв'язуванні практичних задач. Слід зауважити, що під час підготовки мультимедійних повідомлень необхідно заздалегідь пояснити учневі необхідність поєднання наукової термінології з правильною літературною мовою та порушення в повідомленні проблем, які б зацікавили клас. Таке відео може бути результатом навчального проекту.

Застосування інформаційно-комунікаційного навчання сприятиме формування інформаційно-цифрової компетентності. В освітньому процесі застосовую різноманітні мультимедіа, серед яких: використання електронних лекторів, тренажерів, підручників, енциклопедій; розробка ситуаційно-рольових та інтелектуальних ігор з використанням штучного інтелекту; моделювання процесів і явищ; побудова систем контролю й перевірки знань і умінь учнів; створення і підтримка блогу; створення презентацій навчального матеріалу; здійснення проективної і дослідницької діяльності учнів.

Метою реформування шкільної біологічної освіти є забезпечення широких можливостей для розвитку, навчання та виховання творчої особистості, в результаті яких вона буде підготовлена до активного, самостійного життя в інформаційному суспільстві. Таке складне завдання можна вирішити шляхом використання інноваційних технологій навчання, серед яких чільне місце займають комп'ютерні технології. Вони відкривають нові, ще недостатньо досліджені можливості вдосконалення навчальної діяльності.

Використання комп'ютерних технологій при проведенні уроків біології, як у комп'ютерному класі, так і в класі, забезпеченому засобами інформаційно-комунікаційних технологій дає змогу:

- демонструвати процеси, які в реальних умовах проходять упродовж місяців, років і навіть століть (ріст і розвиток організмів, розвиток життя на Землі, еволюцію живих систем тощо).

- Демонструвати особливості будови і процесів життєдіяльності об'єктів живої природи (мікросвіт клітини; фотографії мікрооб'єктів, наприклад, розмноження бактерій, ріст рослини, запилення квітів, запліднення яйцеклітини сперматозоїдом; фотографії внутрішніх органів).

- Експериментувати з комп'ютерною моделлю біологічних систем та явищ.

- Показувати недоступний для безпосереднього спостереження механізм біологічних процесів у динаміці, наприклад, біосинтез білка, фотосинтез (відеоролики).

- Знайомитися з явищами, які мають звукове відображення (звуки природи, голоси птахів, скрекотання жаб). Використовувати електронні визначники.

- Проводити лабораторні та практичні роботи у традиційній формі, чи у віртуальній лабораторії.

- Сприяти кращому засвоєнню учнями біологічних термінів.

- Здійснювати поточний і тематичний контроль знань учнів.

- Створювати банки даних, що містять різну інформацію, необхідну для розв'язання навчальних завдань.

З метою реалізації міждисциплінарного підходу на уроках біології упроваджую такі форми самостійної діяльності учнів: складання опорних конспектів; розв'язання задач дослідницького та

пізнавального характеру; засвоєння біологічної термінології; робота із словниками та іншою додатковою необхідною інформацією; аналіз відповідей однокласників; робота з зошитом (запис висновків та визначень), заповнення таблиць, виконання малюнків, схем, записів у ході пояснень, оформлення лабораторних досліджень та практичних робіт.

Завдяки цьому: навчаю співпраці у групові та колективній роботі, толерантності; пропоную учням різні форми роботи, заохочуючи самостійність; прагну зацікавити практичною начальною роботою на усіх уроках, навіть на уроках вивчення нового матеріалу; вдосконалюю систему самостійної роботи (варіативність, наростання складності робіт від репродуктивних до мінімальних проектів); надаю перевагу практичним та самостійним роботам навчального характеру з елементами творчості та застосуванням презентацій.

У викладанні біології активно використовую засоби і прийоми перевернутого класу, які можуть бути ефективними щодо формування творчої компетентності учнів. Internet-посилання та електронний ресурс: <https://blogdimamuzyka.blogspot.com/>

Висновки. Застосування ІКТ в освіті привело до появи нового покоління інформаційних освітніх технологій, що дали змогу підвищити якість навчання, створити нові засоби впливу, ефективніше взаємодіяти педагогам з учнями. На думку багатьох фахівців, нові інформаційні освітні технології на основі комп'ютерних засобів дають можливість значно підвищити ефективність навчання. На сьогодні застосування інформаційно-комунікаційних технологій у закладах загальної середньої освіти України створює нові можливості у вивченні біології. Вони дозволяють суттєво перебудувати і вдосконалити шкільну біологічну освіту. Застосування комп'ютерних технологій сприяє вирішенню проблеми змісту навчання біології, нових її форм і методів, що значно підвищує рівень мотивації в навчанні, розширюються можливості самостійної діяльності учнів у процесі вивчення біології. З появою засобів навчання на базі комп'ютерних технологій освітній процес з біології стає більш різноманітним і багатомірним. Він набуває таких організаційних форм, коли виявляються нові методичні можливості, стає можливим створення принципово нових типів навчального середовища. Тобто технічні можливості комп'ютера оптимізують діяльність викладання та учіння.

Все це дозволяє вивести сучасний урок біології на якісно новий рівень; підвищувати статус вчителя; впроваджувати в освітній процес комп'ютерні та інформаційні технології; розширювати можливості ілюстративного супроводу уроку; використовувати різні форми навчання та види діяльності в межах одного уроку; ефективно організовувати контроль знань, вмінь та навичок учнів; полегшувати та вдосконалювати розробку творчих робіт, проектів, рефератів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Биков В.Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія / В.Ю. Биков. – Київ: Атіка, 2009. – 684 с.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге, доповнене і виправлене – Рівне: Волинські обереги, 2011. – 522 с.
3. Заболотний В.Ф. Дидактичні засади застосування мультимедіа у формуванні методичної компетентності майбутніх учителів фізики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук: спец. 13.00.02 “Теорія та методика навчання (фізика)”/В.Ф. Заболотний . – Київ. – 2010. – 38 с.
4. Коваль Т.І. Підготовка викладачів вищої школи: інформаційні технології у педагогічній діяльності: навч.-метод. посіб. / Т.І. Коваль. – Київ: Вид.центр НЛУ, 2009. – 380 с.
5. Козлакова Г.О. Теоретичні і методичні основи застосування інформаційних технологій у вищій технічній освіті: Монографія. – К.: ІЗМН, ВПОЛ, 1997. – 180 с.
6. Козяр М.М. Віртуальний університет: навч.-метод. посіб. / [М.М. Козяр, О.Б. Зачко, Т.С. Рак]. – Львів: Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, 2009. – 168 с.
7. Міронець Л. Створення та використання комп'ютерних презентацій під час викладання біології //Рідна школа. – 2008.– №1,2. – С.40-42.
8. Дорошенко Ю.О. Біологія та екологія з комп'ютером / Ю. Дорошенко, Н. Семенюк, Л. Семко. – Київ: Вид. дім «Шк. світ»: Вид. Л. Галіцина, 2005. – 128 с.
9. Козленко О.Г. Мультимедійні програми з біології: порівняння можливостей // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2004. – №2 – С. 24-25.
10. Сліпчук І. Дидактичні можливості інформаційних технологій у навчанні біології//Біологія і хімія в школі. – 2006. – №5 – С. 32-34.
11. Хаблак З.П. Використання навчальних комп'ютерних програм на уроках біології// Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2003. – №1 – С. 35-38.

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ГРАФІКИ ТА ІКТ ДЛЯ РОЗВИТКУ ДОСЛІДНИЦЬКИХ І ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ, КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Розенквіт Ірина Аркадіївна, учитель зарубіжної літератури Лужанського ЗЗСО І-ІІІ ступенів ім. В.Орелецького Мамаївської ОТГ Чернівецької області

Актуальність. За надмірного інформаційного навантаження та регламентованих часових обмежень доречно застосовувати інфографіку. Перед сучасною освітою стоїть завдання пошуку нових видів і форм організації навчальної діяльності. Навчання має розвивати критичне і творче мислення. З цією метою багато вчителів в уже давно використовують, залучаючи ресурси мережі Інтернет. Але велика кількість інформації в мережі та її якість не тільки не спрощують процес роботи, але й ускладнюють його. Одне з можливих рішень даної проблеми це метод інфографіки. Адже інфографіка це: спосіб передачі великого обсягу інформації за допомогою простих і зрозумілих візуальних методів; сучасний метод навчання; форма інформаційного дизайну; різновид навчальної творчості, що передбачає поєднання графіки з текстом у найрізноманітніших пропорціях.

Мета інновації: використання методу інфографіки є ідеальним доповненням до будь-якого уроку, презентації, повідомлення в соціальних мережах, або в блозі. Вона дає унікальну можливість вразити свою аудиторію, залишивши їм пам'ятний фрагмент візуального вмісту, розвивати у дітей творчі здібності та критичне мислення, пізнавальну та творчу діяльність, Різнібічний розвиток учня відбувається саме завдяки застосуванню сучасної методики навчання і новітніх технічних здобутків. Адже інформаційна графіка або інфографіка (англ. Information graphics; infographics) — це графічне візуальне подання інформації, даних або знань, призначених для швидкого та чіткого відображення комплексної інформації. Вона може покращити сприйняття інформації, використовуючи графічні матеріали для того, щоб підвищити можливості зорової системи людини бачити моделі і тенденції. Процес створення інфографіки можна розглядати як візуалізацію даних, створення інформаційних схем та моделей подання інформації. Широке й ефективне впровадження інноваційних методик в навчально-виховний процес сприяє підвищенню його якості, зацікавленості учнів і викладачів, це є важливою стадією процесу реформування традиційної системи освіти в контексті глобалізації.

Пропоную метод інфографіки на уроці зарубіжної літератури, який сприяє пошуку Інтернет інформації, яку доручає учням вчитель; розвитку мислення учнів на стадії аналізу, узагальнення та оцінки інформації; розвитку комп'ютерних навичок учнів і підвищенню їх словникового запасу; заохоченню учнів навчатися незалежно від вчителя; розвитку дослідницьких і творчих здібностей учнів; підвищенню особистісної самооцінки.

Практичне застосування. *Переваги використання інфографіки:* пригадати важливу інформацію; навести на думку; структурувати виклад матеріалу; виділити найголовніше; стисло візуалізувати інформацію, що закарбована у пам'яті, з досвіду узагальнити;

Це можливість повідомити: про зміст подій, про пов'язані між собою факти; *ілюструвати:* дії, алгоритми, правила, норми, масштаби процесів; *демонструвати:* статистичні чи порівняльні дані, алгоритмізовані дії, ієрархію та логічні зв'язки між подіями, шлях від загального до конкретного (як в інтелект-картах); пояснювати і тлумачити складні та заплутані поняття, процеси, явища; *акцентувати увагу на:* фактах, а не оціночних судженнях, головному, а не другорядному; *економити час на:* ознайомленні з новою інформацією, розумінні взаємозв'язків між подіями, явищами.

Дана методика відкриває великі можливості для реалізації різноманітних завдань на уроках зарубіжної літератури шляхом використання інфографіки ІКТ, мультимедіа, які значно підвищують наочність процесу навчання, а робота над мультимедійною презентацією вчить знаходити, аналізувати і систематизувати інформацію, тобто сприяє формуванню інформаційної культури учнів.

Результативність Застосування даної методики дає можливість розвитку особистісних якостей учня, розвитку творчих здібностей, формування покоління молоді, що буде захищеним та мобільним на ринку праці, здатним робити особистісний, духовно-світоглядний вибір, матиме необхідні знання, навички і компетентності для інтеграції в суспільство на різних рівнях, здатним до навчання упродовж життя. Залучаю до роботи кожного учня, тим самим розвиваю його таланти та здібності, навчаю дитину самостійно мислити, розмірковувати, висловлювати і обмірковувати власні думки. Основним у даній методиці є етап оформлення результатів, у межах якого відбувається осмислення проведеного дослідження. Робота передбачає відбір значимої інформації і представлення її у вигляді слайд-шоу, буклету, анімації, постеру або фоторепортажу, схеми, діаграми, карти, коміксів, карикатури, емблеми, різнопропорційні комбінації контенту: – текстового – фото. Обговорення результатів роботи можна провести у вигляді конференції, щоб учні мали можливість продемонструвати власний практичний доробок. На цьому етапі розвиваються такі риси особистості як відповідальність за виконану роботу, самокритика, взаємопідтримка і уміння виступати перед аудиторією. Можна практикувати розміщення результатів роботи над в мережі Інтернет на спеціалізованих сайтах, таким чином досягаючи трьох цілей: учні розуміють, що завдання є матеріальним і високотехнологічним; вони отримують аудиторію, зацікавлену у результатах їх праці; у них з'являється можливість зворотного зв'язку з боку аудиторії.

Інфографіка на уроках зарубіжної літератури. На сучасному етапі розвитку освіти шкільне життя позначене новими і досить перспективними інформаційними технологіями. Вони дають вчителю змогу краще й

ефективніше, по-новому організувати навчальний процес, в якому учень і вчитель – партнери. Тож в учня є можливість здобувати знання самостійно, виявляти свої здібності, вміння використовувати нестандартні підходи до вивчення навчального матеріалу, вчитися аналізувати й ділитися здобутими знаннями з ровесниками, набувати життєвого досвіду. У цих умовах відбувається переорієнтація на інноваційну модель навчання і на уроках історії, зокрема, на основі інфографіки, що відкриває для учнів нові можливості візуалізації на уроках зарубіжної літератури. Основним досягненням використання інфографіки на уроках є те, що методи представлення навчального матеріалу відповідають тому, як учень сприймає візуальні образи: спочатку інформація опановується як корисна, а надалі – як знання.

Інформаційна графіка або інфографіка (англ. Information graphics; infographics) — це графічне візуальне подання інформації, даних або знань, призначених для швидкого та чіткого відображення комплексної інформації. Вона може покращити сприйняття інформації, використовуючи графічні матеріали для того, щоб підвищити можливості зорової системи людини бачити моделі і тенденції. Процес створення інфографіки можна розглядати як візуалізацію даних, створення інформаційних схем та моделей подання інформації. Інфографіку називають мовою візуальних символів. Нині вона стала дуже модною у використанні. Її суть влучно пояснює у своїх роботах професор Едвард Тафті, який спеціалізується на інформаційному дизайні. Він зазначає: по-перше, для того щоб візуалізувати дані, треба їх мати. Наприклад, це може бути інформація про літературну епоху, країну, твір письменника. А, по-друге, треба дати користувачу можливість між собою ці дані порівняти. Це і буде найкраща візуалізація. Інфографіка — це, переважно, зображення. Вона не має містити багато пояснювальних текстів, більше — картинок. Діти дуже гарно працюють з проектами інфографіки, тож доречно давати їм завдання такого типу.

Етапи створення при цьому мають бути такими: 1) Вибір теми майбутнього проекту. 2) Дослідження теми (виокремлення даних). 3) Збір інформації. 4) Аналіз інформації. 5) Пошук сюжету. 6) Створення ескізу для ідеї (краще зробити ескіз на папері, щоб не витратити час на компоновку в самому редакторі інфографіки). 7) Редагування ескіза. 8) Дизайн (безпосереднє створення інфографіки). 9) Тестування інфографіки.

Інфографіку можна застосовувати: на усіх етапах уроку (при актуалізації опорних знань, вивченні нового матеріалу, узагальненні нової теми тощо); при проведенні різних типів уроків (при проведенні інтегрованих уроків, на уроках компаративного дослідження тощо); використанні різних методів та прийомів роботи на уроці (інтерактивні вправи, створення власних інфографік тощо).

Використання на уроці інфографіки дозволяє учителям формувати в учнів майже усіх видів ключових компетентностей: ціннісно-смыслових; комунікативних; загальнокультурних; пізнавальних; інформаційних; моральних.

У вирішенні цих питань учителям допоможе використання на уроках зарубіжної літератури інфографіки. Фактично будь-які дані можна візуалізувати. Однак варто розділити їх на кілька типів.

Категорійні. Маємо, скажімо, опрацювати біографію письменника чи літературну епоху, на цьому етапі аналізуємо інформацію.

Порядкові. Маємо літературний доробок автора чи хронологію розвитку подій у творі, композицію твору, завдяки інфографіці можна показати цю інформацію.

Чисельні. Порівнюємо кількість позитивних та негативних рис характеру героїв, вчинків героя. Найкраще візуально показати кількісну перевагу. Наприклад, коли ми говоримо про те, скільки разів герой твору А.П.Чехова «Хамелеон» змінював власне рішення та думку стосовно цуценяти можна зобразити великого хамелеона і маленьке цуценя. Таким чином, результат очевидний, тобто іноді в інфографіці число не несе на собі все навантаження.

Реляційні. Застосовують, коли необхідно візуалізувати зв'язок між подібними героями творів різних країн та епох, мандрівними сюжетами творів. Доцільно використовувати на уроках компаративного аналізу творів світової та української літератури.

Просторові. Можна візуалізувати карту мандрів головного героя твору Ж.Верна «П'ятнадцятирічний капітан» Діка Сенда та його команди під час подорожі на шхуні «Пілігрим» чи скласти мапу за творчістю О.С.Пушкіна.

Отже, інфографіка дає можливість учням попрацювати з інформацією та засвоїти її шляхом інтелектуальної праці, процес роботи задіює всі рівні мислення.

Інфографіку використовую на уроках зарубіжної літератури, коли необхідно показати причинно-наслідкові зв'язки в тій чи іншій події у творі, продемонструвати тенденцію розвитку літературної епохи, напрямку, течії, літературного процесу, реконструювати подію, використати інструменти наочності й протиставлення, відобразити великі обсяги однорідної інформації, а також репрезентувати складну інформацію з мінімальними витратами часу. Інфографіка забезпечує економію місця й одночасно привертає увагу учнів, спонукаючи їх до ознайомлення, аналізу із зображенням. У старших класах, наприклад, під час захисту проектів, інфографіку використовую одночасно з публікацією або самостійно. Цінність цього методу у глибокому осмисленні й подальшому різнобічному висвітленні життя та творчості письменника, опрацюванні літературної спадщини автора, подій, які відбуваються у творі, де за допомогою візуального подання інформації відбувається висока концентрація фактів, але не перенасичення ними. Також застосування інформаційної графіки може бути викликано тим, що цей метод є доступним і прийнятним для викладу інформації всіма учнями різних вікових категорій, за допомогою якого сучасний учень отримує навчальну інформацію швидко, з цікавістю та максимальною ефективністю. Використовую під час пояснення нового

матеріалу, систематизації та закріплення знань, для актуалізації опорних знань. Наочна інформація сприймається набагато легше, ніж громіздкі тексти. Психологи відносять інфографіку до так званого «рівня суперчитабельності». Сучасному учневі інфографіка допомагає бачити те, чого не бачать інші.

Отже, інфографіка – новий ключовий метод інформаційного середовища, що керується соціальними й психологічними змінами цільової аудиторії, є затребуваним в освітньому просторі, зокрема на уроках зарубіжної літератури. Учень, який володіє навичками інфографіки, має змогу: інакше бачити і сприймати навчальний матеріал у звичній для нього ситуації перенасиченості наочними візуальними образами; інакше читати та аналізувати літературний текст, утримуючи увагу в межах інформаційного ряду; бути мобільним, динамічним, технологічно оснащеним, мати потужні інформаційно-пошукові інструменти, в умовах відкритості інформаційного середовища легко долати залежність від плагіату в презентаціях; позбутися психологічного страху під час викладу матеріалу, бути впевненим, пишатися тим, що володіє сучасними технологіями передачі інформації; бути не пасивним споживачем інформації, а знаходити свій підхід на шляху набуття знань і можливість сформулювати й висловити власну думку.

«МІСТОК ДРУЖБИ: ПІВНІЧ –ЗАХІД»

Пілотний телекомунікаційний проект для учнів 1-х класів НУШ

*Жук Михайло Васильович, завідувач кафедри соціально-гуманітарної освіти КЗ Сумський ОІППО,
кандидат мілоських наук, доцент;*

*Семенов Олена Миколаївна, завідувач кафедри української мови Сумського ДПУ ім. А. С. Макаренка, доктор
педагогічних наук, професор, науковий консультант;*

*Кулик Любов Василівна, учитель початкових класів спеціалізованої школи I ступеня № 13 м. Шостка
Сумської області (1-В клас)*

*Кушнір Наталія Петрівна, учитель початкових класів Рожнівського ліцею "Гуцульщина" ім. Федора
Погребенника Косівського району Івано-Франківської області (1-Б клас).*

Актуальність теми. Успіх у сучасному світі значною мірою визначається здатністю людини до самореалізації і постійної самоосвіти. Важливе місце в цьому займає спроможність до діяльності на основі проектних технологій – визначити далеку і найближчу перспективу, знайти й залучити необхідні ресурси, намалювати план дій і, здійснивши його, оцінити, чи вдалось досягти поставлених цілей. Численні дослідження, проведені в Україні і за кордоном, показали, що більшість сучасних лідерів у політиці, бізнесі, мистецтві, спорті – люди, які володіють проектним типом мислення.

Формування особливості людини ґрунтується на досвіді, який вона отримує від перших в її житті відносин. Дитина, спілкуючись із однолітками, стає більш гнучкою та більш емоційною. Сучасне ІТ середовище відкриває можливості он-лайн спілкування.

Реалізація Нової української школи потребує інноваційної активності від всіх учасників навчально-виховного процесу. Мова йде про комплексний підхід до формування сучасних компетентностей в поєднанні з навичками дослідницької роботи, командних та лідерських якостей. Проект виник як продовження курсу Жука Михайла Васильовича "Дорожні карти НУШ» (27.02 - 01.03. 2019) в формі дорожньої карти Любові Василівни Кулик, вчителя початкових класів спеціалізованої школи I ступеня № 13 м. Шостка Сумської області. В процесі обговорення ідеї проекту до його реалізації активно долучились представники Рожнівського ліцею "Гуцульщина" ім. Федора Погребенника Косівського району Івано-Франківської області.

Мета і завдання, на вирішення яких спрямована інновація. Було визначено, що цей проект для учнів перших класів і що він планується як серія тематичних телеконференцій, метою яких є створення додаткових неформальних можливостей для розвитку учнів перших класів в формі прямого он-лайн спілкування. Їх тематика узгоджується з учнями. Самі телеконференції розглядались як додатковий ресурс реалізації задач НУШ. Фактично це пошук моделі неформальної освіти для учнів 1 класів, яка повинна бути їм цікава. При цьому акцент було зроблено на формуванні партнерства учнів, батьків, вчителів при підготовці для участі в цих заходах. Пілотний проект було розпочато 15 березня 2019 року. Всього за березень – травень 2019 р. проведено 4 телеконференції, в ході яких діти знайомилися, спілкувалися рідною мовою, готували тематичні завдання, знаходили нових друзів, реалізувати себе в он-лайн комунікації.

Мета проекту: сформувати додаткові стимули спілкування рідною мовою; розвивати критичне мислення; розширити можливість формування громадянської культури та національної самосвідомості учнів.

Серед завдань проекту ключовими були:

- формування мовленнєвої компетентності школярів, яка полягає у здатності слухати, сприймати й відтворювати інформацію, читати і розуміти текст, вести діалог, брати участь у дискусіях, переконувати і відстоювати свою точку зору, висловлювати власні думки, міркування, погляди в усній і письмовій формах;
- вміння презентувати себе, ідею, проект і бути цікавим співрозмовником, вміння задавати питання, доводити фактами, нешаблонно мислити, вміння працювати в команді;

- створення умов для розвитку активної життєвої позиції і позитивної емоційної установки, вміння надихатися новими ідеями, брати більшу відповідальність на себе, працювати більше всіх, постійно вчитися і прагнути виконати свої обов'язки на 120%, для цього необхідно формувати навички самоорганізації і самодисципліни, вміння добути необхідну інформацію в потрібний момент;
- закріплення навичок он-лайн спілкування.

Засоби, форми і методи досягнення мети інновації. З урахуванням того, що проект спрямовано на пошук неформальних моделей розвитку компетентностей учнів 1-х класів ми пробували створити додаткове розвивально-навчальне середовище, яке дозволяє відчутти себе одночасно і особистостями і командою партнерів. Акцент було зроблено на взаємодію та взаємоповнення простих та складних засобів, методів навчання в межах віртуально-комунікативного процесу спілкування. Ми пробували привчити дітей до використання елементів критичного мислення, колаборативності (мотивованої взаємодії), реалізувати себе у відкритому інформаційному просторі.

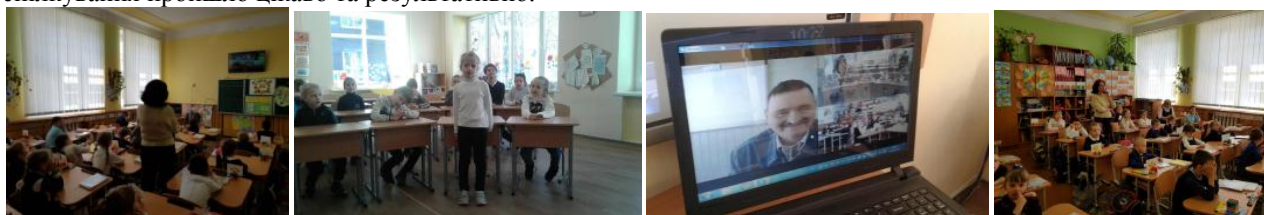
Хід виконання проекту та триманні результати.

Ознайомча телеконференція 15 березня 2019 року. Учні наочно побачили можливості он-лайн зв'язку у формі телеконференції, мали нагоду висловити свої думки з приводу планування наступних зустрічей.

Діти обговорили тему наступної зустрічі Надзвичайно дружня, тепла атмосфера надихнула дітей для подальшого спілкування та вибору теми загадки по темі «Весна».

Друга телеконференція 3 квітня 2019 року. Учні підготували загадки для друзів, в процесі спілкування показали знання прикмет весни (вони попередньо домовились не використовувати підручники). Учасники проекту вчилися спілкуватися з ровесниками, це сприяло правильному формуванню емоційного інтелекту і створенню позитивної установки подальших зустрічей. Обидві сторони з захоплення розповідали про весняні зміни в природі, ділилися враженнями, формували уявлення про світ, вчилися бачити красу природи. On-line спілкування пройшло цікаво та результативно.

Третя телеконференція 24 квітня 2019 року. Її тематика – Великдень. Дуже пізнавальним виявилось порівняння великодніх традицій Західної та Північної (слобідської) України. На зустріч принесли домашні пасочки та крашанки, розповіли великодні вітання, показали давні рушники з колекцій шкільних музеїв. Учні порівняли традиції святкування на Сіверщині в рідному Поліссі з тим, як святкують Великдень на Івано-Франківщині. Багато спогадів, емоцій у дітей викликала третя зустріч на тему «Великодній кошик». Для українців Великдень - це не тільки різнокольорові писанки і смачна паска. Це особливе свято, коли слідує традиціям і вірять у диво.

Діти на зустріч одягнули вишиванки принесли писанки. Діти поділилися розповідями про традиції їхнього краю, малюнками, розповідали вірші. У класах панувала особлива атмосфера гармонії, щирості, гостинності. Учні розповідали, як святкували свято в родинах, в міні конкурсах показували свої знання про традиції святкування в Україні. При цьому Л.В. Кулик та Н.П. Кушнір вдалося створити унікальну атмосферу щирого спілкування, в якій діти вчилися не тільки висловлювати власні думку, а і слухати інших. Дуже цікавою було розповідь про роль Великоднього свята в житті українців О.М.Семеног.

Четверту телеконференцію було присвячено Дню матері, вона відбулась 10 травня 2019 року. Учасники ділилися зворушливими віршами, загадками, співали пісні. Було також залучено батьків. А мама учениці 1-Б класу «Гуцульщини» разом зі своєю донечкою виконала західноукраїнську колискову. Також учнями був показаний колаж «Багаторука фея». У такий спосіб вони передали свою шану і повагу матерям. А у подарунок, для найдорожчих, виготовили паперові квіти. Учні показали портрети наших матусь, які намалювали до свята, розповіли разом з друзями прислів'я про наших матерів, погралися з ними у гру "Ласкаві ознаки", підбираючи пестливі слова своїм неням. Було цікаво спілкуватись, знаходити спільне і бачити відмінності.

Діти були активні, зацікавлені, а головне комунікабельні. Вони подолали бар'єр (у 1000 кілометрів) віртуального спілкування, знайшли друзів, однодумців. І з нетерпінням будуть чекати нових on-line зустрічей.

Отримані результати та висновки щодо ефективності пропонованої інновації

На нашу думку протягом першої фази пілотного проекту вдалося:

1. Створити таку мовленнєву ситуацію, коли кожний учень має можливість висловитись, проявити себе в комунікативному процесі.
2. Змодельовати життєву ситуацію, яка сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії.
3. Сприяти віковому розвитку вмінь слухати, сприймати й відтворювати інформацію, читати і розуміти текст, вести діалог, брати участь у дискусіях, висловлювати власні думки, міркування, погляди в усній формі.
4. Стимулювати розвиток вміння презентувати себе, бути цікавим співрозмовником, вміння задавати питання, вміння працювати в команді.
5. Підтримати розвиток активної життєвої позиції і позитивної емоційної установки, вміння надихатися новими ідеями, брати більшу відповідальність на себе, навички самоорганізації і самодисципліни, вміння добути необхідну інформацію в потрібний момент.

Ми плануємо продовжити цей проект як всеукраїнський із подальшим залучення української діаспори в зарубіжних країнах.

Думаємо, що завдяки проекту в свідомості учнів перших класів формується відчуття ми всі українці, що ми живемо в єдиній державі.

Організаційно-консультативна підтримка реалізації проекту: Балицька В. А., директор спеціалізованої школи I ступеня № 13 м. Шостка Сумської області та Радий О.Ю., директор Рожнівського ліцею "Гуцульщина" ім. Федора Погребенника Косівського району Івано-Франківської області, кандидат педагогічних наук

ОСВІТНЄ STEM-СЕРЕДОВИЩЕ MINECRAFT ВІД MICROSOFT В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТИ

*Безпоясний Богдан Степанович, методист лабораторії-центру інформаційних технологій
комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних
працівників Черкаської обласної ради»*

Minecraft на сьогодні є другою за популярністю відеогрою всіх часів з більш ніж 100 000 000 проданих у світі екземплярів. Школи багатьох країн, включаючи Сполучені Штати Америки та Швецію, вирішили інтегрувати гру у свої навчальні програми. Minecraft також використовується в інших країнах, зокрема Україні, для вивчення STEM-дисциплін, планування міста та вивчення іноземних мов. У Монреалі (Канада) кілька шкіл приєдналися до Місії 375, конкурсу, присвяченому святкуванню 375-річчю міста. Мета конкурсу полягає в тому, щоб мотивувати учнів використовувати Minecraft для відтворення детальних історичних визначних місць та подій міста. В Україні в червні 2018 року в офісі корпорації «Майкрософт Україна» відбувся Перший Всеукраїнський командний чемпіонат з Minecraft: Education Edition, в якому взяли участь близько 120 команд з усієї країни.

Minecraft (від англ. mine craft — досл. «шахтарське ремесло») — незалежна відеогра 2011 року жанру «пісочниця» у відкритому світі з виглядом від першої/третьої особи. Гра започаткувала однойменну серію, для всіх творів якої характерний мінімалістичний кубічний дизайн. Ця гра передусім дає змогу виразити свою креативність. Розроблена шведським програмістом Маркусом Перссоном, відомим також як «Notch», і надалі випускається заснованою Маркусом Перссоном компанією Mojang, котра належить Microsoft.

Освітня версія Minecraft доступна з осені 2016 року, вона набула надзвичайно швидкого впровадження в навчальних закладах всього світу. Наприклад, з 2016 року американські та шведські школи інтегрували Minecraft у свої навчальні програми. Інші країни використовували Minecraft для викладання науки, міського планування і, певною мірою, іноземних мов. Багато освітніх програм та досвіду їх впровадження можна знайти на різних форумах відеогри. Тому науковцями спільно з педагогами США, Канади, Швеції, Італії і т.д. було проведено емпіричне вивчення освітнього використання Minecraft, щоб оцінити потенціал для навчання і зрозуміти вплив гри на молодь.

Враховуючи популярність Minecraft, в згаданих країнах були прийняті проекти дослідницьких цілей. Метою досліджень було: (а) виділити основні можливості використання Minecraft у навчальному закладі; б) визначити переваги використання Minecraft в школі; та (с) визначити науковість у використанні Minecraft в навчальних закладах [1, 4].

Minecraft можна вважати онлайн-оновленою версією класичних будівельних блоків Lego. Блоки Lego можна з'єднувати і збирати для створення практично безмежного різноманіття конструкцій: те ж саме стосується і Minecraft, за винятком того, що замість обробки будівельних блоків користувачі працюють у віртуальному світі, використовуючи «цифрові блоки». Основним обмеженням як для Lego, так і для Minecraft є фантазія користувача. Minecraft надає користувачам додаткову перевагу - безпечно грати з водою, землею, вогнем, деревами та іншими природними елементами. Розширюючи цю переконливу концепцію, освітню версію відеогри було випущено наприкінці 2016 року.

Щоб розробити нову навчальну версію, Microsoft та Mojang AB прагнули отримати досвід досвідчених вчителів, щоб допомогти учням набутися та розвинути ключові навички навчання. Творчість, залучення учнів та співпраця між користувачами - це лише деякі з навичок, які можна отримати через геймплей. Ці переваги забезпечують навчальну користь гри та допомагають пояснити її популярність [5].

Ця тенденція викликає декілька питань. Які основні висновки щодо освітнього використання Minecraft? Чи можуть учні ефективно навчатися, граючи? Чи забезпечує вона позитивну стимуляцію? Чи є бар'єри для використання цього типу відеоігор у школі?

Всі ці питання мають теоретичні та практичні обґрунтування, всі вони впливають з одного ключового питання: чи потрібно зосереджуватися на використанні відеоігор у школі? Проста відповідь полягає в тому, що корисність навчальних ігор вже давно підтверджена численними дослідженнями. Тому логічно слід розглядати і цифрові ігри. Це стає ще більш очевидним, коли розумієш, що відеоігри є провідним світовим культурним бізнесом. Проте у школі не завжди легко використовувати ігри, і особливо відеоігри, хоча емпіричні дослідження продемонстрували, що вони можуть забезпечити середовище, яке заохочує певні типи навичок, і вони можуть мати позитивні «пізнавальні» і «психомоторні» ефекти на гравців.

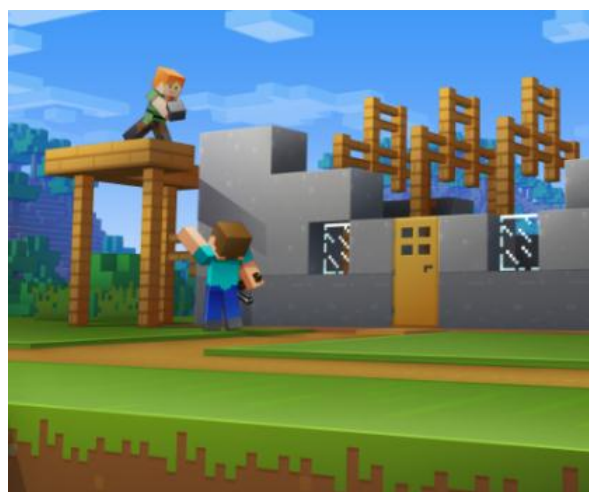
Коли учень вже чітко пізнає гру – це створює обставини надзвичайно сприятливі для навчання. Висока зацікавленість гравця дозволяє повністю зануритися в онлайн-середовище. Потім гравець стає більш відкритим для навчання через взаємодію, відкриття та STEM-експерименти під час гри. Таким чином, гравці можуть вільно виявляти і когнітивно зосередитися на поставленому завданні. Крім того, відеоігри допомагають учнів набути навичок 21 століття, які вони потребуватимуть у своїй майбутній кар'єрі та житті. Згідно з дослідженнями, Minecraft формують деякі з цих навичок: наприклад, така потрібна в сучасному світі компетентність як цифрова грамотність, формується лише через три-шість місяців гри.

Однією з головних переваг використання відеоігор для навчання є велике задоволення, яке вони тягнуть за собою, критична умова для навчання. У школі Minecraft не тільки допомагає учням розвивати навички вирішення проблем і роботи в команді, але також може підвищити їхню мотивацію. Це головний висновок Мендеса, Аррієти, Діоса, Енсінаса і К'єруга-Діоса (2016) [2], які аналізували використання відеоігор учнями. Крім того, за словами Каллахана (2016) [1], освітнє використання Minecraft сприяє створенню умов, які є корисними для навчання, а особливо для залучення, співпраці та творчості. Крім того, Minecraft підвищує мотивацію шляхом використання творчості для покращення навичок критичного мислення та розв'язання поставлених цілей. Деякі автори вважають, що Minecraft також буде корисним для вчителів, оскільки дозволяє створювати творчі проекти для учнів та освоїти програмування за допомогою візуальних блоків.

З усіх цих причин зростаюча кількість шкіл використовує Minecraft для доповнення традиційної практики викладання. Craft The World - це ще одна, більш рання стратегія «пісочниці», яка дозволяє користувачам отримувати інформацію з ресурсів та даних про міста та селища, а також заохочує використання декількох неформальних областей навчання. Minecraft Edu, перша навчальна версія Minecraft, показала, що вона стимулює інтерес учнів до науки та використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у класі.

Потенціал Minecraft також використовувався для цілей архітектурних проектів студентів, про що свідчить Магнуссен і Елмінг (2015) [3], які розповіли студентам про реконструкцію копенгагенських районів на базі Minecraft у співпраці з міською владою. Інші дослідження стверджують, що творчі можливості Minecraft дозволяють користувачам дізнатися про технології, командну роботу і техніку. Таким чином, окрім реалізації своєї творчості, користувачі можуть програмувати та творити у віртуальному середовищі, щоб дізнатися і використовувати концепції, які важко зрозуміти в реальному житті.

Щоб додатково проілюструвати освітній потенціал Minecraft, позитивні наслідки спостерігалися в інших освітніх контекстах. Наприклад, дослідження показали значний позитивний вплив на учнів з розладом спектра аутизму (ASD), покращивши співпрацю та соціальний зв'язок. Оскільки гра не має конкретних цілей, учні ASD можуть зануритися у свою особисту розповідь, дозволяючи їм створювати та досліджувати світи. Більше того, існує мережа Інтернет, присвячена Minecraft, яку відтворюють користувачі ASD, що відкриває двері до нових соціальних взаємодій.

Зростаюче використання цієї відеогри в освітніх цілях привернуло увагу дослідників. Основними цілями досліджень є аналіз використання та переваг інтеграції Minecraft у навчальні заклади для навчальних, розвивальних та виховних цілей. Одним з прикладів такого експерименту є дослідження проведене протягом 2016-2017 навчального року в Канаді, учасниками якого були учні, які навчалися у третьому-шостому класі французької школи в районі Великого Монреаля (Канада). Дані були зібрані за допомогою 10 інструментів: (1) опитування; (2) напів-спрямовані інтерв'ю після гри; (3) короткі індивідуальні інтерв'ю під час гри; (4) групові обговорення з учнями протягом сесій геймплея Minecraft; (5) спостереження та аналіз відеозаписів; (6) спостереження та аналіз відеопроколів протоколів думок, зібраних під час геймплея під наглядом; (7) індивідуальні інтерв'ю з вчителями та модераторами під час сесій з геймплеем; (8) відстеження прогресу учнів на рівні гри; (9) щотижневий щоденник модератора Minecraft; і (10) "цифрові сліди" (тобто продукти, створені учнями Minecraft). Розвиток навчальних навичок, в тому числі в ігровому процесі, стає ще більш важливим, якщо врахувати, що майже 15% учнів Квебеку виходять зі школи без диплома або кваліфікації.

Цей проект дав учням можливість навчатися шкільним предметам засобами середовища Minecraft. Для цього проекту була розроблена спеціальна програма «освітнього Minecraft». Вона містить 30 завдань, розділених на 10 зростаючих рівнів. Цей підхід дозволив розробити низку навчальних навичок, включаючи мотивацію навчальної діяльності, комп'ютерне програмування, базові навички інформатики, колективну та проектну діяльність.

У дослідженні взяли участь 118 учнів початкової та середньої школи (63 дівчат: 53,4%; 55 хлопців: 46,4%). Усі учні були віком від 9 до 12 років, середній вік: 11,3 років. Всі учасники навчалися у франкомовних початкових школах у Великій Монреальській області в провінції Квебек, Канада. Школи розташовувалися в районах, де індекс бідності коливався між 7 і 10 (де 10 = найнижчий соціально-економічний статус). Учні набиралися на добровільній основі, за згодою батьків та шкіл. Дані були зібрані протягом 2016-2017 навчального року.

Для дослідження використання Minecraft для учнів була створена навчальна програма Minecraft «Стань майстром Minecraft», спеціально для цього дослідницького проекту. Програма включає в себе 30 навчальних завдань, що застосовують різні навички та компетенції. Вони згруповані в 10 рівнів – від простішого до складнішого. Ця презентація дозволяє учням послідовно відкривати світ Minecraft і просуватися до вершин майстерності з плином програми. Наприклад, учні спочатку персоналізують свій інтерфейс користувача. На другому рівні вони досліджують гру. Зрештою, вони навчаються освоювати цифрове середовище разом з ігровими завданнями, освоюють основи алгоритмізації, програмування та іноземних мов. Ця прогресивна структура була розроблена, щоб допомогти учням зрозуміти та контролювати ІКТ середовище та цифрову безпеку [4].

Щоб заохотити учнів до проходження рівнів, під час гри були введені кольорові рівні. Наприклад, після закінчення першого рівня учні могли рухатися до рівня, що називається Minecraft Master Рівень 1 Жовтий, і в кінцевому підсумку просуватися до 10-го рівня, Платинум Minecraft Master Рівень 10. Оскільки кожен рівень містить три різні завдання, модератор (експерт Minecraft) підтверджував кожне виконане завдання сертифікатом Minecraft відповідного кольору. Учні мали зібрати 30 сертифікатів, щоб отримати сертифікат Minecraft Master.

Для мотивації школярі отримували браслети Minecraft Master, як тільки вони успішно завершили рівень. Важливо відзначити, що, як і сертифікати, модератор також поширював браслети. Після валідації учні отримали браслет з назвою та кольором рівня, а також деякі ігрові малюнки. Браслети забезпечили відчутну зовнішню мотивацію дітям для участі в геймплеї та досягнення якомога більшої кількості рівнів.

Цей експеримент, в якому брали участь 118 учнів, які навчаються у двох школах Квебеку, продемонстрував, що цілеспрямоване використання Minecraft в освіті може істотно допомогти навчанню учнів. Примітно, що цей ігровий проект дозволив учням займатися не тільки грою, але й здобувати ряд важливих життєвих компетентностей. Досягнувши 10 та більш складних рівнів, вони розвинули декілька компетенцій у різних сферах. Таким чином, ігровий підхід є актуальним і застосовним у всьому світі. Фактично, такі країни, як Швеція, США, Італія вже інтегрували Minecraft у шкільні програми.

Результати дослідження підкреслюють безліч освітніх переваг використання Minecraft в школі.

Основні переваги використання Minecraft, отримані та підтвержені дослідним шляхом [4]:

1. Підвищення загальної мотивації до навчання.
2. Кращі навички комунікації та ІКТ.
3. Підвищена творчість.
4. Підвищене почуття освітньої самоефективності.
5. Створення позитивного навчального середовища.
6. Покращені навички читання.
7. Поліпшення навичок письма.
8. Розвиток самоосвіти.

9. Збільшення співпраці між учнями.
10. Школярі допомагали один одному у вирішенні проблем із ігровим процесом.
11. Поліпшення навичок комп'ютерного програмування та обчислювальної логіки (вищі рівні вимагають базових навичок програмування).
12. Поліпшення критичного мислення.
13. Поліпшення компетенцій ІКТ-досліджень (деякі завдання вимагали від учнів самостійного дослідження конкретної інформації).
14. Розробка різних математичних навичок (периметр, обсяг, розрахунок, необхідні ресурси, підрахунок).
15. Краще розуміння наукових концепцій (наприклад, учні повинні були визначити певні елементи для того, щоб запалити багаття або зрозуміти основні сільськогосподарські концепції для виконання певних завдань).
16. Підвищена наполегливість перед певними проблемами (учні зустріли кілька викликів у геймплеї, на додаток до повторення певних завдань для поліпшення своїх навичок).
17. Краще розуміння історії (особливо при відтворенні історично точних структур і ділянок).
18. Покращена здатність дотримуватися вказівок.
19. Вища самооцінка в школі.
20. Поліпшення навичок усного спілкування.
21. Покращена здатність генерувати високоякісну продукцію.
22. Поліпшення соціальних навичок.
23. Поліпшення знань англійської мови.
24. Поліпшення організаційних навичок.
25. Кращі індуктивні та дедуктивні методи мислення.

Всього в цьому експерименті було визначено 25 переваг педагогічного використання Minecraft. Це число, ймовірно, було обмежене короткою тривалістю дослідження (до 8 місяців) і невеликою кількістю учасників, і було б доцільно очікувати, що в майбутньому буде виявлено ще кілька переваг. Використання Minecraft у програмі позашкільної послужило стимулом і підтримкою залучення учнів до освітньої версії програми. Цей висновок підтверджувався великим ентузіазмом учнів, «всі школярі просили продовжити експеримент і на наступний рік».

Необхідно також зазначити, що в цьому дослідженні Minecraft використовувався в плановому, підтримуваному і цілеспрямованому порядку. Цей тип структури повинен підтримуватися в реальних педагогічних цілях. Відеоігри, такі як Minecraft, що надають значні педагогічні переваги, не будуть ефективними за відсутності структури. Без цих кордонів учні можуть не захотіти припинити лише ігровий процес, і вони можуть уникнути багатьох потенційних можливостей для навчання. Саме з цих причин внутрішні (рівні складності) і зовнішні (наявність модератора) структури були вбудовані в цю програму в позаурочний час.

Приємно зазначити, що широкого поширення гра Minecraft набула також і в Україні. 22 червня 2018 року в офісі корпорації «Майкрософт Україна» відбулося нагородження фіналістів Першого Всеукраїнського командного чемпіонату з Minecraft: Education Edition [5], в якому взяли участь близько 120 команд із 18 областей країни. Завданням команд на Чемпіонаті було побудувати «розумне» місто, з використанням сучасних технологій Minecraft. Під час виконання проекту учні продемонстрували злагоджену роботу в команді, креативність, вміння активізувати знання з різних предметів: фізика (альтернативні джерела енергії), математика (розрахунок та проектування моделі міста), екологія (роздільне сміття, його переробка), біологія (теплиці, гідропоніка), художня культура (архітектурні стилі), інформатика (обробка даних, електронні системи) тощо. Перше місце та титул Чемпіона отримала команда «STEM PEOPLE» Городищенського економічного ліцею Черкаської області [6].

Зрозуміло, що необхідно використовувати критичний баланс між використанням відеоігор та іншими видами діяльності. Існує велика різниця між нав'язливими іграми та використанням ігор як виняткових інструментів викладання та навчання з величезним потенціалом. І батьки, і вихователі несуть відповідальність за нагляд за використанням відеоігор, таких як Minecraft, щоб забезпечити належну підтримку для навчання і розвитку технологічних навичок. Це дозволить учням скористатися повним освітнім потенціалом цієї неймовірної гри.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Callaghan, N. (2016). Investigating the role of Minecraft in educational learning environments. *Educational Media International*, 53(4), p. 244-260.
2. Mendez, M. D. C. L., Arrieta, A. G., Dios, M. Q., Encinas, A. H. et Queiruga-Dios, A. (2016). Minecraft as a tool in the teaching-learning process of the fundamental elements of circulation in architecture. *Dans International Joint Conference SOCO'16-CISIS'16-ICEU- TE'16* (p. 728-735). Springer, Cham.
3. Magnussen, R. & Elming, A. (2015). Cities at play: Children's redesign of deprived neighbourhoods in Minecraft. URL: [http://vbn.aau.dk/en/publications/cities-at-play\(245ffd0f-cd7b-4a15-bdaaf59cb10e8b98\)/export.html](http://vbn.aau.dk/en/publications/cities-at-play(245ffd0f-cd7b-4a15-bdaaf59cb10e8b98)/export.html)
4. Moffat, D. C., Crombie, W. & Shabalina, O. (2017). Some video games can increase the player's creativity. *International Journal of Game-Based Learning (IJGBL)*, 7(2), 35-46. <https://doi.org/10.4018/IJGBL.2017040103>

5. Minecraft у школі: як діти вчаться за допомогою популярної гри. URL: <https://osvitoria.media/experience/minecraft-u-shkoli-yak-dity-vchatsya-za-dopomogoyu-populyarnoyi-gry/>
6. Чемпіони Minecraft: Education Edition. URL: <http://oipop.ed-sp.net/?q=node/26268>